

8
L 87

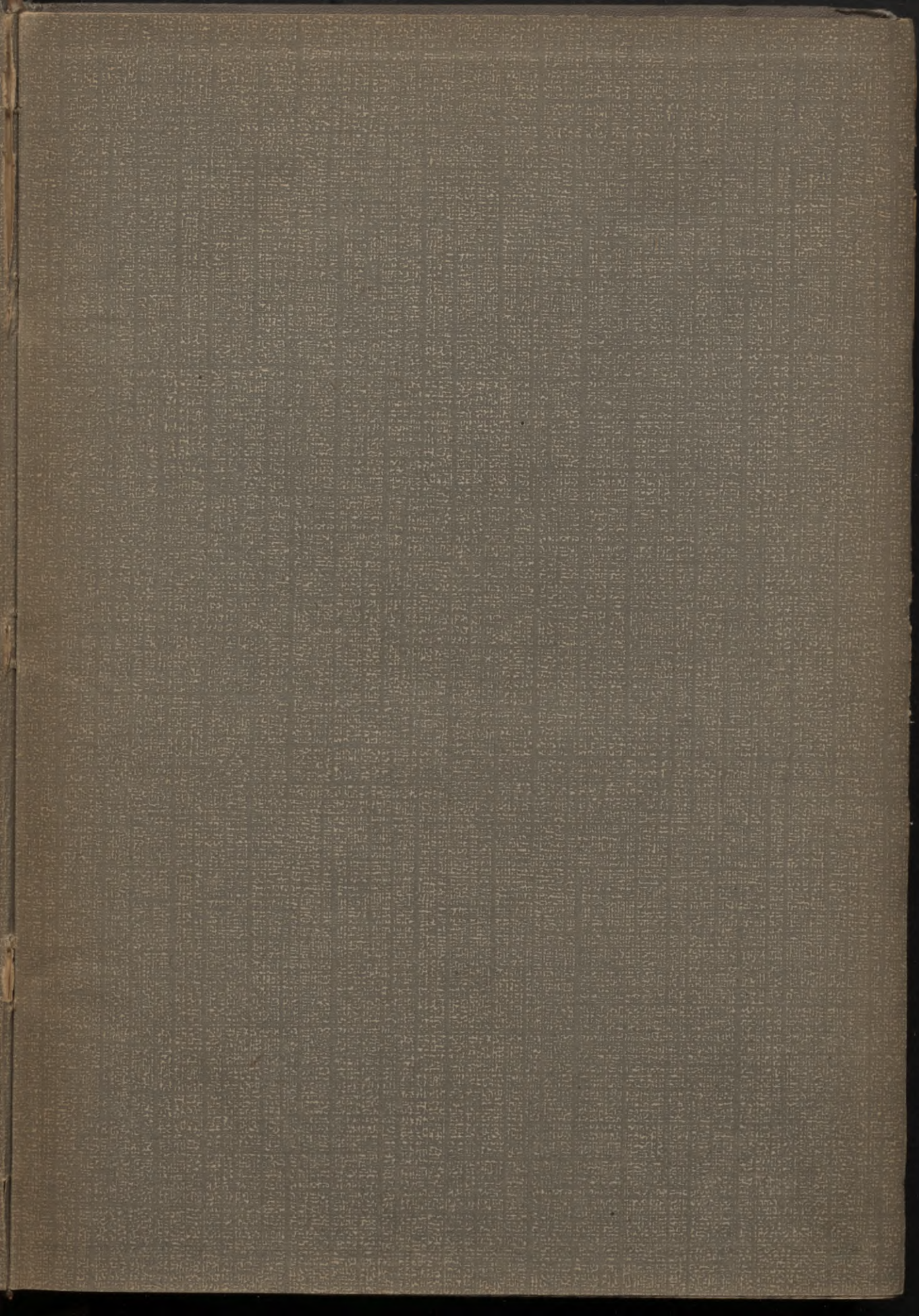
Andreja Upiseha
Latweeschu jaunakas
Rakstneezibas Wehsture

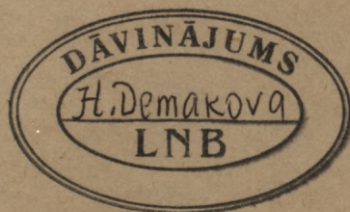
1885 - 1920

L. II.

Karta Zolina
GRAMATA

Latweeschu jaunatās
Rakstneezibas Wehsture
Pirmais sehjums

113870

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but appears to be arranged in three lines.

L 8
87

НИКОЛАЙ ПИЩА
АНТОЛОГИЯ

L
821

Andreja Upišča

**Latveefču jaunatās
Rafstneezibas Wehsture**

(1885 — 1920)

Pastrahdats un papildinats isdevums

Rigā, 1921

D. Seltina un A. Golta apgahdibā

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0304024115

Julija Peteršona grahmatu drukatava,
Rīgā, Suworova eelā 20/22

Latvijas Nacionālā
Bibliotēka

1882—1920

Latvijas Nacionālā
Bibliotēka

1921. gada

Latvijas Nacionālā
Bibliotēka

Preefchwahrds

„Latweefchu Jaunatàs Raftneezibas Wehstures“ otraits isdewums tahdà mehrà atfchiras no pirmà, fa nepeezeefchami daschi eewada wahrdi, lai lafitajam labaf faprotami motiwi, ais fureem fchajà isdewumà grofitts Wehstures faturs un pa datai ari forma.

Pirmà isdewuma kritikas sneegufchas wifai maf norahdijumu uf darba nepilnibàm un fluhdàm. Latweefchu raftneezibas un tàpat winas wehstures kritika lihds pat pehdejam laikam bijufe pahraf diletantifka un nenofihmiga. Pa leelafai datai ta finajufe waj nu draudfigi flawet, waj fchaurfirdigi nopelt. Tihri subjektiva patifa waj nepatifa arweenu bijufe winas waditaja. Saprotams, fa ta nepeelauj bes aifspreeduma eedfiktatees kritifejamà literarifkà darbà, atrast autora weedofli un noluhkus, atfihjt waj apftrihdet tof, ufrahdit nefafkanu ftary noluhku un weidojumu; nepareifeem prinzipeem waj fluhdainam apftrahdajumam pretim ftahdit nofwehrtakas atfinas un nofkantata weida paraugus. Latweefchu raftneekam pascham wehl jameklè zelfch, fas naw atrodams bes maldeem. Un ja fchis raftneekf ir ari raftneezibas wehsturneekf, tad wina usdewums diwfahrt gruhfaf: winam jabuht fewis pascha un fawa darba ufmanigam kritikim.

Jaunatàs raftneezibas wehsturi rafstit ir dauds rifstantaf, nekà apluhkot wezàs, fen nobeigtas raftneezibas zekus un fafneegumus. Se, pa leelafai datai, naw wehl pilnigi ifaugufchu, nepahrprotami ifweidotu rafstineeku perfonibu, kuru nowehrtejumà newar fluhditees. Naw noflehgtu wirfeenu un nobeigtu darbu, fo laifpats jau fwehris un wehrtejis. Naw ari ta bagatà kritifkà materiala, fas allafch pee rokas wezàs raftneezibas falihdsinofcheem pehtijumeem. Se preefch azim flihdoschi tehli un mainigas darba ainas — peewilzigi fkatamas pret pagahntes nekufstinamo fonu, bet beeschi ween bes redsami fafihmejama zela nahkotnes klajà plafchumà. Pareifaki buhtu rafstit ne jaunatàs rafstneezibas wehsturi, bet gan kroniku, fur pehz eefpehjas bespartejifki atfihmejamas tekofchàs raftneezibas parahdibas. Bet bespartejiftuma eefpehja ari tam wehfafajam zilwekam naw leela. Ofihwai domu un juhtu buhtnei tihri subjektivf wehrtejumf, fahrtojums un eerindojums infinktifiwif rofas lihdsi ari wifobjektiwafki domatos wehrojumos, attehlojumof un atreferejumof. Galu galà ftarpiba ftary wehsturi un kroniku

naw prinzipiala, bet tikai formala. Starpība wairā nosaukumā, nekā buhtībā. Absoluti bespartejiska un objektīva rakstneezibā un winās wehsturē naw neka. Newar buht neka stabila un negrosama jaunatās rakstneezibas wehsturē. Attihstibas gaitā weidojas un pahrweidojas rakstneeki pašči, mainās wirseeni un pahrkahrtojas winu darbneeku grupās. Aug un weidojas arī winu wehrotajs un tehlotajs un lihds ar to sinamā mehrā ismainās wina wehrtetaja weedoklis un kritikas mehraulka. Uf neapstrijdamu un neatmainamu pateesibu pretendet newar jaunatās rakstneezibas wehsture. Veelafais, ja wina eespehj norahdit sinamu iszilu nostahjas punktu, no fura eespehjams sakarigs un saturigs pahrskats par laikmeta wirmojoschām rakstneezibas strahwām un daschadigajām atfewischām parahdibām, ar skaidri redsamu zehlonisku sakaru winu schkeetami pretrunigās mainās un pahrweidos.

Autora wehrojumu un kritikas metode paleef negrosita arī schajā otrajā grahmataš isdewumā. Bet taisni ta prasa sinamus pahrgrosijumus jau pašchā materialu sakahrtojumā un rakstneeku nogrupejumā pehz daschadām strahwām un wirseeneem. Latweeschu rakstneeku attihstibā beeschi redsami tik daschadigi un sawadi pahrweidi, ka naw weegli te sakshmet wadoscho liniju ideju, eeskatu un isteiksmes weidu ahtrajā mainā. Latweeschu jaunatās kulturās wehsturneekam darbs buhtu weeglaks, Tas apluhkotu wifā plaschumā tautas fainneezisko un politisko attihstibu; rakstneeziba winam buhtu tikai weena no sozialās dsihwes un zihnu atspulgām. — Katrā gadījumā weenfahrshi saprotama stary pahrejām laikmeta teeksmju atsarēm. Rakstneezibas wehsturneeks war pahreddset rakstneezibas un winās mainu sabeedriskos zehlonus, bet winam japaleef zeeschi pee sawa preekschmeta. Winam jaatturas no pehdejā laikā tik wifai parastā panehmeena, ar pahra nenosihmigām soziologiskām frasēm isstaidrot wifās fareschgitās individualās parahdibas mahsklā. Un tomehr winam japrot schis parahdibas nostahdit pret sozialās dsihwes plascho fonu, lai winu apweidi buhtu kaut zil redsami un aptwerami. Winam japrot daschado wirseenu un rakstneeku ihpatneezibas un winās attihstibas apzerejumos saweenot individuali-analitisko un soziali-sintetisko pehtijuma metodi. Weenadā mehrā winam jaet tikpat induktiwās kā deduktiwās isstinas zeli — skatotees pehz apzeres preekschmeta sawadibām un wina weetas rakstneezibas parahdibu lopejā ainā. Rakstneezibas wehsturei jasneeds pehz eespehjas spilgtaki atfewischku rakstneeku attehli; bet tomehr wina nedrihst aišķlhist estetikas sikhumos, ne arī iswehrstees par sawstarpeji nefaisitu monografiju wirkni, islaischot no azim galweno — wispahrejo aptweroscho ainu. Zil eespehjams, sneegts sakarigs pahrskats par wifseem galwenajeem katra rakstneeka darbeem, ja ween scheem darbeem paleekama weeta rakstneezibas wehsturē, waj arī ja tas nepeezeeschami rakstneeka darbības un attihstibas gaitas ispratai. No sikhakeem darbeem, peemehram, nowelēm un dsejoleem, apluhkoti tikai tee raksturigatee. Reisēm leekas

nepeezeefchama fihkafa un plafchafa estetifka analife, lai eerofinatu dñilafu eefkafu dñejneeka waj wefela wirfeena buhtibâ. Reifem peeteef ar ihfateem wifpahrejeem rafsturojumeem. Raut kahda noteizeja un iffchihreja kriterija tajâ finâ nawa. Literaturas wehsturneekam japalaifchaf weenigi uf fawa pafcha rafstneezibas fapratu un darba wadoscho domu.

Ram pafihstams fchis grahmataf pirmais ifdewums, taf no nupaf fazitâ jau patf nopratis, kahdas pahrgrofibas gaidamaf fchajâ otrajâ.

Itweena rafstneeka wifpahrejais apzerejums eeweetots ta wirfeena waj grupaf apfkata, pee furaf wifsch peeder ar fawa darba galweno dafu. Dafchadi pahrejas laifmeti un grupaf bef paleefofchaf nofthmes rafsturotas wifpahreji — fâ finami etapa punkti, fâ faweentotaji lozekli ftarp rafstneezibas attihftibas galweneem pofmeem. Rafstneeku atfewifchki darbi te mineti ikai wifpahrejas ainaf fpilgtakai iluftrazijai un iffwaram. Nur attihftibas pehdejee zehleeni beidsamos gadof eepreefchejo gaitu ar winaf zehloneem un fekâm noftahda pawifâm zitadâ gaifnâ, tur nepeezeefchams neween zitads rafstneeku pahrgrupejums, bet pat wefelu nodalu pahrfahrtojums.

Weenâ otrâ gadijumâ grofifs buhf atfewifchku rafstneeku nowehrtejuma flehdfeens. Wifpirmf taf war buht tapehz, fa dafchf rafstneekf tajâ defmit gadu laifâ ftarp grahmataf pirmo un otro ifdewumu peewehrfees ziteem idealeem, waj ifwehrfif to tendenzi fawâ mahfklineeka darbibâ, fâf agraf newareja liftees ta rafsturigakâ. Zitf no weenfahrfcha eefahzeja attihftijees par fpilgtu mahfklineeka perfonibu, zitf atfal pehz folofcheem fahkumeem apftizis un farauzees. Fâ fchajâ ifdewumâ dauds plafchaf apzerejums weltits dafcham rafstneekam, fâf pirmajâ tikai garâmejot peeminets un otradi.

Sautaf politifkâf un fabeedrifkâf attihftibas pehdejais zehleens ftingrafi fahfehjis taf dabifkâf fâites, fâf weeno iffatras kultureli attihftitas tautaf rafstneezibu un dñihwi. Leelais wehsturifkâf lufsumf pa pafaules kara, rewoluzijas un Latwijaf patftahwibas nodibinafchanaf gadeem leelâ mehrâ pahrwehrtis ari latweefchu rafstneezibas feju. Wehstures pirmajâ ifdewumâ autora pamatuffkafam par rafstneezibas zeefchajeem fâfareem ar dñihwi un winaf teefmêm — un tâpat ari winaf nejaufcheem atllihdumeem noft no dabifstajeem eerofnatajeem awoteem — beefchi ween bij gruhfi atrafst peeteefofchi fpilgtu peerahdijumu un iluftrazijas. Sagad, atfkatotees uf garafu noftaigata zela gabalu, pat dafchadeem, fchkeetami patwaligeem eeffperimenteem un tihrai literarifkai romantikai jau fâfkatami fawi zehloni un fâfnes tautaf dñihwê un laifmeta apftahklof. Wehsturneeka rolâf tagad ir dafchadigakf un bagatakf literarifka materiala un faktu frahjums, wina wehrtejumi war buht drofchaki un flehdfeeni noteifkaki. Tapehz jadomâ, ta tagad tikpat wefelu wirfeenu tehlojumi fâ atfewifchku parahdibu rafsturojumi manami atfchirfees no agrakâ.

Jaunee fakti un parahdibas pahrgrofa un ftipri paplafchina rafstneezibas

wehstures ſaturu. Bet autoram leekas nepeezeefchami, grofit ari winas formu — ari tur, fur to kategoriski neprafa jaunais ſaturš.

Pirmais isdewums rakstis asu literarisku zihnu laifa, kad autors pats tur bijis aktiws lihdsdarbineefs. Tapehz wehsturei weetam itin ka polemisks raksturs. Bes ſchaubam, ta winas wahjata puse, jo literariskas zihnas iszihnamas zita weeta un zitados weidos. Schis isdewums pehz eefpehjas atturas no polemiskās formas, palikdams estetiska un idejiska wehrtejuma robeschās. Tad — ſhajā isdewumā isteifme wispahri padarita weenfahrschaka un peeejamaka. Utmesti dsejiftee ispuschkojumi un liriska leekwahrdiba, lai waloda buhtu noswehrtaka un objektiwaka. Us ſaschaurinatās isteifmes rehkina stipri paplaschinats fattiska literariska materiala apjoms, ta ka tagad lasitajs atradis eefpehjami pilnigu pahrkstatu par katra pahrrunajama rakstneeka kaut zil eewehrojameem darbeem.

„Jaunatās Rakstneezibas Wehstures“ autors diwus pehdejos gadu defmitus ka kritiskis ſekojis latweeſchu rakstneezibas attihstibai. Tad buhs ſaprotams, ka daudsās weetas wehsture isleetoti agratee apzerejumi un kritikas. Autors eefkata par wajadfigu ſhajā isdewumā sneegt pahrkstatu ari par ſawa pascha rakstneeka darbibu; tās kritiskais nowehrtejums nemts no Jansona raksta: „Латышское историческо-культурное развитие и латышская литература.“

Rigā, 1921 g. janwari.

И. И.

Latweeschu jaunafàs
Rakstneezibas Wehsture

Pirmais sehjums

Yates, Dr. James
Harrison, Dr. James

James Yates

I

Gewads

Rakstneeziba leelas plaschakà un daudspufigakà starp wisàm mahkflas nosarèm. Winas isteikmes lihdselkìs ir waloda. Sawam pirmatnejam usdewumam — weenfahrfchas domas waj fajuhtas isskanai, issmalzinata waloda fneedsas tahlu pahri zitu mahkflas nosaru eelokà. Walodas ritms naw nekàs zits, kà musika; walodai ir lihdselki, fazelt tehlu, krahfu, glesnu un weselu ainu preekshtatus. Rakstneezibu war faukt ari par tautiskako starp mahkflas nosarèm. Waloda ir wisàs tautas ihpachums; ta ir smalks, fawadi noskants instruments, katrai tautai ar fawadu skanu. Schaja skana dsirdas tautas wehsturiskà pagahne, winas fisiskàs un psichiskàs fawadibas. Ir wahrdi, furus newar pahrzelt zità walodà, un jehdseeni, kam fweeschà walodà truhkst apshimejuma. Tautas rakstura pamatwilzeeni atspogulojas wifos galwenos rakstneezibas tipos. Tapehz, lai fapraustu rakstneezibu, nepeezeeschami wispirms ispahst tautas dabu un raksturu. Sche us to waram aifrahdit tikai garamejot, nedaudsos wispahrejos teilumos.

Tautas daba weenmehr nef fawa liktena un fawas dsihwes weetas sihmes. Latweeschi dsihwo schaurà spraugà starp leelàm kulturàs tautàm. Latweeschu seme ir kà fleegfnis preeksch wahrteem us Baltijas juhru. No senfeneem laikeem tas dauds mihdits. Latweetis weenmehr dsihwojis wisleelakà mehrà pasiwu zeeteja dsihwi Bet pasaulè, un it fewischi mahkflà, naw leelaka raditaja faktora, kà fahpes. Sahpès dsimst zilwesk patš, un is fahpèm dsimst zeeteja zilweka ihstakà dseja. Pelawmaises frimteju, bahra behrnu tautas dsejas bagatibu un dailumu neaisfneeds tàs tautas, kas reis wairogus schkëndinadamas nomihdijuschas pus Ciropas. Tautas liktenis isskan tautas dseefmàs. Pehz parastà wehstures un soziologijas jehguma, kà melnas tschuhfklas schnahzeenam wajadsetu skanet latweescha dseefmai. Bet eeklaufatees wehrigat un dsikat tàs paschas pasihstamàs dseefminas: „Ej faulite drihs pee Deewa“, „Saulit tezej tezedama“, „Kas tee tahdi“, „Rad man buhtu ta naudina“. Gurdens un wahrgs ir latweescha naidš. Smagas un inertas wina leelàs fahpes. Neeweenas afas, greesofchas skanas. Latweescha apdsihwotàs semes daba, latweescha fewischkais liktenis isskaidro wina un wina dseefmas glehwi-melancholisko raksturu. No laika gala latweescha afnis un dwehsele eesuhfuschàs wina semes fawadibas. Schai semei naw augstu kalnu fneegotàm galotnèm, kas reisèm laistas farkana saules fwehlè un atkal reisèm tinas wehtras mahkonu melnà segà. Se neredš strames, kas baltàs putàs fakuhlufes besbehdigi schlahzas pahr klinschu fraujam besdibeni. Neredš spilgtu krahfu, ne schilbinoschu krahfu pretmetu. Weenmuligs lihdsenums ar maseem uskalinischeem un masàm lejàm, smilkschu fah-

pas, ūhnu purwi, egļu meſchi un pa widu rahmā, ſlegmatifkā Daugawa — ta ir Latwija. Ģneka, kaš pawedinatu uš bešbehdigu drofmi un pahrgalwigu ſtraujumu. Wišs weenmuligs, pelešs, ſihts un mehrens. Ne welti tautas dſeefmā katrs trefchais preeſchmets ſauktis ar pamaſinajuma wahrdu. Wišsmalkakā dabas ſajuhſta un ſawa paſcha eeſchejās buhtibas nojauda dſirdama maſwahrminos: kalniņſch, lejina, behrſinſch, wehjinsch, leetutiņſch, nelaimite, aſarinaš. Reti kur paſlihst ſkana, kaš leezina par latweeſcha ſtraujumu un alkanu zihnas drofmi. Behdejās ihpaſchibas wingrinat un attiſtit ſenajam latweetim nebij eeſpehjamš. Maš dalibas winam pee zihnām, ko ſweſchas tautas iſzihnija wina ſemē. Winſch bij tikai eerozis zitu rokās, bet wišbeeſſchaf grauds diwu dſirnakmenu ſtarpā. Latweeſcha rakſturu gadu ſimtenus grauſa itkā tahrps ar diwām galwām: feodalās muifchneezibas un garidsneezibas wara. Grauſa gan katra par ſewi, gan abas kopā, gan paſchas weena otru grauſdamās mala nabaga latweeti ſtarp ſaweem ſobeem. Ģſturi un warona dabu latweetiš wareja wingrinat un attiſtit tikai muifchas un mahzitaja gaitās. Sedomajatees ſlimneeku, kaš ilgus gadus gul uš gutas. Deen deenā no rihta lihds waſaram winſch klauſas patš ſawu waidu, wehro ſawu ſahpi, pamaſam peerod — zilwekš pee wiſa peerod — pamaſam paleek klufašs, weenaldſigakš. Raut ari ſahpes naw maſinajuſchās, tatschu ſlimneekš neſajuhſt tās wairš tif aſi kā ſahkumā. Tas ir latweetiš ar ſawu wehſturikſo pagahtni, tahdu mums winu rahda wina dſeefmaš. Sem ſmagas naſtas wina daba tikufe iſturiga, ſihkſta, loſana, peeſlahwiga. Sem ſmagas naſtas ſaleekšs, winſch tomehr tikai kā atminās, kā no tahleenes noraudſidamees ſehri-ſkumji dſeed par ſawu liſteni. Wišbeeſſchaf winſch ſewi pawiſam aiſmirſt. Apſahrtejā dabā winſch itkā iſmana ſawu zeeſchanu atſpulgu. Dſili un dſihwi winſch ſajuhſt dabas ſehrigo ſkaiftumu, un aſaru raſas pahrlahtu atſpogulo ſawās dſeefmās. Skumjais, loſanais, peeſlahwigais lirifms ir latweeſcha dabas un rakſtneezibas pamatihpachiba.

Paſtahwigu kulturās tautu rakſtneezibas wehſture ir ſcho tautu gara-dſihweš ſpilgtakais atſtarojums, mainigu kulturās laiſmetu aina. Latweeſchu rakſtneeziba ne weenmehr bijuſe ta, kam rakſtneezibai wajadſetu buht: ſawa laiſa ideju un kulturelās apſinas wehrtetaja un tahlakā attiſtibas poſmā eewirſtajs ſpehšs. Latweeſchu rakſtneezibas wehſture beeſchi uſrahda mehginajumus un pat weſelus wirſeenus, kureem gruhti atraſt ſafaru ar tautas dſihwi un ihſteem kulturās zenteeneem. Uri paſcheem rakſtneezibas wirſeeneem reiſem maš organikā, dabikā kopſakara; tee eet tauſtidamees, te pawiſam apſtahdamees, te ſpeheem, negaiditeem lehzeeneem. Wišpahrejā wirſeena latweeſchu rakſtneeziba laiſmeteem bijuſe waj nu ſinamu, no ahreenes tautai uſſpeeſtu dogmu uſtiziga kalpone un dſihweš wehrotaja zaur ſchis dogmas kwehpaino ſtiklu, waj tihri neapſiniga attehlotaja ſpehka rotalaſchanās. Pirmajā gadijumā maſakais weena pamata doma iſmanama pa weſeleem gareem laiſmeteem, kā paſtoralajā un noſkanu laiſa leelajā puſē. Otrajā tikai ar puſlēm un ar ſinamu riſu rakſtneezibas wehſturneekseem eeſpehjamš peezus ſeſchus rakſtneekus ſadabut weenā grupā un ſem weena wirſrakſta, kā wiſā garajā zehleena lihds pat dewiſtinti peeſtā gada preeſchwakaram. Ģ atſewiſchteem eeroſinajumeem un eeſpaideem leekas iſauguſe gandrihš katra rakſtneeka perſona, atſewiſchšs, epiſodiſkš par ſewi gandrihš katrs leelakš darbš. Gandrihš katrs no latweeſchu wezakaſeem rakſtneekseem blaſus wiſſaldenakā ſentimentaliſma ſtahſteem rakſtijis ſchaufmigus naturaliſtikus tehlojumus, blaſus ſajuhſmā tehloteem wezmodes lautineem ſtahdijis jaunlaidu

razionalistu tipus. Tomehr ari ar wifu schahdu nenoteiktibu latweefchu rakstneeks ir bijis sawa laika audseknis. Nospeesta, fainneeziski un fabeedrishti nebrihwà dshwe un winas nosazitaji naw zeetufchi brihwi domajoschus un individuali patstahwigus rakstneekus. Tapehz tee naw warejuschi wehrot un tehlot dshwi un zilweku faskanà ar sawas schkiras interesem un sawam personigam atsinam. Wineem ilgus laikus jalalpo obligatoriski atsihtam un usspeestam religiskam un sozialam dogmam. Ilgus laikus latweefchu rakstneekam truhst mahflas, kà swariga sozialas attihstibas faktora atsinas. Winsch ir basnizas, waj waldoschàs schkiras padewigs kalps, waj ari weenfahrschs mahflas rotalneeks un diletants.

Ras wina dshwes peeredsejumos un dsirdejumos kuru brihd wairaf eeinteresè un eerosina, to wina paswi liriska dsina zenschas isjust un glihti notehlot. Sem kahda lasita zittautu rakstneezibas darba eespaida tobrihd wina fantastija, tahdà garà un tahdeem lihdsleem winsch tehlo. Upsinigà fabeedrishtà apfahrtne isauguscha, pahrdomata, isweidota un faskanota mahflas noluhka, idejiska fatura un isteikmes sistemas winsch nepasihst. Winsch nesa-juht nefahdas wajadibas pehz tàs, pilnigi gadijuma eespaidu un azumirkia intuizijas warà. Lihds jaunakeem laifeem latweefchu rakstneeks paleek tas pats fenejs latweetis ar wina remdeno juhtelibu, skumji-peleko sentimentalitati, ar katras indiwiduelas patstahwibas un drosmes truhkumu. Sabeedrishtà atsinà til wifai konserwatiws un nenosihmigs, literarisku eespaidu sinà latweefchu rakstneeks ir kà uhdens sahle, ko katrs wilnitis loka. Neehrti eet pa latweefchu rakstneezibas pehdam: kà pa schauru, lihsumotu, beesì aisauguschu mescha tazinu. Bet tomehr beesaja ehrtischkaja retumis pamirds uguns-farkans roses seeds, un tahlak dsird weentuku lastigalu. Dshwei pamasam atbrihwojotees, swabadaks un pastahwigaks paleek ari latweefchu rakstneeks. Zeeschaki winsch faistas ar sawu tuwako fabeedrishtò apfahrtni un no tàs eeguhst kriteriju dshwes daschado wirseenu un parahdibu nowehrteschanai. Urweenu wairaf wehribas winsch peegreesch sawas eedsimtas ihpatnejibas iskopschanai, wina darbiba eeguhst wairaf idejiska fatwara un formas dailuma. Latweefchu rakstneeziba pamasam iswirfas no naiwa diletantisma ihstas kul-turas un mahflas apjomà. No schauràs mescha takas atrifas balti, dauds staigati, beeschi krustoti zeli. Ur wiseem, schleetami daschadeem un pretischkeem wirseeneem tee wifì tomehr turas us weenu pusi: us tautas kulturàs pilnibu.

Krehflas laimets

Ta gan ir rihta, ne wafara krehsla, par ko sche jarunà. Bet tomehr baigs un nepatihkams laiks. Tumsas spoki taisas behgt no apwahrtfni swihstochas faules spulgas. Zilweks, agri usmodees, attal aiswer azis no nemihligàs, wehstì miglainàs rihta aufmas.

Tautas, kas pahrdshwojuschas garidsneezibas waldischanas laikus, tos ilgi atminas. Laizigee waladneeki naw til bargi, kà garigee. Laizigai waldbai arweenu wairaf no swara ahrejà paklausiba, kamehr garigà kalpina zilwefa dwehse. Beidsamais eespehjams dauds gruhstaki, bet reis eespehts, paleek droschi un us ilgeem laifeem.

Wakar-Eiropa feschpadsmità gadu simtena sahkmà sagaidija sawu at-

fwabinataju=reformaziju. Surpreti Latwijā apmehram ap to pašču laiku šahlās garidsneezibas waldišchanas laikmets wahrda ihstakā nosihmē. Sinams, no pat bremeneeschu eebrušchanas Baltijā latweeschi bij padoti tahdu zilweku warā, kas rihkojās gan ar sobenu, gan ar frustu, gan ar abeem reisē. Bet šahumā katolu muški-brunineeki daudš neraisejās par latweeschu gara dšihwi. Nokrustiija šaguhstitos, nolasija wajadsigo škaitu mišču latinu walodā, nefa nebehdadami par to, ka ellkalsibai atrautee nesaprata ne wahrda. Swehtee tehwi sehdaš atkal kumelam mugurā, jahja karā waj us jakti, un nodewās daschadeem wehl intimakeem preekeem. Pamasām tifa isnihzinata latweeschu naiwā, dsejiskā tiziba. Bet katolu preesteri šahka nojausti, ka tas ween wehl maš kristigas tizibas idealeem. Schee ideali wineem bij šweschaki, nefa wajateem un atgreeschameem Pehrkonā kalpeem. Jhsta, pamatiga eedsimto atgreeschana bij nepeezeeschama atgreesēju pašču ekšistenzei. Ordena un biškapu šawstarpejā zihnā dehl wiršwaras, pehdejee greesa šawus štatus us eedsimtajeem: te bij špehzigs, labi leetojams kara materials. Bet pirms isleetofchanas to wajadsēja apstrahdat un isweidot; wajadsēja eedsimtos garigā finā kaut zif zeeschal šaistit pee fewis. Tas bij panahkams, padarot tos few par pahrlleezinateem brihwprahhtigeem kalpeem katolizisima garā. Bet tā tā ar krusišchanu un latinu miščām ween nebij eespehjams šcho garu winos darit dšihwu un špehka pilnu, tad garidsneeziba šahka pamatigak eelausitees latweeschu walodā. Tadehl tifa seedots laiks un puhles pirmo katkisma gabalu tulkošchanai latweeschu rakstu walodā. Šchi waloda bij dihwaini fropla un aplama. Par fewi protams, naw ko sobotees par teem zilwekeem, kas, lai nu tā, tomehr likušči pamata atmeni latweeschu rakstneezibai. Tomehr, atzerotees, šahdā latweeschu walodā wehl diwdesmitā gadu šimtena šahumā raksta garigus rakstus, newar tizet, ka toreisejee katolu preesteri deesin zif uszihrtigi un ar leelu mihlestibu mahzijās tautas walodu.

Raksturigi, ka pats pirmais drukatais literariskais šazerejums latweeschu walodā (ap 1526) ir Simona Grunawa tehwareise. Pilnus trihs gadu šimtenus latweeschu rakstneeziba atradās garidsneeku rotās. Waretu šalahrtot wešelu rindu tahdu augsti zeenamū wahrdu, kā Manzelis un Firekers. Bet šchajās eewada nodalās ne tišdaudš no šwara atšewiški zilweki, kā wišš laikmets ar šawu ihpatnejo nohrāhu — tiktahl, zif winā eesteeplas daschu jaunatās rakstneezibas parahdibu šafnes. Krehšlas laikmets ir tas pelefakais un weenmuligakais no wiseem. Satura un isteikmes daschadibas un nianšu loti maš. Lihds pat Stenderim, lihds astonpadsmitā gadu šimtena widum wiša latweeschu rakstneeziba šastahweja no bibeles, paštaru grahmatas un garigu dseefmu tulkojumeem. Newaram mahzitajeem nemt launā to, ka wini domaja: dšimtkaudim newajagot zitu gara baribu, kā weenigi šcho. Šahds bija laiks, un tahda wina peepildišchana. Jo wairak dšimtzilweks nodewās paštareem un wišai garigai buhšchanai, jo masak wišč domaja par šawu laizigo dšihwi un gruhumeem, jo paklausigaks, uszihrtigaks štrahdneeks wišč bij lihdu mā un alus bruhši. Ar waj bes noluhka, sem waldošchās morales un šabeedrišku apstahllu špaida, no bibeles tifa izeltas un fewiški apgaismotas tās weetas, šur runā par paklausibu, padošchanos, kalpošchanu. No kanzeles un rakstneezibā senneekeem nemitigi šludinaja, kā laime naw mantā un bagatibā, bet peetizibā, ka tam kas šche dšihwojis pušbadā, toteef winā šaulē tišš peelets pilnaks mehrs. Šā iskaišitā šehlā nekrita us atmeneem, bet ar laiku nefa šimtkahrtigus auglus. Pa gadu šimtenu garo werdsibas laikmetu latweeschu senneekā ari jau pate no fewis dšili dšili eeaugtu pahrlleeziba, ka šchis pašau=

les labumi teescham naw preefch wina. Ur tilpat dsilu tizibu winsch peekeh-ras mahzibai par winpasaules jaukumeem un lihgsnibu, kam nebuhs gala.

Wezaja Stenderi (1714—1796 luteraniski pastoralais laikmets faneedsa fawu fulminazijas punktu. Newar atrast stipru pamatu waldochajam eefkatam par Stenderi: winsch esot fahzis jaumu wirseenu latweefchu rakstneeziba. Preti fawu preefchgahjeju tihri praktiskai-etiskai tendenzei winsch fahzis apmeerinat tautas estetiskas wajadsibas. Pateesiba Stenders izehlās no fawa laikmeta, ka wina ideju pilnigafais isteizejs, ka zilweks ar leelu energiju, eewehrojamam rakstneeka dahwanam, un — galwenais — ar mahzitajistu mihlestitibu us latweefchu tautu. Tapehz Stenders faprata to, ko preefchgahjeji nebij fapratusch. Ur fawu apgaismoto prahtu winsch nojauta, ka wergu tautai bes etiskās ir ari estetiska fajuhta. Uri to winsch nojauta, ka tizibai un moralei, kas dibinatas—weenigi us autoritates, tas ir us mahzitazibas pamateem, naw til dsilas fahnes, ka nekahdi wehji tās nespehji ifustinat. Ne tas zilweka teef par energiju un spehku, kas no ahreenes eeseets, bet gan tas, ko winsch usnem eefcheji, ar faprafchanu, pahrllezibu un juhtam. Stenders gribeja latweefchu semneeku ari garigi attihstit un atmodinat wina nonihkufcho estetisko fajuhtu. Bet ne tapehz, lai schi attihstitiba, tahlaf weidodamās, augdama dsilumā un plashumā, iswehrstos par dailuma un brihwes flahpēm, kas rada teefmi pehz zilweka zeenigas dsihwes. Ne tapehz, lai pamodinata estetiska fajuhta mekletu atkal pate isteiktees un warbuht risinatu tahlaf no tautas dsejas kamola norauto pawedeenu. Ir aplamiba, Stenderi skaitit pee astonpadsmita gadu simtena rewoluzionarajeem razionalisteam. Winam nebij simpatiskas tās intelektualās un sozials brihwibas idejas, kas wilnojās Wafar-Giropā (no kurām aifrauts rakstija Merkelis). Stendera mihlestita us latweefchu semneeku fawā wisumā palika tipiski-pietiska, mahzitajiska. Winsch mihleja nospeesto nabagu, dsili nenihdamās tos, kas winu nospeeda un nemesledamās netaisnās dsihwes eefahrtas pamatus. Rā wisi humanisti, winsch schehloja dsihwes wahrgulus un luhkoja lihdsēt winu listām, nepeefkardamees wisa sozials launuma zehloheem. Stenderam truhka tās garigās patstahwibas, drofmes un tahfredsibas, kas leelos zilwekus weenmehz zehluhchas pahri laikmeta fahstingumam us nahkotnes idealeem. Tapat ka wina preefchtetschi, ari Stenders kalpoja wezai dogmai. Tautai estetiska fajuhta wajadsiga tikai preefch ta, lai zaur winu dsilaf eepotetu firdis pahrtaru grahmatas morali. Us tautas dseju Stenders skatijās naidigi. Winam bij pretigs tās tihri pasauligais raksturs. Tautas dseefmās wahji fahlatamā paganiskās religijas atblahsma luteranu mahzitaja azis bij besdeewiba un apgrehziiba. Tihrais estetiskais dailums — blehnas un neeziba. Wina singes bij taisni nodomatas tautas dseefmu apfarochanai un ifnihzinashanai. Rakstneezibas wehsturneeki parasti aiseet pahri schim faktam, ka drufku neisprotamam, maffwarigam un neewehrojamam. Mums winsch leekas gluschi faprotamās, bes tam fwarigs un eewehrojams Stendera garigās dabas un literariskās darbības ipasihshanai. Tas rahda Stenderi ka tipiskato, ihstato un spehjiigato stary pastoralā laikmeta mahzitajeem-rakstneefceem. Stendera nopelnus latweefchu rakstneeziba un walodas ifkopschanā pahrlahj wina mahzitajiska schaurfirdiba, wina zeeschā fahstiba ar fawu laikmu un ta wispahrejeem zenteeneem. Wina tautas dsejai naidigais wirseens eerosinaja daudsus no wina masafspehjiigeem pehznahzejeem. So weeniga zenschanās bij pehz eefpehjas negrosita un wesela weida usglabat tās mahzibas, kas mantotas no tehwu-tehwu-iehweem. Mahkflas wehrtibas tahdeem darbeem naw. Wehl masaf

sozialidejīstas un etīstas. Wezo eefahrtu un winai peemehroto etīku fargat un stiprinat allasch ir waldoščās sčķiras interesēs. Tee leelatee rakstneeki wīkos laikos ir bijuschi oposīzījā pret nowezojoschos, dsīhweš attīhstību, trauzejoscho. Rakstneezibas wehstures sposchakās lapas runā par teem darbeem, kas lihdsesjuschi īszīhnit jaunās idejas, un swaigus asnūs sehlinajuschi us wezām drupām.

Latweeschu rakstneezibas walodas attīhstīschana un īskopščana galu galā paleef weenigais pastoralā laikmeta nopelnš. Somehr ari sčķis neleefas tīf pahrat leels, sēwīschkās zīldīnasčhanas un sčjūhsčas zeenīgš. Saka, ka stary wahzu mahzītajeeem esot daudš eewehrojāmu latweeschu walodas pehtneeku un teoretīku. Bet garīgās rakstneezibas darbi nekur nerahda eewehrojāmu walodas praschānu. Tas jāsaka, ja ari nerunajam par dsejas walodu, bet par pascheem weenfahrschateem īldeenas jehdseenu apsīhmejumeem un wīnu kombīnazījām weenfahrschā farunas teikumā. Pastoralā laikmeta rakstneeki trihs gadu sīntenus strahdaja īnkwīstīzījas darbu pee latweeschu walodas. Tas saprotami un dabīski: īhsta walodas sčjūhta war buht tīkai zīlwekam, kas īsaudsīs no tautas un sčaudsīs ar to. Rā wīfur, tā ari pee mums, garīgo rakstu sčzeretaji wīsgruhtaf eefusīnami us progresu, lai tas ari aīsnemtu tīhri ahrejas leetas, peem., rakstības jautajumu. Trihs zeturdakās no wīseem germanīseem un zītām sčrunas un rakstu walodas nesahlēm īsāugusčās no dseefmu grahmataš un zīteem garīgeem raksteem. Ja tautas masai wehl sčhodeen tīf wahja un aptumschota walodas sčjūhta, tad atbīldība par to pa leelakai dalai kīht us garīgo rakstu laikmeta darbīneekeem.

Us wīseem Stendera masajeem pehznahzejeem gul leelā preefschahjeja ehna. Stenders rahdīja, ka wezo garīgo sčturu eeleet jānā laizīgā traulā. Us sčķi pamata balstas wīš tahlakais. No ahreenes laizīgā dseja un stahstš ar nepeezeeschamo eefschējo morali un praktīsko pamahzību attīhstījās arweenu tahlat. Un attīhstījās tahdi: morale pamasām sčrahwās apmehrā, masakais, tīf peedausīgi kaila nerehgojās atfēwīschki par sēwi laukā no katras rīndas un katra teikuma. Puslīhds neapsīnīgi wīna mehģinaja tehrptes tahdā kāmahčflas uswalkā. So newar sīhmet us wīšwīfadeem tulkotajeem, rakstītajeeem un dsejotajeem, kas strahdaja weenīgi tā sčuzamai prahta apģaismoschānai un pamahzīschānai. Bet gan us tahdeem eewehrojameem talanteem, kā Hugenbergerš, Līwentalš un īt sēwīschki **Juris Neikens** (1826—1868). Ar sčwu dsīhwi Neikens gan sčkaitams pee nahloschā laikmeta, bet ar sčwu darbu pīlnīgi peeder pee pastoralā. Pehz Stendera Neikens īr leelakais krehčflas laikmeta rakstneekš. Abus blatus nostahdot redsams, ka Neikena raksti mahčflas sīnā stahw nefalīhdsīnami augstaf. Raut ari tur todolā tee paschi krehčflas laikmeta sīhmīgee peelīkīnai: pahtaru grahmata, kīstīgā morale, naiwī-praktīska dsīhweš gudrība un usbahsīgā pamahzība,—tatschū wīš tas dabūjīs peeklahģīgaku, gīhtaku eeteħryu. Latweeschu dsīhweš un dabas eespaīdi Neikenam asīnīs; wīnsch pīrmaīs moralei līka stāigat tautas dsīhweš tehlojumu uswalkā, dsīhwoš, dabīskos tīpos un tehlos — tīf dabīski un īsweizīgi weīdotos, kā daschi no teem dsīhwo wehl sčhodeen. Bet mahzītajs, kaut ari usaudsīs latweeschu dsīmtā, kaut ari no dabas spēhģīgš talants, newar buht kā mahčflīneekš garā pawīfām brīhws un leels. Tā ari Neikens. Tas wehrtīgākais wīna rakstos — tautīstais realīsmš — radees gluschi neapsīnīgi. Patš rakstneekš to tureja par blatus leetu, kam sēwīschku wehribu nepeeģreesch. Tapehģ, Neikena rakstus chronologīskā fahrtībā pahrlasot, īt nekur neģauscham zenschānos papīldīnatees, īsstrahdatees, līhds eespehģamai pīlnībai īsweīdot mahčflī-

neezifko isteifsmi. Neikens nesajuta wajadsibu pehz tà. Jo pats galwenais —pastoralà morale — sen jau til gataws un pilnigs, ta tur ne burta peelift ne atnemt. Neikens neapsinotees nodibinaja zeeschu pamatu realizmam, bet pascha nama zelschanu atstahja saweem teeschajeem pehznahzejeem — brahleem Raudsifcheem un Apfifchu Jehkabam.

Druhms un peleks schis trihs gadu fimtenus garais laiks. Wifu scho laiku krehflà pahr latweeschu rakstneezibu lidinas Simona Grunawa garš. Tas wifu dsihwi nospeesch lungu morales un winas dogmu kalpibà un nelauj swabadi attihstitees tautas dabiskai estetiiskai dsinai — us ilgeem laifeem aisber toš awotus, no kureenes weenigi war pluhst mahflas dsihwais uhdens. Tas labafais krehflas laikmeta rakstneezibà paleef pawifam neeweherots waj mas eeweherots. Mezela nowaditā grahmatneezibas interese, samaitata mahflas saprata un sajuhta iswirft arweenu tahlaf. Arweenu zeeschaf ta peegreeschas tam asinu un asaru romantismam, kuras fimtejadee sari sneedsas wehl lihds muhsu galwam. Mahzitajam talkā nahf wina pascha audsinatais tautskolo-tajs. Jhstā kalpa bijibā winsch fargas peeskartees tam, fo wina garige maifes tehwi til ruhpiigi fargajusch. Winsch ismanto tautas atmodinato un eerosinato lasifchanas fahri un tulkto toš falkanatos gabalus no wezà galeji reakzionarà wahzu romanisma wirseena. Sam, protams, naw itin nelahda fakara ne ar latweescha dabu, ne tautas dsihwi. Bet par to tur ir ta pate wezās morales zildinaschana un feodalās kundfibas idealisazija, kas stipri swarā ari Latwijas laizigeem uu garigeem fungeem. Un latweeschu lasitajs fahri ker pehz nesahlēm no „Grafa leelmahtes Genowewas“, „Kara leelkunga Gistakius“ un „Preeschu kalna Roses“ fugas. No dabas glehwo, druhmā juhtelibā ispluhduscho tautas raksturu tās audsē wehl glehwaku un nekustanamaku. Krehflas laikmeta flogs ilgi manams latweeschu rakstneezibā. Sem wina jaunee asni steepjas gar semi peeplakusch, gurdeni, bes asinu un dsih-wibas. Japaacet labam laikam, lihds beidsamais tradizionels beedeftis lihds ar behgofcho krehflu nosuhd, un latweeschu rakstneeks bes bailēm war raudsi-tees us lehzoscho fauli.

Tautiska atmoda un jaunais meegs

Zif weegli un weentahrschi bij raksturot pastoralo laikmetu, tikpat gruhti, pat neespehjami ihsumā kaut zif peeteekofchi apzeret tautifko pamoschanos. Tur — trihs gadu fimteni, peleki-weenmuliga aina. Te — trihs gadu des-miiti karstas tautiskas sajuhmas, neapturamas zensibas, straju garigu pahrmainu. Sche waram tikai wispahrigos wilzeenos apsihmet tautiskas atmodas dsilakos zehlonus un weidu, lahda parahdas tautifkà laikmeta zenteeni, kas sawus sarus eesteepj nahkofchajos, mums fewifchi apluhkojamos laikmetos.

Leelās garigās kustibas isaug ar leelām pahrgrosibām tautas darba weidā, fainneeziftās un fabeedrifktās dsihwes eekahrtā. Jauni kulturās un rakstneezibas wirseeni isaug lihdsi tautas fainneeziftās attihstibas jauneem posmeem. Sabeedrifktas dsihwes rosme weenmehr ir ta apafschstrahwa, kas dsjneeku iszel us spehzigā idealu wilna galotnes. Spehzigais gruhdeens us

latweeschu garigo tautisko atmodu nahza no pahrgrositeem un jaundibinateem agrarapstahkeem dewinpadsmiṭā gadu ſimtena otrā puſē. Tas galwenā fahrtā aiſſfahra ſemneezibu, pareiſaki ſakot, lauku ſaimneekuſ. Kapitaliſtiſtās attihſtibāſ gaita ari Latwiĵā bij nonahkuſe lihds tai pakahpei, kad dſimtſungam wairſ nebij iſdewigi turet un apgahdat ſaimneeku-klauſchineeku. Semi par dſimtsihpaſchumu tam paſcham ſaimneekam pahrdodamſ wiſch tika pee kapitāla, furu wareja iſleetot ar leelaku peknu nekā ta, ko eeguwa no neraſchigā klauſchineeku darba waj ſemeſ nomāſ. Augoſchaj kapitaliſtiſkai ruhpeezibai pilſehtās ari bij nepeezeeſchami brihwi kapitāli un brihws darba ſpehſſ — tee bij tee praktiſkee eemeſli ſajuſhmigi apdſeedatai Kreewijaſ ſemneeku brihwlaiſchanai, kā ari latweeschu ſaimneeku-rentneeku un klauſchineeku pahrwehſchanai par gruntneeeem.

Latweeschu gruntneezibaſ nodibinaſchanāſ gan bij ſahluſēſ jau dewinpadsmiṭā gadu ſimtena otrajā deſmiṭā. Bet plaſchakotſ apmehroſ ta notikāſ tikai ſeſchdeſmitajōſ un ſeptindeſmitajōſ gadoſ. Schee paſchi gadi aptwer ari daudſinato tautāſ atmodāſ laikmetu. Iſhtenibā tas bij latweeschu gruntneezibaſ pa daļai ari pilſonibaſ nodibinaſchanāſ laiſſ, latweeschu burſchu-aſijaſ ſaimneeziklā un garigā atmoda. Tautāſ widejee ſlahni tika pee turibaſ, pee ſaimneeziklāſ neatkaribaſ un wareja ſahkt konfuret ar waldoſcho wahzu burſchu-aſiju un pat ar muiſchneezibu. Pihds ar to wineem dabikſti pamodaſ teekſme ari iſglihtibaſ un kulturaſ ſinā noſtahteeſ wahzeeehem blaķuſ. Œhi pehdeĵā, ſchkeetami idealiſtiſkā teekſme, tāpat iſauguſe no ſaimneezikſi pahrfahrtotāſ dſihweſ praktiſkām wajadſibām; tautiſkaiſ idealiſmſ wiſpahri ſtipri balſtaſ uſ ſaimneeziklā materialiſma zeeteem pamateem.

Œha laika idealogijaſ wiſbeeeſchaki zilataiſ loſungſ ir tautiſkā aſijina. Raſtoſ un runāſ, laiſtraſtoſ un dſejoloſ — wiſur tika uſſwehria tautāſ mihleſtiba, ſawaſ tautibaſ apleezinaſchana un nekāuneeſchanāſ no ſawa ſemā ſemneeku dſimuma. Tas bij nepeezeeſchami, lai tautāſ jaunajai burſchu-aſijai peewilktu atpakal wināſ neleelo inteligenzeſ daļu, kura bij iſauguſe ſem wahziklāſ garidſneezibaſ un muiſchneezibaſ eeſpaida un weenigi wahzeetibā redſeja augſtakāſ iſglihtibaſ un kulturaſ paraugu. Intelligenze un wiſpahri iſglihtiba bij nepeezeeſchama jaunajai tautiſkajai burſchu-aſijai. Inſtinktiwi wina nojanda, ka ſaimneeziklā patſahwiba un neatkariba naw eeſpehĵama beſ ſabeedriſkāſ warāſ un tautiſkāſ kulturaſ ſpehĵa. Beſ plaſchakāſ iſglihtibaſ newareja attihſtiteeſ ne rāzonāla ſaimneeziba jaunmodibinatāſ gruntneezibāſ, ne kapitaliſtiſkee uſnehmumi pilſehtāſ. Œaimneeziklā konkurenze ar pamatiĵi eedibinajuſchōſ wahzeetibu iſroſināja wajadſibu apweenot, pazelt un attihſtit wiſuſ tautāſ garigoſ ſpehkuſ.

Virmajā ſajuſhmaſ laikā likāſ, ka tautāſ ſaimneeziklā un kulturelai attihſtibai naw wairſ nekahdu ſchkehrſchlu, ne robeſchu. Kreewu keiſara ſchehlaſtiba likāſ uſ wiſeem laiķeem ſadragajuſe wahzu muiſchneezibaſ un leelburchu-aſijaſ ſaimneeziklo un ſabeedriſko wiſſwaru un peeſchihruſe tautāſ attihſtibai neaprobeſchotu brithwibu. Tagad tikai wajadſeja zenſteeſ pehĵ arweenu leelakaſ turibaſ un iſglihtibaſ, lai eewaditu tautu tepat ar roķu paſneedſamoſ ſeedu laikōſ. Tautiſkee zenſoni noreiba ſpoſchāſ nahkotneſ iſredſēſ un nenorimāſ ſludināt, praweetot, mudinat, norahēt un gawilet. Turibaſ un iſglihtibaſ propoganda gahĵa roķu roķāſ. Nebij iſſchiribaſ un ſtarpibaſ ſtarp praktiſkeem uſnehmumeem mantāſ wairoſchanaſ noluhĵā un tihri kultureleem eeguumeem.

Kriſchĵahniſ Waldemariſ (1825—1891) ſkubināja tauteeſchuſ uſ fug-

neezibu un juhrneezibas isglichtibu un dibinaja Kreewija kolonijas teem fainneekem, kam dsintene neisdewas tikt pee sawa dsinta semes stuhriſcha. **Juris Allunans** (1832—1864) rakstija tautſaimneezifkus un walodneezifkus apzerejumus, tulſoja zittautu mahſſas dsejoluſ un rakstija pats latwiſſas dseefminas un kodigas ſatiras par ſahrſlu wahzeefcheem un puſkoka lehzejeem. **Kriſchjahnis Barons** (1835) dsejoja peewilzigus didaktifkus dsejoluſ par droſmi un neapturamu zensibu un ſahka miſſigo latwju tautas dseefmu trahſchanas un ſahrtoschanas darbu. **Frizis Brihwsemneeks-Treulands** (1846) rakstija latweefchu tautiſkas atmodas zenteenus ſaradot ar ſlawoſku tautibneezifku kuſtibu, ruhpejas par freewu walodas un wiſpahri freewu kulturās populariſechanu pretſwarā waldoſchai wahzifkai. **Andrejs Spahgis** (1820—1871) dedſigi aiſſtahweja latweefchus un winu emanzipazijas zenteenus pret Baltijas wahzeefchu pretensijām un uſbrukumeem. **Sapat Raſparam Beeſbahrdim** (1806—1886) bij jazihnas un jazenſchas aiſſtahwet tā dehwetos jaunlatweefchus pret wahzeefchu denunziacijām un zeret uſ ſeiſara ſchehlaſtibu kā weenigo glahbinu pret ſaniknoto fungu patwaribām. **Kronwaldu Attis** (1837) dedſigs patriots un leeliſis runatajs ſtrahdaja dauds latweefchu walodas tihriſchanā un iſkopschanā; beſ tam wiſſch paleef uſ wiſeem laiſeem latweefchu inteligenzes wehſturē kā weens no labafajeem tautas isglichtibas propagandetajeem un ſkolotaju ſahrtas idejiſkeem un ſabeedriſtajeem organiſetajeem. **Andrejs Pumpurs** (1841—1902) un **Auſeklis** (Krogſemju Mitus) (1850—1879), atmodas laiſmeta juhſmigeē dseedoni, romantiſki ſajantafetās dsejās pauda ſawa laiſa idealistiſko ſajuhſmu un ſantastiſkās nahlotnes zeribas.

Up ſcho ſpoſcho tautiſko zensonu zentru pulzejās weſela plejade maſaku darbineeku, lihdsedami weikt to paſchu tautiſkās aſſinas modinaſchanas, isglichtibas un tautas turibas wairoschanas darbu. War ſazit, ka taſ bij ihſis waronu laiſmetis, lihds tam nepeedſihwots un nepeeredſets latweefchu pelefajā, weenmuligajā dſihwē. Jaapbrihno jau atmodas laiſmeta inteligenzes iſturiba un ſajuhſma pehz ſawa paſcha augſtaſas isglichtibas, kaſ bij pirmais praſijums tautas uſſahktajā leelajā kulturās zihnā. Paſcheem zensoneem isglichtiba nebuht nebija lihdseliſis, ar ko tikt uſ augſchu un nodibinat ſew droſchu un ehrtu priwato ekſiſtenzi. Iſglichtiba bij wineem tifaī kā aiſguhtis kapitalis, kaſ laiſchams apgroſibā wiſas tautas labā. Paſcheem isglichtotees, lai ſawufahrt isglichtotu maſafos brahluſ — lai tautai palihdsetu tikt pee gara gaiſmas un kulturās. Apbrihnojama ta naiwitate, ar ſahdu atmodas laiſa zensoni zenschanos pehz mantas un dſinu pehz isglichtibas apweenoja weenā nedalamā tautiſkā idealā. Praktiſki darbineeki un nedſejneeki publejās reiſu reiſem ſazeret pa dsejolin. Un tihri ſajuhſmas liriſi ſawufahrt rakstija pamahzofchus apzerejumus praktiſkai dſihwei. Echis ſirfnigais, ſajuhſmas apdwestais naiwums iſpehrt to weenpuſibu un dſilakas ſabeedriſkas aſſinas un politiſkās ſapratas truhkumu, ko tagad redſam katra winu darbibas ſoli.

Wiſpirms, mums tagad gruhti ſaprotama ta politiſkā newainiba, taſ gandrihſ behrniſchigais naiwums, ar ſahdu atmodas laiſmeta ideologi luhfojās uſ freewu ſeiſaru un freewu birokratiju, kā uſ weenigajeem peſtitajeem no weetejo wahzeefchu waras. Itin nekur neredſam ne taſ maſafās ſihmes, ka wini nogidufchi, waj pat mehginajuſchi ſaprast ſeſchdeſmito gadu leelās reformas kā walſis ſaimneezifki-politiſkās attihſtibas praſitu un pee tam wehl ſitpri nowehlojuſchos ſoli. Wiſu latweefcheem peefſchirto brihwibu wini iſſkaidro weenigi tifaī ar freewu zara humanitati un perſonigo eegribu, un

gatawi par to lihds pehdejam pašemotees ſawa aplaimotaja preeſchā. Pilni-
gi aſli wini pretim wiſas pagahtneš mahzibām un ari ſawa paſcha laika
daudſfahrtejeem peedſihwojumeem, kaš nepahrprotami rahdija, ka monarcham
un wina birokratijai tomehr neſalihdſinami tuwaki Baltijas muiſchneeki, nekā
Kreewijas plaſchumā nenofihmiga un neeziga demofratifkā ſemneeku tautina.
Œhajā ſinā ſihmigakais ta laika dokuments ir Kaſpara Beesbahrscha paſih-
ſtamā, werdiſki padewigā wehstule, 1863 g. rakſtita kreewu zaram, kur no-
ſoditš polu „weegſprahtigais“ mehginajums atſwabinatēes no patwaldibas
ſmagās kēnas un apſwehreta latweeſchu beſgaligā lojalitate un padewiba za-
riſtai patwarai. Tomehr naw daudš ko brihnetees par ta laika tautiſko zen-
ſonu neſaprātu, ja lihds pat kreewu leelās rewoluzijas otrajam poſmam
1917 g. latweeſchu waldofchās burſchuafijas politika iſpaudās tahdā paſchā
garā un weidā. Dſejneekš Bludoniš ſchos lojalitates politikuš ſkaiſti rak-
ſturojis kā druſzinu un kripatu laſtajuš. Bet ja Rigas latweeſchu beedribas
politiki, ar Weinbergi, Groſwaldu un Kraſtkalnu preeſchgalā tagad kaſtram
redſami kā politiſki ubagi zela malā ar zepurēm rofās, tad pirmā laika zen-
ſonu aſliba tomehr wehſturiski labi ſaprotama un ſinamā mehrā pat attaiſ-
nojama, lai ari tai bij kluhmigas, lihds pat pehdejam laikam tautas atſwa-
binafchanās kuſtibā ſahpigi ſamanamas ſeſas.

Gandrihš wehl leelaſš kā politiſkaiš, atmodas laika zenſoneem peemiht
ſozialaiš naiwums. Wini bij ſwehti pahrleezinati, ka latweeſchu jaunās
gruntneezibas un winaš inteligenzeš leeta ir wiſas tautas leeta. Wini
nemaš neredſeja blaſuš lauku ſaimneekam gahjeju un blaſuš pilſehtas uſneh-
mejam ſtrahdneeku. Prahtā wineem neenahza, ka wirſejās ſchkiras ſapnotā
un idealifeitā turiba galwenā kahrtā balſtas uſ ſemafās plezeem. Kā lai
wineem taš nahktu prahtā, kad pate ſchi ſchkira par to wehl nedomaja.
Œtrahdneeku ſchkiras wahrda teeſchā noſihmē toreiſ wehl latweeſcheem nebij.
Lihds ar lauku ſaimneeku un maſo pilſehtas uſnehmeju latweeſchu ſtrahdneekš
bij ſmazis waldofchās wahzeetibas juhgā un wahzeeti redſeja ſawu weenigo
ſozialo un kulturelo apſpeedeju. Lauku gruntneezibas un pilſehtas burſchu-
afijas ſtingra nodibinaſchanās un turiba tautiſkajeem zenſoneem iſliſkās wiſas
tautas kopeju zenteenu augſtakaiš mehrlis. Galu galā jau ari ſchahdai ideo-
logijai tajos laikos, kad kraſa ſozialā noſchkiroſchanās tautā wehl nebij ſahku-
ſeš un toreiſejos ſaimneeziftoš apſtahkloš ari wehl newareja ſahktees, newar
noleegt eewehrojamu progrefiwu noſihmi. Zihna pehz nazionalas neatkaribas
un par nazionali paſtahwigu kulturu allaſch bijuſe eewehrojams faktors tautu
attihſtibas wehſturē. Dſina pehz atmodas laika tautiſkajeem idealeem radija
toš nepezeſchamos pamatus, uſ kureem balſtas wiſa tahlakā latweeſchu
tautas ſaimneezifkās un garigās kulturās attihſtiba.

Kā wiſos tamlihdſigos pirmās ſajuhſmas laikmetos, blaſuš eewehroja-
mam, augoſchu wehrtibu raditajam darbam redſam ari meklejumuš un meh-
ginajumuš, kuri wairaf trauzeja un kaweja, nekā weizinjaja tautas ſozialo
attihſtibu. Sagad ari to waram uſrahdit un peenahzigi nowehrtet, bet ne
pahrmest un noteſat. Sagad tautiſkās atmodas zenteenuš redſam jau weh-
ſturifkā perſpektiwē, ſatarigā atſkatā, kur gari attihſtibas laikmeti jau wehrte-
juſchi un noſchkirojuſchi. Toreiſejeec darbineeki bij kā maſš pulziniſch ſajuhſ-
minatu pioneeru plaſchā neapſtrahdata klajumā, kaš no weenas weetas
aparams un apſehjams ar tahdu ſehklu, kahda gadijās pee rofaš.

Winejam jau, ka iſglihtibas propaganda bij weens no tautiſko zenſonu
galwenafajeem kulturās darbeem. Sinams, preeſch tāš ſawu daļu bij ſtrah-

dajuschi ari pastoralà laikmeta wahzu mahzitaji, fewischi Stenders ar saweem pehznahzejeem. Bet tee weenmehr paturejuschi azis sinamu robeschu liniju, pahr kuru latweeti, semneeku, nedrihsteja pahri laist. Winu wasku fwezites bij tikai blahsma Egiptes tumfiba. Tautiska laikmeta zensoni aisdedsinaja lahpaš un wihzinaja pa wiseem stuhreem un fakteem. Wisam nospraustam robescham tee taisijās kahpt pahri. Tapehz pret wineem fazehlās neween wezà bismaru fuga, bet ari senakee mihlo latweeschu draugi. Tee nojauta, ka no jaunās mahzibas tikai wehl weens solis lihds pawisam jaunai dsihwes atsinai un sabedrisikai etikai, manija, ka winu wasku fwezites bahl un satumst lahpu twehlā. Tautiska attihstiba us tautiskeem pamateem — ta bij jauna, bihstama mahziba. No tās atschketinajās wis pahrejais: latweeschu tautibas atsihschana, teesibu eekaroschana wifos fainneeziskās un garigās dsihwes lautos; tihra tautas waloda, tautiska rakstneeziba us tautas dseefmu un senatnes tradiziju pamateem — wewels fimts daschadu sikhu wajadsibu.

Tagadnes gaismā tautiskuma zenteeni wairak kà weenā sinā israhdas pahrspihleti, tuffchi trofchnaini, maffaturigi sawā todolā. Sa laika leelata, fkuhmigata wahjiba taisni ta, ko zensoni tureja par sawu stiprumu. Tautiba, tautiskums te galwenā fahrtā parahdas kà swehtdeenās drehbes, kà schwadsoscheem stikla wisuleem isrotata fedsene, kà kas tihri ahrejs, dekoratiws, romantiski juhsmigs un fajuhfminoschs. Tautiska laikmeta idejas nenesa flaidra sozjalās tagadnes faprata, bet pagahtnes fajuhfma un nahlotnes fapni. Tautiska laikmeta zensoni bij isauguschi sem eespaideem, kas nahl no tautam ar sposchu, ffanoschu, waronu un waronibas pilnu wehsturi, ar deeween bagatu mitologiju. Tapehz latweeschu zensoni fahfa meklet pehz tahdeem pat wehstures un mitologijas pamateem, us kureem zelt tautisko namu. Ne par kaunu, par godu tureja famelot stahstus par latweeschu flaweno, brihwo, warondarbu bagato pagahtni. Tautisko deewu un deewinu isgudroschana zensoni fazentās sawā starpā. Tam wisam bij noluhks, modinat tautas paschapsinu. Un noluhks ari sche attaisnoja lihdselks. Tautiska laikmeta zensoni nefautrejās wiltot ne tautas wehsturi, ne mitologiju. No tuffchi-pelekās, neslawenās, leela stila kautinu un pasaulē pasihstamu eekarosumu nabagās pagahtnes wini kaunejās. Latweescheem naw sawas wehsturiskas pagahtnes — ar to winu eenaidneeki grib leegt teem teesibu ari us nahlotnes ihpatneju attihstibu. Zensoni nesaprata un nemahzeja usfwehrt, ka latweeschu tihra pagahtni par sewi ari ir wehrtigs mantojums. Wisu leelo tautu wezās kulturās leeliskee darbi faseesti wergu fweedreem. Bet ko masās tautas rada, tas radits is winu paschu dwehfeles un fahpēm. Tihrit tautas dwehfeli no werdsibas fahrneem, tas wifos laikos tautisko zensonu leelafais usdewums. Bet atmodas laikmeta zensoni bij par weegleem preefsch schi tihrischanas darba. Jo tad wineem nahktoš pazilat ari fastinguschās dogmas — wisu pastoralà laikmeta fasmafuscho sozjalo un indiwiduelo etiku. Preefsch ta wineem nebij drofmes, ne spehla. Tee bij romantiki, latwisiki fapnotaji un fajuhfmas dsejneeki, bes finatniska pasaules eeskata, bes tehraudzeetas gribas un nelokama atjaunotaju fanatisma. Ur dseefmam un fkanu ahristu trofnti tee flahja teifmu selta wisulus ari pahr to, kas tautas dsihwē un raksturā fapuwis, iswirts. Jaunās dsihwes un jaunās tautas praweeschi, wini mahzijās no wezā, galeji reakzionarā wahzu romantisma, kas idealiseja tumfcho widus laiku feodalo eefahrtu ar winas mahneem un werdsibu un draudsejās ar tilpat reakzionareem flawofileem. Sawu namu wini zehla us fmilltim. Jaunā laika puhfma fagahfa scho namu. Gruhdams patš, tas

nosīta ari wīsus mahnu waronus un pseidodeewinūs. Mas usglabajees muhsu laikam ari no Aulsekla un Pumpura dsejas. Un tas patš masumīnšch sīh- sīhtos selta graudinos īskaisīts, pamanams tīkai tam, kas puteklu nebaidīda- mees raknajas un meklē.

Atmodas laikmeta dsejai, ahrīschkību pilnai, tīhri dekoratīwai, mas nosīh- mes, kà jaunu wehrtību radītajai. Tātšchu laikmeta wīspahrejai tautīstī- kulturelai kustībai bij labi panahkumi. Tāpeh3, ka tur, kur naw bijīs itnekahdas zīhnas un panahkumu, ari masī panahkumi jāšau3 par leeleem. Šchīs laik- mets tomehr mīrdš kà rīhta šposchums pee latweeschu pagahtnes mahkulainajām debestim. Tas laikām ir bijīs weenīgais laikmets latweeschu tautas dšīhwē, kad inteligenze gahja, kà teiz, wīšas tautas zenteenu preefšgalā. Un wee- nīgais, kad inteligenze teeschām bij inteligenze: tautas šajuhsmas īsteizeja, wīnas nojausto idealu mekletaja. No kahrklu wahzeetibas atmodees studetāis latweetiš modinaja šawu rījas kwehpos apduluschō nestudejoshō brahli. Ubi šapratās, jo abeem bij weens zelšch — us tautīstīku patšahwību. Lai ari kustība aīšnehma galwenā kahrta tautas augšchejōš šlahnuš, tātšchu wīlki atšītās ari pašchōš apakšchejōš, tahlakajōš. Sozīali wehl nefaplāīšmojuschā tautā sinamā mehrā pateeschām šchīs špehzigāis garīgāis šawīlnojums aīšnehma wīšas šchīras; par masgrunteezibas idealu šajuhšminajās wīstī tauteeschī. Tautas waronu wahrđi gahja no mutes mutē, wīsus weenoja weena leela šajuhšma.

Bet peh3 špehja uspluhduma nahza špehšch atkritums. Tas bij tīkpat sozīali kà psīchīski nenowehrschami. Dšīhwēs īšstenība ar rupju plaukstu dšehja nost šajuhšmīgā optimīšma seltainōš rakstus. Tautīstīkajeem zensoneem nahzās peedšīhwot ruhgtas wīšchanās wīšos šalo zerību laukos. Zeribas us zara šchehlastību un gahdību īšrahđijās weltīgās. Kreewīškā birokratija tuhlin peeflēhjas lihds šchim waldoschāi šchīrai. Baroni un wahzu bagatā burschu- ašija manijās daschados amatos un galu galā faktīško waru tāpat patureja šawās rokās. Gruntneezībai semes īšmaksas nebuht nenahzās tīk weegli, šewīschkī neraschās un šaimneezīško frīschu gados. Vīhds ar pilšehtu ruhpnē- zības attīhstīschanos lauku gahjeji pluhda prom us pilšehtām; radās semes štrahdneeku truhkums, un ar to arweenu ašaki šajuhštama šchīru plāīša tau- tīškajā kopumā.

Peh3 latwīškā usbudinajuma eestahjās tīkpat latwīškā atšlahbums. Pahr tautīško atmodu nahza jauns meegš. Gluschī pilnīga, kà redšejām, šchī atmoda ari nebī3; azu faktīnos wīšu laiku lipa meegš. Wīšs ahrīschkāis, špilgtī trofšchānāis, kas no pašcha šahkuma leelā mehrā peemita atmodas laikmeta zenteeneem un zensoneem, pamāšām auga, plehtās, lihds pawīšām noslēhpa leetas īhsto kodolu, idejīško šaturu. Kad īhstee wadoni bij meefīgi waj garīgi miruschī, šahka meklet teem pehznahzejuš, jo beš wadonu tahda kustība newar buht. Utrada daschus, kas dšīhwojuschī kopā ar teem, tīzeja, ka pīrmo zensonu gars teem dīwšahrtīgā mehrā. Įhstenībā tās bij tīkai sīh- kas šwaīgnītes, nemanamas tajā laīkā, kad špīhdeja šaules. Atšlahbumam eestahjotees wīnas nu parahđijās vee debestim. Wairak nekā pīrmzenšonus, šahka zīldīnat epigonūs. Sinams, ne tauta. Tautas atminā dšīhwoja Waldemars, Kronwalds, Aulseklis, Pumpurs. Tautīskai kustībai pamāšām šafšaurīnotees, monopola teesības us wīnu peefawīnajās arīstokrātīškā latweeschu pilsonība. Pilšonu inteligenze rīhkojās zaur patšlaban usplaukstoshō awīschneezību. Epigoni šlawēja šawūs preefšchētschus un wīnu zenteenus. Preefšch wīneem pašcheem šchee zenteeni bij galīgi šaudejuschī šawu idejīško

šaturu. Tas dabiski un šaprotami. Tautiskais laikmets, šawu wehsturisko usdewumu peepildijis, aigahja kapā. Us wina raditeem pamateem nu wajadseja zelt un weidot tahlaf. Bet latweeschu aristokratiskā pilsoniba to neprata, nešpehja un negribeja. Rā wifur, tā te wina pehz šawa šabeedriškā stahwokka un garigās buhtibas bij bes augstakeem kulturas zenteeneem un idealeem. Tautiba pahrwehrtās par islahrtni wirs weikala durwim, par neišmelamu tematu trimpus wafaru runās. Tas bij šlawenais meelastu, tautisku kapa-runu un tautisko šilku laikmets, kur šekli epigoni, tufšus šalmus kuldami, domajās turpinam leelo zenšonu darbu. Starp epigoneem bij ari kreetni widus mehra zilweki, bij ari nearistokrati. Tufšū leelu idealu nekustināti, leelas wišpahrejas štraumes nenesi, tee gošejās pagahntes atminu šiltumā un arweenu zeešchati nogrima peletās išdeenibas warā. Rigās latweeschu beedriba palifa par wišās tautiskās gara dšihwes zentru un wadijaju. Šchāi beedribai, bes šchaubām, deesgan leeli nopelni, it šewiškēi mahššlas dšeedašchanās iškopšchanā, tautas gara mantu wahššchanā un lehtu, derigu grahmatu išdošchanā. Bet politiskā šinā wina išweidojās par latweeschu bagatās un reakzionarātās burschuasijas apweenotaju. Winaš idejiskee wadoni (Krišchjahnis Kalnišch, Aleksanders Webers, Frizis Weinbergis u. z.) zentās išaudset šewiškās labatās dšimtas, tautas aristokratisku išlasi, un šapnoja par tautisku muišchneezibu, kura turpmaš waditu un walditu tautu, tā lihds šchim to bij darijuse wahzu muišchneeziba. Tautisku epigonu zihna par jaunajem idealeem gan pastahweja tikai išdewigā weikalošchanā, eenešigos amatos, besgaligā padewibā un rahpulošchanā zariškās patwalas preešchā un ustizigā kalpošchanā un karjerās taiššchanā dašchados eerednu amatos. Epigonu laika zenšonus wišlabaf raksturo Frizis Brihwsemneeks = Treulands, kas jaunibā bij zihnijees blakus špošchafajem tautas modinatajēem. Wehšak wišch ustizami kalpoja tā pahrkreewinatajas tautškolās ušraugs, prata išdabut tāpat kreeweem tā wahzeescheem, uškāpot iščinas un ordenus. Tautiskā idealisma un pašchusupureschanās weetā bij stahjees karjerisms un wišpahri personigās labllahjibas kults. Re-dšejām, ka dihgliš tam šlehpās jau pirmo zenšonu tautiskās kulturas propagandā. Šchis dihgliš štrauji išauga par kuplu koku, kas aissaroja un aisehnoja tautiskajā inteligenzē un leelpilsonibā katru mošchaku garigu dšinu. Tautas wirsejee šlahni šajutās wišai labi sem kreewu ehrgla špahrna. Epigoni galigi aišmirša šapni par tautas atšwabinašchanu no wezā un jaunā juhga. Atšakal pagreestām šejām wini guleja dšilā meegā un modās tikai, tad atkal riškojams šahds meelastis, waj apbehrojams dšchens tautu dehšs. Tad šlaneja runas, lihgoja dšeesmas. Dšihwē pašchāišleedšigais tautiskais zihnitājs pamasam išwirta goda meelastu un kapu-runu tautteeti, lai tad tā dšihws un plastiskš tehšs iželtos rakstneezibā. Peetuka Krustinšch winam wahrds. Rā mahššlas tehšs, tā wesela laikmeta simbols, Peetuka Krustinšch ir nemirštigs. Bet pirms eepašihstamees ar brahlu Kaudšišchu šlaweno darbu, pahri wahrdu par tautiskās atmodas laikmeta dšejās teescho turpinajumu rakstneezibā.

Rā dšihwē, tā rakstneezibā šahča waldit frase, tufšchš patošs, ušpuhsta šajuhšma. Maš wajadseja paštrahdat, lai tiktu brašcha tautas dehla un dšchena tautiska dšejneeka šlawā. Peetika, ja ušrakstija pahri desmit pantu tautas dšeesmu garā, waj šazereja tautisku epu pehz Lahšchplehšcha paraugeem. Dramatiskās rakstneezibas pirmšahlumi, sem šchis pašchās tradizijas špaida, dšima iš šehri=šaldām reflešijām par dšimtlaušchu dšihwi, kur galwenais motiws bija mihlestiba starp muišchās jaunšungu un latweeschu šaimneekmeitu, waj starp šemneeku puši un pils preilēni. Šchee motiwi no wahzu romantisma

eenesti latweeſchu rakſtneezibā. Naitwā newainibā un weenteeſibā toreifejee latweeſchu rakſtneeki domajās tā modinot tautiſko paſchapsinu, ſtrahdajot tautas tihrumā tautiſku darbu tautiſkeem lihdsleem. Wehlaſ, kađ uſ atmodas laiſmetu wareja jau luhtotees no ſinama, wehſa attahluma, rakſtneeki tiſa druſku tuwaſ klatht iſhtajam kodolam. Stahtos ſahta parahditees ari paſcha tautiſkā zihnitaja tips — pa leelakai daļai jauns, ſajuſhminatš tautſkolotajs, kaſ paſch-aiſleedfigi zihnaš preeſch tautas iſglihtibas. Jaatſiht, ka tautſkolotajs teeſchām bij patš ſpehzigakais un dabifkais tautiſko ideju turpinatajš un iſweđejš dſihwē, jo ari tautiſkaš atmodaš laiſmeta idealifmš galā iſwehršās waj weenigi zihnā dehl iſglihtibaš. Sinamš, tahds romantifſti zildens waroniš, kaħdu rahda epigonu laiſmeta ſtahtti, wiſch nekad naw bijš. Newajag aiſmirſi: ari Peetuka Kruſtiſch bij tautſkolotajs. Patš ta laiſa latweeſchu rakſtneekš tuwu rada Peetuka Kruſtinam. Wiſch wiſmihlaki rakſtija ſentſchu ſtahtuš, ſehri ſalkanuš, ar nebeidsameem tautas ſwehtku aprakſteem, ar neſkaitameem tautas dſeeſmu panteem, ar baħlelineem, tautas ſeltenitēm, idiliſkeem paſchdarinateem patriarchaleem tehweem un mahminām un paſchdarita aluš pluhdeem. Maſakee deewini gan drihš bij nobeiguſchees zitiš peħz zita, bet Lihga un Trimpuš wehl ilgi turejās. Epigonu ſtahtos latweeſchi konſekwenti tehloti kā paweeqli zilweezini, nepeekufuſchi danzotaji un nenoweizami aluš dſehrazi.

Ramehr ofižialā tautiſkā kuſtiba aſſila maķa un reprezentazijas patriotifmā, nomalēš un lluſumā tomehr palehnām tiſa turpinatš pirmzenſonu ſaħttais poſitiwais tautiſkaiš darbš. Siħti, neeweħroti, weentuli zilweki pa wiſeem ſtuhreem nu wahza kopā tautas gara mantas, putekſkeem apbeħrias un pa daļai jau aiſmirſiaš. Tā pamaſām ſaħrahjās ta kaubſe tautas gara bagatibu, kuraš ſpoſchumuš tagad tahli mirdš. Tautas garu mantu, ſewiſchki tautas dſeeſmu wahzeji, krahjeji, kaħrtotaji neſa ſawās ſirdiš dſirkſteli no atmodas laiſmeta ugunš. Tee bij weenigee, kaš neguleja, kađ dſiħch meegš noſpeeda wiſu garigo dſihwi. Tee ſaneſa zeetu pamatu, uſ kura wehlaſ droſchi wareja zeltēš latweeſchu kulturas ehķa. Rā pirmais mehginajumuš atſwabinatees no ſweſchāš garigas kundſibas, kā patſtaħwigas attihhtibaš pirmais ſajuſhmigais zehleens, tautiſkāš atmodaš laiſmetš nedriħſt ſuſt no latweeſchu kulturas un rakſtneezibas wehſtureš.

Pirimo laiſmetu noſšanas

Paſtoralaiš laiſmetš bij par ilgu un ſmagu, lai pawiſām peekahptos un dſihwē un mahkſlā dotu weetu tautiſtajam. Tautiſkaiš par iħſu un weeglu pilnigi ſagraut paſtoralo un paſcham uſſelt uſ wina drupām. Maſu malinu wiſch rakſtneezibā eezihnija blaķuš pirmajam — tur, kur patš nenodewāš mahžitaiſkās idejas kalpiā. Noſšanu laiſmeta rakſtneezibā wini ekſiſteja gan lihdsſteķu, gan weens otram matos eekerdamees, lihds beigās ſameerinajās un iſlihga. Protamš, meerš un iſlihguš ſtarp paſtoralo un tautiſko bij wairak diplomatiſkaš neķa pſiħologiſkaš dabaš, radees no abpuſeja neſpeħta, konſekwenti un lihds beigam iſſtauſt pretineeku. Dabiſkaš ſaħšanas newareja buht: tautiſkaiš iſauga ar apſtaħleem, pretejeem teem, ar ko turejās paſtoralaiš. Tautiſki paganiſkee deewini galu galā nebuht neſaħlaneja ar preeſchejā laiſa ſwehtumeem. Lai ari tee nebij domati kā wežās tautas atſewiſchko ihpatnejo

dvehseles teeksmu weidojums, ne kà jaunās, tautiskās religijas simboli, tatschu ari schi rotala wahrdeem un brihweem dzejiskeem tehlojumeem bij deesgan aisdomiga. Sirmais, druhmais wezis, us filta muhrischa nofehdinats, grem-damees klaušjās, ka sweschais auschigais salokšnejs jauneklīs leelijās lihdimu lihst, kur winsch audsejis ataugu, un pamest atmatu, kur winsch meeschus sehjis. Tautisko zenfonu propogandeta tautas isglihtiba sahka auglus nest. Neapsinigi, krehshchitaini weidojusēs pasaules atšina itin kà teezās wifu semneeku tautu fazelt pret wezo dogmu neaiššaramu waru. Diwejadu, pretischi eeskatu šadurfme un plaišma wišpahrejā pasaules atšina ismanama ta laika dšihwē un wifu labako rakstneeku darbos. (Stat., peemehrām, Apšischi Jehkaba wehstules is tehwijās.)

Noštanu laikmeti rakstneezibā parasti ir bahli, bes ihpatnejas pamatkrahšas un strauja spirtuma. Virtuositates laikmeti, kas zenschas mantoto šaturu tehrt jaunās formās. Latweeschu rakstneezibā schi laikmeta šawadiba, kà teiktš, ta, ka te šaduhrās diwu preekšhejo laikmetu idejas un zenteeni. Še šastopami rakstneeki, kas šawu idejisko šaturu un šajuhsmu smel no wezā pastorālā awota, un ziti, kas no tautiskā. Šastopami tahdi, kas weenu aišstahwedami apkaro otru, un beigās ari tahdi, kas, apsinigi waj neapsinigi, mehgina šaweenot šawos darbos pastoralo elementu ar tautisko. Abu laikmetu škanas šajauzās brahlu Raudsišchu „Mehrneeku laikos“, noštanu laikmeta lirikā, un it fewiškhi Apšischi Jehkaba rakstos.

Kā wifī leelatee darbi pasaules rakstneezibā, brahlu Raudsišchu „Mehrneeku laikī“ (1879) išaug kà protests šawa laika pahrmehribām un nekautriga trokšhna pilnajam tufšumam. Tautiskās kustibas iswirtiba wehrigam noluhkotajam un atšauzigam domatajam išeekas komiski-pretiga. Par to newar weenkahršchi pašmaidit un pajokot. Pahrsphileta ahriškā plah-tišchanās un eekšhejs tufšums prašas aša šatiriska karikejuma. Peetuka Krustinsch ir dšihwa leeziba, zil dšilch bijš Raudsišchu uštraukums pret tautiskās kustibas šagahnitajeem. Pehz ta laikmeta pilnigas idejiskās karikaturas winsch tomehr neišskatas, tapehž ka Raudsišchi wīnu nehmušchi no šawas tuwakās apkahrtnes, no kolegu-laukškolotaju šchiras. Waj nu wineem naw bijušchas pašštamas tās „augstakās aprindās“, wadoschā partija, kur tautiskā iswirtiba gan war buht neparahdas til wifai troplā weidā, bet kur tomehr winas ihštee šahkumi, kur ta turās wiššihkstat un turpinās wišilgat, waj ari wini pašchi šawā tautškolotaju kautribā naw ušdrošhinajuschees peeskartees epigonu laikū representetajām augstakām aprindām. Tatschu, kà teiktš, ari tā winsch peeder pee dšihwakajeem latweeschu rakstneezibas tehleem. Pee teem peeder ari wifī pahrejee „Mehrneeku laikū“ kariketeē tipi. Zilweku un notikumū karikaturās gan rakstītas sem nepahrprotameem ahrejeem literariškeem eespaideem, peem., Gogola u. z.; karikaturiskee pahrsphilejumi beeschi ween pahrsneedš schi rakstneezibas weida estetiskās robeschas un weetām drihsat šaujami par iskehmojumeem nekā mahšflineziskām karikaturām. Somehr pahrswarā ir latwiklās dšihwes raksturigi nowehrojumi un teekchi dšihwē nowehroti ta laika zilweki. Neapsinadamees un negribedami Raudsišchi šawos tehlojums atšedš ari wezās tizibas un titumibas pamirumu, kas it gaischi teef redšams jauno laikū eerosmes šahkumā. „Mehrneeku laikī“ ir eewehrojami plascha un špilgta kultur-wehsturiska laikmeta aina. Blakus Neikena šahsteem, „Mehrneeku laikī“ ir otrs pamata atmens latweeschu reali-romantiskajam šahstam — šmagaks nekā tee, bet pehž šawas idejiskās tendenzes pirmajam loti lihdišgs. No šahkuma lihdiš beigām „Mehrneeku laikos“ peenemdamās,

nosludama un atkal peenendamās ūkan pasihstamā pastorālā laikmeta ūkana. Zif ašā oposizijā „Mehrneeku laiki“ usstahjas pret tautiskā laikmeta pahrspihletem zenteeneem, tif pat naiwā ūajuhsmā un ustizibā ūlubina aishajuhšā laikmeta tizibu un tikumibu. Tēhli, kam janef wezā dogma un jarahda winas peepildishanās, ūhabloniski un nedshwi. Mahkšlas dshiwibu winos nomahz tradizionalās morales balasts, ūo pastorālās laikmets atstahja ūaweem pehznahzejeem lihds trescham un zeturtam augumam. „Draugu beedribas“ godalga ir ūlita atūaukšme par mahkšlas darbu. „Mehrneeku laiki“ ir un paleef tikai peewilziga aina, ūo apluhkot; bet ūawos positiwajos noluhkos naw mahkšlas awots, kas iswerd jaunās idejiskās wehrtibas. Dauds pee ta wainiga ari stahsta wifai wahjā kompozizija. Milfigais romantisko ūareschgijumu un pahrspihlejumu balasts, kas aishnem leelu datu grahamatas un us ūo rakstneekus pawedina wahzu wezais romantisms, bojā wifa darba kopeespaidu un noslihžina ūo nepatihfamā diletantismā. Jo galu galā Raudsichi ir tikai gadijuma rakstneeki; ne pirms, ne pehz „Mehrneeku laikeem“ wini naw ūarakstijuhši nefa, kam paleekama nosihme latweeschu rakstneezibas attihstibā.

Atmodas laikmeta rakstneeziba aishchetinaja dauds jaunu pawedeenu, bet tee wif notruhka aish daschadeem eemesleem. Ari ta laika leelakais darbs Pumpura „Lahschplehšis“ rakstits masat aish dsejiskas dšinas, kā aish patriotiskās ūajuhsmas gahdat ari latweescheem ūawu teikšmainu epu un zildinat latweeschu ūlaweno pagahni. Nofkanu laikmetā ūahkts un pat nobeigis weens otrs darbs pehz „Lahschplehšcha“ paraugeem. Dauds isturibas, fihfika ūpehka un dauds tintes tehrets gluhši par weli. Tautas teifu waronu laiks aishgahjis, tee newar wairs afflimatisetees modernās dshiwes atmosferā. **Lautenbacha-Zuhmina** „Salksha lihgawa“ un „Needriūhu Widwuds“ (1880 un 1893 gg.) ir tahdi nelaimigi, neishdewuschees gabali. Šhis apbrihnojami uszihtigais dsejotajs katrā sinā gribeja weift ūo, kas nebija isdewees Pumpuram. Bet tautiskais eys neradās ari pehz ūhim simtu lappuhchu beesajām grahamatām. Lautenbacha-Zuhmina wehlafos gados drukatee dramatiskee dsejojumi („Indulis un Urija“, „Karogs“, „Eifrosine“, „Krusts“, „Widwuds“, „Silā kalna lihgawa“ u. z.) nepahsprotami rahda, kā winsch nepawisām naw ne epiks, ne liriks dsejneeks, bet newelks un naiws pantu taihtajs. Tahds naiwums nelauj ūaprast, kā bes mahkšlineeka ūpehjam, weenigi ar sinamu tehnisku ūawas leetas pahrsinashanu ūawirknet un ispuhskot tautas dsefmu un pafaku motiwus, nosihmē ūamaitat un ūagahnit tautas dseju. Kas sem sinamu apstahllu ūwara tautas dshiwē iskristalisejees, tas wairs naw ūpodrinams un islabojams, bet ūawahzams un ūarindojams kā dahrgi akmeni pehz krahšas un leeluma.

Jau atmodas laikmetā radās pirmee tautas dahrgatmenu krahjeji. Bet nofkanu laikmetā no winu widus zelas Barons un Lerchis-Puschkaitis, ūchee nenogurstoschee mahkšlineeki, kas ūhkos akmentiaus eerindo krahšainās mošaitās un tad wifu ūaleef monumentalā kopumā. Tā rodas milfigee „Latwju dainu“ un „Latweeschu tautas pafaku“ krahjumi — tautas lirikas un epa bagatee kopojumi. Ubi ūchee wihri ūawā rashigā weentulibā ir pretstats ūkalajeem goda meelastu un kapu patrioteem. Atmodas laiks pahrskrehja kā zirtuma uguns no ūara us ūaru lehkadama, ūchwirkšche-

dama, apswilnadama. Tad naht klusi, stipri zeltu lauseji, zirwojem un kapleem tihra semi, kur kaišit dihgstoschuš graudus.

Wahrdu šči laikmeta rakstneezība war usrahdit deesgan daudš, bet pawišam maš ir darbu, kas pahrđsihwojuschi šawu laikmetu. Tautiška rihmju falschana un tautiška šifnoschana ir ta laika dsejneeku wismihlata nodarbošchanas. Tee nedaudsee, šatura bagatee waj isteifmē issmalzinatee talanti pasuhd tā đsirštis pelnoš un plehnēs. Tee paleet tautai maš pašhstami, kamehr šifnotaju pantus zeema puišchi un meitas pahraksta šawās kabatas grahmatās un uš kaut šahda Zimses dseefmu rotai aistapinata meldina dseed ašaras šlauzidami.

Ihsta šifnotaja un rihmju kaleja paraugs ir **Lappas Mahrtingš** (đsimis 1846 g.). Wina „Mihlestibas gaudu dseefmas“, „Mihlestibas dseefmu rota“, „Mihlestibas pušites“ u. z. grahmatas gan laikam peederēs pee popularakajam latweeschu rakstneeziba. Tautiški šajuhšminats, **Friedenbergis-Meerinš** (đs. 1865 g.) šarakstijis šawu „Lihgas štanu“ diwas dalas. Tomehr Lappas Mahrtingam winsch nebuht naw peelihđsinams. Nenoteiktas tautiškas juhšmoschanas pluhdos winam reišu reišem pagadaš ari pa ihstas šajuhšmas pilnam, wehrtigam dsejolim. Wehl minami diwi dsejneeki-mahžitaji, weens noteiktis romantikis, otrš ar tautiški-realistikfu nokrahfu. Pirmais no teem — **Pawafaru Jahnis** (mir. 1913. g.) par šaweem „Seedonu šapneem“ ispelnijās no ta laika lepnakajeem tauteescheem ahrfahrtingas ušflawas. Wina mihlestibas dsejoluš labpraht isleetojis par tekstu šawam kompozizijam tautiškais komponistis Jurjanu Andrejš. Neskatotees uš to, winsch tomehr ir ihstis dsejneeks. Ja ari ne „latweeschu Heine beš Heines kluhdam“, tā winu zildinaja walodneeks Mihlenbachš, tad tomehr stipri apdahwinats Heines mahžellis. Šikai pahrakā juhšmiba wina dseju beeschi padara šalkanu un nebaudamu. Otrš mahžitajs, **Behrsinu Rudis** (đs. 1870 g.), krahjumā „Zeli un tekas“ peewilzigā, glesnainā un pee tam rahmi noskaidrotā, domu zaurauštā dšejā ispausch šawu đšilo deewa tizibu un karsto tehšwemes mihlestibu. — Ihstis tautiški-romantiska romana paraugs, „Mehrneeku laiku“ otrai dalai tuwu radneezigs, bet idejiskā un tāpat mahklas šinā mašwehrtigs eewehrojama šabeedriškā darbineeka un publizista **Materu Jura** (1846—1885) (Teodora Rolanda) „Šadšihwes wilni“. Šapat **Woldemara Eliasa** (Juhšmina) garee juhšmojumi romana formā („Zaur ehriškcheem un dadscheem“). Raut zil wairak wehrtibas tautskolotaja **Ramanu Aleksandra** romaneem un šahsteem („Leepeni“, „Mescha bites“) un nopelnu bagatā tautas pašaku wahzeja **Anša Verha-Pušhlaišcha** (1859—1903) tautiškajeem šahsteem („Djars“, „Wodšchus“). Tautiškus šahstus un lugas („Šweedris“, „Leelungu pušdeenas“) rakstijis **Purinu Klahws**, kas jaunatos laikos iswehrtās par atbaidigu melnšimneeziskfu awiškneeku. Latweeschu škatuwi winas attihstibas pirmajā garajā laikmetā pahrwaldija **Adolfs Allunans** (1848) ar šawam neskatitamam lugam, kas ušrakstitas pehz šliskeem wahzu paraugeem un naiwi peewahrstitas wiswisadeem tautiški-latwiskeem motiweem.

Ar **Efenbergu Jahni** (1862—1890) latweeschu lirika pirmo retš aifneeds eewehrojami augstu isteifmes mahklas pašahpi. Šahajā šinā no tāš war škaitit latweeschu modernās lirikas šahkumu. Mašak eewehrojams, bet wairak eewehrots un daudšinats nekā Efenbergu Jahnis, ir **Wenstu Edwards** (1856—1897). Tas ir ihstis epigonis. Wina ideju pašauļe lihđš pašam šhatakajam neezinam ta pate weztautiskā. Šawam dehlam winsch

uffauz Aulseka garā: „Wingrini meesu, spirdsinees garā: tew jaeet preefch tautas un tehwijas karā.“ Doreis, gariga apstuma un tuffchibas laimeta, dsihwē un dseja it fewischki teef zeenits tahds wispahrejs, nekaitigs romantisks idealisms tautiski augstā skanā. Wenfku Edwards ir faaudsis ar aprindam, furu usdewums plahitees ar pirmtautisko zihnitaju eeguumeem. Scho aprindu purwa atmosferā pamasām nonihst Wenfku Edwarda dsejneeka dwehsele. Beigās winsch tikai wairs spehji usrakstīt pa didaktiskam pantinam pee kahdas bildites familijas schurnalā. Turpreti Esenbergu Jahnis teef pasihstams — lai ari wairak tikai wahrda pehz — dauds wehlat, kad draudochi usmahzīgā jaunā strahwa wafardeenas tauteefchus dsen meklet augschā neitralos, tautiskos dsejneelus, ko stahdit preti bihstamajam modernismam. Bet no tautiskām dulkēm spodra izelas Esenbergu Jahna dseja. Wina mihlestibas lirika skan kā pawasara rihts, kad kofi rafas masgatā salumā, jaunās sirdis zelas swehtlaimibas wilkos un grimst mihlestibas fahpu atwarā. Esenbergu Jahna dseja ir erotiskas fajuhsmas eewilnojuma atspulga krafsu bagatās latwifku glesnu wirnēs. Weenkahrfscha saturā un isteiksmē, tomehr dšila ihstas mahkslineeka dwehseles spehlā. Esenbergu Jahna liktenis ir ihstis latweefchu dsejneeka-seemzeescha liktenis. Tapehz wina mihlestibas dseja kā wisofchi sala lapa skumigi smaida rudens seedu wainagā.

No tautiskā laimeta fajuhsmas raduschees ari **Sudrabu Edscha** (1860) pirmee garee dsejojumi. Sudrabu Edschus ir weenigais ihstais latweefchu episkais dsejneeks. Sudrabu Edschus wispirms eejuhfminas par latweefchuleischu fenatni un tās waroneem. Us to wina eerosina neween tautiska fajuhsma, bet ari literariski paraugi; it fewischki polu un zitu deenwidflawu romantiski-wehsturiskā episkā dseja, ko winsch plaschi pasihst un weikli tulko (Mizkewitschs, Slowazkis). Wina wehsturiskos dsejowumos parahdas ihstis dsejas spehts. Juhsmu lirikas wehrptais stahstijuma pawedeens lokani wijas, te fahzirdamees siboschā glesnu gredsenā, te issteepdamees rahmā, lihdsenā wehstijumā. Jaunekla fajuhsma un aisgrahbtiba staro no wiseem Sudrabu Edscha wehsturiskajeem epeem. „Reistuta loms“, peemehram, ir dailas wehsturiski-romantiskas mahkslas parauga darbs — mas pasihstams un daudsmats, tatschu wehrtigaks nekā desmit zitu. Wehlatās stahstu dsejās Sudrabu Edschus lokanā, glesnu un skanu bagatā isteiksmē pa leelakai dalai tehlo sawas behrnibas atminas, no kurām dwehsmo filta firsniba. Starp Sudrabu Edscha masajeem liriskeem dsejoleem ir daudsi ar eewehrojama mahkslas wehrtibu. Sudraba Edscha stahstu rakstneeku feja masaf noskaidrota un gruhtaf raksturojama. Tur ir gan romantiski-dsejiski, gan reali raksturu tehlojumi, gan ari dewinsimti peektā gada rewoluzionara peedsihwojumu apraksti naturalistiskā gaumē. Prosaitis Sudrabu Edschus newar mehrotees ar Sudrabu Edschu dsejneeku.

Peters Blaus (1856) pilnigi skaitams pee tautiskajeem epigoneem, lai ari dsejo wehl muhsu deenās un reisēm peewehrschas temateem, kureem ar tautisko laimetu naw wairs nekahda safara. Wina dseja ischkiramās itin kā diwas lihdsteku nosares: tihri liriskā un episkā. Pahrswarā no tām pirmā, mahkslas wehrtibas sinā wahjata. Blaua mihlestibas lirika ir tautiski naiwa un sentimentalā. Kur winsch grib isteikt ko ihsti firsnigu, tur winam pee rofas pa leelakai dalai tikai noleetotas frases un apdeldetas glesnas. Wina weenteefigee wezmodigee pantini no weenas weetas peebahrstiti pukitēm, rositēm, neaismirstulēm, wijolitēm un tamlihdsigeem stahdneem no tautiskā herbarija. Bet ja winam padodas ustwert episku pawedeenu, tad tas risnadamees

faista lasitaju ari ar newehrigi fchur tur fawehtam lirikas sikhlem. Stary Blaua epistkas nofkanas dsejoleem wehrtigakee tee, fur atrodams itin ka patriarchalas lauku fehtas stahsts. Weza pasihstama dshwe tur weenfahrschi nowehrota un gludi attehloti. Pa weenam lasot atfewisckee dsejojumi dshla eespaيدا neatstahj; bet no wiseem kopâ fastahdas ja ari ne spilgta, tad tomehr tihkama, flusi melancholiska aina. Daschi fchis nosares dsejoli pahrsheids pat ar nostaidrotas, nopeetni prah'neeziskas domas faturu. Zitōs atkal peewilzigi attehloti dewinsimti peekta gada pahrdshwojumi un zeefchanas. Somehr paschâ pehdejâ laikâ Blaus leefas mahkslineeziski apfizis un paretumis fadsejo tilai pa dsejolin fahdu deenas notikumumu peeminai.

Esenbergu Jahni un Sudrabu Edschu romantiski-tautiska liriska un episka dseja fasneds augstako palahpi. Bet wehl ais teem ilgi dsirdamas tautiska laikmeta nofkanas, te noklusdamas, te atkal peenendamās. Scha laikmeta rafsineezibas tahlafâ wehsture bagata wahrdeem, loti nabaga darbeem.

Stepermanu Krustinsch (1860). Tipisks nedsejneeks, drukajis dsejolos bes mafakas dsejas dsirkstelites. Sakruhwetâ, dahrdaschâ patosâ rakstijis romantiskas waronu pseidodramas. **Janschewstis** (1865) — epigonu speh-jigakais formas wirtuos. Stary wina pirmajeem dsejoleem ir daschi („Dsefma par leichu karotajeem“), kas atstahj eespaidu ar sawu tautisko fajuhsimu un un wijigo isteiksmi. Wehlakee Janschewska dsejoli pamasam paleet bes fatura, bes ihpatnejas fajuhsimas un peewilzigas formas. Janschewska stahsti teezas jau no romantisma laulâ, realisma. Uri te daschi deesgan wehrtigi darbi. Bet leelis wairums weeglu, stary teem daudsi ar nepatihkamu sekwualisma peegarschu. **Waldis** (1865) usrakstijis weenu otru firsngu, ihstu lirisku dsejoliti, bet it fewiscki skaitu lirisku dabas tehlojumu: „Staburaga behrni“, tomehr drih aplufis. Redsam, ka us nofkanu laikmeta beigam rafsineeziba manama fewiscka parahdiba. Tipiski tautiskee motiwi un patriotiska fajuhsma pamasam apdeest, un to weeta dsejolos un stahstos stahjas nebeidsama, neismihlejama feeweefchu mihlestiba. Seltenite-firdspukite wisa sawâ beskrasainâ bahlumâ un faldenâ juhsmibâ nostahjas literarisku intereschu un apzeres zentra. Neatlaisdamees un nepeekusdami sentimentalu mihlestibu apdaino stahstu rafsineeki, ihsti dsejneeki un kabatas singu grahmatu taisitaji. Somehr schai falkanai mihlestibas leijerkastes mustkai pamasam zauri fahl speestees ari zitas fkanas.

Neraugotees us fihsto pretestibu, rafsineeziba arweenu juhtamaki lauschas eefschâ realas dshwes daschadee eespaidi. Gluschi neapsinigi un pastarpam tos fahl isleetot un apstrahdat ari tautiskee egiponi; apsinigat pret teem nostahjas daschi jaunaki, ar sawu laiku isauguschi talanti. Tatschu te ka tur teefchanas us realisma pusi wehl gluschi instinktiwa. Realisms manams ne idejâ, mahkslineeziskos noluhkos, bet wehroschanas un tehlojuma weida. Tihra realista, waj tihra romantika garaja nofkanu beigu laikmeta naw neweena. Gandrihs wisi rafsineeki fwahrstas stary scheem abeem mahkslas isteiksmes weideem. Romantisms un realisms ir diwas linijas, kas pa wisu scho laikmetu steepjas waj nu lihdsteku, waj famesdamas, fareschgidamas un atkal atschekinadamas. Tas ir laikmets itin ka ar diwejam sejam. Un gandrihs wisi fchi laikâ leelakee rafsineeki ir tipiskas diwseju buhtnes. Winu darbos reisem ir realais romantisms un atkal reisem romantisks realisms. Wini fwahrstas stary to kas grimst, un to kas zelas augscham. Us weenu pusi wini newar aiswehrt ausis jaunâ laikâ fajuzeeneem un jaunās dshwes dimdeem, kas dsirdas no razionali nostahdamam lauku faimueezibam, bet it

fewiški no augošās rūhpneezistās pilšehtas. Bet us otru puši wīnu azis wehl miglo dseestofchais tautiskais romantisms ar sīhstām pastoralā laika paleekām. Weenu kahju wīni mehgina spert šawa laika wahrtoš, bet ar otru wehl mihnajas aīš apdrupušcha pagahntes fleegšhna.

Apšišchu Jehkabs

Japaeetas drušku atpakaļ noskanu laikmetā, lai atraštum latweeschu jaunatās rakstneezības šahkumus, — pee **Apšišchu Jehkaba** (1858). Apšišchu Jehkabs ir leelafā, fewi noskaidrojūšs un šakanojūšs mahkšlineeka peršoniba latweeschu jaunatās rakstneezības šahkumā. Apšišchu Jehkaba mahkšla ir fā dšidri škanofšs šudraba swans šoka basnizinas šalā torniti. Karajas šhis swans pee rupji tehstas, šatrunejušchas, weetweetām kirpu aīšgraustas šijas — ta lihgojas lihdsi, tšhihst un šawu tšhihštonu jauz šwehtrihta musikā. Apšišchu Jehkaba mahkšla ir pilna dšilas širšnibas, peewilzīga tapehž, ša wīnā iškkan nedalita, leela mahkšlineeka peršoniba.

Galwenos wilzeenos Apšišchu Jehkaba peršoniba weegli rakšturojama. Ša ir gandrihš jau pahraf weenkahršcha. Ša redšama neween mahkšlas darba atšpulgā, ta nepahrprotami škaidri išteizas Apšišchu Jehkaba teoretiskajos rakstos. Apšišchu Jehkabs nahš ar tautisko atpluhdu laikmetu. Šar tautiskā laikmeta apkarotaju wīnu tomehr ihsti newar šaukt, fā Raudšišchus. Prošests pret tautiskā laikmeta pahrmehribām wīna rakstos dširdas tīfai fā šahja pagiru šajuhta, šas wišpahri eestahjas pehž tautisko ekštremu reibona. Šad tās gaišchakās galwas pamafām šahš noskaidrotees. Šahš meklet un notihrit to šeltu, šo tautiskais laikmets šametis weenā tšhupā ar grabašhām. Šautiba, šas lihds šchim mahjojufe wairaf tīfai uš mehles gala, nu šahš pahrweetotees širds un pahrleezibas dšikumā. Pee pehžtautiskā laikmeta ihštajeem tauteešheem peeder ari Apšišchu Jehkabs. Wīnšch rakšta: „Wahrdu škandinafšana „tauta“, „tautiba“ un tautetis“ pee mums tagad loti apklusufe, šalihdšinot ar drušku agrateem gadeem. Aprimuschi wišš škance „tautas wihri“, „tautas dehli“, patrioti, latweeschi, itin fā šhee kleeđseeni buhtu notikufchi reibumā, šas nu pahrgahjis un pahrmainijees ar nemihligajām pagirām. Šhi tagadejā aplufšana nenofihmē wiš, ša tautiska apšina buhtu palitufe, wahjaka, — nē, wīna rahda, ša tautiba tagad šahkufe šafnes laist ihštajā weetā, tautas paščas širdi“ („Wehštules iš tehwijās“, 1887). Šif dšili Apšišchu Jehkabam pašham širdi eefatnojūšs tautiba, to wīnšch peerahdijis ar šawu rakstneeka darbu. Šhi darba pamati rakšturojami diwoš wahrdoš: tautas dšeefma un bišbele. Šee ir diwi pišlari, uš kureem atbalštas Apšišchu Jehkaba ehfa. Šee ir fā pawedeens, šašketinats no diwām šawas krahsas dšijām, uš kura wīnšch wer šawas pehrles. Šautas dšeefmas wīnšch šalihdšina ar awotu, no ša šmelt tihru, škaidru, nefamaitatu walodu. Šalihdšina ar Pompejas pilšehtu, iš kuras šaprahhtigs razejs išnes deenas gaimā piššchlu aplahtas dahrgas mantas. „Še jarokas ari mušhu rakstneekem.“ Bibeles Apšišchu Jehkabam ir klehts, pee kuras šwehtdeenas klufumā peeect wezais tehwoš un mahte un, putekšus no wīnas šeenas noslauzijušchi, aīš wezuma trihžofchā balši šahš lašit. Neweenam, šas grib latwiški rakštit waj dšeedat, newajadsetu garām eet šhai bagatai klehtij, kur tīkdauds krahschnuma apšlehpts („Wehst. iš tehwijās“, 1886). Šhajos žitatos Apšišchu Jehkabs gan runā wairaf tīfai par tautas dšejas un bibeles walodas bagatibām, bet no teem

jau ismanams, ka winſch eefilft neween preeſch walodas, bet ari preeſch ſatura, idejas kas eetwerta ſhajâ peewilzigajâ tehrpâ. „Ir teizami, ka jau ari muſſu rakſtneeziâ ſahf aiſrahdit uſ bibeli un tautas dſeefmâm, kâ uſ abeem bagataſajeem awoteem, no kureem rakſtneeki lai ſmeltoſ ſaweem dar-beem preeſchſihmi, ſpehku un dſihwibu... Tautas dſeefmas tehleem tiſ bagataſ, ka tur, jaſata, katrs panehmeens pantinâ ſtahda preeſch gara azim jaunu tehlu, — ſchoſ tehluſ lai tiſ ſakopo dſejneekſ — buhſ dſeja, ſtahſti-tajſ — buhſ ſtahſtſ“ („Iſ tautas bilſchu galertijas“ VI). Bet it ſewiſchki bibele ir ta, uſ ko Apſiſchu Jehkabs nerimſt aiſrahdit: „Ikkatram, kas ween gribetu runat uſ tautu, mahzit winu, tam eſ dotu padomu, jo tuwu eepa-ſihtees ar bibeli un mahziteeſ no ſchiſ mihlâſ, wezâſ grahamataſ mahzibâſ, kaſ lai gan wezaſ. taſ muhſcham jaunaſ“ („Wehſtuleſ iſ tehwijâſ“, 1887). „Muſſu rakſtneeziâſ eefahumſ ir bibele. Wiſa muſſu wezaſâ rakſtneeziâ attihſtijufêſ uſ bibeleſ pamata. Mehſ waram preezateeſ, ka taſ tâ ir. Kaſ domâ tautiſku rakſtneeziâſu paſſtahwigu un ſpehzigu paſſtahwet beſ ſtipruma un ſpehku ſmelſchanaſ iſ bibeleſ uhdeneem, taſ maldaſ un peewilaſ. Uri no kritika jaſrafa, lai winſch ar wiſu ſawu pahrlleezinaſchanoſ, ar wiſam ſawâm kritikaſ nêſchaubigi ſtahw uſ ta pamata, kaſ ir paſſtahwejiſ gadu ſimtenuſ un tuhſtoſchus“ („Wehſtuleſ iſ tehwijâſ“, 1892). Se nepahrprotami ſkaidri iſteiktſ, kur rakſtneekſ atrod augſtaſâſ wehrtibaſ, pee kurâm tureſeeſ ſawâ mahſſlineeka darbâ. Tautas dſejaſ tradizija un dogma, kaſ paſſtahwejuſe gadu ſimtenuſ un tuhſtoſchus, te noſtahditaſ wiſam pahri. Pilnigu nodofchanoſ tautas dſeefmu tradizijai un bibeleſ dogmai Apſiſchu Jehkabs leef par weenigo uſdewumu dſejneekam, rakſtneekam, kritikim.

Winâ paſchâ tâſ ir wairak nekâ tradizija un dogma — taſ ir wina eefſchejaiſ dſihwaiſ ſaturſ, wina individualaiſ ſpehſ. Apſiſchu Jehkabâ weenâ paſchâ ſaweenojuſcheeſ wiſi paſtoralâ un tautiſkâ laifmeta poſitiwee elementu. Apſiſchu Jehkabs ir tautas rakſtneekſ ſcha wahrda ihſtaſajâ noſihmê — maſak ar to, ko uſnem no tautiſkâ laifmeta, nekâ ar to, ko mantojiſ no paſtoralâ. Pirmaiſ dod winam tilai gatawu tautiſki realu iſteikſmeſ weidu, kamêhr otraiſ to pilda ar zeetu ſaturu. Un ſaturſ te ſawâ ſinâ tiſpat tautiſkſ kâ forma. Wehſturikſkaiſ liktenis un ſeemelneeziſkâ daba wezo laiku latweeſchus no laika gala padarijuſchi ſtipri religioſuſ. Kad winu dſejikſto paganikſto religiju galigi nomahkuſe katolikſkâ, pehſ luteraniſkâ, tee ar wiſu ſawaſ dabâſ lokanumu un peeklahwibu atdodaſ ſweſchajeem mahzi-tajeem. Peefuhzaſ winu mahzibu pilni, tiſ pilni, ka pirkſta platumâ neat-leekâſ kahdeem ziteem eekateem, zitam ſaturam. Ewangelijuma moralei taiſni tahdâ weidâ, kâ ta teef atklati ſludinata, nekad naw bijis tizigaku klaufitaju, kâ wezee latweeſchu zilweli. Kad Apſiſchu Jehkabs runâ par wezo tehwu un mahti, kaſ ſwehtdeenâſ klufumâ peeeet pee flehtſ un „putekluſ no ſeenâm noſlauzijuſchi trihzoſchâ balſi ſahf laſit“ — tad wina azis teeſchâm ſkataſ latweeſchu wezâſ paaudſeſ dwehſelê lihdf paſcheem dſilumeem. Un kaſ wina mahſſlâ ſkan, taſ atkal atbalſojaſ wezâ latweeſcha dwehſelê. Wiſu to rakſturigako, kaſ eemiht latweeſcha pagahtnêſ tipam, Apſiſchu Jehkabs iſzehliſ un par jaunu eeliziſ dſihwoſ, nemirſtigos mahſſlaſ tehloſ. No wina tehleem un tehlojumeem ſkan ſchi pate nelokamâ, nekatrizinamâ, nekafchlobamâ tehwu tiziba. Wina mihlakaiſ tehliſ ir zilwekſ, kaſ tepat jau aiſſneedſiſ kriſtigâſ ſewiſaiſleegſchanaſ beidsamo robeſchu, kam meeſâ un aſiniſ pahrgahjiſ kalpibaſ garſ. Scho tipu waretu ſaukt par paſwitateſ pilnigako eeweidojumu.

Jaaisrahda us Apšišchu Jehkaba leelako, skaidrako raksturu, weenu no skaisfakajeem, plastifikajeem mahkšlas tehleem latweeschu rakstneezibā — us Andra tehwu „Bagatos rados“ (1886). „Par tikdaudis gruhtuma pafaulē winsch nemas nefuhdsejās, bet wisu to nefa ar pazeetibu. Ne winsch turneja, ne schehlojās par sawu likteni, lai gan nebuht naw jadomā, ka winsch neatkfahrtā waj nenoswehra, kahds juhgs winam pafaulē. Radi, kas winam jaunibā deesgan ruhgtuma darijuschi, winam bij mihli. Nekad winsch neceenhma firdi skaudibas, ka tee turigaki, labak pahrtikuschi, nekā winsch, ka teem saws drošs pamats un winam ne weetinas, kur nolikt galwu sem sawas pafahrnes.“ Seewa Andra tehwu raksturo loti sikhmigi: „Tu lausees, lai otrs tew freflu nowell no muguras! Pliks sfreesi pa pafauli! Lai tif nem ween, tew jau selta kalni! Lai fuhz, lai speesch tewi! Pats tu lej afins sweedrus par welti, preefch otra! Lai tewi min kahjām, tu nepihfsti!“ Waj tas naw gadu simtenus padewibā un juhgā tureta, wehrga kahrtā audsinata latweescha simbols? Bet Apšišchu Jehkabs Andra tehwu naw domajis kā simbolu. Tas winam raksturs is tautas dsihwes, wisas fludinatās tuwafu mihlestibas eetwehrams, dsihws paraugs un ideals. Ur Andra tehwa muti, ar wina rakstura un dsihwes tehlojumu Apšišchu Jehkabs skati fludina sawu augstako tikumisko pahrlēezibu. Ta ta pate mahziba, ko winsch atfihst ari sawos teoretiskajos rakstos, kas pastahwejuse gadu simtenus un tuhkstofchus. Latweeschu rakstneeziba newar usrahdit otra tehla, kurā kā Andra tehwā, eefschejais etiskais faturs ar estetisko eetehrpas weidu tif pilnigi sakustis mahkšlas skafanā. Schis tehls ir kā no weengabala marmora zirfts, beidsamos sikhumos isstrahdats, meera pilna skaituma apstarois. „Bagatee radi“ ar Andra tehwu pazelas kā balts kalns pahri latweeschu pagahtnes rakstneezibai — pahri pascha Apšišchu Jehkaba ziteem labakajeem darbeem („No masām deenām“, „Pee pagasta teefas“, „Is tautas bilfchu galarijas“ I—III). „Bagati radi“ tapeh3 Apšišchu Jehkaba leelakais darbs, ka winsch sche paleef aif sawas weelas, nemoralise, neaifraujas skolmeisteriskās pamahzibās, kuras isbojā zitūs wina stahstus.

Tatschu sawā sinā interesantaks, Apšišchu Jehkaba mahkšlineeska ihpatnejibai raksturigaks tehlojums: „Swefchos laudis“ (skati is brahlu draudses dsihwes, 1888). Uri schis darbs, protams, zelts us ta pascha pamata, us ka stahw „Bagati radi“. Gadu simtenus wezā mahziba te pate stahsta galwenais faturs — ne mahkšlas tehlos eeweidotis, bet kā spilgtas krahfas uswalks nedfihweem manekeneem usgehrbts. Brahlu draudses dsihwē bibeles tiziba un deewbijiba aifneeds sawu augstako pakahpi un ispauschas idiliski apgarotā dsiejiskā krahfchumā. Zif „Bagati radi“ reals, klasiska meera pilns mahkšlas darbs, tikpat romantisks, nemeerā un atminu juhsmās pluhstofchus „Swefchos laudis“. Skumji smagās pahrbagatu krahfu glefnās wehsmo preti kā flahpejofcha smarfcha no seedu pilna dahrsa, kam mahkonos pahri blahmo farkans ruhfas atspihdums. Religiski-idejiskā sinā Apšišchu Jehkabs „Swefchos laudis“ eet foli tahlak par „Bagateem radeem“. Pshologiskais pawedeens te aifwehryjas konfliktā stary Grihwgala dehla individualajām teefsmēm un pasihstamajeem tuhkstofch gadu wezeem pamateem. Weens folis fahnus no scheem pamateem, nost no dogmas pehdejā burta, un dehls paleef par grehzi-neeku pret zeturto haufli, par sawa tehwa eenaidneeku. Dfihsch eenaida besdibentis atwehrees stary tehwu un dehlu, stary wezo un jauno pafauli. Bet dehla pahrlēeziba naw stipra un dsihwibas spehjiga. Peh3 azumirkla aifraufchanās to pahrmah3 gurdenums un resignazija. Andra tehws aifleeds fewi

šawu tuwako dehl. Grihwgali eet šoli wehl tahlak un atteizas no fewis dogmas labā. Pašči tee wairš neredš, preekšč ka lai dšihwotu, aklš religi- gists fanatizms teem ispostijis wišu, kas dšihwē jauks un mihsč. Bet to- mehr wini noleez galwas dogmas preekščā un domā: gan wina sinās. Un zaur wišu tehlojumu dširdās rakstneeka pašča morale: tas labi, tā waja. Šče sludinatais fewisaisleegščanaš fanatizms, kura warā zilwek paleek beš mafatās gribas špehjas un galā ari beš dwehšeles dšikuma, apgaismo Apšišču Jehkaba mahšlineeka dabas ihpatnejoš pamatus.

Apšišču Jehkabs, pastoralā un tautiskā laikmeta ideju teesčš mantineekš, šawos mahšlineeka noluhkos un darbībā ir tipiskš moralistš. Apšišču Jehkaba, tautskolotaja un mahšlineeka ušdewums weenmehr bijis: mahzit, audsinat, norah, labot. Tas ir tikai laimigš gadijums, ka daščoš stahšoš wiščš nesprediko patš, bet leek šaweem tehlosteem zilwekeem sludināt nepeezeesčamo morali. Wina pirmee, wairaf pšichologistee stahsti, beš redšamās dibaktiskās tendenzes, pašči wahjakee („Uhrprahtigais“). Daudš droščaks wiščš tajoš, ar kureem no šawa stahwokka karo pret nepareisu audsinasčanu („No mafām deenām“, „Pašudusčais dehs“). Wišaugstaf wiščš nostahjas ar stahsteem, kureem audsinat išaugušus zilwekus (Pee pagasta teesčš“, „Bagati radi“). Šautas dšejas un bibeles tradiziju šakausėjumā Apšišču Jehkaba špehšš, bet reišē ari nespehšš. Wina mahšklas kudraba swanu ešam dširdejušči. Šagad eełausišimees ari šatrunejuščās, kirpu aišgrauštās šijas tšhihštesčanu, kas uš wina darbības beigām pamafām peenemas štiprumā, lihds prauli pawišām nomahž šlano metalu.

Kur Apšišču Jehkaba diwejadais eesčhejais šaturš pilnigi šakufis, tur wina individualitate išteizas špehžigos mahšklas darbos. Bet kur šhis šak- šausėjums wairaf tikai ahrejš, šausi teoretiskš, tur Apšišču Jehkabs nahk ar šaili dibaktiskām, rakstneeku školotaja pretenšijām. Ra absoluts wišsinatneekš wiščš šingri nosprausch zelu tā rakstneekam un dšejneekam, šā latweesču kritikin. Nahk ar atmens galdos greesteem likumeem, pehž kureem šatram mahšlineekam jalausa šawa daba. Bet tad wairš newaram eewehrot weenigi wina mahšlu un tās išteikšmes lihdselus, wina mahšklas un dšihwes at- šinas nemeleto weidu. Še jaluškojas wina teorijas šodolā un jawehrte tas. Šar tautas dšejas nosihmi naw daudš šo šazit. Šautas dšeesmu wehrtibu neweens nemehginās noleegt. Bet ja winaš grib nostahdit par weenigo rakstneezibas eerosmes awotu, par wišeem obligatoriskās weelas šrahjumu un išteikšmes parauga paraugu, tad tahds mehginajums ir ščauri reakšionars. Šat tik nopeetns un zeenams rakstneekš šā Apšišču Jehkabs, patš tradizijai akli šalpodams teek šonistš. Šehlojumā: „Iš tautas bilšču galerijas“ IV wiščš uštahda mums pašihštamo teoriju un turpat ari to peepilda praktikā, pawišām neweikli warijedams tautas dšejas pašihštamo tematu par bahreniti un mahtes meitu. Wiščš domajas iš tautas raditeem tehleem šastahdijis jaunu šakšanigu glesnu. Šautas dšeesmu motiwus domajas šarindošis, ša- weenojis wešelā dšeesmā, un neredš, ka išnahuše tikai parodija, gandrihš waj šarikatura. Ur to Apšišču Jehkabs atkal šipri noswehrees pašča ap- šarotā tautiskās atmodas laikmeta ekšremā. Wehl reiš šeerahdijis, ša wezajoš šraufos eespehšams leet tikai wezo šaturu. Un tomehr wiščš mehšina šawu atšinu ušteekt wišeem rakstneekeem. Šikpat šaitiga mahšlai wina otrā žensčanās, nospeest mahšlineeka individualitati bibeles šalpišā. No- leegdamš rakstneekam, šapat šā šawa pašča tehlosteem zilwekeem, brihwu paščnoteikščanās teesibu, Apšišču Jehkabs paleek ščaurš un pelekš, reak-

zionars mahkflas un kultras sinā. Fanatizms ari winu padara aflu. Tā, peemehrām, „Bagatos rados“ winsch neredz, ka tuwaku mihlestibas bauflis nebuht naw weenmehr peepildams, alli padodotees scho tuwaku eedomibai, mulkibai waj mantfahribai. Jo gadijumā zeeta usstahschanās un sewis ap-leezinaschana schem pascheem tuwafeem atnestu dauds wairaf labuma. Un tā amen basnizā, nostan wina beigu slehdseens „Sweschos laudis“: meers un dusa wisapfahrt! Meers un dusa — ta winam leelas wifu zenteenu peepildschana. Bet garigs meers ir tikai tur, kur nahwe; kur dsihwiba, tur nemitiga mekleschana, nerimstoscha zihna. Sabeedriska attihstiba un zilweks nemitigi wirfas pa attihstibas zelu, pahri wisam dogmām. Sagahschas wezo wehtibu schogi un uf drupām sel jaunās. Apfischu Jehkaba swescha schi nenowehrschanā attihstibas gaita. Un kur winsch to pamana, tur greesch kruhti preti. Winsch newar eedomatees, ka neweena pateesiba dsihwē newar ilgi palikt nepahrgrosijusēs. Redz tikai weenu zelu, atsiht tikai weenu, wiseem peenemamu pahrliezibu; kas to atmet, teem winsch sludina bojā eeschanu. Nestaidri nojausdams, ka aif wina dsihwē un mahkflā fahf mostees zitadi zenteeni, kam naw leelas zeenas pret wina dogmu un tradiziju, winsch eefarstas, aifraujas zihnā pret to, kas naidigs winam un wina pasaulei. Wina mahklineeka bals pamasam fahf skanet nerwosā skolmeistariskā usbudinajumā. Apfischu Jehkaba sudraba swans fahf apklust. Urween stiprat dsirdas wezās fatronejuschās sijas tshihksteschana.

Apfischu Jehkaba mihlakee tipi ir tehwi un mahminas. Wakarejās, ne schis un rihideenas zilwekem, teem mahkflā fawa wehtiba. Ur tautas dseesmām un pasakām teem ihstā weeta tautas museja bilshu galerijā. Pehz teem war studet latweeschu pagahtnes patriarchali rahmo normaltipu. Apfischu Jehkaba idealu pasaulei ir ta wezā, sinatnes un sabeedristās dsihwes attihstibas fahschkobitā, fastutetā, kas schur tur jau druhy un gahschas, uf kuras drupām zelas jaunās atfinas ehka. Jaunā atfina un jaunā pasaulei ir Apfischu Jehkaba leelakais eenaidneeks. Winsch nesaprot patlaban notee-fofcho sabeedristo pahrfahrtoschanos, ne ar to fatarā stahwofcho dabifto pahrgrosibu pasaules atfinā un dsihwes etikā, Winsch luhfojas pahr fawa schaurinā dogmas aploka meeteem, wina firds teef zeeta un aulsta nepamatotā naidā pret teem, kas taisas sagahst wina ruhygi pihto schagaru schogu. Ne til leelajeem grehzineekeem ween, ari masajeem winsch sludina behdigu galu. Wiseem, kas launā jaunlaidu gara skubinati no idilistās laulu dsihwes dodas weeglas deenas meklet pilsehtās. Uf laukeem tatschu ir semneeka paradise. Se, paldees deewam, netruhyft darba, ne darba swehtibas, ne goda, ne zeenas. Bet pilsehta — wifa launuma un netihrumu bedre. Sur zilweks teef pawests uf beidsamām neleetibām, nokluhyt papreefch zee-tumā, pehz nabadfiba un beidsot galejā postā, un tad winsch nahf atpafal uf laukeem, teef atkal wefels no wisam kaitem un war brijhdinat zitus no jaunlaidu launā gara, kas staigā apfahrt un wilina semju laudis prom uf pilsehtu. So wifu Apfischu Jehkabs apraksta stahstā: „Uf pilsehtu“ (1892). Se winsch pawisam nometis fawas mahkflas positifo elementu un lihds ar to mahklineezifka tehlojuma weidu. Sehlotee zilweki te schablonifki labi waj launi, tehlotā dsihwe schkirstas tā lapa, kam weena puse ogu melna, otra sneega balta. Mahklineeka weetā redsams polemifks raksttajs, kas gara aprobeshotibā, rupjā sabeedristās dsihwes spehku nepasihchanā un aklā naidā pret to, ko nepasihst un nesaprot, atklahti nostahjas tā schowinifis un atpafalrahpulis. Jozigas leelas Apfischu Jehkaba dusmas par to, ka leel-

pilſehtas ar ſawu uplaukſtoſcho ruhpnēzibu neatwairami welf lauku laudiſ ſawā mutuli. Ur ſawu morales pahtagu Upſiſchu Jehkabs wiſſahpigaki iſper patſ ſewi. Jo ari wiſſch, lauku dſihweſ ſlawetajiſ un pilſehtas eenaidneekſ, dſihwo pilſehtā, kur winam iſdewigaki un eenefigaki.

Rā ihſtas tehlotajiſ mahkſlaſ paraugſ daſchi Upſiſchu Jehkaba tehli ruhpiġi uſglabajami tautas muſeja biſſchu galerejā. Jaunāſ dſihweſ zihnā Upſiſchu Jehkaba mahkſlai naw weetas. Ta turas un aiſeet ar wezo paaudſi — ta ſkumji noſkan un apluſt tā Jeremiaſa dſeeſma uſ wezāſ Jeruſalemeſ drupām.

Raudsifchu un Apfifchu Jehkaba skola

Literariska skola ir skola pawisām fewiškā nosihmē. Neweens rakstneekš nemahzas no otra, peemehrām tā, kā pagastskolneekš mahzas no šawa skolotāja galwas gabalus. Literariskā skolā skolens ari nemehgina kā kaligrafijas stundā iswilt pakal wīšas skolotāja rokraksta linijas. Rakstneezibas skolotāja un skolneeku atteezibas isaug no tihras, eeschejas atkaribas un šafareem. Atkaribas un šafaribas weidu starp diweem rakstneeksem (skolotāju un skolneeku) ir loti dauds un daschadu. Wisparastakā isaug, tā šakot, no spehzigas autoritates šajuhtas. Rakstneekš apsinigi waj neapsinigi mehginas pakaldarit tam, preefch ka eesilis, kas winam leekas wisaugstakās mahkflas paraugs. Uš pakaldarischanu pa dalai pawedina ari laikmets, weenadi soziali apstahkli, weenada isglihtiba, weenadi šadsihwes zenteeni. Atkariba pa leelakai dalai redsama tišlab rakstneeku ideju pašaulē, kā ahrejās isteikšmes weidā, bet beefchi ween ta nowehrojama tikai weenā no šchim pušem. Literisku skolneeku atkariba masak šajuhtama un masak šwer, ja ta atrodama tikai ahrejos isteikšmes lihdsellos. Šas tapehž, ka šchahdi rakstneeki pašchi mas šwer: weeglos tapinatos traufos war eelet tikai loti weeglinu ihpatneju šaturu. Spehjegakee literariskee skolneeki ir pakaldaritaji tā idejā, kā winas formā. Bet ari pakaldaritajeem, epigoneem šawa nosihme rakstneezibā un šawa weeta rakstneezibas wehsturē. Ur šawām fewiškām, šawā šinā tatschu ihpatnejām atdarinatāju spehjam wini daschreis isweido mantoto ideju waj winas formu lihds leelakai pilnibai. Ušzihtigi darbigi talanti, tee ruhpiigi fargā un kurina tahlaf, un warbuht, leelaku, zita eeschkiltu uguni. Šee tā tad galu galā gandriht nepeezeešchami palihgi katras leelakas mahkflas idejas pilnigai isweidošchani.

Doku Utis

Starp freetnakeem rakstneeksem mantotas idejas un isteikšmes formas laukā ir **Doku Utis** (1861—1903). Noteikti newar šazit, ka winsch apsinigi ismantojis tautiskā laikmeta, Raudsifchu waj Apfifchu Jehkaba ideju pašauli. Šauniba, audšinaschana un wehšakais darba lauks wīnu nostahda uš ta pašcha rakstneezibas zela, pa kuru jau staigaja brahti Raudsifchi un Apfifchu Jehkabs. Šhis šchiras rakstneeki jau ari nekad pehtidami un analiseidami nenodšlinas mahkflas buhtibas un wirseenu jautajumos, ne ari apsinigi pehta pašchi šawas spehjas. Weenteesigi wini ekšploatē šawu deewa doto talantu. Daschā šinā ari šcho neapsinibu war šaukt par mahkšlineezisku preefchrozibu. Ur to šinamas noschiras tehlojumos eespehjamš tahds

apstaidrots rahmums, tahda noskanota weengabaliba, tahda naw domajama, ja rakstneeks strahda nerwosa nemeera, if azumirka fewi paschu melledams, swehrdams un pahrbaudidams. Pehz Apfiichu Jehkaba, Doku Utis ir labafais latweefchu patriarchaldsihwees stahstitajs. Nekur neiseedams no tradizionali tautiska rakstneeka robescham, winsch reisem (faut ari retu) pazelas lihds eewehrojama mahkflas pilnibai. Eitai widuwejee mahkflineeki, no sawa laifa isaugufchi, paleet sawa laikmeta. Paschi leelafee un paschi mafakee teezas lauka no tagadnes. Pirmee — nahkotne, otree — atpafal pagahne. Apfiichu Jehkabam un wina skolai raksturiga schi otreja zenschanas, tapehz ari wina mahkfla ir leela tikai masas leetas. Doku Uti waldsina ne aishgajuse tautas pagahne, bet sawa pascha behrniba. Wina behrnibas atminu tehlojums: „Manas dsihwes rihts“, ir raksturigafais un labafais starp wina profas darbeem. Viriski notehlota behrniba ir pate neitralaka no wisam mahkflas darbu temam. Doku Utis sawas atminas ir wehl dauds neitralaks ka, peemehram, Apfiichu Jehkabs. Apfiichu Jehkabs tikai ar puhlem war atturetees no sawas dogmas propagandas. Doku Utis ir pilnigi objektiws. Wina weeniga zenschanas, pehz eespehjas sihki un dsihwi attehlot sawas behrnibas peedsihwojumu atminas un pahrdsihwotas sajuhtas. Wina tehlojumam stingri individuali norobeschots raksturs. Ne naga platuma winsch neaifker to sabeedristo apfahrti, sem kuras eespaideem schi behrna dwehsele isweidojuses. Sehlojumam tikai weens noluhks: iszelt un sihtsihti rahdit wifu, kas no behrnibas eespeedees un palizis atminā. Uri ta ir mahkfla, pee tam labi eewehrojama. Doku Utis to sche pahrwalda wifos sihtumos. Newifai gara atminu tehlojuma nahk dauds gadijumu, situaziju, bet wifis sprigtas dsihwibas bagats, peewilzigs, ka pasihstama leja pehz ilgeem, sweschuma pawaditeem gadeem. Patriarchalaja dsihwe wezafajam weenmehr peefriht pirmā weeta. Uri Doku Uti atminu pirmā weeta stahw weztehws. Trijos tshetros gadijumos fastopamees, redsam to dsihwu, ka wezu lahga pasinu. Tuhlin aif weztehwa, protams, wezmahte. Tad: tehws, mahte, ka tas psichologiski pareisi, masaf palikuschi atminā, nekā schahdi tahdi blakus zilwefi. Weena leela krustmahte, weena masa — Jahnis, Leena, Kristina, tshigani, fungi tshetrujuga ratos. Wahrdu fakot, bagata glesnu galerija. Isejam zauri, pameelofam azis. Dsihwi wifis schee tehli — tahds wispahreis eespaids. Uri tas jau ir kas. Bet it ka negribetos ar to ween apmeeratees. It ka newaretu domat, ka wifis schee wezee zilwefi tapat ween, rakstneeka fantasijas rotalas uszelti no kapeem. Laifam tal wineem kas to fazit. Raut to wini runas ari us mums, moderneem zilwefeem. Bet nedfirdam. Dsihwi schee wezee, mahkflineeka usmodinatee zilwefi, bet mehmi. Un tapehz schkeetas, ka latweefchu rakstneezibai nebuhtu leels saudejums, ja wini palikuschi sawos kapos.

Bet Doku Uti ir ari wehl ziti stahsti, ziti zilwefi. Rahda weeta winsch stahsta par diweem swirbuleem, weenu faki un diweem zilwefu behrneem. Stahsta deesgan peewilzigi. Bet walti te meklet ko, kas tehlojuma sneegtos tahlat, kas ari lastaju westu tahlat par diweem swirbuleem, diweem zilwefu behrneem un weenu faki. Garaja stahsta: „Diwas Jahnu deenas“, nahk weena meita un diwi puifchi. No teem — weens labs, otrs launs, bet abi, ka weegli noprotams, grib meitu prezet. Un atkal weegli noprotams, ka tam launajam fahkuma ta ka wairaf zeribas. Bet stahsta paweedeenam arweenu tahlat riifnotees, schim tas suhd, kamehr otra laimes rahditajs nemitigi zelas. Sinams, wifis tas nenoteef tihri gludeni — tad neisnahktu

nezīl garšā stahstis, tad eefahkums buhtu ari jau beigās. Wišadi negadijami, intrigas, nejaušas episožu rindojaš garā raibā wirtenē. Un wišur tā deus ex machina pa widu maišas kahds kruschtehtinsch, wezš saldats — pašstams tautisko epigonu tips. Doku Ultim tas nepeezeeschams. Wišpirms, tam war list loti dauds plahpat par wezeem laikeem, kas tatschu til parozigi, lai ari nestahw ne masakā fakarā ar stahsta ihstajeem šareschgijumeem. Bet wišlabakais tas, ka preešch gala efekta tam war list par dšimtu nopirkt mahjas, ko usdahwinat jau tā laimigam pahrim. Tas ir parasts tautisko epigonu stahstis, šarakstis bes masakās mahšlineeziskas wajadšibas un tapehž ari bes masakās mahšlas wehrtibas. „Beedribas šwehtki“, atkal ir tautisko epigonu stahstis par diweem puischeem un weenu meitu. Lihds galam islasit to eespehjamš, pateizotees titai Doku Alta humoram. Tas, lai ari beeschi nowehrschas Raudšišchu peebaldsenisko joku šanrā, tatschu weetweetam atmirdš pašcha Doku Alta ihstas asprahstibas dširšits. Wehl garakā stahstā: „Paugureešchi“, Doku Altis apškata tepat waj wešela pagasta dšihwi, Wiššemes semneeku pašchwaldibas šahkumos. Wišš šwarigakee notikumi, šarp kureem pagastwezakā un školotaja wehlešchana stahw pirmā weetā, tehloti gari, plaschi un šekli. Šil šekli un pahršpihleti tā „Mehrneeku laiki“ šawā šensajijas dalā. Labee un launee pagasta wišri, idealais jaunais školotajš ar šawu netizami šentimentalo romanu — wišam tam loti maš mahšlas wehrtibas. Daudšreis apgalwots, ka tautisko epigonu stahsti eewehrojami ja ne mahšlas, tad kulturwehšturiskā šinā. Doku Alta „Paugureešchi“ un „Rrišchš Laštis“ ir ššaidrakais peerahdijums šchi eeskata aplamibai.

Tautisko epigonu rašchajumi šlahj šā miglu pahr toreisejās semneezibas šaimneezisko apšahklu ainu. Par pagahšni wini šin stahstīt objektiwi pareiši. Bet ko wini aprahšta šawa laika stahstos, naw dšihwi, reali zilweki, naw ari idealšeti nahklotnes representanti. Šee ir šawadas, jausmu romantikā šlišstoschas šantastijas radijumi — weenā gadijumā kahdas patwaligas eedomas škizejums, šails bes meešas un šaula, otrā — neišweidota, lempiga masa. Tas rakšturigakais šchajos radijumos ir winu diwas šrahšas: balta waj melna. Ras balts, tas šā šaulitē balinats linu audekšis; kas melns, tas šā pikšis un ogle kopā. Baltee waj melnee, engeli waj beštijas — jauktu tipu naw paštorali-tautisko epigonu školai. Šche nokluštam pee ta robeschu loka, pa šura eesšchpuši rakšneeka šantastija tā noreibis putns šfreen rinki ween. Ša ir wezo tradiziju štišpa apšahrt tautisko epigonu garigai pašaulei. Wini nemehgina šoliti pašpert tai pahri, nedrihkst un negrib. Tautisko epigonu mahšla ne par matu nepaplašchina toreisejā zilweka šchawro šadšihwes eeskatu aploku. Šapehž winai til maš kulturelas wehrtibas. Šapehž Doku Alta labakais darbs paleek behrnibas atminu tehlojums, šur winam, masakais, isdewees radit daschus peewilzigus patriarchalus tipus.

Doku Altis štrahdajis ari lirikā. Wina nopeetnajeem, pa leelakai dalai dabas un wišpahreju jušmu dšejokeem iruhšt šatura un juhtu dšiluma, tā ari ihpatneja išteikmes weida. Šee ir pašekli panti, kahdu šchajā laikmetā tika dauds šarashots. Wehrtigaka wina humoristikā un šatiriskā dšēja. Šau Doku Alta stahstos beeschi juhtams paštipš humora elements. Bet tur tas beeschi bes ihsta mahšlas eespaida isdseest pa gareem epifodškeem tehlojumeem, pahršpihleti šariketām šituazijām un rupjeem jokeem. Šha dšejola forma špeesch us šonzentreschanos šaturā un išteikmē. Šur kahds realš, dšihwē ašš nowehrots gadijums waj pahršpihlejums eesškil Doku Alta šatiras dširšsteli, tur rodas asprahstigs šmihdinoshšs dšejolis. Naw šlittas

wina satiras par tautisko patriotu pahrmehribam. Tikai asas adatas mana uf pusi masaf tapehz, ka Doku Utis te stahw pilnigi sawu preefchahjeju, Kaudsifchu idejistâ kalpibâ. Wina satiras ihpatnejais isteifmes weids ween wehl nespehj radit leelas mahklas eespaidu. Daschu modernu dsejneeku un rakstneeku parodijam truhkst asu atskabargu, lai tas waretu faukt par satiram; lihds humoram tas newar pazeltees tapehz, ka Doku Utim truhkst dsilas, prahtneeziski noskaidrotas pahrswara apsinas pretim saweem ifmejameem. Doku Utim newar buht tahdas apsinas. Sa rodas tikai fwerot un wehretejot sinamo parahdibu, meklejot winas zehlonus un wehrojot winas noluhkus, sinamo ideju ar sawa intelekta spehjam un mahkslineeziska instinkta taustekleem aptwerot un fewi usfuhzot, lai pehz paturetu ka sawa pascha ihpaschumu, waj atmetu ka newehrtingu un nederigu modernas dsihwes un dsejas pasaulê. Doku Utim nawa idejiska melletaja teeksmju un fabeedriska kritika spehju. Winam tikai eedsimts reebums pret wifu, kas nesaskan ar labas un tikumigas dsihwes noteifumeem. Winsch ir wezlaitu zilwets, kas zeeti turas pee ta, kas winâ eeaufsinats. Ifaudsis wezas morales un literariskas tradizijas, Doku Utis ne stahsta, ne dseja, ne satira nespehj pilnigi atfwabinatees, ne latweefchu rakstneezibu eewirfist brihwaka zela.

U. Sauleetis

Latweefchu rakstneezibu no wezo tradiziju faitem neatraifa ari U. Sauleetis (1869). Winsch to faseen wehl zeeschat. Semneeku widu ifaudsis, winsch patš pilns semneezibas gariga fatura. Konserwatiws sawa pasaules eeklatâ, tomehr smalka reala nowehrotaja spehjam un dsili juhtigu firdi apdahwinats, Sauleetis nahf strahdat Apfifchu Jehkaba lautâ. Wina stahstos redsam to paschu dsihwi, toš paschus Apfifchu Jehkaba zilwekus, to paschu morali. Tikai atfewischkos fihkumos, darba panehmeenos un weidâ winsch atschiras no sawa skolotaja. Sauleetis naw radijis neweena til wesela tehla, ka peem. Apfifchu Jehkaba Andra tehws. Apfifchu Jehkaba tehlu plastika pa leelai dalai aif ta neschaubamâ, noskaidrotâ garigâ fatura, kas winos eeliktš. Tee ir peewilzigi, bet wairaf tikai apluhkofchanai. Sajuhfminat un eefildit wini nespehj. Sauleefcha tehli nawa gatawi lihds beidsamam fihkumam. Tee wehl zihnas ar daschadeem pretspehkeem, winu garigais faturs wehl tikai skaidrojas un kristalisejas. Apfifchu Jehkabs wairaf rahda sawus zilwekus winu ahreja dsihwê. Sauleetim wairaf interesê winu eefchejâ zihna, schaubifchanas, uswara waj pametums. Tâ Sauleefcha raksturi naw skaidri un noteikti, bet toteef psichologiski interesantaki. Ja noejam dsilat un meklejam, kas wehl Sauleeti fihkumos schkir no Apfifchu Jehkaba, tad minams, ka winsch netehlo sawu idealu weenigi wezlaitu lautinos, tehws un mahminas. Beeschi winsch ifraugas tipus no jaunâs pasaules un ar teem demonstrê sawu tikumisko pahrleezibu. Schi pahrleeziba nospraustas robeschâs ir til freetna un pamahzofcha, ka gala teek garlaiziga. Sauleetis faraktijis labi daudš masu stahstinu; toš pehz fahrtas pahrlafot apnem fehra weenmuliba, faut gan wifur wina waroni romantiski=tragiski zihnas. Râ nenogurdinamas biteš duhkschana — weens weenigs pamata motiws fkan pa wifseem Sauleefcha raschojumeem: dwehfeles skaidriba, firdschkthstiba wezi=tradizionelajâ nosihmê. Sirdschkthstibas motiwu Sauleetis iflozijas apbrihnojami daschadigos wariantos un noskanas. Par fewi schis motiws psichologiski interesantis au sawa pirmatnejâ faturâ. Bet muhscham atfahrtojotees paleef triwialš un

apniht. Pehz tehlojuma lihdsekleem Sauleetis ir noteitti lirifst talants. Weenmula lirifsta juhfma pluhst no wiseem wina raschojumeem, lai winsch stahstitu par pusgraudneeka nelaimi ar sirgu, waj par dwehseles mokām mahfas aptraipitā goda deht, waj par nelaimigas seewas posta likteni. Tikai weetām masdruszin nomanamas nianfes raftsureem un notifumeem mainotees, bet itnepawisām tur nawa dramatiska uspluhda un frituma. Tapehz Sauleescha garatee p̄chologiftee tehlojumi leekas issteepti newajadsigā un neat-taisnojama garumā, gurdenti un gurdinoschi. Ahrejā usbuhwē un isteiksmes fihkumos Sauleescha stahstini weenmehr isstrahdati ar smalku gaumi un un ruhpihu („Ais sneega un tumfas“, „Soda deena“, „Kalejs Jndrikis“, „Labana laime“, „Zela juhtis“, „Tirgū“ u. z.). Tas gan wairaf safams par wina pirmajeem stahsteem. Wehlafee fahf itkā steeptees garumā, bet lihdf ar to saudē sawu naiwitati un firnihu. Blakus zitadu weidu raschojumeem, tee paleef manami tendenziofi un ar sawu spilgto fabeedrifko nokrahsu nostahda Sauleeti teefchi blakus mums pasihstamajam pehdejā laika Apfischu Jehlabam.

Sauleescha garajos stahstos un wispahri prahwafos fazerejumos palaitām tehlots inteligenta weentula tips. Tas tomehr mas rada pasihstamajām Needras nespehzigām dwehselem. Winsch nenomozas ar kaut kahdeem pla-fcheem filosofifkeem un etifkeem problemeem un nepagurst sem pahrdomās neatrifinamu fabeedrifku fareschgijumu floga. Ahrpasaules nobehgulis, winsch fargā sawu individualo neatkaribu un tikumisko dwehseles fklaidribu no uf-mahzigās aplahrines famaitajofcha eespaيدا. Tas ir pilnigi pasiwos indwi-dualista tips, kurfch ismana modernās materialistifkās dshwes garigo tufschumu, bet furam naw ne masafās fabeedrifkās dfinas mehginat kaut kahdi aispildit fcho tufschumu, waj darit kahdu eespaيدu uf dshwes nepareifo gaitu. Schajā finā raftsturigis ir Sauleescha romans: „Warawihkfne“. Romana waronis ir fihmigs pilsonifka inteligenta tips, dshwo no agrakeem eetaupijumeem un negaidita mantojuma. Rafta kahdu garu, swarigu apzerejumu, par kuru gan neka tuwaki nedabujam finat, un tapehz newaram spreesf, ar zif leelām teefibām winsch fewi turas lepni pahri aptahrejai ikdeenibai. — Bet wisinteresantako parahdibu nowehrojam Sauleescha diwos, leelā kara preefchwakarā nodrukatos stahstos („Welu teeja“ un „Neaisberama aka“). Protams, nekas jauns nawa tas, ka winsch ari te tehlo sawu neisbehgamo firdsfklaidribas motiwu pehz wezās tradizijas, no jauna mehginadamees tikai wiswisadu welu un spofu mistifā, ar kuras palihdsibu rahdit, zif neschehligi firdsapfina un augstafās waras foda pastrahdatu grehka darbu. Bet taisni pahrsteidsoscha abos stahstos ir raftsturu, notikumumu, situaziju un pat wisfihkako tehlojuma is-domas un apstrahdajuma panehmeenu weenadiba. Ubi stahsti leekas pehz weena un ta pascha trafareta raftiiti. See itin kà apgaismo wisu raftneeka noštaigato zelu. No laika gala fklaidras firds, padaritā grehka un wina ne-nowehrfchamās fodibas mistifka rosas Sauleescha stahstos. Bet fahkumā ta fajuhtama tikai kà apafschstrahwa, kà nojauschams, bet neredfams dšineja fpehfs. Tehlojamee zilweki nemirfst winā kà miglā, ais kuras pasuhd iipu raftsturigās, dshwi fiktās konturas. Bet itin kà fabeedrifkai kritikai un demo-kratifjai spihfedams, Sauleetis arweenu wairaf iskopj un isfwer sawu reakzio-naro tendenzi. Beesā moralifejofchas tendenzes pamatfrahfa isfpihd zauri wiseem tehlojumeem un noslahpē wina, ziffahrt tik firfnigos un dshwos zilwekus. Winsch nonahf tik tahlu, ka raftneezibas darbi teef padariti itin kà par beletrififkām ilustrazijām pee weena un ta pascha morales galwas

gabala. Tāpehž tee ari īskatas tīt pahrať lihdsigi weens otram, tā pehž irafareta pagatawoti.

Sauleetis šaraktījis ari wairakus dramatisķus darbus. Žhsta dramatika temperamenta, dramatisķas īšdomas un raksturu tehlojuma lihdsēķu winam nawa. Wehl wairat: wišs wina garigais šaturs naw tahds, kahds nepeezeešchams dramatiķim. Wina muhšcham un weenigi interesejošchais širds-šklaidribas ļautajums prasas weentulas pahrdomas un lirisku šajuhšmas refleksiju. Žhšs dšejīšs tehlojums tam wislabat peemehrota forma. Darbibas un dramatisķas dšihwibas eerofinajumam Sauleetis špeests it šewišķi us-šwehrt šawu šabeedriķto atšinu un šawus raksturigos etikas prinzipus. Wīnšch nenowehršchami paleef par moralisetaju un wezo šadsihweš un tikumibas tradiziju propogandistu pehž Apšīchu Žehlaba parauga. Šas šakams, peem., par wina dramatisķo tehlojumu: „Pret šeemeleem“ (1911). Še wīnšch pehž šawas dabas un pahrleezibas improwišē žihnu štarp diwam šabeedriķšam grupam, lai tahdi tehlotam konfliktam peesčķiriu šabeedriķu nokrahšu un lihds ar to nepeezeešchamo dramatisķo ritumu. Žihna noteekas štarp pilšehtneeku un lauzineeku kulturās un idealu preesčštahweem kahdās lauku mahjās — tā tad raksturīgā Neikena, Raudsīchu un Apšīchu Žehlaba ideju pašaulē. Un tāpat pehž šho preesčhtetschu paraugeem, pilšehtneeki tehloti weeglprahťigi, zeetsirdīgi, īšchķehrdīgi, mantfahrigi, wiltīgi, tulkšhi un uspuhtīgi. Lauzineeki — rahmi, pašchaisleedsigi un šehri-labini. Šas ir jau pahrať nodilis paneh-meens, ar šo eewehrpto konfliktu newar padarit ne dramatisķi dšihwu, ne idejīši pahrleezinošchu. Lai kaut žit ušturu dšihwibu un rošmi dramatisķajā tehlojumā, Sauleetis tur eewada daschadas, gluschi leekas blakus personās, kas wišadi mišlo, baras waj taifa wišai neaprahťigus jokus. Dramas weetā tur īnahķ melodramatisķi īspluhdinats lirīšs tehlojums, mas peewilzīgs šawā neweiklajā ahrejā weidā un pawišam nepahrleezinošchs ar šailo nepatīškamo tendenzi. Šahdas pašchas tendenzes darbs ir Sauleešcha peezehleenu drama: „Žekabs Šaltups“ (1913). Šahdas pašchas lauku mahjas ar tām pašcham diwejam pretīšchām žihštonu grupam. Ari šchi drama naw drama. Ša wehl pahrleezinošchal rahda, ša Sauleetis ir dšimis lirīkis, ne dramatisķis. Wīnam ir liriska ne dramatisķa šantasija. Wīnšch war tehlot atšewišķu momentu, bet neprot to šaistit epīši-dramatisķā ritumā; wīnšch apjaušch azumirķli, bet nešpehž atminetees pagahjušcho un eedomatees nahkamo. Wīnšch šina, šo wina waroni domā un juht, un leef teem azumirķli juhšmai peeškanigi deklamet, bet rakstot šantasijā neredš tos dšihwi šawā preesčchā, īktru wahrdu nesaišta ar eescheju pahrdšihwojumu raksturojošchu šhestu un kusteenu. Tāpehž wina luga ir tīšai lirīķu deklamaziju wirkne. Dramai ar to ween nepeeteef. Modernā dramā nepeezeešchama šoziala ideja. Raksturu dramā, kahda, pehž wiršraksta špreeschot, grib buht „Žekabs Šaltups“, wajadsiga indiuiduali-psiķologiska ideja. Sauleetim te naw lahgā ne weenas, ne otras. Ra šemneeks mišl šawu šaktinu un zenschas to eeguht un paturet, tas ir tīšpat idejīki un tīšpat dramatisķi, tā šad šatrs zilweks zenschas paehst un īguletees. Welti mehginat tur peepiht kaut kahdu romantīķu waronibu. Rakstneeks, leekās, it azumirķli apšinajees pats wajadsibu, lugas nedšihwo šermeni štirinat špehziģeem dramatisķeem ešekteem. Bet wīnas apjomš ir šchaurš, wehl šchauraka rakstneeka ideju pašaulē. Wīnšch nesin žita, tā šuhtit tīšai šawus baltos un melnos šchablonīškā moralīškā šajihķstē, pahr weeneem īšleet šawu šašchutumumu un otros šajuhšmā žildinat. Wina dusmas šewišķi

wehrfčas pret lauku sozialistēm. Ralps=sozialists Sauleefcha raksturojumā ir tips, kas prot tikai flinkot, balamutet, meitām pakalstret, šaimneeka sircus bendet un leetas laust. Sauleetis noteikti nostahjas šaimneeka pusē un leef fchim nabaga mozeklim pahrtragiskā nahwē bojā eet.

Wiškrasafi Sauleefcha šabeedriškā un idejiskā tendenze ispauschas „peefihmejumos un karikaturās“: „Pašaka“ (1912), to wišch isdewa aif pšei-donima: Andrs Wihtalks. Raksturiga fchajā krahjumā ir karikatura: „Silajos augstumos“. Wišch tehlo Mirdsu Dailawu — wina ir brihwa un winai naw nekam jakalpo.“ Wina eegadas Sautonu pagalmā, kur pamasi apaligi wihi balteem elšchineem peepelejuschā salē sehđ ap goda meelasta galdeem, zits zitam dšeed augstas laimes un fleeds urawas. Mirdsu Dailawu wini eeflehđs buhri un fajuhšmas brihšhos leef fewi flawet. Pehz tam Mirdsu Dailawa nokluhst Sautonu lejā. Seme tur trefna un augliga, pašchi Sautoni refneem wehdereem un ihšām, lihšām kahjelēm. Tee wiši grib mihlina-tees ar Mirdsu Dailawu un nemas to ispolstet mihksteem duhnu špilwenineem. Sautonu atšwabinajuhšs, Mirdsu Dailawa nonahf Grautonu šalafē, kur us wahrteem par islahrtni „wezi nošrandušchi šwahrki, beeseem eelahpeem apdeegtas bišfes un wezas tupeles ar ahđas wirfu un toka solēm“. Amata wihi Grautonu šalafē stingri un nekahđas pretimrunašchanas nepeelaišch. Runat te nerunā, dširdama tikai „neganta sobu greešhana un fchnakstinašhana — beigās wišs šapluhst par weenu nergu un aurošhanu“ un duhres ween wehziņas pa gaisu. „Itweenam jaunam beedrim teef eefchirzinats sem ahđas šawads šerums, ruhšans no isšfata, ar šweedru un ašinu šmaku — bet til štipru, ka itweens šuns, kam gadas buht tuwumā, tuhlin šasleen galwu us augfchu un eeruhzas.“ Protams, Mirdsai Dailawai fche stahj wiršā, „lai wina nelgtu, greeštu sobus un auresu“ tāpat. Un kad wina to nedara, wina dausa duhrēm, šplauj winai fejā, welk us moku šola un beidsot grib eefchirzinat ruhšano šerumu. Bet tad Mirdsu Dailawa atgruhšch ahršemju dakterus un aismuhf. Šaprotama Sauleefcha wehleschanās redset dšēju = Mirdsu Dailawu brihwu un neatkarigu no wišām šabeedriškām fchirām. Bet dšēja isaug no dšejneeka, un tas, deemschehl, nedšimst un neišaug kaut kur ahrpus laika un telpas, bet gan nahf un strahđā ar šawas fchkiras pšichisko un idejisko mantojumu. Negrosams un nelokams šabeedriškās grawitazijas likums tura rakstneeku zeeschi pee šawas fchkiras. Un palaišām isnahf tā, ka tee leelakee mahšklas neatkaribas šludinataji pašchi šawā dšihwē un darbā ir wiššpehzigatee šawas fchkiras un winas intereschu aisstahwi. Sauleetim wjadsetu tikai tuwat paluhkotees šawa pašcha lugās un stahštos, lai redsetu, ka ar šawu nenoleedsami asprahtigo un šmalši isstrahdato šatiru wišch wišwairat un teefchal isšobo patš fewi.

Liriskais elements, kā redšejām, pahrwalda wišus Sauleefcha rakšojumus. Attehlotajam liriska fajuhšma tikpat nepeezeeschama, kā ideju rakstneekam=raditajam dšihwibas, kustiņa špara pilna dramatika. Lirika ir weenigā ihštā forma, kurā špehi pilnigi isšteiktees Sauleefcha širšnigās dwehseles šaturs bes tendenzioseem peemaišjumeem un wezmodigas morales peegarfčas. Šapehž wina dšēja stahw augstak nekā wina stahsti. Uri dšejojis Sauleetis daudš. Rā pelešs pawedeens wišiem dšejoteem welkas zauri klušu škumju juhšma. Sauleefcha dšēja weetām atgahđina rahmu šaulainu rudens deenu, kad nodšeltejuschas lapas birš no šokeem, bet augstu gaisā dšird ašgabheju dšehrwu fleedšeenus. Un weetām ta ir kā šautra pakrehschla puše, kas atwer šeedu un šmaršcho tikai pa wakareem, šaulei noežot un krehšlā. Šihki noglu-

dinatais, nofkanotais isteifmes weids, kas stahstos daudsfreis palihdseja apflehpt idejisko paselumu un rituma weenmultbu, dseja dod eespehju isteikt fajuhstu un juhsmu wisdaschadakas nofkanas. Ta Sauleetis rakstijis labi dauds dsejolu, kureem weenmehr weeta starp labafajeem latweeschu lirikā. Bet ka Sauleescha stahstu idejistkais saturs, ta wina dsejas dabas romantika schauri norobeschota. No pirmā lihds beidsamam Sauleescha dsejolos tas pats pamata motiws, tās paschas krahsas, ta pate, tikai daschadi warijeta juhma: muhscham reetoscha Sauleescha faulte, ehnu lejas, sils, krehfla, nakts, bahli spulgais mehnes sirs, weentuliba, skumjas. Ta ari sche, ka stahstos, noteekam pee tās mahkslai klumigās weetas, aif kuras schas weenmuliba un gurdenums. Ta galu galā Sauleescha dseja augsti wehrtejama tikai teem, kam mahksla atpuhta un estetiska rotala. Kas mahksla meklē dsihwu un dsihwinofchu wirsitaju spehku, teem jameklē ziti awoti.

Upits-Birsneeks

Upits-Birsneeks (1871) apfihmē Raudsifichu=Apfifichu Jehkaba literariskās skolas augstako patahpi. Winsch ir isgahjis no sawas skolas schauruma; ari dsihwes schaurumu un sikhumus tehlodams winsch nestahw — ka tee, nofklumis pee wezās Jerusalemes drupam un „newihsta duhres“ pret jauno pasauli. Raudsifischeem, Apfifichu=Jehkabam, U. Sauleescham — wiseem teem fawi noluhfi ahrpus mahkslas tehlojumeem un tehloteem laudim. Apfifichu Jehkabs ir didattikis, moralists, skolotajs, kursch mahkslas darbus raksta tikai ka pastaidrojums un peemehrus sawas dogmas katkisma gabaleem. Sauleetis wisur propagandē sirdschkihstibu un kreetnibu. Upits-Birsneeks neka nemahza, neslubina — tikai tehlo. Tautisko tradiziju un tradizionalās etikas warā wina mahkslineeziskais instinkts it dabiski wehrschas pasemoto, apspeesto un nowahrguscho tumshajā dsihwē. Winsch ar weenadu firsnibu nododas tikpat wezās, ka jaunās paaudses tehlojumeem. Ar tautiskā romantisma un tautiskā realisma rakstneekem winu pateesiba faista wairaf tikai pirmatnejās apstrahdajuma weelas un ahrpuses tehlojuma radneeziba. Upischa-Birsneeka semneeku dsihwes ihpatnejee eegaumejumi winu schkir tahlu nost no tautiskajeem romantikeem, wina isjuhstas dsilums un tehlojuma panehmeeni to pazel augstu pahri tautiskajeem realisteem.

Ta tad apfihmejumu: „tautisks“, waram atteezinat, ja dauds, tad us Upischa-Birsneeka mahkslas ahrejo, neswarigako pusi. Paschas mahkslineeka dabas pamatwilzeenos Upits-Birsneeks atschkiras no tautiskajeem. See ir idealisti un sapnotaji; winsch — noteikts realists un dsili nopeetns domatajs. See weenmehr fajuhfminajās par lauku dsihwes weseligumu un ziteem jautumeem; winsch allasch reds darba nospeestus, isjuhktus, materiali nihkstofchus, moraliski zeetejus semes lautirus. See tehloja, ka ar deewluhgshanu un tshaklibu zilwekam us laukeem gauscham labi klahjas, un ka elles fodiba jau sche semes wirfu kehra wezo noteikumu un wezās morales pahrkahpejus; winsch skata tikai dsihwi ar winas warām un tehlo sem apstahktu floga limstofchu zilweku. See newareja eedomatees zilweku bes kalā pahahrtas atmena galdina nastas; winsch reds, ka no wezās nastas tur tikai auklina wairs atlikufes, ka pawifam ziti spehki tagad wada dsihwi un zilweku. Wina azis zilweks naw deewa eezelts radibas kungs un semes waldineeks. Pehz wina atfinas zilweka liktenis naw wina pascha rokās un nebuht neatkarajas no pascha individualās gribas un negribas. Semneeka

zilweks, nabaga nomahfts, pusputejis fihfšaimneezinšch un nostrahdinats kalps ir tikai wahji, newarigi radijumi un itin nefa neespehi pret to dšihwes nerimstigo ritumu, kas zilweku met pret zilweku neschehligā fawstarpejā karā, zihnā dehl maisēs kumofa. Ar fatalistisku nenowehrschamibu Upišcha-Birsneeka zilweki eet fawu dšihwes eewirsito gaitu. Tikai fabeedriski objektivi wehrojofchs, materialistiski domajofchs un reali juhtofchs zilweks war tā redset un isprast dšihwi un zilweku. Sapehz Upišcha-Birsneeka stahstos wiszaur noteitti reals faturs.

Leela mahfšlineeka ihpatnejais garigais faturs prasas ihpatnejas isteiksmes. Wehl spilgtat tā weelas uštwehrumā, isdomā un isjuhtā, Upišcha-Birsneeks isteiksmes stilā atšchiras no parastā tipā tautiskajeem romantikeem un realisteem.

Tautisko rakstneeku tehlotais, wezo tradiziju fahstittais zilweks newar rihkotees pehz fawas eelschejās dšinas un fahšanā ar praktiskajām waja-dšibām. It azumirkla winam jaapstahjas un japahrdomā, waj speramais šolis fahšan ar daušlibu un ziteem preekschrafsteem. No tam šchi zilweka tehlojumos tit daudš lirisku refleksiju, garu moralisku prahtojumu un asarainas juhmibas. Ne zilweks patš te tas fwarigakais, bet wina atteezibas pret to peenahkumu, kas winam no augšchas uslihts. Ne wina pašcha augšchanai, tapšchanai un trišchanai galwenā fahrtā sehojams, bet tam, tā wina darbi ispauschas un atbalsojas wina apfahrtne. No ta tautiski-romantiskā un tautiski-realistiskā stahsta lirisms un dsejiskee ispluhdumi us blakus preekschmeteem.

Upišcha-Birsneeka fabeedriski realais zilweks no pirmā azumirkla tā dšihws stahw muhfu preekschā. Winsch neglesno krahfainas, liriski sentimentalas, ispluhdušchas ainas, bet rahda pašchu zilweku pret wina apfahrtnes weegli usmesto fonu. Labak fakot, winsch neglesno, bet weido. Winsch uswer tikai diwus, trihs rassiurigatus momentus un zehrt fawu tehlu trijās, tšchetrās posās. Reisēm winam peeteek pat ar weenu pašchu gadijumu waj situaziju. Birsneeka tehlojumš arweenu ihšs un lihds beidsamam konsektwents. Un nekad Upišcha-Birsneeks neatteizas no fawa objektiva mahfšlineeka usdewuma. Winam naw janoscheho un jasoda, winam naw jaisbahsch galwa no fawa fazerejuma laukā un pašcham jasprediko un japropagandē. Winam tikai janotehlo tā, tā lai buhtu faredšams patš fihlakais waibstš tehlojamā zilweka sejā, pamanams ikfats wina kustejeens un dširdams pehdejais wahrds, ko winsch runā. Un wišs tas peestants un peekausets zentralās figurās raksturojumam, wina azumirkla fajuhtu attehlojumeem, wina dšilako pahrdšihwojumu atspulgai.

Bet Upišcha-Birsneeka objektiwajeem, šchēetami nepretenziosajeem stahsteem ir ari eewehrojama fabeedriska wehrtiba. Wina tehlotos zilwekos un dšihwē fšaidri nojaušcham dšihwi un zilwekus weidojofchos faimneezifkos un fabeedrifkos spehtus. Reisēm redsam, tā rakstneeks patš tā redšigs wehrotajs stahw starp diwām wewelām zihnitajām pasaulēm un pahrskata tiklab wezo, nihstofcho, tā jauno, augofcho. Tā wina famehrā nedaudsee stahsti un stahstini un pahra defniti tehlotu tipu atšeds lasitajeem isredsi plaschajā dšihwes klajumā un ar tihri estetiskeem eespaideem eerosina nopeetnas demokratiske fabeedrifkas dšinas.

Ihpatnejs un raksturigs tas weids, fahdā Upišcha-Birsneeks aptwer un weido fawu weelu. Patš mahfšlineeks pahrwehrschas par peleku atmeni,

lai fawu pascha perfonu pilnigi neutralisetu, lai tikai sifhi un afi wehrotu to neisprotamo neschehlibu, ar kahdu dsihwe mal fawàs dsirnawàs newarigos zilwekus, („Peletà akmèna stahsti“). So dsihwi, kurai robeschas wilka semneezifki-patriarchalà sàbeedribas un dsimtas eefahrta un fazeetejusè bibeles tikumibas mahziba. Peemehràm: wiku aiskustina kahdas nelaimigas, pawestas un atstahdas meitas liktenis. Jhseem, aprauteem wilzeeneem winsch usmet tragifku nelaimes ainu. Bet zilweks pats ween ar fawu nelaimi neissmel wina mahkslineeka lihdsjuhtibu. Soli pa solim winsch fahpjas atpafal, tin us fatwas melno nelaimes pawedeenu, lamehr noeet lihds tai weetai, kur tas aifwehrypàs. Un gaischi apjauschami muns teef wisi tee spehki, kas te nenowehrschami falausa pihschlos kreetnu seeweeti. Rà dselss sihpa ap dsihwa zilwefa dwehveli sawilkàs aplahrtnes fastingufchee, bargee tikumibas prasjumi un paschas eedsimtà un audsetà noseedsibas un fauna fajuhta. Zità weetà Birsneeks rahda wezu faimneektehwu, kas mahjas dehlam atbewis, domà muhscha wafaru nodsihwot meerà un flusibà. Bet eeaugusè, dsili eefaknojusès semneezifkà kahre pehz behrnu neaprobeshotas pateizibas un godbijibas faruhgtina un fajauz wina laimi. Uri scha zilwefa likteni Birsneeks muhs peewed kà pee masa lodsina, pa kuru pahredsama dsihwes tradizionalà eefahrta lihds winas beidsamajàm konsekwenzem, ar winas sikhafajàm atteefmèm us atsewischka zilwefa likteni, us wina laimi un nelaimi. Wisraksturigafais ir Birsneeka stahstinsch: „Jaungada wafarà“ — par aklu wetfchmamu, kas muhscha beidsamàs deenas mitinas aiskrahfni no fawu lihdszilweku schehlastibas. Wifa winas manta: solinsch, melns falmu maifinsch, pahrlahts ar faimneeka pusdriftatu ratu segu. Weenà pusè krahfns gandrihs lihds greesteem, otrà pusè nokwehpuse feena ar tur fahahrtàm sifpolu wirtenem, pa kuràm fchuminas prufaki. Pafustina weenu rofu, aiduras pret feenu, pasteeptj otu — krahfns un reere, kur wina schahwè fawu weenmehr flapjo afaru lafatinu. Klima, newariga, flikti apkopta wina dehd fawà aiskrahfni un gaida nahwi. Winas karstakà ilgo-fchanàs, kaut nahwe drihsaf nahktu un ispuhstu wahjo dsihwibas fweziti. Rad jaungada laimes lejot winai islejas fahrks, wetfchmama fajuhtàs besgala laimiga. Rà dahrgu mantu wina faudsigi aptausta isleetàs laimes gabalinu. Seja nofkaldrojas, afaras fahf liht pahr eekritufcheem waigeem. „Jr jau gan. Paldees tam mihlam debefu tehwan, ka winsch man bijis tik schehligs!“ Un atkal nemitoschas afaras birsi us fanemtàm rofàm. — Sa ir aina, no kuras newar nowehrstees. Jastatas un jamehgina isprast. Pusmuhschu zilweks atteizas, strahdà, zeefch, lai otu pusmuhschu — desmittahrt wairak atteiktos, strahdatu, zeestu. Lai kà suns fwefchu lauschu aiskrahfni mitinatos no schehlastibas atmetàm druffàm. Lai kà leelako schehlastibu no deewa isluhgtoš — nahwi. Kur no pat behrna kahjàm wifa dsihwe pluhst weenà behdu un fahpju laldà, krehflà un nakti — tur wainu newar usfraut weenigi zilwekam, pascham waj zitam. Tur darbojas ziti, leelaki spehki. Tur parahdas pa gadu simteneem nodibinatàs dsihwes tragifkà wara wifà fawà nenowehrschamajà, nepeeluhdsamà neschehlibà. Scho wezo dsihwi un winas weidotos zilwekus Upits-Birsneeks tehlojis weselà fatarigà stahstu wirknè („Pret wafaru“). Bet faskanà ar fawa laika rakstneezibas eenesto tendenzi, winsch beeschi rakstijis ari fawas jaunibas atminu tehlojumus, kuri domu fatwarà un isjuhtà tikai mas ween atschkiras no wina teeschajeem dsihwes wehrojumeem („No rihta“).

Sawas darbibas pehdejà laika Upits-Birsneeks rahdijis, ka wina weh-

rotaja un tehlotaja spehjas fneedsas ari ahrypus schaurās semneeziffti=patriar-
 chalās pafaules un winas zeetejeem lautineem. Wīnsch farakstijis stahstu no
 meschonigo Kaufasa tautu dshiwes („Saduršme“) un flima, nahwei no-
 lemta zilweka tragifko isjuhtu tehlojumu („Sumšchas deenas“), kuri pee-
 der pee labafajeem tā fauktā pšichologifkā tipa tehlojumeem latweeschu rakst-
 neezibā. Rahdā zitā stahstā („Winās deenas“) wīnsch famehrā ihšā
 spilgtā ainā rahda ugunim starojofchas, ašinim pluhstofchas deenas no dewin-
 fimti peektā gada tautu naida un zihndm Kaufasā.

Rā jau teiktš, Upits=Birsneeks ir pilnigi objektiwš rakstneeks, kas netad
 tihšchi neifset no šawa tehlojuma estetifkā eelofa un neislaišch no azim weh-
 rojamos tipus. Ar šawu konzentreto šaturu un plastifko isteifšmes weidu
 Upišcha=Birsneeka noweles estetifkas wehrtibas sinā stahw blafus labafajeem
 Blaumana darbeem. Bet wina tehlojumus wišzauri wirsa simpatifka demo-
 kratifka dshiwes atšina, rakstneeks patš arweenu stahw wajato, apšpeesto un
 zeeteju pufē, — un tā wina darbeem, blafus estetifkai, ari eewehrojama
 šoziala wehrtiba.

III

Romantiki un realisti

Ur teem, pateesibā, šakšas latweešchu jaunatā rakstneeziba un winas wehsture. Ra abām šchim rakstneeku grupām blakus jastahw jaunā laikmeta šakšumā, to nošaka dšihwes un rakstneezibas attihstibas dšineja špehki. Ra beeschi weena un ta pašča rakstneeka darbos redšami abi šchee šawada dšihwes uštwehruma un mahkšlas tehlojuma weidi, to nošaka tišlab šaimneezifki-kulturelais progresš un wina nahkotnes teekšme, kà ari pagahtnes mantojums.

Šhis pagahtnes mantojums galwenā šahrtā turas latweešchu gruntneezibā. Šai gan pahrgahjuse pirmā laika idiliškā šajušma par mantoto neatkaribu. Ušmiršufes tautas špošhā pagahzne, un realā dšihwes ihšteniba to tura štiprās zeetās rošās. Bet razionalās šaimneezibas šakšumi šola labas, konkretas išredšes uš materialu nodrošinasšanos un wišadām dšihwes ehrtibām. Ur peelahgošhanos patwaldbibas patwarai, ar jaunās paaušdes augštāo išglihtibu un ziteem kulturās šafneegumeem peeauguše paščapšina teežas ištehlot turibu par nesin šahdu idealu eeguwumu un patihkamā omulibas šajuhtā pa reiše pawehršh štatus ari atpašal, uš nesin kà pahrdšihwoteem pirmās išziņas gruhteem laišeem. Nekahdas pateešas mahkšlas wajašdšibas wehl nawa ne lauku gruntneekam, ne jaunajai parweniju burschuasšjai pilšehtās. Šai peeteek ar jušmigi atšhaiditeem, bengališki apugunoteem pagahtnes atzeres tehlojumeem un labi šaresšgitu lašamu weelu no idealisešas tagadnes dšihwes. Še ir auglišs eerošinajums ta laika rakstneekem, kuri pašči par šewi ar weenu šahju wehl šahw wezās romantikas pašaulē. Dašham wehl dšihwas tautiškās romantišma tradizijas, un dašhš pilnigi atkaribā no weenigās pašihštamās ahrejas literariškās školās — no wahžu wezromantišma.

Bet mehš redšejam, ka eepreekšhejais latweešchu rakstneezibas laikmets wareja šneegi šawam pehztezim neween romantišma, bet ari eerošinoschus reališma paraugš. Raudšišchu un Ušpšišchu Jehlaba realee tautas dšihwes tehlojumi dabifki peewelš jaunakos laika beedruš. Bet wehl špehzigal kà rakstneezibas paraugi, uš realeem dšihwes wehrojumeem un pahrdomu eerošina pate jaunlaiku dšihwe. Kapitališma rošiba pilšehtā un uš laukeem pamāšām eefahš kluhmaino tautas šašhšelschanu pretiškās šhširās. Urweenu škalakas paleek atpašalpamesto un nošpeesto balšis. Un arweenu wairak tajās eeklaušidamees, rakstneeki šahš noprašt, ka wezajam tautiškajam un tāpat wahzifšajam romantišmam naw wairš lahgā weetas tagadejā dšihwē un apštahšlos. Uššinigi waj neapšinigi, konšekwenti un uš wišeem laišeem, waj pa dašai un mehginadamees, daudši latweešchu rakstneeki peegreeschas reališmam un šhajā wiršeenā rada eewehrojamus darbus.

Augusts Deglawš

Augusts Deglawš (1862) ir tas raksturīgākais šawa laika rakstneekš. Wina darboš spilgts romantisms eet lihdsteku noteiktam relišmam. Wee-nadā mehrā winu interesē modernās pilšehtas strahdneeku dšihweš zeešchanas un tautištās burschuaštijas pirmo pioneeru zihna. Reišem winšch šawoš stahstos nodala un apstrahdā atšewiščki romantiskūs un atšewiščki realistiškus motiwūs un tipūs. Bet reišem abejee elementi winam šajauzas raibā nudseļli,

Lai pareiši šaprastu un nowehrtetu Deglawa rakstneeka darbības šawadības, galwenos wilzeenos jaišpasišt wina zilwezifskais liktenis. Semneeka dehlš, winšch jaunibā wišpirms išbaudijis wišus semneeka dšihweš jaukumus lihds pašchām padibenēm. Wehlať pamatigi eepašinees ari ar šabrikas strahdneeku behdām un preekeem. Weenmehr un wišur tikai pašcha špeheem lausees zaur dšihwi. No agrām deenām šahzis mehginatees ari rakstneezibā. Šaprotama leeta, ša no lauku un šabrikas strahdneeku dšihweš usnehmiga dwehsele krahj bagatigūs šabeedriškus un pšichologiškus nowehrojumuš. Bet pašcha rakstneeka dšihwe naw šahda, šas ļauj meerigi nodšikinatees šawu nowehrojumu krahjumā, ismeklet toš wehrtigatos, raksturigatos, eetehrpt toš gludinatā mahšklas išteifšmes formā. Šhi dšihwe dšen neatlaidigā darbā dehl deenišklas maišes kumofa. Pašchusturas ruhpes nospeešch ša nenokrātams flogš. Un sem šhi floga, ša pretstats druhmajai dšihwei, reišem mostas wišromantiskakee šapni par šahdu zitu, zilwezifki ļaimigaku likteni. Wišnospeestakeem zilwešeem ir wišbrihwakā un weeglakā šantasija. Kam dšihwē jabreen dublaini zeki, tam eedomas wišwairat peld rošchainos mahšonos. Warbuht ari tapehž Deglawa šazerejumu realajoš metoš beeschi auščas pate netizamakā romantika. Ar šawu darbu leelako dalu winšch peeder pee tautišto epigomu romantisma teešhajeem turpinatajeem, Bet wina bagatee teešchamibas nowehrojumi un eešpaidi eewehrojami paplašchina romantišma apwahršini. Popularakais Deglawa šahstis ir kulturwehsturiskais „Weza i š pilškung š“ (1890). Ššdomā un šaturā šhis šahstis gan maš atšchirās no parastajeem tautištajeem klauschu ļaiku tehlojumeem. Ari tehlotoš zilwešoš labi šaredsama parastā šchema. Šomehr wišš parastais un pašihstamais šhe apdahwinata rakstneeka šantasijas dšihwaki apgaroš un wingraš rokaš relješaki weidotš. Šahstis wehlať pahršrahdatš ļugā ar šahdu pašchu nošakumu. Ari ta manami pazelaš pahri šellajām tautištajām klauschu ļaiku ļugām.

Deglawa pirmais leelais romans: „Štarp diwām ugunim“ (1891) newar pretendet uš nopeetna mahšklas darba nošakumu. Pahrat daudš tur raibu raibo šareschgišumu un šawahršijumu šihmigā wešromantišma garā, un pahrat maš mahšlineezifka nošakojuma.

Raksturigakš un wehrtigakš wina triju šehjumu romans: „Šaunā pašaule“ (1897—1898). Pehž šawa apmehra šhis ir weens no wišleelakeem darbeem latweeschu rakstneezibā. Wina waroniš — Kurfemes šaimneeka dehlš — dšimtas apstahli špeeštš pahrnahť uš pilšehtu par šabrikas strahdneeku, bet ar šawu godigumu un iščakallumu teel par pašchu šabrikas direktoru. Wišš šahstis šastahw no ša- un atrešchgišumeem, no ašaraini jušfmigām un teatrališki dramatiškām šzenām. Šajā šinā winšch radneezigš Deglawa pirmajam romanam un wišpahri ta ļaika jušfmigajeem ehrišku un dadšchu zenšonu tehlojumeem. Šilweki te gan deesgan labi uš-

twerti un tipiski raksturoti. Roku fabrikas darbs un toreisejee strahdneeki dšihwê un darbâ weetumis ar meistera roku tehloti noteikti realistikâ garâ. Bet stahsta realistikô kopnostanu jauz pahrâ juhsmiga salonu romantika un wišadi mihlestibas fareschgijumi starp kalpotaju un fabrikanta meitu. Galwenajam waronim wehl pahrâ dauds no weztautisko zensonu neespehjamâs waronibas. Tapehz leelais romans wišumâ neatstahj ihstu dšihwes un mahklas pateesibas eespaidu, bet wehrtejams tikai tâ interesanta lasama weela.

Labakais Deglawa darbs ir romans: „Seltenite“ (1896). Te Deglavs pilnigi šawaldijis un eerobeschojis šawu pahrâ dšihwo, pehz romantiskeem pahrspihlejumeem kahro fantastiju, tehlojis latweeschu pilsehtneeku nu fabrikas strahdneeku ar wina ihpatnejo psihologiju un realâm dšihwes teeksmem. Ratrâ sinâ interesanta ta parahdiba, ka zaur un zauri romantiskâ Deglawa romans tâ ar šawu šaturu tâ apstrahdajumu šlaitams pee latweeschu krasâ realisma, waretu pat šazit naturalisma, labakajeem darbeem. Ir šawi šewiški eemesli, tapehz latweeschu rakstneeks tikai retos gadījumos eespehi pazeltees naturalistikâs mahklas augstumos. Naturalisms wahzu rakstneezibâ, kura latweeschu rakstneekam toreis nodereja par weenigo ahrejo literarisko školu, ir pilsehtneeziskas kulturâs un šihšpilsoniskas psihologijas isradijums. Pilsehtas latweeschu strahdneeku maša wehl šchobaltdeen pušlauzineeziska, štiprâ šwahrstibâ starp šemneeziski-šihšgruntneezisko un pilsehtneeziski-proletarisko raksturu un dšihwes idealeem — un wehl dauds wairâ latweeschu rakstoshâ inteligenze. Tad — pilsehtneeziska naturalisma dabiskais isteikšmes weids ir impresjonisms, bet latweeschu rakstneeka šemneekadehla dšihwes eespaidi, ispratne un eejuhšma parasii isteizas steepâ, liriski-elegiskâ weidâ. Deglavs ir weens no teem nedaudsajeem latweeschu rakstneekem, kas ir pilsehtneeziskas kulturâs eespaideem eespehjis radit augsti wehrtigu jauna wiršena mahklas darbu. Naw jasaprot tâ, ka ar „Selteniti“ Deglavs ideali tuwu nostahšos wahziskajam parauga naturalismam. Bet gan tâ, ka isleetodams wišpahrejâ naturalisma dšihwes wehrojumu un eegaunejumu weidu, un apšinigi waj neapšinigi peeweenodamees wahzu naturalistu šimpatijâm pret dšihwes gruhtdeeneem, atšewiškos tehļajumos, personu un šozialo pretstatu raksturojumos, Deglavs wišgarâm turâs ihpatneji latwikâ nostanâ. Latweeschu fabrikas strahdneeka nenodibinajušchos, šwahrstošchos dabu loti škaidri un peewilzigi rahda Deglawa romans. Šihmiga, gandrihš war šazit, objektivi pareiša ta šabeedriškâs dšihwes perspektiwe, pret turu škatami galweno personu apweidi. Fabrikas strahdneeks ar šawu dšelsš isturibu darba zihnâ un behrnishku mihštitšhaulibu zilwezisku kaišlibu un eekahres wilnos, ar šawu ahtriskrejšcho, ahtridseestošcho šajuhšmas uguni, ar šawu naitwo weenteesibu, ar šawu nepahršpehjami raksturigo, simbolisko harmoniku. Un nabaga neglihtâ šchuweja ar winaš tragisko likteni. Te Deglavs škatijees ar neapmiglotu wehrotaja un pehtitaja štateenu, tehlojis ar drošču, weikšmigu naturalista roku. Atmetis wišu, kas zitos darbos wina wilina uš leekeem peepinumeem, newajadšigeem ispuššojumeem, wišch ihšeem drošheem wilzeeneem šihmejis šawu Selteniti. Wišzaur pelekâ krasâ eeturets nabaga šchuwejas liktena tehlojums; un tomehr eespaids no ta špehzigs un šatrizinošchš. Nur bes ahriškâ, bes škanu un krahšu špilgteem pretšateem til dšili isprotams, tik tahlu škatams, tik škaidri dširdams, tur, bes šchaubâm, darbojas ihstas mahklas neatraidamais eesšejais špehšš. No blakus personâm neweena naw leeka: neweenu newar atmetš, neišjauzot romana

ruhpiigi nošfanoto ušbuhwi. It wiſam te tuwa atteeziba un ſafarš ar romana galwenāš perſonas likteni. Tā tihri indiuidualāš dšihweš tehlojumā ſkaidri atšpogulojaš weſelaš ſabeedriſkāš ſchkirāš pšiche.

„Seltenite“ ir Deglawa labakais darbs. Lihds tahdeem mahkſlas augstumeem wiſch nepazelaš wairš neweenā ſawā rašchojumā. Wiſmaſat ſawoš pirms un pehz ta rakstitoš maſajoš ſtahſtinoš, ſtarp kureem gadaš tihri anekdotiſka rakstura tehlojumini ar wiſai neezigu wehrtibu. Deglawaš wiſpahri nepawifaš naw noweliſtiš, un ſchajā noſarē rakstitee darbini winam iſnahk ſmagi, neweiſli un nebaudami. Leelaiš ſadšihweš un kulturwehſtureš romānš ir wina dabiklaiš darba laukš. Tapehz wiſch pee ta atgreſchāš ſawāš darbibaš pehdejā laiſā.

Prahwaiš romānš „Leeſma“ (1898) ir titai „Jaunāš paſauleš“ pahrwahrſtijums un atſchkaidijums. Taš leezina, ziſ pawirſchi Deglawaš patš iſturas pret ſawām nenoleeſamām mahkſlineeka ſpehjam un nodibinajuſchoš rakſtneeka popularitati. Wehrtigala ir wina nodomatāš kulturwehſturikſāš trilogijaš „Riga“ pirmā daļa: „Patrioti“ (1912). Impoſantš Deglawa nodomš, romanu ſerijaš weidā tehlot jaunāš Rigāš, latweeſchu Rigāš attihſtibāš wehſturi — labak ſafot, latweeſchu burſchuafijaš wehſturi. Toš laiſuš wiſch patš lihdsi pahrđſihwojiš un nowehrojiš. Bižiš perſonigi paſiſhtamš ar latweeſchu burſchuafijaš patrioteem un pirmajeem idealeeem. Wina plaſchāiš epikſkaiš ſtahſtitaja talantiš wiſlabak peemehrotš tahdam darbam. Tapehz ari te ſamehrā peewilzigi tehlotš, tā ihſtenibā radāš latweeſchu burſchuafija — kaħdoš apſtaħkloš lauzineeki pahrzeħlāš uš Rigu, ar kaħdām likſtām zihnidameeš nodibinaja un nodroſchinaja ſawu eſiſtenzi. Bet ari kulturwehſturikſu pehtijumu, nowehrojumu un peedšihwojumu materialš pahrkaufejamš mahkſlineeka radoſchāš dabāš uguni, lai newehrtigi ſahrni atdalitoš no mahkſlā weidojamāš weelaš. Bet Deglawa darbā weſelaš nodalaš pilditaš rahtſkungu ſehſchu protokoleem un protokolitiſkeem Latweeſchu beedribaš dibinaſchanaš aprakſteem. Tā iſnahk, ka wiſch ſem romana wirſrakſta ſneediš miſſigu, neapſtrahdatu kulturwehſturikſa materiala ſafopojumu, kaš noſpeeſch un noſlahpē wiſu mahkſlneezikſti wehrtigo wina darbā.

Jahnis Purapuke

Jahnis Purapuke (1864—1902) ir Deglawam tuwu radneezigš rakſtneekš. Romantikiš un realiſtiš weenā reiſē. Romantiſmiš un realiſmiš wina literariſkajoš darboš ſawihiti tā dšihparu pawedeeniš ar rupju pafulu auſlu. Purapuke ſawa darba leelakā daļā parahdaš tā rakſtneekš beš jebkaħda mahkſlineezikſka mehra un ſwara ſajuhtaš. Uſaraini juhſmaš tehlojumi un faili naturaliſtiſkāš ſzenāš tur jauzaš nenofkaidrotā, neapwalditā pluhſmē. Beſgala daudš tur neiſturamaš, banali-tuſchāš plahpaſchanaš un naiwaš filoſofeſchanaš. Un wiſgarām pa ſtarpām jauzaš peedaufigi joki, kuroš naw ne ſatiraš, ne humora, ne weenkahrſchāš aſpraħtibaš. Schiš, no dabāš apdahwinataiš rakſtneekš, nelaimigā kaħrtā bij eedomajeeš ſewi par leelu ſatiriki un humoristu, un ſchi ſtuhrgalwigā eedoma ſamaitā wina nenoleeſfamo talantu. Tapat wina rakſtneeka nopelnuš maſina iſſwehrtā, ſabeedriſki reakzionarā tendenze un tee publiſtiſtiſkee un ſatirikiſki domatee rakſti, ar kureem wiſch gahja talkā latweeſchu diſchtauteeſchu zihnā pret jaunſtrahweeſeem.

Wairakos sehjumos Purapukes „Latweefchu originalraksti“ (1891—1892), wina stahstinos un humorestās pa leelakai dalai ir tikai anekdotiski patšhalojumi no rakstneeka pašča peedsihwojumeem un rupji, peedausigi joki. Saturā teem gluschi lihdsigs prahwais stahsts: „Pašāules lahpitajs“, kur winsch kariketā jaunlaiku Schwauksta tipā un ap to šawirknetās anekdotēs šakrawajis itin wišu, ko ween warejis isdomat un eedomatees. Beshala steepis un taifits wina garais, ar brawurigu tendenzi domatais romans: „Seeweefchu eenaidneeks“. Wišs daudsinatais seeweefchu eenaidis tur isnahf galigi tufschs un banals. Isteifsmē jau wairaf konzentreti un noteikti wina pamfleti: „Jaunā strahwa“ un „Muhfu modernās jaunawas“. Tikai jaunās strahwas aparotaja tendenze te isflan silā gaisā, tapehz ka rakstitajam naw ne masafās jausmas par jaunās strahwas ihsto buhtibu un noluhkeem, un winsch komiski kaujas ar šawa pašča eedomas isperinateem špokeem. Muhšča pehdejos gados rakstitee stahstini un tehlojumi jau gludati un šaturigati. Daščas ihfatas, itin kā impresjonistiska naturalisma garā rakstitas nowelites, winam isnahf deesgan peewilzigas. Bet pa starpām atkal nahf stahsti, kur nemahflineezifki karifejumi un personigo peedsihwojumi atstahsti isnihzina katru paleekamu eespaidu „Elimibas deenās“, „Mans šaimneeks“ (1905).

Latweefchu rakstneezibā un winas wehsturē Purapuke paleef tikai ar diweem stahsteem. See rahda, kahds eewehrojams rakstneeka talants, neifweidois un nezela nomaldijees, ar winu aishghja bojā.

„Speekis un diwi funi“ (1900) ari naw bes nepilnibām un mahflineezifkeem defekteem. Tajā fastopam wišas pašihstamās Purapukes kluhdas. Uhrfahrtigi šapshletus, romantiski šareschgitus mihlestibas gadijumus ar besgaligām kampschanām un butšhofchanām, un turpat lihdsās netizami naturalistiskus seeweefchu iskauschanas štatus un wišadas brutalas šzenas. Wiši tipi un tehli weidoti pehz pašihstamās tautas bilšču galerijas paraugeem. See ir waj nu melni kā mori, waj balti kā engeli. Pee pirmās kategorijas wišpirmā kahrtā peeder gandrihs wiši seeweefchi, wišpahri muiščas gahjeju laudis. Otrajos ar fewiščku godbijibu pirmā weeta eerahdita leelkungeem. Protams, pee teem peeder ari stahsta waronis, muiščas „aitneeks“ Afnitis. Ši peewilzigi-atbaidigā figura ir ta, kas galwenā kahrtā peefškir stahstam tišpat idejisko, kā estetisko wehrtibu. Tas ir tips no Apšišču Jehkaba Andra tehwa un Poruka Salkščnu tehwa fugas. Šis nesenās pagahtnes muiščas zilweka, rokas laisitaja un padewiga werga un lihdeja tips šawā šinā klasifki notehlots Purapukes stahstā. Protams, latweefchu lasitajs lihdsi Purapukem nesajuhšminafees par aitneeka dwehfeles besgaligo panesibu un wina mugurkaula nepahršpehjamu isturibu. Winu šweefch pa trepem lejā, winu wišadi nerro un apšmej — ar winu zilweki un dšihwe apeetas dauds fliftaki kā ar wina aitām. Bet tomehr wišzauri ismanams, ka šchahdi idealisetam un romantikas apjuhšmotam tipam ir šawi sozjali pamati toreisejos apstahškos un wišā dšihwes eekahrtā. Stahsta beigās, kur Afnitis, wezs ubags, paleef us leelzela ismesis ar špeeki un diweem šuneem, ir tahds mahfšlas efekts, kas us wišceem laikeem eespeesčas atminā.

Rā latweefchu gruntneezibas literaturas klasifks darbs, jadomā, us wišceem laikeem palits Purapukes stahsts „iš Baltijas araju dšihwes“: „Šaws faktinšč, šaws stuhritis šemes“ (1898). Šchajā stahstā wehl reis tehlotā ta pate šemneezifkā dšihwe, kas Apšišču Jehkaba un wina

skolas raschojumos. Ra stahsts tomehr atschkiras nosewischki, tas tapehz, ka Purapuke te us semneezibu skatas no zita redses punkta, tehlo zitadi. Winsch neapmeerinas ar pasweem zeeteju tipeem ka Apfischu Jehlabs, nenorobeschojas us individualem rasturu problemeem ka Saulectis. Winsch tehlo latweeschu semneeka neapturamo dsinu pehz sawa semes ihpafchuma un zihnu par ta eeguhfchanu un iskopfchanu. Energiska, aktiwa, usnehmiga semneeka personā winsch atspogulo wifas semneezibas idealus un zenschanos pehz teem. Sawš laktinsch, sawš stuhritis semes ir latweeschu semneeka sapnis. Semneeks seedo wifus sawus spehtus, sawu muhschu, lai schis sapnis peepilditos ja ne pascham, tad wina behrneem. Seme ir swehta — saka Purapuke — un jaatsihst, issaka taisni to, ko domā latweeschu semneeks. Wilzeenu pa wilzeenam, zehleenu pa zehleenam winsch sikhnd semneeku semes eekarofchanas gaitā. Latweeschu semneekam naw ne mantas, ne draugu, ne palihgu. Winam ir tikai no tehwu tehweem mantota, gadu simtenu juhga ruh dita, nesaleezama isturiba, sikhstis meefas un dwehseles spehks. Weenigais draugs un palihgs winam strahdiga seewa, un kad behrni peeaug, tad tee. Bet aisturet un nomahkt latweeschu semneeku wina zenschanā newar ne semes ihpafschneeks, kas katru sprihdi semes leef desmitfahrīgi samakfat, ne dabas patwariba, kas reisem noposta un nomin semneeka sehjumu. Rā Jehlabs, latweeschu semneeks zihnas ar deewu un zilwekeem un pahrspehj wifus. Jo stipraki semneekā wezu wezee tehwu tikumi, jo stipraks winsch pats sawā zihnā. Wifas tās praktikās un garigās ehrtibas, ko few atkaujas mantigakās schkiras, semneekam ir netifums un grehks. Ne tikdauds grehks un netifums pehz bibeles mahzibas, ka pehz pascha no peedfihwojumeem isaugufchas pahrleezibas. Peedfihwojumi rahda, ka semneekam, kura ideals sawš laktinsch, sawš stuhritis semes, bes ta nedrihkt buht zitu domu, zitas wehlechanas. Wispahr, winam kaitigi ko domat, pehtit, par ko zitu sajuhsminatees, aisrautees, aismirstees. Jo tuwak winsch isturigam darba kustonim, jo labak preeksch wina un wina idealeem. Tahds semes stuhrischa fanatikis ir zilweks ar sawadi fareschgitu, diwdabigu morali. Ja runā prahts, winam tās jaaptlusina, jallaufas, ko saka juhtas; ja pamostas juhtas — tās janomahz, jafauz palihgā prahts. It fewischki schis otrais. Tā peemehrām, ja pamostas katram, ari semes eekarotajam semneekam neisnihdejamā muhschigā mihlestiba, winsch nedrihkt wis agli sekot sawaj firds dsinai. Semneekam wispirms jaapfwer: waj meita, kas winam patihkt buhs tschakls un palihdfigs strahdneeks mahjā? Ja winam turmet attihstis prahts, winsch prasīs ari: waj wina spehzlgs strahdneeks, labu weselibu, isturigeem mustuleem? — un slepūs apklaufsifees pee pasinām, waj platu wahli plauj wina isredsetā, waj slepūs neleeto kahdas drapes. Sahlak apstinigs strahdneeks ar weent pahrleezinasees, waj wina nahkamai seewai fatiziga daba. Waj wina spehjiga atteiktēs no jeb kahdām pretensijām un teekfandem un pilnigi nodotees whra isfraudsitam un eepirtam idealam. Nesfatiziba sashkel dsintu un masina winas darba spehju. Zihnā dehl sawa kaktina, sawa stuhrischa semes galu galā wifš isnahkums atkarajas tikai no rupja fisifka spehta. Zilweka tikumiftee eeskati arweenu atwasinas no wina dsihwes weida un noluhleem. Tā tad sikhgruntneeka jehdseens par labu un laimu arweenu satriht ar jehdseenu par praktikfi derigo un nederigo, ar to, kas wairo un ar to, kas masina wina fisifko spehtu. Purapuke paschā bij dala no schis tipifki latwifkās semneeka dabas. Tapehz wina stahsts pilns tif naitwas pahrleezibas un neschlobami semneezifkās tijibas. Epifki

plafchš, tomehr šaturâ kodoligs un dšilfch, ſtahšts apgaismo Latwijas araju dšihwi ar winas dšineja un atpafakwilzeja ſpehkeem. Purapuke te rakſtijis iſ ſawas paſcha dšilakâs pahrlēezibas: kaš labš tehlotš, to winſch patš par labu atſiniš, kaš launš, to winſch patš noſoda. Purapuke (kâ wiſi tautſkolotaji-raſſineeki) neprot noſtahtees ahrpus ſaweem tehlojameem rakſtureem. „Saws faktiſch, ſaws ſtuhritis ſemes“ ir weenteeſigs ſtahšts, pilnš nemekletas un neleekulotas ſirſnibas. Leelš un eewehrojams kâ latweeſchu grutneežibas idealu un pſichologijas ſihmigs attehlojums un kâ labi iſſtrahdatš mahſſlas darbš.

Seiboltu Jehkabs

Jau Seiboltu Jehkaba romanos un dramâs nomanama romantisma un materialisma norobeeſchoſchanâs leel ſapraſt, ka ſabeedriſkâ dšihwē ſahzees nepahrprotams noſchkiroſchanâs prozeſš, kaš ſawufahrt iſaizina noſchkiroſchanos ari rakſineeku ſtarpâ. Uri tee paſchi ſemneežibas un romantikâ wirſeena rakſineeki pamaſâm ſahf palikt apdomigati. Uri neka nedomadami un nemekledami, tikai grutneežibas un pilſonibas dšihwē wehrigati eeluhkodamees, wini zet no tureenes laukâ ainas, kaš iſſkatas greeſigi nepatihkamas pret tautiſkâ romantiſma roſchaino ſonu.

Daſchi Seiboltu Jehkaba ſtahſti un romani, ſewiſchki pirmee („Selta Emma“), wehl pilnigi romantiſma warâ un gaumē. Rakſturigs it ſewiſchki wina romans: „Rihſta ſalna“ (1899). Taš ir tik leelâ mehrâ romans, ka no Seiboltu Jehkaba zitur tik ſpilgtâ realiſma te nepaleek ne ſihmeš. Romana waroniš Seemelu Miſka pahraſ atgahdina pirmtautiſkoš tipuš, kaut ari romanâ paſchâ weetâm war dširdet dšeloſchu ſatiru par epigonu tautiſkajeem zenteeneem. Taš ir waroniš=zenſoniš, kaut ari ne tihraſimu, bet no druſku jauktas ſugas. Ar wiſadâm liſtâm plehſdamees, Seemelu Miſka teef par ſkolotaju un beigâš par paſchu aprinkâ preeſchneeka jaunato palihgu. Bet to, ka winam druſku paweeġla daba, un ka winſch eedroſchinajas aidſiſt pret ſawu pirmo mihlako un eemihletees zità, rakſneekš winam newar peedot. Tiſ loti winam newar peedot, ka Seemelu Miſkum, aprinkâ preeſchneeka jaunafajam palihgam, jagrimſt pamaſâm uſ leju. Un beigâš winam aiſ pahrkatiſchanâs meega ſahlu weetâ jaiſtuſcho giſtš pudelite. Finaš, kâ peenahkâš — kaſš ar uſrakſtu, un pee ſapa weena nelaimigu mahſte un weenš laimigs pahriš.

Bet Seiboltu Jehkabam ir ari diwi ziti romani, kuroš winſch parahdas kâ peewilzigs realiſtiſkš epikiš, kaš ſawuš kritiſkoš dšihweš wehrojumuš eetehrpj eewehrojami plaſtiſkâ mahſſlas tehlojumu weidâ. „Liktēni“ (1897) Seiboltu Jehkabs aprakſta ſahda nelaimiga jauna zilweka likteni. Mahžitaja dehlam, winam pehž wezwežâš paraſchâš ari jamahžas par mahžitaju. Un winſch, neſpehžigs pretotees tehwa gribai, mahžas, kaut gan eelſhejâš dšinas welk to prom uſ zitu puſi, iſdšihweš mutuli. Šchi pateſweſchâ griba, reiſem kopâ ar paſcha ſamattato dabu, ſamin un iſnihzina wina pateeſo mihleſtibu. Te ir dogmu un tradiziju wergš, kaš tikai tad itkâ atmosferâ, kad jau leelatâ muhſcha dala ſabojata. Sanemas nokratit ſweſcho juhgu, dšihwot pehž ſawas dabas dšinuleem. Paraleli ſchim mahžitaja dehlam tehlotš ideals ſemneeka dehlš, kaš iſwehlaš arodu ſaſkanâ ar ſawu dabu un paſcha ſpehkeem iſzihna ſawu laimi. Neweenš, ſinamš, neſaukš par deefin zil labu ne jaunu ſcho poſitiwâš un negatiwâš dšihweš lihđſtetu

tehlōjumu. Tas atsit manamu wezmodigu peegarschu. Bet tomehr newar noleegt, ka katra no schim lihdstekām par fewi isstrahdata ar eewehrojāmu mahkslineezistu weiklibu. Mahzitajmuilchās nospeedofchais garigais gaisš isjustš un attehlotš lihds beidsamajam smaltumam. Weenkahrfschi dabiskā, laimigā semneeku dsimta dsilas juhsmas un firds Altuma apstarota. Zilweki — tik dsihwi un tizami, ka weetām nemas wairs neleekas pehz mahkslā atdsihwoteem tehleem.

Wehl eewehrojamaš romans: „Uhdens burbuli“ (1900). Tam weidojamā weela galwenā kahrtā nemta no maspilschētas un maspilfonu dsihweš. Sinams, gluschi bes semneezibas ari te neisteef, jo maspilschēta weenmehrs stahw nepahrtrauktā fakarā ar aplahrtejeem lauķu nowadeem. Romana widuspunktš ir kahda lauķu skolotaja romans ar pilschētinās zepurneezi. Ari tas jau par fewi peewilzigs un peewilzigi apstrahdatš. Bet romana leelalā wehrtiba tomehrs maspilfoniskās dsihwes raftsturojumā. Uhrkahrtigi dsihwi un reali te šajuhtama sinamās aplahrtnes atmosferā. Seiboltu Jehkabs dabiski attehlojis latwiskās maspilschētas šaimneezisko stahwofli, un šajā stahwofli zilwekus ar winu šello garigo dsihwi un semajām kaislibām, sem kurām wišs, tam jel kaut zik idealisma, plof un juht kā uhdens burbuli. Šchee tihri latwiskē maspilfoni ir semneezibas teeschš isdsimums, otrā pakahpe, un lihds ar to eewadijums leelpilschētas burschuasijā. Tā tad kulturwehturiskā un psichologiskā sinā eewehrojama un interesanta šchira. Atklahti tee naw atfazijuschēes, ne atmetuschē jel weenu no semneezibas wezu wezajeem tifeem. Bet naudas un isdsihwes kahre tos šahduse un pahrklahjuse kā ar ruhfu. Ja šalihdsinam winu tizibas apleezinajumu ar winu darbeem, tad redsam, ka tee ir tipiski leekuli šcha wahrda biblejiskā nosihmē. Ari „Uhdens burbuli“ naw bes leeleem kompozizijas truhfumeem. Bet te tik dauds atschēschu skatu, dramatisma un originalas dsihwibas pilnu, ka gluschi aismirstam kopnostanas nepilnibu.

Jhstš realists, pat ar pastarbu naturalisma peestanu, Seiboltu Jehkabs ir dramāš: „Mahjas naidš“ (1895), „Trihs šoli us laimi“ (1900). (Bahrejās lugas: „Jaunais skolotajs“, „Mirdsa“, „Saules stars“, masal isdewuschās un raftsturigas). Tā laika raftneezibā tās ir eewehrojama parahdiba — tikpat ar šawu šaturu, ka ar dsihwo, dramatiski šaistofcho istelkmes weidu. Ja winās us skatuwes nepanahza gluschi tik labu eespaidu, kā toreis latweeschu dramatisko mahkslu pahrwaldofchās Blaumana dramas un newareja isturet šazensibu ar tām, tad ne tapehz, ka Seiboltu Jehkabs dauds wahjaks dramatisks kā Blaumanis. Latweeschu tā laika tā šauzamai teatra publikai wehl pawisam šella dramas šaprata. Jhstu dramu, kur konslittus reschgi un raifa no weenas pufes wiseem redsami dsihwes apstahkli, un no otras ar teem tuwā fakarā stahwofchi paslehtpi dwehseles špehki, kas šaredsami tikai ar asinatu skatu zauršpeeschotees lugas perfonu meeskai tehrcpai, darbeem un walodai — to wina šauz par garlaizigu. Winai drama ir skatuwes gabals, šo skatitees un klausitees, bet domaschanas aparats war palikt pilnigi nekustinats. Blaumanis labi pasina šawus laudis un sinaja šawas dramas peemehrot winu prasijumeem. Wina wisleelafās ruhpes, lai tikai ahrejā darbiba ne us azumirkli neaprintos. Lai darbibas kahrajam skatitajam nepaliku garlaizigi, winsch eepin wisadus leekus skatus un personas. Tā winsch isweizigi maslo dramas idejisko gabalainibu un nesaribu, nodroschinadams few patihkamu gala efektu. Gala efekts buhtu ari

Seiboltu Jehkabam pa prahtam. Bet to aissneegt winam padodas wahjafi. Winsch naw tik rutinets skatuwes tehnikis la Blaumanis, nespehj eepreeksch paredset un aismastot sawu lugu wahjas weetās. Bes tam winsch waj nu labi nepasihst latweeschu teatra publiku, waj ari spihgtigi negrib rehkinatees ar winas deesgan noteikteem prafijumeem. Ratra sinā winsch stuhrgalwigi un zeeti turas pee sawa, lugas idejas pawedeenu ne uf azumirkli neislaisdams no pirksteem. Protams, ka tahda dramas usbuhwe prafa skatitaja eedsifinashanos, garigu peespeeschanos. Bet galwenais tas, ka Seiboltu Jehkaba dramu faturs parasti aisker deesgan wahrigā weetā, daschreis trauze wifu omulibu, rahmu latweescha zilweku padara nerwosu un nemeerigu. Seiboltu Jehkaba pasaule gan ta pate pasihstama semneeziska. Bet winsch tomehr wairs naw tautisks romantikis, tas asaraini juhsmigā aisgrahbtibā plati un fekli tehlo wifu tautas dsihwi — pehz pasihstamas fraseš — ar winas preekeem un behdam. Preeku winsch semneeku dsihwē reds mas. Wiswairaf winam wedas tehlot to zinisko, brutalo materialismu mihlestibas un mantas jautajumos, kahdā pamasam nogrimst latweeschu gruntneeziba. Gan winsch apsinigi neprotestē, gan nerahda neweenas ifejas laukā no fasmakufchā purwa, bet ari dabiski patees attehlojums ir protestis par fewi un eerosinajums uf atmodu no garā meega.

Gadus desmit pehz sche apluhkoteem darbeem Seiboltu Jehkabs wehl reis parahdijees klajā ar garu stahstu. Bet, laikam, tikai tadehl, lai nepahrprotami parahditu, ka wifu scho laiku winsch nostahwejis uf weetās, ka dsihwes un rakstneezibas attihstiba winam nepamanita aisgahjuse garām, ka winam wairs naw nefa ko teikt.

Behrfeetis

Behrfeetis (1862—1901) ifaug Raudsifchu-Apsifchu Jehkaba skolā, bet nepaleek tur. Newar fazit, ka winsch ihsti mahsklineeziska nosihmē pazeltos pahri tai. Wina darbi nekur neaissneeds Sauleescha firdsiltumu, ne Apifcha-Birsneeka domas dsilumu un isteiksmes pilnibu. Bet tomehr winsch mehginajis eet tahlak par Raudsifchu-Apsifchu Jehkaba skolu — pahri tautisko tipu un tradizionalas etikas robeschām, plaschā modernā dsihwē. Behrfeescha tehlojumi paplaschina latweeschu rakstneezibas lauku, eerosinadami un aizinadami laukā no idejiska fastrehguma. Behrfeetis gandrihs pawisām swabads no latwiski romantiskās juhsmibas. Winsch strahdā kaut ari newisai leeleem, tatschu noteikti realas mahsklas lihdselkeem. Behrfeetis pasihstams la dsejneeks, fabulists, satirikis un stahstu rakstneeks. Rahdā weetā winsch patš faka: „Mani fadsihwes smehdē liktenis ruhdijis, tapehz war peedot, ka prahts kaislakās juhtas sawaldijis.“ Schis teikums winu labi raksturo.

Wifu Behrfeescha darbu weido un noskano prahts. Ari wina dseju. Behrfeescha dseja leekas faufa, wehsa. Pahrlēeku dauds te profas — tikdauds, ka ihsta lirika isjuhtama tikai diwos trijos pantinos. Behrfeescha dsejoli pa leelakai dala ir tikai realas dsihwes nowehrojumu, gadijuma un eespaidu fastahstijumi pantos un ritumā. Par wifu wairaf Behrfeetis sawā dsejā zenschas usswehrt pateesibu. Wiswairaf winsch baidas, kad tikai winu, dseefmineeku, nesahktu nosaukt par meli („Bee dsejneeka kapa“). Wina pirmee dsejoli rakstitti tautas dsejas ritumā, Tajos wehl atskan daschi tautiska laikmeta motiwi. Bet stipraf winu ustrauz wiswisadi sikhaki fadsihwes launumi. Jhstā zilwekmihlestibā fajuhsminajees, winsch, peem., loti naiwi lihdsās

apdsejo puki, to nelahgs kufainis nolausch, un meitu, to atstahjis wehl nelahgats jauneklis. Sihā iddeenās morale te nospeesch, ne pazilā. Naw šaprotams, tā Pehrfeetis, šawā sinā til smalkjuhtigs zilweks, neapker šawu pilnigu nespehju liriskās dsejas laukā. Wina weseligais mahkflineeķa instinktš no laika gala pats neapsinigi teežas isteiktees šawā dabiskajā formā — epigramā un fabulā. Jau wina liriskajos dsejotos tas wehrtigakais ir epigramatiskais elements. Te reals šaturs ar deesgan eewehrojamu asprahhibu un satiru panahk leelu eespaidu („Rā buhtu kungi“, „Sahhibneeku logika“, „Galwas un laternas“, „Serdes un firdis“). Pehrfeescha stahstu dsejas, ar kahdeem isnehmumeem, war islasit ar interesi. Bet wislabakais no pantos un ritumā rakstītā ir fabulas. Fabulās Pehrfeetis weetām pazelas pahri šihkeem episodiskeem iddeenās launumeem un gadijuma moralei, un top jau par eewehrojamu wispahreju šabeeđriktu netikumumu satiriki. Fabulas pat tur interesantas, kur tās aisker pahrejoschas, wispahribā masswarigas parahdibas („Unu karsch“). Retām reisēm gan ari te Pehrfeetim neisbodas konzentreees. No isteikmes ihsuma, stipruma un elastibas, atkarajas satiriskās dsejas eespaids; bet Pehrfeetis weetām aismirstas ispluhdušchā episkā steeptibā. Retam latweeschu rakstneekam til taisnigi gadijusēs alga pehz nopelna — tā Pehrfeetim. Wina dseja palikuse nepasihā, bet fabulas peeder pee popularatā tautas rakstneezibā.

Stahstu rakstneeka-Pehrfeescha ihpatnejā šawadiba redsama jau „Dahwi“. Te wehl dauds tautisko epigonu tehlošchanas panehmeenu. Stahstš raksturiski šahkas ar behrnibas atminu tehlojumeem. Bet šehpat jau redsama isšķiriba starp epigoneem un Pehrfeeti. Pehrfeetis nesahk ar romantisku patofu, ar katram pa gabalu šaredsameem audsinaschanas waj pamahzibas noluhkeem. Weenkahršchi, reali winsch tehlo škatu pehz škata. Un wiseem tehlojumeem noluhkā ne isklaidet lasitaja usmanibu lidojoschās fantasijās, bet šihki notehlot iswehleteo raksturu wisās wina šawadibās. Pehrfeetis mas stahsta, mas klahsta šawus rakstneeka noluhkus. Winsch tikai glesno ainās, kal tehlus, leek teem kustetees, runat, dšihwot. Lasitajs lai pats wehro, pehta un domā. Šhis realās mahkflās eewehrojamos panehmeenos Pehrfeetis nostahjas tuwu Upitim-Birsneekam. Tikai reisēm winsch šawā objektiwitatē eet til tahlu, ka stahstš isleekas it tā ar noluhku aprauts, nepabeigts, padaritš noslehpu mains; reisēm tehlojums pahrak weenkahršchš, neisstrahdats un pat garlaiszigs. Bet wisbeeschaf Pehrfeetis loti asprahhtigi, ar weenu pašchu neleelu teizeenu apgaismo weselu raksturu.

Pehrfeescha raksturigakais stahstš ir: „Pehz gadu dešmiteem“. Kur tautiskš romantikis peldetos asaraini sentimentalū atminu eserā, tur Pehrfeetis tikai tehlo. Ur tikko pamanamu šahpju šmaidu fejā, masleet trihzoschu roku wesk šaufas taisnas linijas: „Jaunibas beedri, no kureem winsch zik atzerejās, bij isklichdušchi us kuru malu kurfch, ziti pat aisklichdušchees us wina pašauli. Droschi šhur un tur weenās un otrās mahjās gan dšihwoja daschš labš, bet tee winam nahza tā pa miglu preekščā. Rahds bij pat kaut kur Kursēmē par ahrstu... kahds otrs — kaut kur par gimnasijas školotaju, to — druskū winsch atmenejās, — pahris kaut kur štrihweri waj školotaji — weens pašihstams kalpa dehls — apprezejis bagata kolonista meitu un Krisburgas pusē esot bagats krodšineekš... Zemalā stahweja ar wina pašcha roku behrnibā dehstitalis ošš. Koks bij jau gandrihs bakka refnumā. Taisni par widu, pehdū astoni no semeš — tā teikt pašchās

kruhtis — tam bij leela gruhti dseedejama bruhze. Wehjsch bij nolausis weenu wisleelako saru — otru schuburu. Datschadas atskabargas to gaischi leezinaja, bet schi weeta nebij issahgeta, nebij ar mahlu waj zitu ko derigu apseeta, lai sara weeta ar laifu apaugtu. Schai weeta toks sahka pamasam puht. Zelotajam eeradas kruhtis tahdas juhtas, ka kad schis skabargas winas durtos — ka winam buhtu ar scha loka bruhzi radneeziba. Roka sari sneedfas gandrihs us zela. Garam brauzot tee falozijas, tihri ka ar nosihmi, un smalki pileeni nobira us brauzeja leyna kaschoka.“ — Tas ir weenfahrschis, tomehr faturu dsilfch, reali dsihws dilona flima, atsweschinajuschas, pehz gadu desmitem atfal dsimtenê pahrnahkuschâ sweschneeka liktena simbols.

Saturam peefkanotas isteikmes gatawiba labakais Pehrfeescha stahsts ir: „Noslehpumaina weenadiba“. Te ari wislabat redsama wina, tautiskajeem romantikeem gluschi swescha parascha, neisriinat stahsta pawedeenu lihds pehdejai dsijinat, neisflahstit wisu skatitaja azu preefschâ, ta ka wina smadfenem un fantasijai nepaleef ne masata usdewuma. Pehrfeetis eewij sawa stahsta kahdu peewilzigu sozjalu waj psichologisku problemu, usstahda kahdu jautajumu un leef lai lasitajs kopâ ar winu mekle atbildi. Un daudsreis lasitajam kopâ ar rakstneeka stahsta beigâs japaleef pee neatbildeta jautajuma, weenigi ar nopeetnu eerosmi tahlakai domas un fantasijas paschdarbibai. Jau ar to ween redsamâ, zil jaunais realistikais wirseens pahrats par weza romantisma paleefam. Winsch nespekule wairs us mihttschauligu juhsmu pluhdonu, bet zenschas eerosinat ari lasitaja domu. Ta winsch mahklas tehlojumu eeloka eewirsa ari tos nopeetnos zilweka garigos spehkus, kuri lihds tam bij pamesti pawisam nowahrtâ. Latweeschu rakstneeziba ar winu sah palikt fatura bagataka — sah itin ka iswirsitees par dsihwes kritisetaju un zilweka wehrtetaju. Lihds ar jauno faturu gribot negribo jamekle ari jauns isteikmes weids. Sentimentalu glesnu weeta jastahjas domu faturigakai, wehsakai walodai. Ispluhduschu, faturu saudejuschu tautisku fraschu weeta objektiwam stahstijumam. Besgaligas romantiskas juhsmoschanas un nobiluschu krahfu weeta wingrat plastiskai weidoschanai.

Us sawas darbibas beigam Pehrfeetis arweenu wairah sah peegreestees nopeetneem sozjalas dsihwes jautajumeem, un nonah tuwu ta sauzamajam naturalistikajam wirseenam, kursch rakstneezibas intereschu zentra stahda ismantotos un nospeestos — nabaga brahluh, ar kuru dsihwi un likteni sakara usrosas nekaitami modernas sadshwes un etikas jautajumi. Schaja sina sihnigs wina stahstinsch: „Azis krihtoschi burti“. Sur wirskomija „smalkas idejas“ iswechana teef pameklets „kahds pindseletajs, tahds palehts, saprotams, jo schaja laika teem tehwineem ta ka ta mas ko graust.“ Un kad krahfotajs seemas laika farmu no brandmuhra flauzidams un bagatai firmai azis krihtoschus reklamas burtus sihmedams pahrsalst, dabu plauschu karfoni un nomirst, tad gar to neweenam naw dalas. Raksturigs ir rakstneeka peebildums schim tehlojumam: „Bet man schehl Fritsch, schehl Olgas ar maso Rudinu, schehl Jehkaba ar wezo mahi mahja un schehl laika, ko isleetoju stahstidams par scheem azis krihtoscheem milsu burteem; jo kam schos laikos tahds garlaizigs nostahsts lai interesê...“ Saturu eewehrojams, bet isteikme nepilnigi apstrahdats Pehrfeescha stahsts: „Gala aprehkims“, kur pawahji noskanota impresjonistikâ weida tehloti kahda bagata ismantotaja un usdshwotaja nahwes murgi.

Wispahri Pehrfeescha stahstu forma deesgan nepilniga, neisstrahdata,

gabalaina. Weetàm winam wehl sajuht wezmodigi, pahrdsihwoti tehlojuma panehmeeni ar modernas realas isteikmes lihdsekleem. Pilnigi nosfanotas mahkflineziflas formas wina stahsteem naw. Pee ta naw wainigs talanta truhtums waj nolaidiba, bet Pehrseescha liktenis. Winsch dauds mehats pa pasauli, dauds nowehrojis un pahrdsihwojis, ispasinis daschadus raksturus. Bet naw winam bijuse eespehja mahzitees, nodsilinatees un isfoptees. Spehzigis un ihpatnejs talants, bet puszelà palizis — tà tik daudsi stary latweeschu rakstneekem.

Rudolfs Blaumanis

Rudolfs Blaumanis (1862—1908) peeder pee wispufigakeem nesenàs pagahtnes latweeschu rakstneekem. Ustkaitot romanu, winsch pahrwalda wifus rakstneezibas isteikmes weidus: noweli, dramu, komediju, liriku un lirisku satiru. Dascham zitam schahda wispufiga nosihmetu talanta seklibu un pawirschibu. Blaumanim otradi: gruhiti fazit, fur winsch leelaks meisstars — nowelè, dramà waj lirikà. Semneeziflàs dsihwes pasihshanà, realu nowehrojumu wispufigà bagatibà winsch pahrspehj Pehrseeti. Raksturu bagatibà un psichologifkà dsilumà winsch pamet ais fewis Upsischu Jehfabu, Raudsichus un Neikenu. Mahkflinezifki nosfanotà isteikmes formà aissneeds Upiti-Birsneeku. Isteikmes pilnibu winsch mahzijeos no wahzu nowelistikas meisstareem — pirmais latweeschu rakstneeks, kas sweschus eespauidus pilnigi pahrfausejis sawas individualitates uguni, tautas nowelistikas ahrejà formà eenef dauds jauna un wehrtiga.

Blaumanis ir pirmais latweeschu rakstneeks, kas wisleelako wehribu peegreesch literariska darba isteikmei. Lai ari winà paschà wehl deesgan stiprs nesenà romantisma elements, kas it ihpaschi nomanams wina weeglakàs komedijàs, wifumà winsch to tomehr pratis apwaldit, un nefur neispluhst weeglàs juhsmàs, un juhsmu glesneezibà. Winsch runà weenfahrschà, ahrfahrtigi isfoptà walodà, bes leekas daudswahrdibas un ispuschlojumeem. Sàpat tà Upiti-Birsneeks, winsch neglesno, bet weido. Winsch masaf kahsta, bet wairak rahda. Wisi wina weidotee zilwefi ir sprigstoschas dsihwibas pilni. Ikwrens no wineem runà sawà ihpatnejà dsihwà walodà. Blaumanis ar sawu plastisko tehloschanas weidu dauds tuwal domu bagateem klasikeem, nekà juhmas pilnajeem romantikeem. Winsch ir ari pirmais stila mahkflineeks latweeschu rakstneezibà, lihd pascham pehdejam laitam neweena neaifneegts. Noweles, dramas un lirikas isteikmes klasifkà pilnibà ir Blaumana mahkflas augstà, ilgi neatmetamà wehrtiba, kamehr winas satures tà to redsefim, peeder sawam laitam.

Ar paschàm pirmajàm nowelèm („Pee skala uguns“, 1893) Blaumanis jau parahdas tà pilnigi nogatawojees mahkflineeks. Pee wina rakstneezibas wehsturneekam attriht nepatihkamais pehtneeka usdewums: foli pa folim eet pa rakstneeka attihstibas pehdàm, meklet rokà to liniju, pee kuras nobeidsas literariks skolens, ais kuras jahkas peeaudsis, patstahwigs mahkflineeks. Gandrihs wifas Blaumana noweles ir nowelistikas meissterdarbi, gruhiti nofazit, furai dodama preeschroka. Blaumanis ir mihlestibas dsejneeks. Dabifki weenfahrschà semneezifkà mihlestiba ir wina noweles, dramas, komedijas un lirikas waldoschais temais. Bet mihlestiba, ari wisweenfahrschakà, tomehr ir pats plaschakais un nenoteiktakais no wifseem walodà apsihmejameem jehdseeneem. Nenoteiktibas pilna, wisgruhat un daschadak aptwerama stary

wiņām zilweka dabas dīnām. Laikām tapehž ari wina wiņnodeldetakis stary wiķeem mahķflaš temateem. Šahhds temats arween praša leelas mahķflīneeka ņpehjaš, lai ari darbs neišnahktu nodeldets un trīwīals. Se wišs atkarajas no diweem faktoreem: kà mahķflīneeks reds un ņaprot ņawu preeķšmetu un ņahdos tehloš to weido. Blaumanis miħlestibu ņaprot kà instīktīwu, eķplošīwu ņpehktu, kas išķchaujas kà uguns, kas nepadodas ne dogmas bahrdībai, ne apstahķteem, ne prahtam. Dašchreis gan, atkarībà no zilweku rakstura, wina parahdas maigaki — nolaiščas kà ņchubite ņarà. Bet weenmehr wina nahķ nejaušķi, eepreeķš neaprehķinama, negaidīta, neaizīnata. ņaatsīhst: ta ir eewehrojami dīla atsīna. Uš tàs Blaumana miħlestības pīķhologijas tehlojumeem paleeķ ņweščha tautīķto romantīķu juħmība un sentimentala juhtelība. Ne ņapnainàs reņlekķjās — Blaumana miħlestība teežas išteiķtees dīhwiwà, dramatiķmà, dīhwoš, noteiķtoš raksturoš. Pašīweem, inerteem zilweķeem Blaumana nowelēs naw weetas. Jo dīhwaķus, noteiķtaķus wiņam iķdeweēs tehlot ņawus raksturus, jo tweramaķš mums teeķ wiņoš eelīķtais mahķflaš kodolš. Reišem wiņšķ ņawus zilweķus reds weenfahrščos lauzīneķu dīhweš gadījumoš, ar rahmu, ņmalku humoru tehlo wiņu miħlestības ņareščģījumoš, bet kà baltas rudens ņaules dīdrums ņpīhđ pah wina tehleem un tehlojumeem („Rà wezaīs Semīš pašču nelabo redsejīs“, „Šchuhpulis“). Daudsreis wiņu interese gadījumi, kur ņanahķ konfliktà zilweķa miħlestības dīna ar praktīķteem aprehķīneem („Nauda seķķ“, „Sīrgš, go wš un ņīmtš rublu“), waj kur ņķī dīna ņaleez un ņatroplo wahrgu zilweķa dabu („Behrtula pīrkšš“). Pīhđs peħdeķam ņīķumam Blaumanis nowehrojīs latweeščhu gruntneeķības behrnu audņinaščanas weenpuķību, pahrmehrigas mahtes miħlestības neprahtību, kas nowed pee tragīķtas katastrofas („Pehrkona negaiķš“ — dramas: „Pašudusķais deħķ“, pīrmforma).

Stary Blaumana daudņajām nowelēm gadaš ari daščas patuķščas, ar weeglu anekđotiķtu ņaturu. Somehr daščas atkal pazelas blakuš paņaules nowelīstīķas labakajeem meīsterdarbeem.

Špeħzīgu, originalu tipu nabagajà latweeščhu nowelīstīķà taħlu redņamu, iķzīlu weetu eenem weena no pīrmajām Blaumana nowelem: „Raudupeete“. Tas ir weens no leelakajeem, pateeņakajeem tehleem latweeščhu rakstīneeķībà. Wiņšķ naw ne tuwu tīķ popularš kà peem. Andra tehws, waj Benzis, tapehž wina mahķflaš un kulturelà weħrtība gan neišleetota, bet nenoleeđņama. — Raudupeete stahw pee ņawa wezà wihra ņapa un aplahj waigu ar baltu laķatīnu — lai neweens neredsetu, ka wiņai naw aņaru, ko noņlauzit. Appuščķo ņapu bruhķlenaju wiņām, stary kuru ņalajām lapīnām mīrdš kraħsotu ehweķķkaidu seedīni. Tad wina brauz uš mahju, kopà ar ņawu deħlenu Matīņīnu un puīšķ Karli. Raudupeete runà drusķu wairak un drusķu jautrak, nekà tas atraitnei ar ņagraustu ņīrdi peenahķas. Behres — ari tàs jautrakas, nekà peenahķas. Teeķ eedņerīs un peħdīgi ņahķ ari danzot. Uš tīķko aīsmesta ņapa mehneščha stari auščķ ņudrabotu ņķķīdrautu, bet Raudupeete danzo ar Karli. Un wihra ņapš weħl naw ne apaudīs ar ņatu welenu, kad Raudupeete stahw pee ņpogula un iķmehģina, kurščķ ņīhda laķats wiņai wišlabak stahw: dīleķnais waj baltais, bruhņais ar rošà waj peleķais ar ņarkanām puķēm? Un peleķo ar ņarkanām puķēm apņehjuse, brauz pee Karla prezībàs. Bet Karlis wairas: wiņšķ newarot, mahjas nepeederot Raudupeetei paščai, bet Matīņīnam. Aplaunota un ņatreekta Raudupeete pahrbrauz mahjās. Nu pa nakti wiņu ņahķ mozit nelabi ņapni. Wina reds ņapatām ņķujām iķķaiķītu ištabu, bet wīdū ņahrzīnščķ un taja gul behrns ar bahlu, iķdīluščhu ĝīhmiti —

Matifinsch. Tad Raudupeete paleef pret behrnu laipnaka. Matifinsch ar uguni war kawetees kà ar pukiti; winsch stundam war sehdet pee akas un mest tajà sprungulischus; ar sawam nestiprajam rokam war kahpelet pa trepju trepem, war lihst aif istabas smillfchu dobè, kura jau reis pa pufe fabrukufe — Raudupeete neleekas ne redsot. Bet — nelaime nenoteef; leekas, it ka pats deews behrnu fargatu. Matifinsch paleef wefeligaks un fahrtaks. Redsedama behrna spehkus augam, mahte winam kahdà deenà no schihda nopehrf nasi. Un kad behrns grib, lai nasi istezina, tad mahte to ari labi afu leef istezinat. Bet ari nasis nelihdf. Bet palihdf kas zits. Reis Raudupeete reds, ka Matifinsch no laipas eekritis akà. Wina peefkreen klah. Behrns peefehrees pee peldofchas laipas lungst: mahmin! Waretu iswilt, bet Raudupeetei kas zits prahtà. Wina norauj kahschus no plezeem un pazel tos gaisà. Bet nè — tomehr nolaisch tos atkal semè. Lai deews dara fo dari-dams. Un Matifinsch nogrimst akà. Bet ari schis upuris israhdas welts. Galà isskaidrojas, ka ne Matifina pehz Karlis no Raudupeetes wairijees, bet tapehz, ka winam zita lihgawa. So ari stiprà Raudupeete newar panest. Uzumirkli wehlat wina metas sem smagajeem rateem un ar fadragatu galwu gul uf zela.

Upmehra finà leelakà Blaumana nowele ir: „Purwa bridejs“, dramas: „Uguni“, pirmsforma. Tajà rahdits zitads wihreescha raksturs un zita rakstura mihlestiba. „Purwa bridejs“ ir Edgars, Maines stalla puifis, miruschà pikeera dehls. Tas gribetu dabut welas mafgatajas meitu Kristini. Bet preeksch tam jaatfakas no netikumeem, kureem Edgars node-wees: no dserchanas un kopofchanas ar feeweefcheem. Pee tahda, kahds winsch, Kristine neees. Wina nepanestu Edgara netiklibu, ta buhtu winas nahwe. Bet Edgars labofees. Kristinei par patifschanu winsch atstahs wifus netikumus. Bet schogam fo prahts uszel, juhtas weegli kahpj pahri. Laizinu winsch turas, tad eedsintà daba eet atkal sawu zelu. Un atkal Kristine farauj winu abu fkaru. Un atkal Edgars folas labotees, wefelu gadu nodsihwot godigi, pehz kam Kristine nahls. Bet protams par fewi, ka apnemfchanas paleef tifai apnemfchanas. Kristines pazeetibai un uftizibai nu ir beigas, wina ees pee zita, freetna un godiga. Bet wehl kahsu deenà, bruh-tes uswalkà, fateekas ar Edgaru. Un nu juhtas falausch un fagahsch prahta uszelto schogu. Kristine newar atturetees Edgara luhgfchanam un pate fawai mihlestibai, wina neees pee godiga un freetnà puifcha, kam leelas muhra mahjas un wifa ka papilnam, bet pee Edgara, kas wifu muhschu newares atstahf sawus netikumus, bridis kà pa purwu un winu lihdfi wasas.

Raudupeete ir weentahrschaks, wairaf kà weengabala raksturs. Edgars fareschgitaks, ne tif weegli isprotams, psichologiski dsilaks un peewilzigaks. Bet abu raksturu pamatwilzeens weens un tas pats. Raiflibas ir spehzigakas kà prahts. Zilwela nodomi un apnemfchanas ir besspehzigas pretim zilwela dabas dsinam. Tif atsihtas pateesibas usfwars Blaumana rakstos pirmaja azumirkli war isliktees maf eewehrojams. Bet apluhfojot winu fakarà ar lihdf tam rakstneeziba waldofcheem prinziipeem, teef redsama wina leelà progresiwi kulturelā nosthme. Lihdf tam, kà redsejam, rakstneezibas atspogulotà dsihwè dogma un tradizija neaprobeshoti waldija pahf zilwelu. Zilweks bij dogmatiskās etikas, tradizionalo dsihwes eestahdijumu un paraschu wergs. Ja fur kahdà retà indiwidà parahdijas teekfme uf atfwabinaschanos no garigās wehrdsibas, uf paschnoteifschanos un paschapleezinaschanos, to dsihwè kà rakstneeziba fauja par neleetibu, noseegumu, par grehfu, kam pehz

konvencionalās taisnības spreeduma jādabū šods. „Raudupeeti“ ari Blau-
manis tehlojis šchis brihdinoschās morales atspulgā; bet „Purwa bridejā“
ari patš rakstneeks pilnigi atratijees no wisa, kas faistitu wina mahkflinee-
ka jufchanas un tehlofchanas swabadibu. Raudupeeti un purwa brideju wina-
sch atdod pilnigi wina paschu dabisko dsina warā. Dogma un morale scheem
zilwekeem ir apdsifufchi, wahji salafami raksti; kaisliba ar leesmainu pirkstu
sihmē wina likteni. Lai ari schee zilweki nepasihst kahdu augstaku ideju,
bet wina dsinas teežas peepilditees tikai dsimuma mihlestibā, — ari tā wini
dsihwē usfwer zilweka dabas atswabinaschanu un mahkflā individualisma
prinzipu. Blaumana kaislibu pilnee raksturi kaut zif paplaschina patri-
archalo un tautisko noskanu laikmeta schaurās robeschas. Ari tur Blaumana
nosihme preefch latweefchu kulturās un mahkflas.

Apbrihnojami weenfahrschu, bet tomehr dsili aiskustinoschu mihlestibas
tragediju Blaumanis tehlojis nowelē: „Salna pawafari“. Tur kalpa
puifcha un meitas sfaidru mihlestibu fabradā wezš atraitnis, pret kuru mei-
tai newar buht nekahdu simpatiju, bet furam ir mahjas un manta, un fursch
tapehz war iswehletees feewu pehz patikas. Noweles faturš naw nekahds
dsilais, raksturi weenfahrschi un parasti. Bet winaš augstā mahkflas wehr-
tiba smalkajos psichologiskos tehlojumos, lihds pehdejam konzentretā un pee-
tam kompozizijā nepahrspehjami faskanotā isteifsmē.

Peē labakām Blaumana nowelēm sfaitama ari „Andriksons“. Saturaš —
kā Andriksons naidā dedfina leelfunga meschu, bet leelfungs isglahbj
no uguns Andriksona behrnus — gan masleet kā mahkflots un faskruh-
wets. Bet Andriksona dwehseles mofas behrnu pehz attehlotas leeliski.
Schajā nowelē eefkanas ari nopeetns sozials motiws — weenigo reisi wifos
Blaumana darbos.

Atfewifchki no wifām Blaumana nowelēm stahw juhrā uf ledus
gabala ismesto swejneeku tragiskais bojā ejas tehlojumš: „Nahwes
ehnā“ (1901). Pahrscho tehlojumu pateefchām guf katram fajuhtama
fmaga nahwes ehna. No weenas pufes te redsama melno wilku un bada
nahwes apdraudetu zilweku ahrfahrtiga neeziba pretim nepahrwaramem
dabas spehkeem, kas sche usmahzas ar liktenigu draufmu. No otras isma-
nams wairakuma zilweku dsihwibas dsinas masiskais egoisms, pahrschu
dischenā paschaisleedfibas waronibā pazelas tikai retais. Ari schahdā
plafchi aptwerofchā apfahrtnes un weselas laufchu grupas koptehlojumā
Blaumanis ir pratis nedaudseem, stingri nowilkteem apweideem sihmet
ihpatnejus, raksturoš wifai daschadus atfewifchku zilweku tehluš. Par fewi
faredsami un atschfirami, tee spilgti atdalas pret apfahrtnes un kopigo
pahrschwojumu tumfcho fonu. Te Blaumana plastifetaja spehjas pazelas
ari wina pascha reti aiffneegtos augstumos.

Straujas primitiwas kaislibas ir Blaumana nowelu waronu rakstura
pamatwilzeens. Kaislibas ahrejais parahdibas weids ir kustiba, darbiba,
zihna — drama. Tas Blaumani ari isteifsmē spilgti atschkir no agrakeem
noskanu laikmeta rakstneekem, kam dsejās un stahstā tihrs lirifms. Blau-
mana raksturi arweenu pilni pluhstofchas dsihwibas, wifās wina nowelēs
daudf dramatiska elementa. Tapehz faprotami, ka winafch peegreeschas
dramai, kā weenai no sawas mahkflinee-ka domas un isjuhtas isteifsmes
formām. Tapehz wairakas no sawām nowelēm winafch wehlat pahrschahdā
dramās. Tā no noweles: „Behrkona negaifš“, isaug drama: „Pasudufchais
dehls“, no

„Purwa brideja“ — drama: „Uguni“. Blaumana dramà, tàpat tà nowelès, naw nekahdu leelu ideju un dsili idejifku raasturu. Wina dramu waroni ir femneeku laudis, fo kaislibu eefchejà uguns dsen pahri patriarchaldsifhweš tikumeem un pret sabeedribas eefahrtà un sabeedribas psichologijà nodibinatàm, fazeetejufchàm klintim. Blaumanis prot fchos zilwekus izelt un nostahdit weentahrschàs, nemekletàs, tomehr dsifhwibas pilnàs situazijàs. Wina lugàs naw tifai fkatuwes gabali. Tàm weenmehr eewehrojams psichologifkò dsilums un dsiejifka wehrtiba — it fewifchki dsifhwajos tehlos un dabifkà, latwifkà walodà.

Tomehr Blaumana dramatiskee darbi noschirojomi diwàs grupàs: joku lugàs un nopeetnàs dramàs. Joku lugàs: „Sagli“, „Trijnes grehki“, „No faldenàs pudeles“, „Skroderdeenàs Silmatfchos“, faturà tuwu radneezigas wina wahjakàm nowelèm. Pamatà tur kaut kahds, pa leelakai dalai gluschi neezigs lauzineeku mihlestibas fareschgijums waj pahpratumò. Up to wifadas, weikli isdomatas komifkas situazijaš, reisèm pahrsphiletàs, reisèm pat stipri banalas. Bes pluhfchanàs, ahleschanàs un wifada tratscha neisteef neweena no tàm. Zilweki stipri karikti un, pa leelakai dalai, apweltiti kautkahdeem fisiskeem truhkumeem waj zitàm ahresi komifkàm ihpafchibàm. Kur to naw, tur katrà finà kahda pahrmehrigi ispsihleta raastura wahjiba par zehloni lugàs jozigam fareschgijumam un atrifinajumam. Blaumanis fewifchki eezeenijis no Udolfa Allunana lugàm aistapinato schihdu, kursch katreis teef laifis darbà, tad zitu joku apruhfst, un lugàs dramatisfais pawedeens taifas aprautees. Blaumana joku lugàm naw ilin nekahda idejifka fatura, ne sabeedrifkas nosihmes. Tàs raastitas weenigi tifai laifa pakawejumam un isfmihdinaschanai. Schim noluhkam winas ari loti noder. Winas naw weenmulas un garlaizigas, bet wispahri atjautigas un beeschi ween sprigstoschas dsifhwibas pilnas. Dialogs weegli ritoschs un asprahfigs, ar fo winàm weenmehr ari finama literarifka wehrtiba.

Nefalihdsinami augstaka wehrtiba Blaumana nopeetnajàm dramàm. Dramatika darbibas fahkumà winsch tajàs, tà faka, graifa waj nu kahdu nelabu raastura ihpafchibu un dsinu, waj kahdu newehlamu fadsifhweš parahdibu. Wehlafajàs jau fneedsis plaschafkòs fawas sabeedrifkàs apfahrtines konfliktòs un tehlo psichologifki komplizetatus zilwekus.

Lugà: „Launais garš“ (1892), Blaumanis rahda ftopulibas un mantraufibas nelabumus. Neraugotees us didaktifko tendenzi, luga ar labi raasturoteem femneeku zilwekeem ir dsifhwa un faistofcha. Tahda pate tendenze ari wina dramai: „Pasudufchais dehlš“ (1894), no kuras lauku laudis war daudf fo mahzitees audsinaschanas jautajumà. Tomehr ari fche Blaumanis ar fmaljuchtigu mahflineeka taktu notur tendenzi nepeezeschamàs robeschàs. Nelauj tai rehgotees failai un faulainai, bet eetehrpj winu raasturigu tehlu un dramatisfki fkatitu situaziju formà. Drama wiszauri faistofcha. Darbiba dabifki un pakahpenifki peeaug, notifumi pahrleezinofchi isrifinas zits no zita, fkatitaju neatlaidigi tura strauji augofchais dramatisfkais ritums. Daschas leelas, tifai dramatisfkam efektam domatas personas, trauze lugu tifai tà literarifku darbu; us fkatuwes tàs weikli peepalihd rifinat darbibu un draufmigakajàm situazijàm peeschkir nepeezeschamo juhtonàs nofrahfu. Schi drama fawà laità pahrstajajufe wifas latweeschu fkatuwes un stipri lihdsjufe isfkaust Udolfa Allunana nemahflineezifkòs darinajumus un wis-

pahri tautisko noskanu laimeta šalkanumu. Ta apšimē realistiskās štatūwes mahkšlās uswaru par romantisko tufšību. —

Wiššimigakā starp Blaumana semneeku — labat šakot — gruntneezibas dramām, un pee tam wišlabakais Blaumana dramatiskais darbs ir: „Indrani“ (1904). Saturs winai weenkahrššs, šanemams diwos trijos teikumos. Dehls, pa pusei ar labu, pa pusei ar wiltu eemanto tehwa mahju. Bet tehwa un mahtei, gaiditās pateizibas un meerigās dšhwes weetā, japeedšhwo nizināšana, teefāšanās ar behrneem un behdigš gals pirtinā. Šas ir wezu wezais gruntneeku dšhwes konfliktš starp wezakeem un behrneem. Un ne jaunā, bet wezu wezā weidā — til wezā, ša prahtā nahš pat šarala Lira motiwi. Wezais Indrans ir šarala Lira latwiškā wariāzija. „Indranos“ wiššklaidrak parahdas Blaumana originalais dramatika talants. Dramatiskais efekts te aprehkinats, tā šakot, uš štatitaju apmahnišanū. Naiwais štatitajs wišzaur dramas gahjeenam ir pahrlēezibā, ša te šam freetnam, idealam, jazeēš no launā usbrukumeem, un warmahzibas. Bet pateēšbā talschu ir otradi: warmahzigais, šabeedriškā un etiškā šinā netaišnais ir weenigi wezais Indrans. Naidš pret dehlu winam jau no teem laikeem, šad dehls apprezeis to, šas winam, ne to, šas tehwa patišk. Wehlatā nešatiziba ari išaug pa leelakai dalai no tehwa eedomibas, šas newar panest, ša dehls eet patšahwigu zeku, ša šas wišzaur nepadodas wina gribai, negodā to, šas winam bijis šwehtš. Šweizigi konstruetais ritums štatitajam nelauj atguhteš, rauj winu garām lugaš ihštajam šodolam. Blaumanis ari šhe parahdas špehzigakš un išweizigakš ša tehnikas, nekā ideju dramatisks. Preešš ušwertā konfliktā ihštās objektivās pateēšibas winam pašam naw peeteēšošchi gaischa škata un mahkšlineeziskās drošmes. Lai nu ša — Indrana tehws ir un paleēš latweēschu semneeziskās, konserwatiwās, zeeti stuhrgalwigās wezās paaudšes šimbols. Šas neatšakas no šawa, neatšahpjas, neatšihšt zitas taišnibas ša ween šawejo, šamehr jaunais špehšš to rupji nobihda nomalā. Luga eewehrojama ari tajā šinā, ša Blaumanis te negribot atšedš lauku gruntneezibas dšhwes un etiškās ihsto dabu. Pahratu šastingumu weenpušigā materialismā, aš šura pašuhd šatra augštaka zilweziškā dšina un interese. Brutalu egoismu, šas nomahz wišus idealos zenteenus, šo agrako laiku rakšneeki mehginaja peedšejot gruntneezibas patšahwibas un neatšaribas teēšmēm. „Indrani“ ir ruhgis pileens bešgala dainotā šawa šaktina poešijas šaldajā dštrā. Aškal — pret pašča Blaumana gribu drama — tišuse par šahdu eewehrojama šaktoru šabeedrišku ideju pahrwehrtešanā. Wiššch patš gribejis šikai rahdit jaunās gruntneeku paaudšes brutalitati pretim ideali nešawtigai wezajai paaudšei. Wišas wina šimpatijas ir wezo Indranu pušk. Bet objektivš wehrotajš šina, ša te nawa šo šehlot, un naw šo eenihšt. Špilgti tehlotā dšimtmahju un winas ihpašchneeku konfliktā wiššch redš šikai gruntneezibas attihštibas nenowehršamās konšekwenzes un taiša no šam patšahwigu šlehdseenu. — Dramatiska šatwara un wina weidojuma, šipišku rakšturu un ihdš pilnibai iškoptu un noskanotu dialogu šinā „Indrani“ naw ween labakais starp Blaumana darbeem, bet wišpahri labakais latweēschu dramatiskejā literaturā. Daudži no wezās školās tehlotajeem-akteereem eegu-wušchi šlawu Indranu tehwa un zitu „Indranu“ rakšturu lomās. Šapat ša „Pašuduschais dehls“, „Indrani“ špehleti uš wišam latwijas pilšchtu un lauku štatūwēm.

„Purwa brideja“ pahrštrahdajumu dramā Blaumanis nosauzis par „Aguni“ (1905). Ša šarakštita ar wišleelako ruhpišu. Welodas daiškta-

nibā wina pahrspehi pat „Indranus“. Bet bes ahrejeem efekteem Blaumanim neisdodas peeteekofchi fasprindsinat un ufturet eefchejo dramatismu. Drama leekas stepta un gauša un nogurdina skatitaju. — Dramā: „Potiwarana nams“, Blaumanis mehginajis apstrahdat modernatu tematu. Bet isdeweēs taš winam naw. Bahraf zeeschi winu tura wina parasidā pafaule. Wispahri fchis darbs leekas rakstis sem fwešcheem eespaideem. — Bes tam wehl Blaumanis atstahjis glihtu weenzehleenu mistiski-simboliskā noskanā: „Sest deenas wafars“, un peewilzigu dramas fragmentu: „Genowewa“.

Blaumana lirika ir dsidra un skaniga. Winas wehrtigatā ihpafchiba —fatura un isteikmes absolutā weentahrschiba. Lauzineefa domu un lauzi-neefa juhtu pausch Blaumana dsejas leelakā un labakā data. Idejistu faules tahlu winā naw, soziasas perspektiwes wina neatfeds. Bet pehz ta Blaumanis ari nedsenas, jo tas naw wina dabā. Winam ir fawa lauku pafaule, un tajā winsch ir fawās mahjās. Blaumana dsejas pafaulitē naw neweena jaunatrasa preekschmeta, par to jau agrāf simis dsejolu nebuhtu rakstis. Bet winam gadās peceet no fawas fewischas puses, palikt fawā finamā attahlā atstatumā un luhkotees us teem no fawa ihpatnejā weedofla. Rudenis un pawafars, seema un wafara, mihlestiba, schkirschanās un atkal-redseschanās. Bet Blaumana dseja par scheem banalajeem preekschmeteem tomehr naw banala. Winas peewilziba wispirms aif ta noswehrtā atstatuma, lahda dsejneeks allasch nostahjās pret fawu wehrojamo un tehlojamo datas waj dsihwes preekschmetu. Nekad winsch nepeeeet tam tif tuwu, ta ta ahrejais apweids un eefchejā buhtiba faplufstu kopā ar wina pascha dwehfeles mainigo tehlu. Nekad winam neapwalditu juhsmu plufsmā nesuhd apjanda, waj tehlojamais ir winā paschā waj ahrpus wina. Un ja ari winsch reisem zeeschi weeno objektivo un subjektivo, ja juhtu fawilnojumā tee beeschi teezas apweenotees simboliski-liriskās glesnās un tehlos, tad tomehr nekad nerodas neistaisits juzeklis, tā dascha jaunata dsejneeka darbos. Blaumana juhtu un fajuhsmu plufsmē allasch famanams wehrojofcha un weidojofcha intelekta spehfs. Bet tas ir ahrfahrtigi smalkjuhtigs un disziplinetis un nebuht nekawē dwehfeli dsili eewilnotees un neeschmauds to eepreekschdarinatās kofainās formās, tā to jaunakā laikā beeschi nowehrojam. Weenteefigas dwehfeles dsili eewilnojumi isteizas dabiski peemehrotā lehnā ritmā, weentahrschās, labi fastanotās rindās, gaischi skatitās glesnās ar skumju, masleet pesimistisku nofrahfu. Blaumanis ismanto fawu azumirkla juhsmu lihds pehdejai, tiklo dsirdamai noskanai, lihds tahlakai, tikai wahrigeem mahkslineeka juhtekleem jauschamai kustibas, frasu un skanu niansei. Wina dsejas forma ir tā mahksligi darinatās juhtigs spogulis, kas atplaisni katru masako gaismas un ehnu trihsejumu. Tikai retam reisem te nowehrojama ari wehfa, mechaniska, optiska rotalofchanās. Blaumana lirika isjuhtā tuwu radneeziga tautas dsejai; estetiska wehrojuma un weidojuma mahkslā winsch no klaiskeem wingrinajeēs. Rā tautas dseja wahrda wislabakajā nosihmē Blaumana lirika allasch paliks latweeschu rakstneezibas pirmajā weetā.

Blaumanis skaitams ari pee labafajeem latweeschu humoristeeem. Winsch weikli pratis uskert komisko daschadās dsihwes parahdibās un pretstatos, it fewischki latweeschu awischneezibā un dsejā, apfwehrt to wifu tihri estetiskā patikā, apstrahdat un tad eeweidot gludi isstrahdatā rahmā formā. Tā winsch radijis smalka humora pilnus dsejofus par pawafari un

Brentšča zimdeem, par nelaimīgās mihlestības dsejneekēm un tamlihdšigeem bespartejišķeem temateem. Taisōs Blaumana humors ir firnigs, isjušis un dšgentlemeniski galants. Blaumanis wišpahri ir tikai wehrotajs un tehlotajs, ne zihnitajs mahšlineeks. Jaunās strahwas un literariško zihnu laikos wišch allasch palizis pilnigi nomalā. Satšchu otro „Peterburgas Uwischu“ un wišpahrejās šabeedriškās atmodas laikā, dewinšimto gadu šahumā, wišch wada awišeš satirisko dalu („Purwa malā“) un šaraktā daudš lodigu satiru par iškeenas notikumeem. Bet wehlat, pehz dewinšimti peektā gada, winam maišeš dehl jawada satiriskais peelikums šahdā Rigas awiše. Rā us pastellejumu winam noteiktā laikā japagatawo satiras un humora panti preešch teem, par kureem pašķeem galwenā šahrtā wajadseja sobotees. Wišch ir špeests prostituēt šawu deewa doto humora talantu; ar šlimibu zihnidamees, wišch paleek šells, neinteresants, beeschi ween banals. Wišch šaracho mišsumu newehrtigu pantu, furi rehgojas tā melni traipi wina darbu šaulaini mirdšošchā, neašmirstamā glesnā. —

Blaumana darbus winu noslehgtā kopumā kritiski pahrlasot, redsam šcho rakstneeku pazelamees tā osolu latweeschu rakstneezibas šmallšnajā. Wišch ir weens no wiššpehzigatajeem realisteem šcha rakstneezibas wirseena šahumā. Winā, tāpat tā Apiti-Birsneekā, pawišam maš wairs tautiškā romantisma paleeku. Trijuš rakstneezibas išteikmes weidus — liriku, noweli un dramu — wišch pazehliš daschā šinā lihds pehdejam laikam nefasneegti augštumā.

Tomehr aplami winu ištehlot par mahšlineeku, kursch ari mušfu laikos noder par paraugu un preešchšihmi. Tas it šewišchli parasiš, runajot par wina dramu — pirmā weetā par „Judraneem“. Blaumana nopelni un nosihme peeder šawam laikam. No ta nahkoschee aišguhs tikai dalu wina atštahtā mantojuma.

Blaumanis galwenā šahrtā eewehrojams tā formas talants. Šur wina šasneegumi lo'i augstu wehrtejami. Rā wiš formās talanti, wišch ir tikai wehrotajs un tehlotajs, ne jaunraditajs un ceroshnatajs šcho wahrdu ihtā nosihmē. Idejiskā šinā wina darbeem truhšt jauna šatura, un reišem tee ir pehz šatura pawišam tufchi. Wina nowelu un dramu šabeedriškā wehrtiba redsama tikai no wehšturiska atškata weedolla. Nekatotees us Blaumana šišchetu šķēetamo daschadibu un objektiwitati, wišch tomehr ir un paleek raksturigs šawas šķiras rakstneeks. Semneeziski-mašgruntneeziskajā pašaulē wišch dšimis un ušaudsiš, šcaudsiš ar to zeeschi kopā. Šur wina mahšlineeka špehs un wahjums. Tas rakstneekam ir leels špehs, ja wišch dšihwo, domā un juht ar šawejeem un wehro un tehlo to, šo domā un juht. Ur nedaudseem isnehmumeem, Blaumana tehlojumos ir tikai šaimneeku pašauļe ar winaš preeķeem un behdām. Šur redšami tikai šaimneeku zilweki. Un ja wišch šahdreis tehlo ari šahdu šalpu, pušš waj meitu, tad tikai tur, šur tee pagadaš šaimneeku zelā. Un ari tad pahr wina tehlojumu lidinaš mašgruntneezibas garš. Redšejam, zif weikli un plastiski Blaumanis notehlojis šcho pašauli. Bet ari to, ša šchi pašauļe šah palikt šuhmaini šchaura. Redšejam, ša bes daschadām šaimneezibas likštam un mihlestības un prezibas buhšchanām, Blaumanis tur naw warejis atrasti gandrihs neka zita, wehrojuma un tehlojuma zeeniga. Blaumanis šahsta par laimigām un nelaimigām un wišadu zitu kategoriju prezibām un tehlo wišadus prezineekus un prezineezes — wezus un jaunus, bagatus un

nabagus, furlus un mehmus. Wefelu prezibu auziklopediju war fastahdit no Blaumana nowelēm. Tā redsam, ka šchis raffinees ar sawu bagato wehrotaja un tehlotaja talantu naw spēhjis atrautees no sawas wistuwačas sabeedrifkās apfahrtnes un pazeltees sawai šchirai pahri. Bet Blaumanim waram tilai peerakstīt par nopelnu, ka winsch naw mehginajis to, kas nehtj pa wina spēklam. Taisni tapeh3 winsch sawā ihtajā darba laukā eespehja radīt nepahrspēhtus mahkklas darbus.

IV

Realistiskà wirseena sahkhumi

Realisma teoretiki

Ja realistiskà rakstneezibas wirseena apskatà wispirms runajam par realisma teoretikeem, tad ar to nebuht naw usfwehrtš, ka taisni teoretiki, publizisti un kritiki, bijuschi schi wirseena eewaditaji un nodibinataji wahrda teeschà nosihmè. Publizisti un kritiki nerada rakstneezibas wirseenus. Ihstenibà ari rakstneeki un dsejneeki nerada winus, lai gan katrs wirseens zeefchi faistas ar sinameem raksturigeem wahrdeem. Rà wifas kulturās wehrtibas ar winu mainàm, tà rakstneezibas wirseenus iszel un gremdè pa attihstibas palahpèm ejoschà fainneeziski-fabeedriška dšihwe, schkiras, tautas, waj starptautiskà apjomà. Sinamais laikmets ar sawu ihsatnejo fainneezisko buhtibu un sozjalàm tendenzèm israda ari ihsatneju garigàs kulturās idealogiju un winaš nesejus, starp kureem wispirmà weetà redsam rakstneekus, kritikus un publizistus. Naw eespehjamš nosazit, kas wispirmaf un intensiwaf usnem fewi, apjausch jaunà laika buhtibu, zenschas to ispaust jaunu ideju waj jaunās rakstneezibas wirseena weidà — kritiki un publizisti, waj rakstneeki. Ubas schis kulturās darbineeku grupas ir sawa laika behrni, un roku rokà strahdà weenu un to paschu darbu.

Bet tomehr ir sawš pamats latweeschu rakstneezibas realistiskà wirseena apskata sahkhumà wispirms apluhkot schi wirseena teoretikus.

Realas nokrahšas rakstneekus un atfewischkus rakstneezibas darbus redsam jau pirmo laikmetu nosfanàs. Latweescha praktiskà daba newar muhschàm palikt ween pee wezàm dogmàm un tradizijàm, kuras saudejuschas pamatu ja un à s d s i h w e s a p s t a h k l o s. Realisms tà instinktwa teekme, tà neapsinats jaunš ideju faktors un mahkšlas wehrojumu un issteikmes weids, jau agri ispeld tautiskàs juhsmas pluhdos. So, warbuht, waretu saukt par naiwo realismu. Bet tikt par waldoscho un noteizoscho winam neisdodas. Wezà rutina nomahz jaunos mehginajumus. See usrodas un nosuhd atkal pagahntes tradiziju pluhsmè, kas aif inerzijas wehl weemehtrauzas zaur tagadni us nahlotni. Latweeschu rakstneeki nespehi pirmee apjaust sawa laika buhtibu, tapehz ka wini pehz sawas dabas un peederibas ir semneeki, tà tad konserwatiwi un idejiski nerofmigi. Winu dšihwe un darbs norit tajà schaurajà pasaulè, kura wifos laikos un wifas tautas wisfihlsta turas pee wezeem mantojumeem un baidas no augoscheem plashumeem un jaunàm wehsmàm.

Jaunus plashumus tautas fainneeziski-fabeedriška dšihwè un kulturà atwer pilsehtu strahdneeziba. Dewindesmitajos gados wina strauji sah atraisitees no semneezibas un tautiskàs burschuaftjas. Rakstneezibas attihstiba pa dalai

ifaudsejuse, pa dalai no teem pašcheem eenahzejeem = laufstrahdneekem pahrweidojuse desmitos tuhlfstoschos skaitamu pilsehtas strahdneeku masu. Schi attihstiba ir nonahfufe tajā pašahpē, kur suhd patriarchala darba eefahrtas un ar to faistitās dsihweš atsinas pehdejās paleekas. Kapitalistu fahrtā flehdsas arweenu zeešchatā weeniā, lai kopejeem speheem aisstahwetu fawas intrefes un fawu profitu. Sahdejadi wina pat wisneattihstitakos strahdneekus mahza apsinates fawas schiras intrefes un organisetees fawā kopumā, lai weenotu spehku stahditu preti atfewischku usnehmeju un wina organifaziju patwalai. Bet preefch ta wispirms jaatwabinas no tam faitēm, kas winus peerastā ahrejā dsihwē un pašchu eefcheenē feen pee waldoschajām schkirām.

Schahdu atwabinaschanās prozesu ir pahrdsihwojuse itweenas ruhpneezifkas walstis, itweenas tautas strahdneeziba. Tas ir garaks un gruhtaks, nekā no pirmā azu usmeteena leekas. It fewischki gruhts tas latweeschu strahdneezibai. Latweeschu pilsehtas strahdneeki pa leelakai dalai ir eenahzeji no laukeem. Semneeki pehz fawas eedfimtās un eeaudsinatās dabas. Us laukeem wini dsihwojuschi un strahdajuschu tajā pašchā fawa faktina, fawa semes stuhrišcha garā. Semneeku ideals ir ari wina ideals. Gan pilsehta un winas darba eefahrtā un apstahkli, nostahdidami strahdneeku muhschiga kalpa lomā, nepahrprotami rahda schi ideala neleeteribu jaunajos apstahklos. Gan fabriku kolektiwais darbs ar faweem ihpatnejeem weideem un gruhtā zihna dehl maises kumosa pamašām pahrweido atfewischka weenpatna darbu peeraduschu strahdneeka psichi un dsihweš atsinu. Pilsehtas strahdneekam gribot negribot jareds, ka idealeem tikai tik dauds nosihmes, zik wini balstas us failās dsihweš teeschamibu. Japaprot, ka tajā dsihwē kas ap wina, kaut kahdam idealismam tikai blakus loma, bet wisu nosaka un pahrwalda tikai praktifkas dsinas un materialistifkas intereses. Bet schis jaunās atsinas weidoschanos leelā mehrā kawē wisā fadsihwē un it fewischki awischneezibā un rakstneezibā wehl weenmehr waldoschā, konkretu faturu saudejuschā wiskopas idealisma propaganda. Latweeschu strahdneeziba taustas jaunās atsinas zelus meledama un tajā pašchā laikā praktifki organisedamās fuhrai dsihweš un eefistenzes zihnai. See pašchi soziale apstahkli, kas isradija pirmos latweeschu pilsehtas apsinigo strahdneeku pulzinus, iszel ari jaunās rakstneezibas laikmeta ideologus un teoretikus. Raksturiga ir ta parahdiba, ka spehzigakee realisma teoretiki tajā pašchā laikā ir ari pirmee sozialisma propagandisti un strahdneeku pulzinu organifatori. Un ari ta, ka wairaki ta laikā dsejneeki raksta ari tautsaimneezifkus un wispahrsinatnifkus apzerejumus plascho masu isglihtoschanai un sozialās apsinas modinaschanai. Schajā sinā latweeschu strahdneezibas atmodas laikmetam pagahjuschā gada simtena dewindefmitajos gados loti leela weenadiba ar agrato tautifkās atmodas laiku. Weenadiba winam ar to wehl plaschatā nosihmē. Winsch neispauschas weenigi rakstneezibā, bet aifnem wisu tautas garigo un fabeedrisko dsihwi. Winsch nenorobeschojas weenigi strahdneezibā, winas idealogos un nabaga brahlim simpatifjuschā inteligenzē. Strahdneezibas atmoda dewindefmitajos gados ir ari atmoda us wispahreju tautas atwabinaschanu no nepanesamās zarifki-free-wifkās patwaldibas. Strahdneezibai sinamā mehrā peelesjas ari liberalā burschuafija un semneeziba, — it fewischki wina jaunā paaudse. Schi leelā atmodas laikā eewehryptais farkanais pawedeens wijas zauri wiseem gadeem lihds Kreewijas leelās rewoluzijas fahkumam 1905 gadā. Pehz tam winsch paleef wehl skaidraks, stipreem, beeseem audeem eewij wisu tautas dsihwi un rakstneezibu un nowada to lihds plaschatā atwabinajuma zihnai.

Somehr nebuht newar apgalwot, ka realiskais rakstneezibas wirseens nahk ka noteikts strahdneezibas un sozialisma ideju nesejs. Preeksch ta pate latweeschu strahdneeziba wehl pahraf nenogatawojusēs un nenoweidojusēs. Wehl masaf preeksch ta nogatawojuschees latweeschu rakstneeki. Ir wehl leels jautajums, waj jaunaja wirseena winus wairaf eerosina latweeschu strahdneezibas ideologi, waj zittautu rakstneezibas paraugi, kureem wini instinktiwi fahk nojaust lihdsigus pamatus ari latweeschu dsihwes jaunajos apstahlos. Ubi fchee zehloni wisgarām ismanami realiskā wirseena šahkumos. Buhtiba un nohrasfa daschas eerosmes un tendenzes krusstojas, eet lihdstekus un apweenojas jaunā, spehzigā, šatura bagatā, lai ari wehl stipri nenoteiktā pluhmē.

Jaunas, labakas pateesibas wahrda realisma teoretiki zihnas pret epigonisko tautiskumu un romantisko šalkanumu un tukšchumu. Bet weegli naw nelabojameem tautibneekem noberset roschainās swihnas no azim un peespeest tos bes aisspreedumeem raudsitees tagadnes dsihwē. Işzelas wefelas literarkas zihnas starp wezo un jauno strahwu. Ta ir parasta fchahdu pahrejas laikmetu parahdiba. Kas aif schim literariskām polemikām nefaskata diwu ekonomiski-fabeedristu laikmetu zihnu, tee reds tikai ahrpuši, bet neusmeklē winas kodolu. Tā ween leekas, ka schis kodols palizis apflehpts ari toreisejo rakstneeku leelakai dalai. Latweeschu realisma šahkumi ispluhst plaschā tendenzē, kuras raksturigakais motiws ir simpatijas pret tā šauko nabaga brahli. Lihdsjuhtiba wiseem nabageem un nowahrdsinateem, nemeklejot dsilak pehz schis nabadzibas un wahrdsinaschanas sozialeem zehloneem. Dsihwes zihnas, drosmes, darba un spehfa propaganda, neufrahdot noteiktus mehrkus, us kureeni schis atraitais spehks lai teektos. Pa dalai tur gan wainigs ari warmahzigais politiskais reschims, kas noslahpeja katru brihwaku domu. Bet wispahri idejiska nesklaidriba ir katra jauna rakstneezibas wirseena šahkumos. Mekletaja teeksmes ir tās raksturigatās ikweenā jaunā strahwā.

Teodors

Teodors (Teodors Seiferts, 1865) ir pirmais latweeschu rakstneezibas realistiskā wirseena aistahws, kritikis un literaturwehsturneeks. Winam gan naw teeschu šafaru ar to fabeedribas daku, us kuras zenteenu pamateem balstas realisms neween tā fewischks rakstneezibas wirseens, bet ari tā spilgta soziale tendenze. Bet winam šawā laika ir šafari ar augschā peemineem strahdneezibas ideologeem un realisma propagandisteem, tā ari ar pirmajeem spilgtakajeem realisma rakstneekem un dsejneekem. Teem, bes fchaubām, sinams eespaids us wina kritika darbibu. Pee noteikteem ideju zihnitajeem Teodors pehz šawas dabas nepeeder. Masaf wina eerosina un wirsa jaunās dsihwes strahwas, kurām winsch stahw nosahnus, tā lihdsjutejs un simpatisejofchs wehrotajs. Galwenā eerosme winam no labakajeem realisma teoretikeem ahrsemēs, kuras winsch nopeetni studejis. Bet literariskee paraugi ween ir fchaubigs waditajs un atbalsts. Dsihwei ahtri iswirjotees kapitalistiskās eekahrtas plaschumos un tautai spehji fashkrojotees pretiskās soziale šahnos, usrodas daschadi rakstneezibas wirseeni un wehl daschadataš rakstofchas inteligenzes grupas, ar kurām waj pret kurām janostahjas ari kritikim. Modernās rakstneezibas daschado wirseenu drofchs nowehrtejums eespehjams tikai tam, kas pats nostahjees us zeeteem fabeedristkeem pamateem.

Teodoram tahdu zeetu pamatu naw. Tapehz winam naw ari noteikta raftneezibas wirseenu un parahdibu kriterija. Sawà tahlakà gaità winsch reisem nowehrschas no droschi eefahktà realistikà wirseena zela un eet lihdsi daschadeem weendeenas mehginajumeem. No waditaja un zela rahditaja winsch paleef par wadamo un lihdsigahjeju. Somehr, pirms apluhkojam wina daschadàs pahrwehrtibas, jaeestatas wina pirmà laika darbos, kuru nosihme ari muhsu deenàm wehl naw suduse. Ar wisu to fwhrstibu un nenoteiktibu, kas manama Teodora darbibas pehdejos zehleenos, nesuhd wina nopelni tautiskà romantisma paleeku nowahschanà un realisma eewadischana latweeschu raftneezibà.

Se wispirmà fahrtà atsihmejams wina apzerejums par Lautenbachu-Juhfmina dseju (1888) un polemika ar aiskarto tautisko dsejneeku. Jhsienibà ta ir zihna pret tautiskà romantisma tradizijàm latweeschu raftneezibà, ko Teodors izjihna ar jaunekla drosni un nenoleedsamàm sekndem realisma labà. Bet winsch spehj ari eedfilinatees tautiskà un wehlatu laiku raftneeku dsihwè un darbà, ar flawejamu ruhpihu un apsinibu ispehtit tos wifos fihlumos un apgaismot no fawa weedofla. Schis weedoklis war buht atsihstams waj apstriedams, bet nenoleedsama wehrtiba preefsch raftneezibas un kulturàs wehsturneeka, tàpat kà preefsch weenfahrscha lasitaja, Teodora daudsajàm monografijàm (par Hugenberggeri, Juri Allunanu, Neikenu, Baronu, Alafkli, Pumpuru, Brihwsemneeku, Wenfsku Edwartu, Weberi, Lerchi-Puschkaiti, Apfischu Jehfabu, Seibotu, Janschewski, Pehrseeti, Apfasiju, Weidenbaumu, Poruku, Georgu Brandesu u. z.). Best tam Teodors laidis flajà wairafus apzerejumus par fawa laika wispahrejo raftneezibas kustibu un daschus polemiski-fabeedriksus raftus. Leetpratigi iswehleti un fahahrtoti gruhti peeajami latweeschu raftneezibas darbi wina „Latweeschu Raftneezibas Chrestomatijà“, kurai wehlatu radusches dauds pakaldarinataju. Swariga nosihme latweeschu raftneezibas attihstibà wina redigetam raftu krahjumam: „Jaunà Rascha“, kas isnahf wairaf kà desmit sehjumos. Se Teodors strahdà it fewischki kà jauno raftneeku kopotajs un audsinatajs. Teodors pasihstams ari kà dsejneeks. Bet wina dsejolu trim krahjumeem truhst ihpatneja juhtu un isteikmes spilguma.

Jaatsihst Teodora nopelni realisma eewadischana un realistikà wirseena raftneeku audsinaschana. Winsch ir pirmais latweeschu kritikis, kas fahf raftneezibas darbus apluhkot sistematiski, un fefot pascheem raftneeeem wisà wina attihstibas gaità. It fewischki fahkumà, wina kritikàs un raftneezibas apfkati ar plaschal aptweroschu flatu, ar dsilaki sneedsofchu isjuhtu, ar asprahrtigu realistiku analisti spilgti atschiras no toreis parasteem tautiskeem patshalojumeem. Ja winsch tomehr wehlatos gados pamasàm saudè fawu waditaja un zela rahditaja lomu, tad tur fawi zehloni tikpat dsihwè un realisma attihstibas gaità, kà ari wina pascha dabà un fabeedriksà stahwolli.

Teodora publizista, kritika un raftneezibas wehsturneeka raftsiurigo seju wislabal dabujam redset prahwajà apzerejumà: „Realistikais wirseens latweeschu raftneezibà“ (1911). Tajà winsch neapluhko tikai realistikà wirseena dsejneekus un kritikus, bet ari realistikai beletristikai tuwu un blafus stahwoscho un eepreefschgahjuscho publizistikò un sinatnikò literaturu. Winsch runà ari par „fadsihwes un attihstibas spehkeem, kuru eepaidam un gaitai ir zilwefeem grihot negrihot japadodas“. Somehr ar wisu sawahkto, ahrfahrtigi bagatigo literarisko materialu, winam neisdodas

apgaismot apluhkojamā wirseena ihstos zehlonus. „Jaunam elementam waja-dseja nahkt latweeschu dsihwē; tik tahlu bij nahkuse latweeschu attihstiba, tik tahlu wispahrejai attihstibai tuwumā tikuse, ka tai waja-dseja ar stipru fakustefchanos tai peesleetees.“ Uzim redsams, ka tas naw nekahds isskaidrojums, bet deesgan nenofihmigās fraseš. Un no tahdām šastahw wišs garais raksts. Teodors „newar peekertees šchim mahkflaš prinzipam“, un paleef ween naiwā realisma kritikas robešhās. Tur winam leekās, ka naw un newar buht nekahdas šchkiru mahkflaš, ka „weena šchkira interesejas par otru, winas stahjas zeeščakā šawstarpejā fatiškme, peesawinas to pašču gara pašauli“. Šchahds eeskats ir diametrāli pretejs sinatnistam pašaules eeskatam un nopeetni realistiskai rakstneezibas attihstibas atsinai. Gan wišč eeminās ari par „jauno šchkiru, kam bij plaščaka pašaule un šawadas intereseš“, bet turpat atkal winam pašpruhk teizeeni „par aprobesčoteem šchkiras prinzipem“ un „mahkflaš prinzipu šaščaurinaščchanos“, kritikai nostahjotees uš wehšturiskā materialisma pamateem“. Šā wišč maldas pretrunās un nespehj ispraft pat to wirseenu, kuram patš tik tuwu stahwejis un kura labā ar nenoleedsameem nopelneem strahdajis.

Ušrahdišām jau, ka Teodoram naw teeschu šafaru ar teem šabeedriškeem šahneem un ar tām sozjalām tendenzēm, no kurām isauga realisms tā ihpatnejas pašaules atsinās ispaufme. Winu pee ta šaišta wairak tikai literariskā interese, ko eerošinajušchi ahrsemju rakstneezibas un kritikas wirseeni. Teodors zeešči stahw sem danu kritika Georga Brandeša eespaideem. Brandešs ir patš popularafais starp naturalistiskās mahkflaš kritikas representanteem, kuras galweene, Šēna apšihmetee prinzipi, apmehram šatef trijos nojehgumos: rāša, klimats, aptahrtne. Uš šchahdeem prinzipem atbalstidamees, Brandešs glesno leeliskās literaturas strahwu un wirseenu ainas šafarā ar tautu politiskajām un un šaimneeziskajām kustišām, Wina literaturwehšturiskās glesnas eewehrojamas ar šawu grandiošo plaščumu un krahšu bagatibu. Ušfewiškō dsejneeku pšichologijā wišč nekur pahraf nenodsklinās. Wina kritikai truhkst ihsta dšikuma un šmalškuma, fewiškō mahkflaš intimašajās nosarēs, tā peem. tihra juhšmu lirikā. Teodorā redsam to pašču teekšmi, ikkatru rakstneezibas darbu un wina šawadibu isskaidrot ar šchkeetami pilnigi realistisko, bet tomehr pahraf šchematiski un attahli apšihmeto ahrejo apstahllu eerošinajumu. Šo pašču teekšmi, episki plašči tehlot wišu rakstneezibas attihstibas gaitu, kur laikmetš isaug no laikmeta, wirseens no wirseena. Ahrejo apstahllu eerošinajums nebuhs noleedsams neweenā rakstneezibas darbā. Bet pee tam nedrihkt aišmirst rakstneeka eedšimtās eekšhejās dabas šawadibas, kas peem., diweem weena laika un weena wirseena darbeem peeschkir katram pawišām fewišklu, šawadu nokrahšu. Kur mahkflaš darbs škaidri atšpulgo pagahjušča laikmeta wispahrejos zenteenus, tur Teodora kritika raišas šaištoschi. Bet ja winam jaatlaiščas no ahrejām peeturas šaitēm un janoet jaunaka dsejneeka induwidualitatē, wišč šaudē lihdsšwaru un wina kritika paleef nenoteikta. Rā atfewiškō rakstneeku peršonibas, tā galu galā ari wišas latweeschu jaunakās rakstneezibas buhtiba Teodoram leekās palikuse pašweščha. Realistiskās kritikas špilgtakee preekščstahwji (Janšons, Dermanis, Jankaws šahkumā, pa dalai Walters u. z.) apšiniģi waj neapšiniģi nostahjas uš šinamu šchkiru stahwōkla. Teodors grib stahwet uš šahda augstaka, pahrafa, kulturelaka stahwōkla — uš tautibas stahwōkla. Bet wina naturalistiskee paraugi to daudšreis nostahda protestā pret tautisko romantiku, un ari pret pašča eedšimto dabu. Šawās labakajās kritikās par tautiskā laikmeta dsejneekteem, wišč jau uššwer

winu tuffchumu, weltigo zenschanos us pasakaini romantiskās pagahnes nodibinat zeeschu tagadeju tautisku apsinu. Bet pats winsch lihds beidsamam laikam turas pee kahda wefelas, fainneeziski un garigi nedalitas tautas fajehguma. Tapeh3 wina wislabatee apzerejumi ir tee, kuros dabiski eetilpst schahds fajehgums, ka par tautas dseefmam, par bibeli un par wihreem, kas darbojuschees wispahrejās tautas leetās, peem., par Baronu, Brihwsemneeku. Rodas latweeschu raftneeziba atfewischi nowirseeni un parahdibas. Pa leelakai dalai tee isskaidrojumi ar tautas fainneezisko un garigo fashkelschanos un pahrfahrtoschanos. Uri aif noteiktu kulturās idealu truhfuma, aif idejiska nihilisma un sem ahrsemēs waldoscho strahwu eespaيدا. Te kritikai it ihpachi ispehtama raftneeka ihpatnejā daba un winas teefsmes. Bet Teodors allasch grib stahwet pahri wisam schkiram un partijam, pahri arti tihri induwidualam parahdibam, us fawa pahrafā neitralā stahwokla. Tā wina darbiba, publizistiskajā kā kritiskajā, eweeschas nenoteiktiba un swahrstiba. Wahrigos jautajumos winsch nefad neiffakas teefchi, noteikti. Sinamās leetas nosaufuma weetā winsch leeto kahdu aplinkus apsihmejumu, kahdu abstraziju, kahdu weetneeka wahrdu, waj kahdu mahfkligi fapihtu teikumumu, no kura war islobit wisu, kas patihkas. Winsch rafta garus apzerejumus, no kureem naw isprotams, waj winsch stahw par waj pret leetu. Winsch iswairas stary wiskrasaleem pretmeteem, neweenam zeeschal nepeesstahrees.

Schajā sinā rafturigs ir 1903 gada pirmais pusgads, kad Teodors wada „Austrumu“. Ap to laiku latweeschu darba lauschu schkira fahf fewischi noteikti norobeshotees no tautiskās burschuastijas. Zaur faweem ideologeem weenā prefes dalā, broschurās, dsejā ta arweenu skalaki fahf pasludinat fawus idealus. Teem mas kopeja ar turigās pilsonibas weenigo swarigo teefmi peh3 wadoschās lomas pilsehtu pahrwaldēs. Tā kā pilsoniba fawus zenteenus skali un nemitigi proklamē par wisas tautas leetu, gandrihs waj par jaunu tautisku kustibu, tad pretpuse speesta pilsehtu wehleschanu kustibu klaji apsihmet par to, kas wina ihstenibā ir, par mantigās schkiras teefchanos peh3 waras, par to fihkpilstoneem un strahdneekem mas eemeela fajuhfminatees. Stahwoklis te noteikis un skaidri pahreddams. Bet Teodors peh3 fawas dabas nesin kur nostahtees. No weenas puses winsch atsihst, ka te tikai weenas schkiras un ne wispahriga tautas kustiba, ka strahdneekam galu galā puslihds weena alga, waj pilsehtas walde fehsh fwechtauteetis waj wina tautas brahlis, wina stahwoklim no tam leela pahrgrosiba naw gaidama. Bet tuhlin atkal winsch luhkojas us otru pusi un isskaidro, ka lai nu kā, pilsonu wehleschanas kustiba tomehr esot wisas tautas kustiba, ka pilstoneem juhtot lihdsi wisas schkiras, pat tās, kas neka wineem newarot lihdsiet. Winsch leef leelas zeribas us pilsonu augsto kulturās stahwokli un fazerē programu, peh3 kuras pilstoneem jadsihwo un jarihkojas. Pirmais peenahkums, mahtes walodas leetoschana dsimta un fadsihwē. Tas esot waja dsigs, tā fakot, preefschihmes dehl tautas wairakumam. Jo mahtes walodas nezeenishana pilsonu schkirā waretu buht aisskaroscha wairakuma tautiskai paschapsinai. Tahlaf Teodors stingri usstahj, lai pilsoni pirktu latweeschu grahamatas, latweeschu mahflineeku glesnas, lastu latweeschu laifraftus, apmekletu latweeschu teatri, konzertus, literariskus wafarus un tā tahlaf. Sajuhfma par tahdeem idealeem fastopama tikai paschu pilsonu aprindās. Bet Teodors ik azumirkla leef fapraft, ka pats winsch nepeeder pee schis schkiras, kurai rafta preefschā winas kulturās programu. Winsch usstahjas tā progresa draugs, par liberalismu un racionaleem fabeedriiskas dsihwes

prinzipeem. Šči diwdabiba it šewiški atklahjas kahdā rakstā par progresu un reakziju. Se wiņš weeneem wahrdeem kritiškē un peļ, otreem atsiht un šlawē, trescheem mehgina islihdinat, šaweenot, kas peh3 šawas dabas nesa-weenojams.

Wehl afať kā publizistikā, Teodora nenoteiktiba duras azis wiņa mahkšlas kritikā. Peemehram 1906 g., kahdā rakstā par mahkšlas lomu tagadnē, Teodors uštahjas par šabeedriktu, progresiwu un problemu dseju. Zit šella ari nebuhtu problemu dseja, wiņas apšarotaji ir wehl šeklaki. Pee ta dsejneeks ar šawu garu šaistas, tas wiņa problems. Naw tatschu neišprotams, ka mahkšlineeks tagad šaistits pee šadsihwes leelajeem notikumeem. Tur redsedams un tehlodams šawus idealus, wiņš lihds ar šaween pilšona peenahkumeem ispidis ari šawus mahkšlineeka usdewumus. Un ihpašči tur šchahdā laika wajadšigs ta augstā idealisma besbailigas šludinašchanas, zaur to weenigi war leeta par leelu palikt un uswaret, un kas war pluhst weenigi no praweescha, mahkšlineeka škaidras dwehseles. Šche ir weeta, pirmā, augstākā, kas mahkšlineekam eenemama: wirsit, tihrit progresā šrahwu. „Šchahds mahkšlineeka usdewums naw nebuht šchaurš, aprobeschots, ta naw nebuht kalpošchana titai šawam laitam. Naw dšihwojis neweens leels mahkšlineeks, kas nebuhtu wiššmalkat noklausijees taišni šawa laika dšilako širdšpukšejumu un kas lihds ar to nebuhtu šrahdajis preešk tahlakām paaudšem un tahleem laikeem. Kas isneša us augšchu nesen mirušos Šold, Šbfenu? Waj ne ta šrahwa, kas radās no apatschejo šchiru šakusteschanās?“ Katram laikmetam ir šawa mahkšla. Mahkšlineeki šahw tagadnē un štatas us preešchu. Wini neš nahkotnes karogu šawā rokā. — Tas šazits škaidri un noteikti, Brandeša un wišpahri realistiskās un naturalistikās mahkšlas kritikas garā. No Teodora tahda noteiktiba dširdama pirmo reis. Bet nahkoschais, 1907 gads, nah ar jauneem pahršteigumeem. Rā šinams, šabeedriškā kustiiba teek aptureta, dšihwē eestahjušes dšilakā reakzija. Lihds ar šabeedriktu ideju ari mahkšla apšifuse. Šchurnali, awišes, kalendari pildas ar dešadentu rashojumeem un apzerejumeem, kas išeet us to, isškaust no mahkšlas wišu, šam jebkahds šakars ar šabeedriktu dšihwi un dšihwes problemeem, nostahdit mahkšlineeku par kahdu atšewišķu parahdibu, šam naw it netahda šakara ar šawu laiku. Progresiwās šabeedriškas mahkšlas weetā nu wišur kultiwē dešadentisko individualismu. Šrahdas, ka Teodora pagahjušchā gada mahkšlas prinzipi naw wairš šchagada prinzipi. 1907 gada Teodors šaka tā: „Kas mahkšlas darbu wed šakara ar apšahrtejo ahreeni un mehgina wiņa isželschanos un ihpašchibas isškaidrot ar ahrejeem apštahkeem, tas newar noteikt, waj tas ihšts waj neišts. Mahkšlas darba wehrtiba meklejama wiņas eesšeenē. To nerada ahrejee apštahkli, bet mahkšlineeks, un rada to ne no ahrejās weelas, bet no šewis; kas nemts no ahrejās weelas, tas nepeeder pee mahkšlas buhtibas. Šilihds kahds ženschas wišu garigo darbibu nostahdit šinamas šchiras kalpibā un atsiht titai to, kas peeslejas šchai šchirai, tas neween nepabalsta ihstas mahkšlas usplaušchānu, bet weizina taišni garigu šroplumu un nepateesibu. War jau buht, ta wiņš zaur to weizina kahdus praktiskus žentenus, bet par mahkšlu lai wiņš nerund.“ Ja muhšu jaunee dsejneeki ir nogreesušchees no šabeedriškām idejām un peešehrušchees individualismam, tad tas wišpirms ir fakts, ar šuru šašameerinas. Mahkšlineeki ir weenmehr bijušči tihru, žehlu, wišā wiņu pilnibā nesašneedsamu idealu deewinataji. „Šr radušchees mahkšlineeki, kas naw klausišušchees ne us kahdām tradizijām, ne us kahdeem šabeedribas waj

schkiras prasijumeem, bet ir gahjuschi pilnigi sawus zelus. Sahda atswabinaschanās ir sawā sinā waroniba...“ Redsamš, ka 1907 gada Teodors ir pilnigs pretstats 1906 gada Teodoram. Ro tur ar Solā, Jbfenu peerahdijis, to te ar Nizfchi, Bodleru, Dehmeli apgahsch. Rā tur, tā te wina spreedumos ir ari pahrbauditas nenoleedsamas pateesibas. Bet taifni schi noswehrtā widesischkā pateesiba, schis mehrenais objektiwisms leel saprast, ka sche naw kritikis, kas organiski isaug un attihstas sawā sabeedriškā un mahkflas atsinā. Naw waditajs un zela rahditajs, kas war gan ari malditees, bet kura nopeetnee meklejumi faista, apgaismo un apweeno wifus mekletajus un nahkotnes minetajus. Jau agrā minejām, kā jaunu rakstneezibas wirseenu dibinaschana un eewadischana ir drihsat mahkflineeķa nekā kritika darbs. Tatschu spehjigi kritiki, fewischki maso tautiku, daudsreis nogeeduschki attihstibas gaitas klepenako fleekschanos us sinamu puši, ismanijuschki tos spehkus, no kureem atkarajas tautas nahkotnes dshiwiba. Tos wini apgaismojuschi, daudsreis dewuschki spehzigu eekustinajumu tautas un tautas rakstneeku neatraitai energijai — tā mahkflineeżiski audsinajuschki publiku un sabeedriški paschus mahkflineeķus. Waj attal sawa laika nenoteiktajeem, ispluhduschhem fadsihwes an mahkflas zenteeneem palihdsejuschi fakopotees, grupetees ap sinameem noteikteem prinzipeem, tā weikdami ahrfahrtigi swarigu kulturas darbu. Teodors sawas darbibas positiwajā dalā ir realistisko mahkflas prinzipu eewehrojams popularisetajs. Tikai schi dala ir ta masakā. Leelakā isfliht oportunistiskos islihdsinataja un fameerinataja zenteenos. Laikām tapehz wifa ilgā Teodora publizistiskā un kritiskā darbiba palikuse bef spilgta, manama eespaida muhsu jaunatās fadsihwes un rakstneezibas kustibās.

J. Jansons

J. Jansons (1871—1917) ir pawifām zitada tipa publizists un kritikis nekā Teodors. Dshwo un darbojas wini abi weenā un tajā paschā laikā. Gefahf abi ar zihnu pret tautiskā romantisma tradizijām realisma prinzipu wahrda. Bet pilnigi sawads ir winu tahlakās attihstibas un darbibas weids. Raut fahdas parales nowilkt starp Teodoru un Jansonu naw eespehjams. Katrs peeder sawai pasaulei; no weena isejas punkta fahkdami, aiseet katrs us sawu puši.

Jau paschā fahkumā Jansonam sem fahjām ir zeeti sabeedriški pamati. Winsch ir starp pirmajeem latweeschu strahdneezibas organisetajeem un sozialisma propagandisteem. Winsch nahf ar to schkiru, kuras wehsturiskais usdewums eewirist dshwi jaunā attihstibas posmā. Winsch ir pilns schis schkiras jaunā brestofschā spehla. Winsch nahf ar nepeeredsetu drosmi un afumu, wina balsis ustrauz un eewaino, bet ari dsili eerosina un plaschi eewilno.

„Jaunu dseefmu, labaku dseefmu, draugi, es gribu jums dsejot“ — ar scheem Heines wahrdeem Jansons eefahf sawu pirmo broschuru: „Domas par jaunlaiku literaturu“ (1894). Realistiskā, sabeedriškās mahkflas prinzipi tajā aistwerti wehl tikai wispahrejos wilzeenos. Galwenais te ir nesaudsiga tautisko epigonu kritika. Jansons sawas domas naw tehrgis ruhpiģi nogludinatā formā. Usa farkasma pilns, winsch filosofē ar ahmuru. Us winu jaklausas, grib waj nē. Un tautiske epigoni ne tik ween kā klausas. Sakustas kā skudru publis, kurā akmens eemests. Jansona afa aģis ismelle tautisko epigonu mahkflas wahrigakās, slimatās weetas. Wina smagais ahmurs bef

šehlastības dragā wīsu, kas epigoneem tas šwehtakais, neaisteekamākais. Wispirms wīnšch, sinams, usbrukt noftanu laika rakstneezības galwenajam tematam: romantiskai mihlestībai ar šaldo seeweetibu. Jansons šchahdos rakstneezības tehlojumos reds tikai glehwu mihstulibu, šalkanibu, duhnainu šellibu. Smageem, naglaineem šahbakeem wīnšch bradā pa tautisko epigonu neaismirstulu un klingerischi dahršinu, meklē jel weenu šahdu, kas ihpatnešā, špehzigā krahšchaumā wehrtu šawus šeedus preti lehzošchā šaulei. Bet rinki apšahrt tikai wahrgules patrehšchla puķites. Šahhdsis un maldināts Jansons atgreesčas, kur rindās šahw marmoram pašadarinatās mahnigās mahla statujās, ko epigoni nostahdijuschi ap šawu klingerischi dahršu. Šur wispirms ir tehli, kas šakās nemti is wehsturiskās pagahtnes, šam štiprinat tautā mihlestību us wīsu wezo, pilskalnos un wezās kapšehtās atrahto. Ir neweikli šaritejumi, kas šauzas par realeem tautas tipeem. Ir tautisko jauneku bilšchu galerija, kurai, alus pudelēm rotās un padušēs, representet latweeschu jaunās paaudšes idealu, tautas un tehwijās mihlestību. Jansona ahmurs notreez un šadragā šchos mahnu tehluš. Wina škarbā balšs šludina jaunus tipus jaunai dšihwei. Seeweeti, kas pilnigi patšahwiga pehz šawas gribās weenofees ar wihreeti neween us škuhpsišchanos, bet us šopdarbibu wispahrejas labklahjības weizinašchanai, us šopeju zihnu par augstakeem dšihwes un tikumības prinzi-peem. Wihrus, kas archeologijas weetā peegreesčas dabas šinatnēm, kas pašchi mehginās domat, modinās domas un pareišu dšihwes atšinu šaweem lihdszilweeem. Jauneklus, kas nokratijuschi no šahjām wezos pihschluš, aistreekuschi miglains metafisiku, ar leelako dedšibu un zihhibu us šositivās šinatnes pamata zels štipru ehku. Rakstneekus, kas pahr šawas tautas isde-gušcheem, nonihkuscheem šlajumeem pluhdinās zitu tautu špehzigās idejas, kas pašchi peesawinajuschees tagadneš zenteenus, tehlos ari tautu apšhinigatu, ar plaschakeem zenteeneem.

Jansona pirmajā kritikā publizistikais elements pahršwarā par mahkšlas kritisko. Wīnšch pats pehz dabas štrauji aktiwš šabeedrišs darbineeks, kas nekad neatlaišchas no šawas augstakās idejas. Bet wiswairak ta laikmeta kulturelais šastrehgums dabiski isaižina šajuhšminatu progresā idealistu usšwehrt šabeedriški-idejisko elementu rakstneezībā. Weetām Jansona brošchurā leekās kas aišwehrtis, bet lihds galam neiššketināts, aiššahhtis un norauts. Katrā šinā tas isšklaidrojams ar apstahkleem, šahdos toreis bij japarahdas latweeschu drukatam wahrdam. Šikai eedomajotees tuwakos un tahlakos apstahklus, šahdos tolaik bij jadarbojas latweeschu progresiwajeem publizisteem un kritikeem, ihsti eespehjams šaprast Jansona darbu nošhmi. Jansona personā parahdas jaunš kritika tips latweeschu rakstneezībā. Šas atmet wezo wahrpū laštaja lomu rakstneezības druwā, tas grib lihst un usplehst un seht. Šahdam kritikim, bes štrauja temperamenta un wihrišchšas drošmes, wajaga dšilas šinatniski šabeedriškas isglihtības un tahlu idejisku zenteenu.

„Domas par jaunlaiku literaturu“ ir pirmais idejiskās kritikas paraugs latweeschu rakstneezībā. Špehzigu, jaunradošchu eerosinajumu šinā neweens zits wīnu naw aiššneedšis. Jansons apgahsa latweeschu mahkšlas un kulturās šonserwatisma muhri. Nu brihwi wehji no wīšām pašaules malām war puhst pahr latweeschu šemi un wehdinat laukā peesmafuscho tautiski romantisko šimplizismu. Nu leelā kulturās šaule war leet šawu šitumu us to, kas no-wahrdšis un panihzis, bet wehl dšihwības špehjigs. Us to, šam dihgli šalokšneja jaunās auglibās špehja. Ur Jansonu šahkas latweeschu modernā rakstneezība. Pahr tautiskā romantisma drupām un naiwā realisma neapšhinigajeem mehgi-

najumeem nahf ſabeedriſti-idejiſka mahkſla — ja tā war teift — apſinigais realisms. No wina war ſahft ſkaidrafi ſamanit ari jauno ſabeedriſko kuſtibu. Palehnām ſahft wirſitees pee malas ta ſchira, kas weenigā lihds tam rakstneezibā iſteiza ſawus zenteenus un idealus. Ta ſawu miſiju peepildijuſe, tapuſe idealu tuſſcha, neaugliga. Ta dſihwo tiſai pagahines atminām un ſentehwu gareem. Dſihwē un rakstneezibā pamaſām ſprauzas ziti laudis, ſtahjas pee laikmeta laſtas, ſawā darbā un idejiſkos zenteenos kai jaunās wehtribas. Ne beſdarbibā un atminu romantikā — ſuhrā darbā un dſihwes zihnā dehl labakās nahlotnes dſimſt ari nahlotnes mahkſlas ideali. Schis atſinas pirmais, ſkali teiktais wahrds ir Janſona „Domas par jaunlaiku literaturu“.

Janſons nepeeder pee teem jaunu ideju ſludinatajeem, kas parahdas ſchilbinofchi ſpoſchi, kā meteori pee debesim, bet pehz azumirkſa jau atdſeest. Winſch wiſpirmā kahrtā ir ſabeedriſks domatajs, kas neſkatas uſ rakstneezibu, kā uſ ſawruhp ſtahwoſchu parahdibu, gar kuru intereſe tiſai rakstneekem paſcheem. Preekſch wina mahkſla ir weens no tautas kulturdſihwes weideem, tikpat nepeezeeſchams un neatmainams, kā wiſi pahrejee. Pehz wina ſozialiſtikā paſaules eekſtata, ſabeedriſtās noſchiroſchanās prozeſs wirſa tautu ari augſtākā garigas kulturās poſmā. Tur ari rakstneezibai nenowehrſchami japaleef par ſchiru mahkſlu, jaiſpausch ſawas ſchiras ihpatnejā buhtiba un jaſekmē winaſ ideali. Janſons ſaprot rakstneezibas ſwarigo lomu latweeſchu proletariata dſihwē un lihds ar to wiſas tautas atſwabinaſchanās zenteenus. Uis ſaweem ſabeedriſtajeem darbeem, trindā un truhkumā, winſch neiſlaiſch no azim latweeſchu rakstneezibu ar wiſām winaſ ſtrahwām un nowirſeeneem. Winſch rakſta gan ihſas rezenſijas par jaunatām rakstneezibas parahdibām, gan weſelas grahmatās par jauneem wirſeeneem, gan teoretikūs apzerejumus par proletariſtās mahkſlas eephejamibu un mehginajumeem. Winſch ſtingri ſtahw uſ proletariata ſchiras pamateem un ſawā kritikā iſleeto wehturiſtā materia-liſma prinzipus. Janſonam war nepeekriſt, war apſtrihdet wina kritikās analiſes ſtarbo weidu un ſlehdsenus. Bet nenoteiktibu un neſkaidribu wina kritikā newar uſrahdit. Laipoſchanas, diwdomibu un ſalkanuma tur naw.

Plaſchakais kritikās darbs, ko Janſons uſrakſtijis par latweeſchu rakstneezibu, ir „peeſihmes par muhſu jaunako rakstneezibu“: „Jauni waji launi?“ (1908). Tajā winſch beſ ſchehlaſtibas ahrda noſt latweeſchu defadentu paſchdarinato Olimpu un welk noſt ſauneem winu maſterades apgehrbus. Wiſs ſchi mahkſligi taiſitā rakstneezibas wirſeena tuſſchums teef gaischi redſams Janſona ruhpiגי ſawahktoſ, weilli ſarindotoſ un ar nahwejoſchu ſarklaſmu apgaiſmotoſ defadentiſkās dſejas un kritikās paraugos. Pehz ſchahda treezeena nawa wairs domajams atſelt jau tā nihkuligeem defadenzes mehginajumeem. Janſona kritikai (lihdsās J. Jankawa u. z. rakſteem) leels nopelnš pee ta, ka latweeſchu rakstneeki atmet tuſſchu neekoſchanos un ſahft peegreestees nopetnam literariſkam darbam un mahkſlineezikſteem meklejumeem. Protams, wini neſpehj eet pa to zelu, ko Janſons norahda, atbaſtidamees uſ markſisma mahkſlas atſinu un ſekodams proletariata teekſmēm un uſdewumeem. Bet Janſons nebuht naw uſſpeekſtas, kailas tendenzes peekritejs rakstneezibā. Wina ſihlakās kritikās par proletariſtās mahkſlas diletanteem leezina, ka winſch labi prot apſwehrt ari pilſoniſkās mahkſlas wehrtibu, ja tiſai ta ir ihſta un nahkuſe no pahrleezinata un ſpehjiga rakstneeka. Nepahrprotami tas redſams no kahdas wehlat rakſtitas peeſihmes defadentu kritikās leetā: „Tas ir tiſchš, nepateeſs apgalwojumš, ka marſ-

fistu kritika, dailliteratūras raschojums apspreeschot, neleekotees waditees no mahkflas wehrtibas kriterija, bet luhkojotees weenigi us to, waj sinamu mahkflas darbu war isleetot par schkiru zihnas eerozi waj nē. Par mahkflineeku mehš — Maska Klingera wahrdeem runajot — uskatisim to, kas teeschām wifu fajuh, to winsch reds un usnem fewi, un kas scho redseto un fajusto, kà ari pascha pahrdsihwoto, spehj isteikt un attehlot us ahreeni. No mahkflas darba mehš wispirms prasam, lai tas buhtu ihsts un pateefs, lai tas faskanetu ar pascha dsejneeka eefschejo, intimo buhtibu, lai tas buhtu tai adekwets, kà estetiskās logikas termins stan. Un mahkflas darbu wehrtibu mehš mehrosim pehz ta, zil un kahdā mehrā mahkflineekam isdeweēs sawus pahrschadatos un pahrschafetos eespaidus, sawas domas un fapnus pahrschafst par konkreteem dailes tehleem. Bet tã kã katras mahkflas darbs ir sinamas dsihwes attehlojums un katrs mahkflineeks ir sinamu fabeedrishtu schkiru waj grupu juhtu un domu ispaudejs, tad mahkflas raschojumu analisejot mums jaaiszetas lihds pascham mahkflineekam un wina fabeedrishtai apfahrtnei, no kurenes mahkflineeks sawus eespaidus nehmis, pahrschadajis un isweidojis . . . Utejot atpakaļ lihds fabeedrishtai apfahrtnei, kurã dsimis sinams mahkflas darbs un kur isweidojusēs pascha mahkflineeka pasaulēs fajuh, wina dsihwes ideals, wina uskati —, mums tahdi teef eespehjams wisdsilaki nogremdetees paschā mahkflas darbā un atwehrt wina eefschejo buhtibu . . . Tikai zaur schahdu fabeedrishti-kritisku analisi mehš spehjam spreest, waj teeschām mahkflas darinajums faskan ar pascha mahkflineeka buhtibu un waj mahkflineekam isdeweēs sinama wehsturisika laikmeta un sinamas fabeedrishtas grupas kopsajuhstas kristaliset par ihstu, paleekamu dailes darbu. Mehš, protams, ussweram, kã tagadejā mahkflā mums wistuwaiki un wisdahrgaki buhs darbi, kur mahkflineeks ar ihsta talanta spehju zentifeēs aptwert un attehlot tagadnes dsihwi un tās problemus wisā wina plaschumā un dsikumā, kur tas isteiks tagadejās zihnitajās zilwezes fahpes un schaubas, zeribas un gawiles, un kur lihds ar to ar dsejas un mahkflas mirdsumu apstaros reis fahneefamās nahotnes frastus. Bet mums nenahk ne prahtā noleegt ari mahkflas darbus, kur isteizas sawu laikmetu pahrdsihwojuscho, us leju ejoscho schkiru psichologija, kur attehlotã dsihwe tinas noreetoschas faules krehsilā. Marksistiskā kritika mums pat wirsa wistuwaiki un dara faprotamus modernās dekadenzes spehzigakos preekschstahjus: muhs wini newar aifraut un fajuhfminat, jo kas wineem isleekas til daiksch, swehts un dahrgs, tas mums beeschi ween israhdas prasts, setls un neezigs — bet tomehr mehš juhtam, kã wina raschojums isteizas wina pateesā buhtiba, wina, fabojatais, faploftais, bet tomehr neleekulotais „es“. Un wismas wina mahkflineeziskā isteikfme, wina stils war mums fneegt estetisku baudijumu. Ja latweeschu defadentu starpã buhtu teeschām kahds leelaks, spehzigaks dsejneeks, tad, protams, nizinoschs spreedums par wina buhtu neweetã, un tad ari „wisruhgtakās schults“ wahrdi nespehtu wina darba nosihmi masinat un wina paschu tautas azis paseminat. Bet tagad marksistu kritikai isnahzās wispirmā kahrtã konstatet, kã latweeschu flawenee defadenti naw nekahdi dsejneeki, bet nespehjigi un neattihstiti literariski afrobati un diletanti, kã wina raschojums naw neka mahkflineeziski ihsta un pateesa, bet tikai smeefliga, neweifla pafakkehmoschanās freewu defadenteem“ („Wahrpas“, 1910, 68 nr.).

Gewehrojams ir ari Jansona freewiski rakstitalis apzerejums: „Latweeschu fabeedrishti-kulturelã attihstiba un latweeschu

Literatura" (1914), grahmatas: „Сборник латышской литературы“ eewadā. Samehrā nedaudsās lappusēs winsch te sneeds ihfu, bet tomehr wispusigu pahrskatu par latweeschu rakstneezibas attihstibu, zeeschā šatarā ar tautas wispahrejās šaimneeziskās un šabeedriškās kulturās gahjeemu. Ne-weens zits no latweeschu marksiistikajeem publizisteem, kritikeem un rakstneezibas wehsturneekem naw spehjis tik wispusigi un dsili isprast marksiistisko mahkflas atsinu un ar tahdu praschanu isleetot wehsturiskā materialisma prinzipus rakstneezibas kritikā un wehsturē. Janšona attehlojumā latweeschu rakstneezibas attihstibas daschadee posmi tā šatariga špilgtu glesnu wirkne nošlihds gar raksturigi usmesto šabeedriškās dsihwes fonu. Wispahrejo ruhpiigi tehlodams, winsch tomehr eespehi peeteekofshi dauds wehribas peegreest ari atšewišchām šihmigakām parahdibām un tehleem, atšihmedams tos nedaudseem, bet raksturigi dsihweem wilzeeneem.

Šam wirseemam, kuru winsch wišu muhšchu patureja prahtā, kurā gaidija šawu mahkflas idealu peepildišchanos, Janšons peegreeschas rakstā: „Waj gaidama mums proletariška mahkfla?“ (1913). Še redšam, žif daudšfahrt plaščaks uu dsilaks ir Janšons par teem, kas winam un wispahri marksiistikai mahkflas kritikai mehgina usteept dogmatisku šchaurumu un estetiskās šapratas šeklumu. Uri te ihšā rakstinā Janšons prot wispahrejos, bet tomehr aptwerami šihmetos wilzeenos usmest proletariškās mahkflas pamatu un ihpatnejās buhtibas šfizi. Winsch norahda, ka tagadejā proletariata kustiiba ir wisleelakā kulturās kustiiba, tahdu jeb kad pare-dsejuse zilwezes wehsture. Ša pahrwehšch un pahrweido mafu pšichi: isaudšina un attihsta winas, šchlihta no wehrdsibas netikumumu šahrneem, rada jaunū dsihwes šaturu ar jauneem dsihwes mehrkeem un idealeem. Ša wiša plaščā šrahdneeku šchira guhst jaunū dsihwes šaturu: winas juhtas un domas teek štraujakas, winas kolektiwā griba un darbs rada jaunū pašauli. Un šchi proletariata eekšhejā pašauļe, wina kwehloščais protesta špehšs, wina zeribu ilgas, wina dsihwibas un dailuma šajuhtas — wišs grib isteittees uš ahru, apštiprinat un attehlot šewi musikas ritmā, glesnu krahšās, dejas patošā, architekturas linijās. Še proletariškās mahkflas neščklobami pamati. Bet Janšons neatmet wišu wezo mahkflu jaunās wahrdā. Wina kritika wisširmā fahrtā aši wehrščas pret teem proletariškās mahkflas žihstoneem, kas teezas pašudināt leelos klasikus, isplaut pašauļes literaturas krahšchakos šeedus, lai tad klajā laukā paliktu tikai pašchu mahju proletariškās dsejas puduri. Winsch usšwer, ka neweens jauns mahkflas laikmets newar rastees peepeschi un ne no ša. Jaunajai mahkflai jāšahf ar tās pašas wezās mahkflas elementeem, un tikai šawā tahlakā attihstibā tā špehi pahrwaret un pahrweidot wezās mahkflas šaturu un formu un radit jaunū šintesi. Janšons apluhko ari lihdsšchinejo, proletariatam draudšigo burschu-afijas mahkflineeku darbus un atrod tur dauds šlawejama un wehrtiga. Bet tomehr usšwer, ka proletariškā kultura, mahkfla un rakstneeziba war zeltees tikai no pašchām darba laušchu mafām. Šo tikai pašchi proletareeschi-mahkflineeki warēs wehstit, šo ihsti juht un pahrdšihwo darbu laušchu mafas, tā tās usnem un pahrweido šewi dabas un dsihwes eespaidus, tā tās zeesch, žerē un žihnas.

Šas ir konšekwentas, šew pašcham ustizams attihstibas želšch, šo Janšons nostaiģajis no tautiskā romantiska šapratscha un šabeedriškā realisma šludinataja, lihds proletariškās mahkflas teoretikum. Laikām gan neweens

latweeschu kritiskis naw tā nihstis un gahnits, kā J. Jansons šawās noteiktās pahrleezibas un ahrfahrtešā afuma pehz. Pret wīnu ir bes gala polemisešs — šarakstītas pat wefelas brošūras, lai usšwerot un pahrspihlejt wīna zilwēta wahjibas un politika kluhdas, difkreditetu wīnu šabeedribas azis ari kā mahkšlas teoretiki un kritiki. Latweeschu strahdneezi bai, protams, ir pašchai šawās špreedums par Jansonu un wīna nopelneem. Bet leekās, ari wīna idejiskee pretineeki, ari tee, kuruš wīnšch šawā laikā til aši nokritisejis, bes aisspreeduma un naida wīna darbos nodšilinadamees, waretu tur rast weenu otru augligu eerošinajumu.

W. Dermanis

Tuwu radneezišs Jansonam **W. Dermanis**. Wīnšch parahdas tajā druhajā pirmšrewoluzijas laikā, kad nodrutat kahdu špirgtaku apzerejumu gandrihš pawišām neeešpehjami. Raut zif atklahtaku wahrdu dabū dširdet iikai Rigas latweeschu beedribas jautajumu wakaros un Sinibu komisijas wafaras šapulžēs. Tur ari wišpirmš lašiti Dermana galwenee kritiskee darbi. Pamata wilzeenos, kā teiktš, wīna kritika neatschkiras no Jansona domām. Utschkiras tikai ar šihlatu, wišpušigatu analiži. Wīnšch šawos daudšajos preekšnefumos anališe un šihlaki apzer ari rakstneezišas darbu isteikmes weidu. Jansons šagahša tautiskā romantisma tradiziju muhrus un parahdija tahlumā leelās mahkšlas perspektiwi. Dermanis eet drupām pahri un web lašitaju šew lihdsi tahlē. Dermanis šawā šinā wišpušigakš un šaprotamakš. Šo dara pate dšihwe. Starplaikā no Jansona lihds Dermanim latweeschu tautas dšihwē notikuse eewehrojama pahrfahrtošchanās un pahrgrupeschanās. Utschewišklo ideologu šludinatās šchiru intereseš, šaimneeziškai dšihwei pastahwigi pleschotees, pahrgahjušchas plaschu masu apšinā. Nawa wairš weenas weenigas nedalamas latweeschu tautas, bet daschadas šchiras ar daudšahrt gluschi pretejam šaimneeziškām un garigām interesešm. Dabiski newar wairš rakstneezišā pastahwet kahds weens tautiski romantiskš ideals. Raut ari neapšinigi, tomehr rodas daschadiba idejās, weelā un weidojumā. Us atšewišklu šabeedrišku šchiru pamata atbalstidamees, kritiskis war šwehrt un wehrtet daschadās rakstneezišas idejas pehz wīnu etiskās un kulturelās nošihmes. Dermanis, tāpat kā Jansons, neatsihst to rakstneezišas wirseenu, kas zentās šagahdat weenigi pušestetisku baudu besdarba laudim waj laiklawekli garlaižibas brihšchos. Wīnšch noteikti un apšinigi eestahjas preekšch šabeedriški idejiskās mahkšlas, kas mahkšlas lihdsleem zihnas pehz augštādās šabeedriškās un garigās dšihweš eekahrtaš. Dermanis šawos preekšnefumos un apzerejumos zenschas wišpahršaprotami peerahdit, ka rakstneezišas gars un šaturš ikreis atkarajas no laika gara, laika strahwām un šabeedriškām kustibām. Laika gars un šabeedriškās kustibas šawukahrt atkarigas no tautas šaimneeziškā šahwokla un eespaideem, šo tauta šanem no zitām tautām. Mainas šaimneeziškais šahwoklis, mainas ari lauschu garigais šaturš. Garigajam šaturam mainotees, ari rakstneezišiba pahrmainas šawā šaturā un wirseenā.

Bes kritikām par tekošhām rakstneezišas parahdibām, atšihmejami daschi plaschaki **W. Dermana** apzerejumi. Rakštā: „Pefimismš dšejā, šewiškli latweeschu lirikā“ (1901), wīnšch aprahda latweeschu lirikā dewindesmitajos gados waldošhā pefimisma dabiklos šabeedriškos zehlonuš. Wehšturiskifkritiskā apštātā: „Latweeschu originaldrama“ (1904), wīnšch ihšā,

bet faistofchā weidā sneeds fakarigu pahrskatu par latweeschu dramās attihstibu, wehrodams fewischki tās sabeedrifkās idejas, ko faira laikmeta dramatikā isteikuschki fawos darbos. Bet lihds ar to winsch kritise latweeschu dramu ari no estetiskās puses, usrahdidams, ka ta no primitiweem mehginajumeem pamafām attihstas par eewehrojamu sozialu ideju, weidotaju un fawa laikmeta kulturās attehlotaju. Ropā ar Jahni Usaru rakstītā broschurā: „Ro Andrews Needra mums sludina“ (1905), W. Dermanis spilgti apgaismo schi rakstneeka realzionaro darbibu leelās rewoluzijas pirmā zehleena preefchwakarā. Wiseewehrojamafais W. Dermana mahkslas-kritikas raksts ir: „Modernais proletariats un mahksla“ (1913). Tajā winsch analise daschadu estetiku un filosofu eefstatus par dailuma jehdseenu mahkslā, un usrahda, ka scho jehdseenu formulē proletariskā filosofija, wehsturiskais materialisms. Pehz tam winsch apluhko, ka proletariata dshwe un idejas atspogulotas sozialistiskās, proletariatam simpatisejofchās inteligenzes dairakstneezibas darbos. Beigās winsch te norahda kahdas proletariatam atteezibas pret tā fauktām mahkslas baudām, kahda loma mahkslai peekriht proletariata darbā un zihnā, un kahdi apstahkli nepeezeefchami, lai waretu isweidotees noteikta proletariska mahksla.

Dermana rakstneezibas kritikā jau pilnigi skaidri dshirdas wehsturiskā materialisma un sozialisma prinzipi. Dermanis patš stahw pilnigi sem strahdneezibas kulturideju eespaida. Tapehz winsch ari latweeschu rakstneezibā wisur meklē tautas dshlakās kulturdsihwes isteiksmi, wehrtē to pehz winas idejiskā fatura, dshkuma un spilgtuma. Noteiktis, pahrleezinofchs prafijums pehz fawa laika idejas un fatura, ir weens no swarigafajeem, jeb kad notikuscheem latweeschu rakstneezibas paplaschinaschanaas un padshinaschanas mehginajumeem. Rakstneezibā, kur no pat fahkuma eestahwejees tradizionals faturis tehrpts tikpat tradizionālā formā, tas ir radikalū pahrgrosibu prafijums. Radikalas, redsamās pahrgrosibas, faprotams, ari Dermana kritika nerada. Latweeschu wezee rakstneeki faturā ir nelokami konserwatiwi. Rā gleemeschi wini eeraujās dshlak fawā ischaulā, ja tos aisslar. Jaunee pahraf lokani un lokami. See usnem wisu nepahrbauditu, fawas ihpatnejibas uguni nepahrfaufetu un nekrystalisetu, tee grosas paschi, bet neka nespehj grosit. Dermanis popularise zittautu naturalistus kā Solā, Ibfenu, Gorkiju. Bet latweeschu rakstneeeem tee jau agraf pasihstami. Latweeschu rakstneezibā jau fastopami uszihtigi un ruhpiגי darinati pafalmehginajumi ahrsemju naturalisteem. Bet tee paleef tikai mehginajumi, skolneeku darbini. Ne naturalistiskā, ne realistiskā mahksla no teem neradās. Realistiska mahksla atrodama atfewischku latweeschu rakstneeku darbos; bet spehzigs realisma wirseens, pretfwarā tautiskajam un netautiskajam romantismam, naw wehl nodibinajees. Tapehz ka tai schkirai, us kura schis wirseens galwenā fahrtā war atbalsstiees, wehl naw peeteefofchi augsta wispahrejās garigās kulturās lihmena, kurā no paschas widus rastos spehzigi rakstneeki. Tomehr Dermanim leeli nopelni latweeschu kulturā un rakstneezibā. Winsch paspehja apgaismot un wispahrfaredsami nostahdit tās schkiras un tos zenteenus, is kureem pehz wina pahrleezibas weenigi dshims leelā, idejiskā, progresiwa nahlotnes mahksla. Leelās rewoluzijas pirmais zehleens 1905. g. eerauj Dermani fawā mutuli. Winsch ir stary pirmajeem atwabinaschanās kustibas wadoneem Latwijā un lihds ar ziteem smof zeetumā un trimdā, emigrē un tā pasaudē zeefchus fakarus ar latweeschu rakstneezibu winas tahlakā attihstibas gaitā.

E. Pihpinsch-Wisulis

Rā Dermanis, ari **Pihpinsch-Wisulis** (1873) teef pasthstams ar preefshlasijumeem toreisejā latweeschu garigās dšihweš zentrā, Rigas latweeschu beedribas Sinibu komissijas šapulzēs. Tautisko nostanu šnaudā un reakzijā wina latweeschu rakstneezibas kritikas tur wairaf gadu ir weenigais dšihwais wahrds. Pihpina-Wisula kritika naw tik šabeedriski aktiwa, kā Janšona un Dermana; ta wiswairaf zensčas nosklaidrot un nostiprinat realistikās estetikas pamatus. Ur tahdu noluhku winsch pahrstrahdā un popularišē Tēna mahkšlas filosofiju; wina pašča mahkšlas atšinā stipri ismanams šchis filosofijas eespaids. Pihpina-Wisula kritikai leela nosihme latweeschu rakstneezibas attihstibā: kulturela šastrehguma laikmetā, kad progresiwā beletristika un winas kritika weegli šleezas uš failu šabeedrisku ideju propagandu, ta iszel mahkšlas ihsteno buhtibu un aishrahda uš teem estetiskās isteikšmes lihdsekteem, ar šahdeem weenigi rakstneeziba war šekmet dšihweš attihstibu. Pihpinsch rakstijis apzerejumus ari par jaunako kreewu un ahršemju rakstneezibu. Uri šcheem stingri prinzipialeem apzerejumeem šawa loma prinzipu nabagās un nestingrās latweeschu estetiskās domas attihstibā wispahri, un realistikās mahkšlas atšinas šekmeschanā šewišchi.

Pihpinsch ari pats darbojas kā rakstneeks. Beš dascheem originalšahsteem, winsch tulkojis ari Gogola „Miruschās dwehseles“ un šastahdijis pahri šejumu rakstu krahjuma: „Zittautu Rascha“. Bet ari zitadi winsch daudš šekmejis tikpat realistikā rakstneezibas wirseena, kā radikalas šabeedriskās domas un tautas atswabinaschanās zihnas attihstibu. Rā laikrakstu: „Jaunās Deenas Lapas“ un „Jaunā Wahrda“, un šurnalu „Išglihtiba“ un „Domas“ redaktors, winsch ilgus gadus pulzinajis ap šewi wišus progresiwakos šabeedriskos darbineekus un publikistus zihnai pret reakcionaro latweeschu leelburschuasiju un gruntneezibu un wina milšigo literatu škaitu. Winsch pratis pee šaweem isdewumeem šaistit ari proletariata ideologus un publikistus un dewis teem eespehju legalā zelā strahdat plasšako mafu kulturas labā. Pihds pat rewoluzijas otrajam zehleenam 1917 g., kad latweeschu strahdneeziba pirmo reiši guwa eespehju pate atklahti isdot šawus laikrakstus, Pihpina redigetās awišes un šurnali ir idejiskās opozizijas eerotšchi blakus nemitigi wajateem un beigās pawišam isnihzinateem strahdneeku laikraksteem. Šhajās awišes un šurnalos tad ari galwenā šahrtā ir iszihnitas wišas literariskās zihnas pret mahmutneekem, dekadenteem un markšisma renegateem. Blakus wišam tam tur nodrukati daudsi šabeedriski-idejiskās dailliteraturas originali un tulkoti darbi, kas eewehrojama mehra atbalstijuschi tautas atswabinaschanās teekšmes un šagatawojuschi lauschu mafas nahkamam leelajam politiskam, šabeedriskam un estetiski-idejiskam pahrwehrtibām.

Realistiskee protesta dšejneeki

No eepreefšchējās nodalās šazitā jau buhs šaprotams, ka realistikās dailliteraturas wirseens naw atwasiņams teeschi no dewindefmito un wehlaکو gadu realistikās kritikas. Somehr šinams un ihsti zeeschs šakars ismanams štarp teem dšejneekem, kurus tahlat apluhkošim, un nupat apškatito realistikō

fritifu. Weenam otram no ſcheem dſejneekem wehl peemiht ſtiprſ roman-
tiſma elements — waj nu kà mantota literariſka tradizija, waj kà eedſimta
mahſſlineeſa dabas teekſme. Bet no paſtoralà laiſmeta paleekàm wini wiſi
pilnigi attratijuschees. Winiu paſaules atſina, winiu dſihweſ iſjuhta, kà ari
mahſſlineezifko wehrojumu un iſdomas apjomſ un tehlojumy weids uſrahda
wiſzeefchako tuwumu realiſma teoretikeem. Beſ ſchaubàm, weens otrſ no
teem buhſ jauno wirſeenu atradiſ pilnigi patſtahwigi, iſaugdamſ lihdsi
jaunajam ſaimneezifki-ſabeedriſkam laiſmetam un teeſchi waj idejiſki peeſlee-
damees tam jaunajam lauſchu ſchkiràm, kuru noſihme dſihwè paleek arweenu
ſamanamata. Zitòſ, turpreti, realiſtiſkàs kritikaſ eepaidſ nepahrprotami
redſamſ. Uboſ gadijumoſ idejiſka radneeziba ſtarp teoretikeem un dſejnee-
teem realiſtiſkà laiſmeta ſahkumoſ nenoleedſama.

Noſkanu laiſmeta rakſtneeziba, it ihpaſchi realiſti-romantiki laiſmeta bei-
gàs, wiſpuſtigi apſtrahdà un lihdsi beidsamam ſihkumam iſmanto ſawu preeſſch-
metu. Rà ſpoguli te redſamſ latweeſchu tradizionalàs ſemneezibas attehlſ.
ſahkumà, ſem paſtoralo ideju ſwara, ſemneeziba rakſtneezibas darboſ parah-
daſ pilna bibeles tizibas un tikumu, paſiwa un galigi konſerwatiwa. ſaim-
neezifkai attihſtibai lihdsi mainas ari ſemneezibas wiſpahrejais rakſturs.
Wezmodigais maſleet peeſahpjaſ, maſleet pahrweidojaſ, kaut ſtihwi, tomehr
manami peemehrojaſ pahrgroſiteem apſtahleem. Paſtoralaiſ eei kompromiſà
ar tautiſko, lai ari nelabpraht, tomehr ſajuhtami atlauj tam leelakas teeſibas.
ſemeſ eeguhſchanaſ jautajumſ noſtahjaſ dſihweſ intereſchu widù; ari
rakſtneezibà taſ ſahſ atſauktees arweenu ſkalak un apſinigak. Rakſtneeziba
pamaſàm peenem to noſrahſu, ko toreifejee rakſtneeki (Purapuke) un publiziſti
(Weberſ) tiſ labpraht apſihmeja ar wahrdu: idealiſmſ. ſawa noſihmè ſchiſ
wahrds te ir ari weetà. Latweeſchu ſemneeka waroniga zihna dehl ſawa
ſemeſ ihpaſchuma naw iſſkaidrojama weenigi ar materialeem paſchlabuma
aprehkineem. Jaunà laiſmeta ſaimneezifkà laiſmeta ſahkumà ta pateeſchàm
ir ari zihna dehl augſtakaſ garigàs kulturàs, kura war nodibinatees tiſai uſ
ſaimneezifkaſ neatkaribas pamateem. Tad wahrds idealiſmſ te ir pilnigi
weetà, jo jaunà gruntneeku ſchkira pilda eewehrojamu lomu tautas attihſtibas
gaità. Bet ſchi gaita nowed pee idealiſtu neparedſetàm, bet tomehr dabiflam
konſekwenzèm. Maſgruntneezifkee zenteeni pamaſàm nowirſas tihrà materia-
liſmà, kur no idealiſma maſ kaſ wairſ paleekas pahri. Egoiſtigà paſchpee-
tizibà ſemneekſ kà lehdèm ſeenaſ pee ſawa ſemeſ gabala, pee ſawas dſimtas.
Uſ wina dſimtihpachuma robefchàm naw wiraſ paſaules, naw lauſchu, ar
fureem winam kahds kopejs ſafarſ un tahlaki zenteeni. ſeme ir ſwehta,
ſeme ir ſemneeka elkſ, ſemneekſ ir ſemeſ, ne ſeme ſemneeka dehl. ſeme
praſa werguſ. Werga peenahkumſ ir ſtrahdat un klaufit. Un wina ſahpeſ
un zeefchanaſ rakſtneeziba tin roſchainà romantikaſ miglà. Zilwekſ ar ſawu
augſtako pahrkufoniſko dabu teek pameſtſ un aiſmirſtſ. ſewiſchki maſaiſ,
neſpehzigaiſ, kam neimta eefpehja eeguhſ ſawu faktianu, ſawu ſtuhriti ſemeſ.
Un ja winiu atgeras, tad karikkè, tin tajos paſchos romantikaſ plihwuroſ, kà
wiſu ſemneezifko dſihwi.

Tad jaunà dſihweſ kuſtiba iſjel rakſtneezibas lihmeni zitaduſ darbi-
neekuſ. ſee uſſkatami kà ſpilgtſ kontratiſ pret ſawu laiſu pahrdſihwojuſcho,
neihſto idealiſmu un wina neſeju, tautiſko romantiſmu. Realitiſtku rakſtnee-
zibas darbu un rakſtneeku ari jau agrak redſejàm deefgan daudi. Bet taſ
ir neapſinigs realiſmſ, zitadi runajot, naiwais realiſmſ. Taſ rodas

aif neapfinigas rakstneeku teefmes, notehlot dsihwi un winas teefmes winu nepahrtrahfotâ un neaismiglotâ ihstenibâ. Rakstneeki un dsejneeki, kuruš minešim kâ realistiskâ wirseena fahzejus, wairakejadâ sinâ spilgti atškiras no teem. Wišpirmš ar to, ka wini redš dšilu fabeedrišku plaišmojumu tautas nazionalâ kopumâ, nomana weenâ pušê tâš sozjalâš preešchrozibas, kô peešchêir manta un wara un otrâ netaišnibu un zeešchanas. Un tad — wini noteikti nowehrščas no teem, kuri lihds tam staigajuschi dsihwes un rakstneezibas zentrâ un peegreesčas nabagajeem un wahrđsinateem. Sabeedriško iswirtumu un moralisku trulumu weenâ pušê un nenomahkto zilwezibu un augstu idealizmu otrâ, wini pa leelafai dakai tehlo apšnigi, ar noluhku radit reebumu un simpatijas. Šo waretu fazit ari par apšnigo realizmu. Kâ tahds šchis realizms beeschi ween ir tendenziošs. Beeschi ween tendenziošs ne tikai rakstneezibas darba idejškâ faturâ un noluhkos, bet ari psihologiskâ uštwehrumâ un wišâ mahšlineeziskâ tehlojumâ. Keišem wišch iswehrščas kailâ ideju propagandâ, atmetot nošt waj ašmirstot nepeezeeshamo mahšlineezisko eetehrpu. Wišpahrim, šchis apšnigais, fabeedriškais realizms newar usrahdit dauds tahdu darbu, kuruš estetiskâš isteifmes un wišpahri mahšlineeziska tehlojuma sinâ waretu stahdit blakus eepreešchejo laifmetu (Upišcha-Biršneeka, Blaumana) fazerejumeem. Bet winam peeder tas leelais nopelnš, ka wišch isahrda nowezojušchâš, dsihwei atpaikalpalikušchâš literariškâš tradizijas un eerosina rakstneekus un lasitajus ne tikai wehrot fawu apfahrtni, bet ari lihdsi domat un lihdsi zihnitees. Wišch padara latweešchu rakstneezibu idejški faturigaku un bagataku, mehgina winu pazelt par dsihwes wiršitaju un waditaju špehku.

Ed. Treumanis

Pawišam fawadaku **Ed. Treumanis** (Swahrgulu Edwards, 1866) redš pašauli, netâ fawa faktina dsejneeki un tautiski-romantisko epigonu fabeedriba. Sawâ pašaulš atšnâ wišch pilnigi atškiras no tâš. Wišš, par kô epigoni un naiwee realisti fajuhšminajas, winam leekas tufšchš un tufšchi uspuhštš. Winam tas israhdas smeekligš. Bet Treumanim, kâ dsejneekam, naw tahda daba, kas ar weeglu šmaidu nowehrštos un eetu fawu zelu. Tas, kô wišch atšniniš un ištutis, isteizas satirâ. Ruplejâš un satiriskoš dsejološ wišch sobojas it fewišchi par tam leetâm un zenteeneem, kô wina laifa waldošchâ strahwa dsihwê un rakstneezibâ tura par neaisteekamu, gandrihš waj par šwehtu. Treumana satira ir teeshâ, weenteešiga; ta wišlabakajâ nošimê ir satira, kur zaur smeekleem đširdas ašaras. Ša naw rotalošchandš weikli ismekleteem wahrdeem, ismanigi šapihteem teikumeem un gludi nowihletâm asprahštibâm; ta išeet zihnâ par augšteem šadšihwes un tikumibas jautajumeem. Ša ir eeroziš labot, pazelt, eekustinat šamaitato, garigâ bešdarbibâ nogrimušcho fabeedribu. No estetiskâ weedokla luhkojotees, daudšas Treumana satiras tagad wairš neštur nekahdas kritikas. Šâš ir rupjas un neaptehštas, ari nešaklanotas un štarbi aišklaroščas. Wehrtigs ir tikai winu etiškais faturs, winâš eelikttais pateesais šašchutumš pret wišeem leekehšcheem un ištuhzejeem, pret wišu neihsto un notrulušcho materializmâ šastingušchajâ pašaulê. Winejâ goda meelastu, augsto laimju un neihsta idealizma laifmetâ Treumana satira greesčas fewišchi ašî un šahpigi juhtami. Bet ir štarp Treumana satirâm ari weikli usraššitišanti un ašprahtigas parodijas, kuras fawu nošihmi wehl ilgi nesaudeš.

Satira ir weens no Treumana dsejas spehzigateem elementeem. Bet ar satiru dsejneeks tomehr sawā sinā it kà pazelas pahri dshwei un apstahkleem. Satira pehz sawas dabas jau eetwer sewi it kà pahrafuma apsinu, it kà norahdijumu, ka dsejneekam ir sinama un aissneedsama zita, labaka un pilnigata pasauale. Zif zeeschos sakaros fabeedrifka satira pate ari nestahw ar sawa laikmeta tuwo ifdeenas dshwi, dsejneeka perfonu wina tomehr it kà attahlina us kahdu neifdeenas, it kà soga stahwofli. Treumani neapmeerina weenigi pasobofchandas par sawa laika dshwi un zilwekeem; winsch newar justees peetizigs un laimigs, kamehr apfahrt pasaulē til dauds nepeetizibas, fahpju un nelaimes. Un sawu satiras eerozi pee malas nolizis, winsch ar sawu tragiski no peetno dseju nofahpj dshwes dskumā un mehgina isprast, kur wisam fahkums un zehlonis. Winsch luhkojas sawa laika fabeedribas aifguhtnem steigtā un apdseedatā eeguhfchanas zihnā un — reebumā nowehrfchas. Reds, ka daudsi teef pee mantas zaur bagateem wezakeem, nekreetnu werdsifku dabu, wiltibu un bagatu puhru, bet retais tikai ar godigu darbu. Treumanis faprot, ka ar mantu ween nepeeteef ihstai zilweka laimei, fewischki wehl, ja pee mantas lihpetaitfribas putekli. No lepnajeem un bagateem Treumanis nowehrfch sawus flatus us pasemoteem un apwainoteem. Un tã jau agri nodibinas Treumana dsejas pamatwilzeens: dšila lihdsjuhtiba ar teem, kas zeesch, to spehzigatee zilweki un apstahkli wahrdsina. Kur ween winsch greeschas, wisur reds truhkumu un postu un par to wina dwehsele zeesch.

Rã fchi raksturigã ihpafchiba dsejneeka dabã wareja rastees, to isskaidro winsch pats kahdã no saweem dsejoleem. Esmu peedsimis wezã buhdã — winsch faka — esmu usaudsis duhmainas telpãs, weenãs asarãs pahrlaidis garas naktis. Es pasihstu nelaimigã dshwi, kã wina waigi deg, kad wif wina zenteeni un noluhki faplof sem nabadfibas smagã juhga. Es sinu nelaimigã fahpes, kad wina darbu nopel un nopelnitas algas weetã sneeds tikai kaulus. Es pasihstu wahrgã ismifibu, kad ar asarãm tas gaida malfes, bet bagatais to aifdsen no sawãm durwim. — Tã Treumana dseja muhs nowed pawisãm zitadã pasaulē nekã ta, kurã redsejam tautifkos romantikus un naiwos realistus. Spehjee, eemantojoschee, uswaretaji winam weenaldfigi, winsch dshwo un juht ar dshwes un apstahklu uswareteem, wahrguleem, nizinatēem un apfmeeteem. Redfams, winam tuwa ta dshwe un tee paschi zilweki kã Upitim-Birsneekam. Tikai winsch newar noluhkotees us teem ar klufãs fahpēs smelbosochu firdi. Winsch ustrauzas, winsch protestē, winsch sibenus schkel pahrmahku galwãm. Un tad winsch atfal flati raud lihdsi saweem wahrguleem. Til dauds un daschadi ir schee nelaimigee, ka Treumana dseja wed garãm wefelu galeriju teefchi if dshwes nemtu tehlu. Dshwes kluhmas wisfsmagat gulstas us feweeti. Treumana dsejã wisbeeschaf dsirdas apstahklu nospeestas un fabeedribas noteefatas feweetes ifnisuma fazeens. Nelaimigas feweetes tehls winam pamasãm isweidojas it kã par wifu zilweziflas nelaimes un posta simbolu. Safarã ar to fewischki fpilgti dsirdama Treumana dshwes fajuhtas raksturigatã nofkana: neiflihdšinams un neifkleedejams pefimifms. Tas pahrmahz wifu zitu, kã smalkã tihklã fareschgi wifas dsejneeka juhtas un juhteklus. Wina dwehsele atfauzas wairs tikai zilweka zeeschanãm un fahpēm. Sahpes — scho wahrdu waretu rakstitt pahrmahku Treumana dseju. Birmajos dsejolos tãs dsirdamas wairaf tikai kã dwehsele eeguluschos neapfinatu eespaidu atfkana. Bet wehlat no scheem eespaideem ifaug wefels pasauales usfats, ka fahpes ir wisaugstafais dshwē, ka fahpēs ir wifas dshwes ihstã buhtiba, winas fahkums un beigas,

mihkla un usminejums. Tà fawàs tablakàs konsekwenzès Treumana dseja nonahf tuwu Weidenbauma pessimismam. Teesch Weidenbauma eespaids weetàm ir nepahrprotams. Tomehr Treumana pessimism ir fawadas dabas. Winam nepeemihf nekàs no pasihstamà beszeribas pessimisma, fo waretu falihsinat ar melnu loku apfahrt katrai zilwezifkai buhtnei, no kura isejas naw, fur atleef tikai weens: nogrint besspehka un ismifuma nakti. Treumana pessimism ir dsihwes, bet ne zilweka pessimism. Dsihwè winsch reds wiswairaf tikai launu — bet ne tapeh3, fa zilweks pat3 fawà buhtibà launs. Launi, peh3 wina eeskata, ir tikai daschi zilweti (bagatneeki, zeetsirdigee). Bet ari tee tahdi tikufchi ne aif fawas gribas, bet sem dsihwes apstahku speedeena. Teem pretim stahw nedaudsee no teem apspeestajeem, no kureem strahwo spehks un fajuhfma dsihwi pahrweidot un labot. Post3, nelaimenabadsiba ir pahrejofchas parahdibas. Zilwekam pascham zelotees leelakà gara pilnibà un spehka, eespehjam3 ari wisu dsihwi ap fewi pazelt, pahrweidot, padarit labaku un pilnigaku. Treumanis noleeds fawa laika dsihwi, bet tiz tam fawa laika zilwekam, kas tee3as peh3 nahkotnes idealeem. Nahkotnei dsihwo tikai tas, kura ideali tif tahli, fa naw ar roku aissneedsami, kura juhgs tif smags, fa nekahda wara ahrpu3 pascha winu no ta nesphej atfwabinat. Tikai tas speh3 ziteem palihdset, kam spehks palihdsetees few pascham. Tahds ir Treumana jaunais kalejs („Jaunais gadu simtenis“). Tas neluhdsas it neta, tas tikai prasa, lai wirs seme3 miht taifniba, lai zeenà teef turets tikai darbs, fo gars un rofas pastrahdà. Tà Treumana nahkotnes ideals galu galà eetweras prasijumà peh3 wispahrejas zilwezifkas taifnibas. Bet if foli redsam3, fa schis ideals nefur newar dsihwè peepilditees tif pilnigi, tà to wehlàs dsejneeka fajuhfminatà fird3. Ifdeenas dsihwe puhsch ledaini miklu wehsmu preti dsejneeka idealu ugunij. Warbuht, tas weens starp teem eemesleem, kas speesch Treumani arweenu wairaf nogreestees no aktiwas zilwezifkas lihdsstrahdibas jaunà laikmeta leelajà kulturass darbà un noslehgtees fawà dsejneeka weentulibà.

Protams, ari individuali speh3iga dsejneeka weentuliba war buht raschiga un winas darbs wehrtigs. Treumana mahfklinezifkai dabai swescha sapnojoschà besspehka romantika. Uri wina maigajos mihlas, atzeru un sapnu dsejolos dsirdas fwaiga dabas elpa un pee dsihwàm parahdibàm ahrpufè un fewi paschà faistita doma. Tihri abstrakteem jautajumeem Treumanis nekad nenododas. Pa fawas weentulibas logu winsch tomehr wehro dsihwi. No dsihwes wina dseja isauguse un pat weentuliba winu no tàs newar pawifàm schkirt.

Raksturiga tomehr ir schi pate daudsinatà weentuliba dsejneekà, kuras schkeetas, wisas ihpaschibas, lai isweidotos par fabeedrifku realistu wahrda labakajà nosihmè. Lai peeweenotos jaunajeem fabeedrifkeem spehkeem — teem pascheem nabageem un wahrdsinateem, kureem peeder wisa Treumana fird3, un kuri nahf nofkratit wisus flogus un isfkaust wisu netaisnibu. Rapeh3 winam wajadseja nowehrstees nomalè un taifni 1905 gadà, kad wisa tauta fazehlàs atfwabinatees, islaist dseju krahjumu ar sihmigo wirsrafstu: „Weentulibà“?

Mums naw sinami intimakee, tihri personigee eemesli, kuri daschreif dsejneeka dsihwè un darbà spehlè ischkifroschu lomu. Bet tomehr paschu galweno waram redset un saprast. Treumanim naw teeschu, fabeedrifku un psichifku kafaru ar teem nabaga brahleem, kuras winsch apdseed fawà dseja. Winsch ir dsili juhotosch3 un lihdsjuhtigs inteligents, tà tad peenahzejs.

Nomalê stahwet, wehrot un tehlot winsch spehj, ari fajuhfminatees un atkal tehlot, bet ne lihds galam lihdsi eet un lihdsi zihnitees. Latweeschu proletariatum Treumanis ir un paleef pasweschs. Sweschi winam tee organisazijas un sabeedrifkas zihnàs weidi, ar kureem strahdneeziba teezas pehz labakas nahkotnes. Wina sabeedrifkee eeflati neteef laukà no nenoteifto apstahllu loka faimneezifki-sozialàs eefahrtas isjuhtas plaschumà. Wina nabago brahlu jehdseens neattihstas lihds sematàs schkiras atsinai. Un kad dsihwe un ari mahfflas kritika jaunajà laikmetà neatwairami usstahda schahdas ispratas un schahdas atsinas prasijumu, Treumanim neatleef nefas zits, kà atwilktees fahnuus weentulà weetà.

Ed. Treumanis peeder pee ahrfahrtigi raschigeem dsejneekeem. Apmehram peeypadfmit gadu laikà winsch isdewis weenpadfmit sehjumus dsejolu („Sahpès un fmaidos“ I un II, 1906—1907, „Jaunais gadu fimtenis“, „Urdeewas jaunibai“, 1903, „Grehzineeka firds“, 1903, „Weentulibà“, 1905, „Sirdsbehrni“, 1906, Epigramas, 1906, „Pehzffanas“, 1908, „Gaujmalas fmidfinas“, 1909, „Zetuma roses“, 1911 un bes tam wehl weselu wirkni daschadu antologiju, kupleju un lugu. Treumana dramatisfajeem mehginajumeem naw nefahdas fewischkas wehrtibas. Wina antologijas fapopot bagatigs latweeschu lirikas un satiras krahjums, pee kam islasè spilgti nomanama dsejneeka pascha ihpatnejiba. Par Treumana nopeetno dsejolu formu janodod apmehram tahds pats spreedums, kà par wina satiru. Treumanis wispahri mihl stiprus, azis krihtoschus pretmetus, un us wina spilgtuma pa leelakai dalai dibina katra atfewischka dsejola efektu. Winsch juht pahraf dsili un zilwezifki, un tapehz wina dseja beeschi ween isflan kà fahpu mozitas firds instinktiws fleepseens. Weetàm tur dsirdamas pahraf faskruhwetas, pahrfkanotas fkanas. Weetàm Treumana dsejoli pat estetisfi nebaudami fawà naturalistiska failumà un ispihletà tendenzè. Ari tagadejeem laikeem fawu wehrtibu usglabajuse wina weentulibas atzerez, skumjo domu un individualo fapnu dseja. Tur winsch fawàm juhtàm atradis dabifki peefkanotu, daihi glesnainu un graziosi ritmisku isteifmi.

Ed. Weidenbaums

Ed. Weidenbaums (1867—1892) ir Treumanim tuwu radneezigs dsejneeks. Tifai wina dseja ir wehl krasaks kontrasts epigonu un tautiska romantisma nostanu laikmeta rakstneezibai. Dsihwešfatura tuffchà optimisma strahwai Weidenbaums nostahjas preti ar greesofchu satiru un dsilu, pesimismu. No tautiska romantisma roschaini apgaismotàs tschalojofchàs burfmas eeejam Weidenbauma dsejà kà augstà, melna gludinata granita kapu welwè. Sem fahjàm birst sfujas un nowihtufchas pukes. Well ledainš wehfums, drebuti leed pahf fauleem. Weidenbauma pesimisms pa dalai dsihweš wehrojumos un peedfihwojumos dsimis, pa dalai ahrfahrtigi plaschas un dsilas sinatnikas atsinas attihstis un isweidots. Winsch neatsihst klibofchanu, laipofchanu un epigonisko peemehrofchanos apstahkleem. Taisni, bes kompromiseem, bes bailèm winsch fawà neschehligàs domas darbibà eet lihds galam. Un gala flehdseena druhna atfina, fa wisur tifai truhfums, fahpes muhscha deenu, wilfchanas, beszeribas ismifums un ais wifa ta — nahwe. Gaischakos brihschos ari winam eenahl prahtà, kà ihstis filosofis naw pesi-

mists, bet jautrs dshwes bauditajs. Us azumirkli winsch aismirstas dshwes reibuli, mihlestiba, behrnibas atminas; us azumirkli apnemas mest projam skumibu, tizet dshwei, strahdat. kamehr wehl laikš. Bet drihs winam atkal jaatsihstas, ka strahdat ir welti, laimes sapni blehnas un neeki; firds atkal atweras tikai sahphem un zeeschandam. Druhna, smaga ismishuma pahr fakosteem sobeem islauchas lahsts par zilwefa likteni.

Weidenbauma dseja ir domu ahrfahrtigi bagata. Schaja fina wina aishneedsis tikai retais starp latweeschu dsejneekem. Itweens pants winam rofas ap kahdu fahschgitu sabedrishtas waj individualas dshwes problemu. Un tomehr tur naw nefa sadomata, nefa fausi lokaina waj nedsejista. Tragiski nopeetnee pateesibas mellejumi faista lastaju pee scheem panteem. Dsilas zilwezistlas personibas pateesiba weras preti ka melni, wehst dwehshmojoschi awoti.

Filosofiska puse Weidenbauma dsejolos ir ta wehrtigaka un ari peewilzigaka. Wina pestimisms weras preti ka trahschna magone pee tikko isplauschja, bet jau sawihuschja stumbra. No melna seeda dwehsh preti beszeriba un nahwe. Un wihuschu skuju smarsha sajuhtama ari wina pahrgalwigajos dshhaja un mihlas bauditaja dsejolos. Uri zeetejus brahlus winsch beeschi atminas, doma par wergu floga spaiditeem strahdneekem un modina swabado garu zeltees un atpestit zeetejus. Bet ari tee leekas tikai mirkli wina domas, dshwes atfina un personigas sajuhtas. Tur winam naw zeeschala atbalsta sem kahjam, un winsch nogrimst atkal sawa pestimisma.

Forma Weidenbauma dsejoleem naw sehischli iskopta un shihpeta. Leekas, tai winsch naw peegreesis sehischlu wehribu. Winsch rakstijis par to, kas us firds, un ta ka tas kuro azumirkli nahzis no firds. Estetiskas isteikmes wirtuosi tur atradis dauds nepilnibu un nenostanojuma. Bet ir dahrgakmeni, kas ari nehshpeti peewelt ar sawu eefshejo wehribu un tahlu sneedsofchu dshhligu shihdumu. Tahda ir Weidenbauma dseja. Sawu idejisko un sabedrishtu wehrtibu wina wehl ilgi nesaudes.

Weidenbauma dseja isprotama tikai tuwat eepasihstotees ar dsejneeka raksturu un apstahleem, kahdos tas nodshwojis sawu ihso muhschu. Wisa Weidenbauma dshwe un attihstiba norishnas tautiskam epigonismam preteja wirseena. Jau behrniba no wezakeem winsch manto latweeschu masgrunteeku dsimtās tif reti redseto pateesibas mihlestibu un blakus ihstai Kristus mahzibai brihwdomibu dshwes un religijas eefkatos. Skola laimiga kahrtā turpina Weidenbauma garigo attihstibu tahda pat wirseena. Tahschu wisshwarigakais ir Weidenbauma muhscha pehdejais zehleens, ko winsch pawada ka students Terbatas uniwersitate un pa starplaitkem wezaku mahja! Tur wina gandrihs pascha sahkhuma reds ka literariski-siniskas studentu beedribas darbigu lozekli. Schi beedriba parastās studentu schuhposchanas, dueleschanaš, smalko maneeru un mutes patriotisma weeta nodarbojas ar nopeetneem sinatnikem un mahshlas jautajumeem. Winas galwenais noluhst: sinatnu populariseshana un isplatishana tautas wisshlaschafajas aprindas. Te Weidenbaums fastop beedrus, kuru zenteeni, masakais, galwenos wilzeenos sahkan ar wina teekmem. Tomehr nekad un nekur winsch newar atrast ne sabedribas, ne zilwefa, ar ko pilnigi saprastos un weenotos. Pahrat ihpatnejs winsch sawa gara. Jau agrā jauniba Weidenbaums nodibina sawus ihpatnejus usskatus par wiseem dshwes jautajumeem. Ne no grahmatam winsch smelas sawu gudribu. Wehrigam azim, fillu firdi winsch luhkojas

dſihwē, pahrdomā un analiſē wiſu redſeto, lihds patš ſaweem ſpehkeem teef
 pee leetu todola, pee pateſibas. Weidenbaumam nawa autoritates, kurai
 taš if uš ſola ſekotu, kuraš atſinu wiſch atfahr totu wahrdu pa wahrdam.
 Daudſfahrt wiſch ſajuhsminas par kaħdu dſiku domataju, ar kuru wina
 eeſtati nebuht neſaſtan. Brihws garš, ſilta ſirdš, ſpehjaš juhtaš wina wiſur
 peewelk. Uri paſcha raſtutam pretejaš, taš winam miħlaš, tapehž ka modina
 un mudina garu uš patſtaħwigu darbibu. Wiſpirmā kaħtā wina intereſē ne
 ſinama teorija, ne peederiba pee kaħdaš partijaš, bet zilwekš patš. Wiſch
 meklē zilwekuš, ilgojaš pehž zilwekeem, wiſch ſmagi zeekch un pagurſt nepa=
 neſamā weentulibā. Wiſch ſateekas ar medikeem, teologeem, wahzeekcheem,
 freeweem, latweekcheem, materialisteem, idealisteem, tiſai zilweka newar ſaſtapt.
 Ratram waj uš peereš raſtita iſfahrtnē. Daudſi no teem beš kaħdaš ſmalſ=
 juhtibaš plijaš wirſū ar ſawu wahzeetibu waj latweetibu, idealizmu waj
 materializmu, pee kam wiſa wina gudriba un eeſtati pa leelakai dalai no
 graħmatām iſlaſiti, eeaudſinati waj weenkahrſchi iſraħditi modes deħl. Tiſai
 retš kaħdš ſawu eeſtatu patš darinajiš, tiſai retā domas, juhtaš, griba, wahrdi
 un darbi ſakuhſt par pilnu weſelu perſonibu. Weidenbaumš, ſinamš, atmet
 pahrđſihwoto eeſtatu, it kā dſihwe un apſtaħkli atkaratoš weenigi no zilweka
 paſcha, it kā ar labu gribu waretu ſaſneegt wiſu. Dſihwe jalabo, japahr=
 weido. Bet lai taš buhtu eeſpehjamš, wajaga ſpehžigu, indiuidualu zilweku
 ar ſtipru gribu pehž labakaš dſihweš kaħtibaš un augtaſa zilweka ideala.
 Weidenbaumu maſaſ intereſē naħtotneš ſabeedriſkaš un politiſkaš dſihweš
 formaš, kā paſcha naħtotneš zilweka idealaš. Wiſuš un wiſu, kaš ſawuš
 lihđzilwekuš kaut kā ſpeeſch, kałpina, moħa, Weidenbaumš eeniħt lihđš ſirdš=
 dſikumeem. Brihwiba, ſaule, iħſiš dſihweš preekš zilwekam wajadſigš, lai
 wiſch waretu dſihwot un attihſtiteeš uš pilnibu. Tadeħl kaħra nebrihwibaš
 forma, kaħra tumſonu mahziba jaapkašo. Spehžigakaš, aſakaš eeroziš ſchažā
 zihnā pehž Weidenbauma domām ir wahrđš. Bet wahrdu wiſch ſaprot
 žitadi, nekā ta laika oſzialee runataji un tautiſſee komiltoni. Wahrdam
 jahuht dſihwam, ſpehžigam, no pahrleezibaš dſikuma pluhſtoſcham. Wahr=
 dam jaufleeſmo kā ſibenim. Ja naw nepahrwaramaš gribaš un wajadſibaš
 runat, tad jazeekch kluſu. Weidenbaumš nodſihwo deenām, pat nedelām, ne
 wahrda ar beedreem nepahrmainijiš. Tiſpat atturigam jahuht ari dſežā. Jarakſta
 ar aſinim, tiſai tad raſtiitš wahrđš augluš neſiš. Runat wajag tiſai ar teem,
 kaš grib klaufiteeš, kaš gaida, ilgojaš, žitadi wiſu runato aiſpuhtiš wehſch.
 Weidenbaumš nepeeder ne pee kaħdaš politiſkaš partijaš. Preekch politiſ=
 kaš žihnaš winam nawa wajadſigāš ſapraſchanaš. Beš tam wiſch ir pahr=
 leeziſkaš, ka wiſpahr kulturāš un zilwezeš labā war darboteeš ari aħrupuš
 politiſkaš. Sinamš, newar teikt, ka Weidenbaumš pawiſam nebuhtu ſapratiš
 ſawa laika praſibaš, nebuhtu noſfahr tiš leelo ſabeedriſko pahrkaħtoſchanoš.
 Tiſai ta wina intereſē maſaſ, nekā tiħri indiuidualee problemi. Naw jaaiſ=
 mirſt ari taš, ka ta laika latweeſchu ſtudenti wiſpahr gandriħj nemaš neno=
 darbojaš ar politiku. Bet galwenā kaħtā Weidenbauma weenalđſiba pret
 politiku iſſkaħdrojama ar to, ka winam nawa žihnitaja, bet domataja un ſap=
 notaja daba. Sabeedriſkaš dſihweš degoſchee jautajumi wina dſežā naw
 aiſtiħti ar propagandaš noluhſtu, bet pa leelakai dalai uſſkatami tiſai kā paſcha
 perſonigo pahrđſihwojumu atſpulga un kā mehginajumi tiſt pee ſkaħdribaš.
 Bet dſežneeka zilweziſtai perſonai taħdš ſabeedriſkš indiſerentiſmš nenahk par
 labu. Nekur dſihwē neredſedamaš to idealo pilnibu, pehž kuraš ſlaħpſt, wiſch
 ar kaħru deenu paleek ſewi weentulaſkš, atſtaħtaš un druħmaš. Iſ dſilata

idealisma isdímíis pesimísm arween smagal nomahz wina aso prahtu un karsto sírdi. Weidenbaums pamasám sagrusd patš sawá eefshejá uguni. Winam neglahbjami jafadeg un jaisplehné. Wahjá meesa par nespehzigu isturet gentalà gara postigo spehtu. Weidenbaums par ideali schéhstu, eet kompromisos ar dsihwi, peemehrotees un pasemotees. Par labu, palíft par sahdu eeredniti, godigu maíses kumosa pelnitaju, remdenu karjeristu. Par lepnu, ískalt sawu seltu síhlà naudà un kaisit to garámgabhejeem us zela. Weidenbaums aiseet bojà, là aiseet katrs, kura ideali naw darinati pehz waldoschàs normas, bet kas sawas individualitates drihfi dseestofcho skalu arween no jauna neaisdedfina sábeedrifka kolektiwa nedseestofchá uguni. Diwdesmitpeektà gadà nahwe aiswed winu sawos melnajos ratos. Medimdinats, neaplihgots, pat nepasíhts winsch aiseet. Un kur pasíhts, tur pa leelakai dalai nesaprasís, eeníhts waj noschehlots là nelaimígs, pusahrprahígs zilweks. Rà lai tautiskee epigoni saprastu Eduardu Weidenbaumu, kas sin desmit kulturwalodas, war ísrehkínat wísgruhtafos matematikas usdewumús, kas raksta dsíldomígu apzerejumús par mekaníku, tautsainneeziibu, juridíkas filofosíju, un tomehr neklaunas atsíhtees, ka wífs tas wehl mas, ka sinat un ísprast zilweks newar tíkpat là nefa. Rà lai balanutígee, tautiskee dsíhwees un rakstneeziibas líhgufoni zeenitu Weidenbaumu, kuram katrs wahrds aprahígs un originals, kur katrs teífums klaufstajeem atwer plaschus ideju apwahrtschmus, un kurfch tomehr deenám un nedelám nobsíhwo pat ar draugeem wahrdu nepahrmainíjis. Tautiskee epigoni weená gadà fatal un nodrukà símteem seklí falkanu pantu; Weidenbaums wífa muhschá saraksta tík 90 íhsu dsejolíschu. Weidenbaumam desmítkahrtíga mehrà wífas tás íhpaschíbas, kas jauneklí dara par braschu tautas dehlu, bet tomehr winsch pamasám noníhft weentulíba un neísprotamá gruhtsírdíba. Sahda paschfritíka un domu dsílumús, idejísta sawadíba un ísteísmes originalà patstahwíba ír kas pawísam negaídítis, pat apwainojofchs. Tapehz tautiskee redaktori nereti leedsas nodrukaf Weidenbauma dsejas. Tapehz naw jabríhnas, peem., kad Pawasaru Jahnis spreesch par Weidenbaumu tà: „Schehlums eefogas sírdi, lasot pa leelakai dalai íhsos, sparígos, straujà dsejískà walodà pluhstín pluhstofchoš dsejolus — schehlums un líhdzseetíba ar bagati apdahwinatu, bet druhmas gruhtsírdíbas mozítu un postítu jauneklí.“ Tautískajeem epígoneem leekàs, ka tík nepraktíks un neapmeerínams zilweks là Weidenbaums, ír noschehlojams múktis, waj líhdzseetíbas zeenígs weenteefítis. Tautískais epígonís nemas ari nepuhlas saprast Weidenbauma idealo pesimísmu, jo ari us dsejneeku winsch skatas là us praktíki karjeristu. Bes druhmàs gruhtsírdíbas un dsíhwees noleedseja filofosíjas, winsch ar sawám apbríhnojámam gara dahwanám buhtu warejís tíft waj par latweeschu Horazí bes Horaza kluhdám. Bet tà winam jaisdeg un janodseest là meteoram, us azumírkli apschílbínofchi usleesmojufcham pee latweeschu rakstneeziibas pelekám debesím.

Genialàs parahdíbas dsíhwé un mahkflà naw weegli ískaidrojamas. Wísrupígalakajam pehtíjumam un pamatígalakajam ískaidrojumam weenmehr buhs jaapstahjas pee genialà zilwefa eefshejàs, eedsímtàs dabas noslehpuma. Sur ar wísfarefchítakám sínatnífám metodem wífs wehl naw skaidrí appaísmojams, un atleef wairaf tilai mínét un spreesf pehz líhdígam parahdíbám un radneezígeem ípeem. Somehr wíspahrejáis laífmeta fons ír skaidrí redsams aíf katras leelas perfontbas. Apjaufchami tee sábeedrífkee

apstahkli, kas wīnu īzēl ņawa laika dšihwes wirspuņē, wirsa uņ ņinamu puņi un beigās paņudina.

Tā ari Ed. Weidenbaumu redsam, tā ņihmīgu ņawa laika para h d i b u starp ziteem radneezigeem rakstneekēem un dsejneekēem.

Šihmīgi jau tas, ka wīņi dsejneeki nupat apluhkojamā grupā, kurā Weidenbaumš tas ņpilgtakais un raksturīgākais, nahk no ņemneezibas un pilsonibas atņņehluņhās inteligenzes. Rakstneeki-tautņkolotaji un teem lihdsīgi darbīneeki neteek weegli walā ne no ņawa faktīna materialīņma, ne no ņalkanā neihstā romantīņma, kas rakstneezibas darboš ap to tinas. Tikai zītā ņabeedriņkā un idejīņkā paņaulē pa hrze h l u ņ h e e s, ņawru h p stahwoņņhee dšihwēs wehrojūmi un pa hrbaudījūmi dšilakās īņglihtības eerotņņheem, wīnuš nenowe hrņņhāmī padara par ņawa laikmeta zenteenu kritīkēem un noleedsejeem. Treumanīš rahda ņawa laika dšihwes tuffņhību ņihkās naturalīstīņki tehlotās parahdībās un epīso dēs. Weidenbaumš to noleedņ wīņā wīņumā. Wīna noleedseja dabu te atbalsta plaņņhee filosoņīņke eegu wūmi, kurās eedņimtās teekņmēs īņleeto tā apņahrtnei un paņņam neatwairamus eerotņņhūs. Wīna ņabeedriņkais peņīmīņmš attīhtas lihds tai īhpatnejai dšihwes īņjuhtai un paņaulēs atņīnai, to zilweka domas wehsturē ņauz par paņaulēs ņahpju filoņoņīju. „At, uņ wīņas ņemes lodes naw neweens, ņam laime seed,“ — ņņhee wahrdi ņkan īhti un pa hrleezīnoņhi Weidenbauma mutē, tapeh z ka tajos īņņkan dsejneeka dabas pateesā buhtiba. Masak pa hrleezīnoņha ir wīna īsdšihwes un atņwabinasņhanās ideju dseja, tapeh z ka ta domata un rakstīta tīkai, lai aīsmīrstoš azumīrkli, lai kaut uņ brīhdi atrautu ņtatus melnī atwehrtajam beņdībēnīm.

Weidenbaumš peeder pee tās jaunās inteligentu audņes, kura stahw itkā robeņņhās starp dīweem ņaimneezīņkās un ņabeedriņkās attīhtības laikmeteem. Starp patriarchalās ņaimneezības mīreju laiku un ka pitalīstīņkās eekahrtas jauno deenu. Starp wīņkopas tautas idealeem un jaunās eekahrtas ņņklīru weidoņhanas teekņmēm. Wezo eekahrtu wīnņh noleedņ wīņā pilnībā, tapeh z ka beņ ņastinguma un wīņadas nekīhtības neka zīta tur neņpeh j ņastatīt. Bet ari jaunajā laikmetā, pret kuru wīņu laiku stahw ar ņeju pagreesees, wīnņh wīņpīrmā ka hrtā redņ nepīlngo un nepatīhtamo. Strahdneezība patlaban wehl tīkai mostas un ņahk organīņtees ņaimneezīņkai un kulturas zīhnai. It ņewīņhki ņhajā laikā wīnas zenteeni wehl leekās ņhaurī un paņņlabuma noluhku pilnī. Tur wehl naw ņpeh zīgās weenotas ņtraumes, kas plaņņhākā īdealīņmā un ņkaidrakā zilweezībā teektos apnemt wīņu paņaulī un aīstrautu lihdsī noņahnuš stahwoņņhu, ņīnatnes un filosoņījas eegu wūmu bagatu, bet dšihwes teekņmēs neņpeh zīgu inteligentu. Tā Weidenbaumš, weenam kraņtam nobrauzīs, neņpeh j nokluht lihds otram. Rā zilwekš wīnņh aīseet bojā, bet wīna dseja dšihwo. Rā greesīgš trompetes ņleedseens ta pa hrtrauz tautīņko lihguņonu konzertu. Ta eerōņīna atņkatītees uņ to, kas mīrst, un pa wehrtēes tajā, kas zelas uņ jaunu, pilnīgatu un dšīlaku dšihwi.

Uņpaņīja

Uņpaņīja (Elsa Rosenberg-Pleekņhan, 1868), tā leelakā dala latweeschu dsejneeku, noņtaīgajuse daņhadīgi ņareņhgitu attīhtības zeku, lihds ņamehr tīkuse par to mahņņlineezi, kurai tagad newar peeli h d ņīmat neweenu

zitu latweešču dsejneeku. Sawas dsejas labakajā daļā wina ir pilnigi ihpatneja. Šhi fewiškā ihpatnejiba ūaidri redsama jau winas literariško mehginajumu šahkumā un tajā laikā, kas winu lihds ar Treumani un Weidenbaumu izžel kontrastā waldoscheem rakstneezibas wirseeneem.

Dsejneezes darbības šahkumā Aspasiija eeraugam wezo tautibneeku aprindās. Wina drukā dsejoluš „Baltijas Wehstnesi“, darbojas Rigas latweešču beedribas teatri un šaratsta beedribas jubilejai prologu, kas ahrfahrtigi fajuhmina beedribas aprindās, tāpat tā tautiskā romantisma garā rakstīta luga („Waidelote“). Par nejaušību un gadījumu ween newarēs apšihmet šhos Aspasiijas neilgos šafarus ar tautiskā idealisma ofizialajām aprindām. Wišai winas dsejneezes darbībai peemiht idealistiska romantisma nokrahša, un pašā šahkumā ta ir noteikti tautiska nokrahša. Latweešču tautibneeku aprindās ahrfahrtīgi wairijās no wiša, kam dsejā realisma un dšihwes ihstenības peegarscha. Šapehž winas atplestām rokām usnehma jauno dsejneezi, nemanidamas to šlarbo protesta škamu, kas šaklausama jau pašhos pirmajos Aspasiijas darbos.

Bet tajā pašā laikā Aspasiija eepasihstas ar latweešču jaunstrahwneeku wadoneem (J. Janšonu, J. Pleekšhanu-Raini), un šajā šabeedribā pahršwarā izelas winas dšiki eeaugušhās protesta teekšmes pret tautescheem un wišu winu romantiku. Ša wahrdos un dsejā wišadi glaimo šeeweetei, bet dšihwē to nospeesch werdsenes šahrtā. Šee itweenu jaunu špirgtu dwehšeli zenschas eeschuhschot meerā un peetizibā, šamehr dšihwe arweenu škalaki šauz us darbu un zihnu. Aspasiija paleek par weenu no špilgtakajām personibām jaunstrahwneeku widū. Wina naw tikai publiziste, bet arī weenigā ihstā dsejneeze jaunstrahwneeku un wišpahri jaunā laikā idealu garā.

Kreewijas rewoluzijas preekšwafarā wina šaraksta lugu („Sidraba šchidrauts“), kur tā laikā latweešču šabeedribas rewoluzionarā daļa winas tehlotos waronos reds simbolifetus preekšhā šahwoschās zihnas daschadus špeklus un pretšpeklus. Bet dsejneezei pašai drihs pehž tam, kopā ar dsejneeku Raini, jaatšahj dšimtene un ilgus gadus jadsihwo šweschumā. Šur winas dsejneezes attihstības gaita winu atwirsa šahnus no Latwijas tahlakām šchīru zihnām un politiskām partijām, ar kurām winai attahluma pehž arī newar buht teeschu šafaru. Wina pahraug pirmo, tendenziošo protesta un zihnas realismu un nodšilinas intimā dsejisku šapnu un atmīnu pašaulē. Wiša winas dseja paleek itin tā par lirisku biografiju — tā wina arī pate to apšihmē — kur wina wišmojoschām glesnām un glesninām šihšihki attehlo wišu, šo muhschā peedšihwojufe un isjutufe, waj arī šo šantasiā apjau-dufe tā peedšihwotu un isjustu. Latwijas republikas otrā pašahweschanas gadā wina lihds ar Raini atgreeschas dšimtenē, kur tuhlin šahjas arī politiškā darbā, tā sošialdemokratiskās šrahdneeku partijas beedre un Šatweršmes Šapulzes lozelle.

Šchis ihšais pušbiografiskais eewads leekās nepeezeeschams, lai labaki isprastu Aspasiijas dsejneezes komplizeto dabu un redšamaki atšchirtu tos daschados elementus, kas teek redšami wišā winas attihstības gaitā zauri waldoschāi un wadoschāi romantisma pluhšmei. Šau pehž pirmajeem šoleem wina nowehrschas no pašalkanā tautiskā romantisma un peeweenojas jaunstrahwneeku zihnas propagandai, lai pehž gadeem atkal, tā fewi atradufe un isweidojusēs leela mahššlineeze un jaunromantike, atnahktu atpašal šawas behrnības brihnumdahrsā, kas ar šawu šaulaino šeedu un šmaršču pahrbagatību palizis par latweešču jaunatnes neatnemamu kopihpašchumu.

Drama ir tas rakstneezibas weids, ar kuru Aspastija wispirms tifa pasihstama. Ta ir ari ta dsejas nosare, kur wiszeeschaf un daschadigaf krusstojas winai tif raksturigās, schkeetami pretischlās romantisma un realisma tendenzes. Nepareisi ir skaitit Aspastijas dramās par šabeeidriskām. Romantisma elements wisumā tur ir waldoschais. Winas pirmajā agrā jaunībā rakstītā lugā: „Atreebeja“, ir wairaf romantisma, tā kurā katrā epigonu darbā. Tur, peemehrām, jaunais muischneeks, wifa labā un daikā pilnigakais radijums. Tam lihdsās wezais — warmahka, blehdis, ihstis elles isdsumums. Weza, šatropłota ubadse ar tahdu nedabisku, neeespehjamu atreebschanās kwehli širdi, kahdu war eedomatees tikai ahrfahrtigi jausmiga fantasija. Weena jaunawa tā demons launa un kaislibās newaldama, otra — lehna un pade-wiga tā balta aittina. Behrnu pahrmainischana, no ta zelas wisnetizamatee ša- un atreshgijumi, muischneeka un semneezes mihlestibas konflikti, loti lihdsigi teem, kas Allunana lugās un Matera romanā. „Atreebeja“ gan warbuht ahrejās eetehrpas krahšainumā un dsejiskumā atschēiras no šawa laifmeta waldoschā wirseena, bet ne faturā un usbuwē. Tā luhkojotees nekahds kontrasts naw ismanams. Tas flehpjas dramās šeweeschu raksturos, šewischki weenā. Dramā šekojam šai šeweetei no winās pirmā šola lihds beidsamajam. Wehrojām, tā usplaukst šhks, šaunigs mihlestibas pumpuritis, tā winsch pamasām isplaukst tumschšarkanā, reibinoschu šmaršchu wehdoschā seedā, tā winsch kaisi un wiht un atkal atplaukst pats šawā eekšejā dsihwibā un špehā. Dširdam, kur tahlumā kłusi šhž mihlestibas šautra šłana, pamasām peeaug plashumā un dsilumā, lihds beigās wifa šeweetes buhtne šłan weenā neapklusinamā meldijā. Leefšmaini pluhštoschā, neapmeerinamā, tragiskā šeweetes teekšme, — tas ir špilgtakais kontrasts šawa laika šehri šallanai juhšmibai un praktiskai apdomibai. Tas ir galwenais motiws wišās Aspastijas lugās. Šahkumā tā dširstele usmirdsejis, winsch pamasām eekwehlo par baltu leefšmu. Kwehlo gaischš un šaredšams zauri wišeam neihšteem, nowasateem romantiskas isteikšmes plihwureem un pahršpihlejumeem.

Šeweetes mihlestibas teekšme, kura nezeesch nekahdu eerobeschojumu, un kurā ispauschas winās dsilakā daba, Aspastijas dramās parahdas wisdashadakās nokrahšās un wisihpatnejakos weidojumos. „Raganā“ ta šimbo-liski škizeta tā dsina pehž gaismas un šaules, pehž waras un goda. Šchis mehginajums laikām ir tas šriskakais šłarp Aspastijas dramatisškeem darbeem. Ta drihsat ir dramatisška deklamazija, kur dauds dsejiskās rutinas, bet mas ta noteiktās plastiskās formās twerama. Šurpretim „Waidelotē“ (1893) šeweetes teekšme isteizas wisšklaidrak, šaprotamak un weenfahrschaf — tā tihra, šeweetiska mihlestiba, tā neapklusinama dsina pehž wihreescha. Rā pluhdi ta šagrauj wisus dambjus, tā weefulis škreen wišeam šhogeem pahri. „Waidelote“ ir dramatisškata, ihstata nekā zitas Aspastijas lugās, tapehž, ta šche dsejneeze pate bijuse ihstata. Šehlojuse taisni to, kas ikkatras nekastro-plotas šeweetes dabā tas špehzigakais un raksturigakais, šeweetei-dsejneezei wisapjaušamakš. Še naw tikpat tā nekahda realisma peemaisijuma, kas trauzetu brihwi lidinatees dsejneezes erotiski apdwehšmetai fantasijai. Naw ari nekahdu špilgtu ideju, kas ar šłarbu isdeenas šłanu eegrautos tihras romantiskas isdomas pašaulē. Pate mihlestibas romantika te šeweetes tehrpā uš kokes ar mehnešštaru štihgām špehlē šawu ilgu pilno, šaldi-šchuhpojosho meldiju.

„Šaudetas teefibas“ (1891) leekās pawišām no zitas pašaulēs,

nekà Uspasijas romantiskàs dramas. Bet kad dsirdam lugas waroni runajam par augsto sinibu un dailes garu un par muhschigo, sposcho, nebeidsamo gaismu, tad saprotam, ka pamatos te tas pats seeweetes teefmjü un ilgu motiws. Tikai te Uspasija winu eeleef schaurà realu apstahflu rahmi, un tas manami trauzè winas lidojoscho fantasiju. Viriskas fajuhfmas dseja „Saudetàs teefibas“ negrib buht. Bet par realu fadsihwes dramu winas ihsti ari neteef. Satus pahraf atgahdina Sudermana „Godu“. Weidojumà dauds leefa, fadomata un waligi tlahrtpeepihhta. Zilweti leefàs mahffloti — tikpat launee, fà labee. Situazijas masleet fashruhwetas un efekti raditi ar farikejumu peepalihdsibu. Saufa profas waloda naw Uspasijai paroziga; winai nepezeeschams ritums, glesnas, schilbinoschas krahfas un sprakstoscha wahrdu musika. — Tomehr ar wiseem truhlumeem luga fazel weselu wehtru weztauteefchu aprindàs. Sa ir fà siteens fawa laika garigàs omulibas apalà fejà. Uspasija droschu rotu norauj leefulibai krahfainu aiskaru un rahda, fà bagatee un warenee fawàs eefahrès fabradà nabagos ar winu wezo tizibu un tiklibu. Rà seeweete teef apfmeeklà un faunà likta, pehz kam meetpilsoniskà apfahrtnee winai leeds teefibas us laimi un dsihwi. Sa ir nejauka, bet tomehr pateefa aina, un tapehz tautibneeki dsejneezei to newar peedot. Uf ilgeem laikeem wini nowehrfchas no tàs.

„Saudetàs teefibas“ rahda seeweetes-werdsenes stahwofli pilsonu aprindàs. Drama is tagadnes: „Neaiffneegtš mehrkis“ tehlo tahdu paschu seeweeti laufu gruntneezibas werdsibà. Turiga un skolota fainneekmeita wezakeem ir tikai preefsch ta, lai winu isdewigi apprezinatu. Blehnas un neeki winas personigàs teefmes, dsina pehz augstakas isglihtibas un plafchaka gariga apwahrfschna. Winai teef leegtas patstahwiga zilweta teefibas, wina weenfahrschi peefkaitita fawa faktina inventaram, turu pahrdod waj ismaina, fà tas leefas wisisdewigafi. Saturà Uspasijas luga ir dsili pateefs tehlojums no masgruntneeku realàs dsihwes. Leefàs, te dauds kas paschas dsejneezes teefchi peedsihwots un pahrzeests. Bet realà weela nu weenreis naw Uspasijai pa spehham. Rà dramatiskš darbs „Neaiffneegtš mehrkis“ ir pawisàm neisdewees. Dramatiskee konflikti neeefpehjami mahffloti, neweikli fashketinati ar wisadu wezmodigu intrigu, wiltojumu, warmahzibas un brutalas rupjibas peekarinajumeem. Tragiskais atrifinajums zaur un zauri fadomats un teatraliskš. Tapehz luga fà realas mahfflas darbs nepahrleezina un pat neatstahj nekahda eefpaida.

Wislabafà stary Uspasijas realajàm lugàm ir dramatiskà miniatura: „Seltite“. Seltite ir weens no wisweenfahrschafajeem, wisimpatistafajeem feeweefchu rakstureem latweefchu dramatiskà rakstneezibà. Behrns, kam dwehfele balta un maiga, fà nule atplauzis uhdens lilijas seeds, fà tikko nosnidfis mihffts kneedstnsch. Peedur kahju — paleef netihra nenodsehschama pehda, uspuhsch karstu dwaefchu — kuhst un plot. Izaugufe, bet pate to nemana. Rahsu deenà wina aismirstas rotalàs un pasazinàs ar behrneem. Pate fà behrns preezajas par spihdoscho gredfenu un balto kahsu rotu. Tikai tas winai nepatihf, ka pee laulafchanaš jastahw wihreetim tik tuwu blakam. Bet falaulatai winai jasin, ka pret wihru wehl tuwaki peenahkumi. Tos wina nespehj nest. Winas dwehfelei par dauds winapafaules glesnà schkihfluma, lai pahrzeestu wihreescha rupju warmahzibu. Lausta uhdens lilija nowihst, pirms flepfawa paguwis eefuhft winas smarschu. War liktees, ka Seltitei mas lihdsibas ar pahrejàm seeweetèm Uspasijas lugàs. Bet ihstenibà ari winà isskan tas pats ismifuma fauzeens pret rupjo dsihwes un dabas

warmahzibu, un pehz teesibām feeweetei dsihwot šaskanā ar šawām indiwi-
dualajām teeksmēm. Se pirmo reisi eefkanas ta pšichologiski šmalatā, dsejiski
apdwehšmetā intimā dwehseles romantika, kura wehlatā Ašpasijas dsejā
išzelaš pahri sprakstošai, retoriskai pahrmehrigu kaislibu pluhšmei un teef
par waldošcho un wadošcho motiwu wišos winas darbos.

Seltitei šawā finā radneeziga ir Guna „Sidraba šchidrautā“
(1905). Deewu dahwinatais šidraba šchidrauts winai peeschkir spehju wifu
redset, dsirdet, šaprast, just trihškahrt ašak un wifur ismanit pateesibu. Bet
tahda spehja newar peemist zilweziflā buhtnē bes fewiškheem nošazijumeem.
Ta ihstenibā naw zilwezifla, bet deewiškiga ihpašchiba. Jo muhšcha šaule,
muhšchigā pateesibas šaule tikai tam špihd, kam naw dakas pee semes dsihwes
un pee zilwezigām kaislibām, kam wifa buhtne kwehlo deewiškigā uguni.
Bet feeweetē zilweziflās kaislibas pahrmahz deewiškigo. Un reis isdšifuse,
uguns wairs neusleefmo. Pateesibas šludinatajas baltā šchidrauta weetā
Guna dabū šarkanu. Tas ir atreebšanās, šagraušchanās lihdsellis pret
teem, kas wiku šamaitajušchi un pašemojušchi. Kad wišš šaudetš, tad wehl
atleef bojā eja leefmās un drupās, kopā ar šaweem naidneekem. Ta ir
taifniga islihdšinasčanās. Jo pawedejš tikai puši — otru puši pašchas eedsimā
daba wainiga pee winas nelaimes. Guna ir patš šarešchigatais un teikšmai-
nakais starp Ašpasijas dramatisko darbu feeweeschu tehleem. Puš deewš,
puš demons, neiššakami maiga un padewiga šawā mihlestibā, newaldami
mešchoniga šawas atreebibas šlahpēs. „Sidraba šchidrautš“ ir eewehrojams
dramatiskās dsejas darbs, labakais no wišām Ašpasijas lugām. Ar nodomu
eeliktas rewoluzionaras tendenzes winā naw. Ja klaušitaji dsirdējušchi winā
sozialas atšwabinašchanās žihnas un winas pahrdsihwojumu išškanu, tad
tapehz, ka winu laišš lika fewiškku šwaru uš pateesibas ideju, kas teef dau-
dsinata „Sidraba šchidrautā“. Uri šchi „šimbolistiskā drama“ ir tahds patš
romantiskās fantasijas darbs, tā Ašpasijas pirmās teifu lugaš. Šur ta pate
muhšchām neapmeerinamā, eekšchējās traufšmes dšihā, meklejošchā feeweete,
kurai dšihwē naw weetas. Tās pašchas wulkaniskās kaislibas, kurām wišas
realās formas par šchaurām, un kuru eetešrpai nepeezeeschami brihwās fan-
tastijas weidoti demoniski teikšmu tehli.

Neapremdinamā dšina pehz indiwiidualas brihwibas, šo redsejām atšpul-
gotu wišos galwenos Ašpasijas feeweeschu tehlos, ir pilnigi romantiskās
dabas. Ta naw šaištama ari reali tweramos apšahkloš, ne šituazijās.
Spehji, negaiditi išlauschas, usleefmo, apraujas, dseefi, lai nahkamā azumirli
atkal išzeltos žitadā krahsā un weidā. Latweeschu teatra publika, ušaudšinata
pee wahžu dramās, kur wiši notikumi šahw zehloniskā šakarā, kur darbiba
eet tā rata šobi žitš žitā šerdamees, žitš žitu dšihdami, naw warejuse lahgā
apraš ar Ašpasijas dramu nejaušchibu un pahršteigumeem, tik radneezigeem
frantschu dramās tehnikai. Bes tam šchi nejaušchiba un pahršteigumi Ašpa-
sijas lugās neišaug no pahrlėezinošcheem, tizameem, apjauschami tehlo-
teem raksturu motiweem. Ašpasijas feeweeschu dšinas un kaislibas arween raifas
nošt no wifa, kas apjauschams un twerams, un šaifstas ap tihri abštrakteem
jehdseeneem. Tapehz šchis feeweetes mas lihdsinas dšihweem zilwekeem.
Tās ir fantastiskās buhtnes — šawa eekšchējā uguns nestas, winas nesin, no
fureenes nahk, kurrp eet. Sem šawas bildeš Ašpašja rakstijuse: „Eš eju
šurp, kur wehtra nahk un eet, eš eju pate fewi peepilditees.“ Šo pašchu
war šazit par wišeem winas dramu feeweeschu rakstureem. Tapehz Ašpašja
arweenu išwehlaš romantisku weelu, lai fantasija, realu apšahklu nešaištita,

waretu brihwi lidot. Un ja te ari weenmehr naw drama wahrda pilnā nosihmē, tad tomehr dšila dseja, seeweetes mihlestibas teeksmu augsta dseefma. Zif šweščadā weidā ari daščreis neparahditos seeweetes neisprotamā dšina, galu galā wina weenmehr isweidojas par mihlestibu, kas weenigā winai peesčkir ihsto dšihwibas spehku. Rahda no Aspasiijas dramu seeweetēm, leekās, taišni issaka dsejneezes paščas eeskatu: Seeweetei wišs dšihwibas awotš ir mihlestiba. Lai winas zenteeni to zeltu deestin zif augstu, lai ta lidinatos zif tahlu, weenmehr ta greesifees pee winas atpaka, it kà putninsč turas pee šawas ligdas, kà drebošča magneta adata weenmehr greesčas pret polu. Raila un tukšča, kà šakaltis šars pee koka, ir ta dšihwiba, kuru naw apšpihdejis mihlestibas šiltais šposchums. Mihlestiba pee seeweetes war panahkt wišu un to pahrwehrt par engeli waj par welnu. Wihreeschu raksturi Aspasiijas dramatiskos darbos bes dšihwibas, ari bes meefas un kauleem, ehnas, zilweku šchemas, šaufas perfonifikazijas, kas pat wištragifikatos momentos leekas komiskās.

Sejojot Aspasiijas attihstibas gaitai, nowehrojams, ka wina tomehr no wehsturiskās romantikas un teiku motiweem tuwojas realai dšihwei. Ne tik dauds ar ahrejo šišetu iswehli, kà ar eesčejām idejistām atteezibām un šakareem ar šawu laiku. Šaltwenaš motiws tomehr wišur paleek tas patš, kas šahkumā. Epigonu usbrukumī dauds šemē Aspasiijas popularitates weizinašchanu tautas wišplasčakās ščkirās. Še pa tam no zitas pušes dauds štrahdats, nodibinot pareisu šajehgu un atšinu par interesču un zenteenu pretiščhibām starp ščim ščkirām un tautisko pilšonu un šainneeku aprindām. Un Aspasiija arweenu noteiktat nostahjas tajā pušē, kur zensčanās atmešt wišu pahrdsihwoto, eeguht un ismantot wišu, kas jauns, dšihwibas spehjis un dšihwinosčs. Ais wišiem pahrmehrigeem romantisma wišuleem, ais reto-riškas, nerealas walodas šprafsteem, ais wišiem ščiem nenoteikto ilgu un un newaldamo kaislibu dšihsteem šantasijas tehleem tomehr šamanama reala seeweetes atšwabinašchanas ideja. Šo dramās dsejisti paušch teikšmainās warones, to dsejneeze pate šludina šawos teoritikajos un polemikas rakštos un preeščlasijumos. Wina isweidojas par špilgato un raksturigato peršonibu jaunštrahwneeku kustišbā. Ar winas wahrdu šaistas weena no šihmigatajām ta laika tendenzēm — seeweeschu emanzipazija.

Par to pašču seeweeschu atšwabinašchanu no wihreesča warmahzibas un wišpahr no wezo dšihwes parašču un eesihšstejusčo dšimtas tradiziju šchnageem Aspasiija pa leelakai dalai zihnas ari šawos prosas darbos. Jaaišrahda, ka Aspasiijas prosas tehlojumi estetiskās wehrtibas šinā neaiššneedi winas dseju. Šikai tee no wineem pazelas ihštos mahkšlas augštumos, kuros dsejneeze nemešgina šahdu dšihwes, waj etilas, waj rakstura problema atrišinajumu, bet atgreesčas šawā ihštajā, romantiskās šantasijas un idealistikku šapnu šemē.

Wahja un nepahrleezinosča ir Aspasiijas noweie: „Zihna par na hka mi bu“ (1894). Šas drihšat ir publizistikš šazerejums par to pašču seeweetes atšwabinašchanos, nekā pahrleezinosčs mahkšlas tehlojums. Šel-šitei tuwu radneeziga ir „Šaulgreesite“ (1895), pelesās dšihwes ihštenibas nomahktas seeweetes-šigules šehri liriskš tehlojums. Šahdā paščā noškanā rakštitas nowelites: „Škats brihnumu pašaulē“ (1899) un „Atena“ (1902). Šurpreti „dsejistikie tehlojumi“ ir tikai liriskš dsejojumi nešaititā prosas formā, kuros Aspasiija eewehrtj gan šawas romantiskās

fantasijas fkatijumus, gan fawa sozjalà idealisma nenoteiktàs, dsejifki peewilzigàs teekfmes. „No atsihfchana s k o l a“ (1914) fkižes Uspasija faistofchi eewehrpj to paschu lirifko biografiju, ap furu auschas wisa winas pehdejà laika dseja.

Pateesibà Uspasija naw ne dramatike, ne epifka tehlotaja. Winas fantasija nekad nekata dsihwus tehluš, furi weenigee war faistit lasitaju un fkatitaju pat romantiskàs fantasijas dramàs. Winas juhtu un juhsmu pahrmehrs pluhst pahri faistofchàm plastikaš linijàm un isfliht retorisfkàs, nepahrleezinošchàs deklamazijàs. Uspasijas epifkee tehlojumi paschi no fewis wehrfchas nost no fakarigi ritofchas realàs dsihweš gahjuma un nemanot eeflihd azumirkla apjaudas un fajuhfmas lirifku glesnu apjomà. Lirifkà dseja ir Uspasijas weenigais ihstais isteikfmes weids. Tur wina pa faweem daschadajeem attihstibas posmeem wišur radijuse darbus, fam uf laikeem paleekama un neaifšneedsama wehrtiba.

Uspasijas pirmajà garakajà dsejojumà: „S a u l e s m e i t a“ (1891) jau ispauschas wifà pilnibà dsejneezes juhsmu un ilgu pilnà personiba. Solait waldošchà tautifkà romantisma noškanàs tur tehlotà zenschanàs pehz nenoteikteem, nefafneedsameem idealeem. Wehlatàs garakàs dsejàs fchi zenschanàs jau fashmè noteiktakus mehrkus, lai ari beeschi ween tihri abstraktus, daschadi tulsojamus, dšilakà buhtibà tàpat zaur un zauri romantiskus. Uspasija perfonifize fawos dsejojumos pateesibu, laimi, finatni, mahflu, fchaubas, fahpeš. Schee abstraktee jehdseeni tomehr Uspasijas simbolifejumà weegli faprotami. It fewisfki latweeschu jaunatne Uspasijas simbolos atraduse isteikfmi fawas paschas nenoteiktàm ilgàm un dfinàm, un tapehz ar aifrautibu lasijuse un deklamejuse winas romantisk-prahtneeziskàs poemàs un dialogus.

Pirmais lirifku dsejolu krahumš: „S a r k a n à s p u k e š“ (1893—1895) fpilgti rafturo Uspasiju kà jaunstrahwneezi — nefalihdšinami fpilgtat un noteiktat, kà winas idejiskàs dramàs. Tajàs wina paspehja titai rahdit waldošchàs fabeedriškàs eekahrtas un etikas fapuwumu. „Sarkanàs pukš“ wina fkali usšwer jaunàs strahwas sozjalos un kulturas idealus un pee gadijuma aifšer ari fawa laika raftneezibas wirseenu. Rahdà dsejoli wina nodod nepahrprotamu kritiku par fawa laika dseju un fawas paschas lihdschinejeem zenteeneem. Winai janowehrfchas no dsejas, kas ar faweem blahfmas plihwureem apflehyj dsihweš ihstenibu, kas zenschas selta audeem apfegt dsihweš reebigos un druhmos fkatus, zilweku failumus un wahtis. Wina juhtàs aizinata zilwezi modinat no meega, ar ugunš mehlèm fludinat jauno pateesibu. Wina newehlas buht par masu pahrzilweku, bet gan par leelu zilweku („Musa“). Jaunstrahwneezes tizibas apleezinajums fkan daudšos winas dsejolos, bet wišfkalaki atbildè Rudolfam Blaumanim uf wehstuli „Deenas Lapà“ 1896 gadà. Ja dseja lidinas titai debefš telpà un pahrtèek no puku fmarfchàm, tad winai naw nekahdas fabeedriškàs wehrtibas. Naw tahdas wehrtibas ari mehginajumeem, apkarot dsihweš fiškos truhfumus. Dsejai jarahda nabagajeem brahteem, kà tee paschi war fawas waschas farausitt, janostahda wineem preefchà leele atwabinašchanàs mehrki. Maigàs seltenes ir apdseedatas tiku tilàm, tàpat wifà fentfchi, krihwi un pilškalni. Jauno laiku dsejneeka usdewums ir pafludinat nahkotni. Dsejai jaeet roku rolàs ar finatni, kas lausdamàs wifos fchkeetamos noslehpumos, atbrihwo zeku lauschu gaitai. Nahkotnes mušai jaapbrunojas ar wairogu un sobenu. Tai jabuht zihnas dsejai. Tautifkà kofle ir noškanejuse, tagad dširdama titai jauno laiku

milsu bafune. — Ašpasijai naw eespehjamš isteiktees škaidrat par to zihnu, kuru wina domā, un par teem tahleem brihwibas idealeem, kas winai tehlojas preeškā: ta laika zensures apstahklos dsejneekam eespehjamš runat tilkai glesnās un simbolos. Bet škaidri realistiski apšimejumi ari naw winas dabā. Wišweegli winai pluhst rewoluzionara patosa un wišpahrejas, waretu šazit, abstrakti domatas zihnas šajuhšmas pilnas rindas. Wina protestē pret wišweem šadšihwes šhnaugeem un praša zilwekam teesibu dšihwot pehš šawām teekšmēm un wajadšibām. Pate dauds pahrdsihwojuse un pahrzeetuse, wina šaprot un išjuht pašemoto un apwainoto šahpes. Bet winas usdewums naw pašwa lihdsjushana un lihdszeeshana. Winas muhschigā, neapremdinamā dšina — zeltees pašchai un wišu zilwezi zelt few lihds. Mišsena domu winai wajag, ar kurām weldset išlahpušcho dšihwi. Neapremdinamu ilgu wina alkst, kas lai zeltu tahlu pahri ikdeenās dšihwei pret šildšidrām debesim. Un winas špahri to nef, winai rokās špehš šchelt un dragat wezo šastahjušchos pašauli. Noahrdit, postit, zelu laust winas usdewums. Šikai aukā un pehrkonu negaišā wina atelšch brihwu elpu. Wina pate aukā un weefulis, kas neštu no kureenes nahš, kurp eet, kam weenigā dšina un wehleshanas: arweenu tahlak, arweenu tahlak. Igi Ašpasija nepaleek pee jaunās strahwas proflameteem šadšihwes un mahkšlas idealeem. Wina pate ir apleezinajuse „Šarkanās pukēs“, ta nahlotnes musa esot darbs. Šapehš ari šhajā pirmajā krahjumā winas domas un šajuhšma wijas ap leelo šabeedriško darbu un wina daritajeem. Bet jau nahtošchā sehjumā: „Dwehseles krehšla“ (1901), eeskanaš ari zitadi motiwi. Wišumā ari šchi winas dseja paleek teeshā šafarā ar jaunās strahwas šagraušhanas un winas wadonu wajašhanas gadeem. Reakzija, kas eestahjas pehš latweeshu strahdneezibas pirmajeem pazeshanas mehginajumeem, pahrwelk druhmu resignazijas un pešimisma plihwuri pahr Ašpasijas dseju. Bet pastarpām jau dsejneezes dwehseles krehšlai žzuri laušchas jaunās špirgtas ššanas. Winas štraujā mekletaja individualitate nezeesh nekahda šastinguma, ne apstahjas. Winai nemitigi wajag degt pašchai šawā eekšhejā uguni. Winas gaitai naw beigu, ne robeschu. Ašpasijas dsejā šchi neapmeerinamo dšinu teekšme kā hurwja uguns laistas ik azumirkli šawadā krahšā. Reišem ta isteizas newaldamās demoniškās kaišlibās. Šad Ašpasijas wahrdi, teizeeni un glesnas lokas un wijas kā leesmainas lentas, apreibina, ašrauj wišu, kas tām peeduras („Bakchanalija“, „Ap pušnakti“). Širdš gawilēs šteids pretim tam špehšam, kas besdibenus jauz un šamin šawus maigakos šapnuš. Bet atpluhdu brihšchos un weentulibā par teem jaraud karštas ašaras. Kad ikdeenās šaltums, nogurums un besšpehš pahrmahzis kaišlās dšinas, tad tiht kawetees behrnibas laikos un tumšchi wišošchās, neatwairami dsejiškās glesnās tehlot atminu ainas („Aina“, „Laimigee laiki“, „Šapnis“, „Pašazina“).

Ar dsejoku krahjumu: „Dwehseles krehšla“, Ašpasija itkā nonahš jaunos kruzšelos. Wina ir pahrdsihwojuse fewi abejadi — tilkai idejiškā, kā isteikšmes šinā. Wina pamasām ir atšwabinajušes ari no šabeedriškā romantisma, tāpat kā šawā laikā atšwabinajās no tautiškā. No paraduma, runat augštā škanā, šakruhwetā, šprehgajošchā retorikā. Winai ir bijis šasalaušch apstahklu un nabagu brahu dsejas šaufais šormališms, lai palautu zelu šawas walodas dširštim un ritošchai glesnu warawihšnai. Šhajā krahjumā wina šahš no šaweem intimakeem šajuhtu awoteem šmelt tiht dšili, žif ween eespehjamš. Un iškatrai fewiškšai šajuhtai un dwehseles pahrdsihwojumam winai rodas šawa fewiškšā isteikšme, šaws ihpatneiš ritums, šawas glesnas un šawa noškana. Ašpasijas dseja

streen tā sprastškoscha lihđuma uguns, šalz tā gurdens, miglās mikluma un stumjas smarschas pilns wafara wehisch, un tad atkal trihž tā lastigalas ilgu pilnā dseefma. Aspasijas dseja lihgojas tā wehtras swani, šalz tā strauja atmenaina upe, bet tad eewaidas tā seemas puhfma šasaluschos kokos un flusi raud tā smildsinofchs leetinsch us nobiruschām lapām. Tā wina zauri wiseem pahrweideem pazelas lihđs pafauls lirikā reti aissneegtai pilnibai.

Bet šchee pahrweidi un nerimstīgās mekletajas gaita wehl spilgtati redšami Aspasijas idejistās attihstibas wirseena. Un to wišlabati raksturo tahds no dsejneezes pašchas dsejistseem tehlojumeem („Via dolorosa“).

Wina eet pa idejas zelu, kur newar nomalditees, ne apšitt. Ur kofli, pee pašchas kruhts noslehptu, wina iscet pa wahrteem. Trihs putni lidinas pahr galwu: Jauns, besbehđigs, šalsch wanags, kura šauzeens ir: rihta drofme! Sarkans, warens ehrglis, kas kleeđs: pusdeenas darbs! Un beidsot balts balodis, kura tschufsteens ir: wafara atpestischana! Wispirms wina nonahť klinkchainā, meschigā mekletaju eeļeļā. Rā wehisch te smagi šchnahž pa kofeem Fausta ilgošchanās. Rā apalschsemes uhdeni sem kahjām dohji mutulo Hamleta šchaubās. Rā atluhsuschī klintsgabali dahrdedami welas Luzifera smeekli. Bet tahlumā dselteni nespodra, pilna kwehpu un duhmu spihđ Prometeja uguns. Tur wina dser no ašaru awota, kas rehgojas preti dšilch un melns tā besdibena ašs un kura uhdens tit ruhgti šahjs tā ašaras jauktās ar wehmelēm. No wina mitruma kofles stihgas apruhf gluschī melnas un štan tā eewainota putna špahrnu šichana. No tureenes darbs to wed pahri šaldseltenajam seedu mauram pafaulē, kur upes weras preti, lihđs dibenam isfikuschas, tā azis, kas israudajuschas wišas ašaras, gar žemalām aug kofī aplaustām galotnēm un šareem, bet mehneš weras preti bahls isgindis ar šarkaneem traipeem. Se staigā špozigi baigi diwi tehli: nepabeigti darbi, neišdomatas domas, bet rinkī apšahrt nelaiķā miruschō kapu weetas. Un wina eeļeļ šawā koflē nelaiķā miruschō šahpes, no tām kofles melnās stihgas eedegas un šahl šwehrot tā ogles, dširkstas šarkanas wišas nošrahšās, no eesahrtā šauna nošarkuma lihđs dušmu wara šarkaniumam un nišnuma melnam rezeklim. Un kad wina dseed, winas dseefma šchaujas šchwirkstedama tā leesma pa šausa kofa šareem lihđi galotnei. Bet miruschee peeder pagahťnei, pahri teem darbs winu wed us nahťotni. Tur meega walsti wina atkal šatwer šawu kofli un šnaudošcheem un guloscheem tehleem špehlē wišas dušmas, wišu ruhgtumu kas stihgās deg. Ehrglis brehťdams šit šawus špahrnus tepat wirs galwas. Un šlanas šib tā pret šauli pazelti šchēhpu gali un swan tā augšamzeschanās swani, lihđs šamehr wiši guletaji mostas un zelas kahjās. Bet kad žihna galā, kad šahle war břihiwi pazelt šawu galwu, šaule spihđet bes twaišeem, žilweki preezatees bes šahpēm, tā špehlē wineem šawu beidsamo dseefmu, kas ir eemiguschō šahpju šapnis par preeku, šo gudree apšmej un kas nelgām patihť. Winas beidsamā dseefma ir par jaunām šwaigsnēm, kas eedegas us wezo pafaulu drupām. Par leelakām dimenšijām laika un telpas mehrā. Par šalneem, kuri tit augsti, ša toš wehl neaiššneeds neweena doma. Par wehtrām, ar šurām dšimst jaunās pateesibas. Par jauno šemi, pilnu auglibas un noslehpmumu. Par miljonu štraumēm, kas is šemju šemēm škanedamas un šchlahťdamas tā dšihklas us širdi trauzas us weenu mehrki, us juhru. Leelā juhra isplešchas šmaragda šalumā ar šidraaba gleemescheem un dšelmes pehrlēm. Us winas uhdeneem mirđs atšpihdums, dšidraks nekā to waretu šalihđšinat ar mehneš

un swaigsnēm. Un winas widū pazelas brihnumu šala ar škaistatu par šapni brihnumu pilsehtu. Uš škanofcheem stabeem ta pazelas, starodama brihwibas šahrtumā, domu feltā, dsejas pehrlēš. Pļaschi atwehrti stahw wahrtri, lai usnemtū wīšu laimigo zilwezi, kura bareem iras šchurp ilgu laiwinās. Wiš-apfahrt atškan atpeštito gawilēš. Wišī dodas turp un aizina dsejneezi lihds uš winas paščas rahdīto laimes semī. Bet wina nowehrfch azis no šposchuma, škatas tumsā un atkal eerauga balto balodi, ko gandrihš jau īš azim saudejuse. Šagad wina šina: ne turp, uš laimes un meera walsti — winai jagreesčas atkal atpakal uš mekletaju semī, jastihgo šawa kolle jaunām stihgām.

Tā Uspasija nonahš tajā semē, kurā wīšu beidsamo zehleenu rošas winas dseja. Ta ir winas laimes seme „Bimini“, winas behrnibas atminu walstis. Wina raksta šawu lirisko biografiju. „Saulains šuhritis“ (1910) un „Seedu flehpiš“ (1912) ir šchis originalās biografijas pirmās nodalas. It šewiškhi škaists, waretu pat šazit, pahrsheidschī škaists ir pirmais krahjums. Uspasijas dsejas zeenitajus wišpirms pahrsheids ta intimās, klūšās dwehseles dšihwes bagatiba, kas eetwerta šhajā grahmatā. Ne šihmes te naw wairs palizees no agrafās ideju, darba un zihnas, traufšmes, kas šprafstofchām dširfstelēm šprehgaja no agrafajeem Uspasijas panteem. Tu dsejneeze wehro tikai šawu behrnibu, tā mihlu bahlu šejinu, kas weras pa šali lapotu lodšinu. Wina atminas šimtejadus gadījumus un fantasijā atbur šimtejadus pahrdšihwojumus un īšjuhtas no šaweem agrās behrnibas laikeem. Ar wīšu šawu dsejneezes buhtni wina pahzelaš atpakal šawu ilgu, šawas jaunibas semē, zeemojas tur pee wezeem pašinām un šildas pee muhschām uštizamās dabas. Un lai ari šchī grahmata nebuht naw tikai behrnibas atminu krahjums, bet leelā mehrā ari dsejīškas radoščas fantasijas darinajums, tomehr behrnu pašaulē Uspasija špehjuše ahrfahrtīgi dšili eedšihwotees. Šau minetā špehja, šaklausit wiššihkakās juhtu un juhšmu noškanas, un īšweenai atrašt peemehrota attehlojuma weidu, šhajos dsejolīšchos šafneeds wehl nepeedšihwoti augštu pilnibas pašahpi. Reišem lašitajš pat ašmiršt, ka wīšch laša rakštitu dseju. Leekās, ka wehstofchī un tehlojofchī kaut kur īstahlēm šufetu šihka wehja kolliete, brihšchām šaldi šmeedamās, brihšchām šehri šufedama. Leekās, ka šahda neredšama roka lapotu preefch azim pašazinu glesnām rai-botas lapas, no kurām pašib preti te šudraba strauti, te behršš šeltotām lapām, te wezā pašina ragana pawer šawas šamenu buhdas durwis. Wišš te aššrit weenās glesnās, un wehl ilgi paleek atminā un eespaidos tā tahlas šaules atblahsmota warawihšna. — „Seedu flehpiš“ dsejīškas wehrtibas šinā nepaleek ašš lirīškās biografijas pirmā krahjuma. Tikai wairs tik juhtami nepahrsheids un neišbrihnē lašitaju. Šas galwenā šahrtā no grahmatā eetwerta preefchmeta pašcha. Še tehlotš pahrejas laikmets no behrna uš peeaugušchu zilweku, kad aššween tahlafu atpakal paleek behrnibas brihnumdahrsš, bet wina šeedi wehl mirds preefch atminu azim un wina šmaršcha wehl wehdinas apfahrt. Šuwat wiršās dšihwes trofšchainā bursma, mostas jaunās nojantas un teekšmes, šahš rošitees šwefchī špehki. Mostofchā jauzas aššefofchā noškanas; pagahtnes paleekas šijā jaunū eespaidu dšetri wehji. Newar buht šingri weengabaliga un īštureta dseja, kas to wīšu tehlo. Dsejneeze newar tā dšejot, ka katrs atšewiškšs dsejolītis buhtu tikai atšewiškšta škana tajā pašchā afordā, maigi krahšains almentīnšch mofaitā, peeškanīgš krahšu planfums weenā wešelā glesnā. Aššdšejojamā muhscha laikmeta psihologija tahda, ka dsejneezei jāeet no weena preefchmeta pee otra, no weenas šajuhtas pee otras.

Un ja lasitajš, winai fekodams, neufsнем weenu wefelu eespaidu, bet simtu šadalu, šihu, tad tas tomehr ir ta laikmeta eespaids, ko Aspasiija attehlojufe biograffijas otrā dalā. Ar pirmo dalu šalihdsinot, dsejoli wispahri palikufchi stipri garati. Seifšmainās šapnu romantikas pamatškana te wairš naw wiszaur tif šajuhtami ismanama. Se jau wairaf tihri realas psihologijas tehlojumu. Šihra juhtu elementa weetā beeschi ismanams intelektualais un prahtneeziflais, Wairafos dsejolos Aspasiija itkā atgreesufšs tajā laikmetā, kad winas garakee dsejojumi un dsejifkee tehlojumi wijās ap tihri abstrakteem wispahreem jehdseeneem. Weetumis šheem garajeem dsejokeem truhfšt ihsta, konzentreta špehta; atfewisčkas krahšchnas glesnas škalo projām newajadšigas daudšwahrdbibas pluhdi. Somehr ari šchajā krahjumā ir daudš neaifmirštamu dsejolu, kur weeglās graziofās formās islejas Aspasiijas romantifkās dwehfeles apbrihnojami daschadigā juhtu bagatiba.

„Isplesti špahrni“ (1920) neatwer nekahdus jaunus apwahrščhnus, wispahri neapšihmē nekahdu jaunu pošmu Aspasiijas atihštibas gaitā. Šaturā tur wispahri dširdamas atškanas no wifeem dsejneezes pahrlaisteem laifmeeteem. Ššdomas weidā, juhtu pluhšmes eetwehrumā un dsejifkā tehlojumā tāpat naw neka jauna. Padsilinajuma nemanam, warbuht par paplaščinajumu itkai waretum runat. Pasihštamajām juhšmu noškandām Aspasiija atradufe wehl jaunās nianšes un isteiz tās peewilzigās wifšmainās miniaturās. Šihkee ornamentu ir nošlihpetati un šawā šarpā wairaf šaškantoti. Bet dsejas wispahrigā architektura palikufe ta pate pasihštamā. Nekahda jauna, breeštoška wifnojumā nemanam pahri wifofšchaj ornamentikai. Šikai weenā dsejoli („Zahlrege“) eefkanas šwešchadaka šwana. Dsejneeze jausch ap šewi kwehlojam leelus apwahrščhnus un redš nahkam tautu pawafari. Ša ir gan ari Raina dsejā jau beeschi dširdeta škana; bet šheem jaunajeem apwahrščhneem peeteef kwehlas, aifšleefminat wisdaschadakās un ihpatnejatās dsejneeku indiwidualitateš.

Aspasiija naw itkai dsejneeze, bet šawā dsejā ari zihnitaja pilšone. Winas dsejai ne itkai augšta estetifka, bet ari eewehrojama šabeedrifka wehrtiba. Šaprotami, ka wina, lihdsās Rainim, Bludonim un Škalbem, ir latweeschu jaunatnes mihlakā dsejneeze. Bet it šewifšchi latweeschu šeweete, un pirmā šahrtā darba šeweete, špehs wifumā nowehrtet Aspasiijas dsejas leelo atšwabinatajas un modinatajas lomū. Ar Aspasiijas wahrdu dsejā war apšihmet darba tautas pirmās atmodas laifmetu — kā Raina wahrds un dseja paleef ar winu šaifšiti no teefchās atšwabinašchanās zihnas šahkumeem.

3. Palewitšs

Wifus realifma šahkumu laifka rakstneekus un tautifko romantiku pretmetus weeno šopeja interefe pret šeweeti. Šd. Šreumanis dsejo par nošpeestas nelaimigas šeweetes šahpēm un nelaimi. Aspasiija tehlo atmodušos šeweeti zihnā par šawām zilweka teefšbām. Redšejām, ka Aspasiijas šeweetes pašchās pa leelakai dalai ir romantifki teifšmaini tehli ar nenoteiktām ilgām pehz neaprobefshotas brihwibas un laimes. Ša wina šchahdu šeweeti rahda realos apštahškos (kā diwās trijās no šawām lugām), tad arween tajā laikmetā, kad wifa šeweetes buhtne pilna šaldas mihlestibas romantikas. Bet šeweete newar dšihwot ween mihlestibas šapnu walšti.

Romantiskee sapni ir tas mahngais burwja walgs, kas seeweeti eemed faufâ, pelekâ ifdeenischkibâ. Zela juhtis stary seeweetes rihta frehslas sapneem un deenas twei zi stahw lauliba, wehsturiski nodibinajufes seeweetes un wihreescha kopdsihwes forma. Romantiki ar laulibu nobeids sawus romanus un lugas. Uis muhslaitu laulibas wahrteem romantikim naw wairs fo meklet weelas un fajuhfmas. Tur tikai realistis waj naturalists atrod fischetus profaiski pelekâm waj druhmi tragiskâm bildem. Tahds laulibas dsihwes un seeweetes tragisma tehlotajs ir **Zukums Palewitschs** (1871—1900). Pasihstami tikai kahdi fihkai Palewitscha darbi un diwas lugas: „Purwâ“ (1898) un „Preilenite“. „Preilenite“ Palewitschs gribejis rahdit, par kahdu karikaturu iswehrchas lauku aprobeschotâ gara pasaulê seeweete ar feklu isglihtibu un bes nopeetna dsihwes usdewuma. Bet pee tam winsch pahrmehrigi sabeesinajis trahfas un isdomajis tik pahrsipihleti samahfslotas situzijas, fa luga ari ta joks un karikatura naw baudama. — Pawisâm zitaba ir wina tschetrzehleenu laulibas drama: „Purwâ“. No fchi neleelâ, dsilâ awota wâram smelt wairaf, nekâ no dascha zita plaschajeem, bet feklajeem esereem. Ar sawu neifdeenischkigo apdahwinatibu, ar sawu falkumu pehz finatnes un dsihwes idealeem, ar sawu pahragro idejas zilweta nahwi, Palewitschs Weidenbaumam tuwu rada. Ari wina rakstneezibas darbs galwenos wilzeenos fauz atminâ Weidenbauma bargo pesimistigo fadsihwes kritiku. Palewitscha dramaz pilnigâ nosihme aptwerama tikai, gaischi nostahdot preesch azim latweeschu seeweetes stahwokli eepreeschejâ laifmeta laulibas un wispahrejâs kulturaz dsihwê.

Lihds pascheem jaunakeem laifeem latweeschu seeweete naw minama stary kulturdsihwes raditajeem faktoreem. Latweeschu wihreetis dibina beedribas, fehstas pee goda meelasteem, runâ pee tautiskeem kapeem; wihreetis strahdâ weikalâ un laukâ, wihreetis ir noteizejis mahjâ un dsimtâ, teesibâs un peenahkumos. Seeweetê winsch reds ne lihdsteefigu radijumu, bet kahdu nenoteiktu neisweidojuschos buhtni, kuras fisiskos spehkus gan labi war isleetot kâ papildinajumu sawa pascha spehkeem un zenteeneem. Un tomehr wihreescha raditâ latwiskâ kultura ir mihsstuliga, wisas nosarês ta rahda spilgti seweetisku nohrasfu. Râ isstaidrojams fchis dsihwes paradokfs? Leekas — tã. Spehzigâ, seedofcha, augliga kultura war rastees tikai no wihreescha un seeweetes spehku fastanotas kopdarbibas. Kur seeweete atstumta, tur wihreetim galu galâ pawisâm aptumschojas fajehga par winas ihsto nosihmi. Winsch seeweetê mana tikai buhtni, ar fo apmeerinat sawas kustoniskâs eekahres. Un tã kâ zilweks par deewu few zel to, kas winam dod wiskarstaf kahroto, tad ari seeweeti winsch gataws atsiht par kahdu deewischkigu, sawâ sinâ winam pascham pilnigi neaisfneedsamu buhtni. Tad wisas wina domas, fajuhstas un darbi peenem sawadu seweetisku nohrasfu. Wisos romantiskos laifmetos seeweete ir bijuse wihreescha zenteenu gala mehrkis. Un tomehr seeweetem nekad naw bijuse semaka, zilweta nezeenigaka loma, kâ brunneezifas deewinaschanas un peeluhgfschanas laitos. Nekam naw noschelojamafs liktenis, kâ zilwetu zeltam deewam. Nekad latweeschu seeweete naw bijuse noschelojamafâ stahwokli, kâ tautisko epigonu laifmetâ, kuhposchi faldâm mihlestitbas perschâm apwehpinata, apmulfinata, nomahkta. Dsejâ neaisfneedsams deewischkigi eterisks radijums, dsihwê fihwakâ egoifma, rupjakâ materialisma werdsene. Idejiskâ jehdseena un praktiskâs lomas pilnigafâ pretruna ir seeweetes buhtnes un dwehseles apfmeekis. Bet is dsilafâ paseminajuma un fahpem dsimst dsina us atwabinaschanos.

Pa daļai lai ņeeweetes padaritu patihkamakas, peewilzigakas, pa daļai ņawadi eegrosifuschos ņaimneezifko apstahlu labā, winām arween wairaf dara pee-
ejamas ņkolas, isglihtibu. Seeweetes isglihtibu toreif eedomajās ka pra-
ņchanu runat pahra ņweņchās walodās, ņmalfi uswestees, labi deĵot un gal-
wenais — noņweĵot bagatu wihru. Semneezibā ņchis ideals weenteeņigi un
wiņpareifaki teeņ ņautis par — weeglatu dņihwi. Tahdu paroli war isdomat
tikai tauta, kuras garā un atminā wehl dņihwi klauņchu laiki. No ņkolām
meitām (kā wehlat redņeņim, ari dehleem) bij atneņt weeglas deenas ņew un
ņaweem peederigeem. To no winām gaidā un pa leelakai teeņai ari ņagaida.
Bet noteel ari kaņ negaidiņis — ņahlumā retaf, tad arweenu beeņņaf. Stolu
isgahjuņe daņcha labā wairis negrib peepildit tautiņko ņahņtu un ņawu wezako
weeglo deenu idealu. Wiņpahrt neatsihņt wairis ne tikai ņcho, bet gandrihņ
neweenu no wezajeem idealeem un wezajām dņihweņ normām. Tās redņ
paņauli zitadām azim, zitadā gaismā. Teezās us ziteem mehrkeem, kur ne tik
weeglas un gruhtas deenas — pat dņihwibu war ņaudet. To tehwi un
mahtes newar ņapraņt. Dņimtas ņchelas, omuligas, rahtnas laulibas ņairņt,
wiņa dņihwe draud ņadrupt, pahrwehrstees druhmā chaofā, kur neislihdņinamas
pretiņchibas zihnas — zita us dņihwibu, zita us nahwi.

Palewiņņha „Purwā“ redņami ņchis zihnas pirmee ņimptomi. Tur jauna
ņeweete, mahņkolotaja, rokpetnu behrns. Wiņpirms wina ņazelas pret ņawu
ņozialo ņahwokli. Newar panest dņihwi pee labajeem kungeem, kaņ par
brihwu usturu un diwdeņmit rubleem mehneņi domajas nopirkuņchi zilweņu.
See us mahņkolotaju ņkatas kā us ņawu ņuni, tai jabuht par rotatu wiņu
behrneem. Rā ņchwammim tai japeeņuhzas ņawu ikreifeĵo kungu eestatu un
toņ atkal jaepote wiņu behrneem. Ro wina pate waretu domat un juņt,
gar to neweenam naw dalās. Wina teeņ tureta par nedņihwu rihtu, par
maņņinu, kam jadara tikai tas, ko no winas praņa. Palewiņņha luga pirmo-
reif atņtan isglihtotas, no eedomatas brihwibas reibula atmoduņchās. lat-
weeņchu jaunawas iimifuma ņauzeens. Israhdas, ka isglihtiba ween beņ
ņozialām teeņibām ņeweeti noņtahda apmehram tahdā pat ņahwokli, ka hda
bij no klauņchu juhgā beņ ņemes atņwabinatee latweeņchu ņemneeki. Tagad
wina ņpeesta apņinigi paņemotees, par diwdeņmit rubleem un maiņes kumofu
noleegt ņawu perņonibu. Un pret ņawu werdsibu ņazehluņes, wina paleel
pilnigi weena pate. Pat pee wezakeem ta neatrod neņahda atbalņta. Taiņni
te wiņmaņaf. Wezaki neņaprot it neņa no winas zeefchanām. To ideals ir
maiņes kumofs un weeglas deenas. Wini ņin, ka nabaga zilwekam ir tikai
diwi zeli: darit wiņu, ko no wina praņa un ko ņamafā, waj badu mirt. See
ir materialisti, bet ne aif ņawas wainas un ne ar apņinu. Wiņu dņihflās
tel werdsibas gadu ņimtemu ņaņchidrinatās aņinis. Wineem naw zilweziņkas
paņņapņinas, tikai teeņme peeloziņteeņ wiņadeem apstahkleem un wiņadeem
kungeem. Wiņu etiņa teeņchi peemehrota wiņu dabai un wiņu dņihweņ
pamata praņijumeem. Wini mihl ņawu behrnu, ņuhri zeefch wina pehĵ, bet
newar ņapraņt ta nowehrņchanos no paraņtā zela. Tā ari wiņu behrnu mihl-
leņtiba parahdas ņchaura, egoiņtiņta, kaņ teezas behrnos redņet tikai ņawa
paņņa buhtnes atņpulgu un atņahrtoĵumu. Wiņu mihleņtiba ir rada war-
mahzibai, ta ir ņwina ņlogņ pee behrnu kaņla. Tikai retam jauneklim peeteel
ņpehka atņratitees, eet ņawus zelus — us ihņtu dņihwibu waj nahwi. Pale-
wiņņņs ņawu ņeweeti aifwed garām ņchim konņliktam. Wiņņch ir realiņts un
ņin, ka ari dņihwē ņchis neatraiņamais konņliktis wiņwairaf teeņ nogremdetis
kompromiņos ar dņihwi un ņawu ņirdņapņinu. Palewiņņņs ņawu ņeweeti

šaprezina. Un ar ko? Protams, ar latweeschu inteligenzes tipisko representantu, jaunu liberalu adwokatu. Tas ir winas usskatu un zenteenu beedrs, ar to kopā wina ees pa šawas idejas zelu. Bet pa tšhetreem, tā mahte šaka, laimigā laulibā nodsihwoteem gadeem, šeweete šah arweenu škaidraf šajust, ka wihrs naw tas, par ko wina to tureja, ka winu laulibā nebuht naw tās šastanas, šawstarpejas ustizibas, usskatu weenadibas un idealas zentibas, par kahdu wina agraf šapnoja. Abu raksturā un dšihwes programā naw gandrifs nefa kopeja. Wina ir nerwosa, ahtri ašfraujas. Par katru neeku tuhlin tā šajuhšminas, ka gatawa wišu upuret. Bet wihrām peemiht mehreniba — wahrda wišlabakā nosihmē, protams. Pareisi aprehkinot wišch peerahda, ka peeteef ar puši, jeb waj ka nepawišām neko newajag upuret. Tās, šinams, ir tilai masas nesaššanas. Bet wišas leelās katastrofas išaug no masām nesaššanām. Šahdas šeweetes, ka Palewitscha tehlotā, nerimšees un nepeefahpšees. Peekrahptas un peekrahpušchās winas ar nerwosu, nenormalu juhtelibu anališes un šwehrs katru masako neezinu un šituaziju laulibas dšihwē. Desmittahrt paahtrinās krisi, kas ari gan tā tā nahktu konsekwenti, nenowehršchami, bet lehnām. Alistwehruschas nelaimes pawedeenu, winas šantastiskā pašchisnihzinashandās mulšā raus un raus aš ta, lihds kamehr wiši laulibas šafari išjuts tā wezs išnidrejis audums. Palewitscha tehlotā šeweete teel us to šawukahrt špeesta, tapehz ka wihrs praša, lai ta katrā šinā atšakas no šawa un peeweenojas wina eesšateem un aprindām, ar kurām winām weikalistās šaites. Rahdi ir šchee liberalā adwokata eeskati? „Ak ko, usskati!“ wišch šaka. „Katram ir šawi usskati. Bet waj tapehz lai es behgu no zilwešeeem, ja wini par weenu otru leetu domā drusku zitadaf nekā es? Tas jau buhtu gluschi šmeekligi. Mehš dšihwojam gaismas un toleranzes laimētā. Es zeenu katrā usskatus. Un newar weenmehr riškotees pehz usskateem. Dšihwe nekauj eet pa taišnu liniju, paturet prahtā weenigi šawa pašcha usskatus. Dšihwe naw til geometriskā. Dšihwe muhs wed pret pašchu gribu lihšumu lihšumeem. Un prahtigs zilweš tad neturas eeteepigi pee usskateem, pee kailām teorijām. Nē, wišch patur, ko dšihwe atļauj paturet un wišu zitu išmet tā nederigu balastu. Bet ko paturejis, to wišch ari reališe. Pamasām, šoli pa šolim. Ne us reiši, ne ar joni. Ar peeri zaur šeenu newar iššfreet...“ Adwokats turas pee aprindām, kas war dibinat krahšlases un winām par daschadeem šlehpjameem un neslehpjameem padomeem šamakšat tšhetrus peezus tuhštošchus gadā. Protams, ari pret jauneem apdahwinateem zensoneem winām nekās naw. Wišch gataws atwehrt šawa nama durwis, gataws pat nodibinat šawā mahjā zentru, ap kuru lai pulzetos wiši šchee jaunee špehki. Še wišas tās stuhrainās, nenoflihpētās jaunās idejas nogludinatos, noapatotos. Še winas šakustu peeklahjigā, patihšamā formā. Tā tad ari pret jaunām idejām winām naw nekās. Išnahl galu galā, ka taišni šcho pašchu ideju dehl winām jaatšakas no šaweem usskateem un jaleen aprindās, kas maiši dod. Jo kas notiktu ar šchim idejām, ja wiši wina peekriteji buhtu til intoleranti un wiši nomirtu badā? Winas ari nomirtu badā, tā winu neseji. Šadehl, lai jaunās waretu palift wefeligas un tautas, nepeezeešchama wišaugštakā toleranze, peemehrošchandās wezajeem usskateem un šadsihwes šahrtibai. Bet jaunibas idealu atšahrtuma apštarota šeweete nekaujās apmulšinatees no adwokata logikas un šofšmeem. Grib aiseet, bet nesaraujamu šaišchu tureta kriht išmifumā un ahrprahtā. Winas beigu zihnā, winas garigās nahwes šonwulšijās atkal noraugas winas mahte. Un wehl masaf tā šahkumā ta

ſaprot meitas moſas un iſmiſumu. Meita winas azis tikai palaidne un grehziſneeze. Kur winai jaſtreen? Kadehl? Nelaimiga lauliba? Deews peedod grehkuſ! Kas winai truhta? Wiſa bija papilnam. Wareja ſawu maiſi ehſt deewu teikdama. Un zif labi un mihti wini ſadſihwoja. Ne weenu weenigu reiſinu winſch tai naw ne pirkſtu peeduhriſ. Ko wina, mahte, naw, no ſawa wihra iſzeetuſe — lamaſchanu, ſahweenu, kad peedſehrees pahrnahza mahjās. Bet trihſdesmit gadu wina iſtureja, un behgt nenahza ne prahtā. Nē — deews naw laulibaſ ſahrtu tadehl eezehliſ, lai to ſahjām mihtu. Ar wiſu ſawu ſirdi un pahrlēezibu wina ſtahw nelaimigā wihra puſē.

Palewitschs ſawā lugā atkal noſtahda wezo un jauno paſauli weenu otrai preti. Tas Upſiſchu Jehkaba un noſtanu laikmetu rakstneezibas paraſtais panehmeens. Tikai te ſchis paaudſes, tā ſakot, mainitās lomās. Kamehr Upſiſchu Jehkabs neſin zif bagatigi iſleet ſawu ſajuhſmu pahr wezo paaudſi, winas godigumu un tikumibu, tamehr Palewitschs droſchu roku frauſ wiſu wezo etiku ſwara kauſā un peerahda, zif ta iſturtejuſe, ſapraulojuſe un weegla. Winſch ſaplehsch roſchaino idealizma plihwuri un noſtahda pateeſā gaiſmā wiſu to materializmu, kaſ aif wina ſlehpjaſ. Winſch rahda wezās paſaules un wezās ſemneeziflās etikaſ turpinajumu uu konſekwenzeſ jaunajā pilſoniſtājā inteligenzē. Zitaſ ſtarpibaſ naw, tikai wezaiſ maiſes kumoſſ dabujiſ karjeraſ noſaukumu. Bet noſaukumſ negroſa leetaſ buhtibu. Tam preti nizinatā jaunā paaudſe ar ſawu neiſprotamo un neſapraſto nemeeru, ar ſawām daudſreif nenoteiktām ilgām peh3 zitaſ, pilnigata.3, ſchēhſtakaſ dſihweſ. Pa leelakai dalai, ſinamſ, aiſeet bojā ſchee nepraktiſkee, idealee ſapnotaji. Bet tāſ idejaſ dſihwo, par kurām mirſt winu neſeji. Palewitscha drama: „Purwā“, ir ſamehrā eewehrojamaſ mahkſlaſ un kulturaſ darbſ. Se pirmo reiſi latweeſchu rakstneekſ apſinigi noſtahjaſ uſ jauno ideju zela, Se pirmo reiſi atklahtu wahrdu runā idealu ſtiprā jaunā paaudſe, kaſ wiſoſ laikoſ zihnijuſeſ par topoſcho, augſtaſo un pilnigata.

V

Realistiskà wirseena tahlakà gaita

Rakstneezibas attihstiba parasti noteekas wiszeefchatos safaros ar tautas fainneeziski-sabeedrikkas dsihwes attihstibu. Rakstneezibas lokam salnes weenmehr turas dsiki laikmeta semè, lai ari galotne daschreis leefàs eefneedsamees mahlonos. Tomehr aplam domat, ka ekonomiski-kulturelee laikmeta apstahli ir weenigee rakstneezibas un winas wirseenu nofazitaji. Blakus scheem, galwenajeem, us rakstneezibu dara eespaidu ari daudsejadi blakus faktori. Starp teem ka swarigakais minams ahrsemju rakstneezibas eespaids, kas wifos laikos fewischki fajuhtams latweeschu rakstneeziba. Ja jau wifa latweeschu kulturà lihds pat pehdejam laikam bijis mas nazionalas patstahwibas, tad latweeschu rakstneezibas attihstiba fewescheem paraugeem allasch bijuse loti eewehrojama loma. Uri realistiskà wirseena fahkuma eeswanitaji galwenà fahrtà opereja ar ahrsemju rakstneeku paraugeem. Wirseena tahlakà gaità redsam latweeschu rakstneekus mahzamees no norahditeem un ziteem paraugeem. Te tomehr jaaisrahda, ka no scheem rakstneekeem un dsejneekeem tikai retais pazetas tajos mahkflas pilnibas augstumos, kuri peefneedsami ikfuram wirseenam un ikkatrai strahwai. Bes nestipra talanta un weetejeem, rakstneezibas darbu trauzejoscheem apstahkleem, te sawa loma ari tam pascham ahrejàm strahwàm. Lihds latweeschu rakstneezibas pasaulei winu eespaidi un rofinajumi nonahf stipri pawehlu, kad tur, ahrsemès, jauni wirseeni waj mehginajumi fahf atdalitees no galwenàs, waldoschàs, sawu usdewumu ispildijuschàs, sawus mehrtus aissneeguschàs straumes. Schee jaunee paraugi tad ari pawedina daudsus latweeschu rakstneekus us pakaldarinajumeem un aishwisa nost no usfahltà zela. So it fewischki fahkam nomanit latweeschu rakstneezibas realistiskà wirseena. Tur ir ar tahdi rakstneeki, kuri eesahf ar pakalmehginajumeem ahrsemju naturalisteem waj realisteem, tad peewehrschas zitàm, tajà paschà laikà uspluhduschàm strahwàm, un wifu laiku paleef tikai diletanti, lai ari wahrda labakajà nosihmè, neweenà wirseena neradijuschu eewehrojamus mahkflas darbus, neweenà darbà neaissneeguschu kaut sawa talanta apjomà eespejamo pilnibu. Bet laba dala no wineem eesahf ar realismu waj naturalismu, tad peegreeschas, peemehràm, naturalistiskajam impresionismam un tahlaku jaunromantismam, tà noeedami meridiaana publoku no weena pola lihds otrajam. Tomehr ne wifur te war runat par diletantiskeem mehginajumeem. Dascham realistiskam dsejneekam tas ir dabiskas attihstibas zelsch. Sawu ihpatnejo pamatfrahsu nepasaudedams, no daschadeem wirseeneem mahzidamees, wifus isteikmes lihdselkus isleetodams, winsch tà rada eewehrojamus paleekamus dsejas darbus.

Stahstitaji un Dramatiki

Seltmatis

Seltmatis (Ernestis Rahrflinsch, 1868) peeder pee fawa laika atfauzi-gafajeem raftstneefeem. Janfona un wina domu beedru nepeeredseti afa fadsihwes un mahkflas kritika ustrauz wisus. Pret ko ta greeschas, tee eedegas fwehtàs dusmàs un fwelofchà naida. Bet domatspehjigs zilweks noprot, ka schaja kritika dsirdas jauna fadsihwes un mahkflas laikmeta ffanas. Pawehrees ahrfemju, peem., wahzu raftstneeziba, winsch reds to paschu zihnas naturalismu, pee fura galwenà fahrtà turas ari latweeschu realisma pirmee teoretiki. Leelu eerosinoschu peemehru ari tepat netruhft. Weidenbaums ir mahzjis ar wehpu skeptizismu luhkotees us wispahryeenemtàm fadsihwes un etikas paraschàm. Rupi un dseloschi nofkanejuse Swahrgulu Edwarda satira par fastinguscho epigonisko juhsmibu. Swahrgulu Edwards un Aspafija latweeschu garigàs dsihwes fferà eenefuschi jaunu jehdseenu par sawàs zilweka teesibas apspeestu, nomahktu nabaga zilweku, fewischki seeweeti. Radufes tà fawktà seeweeschu emanzipazijas kustiba, furai ar sawu pirmatnejo neklaidribu un ispluhdumu pamatos tomehr dsiki humani, dsihwè ifauguschi ideali. Seeweeschu jautajums ir tas spehzigakais afords wisà jauno fkanu wiruli. To wispahreji uftwert, noklausit un atfal aifkanot war ari bes fewischki fmalts dsirdes un bes leelàm raftstneeka dahwanàm. Tad ari farodas dauds raftstneeku, kas galwenà fahrtà nemas istirfat tà fawktu seeweeschu jautajumu un wisu, kas kaut kahdà fatarà ar moderno seeweeschu kustibu.

Seltmatis ir raftsturigakais no schis grupas raftstneefeem. Winsch fazel trofni ar sawu stahstu: „Wijolites“ (1894). Seltmatis naw nelahds leels mahklineeks, bet tika rofigs wehrotajs un stahstitajs. Rà tahds winsch no laika gala luhkojees pehz jaunàs, neparastas weelas, kas pate par fewi peewilltu usmanibu un sawilnotu. Seeweeschu emanzipazija wiswairat fattina weentefigos tautiskos epigonus. Sudermana „Gods“ un Aspafijas „Saudetàs teesibas“ Seltmatim ir labs paraugs. Jaunstrahwneeku prassjums pehz weenlihdfigàm teesibàm, weenlihdfigas goda un negoda fajehgas wihreescha un seeweetes kopdsihwè, latweeschu meetpilsonus wiswairat ustrauz. See wehl nopeetni domà, ta wihreetim dsimumu kopdsihwè atlauts dauds, kas seeweetei aisleegts. Ta laika polemika rahda, ar kahdu niknumu un ismifumu wini aifstahw sawu diwdabigo morali. Pehz wiru domàm, ta pastahwejuse jau no paradises laikeem. Wihreescha un seeweetes fakanu atklahta kritiseschana wineem leekàs launaka tà fwehtuma apgahnischana. Sudermana un Aspafijas lugas nezihnas weenigi tika pret pahrdshwojuschas dsimumu etikas eefstateem. Lai ari neklaidri, tomehr tur redsam zihnu pret wispahrejeem sozialeem launumeem, pret fabeedrifki faimneezifku netaisnibu un no tàs ifauguscho diwdabigo tikumibas fajehgu. Seltmatis neklatas us wihreeti un seeweeti, tà us sinamos fabeedrifkos apstahlkos ifauguschàm buhtnem. Winsch reds tika bestiju-wihreeti un naiwu engeliti-seeweeti, weenu apkaro, otu aifstahw. „Wijolitèm“ winsch israuga wiskuteligako tematu. Plaschi winsch apraksta, tà negehliis wihreetis wijolifchu grawà apmulko un pawed sostianu seeweeti. Schis apraksts domats spehzigam naturalistiskas mahkflas eefpaidam, bet pateesiba ir deesgan neweiflis un diletantifks. Pat wisnaturalistifkakee zilweki par tahdàm leetàm nesarunasees un nekàulesees tik weentahrschi zinifkà weidà,

lā Seltmata tehlojumā. „Wijolifchu“ pirmā dala tapehž atstahj nepatīfkamu eespaidu. Otrā, kur Paula nemas norahht neustizigo mihlato un lihds ar winu wisu wihreeschu dšimumu, weetām isleekas komiska. Šhi feeweete isfkatas pehž personifizetas emanzipazijas, tās naiwās emanzipazijas, kura tikai wihreeti, ne wišā šabeedriškā eefahrtā un tikumisku tradiziju mantojumā reds fawu nospeedeju. Sostinai Paulai ihstenibā naw it neka, ar ko pamatot fawas prasības dehl weenlihdfigam teesibām. Wina sin tikai gaustees par wihreeschu nekreetnibu un par feeweefchu newaribu. Gala slehdseens: tikumibas prasijumeem wajaga buht weenlihdfigeem preeksch abeem dšimumeem. Itin ka tas jau šints gadus atpakaļ nebuhtu sinams. Us ko balstas tikumiba ar wišeem winas prasijumeem un jehdseeneem, tā pahrstatit un pahrkahrtot šhos balstus, par to Seltmatis nebilst ne wahrda. Epigoni neusbruhl „Wijolifchu“ publizistiskajam tehlošanas weidam, bet pašam stahsta fische-tam; ne aifskarta mahkflas fajuhta kritise, bet usbudinata filisteriska tikumibas fajehga. Turpmakā dšihwes un dšimumu etikas eesklatu attihstiba šho strihdu neschaubami isfchkir Seltmatim par labu. Bet rakstneezibas wehsture wina stahstam newar peefchkir nekahdu redsamu weetu.

„Wijolitēm“ radneezigs gabals ir: „Laba partija“. Saturs faistas ap gadijumu, kad feewete apprec wihru, lam weneriska flimiba. Swaignitēs teel sinatniski isfkaidrots, kas sifiliss, tā winsch zelas un kahdas wina sekas. Upstrahdajums wehl tailaks un tendenziosaks tā „Wijolitēs“. „Laba partija“ wairs nefazel nekahda trofchna, lai gan winā apstrahdatais temats wehl kuteligaks tā „Wijolitēs“, un tehlojums wehl atklataks. Treschais Seltmata stahsts par dšimuma mihlestibas fisiologiju isnahk wehlu, tahdā laika, kad apradinatā literariskā publika wairs neustrauzas par wehl dshligakeem eeseteem. „Negoda apfegs“ tikai ihfu brihtinu nodarbina latweefchu literaturas kritiku, nekatotees us stahstā ismanameem simpatiskajeem noluhkeem. Šhis treschais naturalistiskais tehlojums stipri atgahdina „Gaudetas teesibas“. It fewifchki schajā stahstā redsams, tā utilitaree šabeedribas labotaja noluhki Seltmati pawedina us gluschi nemahkflineeziskeem panehmeeneem. Lai fawus noluhkus padaritu pehž eespehjas škaidrakus un šaprotamalus, winsch fawā tehlojumā, tā awifchu eewadrastā waj teatraliskā deklamazijā, pastrihpo un diwreis pastrihpo atfewifchkos šwarigakos, wairak eegaumejamos wahrduš un weselus teikumus. Tahds apzerejums par fewi war buht interesants, tikai winam newajadsetu pretendet us mahkflas darba nosaufumu. Mahkflas darbā newar fchkir weenu wahrdu waj teikumumu, jo katram tehlam, katrai glesnai fawa ihpatneja šwariga nosihme, mahkflas darbam jarunā wišā fawā organiskā, nedalamā weenibā. Seltmatim naw dšihwa, isjusta tehlojuma, bet tikai frases. Wišos fawos naturalistiskajos stahstos Seltmatis neparahdas tā ihpatnejs mahkflineeks, bet tā apdahwinats diletants. Bet ari diletanteem ir fawa nosihme wišpahrejā mahkflas darbā. Ja ari naturalisma un realisma diletanti rihlojas nemahkflineeziskeem panehmeeneem, tad tomehr atfihstama winu simpatiskā dšina labot fihkos šadshwes launumus. Protams, tas ir pilsona, ne mahkflineeka nopelnš. To nowehrtet ir kulturās, ne rakstneezibas wehsturneeka usdewums.

Naturalismā Seltmatis ilgi nepaleef. Newar fazit, ka winsch to mahkflineeziski pahraug — ka winsch dabiski attihstidamees isaug laukā no ta un pahreet nahkofchā, idejiski plaschakā un mahkflineeziski pilnigakā posmā. Naturalisms latweefchu rakstneezibā paleef pee pascheem primitiwakajeem mehginajumeem, kad ahrsemēs šahl stipri runat, ka winsch pahrdshwots. Runā, ka

dabassinatniskais pamats, us kura balstas naturalisms, palizis par schauru, lai us wina waretu atbalstitees modernā zilwela dshwes issina un mahkflas atsina, ka jadod atkal loma mistikai un metafisitai, kaut ari modernā kostimā. No semes weenmulibas zilwela garam jadodas atkal muhschibas noslehpumos, kas atveras, nogreeschotees no dshwes burmas un nodsilinotees sawa pascha dwehfelē. Seltmatis eeinteresejas par jauno wirseenu un fahk rakstii mihlestibas stizes jaunromantiska impresionisma un mistizisma notrahšā. Jaunromantikā Seltmatis parahdas daudis smalkafs, slihpetafs, pilnigat peefawinajees schi wirseena wispahrejos isteikmes lihdselus. Se winsch parahda sawu spehju: daschadu, pat pawisām pretischku mahkflas teoriju un isteikmes lihdselu usterfchanaš un atdarinafchanaš, spehju. To winsch nu iskopj lihds tahdam kuplumam, ka gruhti ismanit wina atkaribu no swefcheem mahkflineekeem. Pat godalgu Seltmatim peespreesch zilweli, kam pascheem labi pasihstami ahrsemju rakstneezibas wirseeni ar wina zehloneem un tendenzem. Jhstenibā gan ari jaunromantikā Seltmatis panem lihdsi labi daudis naturalisma bagafchaf. Seltmata jaunais posms faturā ir wezā un jaunā maifjumš. Schajā sinā raksturigs wina tehlojumu kopigais apshmejums: „Mihle stibas infusorijaš“ (1900—1909). Mihlestibu, lai ari tikai mahkflā un lihdsibā, atwasinat waj falihdsinat ar kaut kahdām infusorijām war tikai pahrleezinats naturalists. Bet Seltmatis mihlestibu zenschas tehlot kā noslehpumainu teefmjū un mistiskas neisdbinamibas pilnu parahdibu. Jhsta mahkfla, sinams, war atrast ari pahreju no galejā naturalisma us pimatnejo mistizismu; wahzu jaunromantikas fahkumā ari puslihdsi skaidri fahimejama schahda pahreja. Bet Seltmatis pahreet pahraf weegli un weenteefigi. Wina tehlojumos fajauzas realu nowehrojumu un mistikas elementi, naturalisms ar jaunromantitu. Sajauzas, bet psichologiski nefaweenojas un estetiski neisweidojas wefelā weengabala formā. Labakais no Seltmata schis pasugas darbeem ir prahwā nowele: „Nolahdejums“ (1902). Ta gan rakstita wezmodigā wehstulu formā, stipri steepa un faturā faraustita. Bet selfuāla tihkminafchanaš un daschadi erotiski pahrdshwojumi daudšās weetās dshwi attehloti. Se jau war famanit itkā fewischku, ihpatneju panehmeenu, bes parasstās juhsmofchanaš un pahrmehrigām latwiskām juhsmu glesnām faufā, gandrihs protokoliskā walodā rakstii par intimafajeem juhtu un instinktu wilkojumeem.

Somehr ihpatneju stilu iskopt Seltmatim neisdbodas. Winsch neespehji nodsilinatees fewi un sawos darbos. No ta wina allasch aismaldina nost swefchi paraugi, kureem winsch weenmehr mehginas pakaf. Tā, peemehram, winam pagadas pahrtultot daschas nodalas no Zesara Flaischlēna romana: „Jost Seyfrid“, kas rakstis fawadām faraustitām rindām, pa pusei kā pantos. Tas ir moderno impresionistu parastais rakstibas weids. Seltmatis aiskemas scho weidu, un faraksta kahdu tehlojumu („Mihlestibas seedoklis“), kas formas sinā ir minetā Flaischlēna darba meisteriska kopija. Wirtuositati Seltmatim newar noleegt, bet ihsta radoscha mahkflineeeka pasihmes gan neatrodam.

Seltmatis ismehginajees ari dramā, bet ar wifai wahjeem panahkumeem. Ari te winsch neteef walā no paraugeem. Rā fanwas balti kwadrati tee wifur usbahfigi auschas zauri wina mahkflineeiziski domatam, bet zaur un zauri schabloniskam isfchuwumam. Wahzijā pa to laiku nahkufchi flawā fewischki diwi zilweli: Nizsche ar sawu filosofiski wahji pamatoto, bet dsejiski peewilzigo individualismu, un Ellen Key, plahpiga, nefaitiga swedreete, kas prot wifu, ari Nizsche ar wina individualismu atschkaidit pilsoniskās fabeedribas

gaumei peemehroti. Pagadijās Seltmatim lafit un tulkot Rey „Behrna gadu fimtenti“ — un tuhlin winam rokà weela lugai: „Smagš gaisš“. Sawas dramas waronus wińsch nosauz par Reini Speħlaini un Austru. Tee ir tau-stami simboliski wahrđi. Seltmatis sũhta sawus waronus zihnà par modernu dšihwes usfkatu un jaunu tikumibu. Dramas ideja teesħam naw slihta. Bet zilweki ir tikai zilweku sħemas bes ihpatnejas meesas, tauleem un gara. Ro mahkflai lihđs ideja, tad ta ir aisguhta waj tapinata. Mahkflà tikai tas ir dšihws un speħzigs, kas isaug no speħziga individuala mahkflineeķa. Sħis dšihweis un speħzigais, sħis mahkflineeķa pasħa, naw tikai idejā, naw ari tikai formā, bet abos. Jo nawa mahkflas darba tikai ar labu ideju, waj labu formu ween: tās isaug weena no otras, weena zaur otru. Labs mahkflas darbs ir idejas un formas pilnigs organisks apweenojums un kopisweidojums. Seltmatim tas neweizas. Ja forma ir wina pasħa, tad satures aisguhts. Ja sature pats isdomajis, tad isteiksmes weids katrà sinā aistapinats. Wiswairaf Seltmati, protams, peewelk ahrsemju paraugi. Bet tomehr reisem wińsch mehginas pakal ari pasħtautas rakstneekeem. Tā wina trihszehlenu drama: „Sagaidiš“ (1912), ir Blaumana „Pasudusħa dehla“ wariantš. Ne tikai pamatidejai un galwenajam raksturam, bet pat dašħeem raksturigeem sħkumeem azis krihtosħa weenadiba ar Blaumana lugu.

Uri Seltmata dramās, tãpat kà nowelēs, naturalisms jauzas ar impresionismu un jaunromantismu. Remarkas tur aisnem leelu dalu teksta, bet dramatisħkas darbibas un dšihwibas naw gandrihs nemas.

Seltmatis rakstijis ari kritiskus un estetiskus apzerejumus par ahrsemju un latweesħu rakstneekeem. Wisai atsauzigs wińsch bijis ari pret dašħadeem wirseeneem un winu mainam latweesħu sadsihwē un rakstneezibā. Tā wińsch stipri fajuhšminas par raksturigato latweesħu defadenzes rakstneeku Haraldu Eldgastu. Bet jau gadu wehlať atmet un nopel defadentus un ar tahdu pat fajuhšmu peeslejas A. Renina isdomatam jaunklasizismam. Dewinsimti peektā gadā aisgrahbti raksta par „Sidraba sħkidr-
auta“ israhđi Jaunajā Rigas teatri, bet wahzu okupazijas laikā bargi nofoda to pasħu teatri tapeħz, ka tas kultuwejis sozjalistiskas lugas un samaitajis latweesħu jauno paaudsi. Tā wina rakstneeka sħja paleel nenostaidrota; naw isprotams, no kureenes wińsch nahť, kurp eet.

Eseretiš

Starp realistima rakstneekeem ar spilgtu naturalistisku tendenzi minams Eseretiš (R. Augenbergš, 1869). Wińsch tehlo wezu wezo semneezisko pasauli ar winas patriarchalo dšihwes eekahrtu un parasħam, ko manami sħkloba no wisam pušem usmahkdamees jauno laiku eespaidi. Wina stahstu zilweki ir sħis wezās pasaules sħmigi representanti. Eseretim naw ne masatās zeenas ne preeksħ winu tikumiskā sħtwara, ne sadsihwes idea-leem. Winam pilnigi sħwesħa latweesħu rakstneeku tradizionālā romantiskā juhsimiba. Wińsch nahť leeleem sħmageem soleem un bes kautresħanās apgreesħ un parahda sawa faktinā romantikas kreiso puši. Wina pirmajos garajos stahstos („Sadsihwes ehñā“, „Manš pirmais romans“) ir weselas wirtnes naturalistisku notikumumu un situaziju tehlojumu, kureem truhsti weenojoshħa pawedeena un topojojoshħa zentra. Wina zilweki ir pahrmehrigas brutalitates un wisada rupjuma un gara stulbuma preeksħstahwi; wisš zilwekà

eespehjamais kustonistais winos ar usswaru un tendenzi izselts pret winau dsihweš un apfahrtnes neglihto fonu. Wišeem Esereescha stahsteem spilgta sabeedrifki-kritiska notrahša. Ta it fewiškli manama wina pehdejā laika stahstos, kur Esereetis wezmodigeem šawa faktina zilwekeem stahda preti jauno paaudsi, pilsehtas kulturās un jauno ideju aishmentu („Paifšas dehli“). Bet šchis pretimnostahdijums ir tendenzioss, wairat publizistisks un teoretisks, nekā psihologiski ijusts un estetiski noswarots. Pahrat faili ispauschas Esereescha simpatijas pret pašcha tehloteem jaunās paaudses zilwekeem, un blakus tām pahrsphileti atbaidiga un druhma isftatas wina glesnotā wezās pafaules aina. Wina pantos rakstitee episkee stahstijumi („Ozamu laudis“) naw eewehrojami ne ar šawu šaturu, ne isteiksmi. Saturā tur tas patš smagaiš naturalisms, tee pašchi zilweki un ta pate dsihwe; isteiksmei truhst ihpatneja spilgtuma un weegla, faistofcha rituma. Tee ir gauši lašami stahstijumi, brihšchām smagi nogurdinoschi, brihšchām weenmuligi un garlaizigi.

Rā wezsemneezifkās pafaules šanra ftatu glesnotais Esereetis beeschi ween peewelf ar raksturigeem dsihweš sihtumu wehrojumeem un winau realu attehlojumu. Wina noleedsoschais skeptizisms un ironija pretim šchai pafaulei reisem ispauschas weikli šametinatās komiskās kombinacijās. Somehr dsihwu weengabala zilweku Esereescha stahstos gabas maš. Pa leelakai dalai tee ir pahrsphileti tipi, kuri smihdina, bet nepahrleezina. Esereetis ir karikatūrists, kas beeschi aismirst mehru un robeschas. Wišpahri, wina stahsti usluhkojami wairat tā peewilzigi seletoni un lašama weela, masat tā noswehrti mahftlas darbi.

M. Leepa

Karikaturists ir ari M. Leepa. Lai gan wiščh šawus sišchetus ari nem weenigi no tās pašchas semneezifkās pafaules, tatschu wina tipi pawišām zitadi tā Esereetim. M. Leepa ir realistisks domatajš un sihmē sabeedrifkas karikatūras no semneeku dsihweš. Pa leelakai dalai wina stahstos pawišām naw ahreju troščhainu notikumu un spilgtu situaziju. Gan wiščh tehlo tikai šawu tipu ahreeni, sihšihli, neweenu šoliti, neweenu piršta pakustinajumu, neweenu azu pamirščhkinajumu neisloidis. Bet wišs tikai tapehž, lai atšpulgotu to, kas noteek dwehsele. Šhajā šinā wiščh weetām stipri atgahdina, peem., Hermana Banga tehlojuma weidu. Rā naturalistisks impresionists wahrda labakajā nosihmē, M. Leepa ir weenigā, stipri peewilziga parahdiba latweefchu rakstneezibā. Leepas semneeku dwehsele noteek nerimstigs wezās dogmatiskās tikumibas grimščhanas un isjuščhanas prozešs — apšinatš un neapšinatš. Leepa ir originals, kaut ari maš populars talants. Wina mahftlas weids gruhti peejams; wehl gruhtak ismanit wina darba šodolu. Wina šatira tiš šmalta un nianšeta, tā daudsreis tikko notwerama. Leepas karikatūras no gabala isftatas wišas pehž weenas fejas. Šikai tuwat peeejot un usmanigat štatotees šaredšamas sihmejuma ihpatnejš laušitās linijas.

Šarakais un raksturigakais no M. Leepas stahsteem ir: „Wir = šch a j o s“ (1913). Še karikatūras naw tehlotos zilwekos, naw ari tehlojumā pašchā ne atfewiščkās situacijās. Šikai stahsta pehdejās rindās nojšauscham, tā originalā šahrtā par karikatūru israhdas wišs stahsta aptwertais nopeetnais dsihweš un tajā redšamo zilweku tehlojumš. „Wirščhajos“ štrahda un šuhri zihnas eenahzejš-bessemneekš. Rentneekš, šam zeribas tišt tepat par grunt-

neeku. Wisa wina darba un garo nedeenu gaita notehlota ahrfahrtigi fihlà naturalistiskà analisè. Redsam if foli wina darba gaitàs, naidà ar kaimineem un nekaitamos pahpratumos un fadursmès ar fawejeem dsimtà. Pa smal-
kam deedfinam wehrojам wina zeribu un zeeschanu audumu reeschotees, lihdì
beigàs wiß israhdas weltis un newajadfigs. — M. Leepas stahstis ir kras
pretmets pasihstamajeem romantiskì-idealistiskajeem fawa faktina tehlojumeem.
Smags un druhms, ka pate semneeku darba dsihwe. Te M. Leepa leekàs
spehris foli tahlak par fawa pascha fihfakem stahstineem. Ne atfewischka
zilweka garigàs pasaules irschanu winsch te gribejis tehlot, bet wefelas lau-
schu noschkiras idealu iluforiskumu un weltigumu. Stahstis ar gruhti fare-
dsamo fatura pawedeenu un besgala garajeem lausiteem teikumeem un smagi
fawahrstito walodu lasams gaußi un neweikli. Bet tas ir raksturigi wifos
M. Leepas darbos.

Ed. Zahlitis

Ed. Zahlitis daschà sinà atgahdina Seltmati. Tapat kà tas, ari winsch
fwahrstas stary romantismu un realismu. Ari winsch reissem eemaldas pa-
wisam fweischà fantastiskas romantikas walsti un raksta simboliskas pasafas
(frahjumà: „Pa faules teku“), furu mahkflas wehrtiba ir wifai neeziga.
Winam naw tahlu fkrejoschas fantasijas. Winsch eedomajas lidojam, bet
lasitajs reds winu turpat us weetas mihnajamees. Semes smagums winu
peewelt, bet winsch beeschi ween neapjausch tos pamatus, us kureem weenigi
war zeeti nostahtees. Fantastija Zahlitim ir wahja, bet toteefu laba mahkfli-
neeziska atmina. Winsch war tehlot tikai to, ko redsejis, nowehrojis, ja
dauds, tad fewi pahrstatijis un kombinejis. Zahlitis ir tipisks realists ar
manamu tendenzi us naturalisma pusti. Ja winsch paleek ustizigis fawam ihpat-
nejam spehjam, tad winam beeschi ween laimejas usrakstit peewilzigu reali-
stisku tehlojumu. Gan winsch nawa ne fewischki dsich isdomà, ne ihpatneji
spilgts isteiksmè, tomehr wina stahsti pazelas labu teefu pahri parastajeem
seletonistiskajeem raschojumeem.

Mahkflineekis ar wahju fantasiju newar buht leelu ideju tehlotajs.
Tapehz ari Zahlischa wehrojama un tehlojama pasaule wisbeeschaf ir sem-
neeziska, ar winas wezajeem, wezàs dsihwes loziteem un weidoteem zilwekem
(„Zelmi“). Sawa semes stuhrischa raises wiswairaf nomahz fchos zilwekus.
Zahlitis neidealise winus un neecsilst preekch winu ideala. Rà ihstis realists,
winsch ir ari ihsti objektivis, winsch tikai wehro un apraksta. Bet tà kà
wezàs semneezibas ideali winu tihrajà weidà wairis reti fur kastopami, tad
Zahlischa tehlotee zilweki reissem isleekas pehz fweeschadeem fawadneekem.
Weetam tee leekàs pahrsipihleti un kariketi, tapehz ka Zahlitis naw kà pee-
nahkas schkhris fwarigo no masswariga, tipisko no nejauschà. Garu, maf
nosihmigu farunu atstahstijumi un newajadfigi fihkumu raksturojumi beeschi
wehrech usmanibu no galwenà us blakus leetam. Tehlojums wirsas gaußi,
trauze pusfinatnikke, pusfabeedrifke prahtojumi, furus rakstneekis nespehi
eeweidot peenahzigà beletristiska formà („Dsihwiba“). Utminas un noweh-
rojumu tehlotajam zentralà, wadoschà motiwa apjanda wehl wairaf waja-
dsiga kà fantasijas mahkflineekam. Bes tàs winsch pasaudè mahkflineezisku
lihdsfwaru, fwaidas no naturalisma us simbolismu un atpakal. Un fur ari
ahrejs darinajums neisdewees, tur stipri ismanama mahkflotiba un eefchejs
tuffchums („Beigu fahkums“).

Stary Ed. Zahlischa labafajeem tehlojumeem stahsts: „Jntš Grihnš“ (1913), peeder pee wehrtigafajeem realistiiskā wirseena darbeem latweeschu rakstneezibā. Te winsch ustwehris tematu, kam pašam par fewi jau nopeetna idejiiska wehrtiba. Tas manami atšķiras no wina parafajeem wezo semneeku tehlojumeem, lai gan semneeks ari schi stahsta waronis. Bes tam tehlojamā rakstura problematiskā psihologija leelās peewilziga problemu nabagajā latweeschu rakstneezibā. Jntu Grihnu eekahrotais semes stuhritis dšen us šlepkawibu. Winsch naw ne fanatikis, ne ruhdišs neleetis, bet weenigi tikai eefihkštejis egoists, kurfch sawu wišaugstako un eewehrojamako nekad neislaisch no azim. Peewilzigi Zahlitis tehlo, kā šlepkawa zeemojas pee sawas lihgawas, kā gaischā istaba un mišlee glahsti kontrastā izjel walti padarito nejhdsigo darbu un bailes, ka wiša schi tihkme war nu peepeschi isgaišt — kā winsch atkal un atkal aismirstas mutuloščā domu wiruli, šlehpj un newar nosleht to, kas winu speesch. Tikpat peewilzigs ir ari wina zeeetuma dšihwes un pahrdšihwojumu tehlojums. Redsam, kā Jntš Grihnš isstrahdā noteiktu pašaišfargaschanās un ailstahweschanās planu un stingri un noteikti eetura reis usahktu taktiku. Zahlischa kriminalstahsts ir teeschš pretstats Needras kriminalbeletristikai. Tajā naw neka romantiski šaspibleta, neka liriski šaschehlota un sentimentali šaradata. Jstureto, stingri realistiisko tehlojumu nebojā ari nekahdi dogmatiskās morales šprediķojumi, tas ir wehsti noškanotš un stingri objektiws.

Zahlischa stahstam nošhme ari tajā šinā, kā winsch pirmo reisi tik noteikti un pahrleezinošchi rahda zilweku, kas ir teeschš pretstats lihds šchim nekai tamās wariacijās un noweidos tehlotam škaidras širds representantam. Romantiski-idealisetam šdomas tipam pretim winsch stahda reali noweerotu un naturalistiiski wišos šhkumos šhmetu, brutalu tagadnes egoisma un tikumiska truluma representantu. Protams, Zahlischa tehlotais zilweks naw domats un usnemams kā jaunlaidu semneezibas parauga tips. Pat to newar šazit, ka winsch semneeku dšihwē šastopams beeschaki, kā pašihstamais škaidrās širds zilweks. Rā literariškai parahdibai naw winam ari tās tikumiski audšinoščas nošhmes, ar kuru škaidrās širds zilweki tikušchi tik populari wišās lašamās grahmatās. Bet kā špilgti reals, šabeedriški un psihologiski dšili pamatots un pahrleezinošchi išweidots tehls, winsch eenem redsamu weetu latweeschu realistiiski-plastiskās mahkšlas galerijā.

Ed. Zahlitis mehginajees ari kā dramatiķis, bet bes kahdeem panahumeem. Rā dramatiķim winam naw šawa pašča ihpatnejas sejas. Weenu dramu („Drihs pirksti“) winsch raksta pilnigi naturalisma gaumē. Otrā („Gundabs“) peld neihstā, šalkanā romantiskmā. Ne weenā ne otrā naw ne dšihwu tehlu, ne drametiskās dšihwibas. Šapehž tās ari palikuščas latweeschu škatuwei pawišam šwesčas.

II. Baltpurwinsch

II. Baltpurwinsch škaitams pee teem daudšajeem latweeschu rakstneekem, kas sawas darbibas šahkumā wairak šola, nekā weh laku šneeds. Winam ir neleels, bet šimpatisks stahstitaja talants, tikai tās palizis neišweidots un nenofwarots. Stary wina stahstineem ir dašchi ar ihpatneju domu dšilumu un širniigi weenkahrschu, eefildošchu, noteikti realistiisku tehlojumu. Bet lihdsās teem atkal dašchi sentimentalās juhšmibas pilni, išpluh-

dušchi un bes mahkslineezikkas formas. Nopeetni runat war tikai var pirmas grupas darbeem. Ur teem Baltpurwinsch eenem ja ari ne izjilu, tad tomehr atfewischku weetu latweeschu reala stahsta nodala.

Baltpurwinsch patz sawus stahstinus apshime ta: Dwehseles dsihwes drufzinas, wiswairums mihtu zilweku peeminai paguhndem uslafitas. Paguhndem, steiga usrakstitti tee pateescham ari leekas. Pat tajos labakajos doma naw isdomata lihds galam, juhtu pluhsmé wadoschais elements naw iswehrtis no pawadoschajeeem; isteikme weenkahrtscha un weenteesiga un reisem atgahdina pawirschu feletona prosu. Bet imponé Baltpurwinsch galwená kahrtá ar teeschu peedsihwojumu un pahrdshwojumu bagatibu, ko wina atfauzigá dwehsele eeguwise dsihwes bursmá. Wina pascha apshimetás dwehseles dsihwes drufzinas tomehr istaisa wehrtigu kopumu. Baltpurwina skitschu un stahstinu faturs ir ta klusa mihlestitas tragedija, kas tik beeschi norifinas iddeenas zilweku dsihwé. Mihlestibas fisiologiska puse Baltpurwinam noder tikai temata ahrejam apweidam. Naturalistiskais seksualais elements Seltmata un Eserefscha gaumé Baltpurwina darbos naw faskatams. Psichologiskais lirismis teem peeschkir ihpatneju, weenojochu nofrashu. Schis lirismis fajuhtams tá rakstneeka pascha juhtu un juhmu pluhsmé: tas wairas no wisa faskihletá un mahkslota un ispauschas wisweenkahrtschakaja isteikme. Sewischka spilgtuma tur naw, bet eefschajs siltums wispahri fajuhtams. So it fewischki war fazit par wina glihtajeeem behrnu dsihwes tehlojumeem („Ugra rihá“).

Labalais starp Baltpurwina stahsteem ir: „Safcha“ (1904). Tas stahw izjilu pahri wiseem pahrejeeem wina darbeem. Taja winsch tehlo zilweku, kuram ne leelee gadijumi, bet masee iddeenas eespaiddi fapostijuschki dwehsele un padarijuschki winu par noseedsneeku. Ra flihtzeis winsch peekeras eedomai, ka weenigi mihtlofscha seeweete winu spehs noturet wirs apfahrtejas sabeedribas naida un fewischchaubu pluhdeem. Kad schi zeriba suhd, winam neglahbjami jaet dibená. — Schaja stahsta Baltpurwina parastajam lirismam wehrpjas zauri spehzigis dramatisma pawedeens. Wilzeenu pa wilzeenam te tehlotá psichiski dsikas, bet dsihwé nespehzigas dwehseles zihna ar apfahrtni un fewi paschu. Tá dramatisckais pawedeens schketinas no diwam dsijam — dsihwes spaidda un pascha mihtlas teeknem. Reisem tas eet lihdstekus, reisem atschketinas, bet tad atkal famesglojas tá, ka ismifuma rotai warmahzigi japahrrauj puschu. Schis stahstis nepahrprotami leezina, ka Baltpurwinam ir spehjas ari leelakeem realistiskeem tehlojumeem, kahduš winsch lihds schim gan wehl naw sneedfis.

Jahnis Klawinsch

Ari Jahnis Klawinsch naw wehl paguwis rahdit, lihds kahdai mahkslas pilnibai spehj attihstitees wina klufais, silti-firfnigais nowelista talants. Tas, ko winsch paspehjis sarakstit un pa dalai fapopot trijos, ischetros sehjuminos, ir tikai fahkumi, tikai mehginajumi. Bet ja ari tee ar zeenu apluhkojami, tad tas tikai leezina, ka nahkoiné waretum no wina wehl dauds fagaidit — ja dsihwe reis peekautu latweeschu rakstneekam strahdat pa fawli nemehtatam un wisadu nedeenu newajatam.

Jahnis Klawinsch teek pasihstams dewinsimto gadu reakzijas laika ar peewilzigeem sabeedriksa fatura stahstineem. Klawinsch ir eewehrojams sabeedriksu konfliktu nowehrotajs un tehlotajs. Winu interese tikpat dsihwes fainneeziška puse, tá pret to faskatamee etiskee un psichologiskee problemi. Tomehr

Klawinsch naw šabeedristas tendenzes rakstneeks. Winam naw no šwara soziales jautajumi, bet zilweki, kuruš wina wehrotaja škats un mahkšlineeka isdoma allasch reds noteiktu realas dšihwes apstahku eejomā. Šahdā kahrtā wina zilweki nekad naw isdomati, lai gan winsch mihl šewišķi špilgtuš, ihpatnejuš raksturus un šadomā winu peedšihwojumeem un pahrdšihwojumeem kluhmigi šareschgitus gadijumus, kureem tad peeauschas itā romantisma peekrahša. Klawina sozials nokrahšas stahsti pa leelakai dalaš rosas ap šemneeku dšihwi un laudim. Rā raksturigs pehzrewoluzijas rakstneeks, Klawinsch naw šemneezibas materialā progresa šlawetajs. Winsch reds šcho progresa, winsch šmalki pašihst zilwekus, kas šawu muhschu eet mantas eeguhšchanas gruhā juhgā, atšihst winu rakstura štiprumu, zentibu un isturibu. Bet eesilt preeksch winu ideala Klawinsch newar. Diwahrt škaidri winsch reds ari to garigo, augštati wehrtigo, šo šemneeziklais materialistiklais indiwidualisms negrib un nekpehjt atšihst. Klawinsch pašihst šemneeka lauschu tehnuš, bet wina širds peeder dehleem. Winsch patš peeder jaunajai paaudsei. Winsch ir weens no šihmigakajeem, širfnigakajeem jaunās pašales dšejneekem. Wišos wina labakajos stahstos tehloti jaunekli, kas ar šawām jaunajām, štraujajām dwehšelēm, ar šawām brihšchām neapwalditām šaislibām, ar šawām ihpatnejām dšihwes dšinām nahk šadurfmē ar wezo un eesihkštesjuscho, pahrwar to, waj šaluhst pret nekustinameem muhreem. Šee wiš iškštas pehz štraujeem romantikeem, tapehz, ša romantiska ir šatra jauniba jau pehz šawas buhtibas; bet it ihpašči tapehz, ša pahraš konserwatiwa un nekustiga ir ša wezā pašale, pret šuru Klawina jauneešči želas ša balti wanagi pret appelejuschu šeenu. Klawina širmee stahsti nepahrprotami rakšiti dewinšimti peekta gada noštanu juhtonā, kad jaunā paudse wehl dšihwi stahw atminā ša pašchaismiršiga žihnitaja par brihwaku un gaischaku dšihwi (krahjumi: „Šaikū warā“, „Dšihwes mirkli“, 1912, un atšewišķi stahsti: „Dehls“, „Šahstis par meiteni“, „Pašafars“ u. 3.).

Šes sozials nokrahšas stahsteem Klawinsch, it šewišķi wehlaš laikā, raksta ari intimus mihlestibas jaušmu, teekšmju un žeešchanu tehlojumus. Še atkal peewilziga wina ihpatnejā psihologiskā analise. Šawos mihlestibas stahstos Klawinsch ir ihstis lirikiš. Klawina lirika te beeschi ween paleek weenmuliga, tapehz ša wišos tehlojumos štipri weenadi ir wina wehrojumi un eegaumejumi, ijuhta, šajuhta, un šipi, un galu galā ari patš tehlojumš wina šķeetamā dāšchadibā. Uri te Klawinam preeksch wehrotaja azim un mahkšlineeka isdomā allasch jaunais, šifko uš apšinigu dšihwi pamodees zilweks. Dšihwes šamaitajoschā, brutalisejoschā wara wehl naw wina intimalajām juhtām pahri gahjuse. Šās pamostas kluši un nemanot, ša šaulainā rihā atwers pukes šeeds. Dšihwibas šajušma, špehka trihšas, dailuma šchalka, nahkotnes teekšmes un baiga jaušma — wiš atmiršš winas širmajā šmaidā. Širmais wilnis rotalodamees škreen uš kraštu — iželas no dšelmes un šaploš šmilktis, kas netihru, šahju šamihditas, šakaloteem grušcheem pahrklahtas. Un širmajeem wilneem pašal nahk žiti. Winu pluhdums ir nemitigs ša pate dšihwe. Klawina nerwosi šteidšigais, nenoglušinatais un aprauštatais išteikšmes weids labi atšaro šcho šajuhtu un šajušmas wilnu deju, šcho nemitigo želšchanos un pašchānu, šcho nirbigo rotalu, šur ikweena krahša šikai azumirkli ušmiršš un dšeešt. Šur naw neta ihsti apjaušchama, neta šwerami paštika, šur war šikai apmehram šihmet un ištahlēm špreest. Lirikai jau pa laikam naw tehlu, un šchee Klawina stahsti un škizes ir pilnas šilta lirisma. Ahreji nekšmanigi, traufli, eekšheji šmalk-

juhtīgi, šķaidri, kaut arī dažādiem pašiem sentimentāli ir viņi Kļāvina eemihlotee jauneklī. Augstākās, labākās tikumiskās teeksmes pausē viņi Kļāvina stahsti („Pirmee vilni“ (1913).

Pehdejās nošķiras Kļāvina tehlojumeem waloda weetām paleef mahflota un šmaga. Weetumis manams, ka viņš ar waru mehginās pakal ta laika wišjaunafajeem wirseenam, ar waru taiša impresjonistiski-simbolisku stilu. Ari wehl zitadi šchis wirseens atstahj flīktu eespaidu us Kļāvina mahfflineezisko attihstību. Tā, peem., wina raksturojumi šahf šaistitees waj weenigi ap škateem. Štati un škatīšanās pa weselām lappušem, gandrihš waj iškatrā rindā. Tas Kļāvina tehlojumu padara neween weenmuku, bet weetām arī psihologiski šeklu.

Julijs Peteršons

Julijs Peteršons peeskaitams latweeschu rakstneeku jaunakāi paau-dsei jau ar to, ka wina dramatisko darbu wehrojumu un isdomās lauks ir latweeschu modernās pilsonības dšihwe. Rakstneezību wehl weenmehr pahrwaldošā un eespaidojohā semneezība wina darbos aiskerta tikai tā garām ejot. Un arī tur manama itin tā atehna no rakstneekam daudš tuwakās pilfehntneezības. Peteršons ar wišu šawu rakstneeka darbu dšihwo pilfehntas kul-turas atmosferā; wina dramu un šatiru tipi ir šchis kulturās šihmigi representanti.

Arī tajā finā Peteršons atšķiras no latweeschu rakstneeku wairakuma, ka viņš neišfleedē šawas špehjas un nemehginās wišadās rakstneezības nosarēs. Šapehž winam dramā bijušchi nopeetni panahkumi, lai arī viņš šawus darbus beechi ween peenahzigi neišstrahdā un neaistee lihds tai pilnības pakahpei, kura winam buhtu weegli aiššneedsama. Šomehr arī tā wina lugām šabeedribās demokratiskajā dalā bijušchi eewehrojami panahkumi. Pilsonības praktiskās dšihweš, wišpahrejās un it šewišchi laulības etikas jautajumi dabujušchi šewišchi špilgtu apgaismojumu no tās pušes, no kuras rakstneeks us wineem parasti luhkojas.

Nekas jau arī newar rakstneekam-satirikim šneegt wairak un pateiziga-fas weelas, tā latweeschu bagatā pilsonība, winās zenteeni un mehrki. Gariga šatura tukšā, leeliga un škaniga, latweeschu pilsonība ir šabeedristas šatiras un komedijas daudšpušigs preekšmets. Nekur wišas dšihweš zenteeni un winu mehrki tā naw šakopojušchees weenā wišu pahrškanohā frāsē, tā kulturās nabagajā pilsonībā. Julijs Peteršons to ir labi noklausijees un nowehrojis. Wišus šawus komedijas tipa darbus viņš nosauž par šatirām, un tas ir pareiši. Par šchis pilsonības mehrkeem war tikai pašmeetees un pašobotees. Ša dšihwe ir tik ahrfahrtīgi šafellinajūšes un peeshrejuse, ka jau no kaut šahdas, pawišām neprezenziosas idejas weedokka luhkotees, neta nopeetni nemama, pawišām jau neta tragiska tur newaram eeraudšit. Lihds pamateem komiks ir tukšās pilsonības normaltips, šas no šaweem masgruntneeku preekštetscheem mantojis praktisko šaprahtu, šas šaprot un zeena tikai pra-tiski išmanigo eerahweja zilweku, bet wišdšilakā nesaprašānā parausta plezus par mahflu un tamlihdšigeem neenešigeem trahmeem. Ahrypus weifala wina augstakee kulturās zenteeni išpaušas weenigi dažādos športa weidos, štarp kureem šilantropija ir ta wišjaunakā un raksturīgākā ašfare.

Satirā: „Zehlee mehrki“ (1912), Julijs Peterfons daudsoš, raksturīgi nofwehrtos un peewilzigi sīhmetos statos rahda filantropiskos pilsonus zihnā par zehleem mehrkeem. Wīnšch fargas no karīkejumeem — tee naw wina dabā un ar teem wīnšch newaretu swabadi rihkotees. Wīnšch lauj situazijām pašchām runat un ta allasch ir ta wislabakā satira. Šchi ir wispahri labakā satira, ko Julijs Peterfons šaraktījis. Bet naw wina ari bes truhkumeem, kuri beeschi fastopami Peterfona lugās. Šiapat atfewischiām raksturu parahdibām kā wispahrejeem notikumeem un šareschgiijumeem šchur un tur truhsti peeteekofcha motiwejuma; tee atstahj nejauschibas un waleji peepihtas epīšodes eespaidu.

Otrā leelakā Julija Peterfona satirā: „Idealā šabee driba“ (1916), temats apmehram tas pats, kas „Zehlajos“ mehrkos“. Uri te ta pate filantropija, tikai kwalifizetaka, pahrzelta weena pakahpi augstak, etikas šferās. Sur ideali šajuhšminats bagats pilsonis grib tikumiski glahbt šawu šchīru no modernās pilšehtas dšihweš, kas zilwekus wed iswirtibai un panihšchānai preti. Ideala pansija ar iklasitu šabee dribu un šesteri-waditaju preeschgalā dariš šcho šwehtigo darbu. Protams, ari te nekas neišnahf. Wajaga tikai deewbijigajā un tikumigajā šabee dribā parahditees pikantakai, peewilzigakai šeeweetei, un tuhlin ašmiršta wiša leekuligā šwehtuliba un wiši idealee nodomi. Šsuhl ari šchis filantropiskais mehginajums, kā wiši pahrejee. Šchi satira weidojumā manami wahjaka par pirmo. Dramatiskai darbībai truhst ihsta eekšcheja impulsa, winaš ritms beeschi apšeek garās epīškās šarunās un dispūtos. Luga turas tikai us labi nowehroteem un raksturīgi sīhmeteem tipeem.

Julija Peterfona satiriskajos ween- un diwezheleenos wislabaki parahdas wina dramatika špehjas. Sur ir dšihwi, raksturīgi zilweki, ašprahtigs dialogs, weilli kombineta, pšchologiski pamatota darbiba, peewilzigi šareschgiijumi un atšautigi atrišinajumi. Bet ari šchee weenzehleeni, tāpat kā leelās lugas, atstahj tahdu eespaidu, ka Julijs Peterfons šneeds masak nekā špehtu. „Redaktorā Podinā“ (1913) wīnšch rahda ideali šajuhšminatu mašpilšehtas tauteeti, kuram eekahrojas lihdsštrahdat un lihdszihnitees pilsonibas kulturās laukā. Šas nu gan naw realā dšihwē nowehrots, bet pehž konkreteem nowehrojumeem deesgan weilli konstruets tips. Wina tapšchanas prozefu neredšam. Peterfons mums rahda tikai dramatiskā konfliktā otro puši, wina atrišinajuma gaitu. Sur winam jaisleeto daudš tehniskās weillibas, lai škatitaju interese, šekodama notikuma tihri epīškam gahjeenam, neatšlahbtu, bet lihds galam ušturetos šchirgta un wehl peeaugtu. Sur winam wajadšejis leetot ari dašchus nemotiwetus, mahšplotus šehreenus un neweetā kariket. Raitē lugai ari redaktora Podina idejiskā un šabee driskā nenoteikriba, aš ko wina mehrki un wiša darbiba paleek masleek iluforiska. Šchahds nenoteikts idealistiski šajuhšminats tauteetis un wina zenteeni par šewi nešneeds dramatiski špehžigu weidojamo weelu. Konstruets tips allasch praša konstruetu, masleek mahšplotu lugas ušbuhwi. Šurpreti wišas pahrejas personas ir itkā rotalojotees, bet tomehr ar wingru roku un plastiski weidotas. Winaš ne tikai nahf un eet, šehstas un zelas — winaš dšihwo un kustas tā, kā to praša wīnu pšchiskā ihpatnejiba un lugas nenowiršamais dramatiskais gahjeens. Dašchadee šchurnalīstu tipi ir til sīhmigi, ka til drihš neatšmirššees; wīnu lihšchānas un kildofchānās un šchīrščhānās škati pilni pluhštošchas atšautas un šaištošchas satiras. — „Diwejadās mehrauklās“ (1918) atgahdina rakstneezibā jau pašihstamus wihreeschu nn šeeweetes tiklibas wehrtējuma

divdabības tehlojumus. Tikai Peteršona darbā šķis laulības etikas jautājums izjēlas no weenfahrscha individuala gadījuma aploka un met rāstūrigu gaismu uz wefelas, tikumiski degenerējuschās šķētras dšihwi. Satira ufrakstīta wīšai dšihwi un atjautīgi. Wīnā wairaf nopeetnības nekā pahrejos Peteršona weenzehleenos. Beigu atordā jau eestanas ihsti tragiski motiwi par melos nogrimušcho, irstoscho pilsoniskās laulības institutu. Darbiba rit dšihwi. Wīša usdšihwotaju kompanija sīhmīgi notehlojas skatītāja azu preefšchā. — Wahjats jau ir „Nelaimīgais automobilis“ (1914). Wīšs nelaimēs gadījumā ar šcho brauzamo daitu leekās peepihšs pušlihds newajadšigi, beš ihstas dramatisks un mahšflineeziškas wajadšibas. Lugas zilwekus, waj, mafakais, wīnu tuwus radineekus, ešam jau redsejuschi Peteršona zitās lugās. Wīšus tos pilnīgi nodroschinatos wezatos lungus un patihkamos jaunos zilwekus, ka ari tās labdarīgās tango-dejotajas damas, kas eet pa šaweem zelem, tā šā no išdaudšinātās šaklanīgās laulības kopdšihwes tur tikai wīšoschšs burbulis paleekas pahri.

Uri Julijs Peteršona nopeetnājās lugās ihstenībā dširdas paštiprs, lai ari negribets satiras elements. Virmfahrt, tas tapehš, ka wīna wīšpahrejais skatīšanas un wehrojuma weids nekur neatrašas no šabeedriškas un etiskās kritiskās weedokla. Un, otrfahrt, tapehš, ka par to pašauli, kas wīnu interesē, pehš wīna pašča afsihmejuma, ir grūti satiru nerakstīt. Šahdā garīgā šeklumā un idejiškā šchaurumā nonahkufe latweešchu mantīgā pilsonība, šo tautiškee romantiki šawā laikā apšweiza lihgojoschām gawilēm.

Pawahjšchšs gabalīnšch ir Julijs Peteršona weenzehleens: „Ilgas“. Wezais stāstis par nelaimīgi apprezejuschos, zitās, pilnīgataš un škaištataš dšihwes ilgojoschos šeweeti, Peteršona weenzehleena naw išpaudees jaunā formā. Rakstneekš leek šaweem waroneem pludot weenās ilgās. Bet ilgas ir ta nenoteiktakā starp wīšām zilweka dwehseles teekšmēm. Dramā wīnas waram šaprašt un peefaištīt usmanību wīnu pluhšmei tikai tad, kad teef rahdits ari tas konkretais preefšchmets, us kuru wīnas teežas. Weenzehleena warone šin tikai runat par lepneem asneem un šposcheem šapneem, bet neda-bujam redset, kas ihsti šlehpjās aīš šchim frasēm. Dširdam tikai šihku birge-līšku šehroschānos, kur šeweetes ilgās teežas no peepihpotas frogā istabas us šahda muišchās pahrwaldneeka waj pilšehtas tirgotāja gulamistabu. — „Šeklā, pelekā išdeenība“ (1906) ir tajā pašchā bagato pilsonu pašaulē, goda meelastu un tautišku runu laikmetā, demindefmitajos gados un dewinšimto šaktumā. Ša ir pašihštamo mahmulas aprindu pašauļe, kuru, tā šabeedriškas un kulturās reakzijas štipro vīli, ilguš gadus šturmeja progresi-wā awišchneežiba un wat pilsonības pašchās liberalais špahrnš. Peteršons notehlo šchis pašauļes representantus ar wīnu meelasteem, filantropiškēem studentu pabalšteem un tamlīhdšigeem kulturās zenteeneem. Ar wīnu neištō dšimtas dšihwi un wīšadām usdšihwēm ašrpūs mahjām. Šchajā šeklajā, pelekajā išdeenībā redšam ari progresi-wos zensonus no tām pašchām aprindām, kuras eenes masu dšifonanzi omulīgajā pašchaymeerinajuma un leelības pluhšmē. Šchi progresi-wā opoštija tehlotā pahraf nopeetni; par dauds šwara peefšchirts tautištajam liberališkām, kuru idejiški tikai weena pušpahahpe šchir no tautiškā konserwatīškām, un kurfch šabeedriški meelojas pee ta pašča bagatā galda. Lugas notikumu gahjeens ir pilnīgi epīškš, gaušs un ween-mulīgš. Dramatisks špilgtums ušmirds pa abeem zehleeneem tikai nedaudšās

epifodēs. — „Sastinguſchās dwehfeles“ (1909) Peterfons atradis zītā pilsonibas noſchēirā — jaunajā tautiskajā lauku muischneezibā. Lihds pehdejam laikam ta wehl naw isweidojuſēs par atſewiſchēu lahtu ar ſawu ihpatnejo ſabeedriſko un garigo fiſionomiju. Bet tajā rakstneeka wehrojumeem peeejami tikai atſewiſchēi maſgruntneezibas un pilsonibas parweniji, tā ſakot, tikai iſklaiduſ materials, ko wahlt, kombinēt un weidot. Tapeh3 ari ſche — kà beechi Julija Peterfona lugaſ — zentralās figuraſ bahlaſ un nenoſhmigaſ. Bet toteefu rakſturigataſ blakuſ perſonaſ. Wiſi ſchee tautiſkee ſkribenti, kuri lumstaſ ap bagatajeem tauteeſcheem un par gabalinu zepeſcha no winu blodāſ runāſ un rakſtoſ ſlawē un zildina ſawuſ maiſeſ dewejuſ. Schee miſtiſko noſlehpumu mekletaji un zehlo dwehſelu kulta preeſteri, kaſ tomehr wiſjaukaki ſajuhtāſ tur, kur war dabut par welti eedfert kruſti labāſ kaſejaſ. Un ſchee pumpetaji ſtudenti, kuruſ labi uſuret toreijejā pilsoniba eekſtaji par to augſtako kulturaſ peenahktumu. Wiſi ſchee daſchadee tipi Peterfona lugaſ peewilzigi un reali tehloti. Winejā wiſpahrejā ſaſtinguma laikmetā ari ſchahdeem tautiſkaſ tumſonibaſ un idejiſka ſaſtinguma atmaſkoteem tipeem eewehrojama kulturela wehrtiba. See radina tautu eeluhkoteeſ dſilaki pilsoniſkaſ kulturaſ ihſtajā buhtibā un rahda, pee kaſhdām konſekwenzēm nowed kaila materialiſma un ſtulbaſ eedomibaſ gultnē eeflehgtee labako familiju zenteeni.

Edwards Wulfs

Edwards Wulfs (mir. 1919) paraſti teef dehwetſ par weenu no labatajeem latweeſchu ſatiriſkeem. Tahds ſpreedumuſ pilnigi nepamatotſ. Radeeſ winſch, laikām, aiſ ta eemeſla, ka Wulfs ſawā ihſajā muſſchā ſaraktiſtiſ ahrſahrtigi daudſ ſatiriſku dſejolu un ſeletonu. Un aiſ ta, ka Wulfam bijis daudſ tuwu paſinu latweeſchu jaunako rakstneeku ſtarpā; bet neglaimot un neſlawet, ari draugam pateeſibu ažiſ teikt, taſ latweeſchu rakstneeku ſadſihwē buhtu eeklatamſ par warondarbu. Ihſta ihpatneja ſatira Wulfa dſejāſ un ſeletonoſ pagadaſ tikai gauſchām reti, un ari tur pilnigi nejauſchi, aiſ laimiga gadijuma. Wulfam nekad naw bijis nekaſhda noteikta paſauleſ eekſtata ne ſabeedriſkaſ pahreezibaſ, bet beſ ſchahda pamata ſatira karajaſ gaiſā. Naw bijis Wulfam ari ſawa ſadſihweſ un mahtklaſ parahdibu kriterija, un tapeh3 wina ſeletoni allaſch atdoti azumirkla wehja warā. Perſonigee ſakari ar daſchadām ſabeedribaſ darbineeeku un mahtſlineeku grupām winu ſpeeduſchi laiſot ſtarp wiſām tām un nekur zeeti nepeeſtaht. Tikai ar latweeſchu ſtrahdneezibu un wināſ darbineeekem Wulfam neka kopeja naw. Wiſi labakaiſ, ko winſch kà ſatiriſkiſ uſrakſtiſtiſ, wehrſtiſ pret tā ſaukto ſabeedriſko rakstneezibu un wināſ darbineeekem. Wiſu laiku Wulfs bijis latweeſchu pilsonibaſ darbā un maiſē, wiſilgaſ ſtrahdajiſ reakzionaroſ laikrakſtoſ un zenteeſ rakſtit ſawām aprindām tihtamā gara. Bet ari ſatiraſ iſteikſmē Wulfam naw neka ihpatneja — itin neka ſpilgti atſchēiroſcha. Uſnehmeeſ awiſeſ ſeletona wadibu peh3 Rudolfa Blaumana (Puleera), winſch noſauzaſ par Puleera padehlu. Un taſ ir rakſturigi. Wulfs ir Blaumana ſkolneekſ un wiſā ſawā ſatiriſka darbā paleeſ Blaumana mahzekliſ un zihgtiſ pakaldarinatajſ. Utdarina winſch Blaumani tikpat ſaturā, kà iſteikſmē, beſgaligi warijedamſ un noplizinadamſ itin wiſuſ ſawa ſkolotaja rakſturigoſ panehmeenuſ. Peeſpeeſtiſ awiſeſ ſeletonam raſchot nepeezeeſchamo laſamo weelu, Wulfs pamāſām pahrmah3 ari ſawaſ neleelāſ

spehjas un uf beigàm war usrakstít weenigi tikai patufschus atfahrtojumus un kompilazijas. Tomehr nedaudsi wina satiriske gabalini, it fewischki Blau-mana garà rakstitee par lauku puifchu un meittu mihlestibas dehkàm, atstahj patihkamu eespaidu un war pretendet uf paleekamu weetu latweefchu rakstinezibas nabagajà satiras nosarè.

Sikpat masa literariska wehrtiba Edwarda Wulfa humeristiskajeem dramatiskem fazerejumeem („Romaš degšana“, „Faustinsch“). See rakstíti itin kà warijetè skatuwei, bes eefschejas wajadsibas un mahkslineeziskas pahrleezibas. Pagatawoti weenas deenas wajadsibai un aiseet ar to deenu. Negatawi un neisstrahdati ari kà raibu uswedumu un farfa notrahfas gabali. Tur sakrawats wišš, kas azumirkli uf deenas lahtibas, par ko runà pilsoniskà sadshwè un interesejas literatu un mahkslineeku aprindàs. Itin nekahdas wadoschas sabedriiskas waj mahkslineeziskas idejas naw scheem laika kawekla un ispreezas gabaleem. Bes organiska sakara sawahrstíti atfewischki, gan brutali komiski, gan pikanti skati. Nejauschas epISODES raibà wirknè sakarinatas zitità — azis un ausis pameelodamas noslihd garàm, bet atstahj aif fewis tufschuma un falkanibas eespaidu. — Dauds labakas naw ari Wulfa masàs komedijas un jozini („Peeluhdsejt“, „Lihnis murdà“ u. z.) See wifí ir neisstrahdati darbini, kuros rupji joki un pahrspehlejumi leelà pahrswarà par schur un tur eepihtàm weiflùm komiskàm situazijàm un peewilzi-geem raksturu sihmejumeem. Tuwat apluhkojot redsams, ka ari joku lugàs faturš pa leelakai dalaí aistapinats waj pahrsrahdatš pehz aistapinateem paraugeem.

Radoschas domas un fantasijas truhkums redsams ari Wulfa dramaš. Stary tàm naw neweenas, kurai newaretu usrahdit nepahrprotamus paraugš latweefchu waj ahrsemju rakstnezibà. Protams, weengabala pakaldarinajumi tee naw, bet pa leelakai dalaí kompilazijas un lokalisejumi, kuri reisem war ari buht gadijufchees rakstneekam pascham neapsinotees. Rakstneekem bes radoschas domas un fantasijas pa laikam loti spehjiga atmina. Un atminà mehaniški usglabato wini daudsreis eedomajas kà pascha isdomatu, un kà tahdu ari apsirahdà sawoš raschojumos. Daschi no schis noschiras rakstneekem spehj tapinato pahrkaušet sawas individualitates ugumis un eeweidot ihpatnejà formà. Ari Wulfs peeder pee teem. Tikai dramatiskajos darbos tas winam ne íf reis isdodas. Tur, laikàm, wainigi wina dshwes apstahkli, kas nelauj kritiski apshehrt israudsito weelu un atmešt to, kas nepeemehrots waj naw par spehkam. Šà winu teifu drama: „Isabella“ (1912), ir pawifàm wahjisch darbs, lai gan sakakstis pehz dramatisku motiwu bagatas teikas. Wulfs ar scheem motiweem naw sinajis ko eesahkt. Mehginajis wehryt, steept un faistit, bet tikai faraustijis un famistrojis. Luga redsam kahdu see-weeti, kas ir pedantiska un tapehz flakta kopija no paschstamàs widus laifu jaunawas, kurai semes wiršù naw mahjas, kas muhschàm ilgojas pehz fawa debefu bruhtgana. Redsam kahdu brunineeku, wišas wihriškibas un kreetnibas paraugu, kahds atrodams fimtos falkanà romantisma raschojumos. Tahlak tur parahdas kahda kaisla, nodewiga lehnineene, kahds warmahzigs lehninisch, intriganti-pilsgalmineeki, netizami glupja tauta — wišš neihšis, flikti kopets, brihschàm neihsta klasizisma, brihschàm wehl neihstaka romantisma gaumè. Luga rakstita faistità walodà. Viriskàm epifodem tahdàs lugàs pa laikam zenschas aissegt dramatisko tufschumu. Bet ari ihstas lirikas Wulfa luga mas. Šàs weetà winsch aransche wifadus silus un wijoletus bengaliskus

apugunojumus un kapehtas swanus. Bet tee tikai wehl pastiprina wispah-rejo tuffchuma šajuhu.

Spehzigata un wehrtigata ir Wulfa luga: „Meli“, pus drama, pus komedija. Us weenu pusi wina mehgina rahdit pilsoniskās laulibas melu pilno tuffchumu un tahdejadi itā pretendē us nopeetnas tikumu dramas nosaukumu. Us otru grib šaistit weeglatas štatitaju masas ar pikanteem restoranu un buduaru skateem. Tikumiskās leekulibas pilneem usdšihwotaju un netiklu tipeem pretim nostahditi darba un zihnas zilweki, kuri waj nu aiseet bojā šamaitatā atmofferā, waj paleef un dragā nekreetnos ar wina pašču nedarbu atflahjumeem. Lugai naw ne weengabalibas, ne nostanojuma. Dramatizms tur wiszauri atbalstas us wakigeem, bet tomehr deefgan labi motiweteem un weikli eepihsteem efekteem. Dašhos štatos pilsoniskās laulibas pagrimschana rahdita pateeschām šihmigi un peewilzigi. Starp wisām Wulfa lugām šhi tehniski wislabat isstrahdata un us štatuweš šaistofcha.

„Pašaka par nahwi“ (1913) naw tihra kompilazija, bet patšah-wigs darbs gan ari nē. Weenā weetā ir šahda raksturiga noluhkota situazija, otrā šahda persona un šahds šihmigs teizeens — bet it ihpašchi itweenas ainas ihpatnejā noskana jau šen paššstama, šhur un tur dauds škaidraki dširdeta. Tomehr „Pašaku par nahwi“ war lašit weetumis pat ar deefgan leelu baudu. Šiščets ir interesants, atšewiščtas tšchetras ainas par šewi peewilzigas. Ratra aina par šewi weikli eefahrtota, weetām pat ihsti dšejiska. Dašhas situazijas un dašchi zilweki teeschām itā dramatiskā fantasija štatiti, un tapehž leef ašmirst ašguhto, nepahršaufeto un neišweidoto. Waloda tipeem dabiski peefkanota, pareiša un wijiga, dialogs šaturigs, weetām pat ašprahtigs un domu bagats.

Edwards Wulfs naw tas, par šo winsch tā zentās tikti, un par šo wina šlaweja pašalpīgā draugu kritika — ne šatirikiš, ne dramatikiš. Tee winam šweschi lauki, un tur wina pehšas ilgi nepalikiš-redšamas. Bet winam ir šimpatiski lirika talants. Ja winsch neškalbijiš šawus špehtus un iskopis šawas eedšimtās ihpatnejās špehjas, winsch eenemtu latweeschu rakstneezibas wehsture dauds redšamatu weetu nekā tagad. Teeschhi lirisku dšejolu winam naw dauds. Un starp teem wehl masat ihstas juhtu pluhšmes isnestu un noskanoti pilnigā isteikšmē tehrptu. Bet tee pašchi nedaudšee labi raksturo wina maigo, juhšmigo lirika dabu, kurai pahrat šahla škarbā dramatika un wehl škarbakā šaira. Wehrtigakais, šo Edwards Wulfs atšahjiš latweeschu rakstneezibat, ir wina noweles. Protams, nekahdus neredšetus augstumus winsch ari te naw šašneedšis. Uri te winsch beeschhi ween šwahrstiješ starp romantisko un realistisko, ne ikreišes eepšehjis šataustit lihššwara punktu, un laidis klajā ari pawišām neišjustus un negatawus darbišus („Šonijas pahrnahšchana“). Tas winam atgadas ikreiš, kad winsch mehgina tehlot romantiskus waronus ar tragiskām šaishibām. Preešch ta winam naw ne peeteefoščas eejuhšas špehjas, ne peefkanotu isteikšmes lihšškelu. Bet dšihwa, rošiga un redšiga wina fantasija paleef tuhlin, lihšš šo eegreesčas šawā pašaulē — pee latwištās bohemas zilwekeem, waj weentahršchi pee dšihwes un apšahllu nospeesteem neweikuleem, kuru kruhtis tomehr pušt leelakas un šarstakas širdis nekā teem, šas winus nomahž un nizina. Kad wina mahškli-neeziski eedomā paleef realās dšihwes nowehrojumu un pahrdšihwojumu apjomā, winsch atrod weentahršchus wahrdus šilii širšnigam šahstijumam.

Warbuht, drusku pa wairaf lirisma, drusku pa daudš sentimentalisma ir wina nowelēs un staštinos. Bet tas neleekas ne garlaizigs, ne šalkans, tapeh3 ka winsch maina šawu nokrahsu šastanā ar tehlojamo raksturu un wina apfahrtni. Ari liriskām krahsām tehloti zilweki, bes aša, plastiska apweida šihmejuma, war izseltees dšihwi un peewilzigi, ja rakstneekš intimi isjutis winau dšilako buhtibu un tehlojumā šeko weenigi šchai šawai nemaldigai isjuhtas pluhšmei. Tahds, peemehrām, ir nabaga glesnotajs ar šawu baletesti, šurai jau bes wina trihs mihlatee, un šuri tomehr pawada laimigas štundas ar wišu nabadsibu un pašemojumeem. Bet kad winam peekriht bagats mantojums un dšihwi war eefahrtot peh3 patikas, tad israhdas, ka wezai laimei tur wairš naw weetas („L a i m e“). Tahda ir ari Lihšina, meitas behrns, šo brutalā semneeziskā pašauļe aišdsen šamaitašhanā un postā („L i h š i n a“). Melancholiski šmagām, bet dšihwi glesneeziskām krahsām Wulfs beeschi tehlo weltu, waj nu neweetā pamoduschos, waj šahnzelos nomaldinatu un neatgreeschamu leelu mihlestibu („S w e ſ c h a w a r a“, „B i j u ſ c h a i s“). Bet reišem Wulfs šawās nowelēs peekstaras ari šareschgitakeem zilweka pšiches problemeem un rahda gruhti šaprotamus, komplizeti tragiskus raksturus, furos tā nestaidrās uhdenš lahšēs šasihmejama winau weidotajas šabeedriktas apfahrtnes druhma atehna („J n s c h e n e e r s L e h m a n s“).

Sawā šinā Edwards Wulfs pats peekšaitams tahdeem tragiskeem rakstureem no latweeschu jaunās bohemas pašauļes. Winam janodarbina šawa špalwa algotam deenas darbam, winam neatleek laika wehrot šawas mahtšlineeka teekšmes un iskopt šawas liriska glesnotaja špehjas. Winam jaraksta šatras par išdeenas jautajumeem, šur winsch buhtu warejis arweenu wairaf eedšilinatees šawu leelako širšchu pašaulē. Winam jaatštahj miššums mašwehrtiga literariska šaraschojuma, bet tikai apraustitus fragmentus no teem darbeem, kas nahš no wina šiltās šrds un wingras mahtšlineeka rolas.

Anšs Gulbis

Latweeschu „Uniw. Bibl.“ isdewejs un pašchi pašištamais grahmatu apghdatajs Anšs Gulbis ari pats pehdejā laikā tizis pašištamš tā rakstneekš. Wina pirmee darbi masaf eewehtoti, galwenā šahrtā tapeh3, ka ar šawu weentahršcho, šušo realistisko isšeikšmi wini newareja peewilkt šewiščķu usmanibu troššnainas literariskas buršmas laikos. Pahraf maš ari wina, lai parahditu Gulbi tā noteiktu rakstneeka personibu, šura špilgti atšchētras raibajā leelu un masu rakstneezibas darbineeku pulkā. Šagad waram minet tikai diwas grahmatas, ar šurām Gulbis peeslejas realistiskajam rakstneezibas wirseenam, lai ari pahrejās jaunās šrašwas winam naw bes manama eekšpaida pagahšufčas garām. — Šchētrzehleenu tragedijā: „R a ſ p a r s un B i r u t a“ (1920), tehlotā mahtšlineeku dšihwē beeschi šastopamā nesaštana stary eekšchējam mahtšlas teekšmēm un ahrejo ištēnibu, stary ideju un kapitalu, stary dšejisķeem šapnotajeem un dšihwes prakšes waroneem. Šchis konfliktis aišnem ari idejisko zenšonu intimo mihlestibas un laulibas dšihwi, šazelšams tur nesaštanas un šareschgijumus. Tragedijā šihmetos šapitala representantos war tā tā wehrot pirmšlara latweeschu leelušnehmejus-weikalneekus ar winau pašchi pašištamajeem ekonomiskajeem šindikateem. Tās ir ari dšihwē daudškahrt redšetas figurās, un tapeh3

winām netruhfst dramas zilwekem nepeezeschamās realitates nokrahšas. Surpreti pretwarā nostahdito idejisko zenfonu raksturojumem šchis nokrahšas pawifām mas. Par fewi tas wehl naw šauzams par mahkflineezišku defektu. Uri rakstneeka fantasijā ween isdomatam pretšwaram war buht šawa neno-leedsama etiska un sozial-idejiska wehrtiba. Bet tragedijā šchee augstakās idejas neseji, wisa šchi jauno mahkflineeku audse tehlotā pahrak nepahrleezi-nošchi. Idejiski nenosihmigs un estetiski maseespaidigs ir kapitāla teeksmēm preti nostahditais simbolistais mihlas deewetes tehls, kapehž ari wisa tragedija neisnahf spehžigi dramatiska un dšili pahrleezinošcha. — Romanā: „Olgerts Silarajs“ (1920), rakstneeks, bes šchaubām, eelizis labu dalu no šawa pašcha dšihwes un darba idealisma, un no tā wina labakās ihpa-šchibas: pateeku pahrdsihwojumu noskana un dšila firsniba. Olgerts Silarajs ir wišpirms zilweks, kas šaweem spehkeem islausch zelu dšihwē — ne preekšč ta, lai nodibinatu ehrtu un omuligu priwatu dšihwi, bet lai strahdatu šabeedribas labā kā idejisks grahmatu isdewejs un mahkflas weizinatajs. Romana sihmigakās weetās winsch raksturots šchahdi: „Winsch apšinajās, tā ir jau uštahpis kalna wiršotnē un nedewa few aprehkinu, tā šafneedšis kalna galu. Un winsch nenogrīma un nenodšilinajās paredsamās gruhtibās un šaweklos, kas winam waretu stahtees zelā un šawet wina nodomu isweščanu dšihwē. Winsch nepraštoja ari par nauđu un leeleem kapitāleem, kas tos waretu winam aisdot, kur winam pašcham it neša nebij. Winu šajušminaja pate ideja, mehrkis. Šcho ideju winam bij kojt un dailot un nefat šawas firšs dšikumos lihds tam brihdim, kad wišs zits, eetehrps un usbuhwe buhs radušchees pašchi no fewis. Winsch nezereja ari us šautkah-deem pabalsteem no ahreenes, us šilantropiju, us winam gluschi šweščām peršonām: wina ideja to nepeelaida, neatšina šwešču lihdsdarbibu. It wišs bij winam pašcham weizams, pašcham iskopjams un dailojams... Winā eesagās no jauna apatija pret wišu leekuloto un neihto, waretu šazit, pat nizinaščana pret šaušo weikalismu, kur weikals stahweja augtak par ideju un, ja kas nefagahjās ar pelnu, tam bij pahrwekkams krusis. Winsch bij atstahjis šabritu un nodewees no jauna idejistam darbam ne tadehl, lai šcho darbu apklusetu, bet lai to weizinatu. Un winam wajadseja to weizinat, jo wina dšihwes mehrkis šneedsās šaut kur tahlu zitā pašaulē, kura tagad winam bij wehl nefafneedsama, bet kuras šapnos winsch trauzās dšihwot, isweidot fewi pašchu un tuwinatees šcho šapnu peepildišchanai dšihwē.“ — Idejalisms un indiuidualisms ir tehlotā darbineeka dabas raksturigakās ihpaščibas. Šās mums atgahdina pagahjuščā tautiskā laikmeta zenfonus, šahdi paretam šastopami ari tagadejā dšihwē, tā špilgtis preištats waldschajam praktiskam pilšona tipam. Uri romana isteiksmē weetām paštipri škan tā laikmeta rakstneezibas waloda, no kuras tagad ešam jau pušlihds atradina-jušchees. Ne wišai imponejošcha ir tā šabeedriškā apkahrtne, kurā dšihwo un weešojas romana waronis. Tur pahrak beeschi nahf preekščā tahdi šadšihwes šmalumi, tā sihda uswalki un roku škuhpsišchana. Ja romans tomehr neatšahj pašištamās pilšoniskās un šalonu mahkflas eespaidu, tad tapehž, ka Gulbis šawu idealistu tehlo wairak dšihwes un idejas zihnā un darbā. Ar šawu idejisko darbu šchis zilweks mums teek šimpattisks. Winam ir šahds augstakš šabeedriškis mehrkis un us to nemitigi wiršits nopeetns darbs. Winsch šin wairak, nekā tikai jušmigi šapnot, pašwi resonet un nebeidsami mihlet, tā to dara bes isnehmuma wiši jaunās romantikas tehlotee zilweki. Gulbja idealists pat atteizas no peršonigas mihlas laimes šawa

darba labà. Winsch ir indiwidualistis, bet ne sîhzinsch egoists un tapeh3 nesalihdsinami peewilzigafa perfoniba kà tee feklàs patmihlas wergi, kò wisa jaunatà rakstneeziba mehgina istehlot par kaut kahdeem leelakeem indiwidualàs kulturaš representanteem. Gulbja romana isteikfmei un wispahri ahrejai usbuhwei ir dauds truhkumu; bet winà tehlotais zilweks, reta isnehmuma parahdiba praktiskà materialisma un egoisma pasaulê, atmirds kà dsidrs plankuminsch pee nomahkuschàm debestim.

Stahstitaji un dsejneeki

Lihgotnu Jehkabs

Lihgotnu Jehkaba (J. Roes, 1874) dseja peeelaujas tam wirseenam, kura raksturigakais dsejneeks ir Ed. Dreumanis. Uri wina firds filti pufst lihdsi apspeesteem un wahrdsinateem. Tas it fewischki redsams no teem demokratiskajeem realistiskajeem zittautu dsejneekem, kuruš winsch labprah3 un weikli tulko (Marija Ranopnizka, Nekrasows u. z.). Winsch apsinas radneezigs teem un weenà otrà sawà dsejoli eestandina tàs paschas stihgas. Somehr kahda fewischka ihpachiba Lihgotnu Jehkaba krafi noschir tà no scheem zittautu dsejneekem, kà no Dreumana. Scheem fabeedrisfajeem pestimisteem preti Lihgotnu Jehkabs nostahjas kà noteikts optimists. Bes tradizionālās latwistās skumbas tagadnei zauri eedams, winsch luhtojas us nahkotni. Wina dseja štan dsilā dsihwes preekā, mihlas un baudu fajuhsmā. Uboš wina krahjumos („Roes un ehrišchki“ un „Kur druwās lihgo“, 1908) ir wiszauri dsili isjusta realu pahrdsihwojumu un straujas dsihwibas pilna dseja. Lihgotnu Jehkaba dseja ir parasto sehro romantisko juhsmu teeschš pretstats. Wiswairak winsch baidas remdenibas; winsch wehlas, lai firds arweenu deg, lai winsch muhschām nepaliku bes dušmām un bes mihlestibas. Schaubām un nogurumam wina dsejā un pasaulēs atfinā naw weetas. Pasaulê tif dauds darba, apkārot tumšas waru, strahdat un zihnitees preekš teem, kam suhra dsuwe, kas schuhst kà smiltaines smilgaji. Kad seedonis fauz laukā preezatees, winam prahtā tee, kam naw walas baudit dabas jaukumus, kam jaskwist suhra darbā. Kad no gaischām augstām salēm pluhst aisgrahbjoschas klaweeru škanas, dsejneekam prahtā tās škanas, kas nah3 no nabago buhdām. Somehr ustiziba dsihwes spēklam un nahkotnes labakeem laiteem pahrmah3 gruhtsirdibu un schaubas. Jhstaka un dsilaka Lihgotnu Jehkaba dseja tad, kad winsch raugas sawā tuwakajā apkahrtnē us sawahrpojuschu rudsu druwu, wijoleto dahbola juhru, us semes seedu nakti — us wifu brecstoschas dsihwibas pilno weenfahrscho lauschu dsihwi. Ur besruhpihu un fajuhsmu winsch zildina nesamaitato dsihwes un mihlas baudu, un wina labakee dsejoli špihd kà balti eewu seedi pusplaukuschā pawasara beesofni.

Lihgotnu Jehkaba stahsti peeder tai paschai realajai semneeziskai pasaulē, lai ari wina fareschgijumos un weidojumā dsirdas ari stipri dauds romantisma. Winsch mehginas ari impresjonistiskās isteikmes weidos. Tur winam isnah3 daschi peewilzigi štati un tehlojumi, lai gan stahstijums wifumā nekād naw pilnigi mahšlineeziski noskanots. Lihgotnu Jehkabs šah3 leeleem,

rupjeem wilzeeneem, tad, it tā atminejees, peegreesčas kahdam par fewi mas eewehrojām sikhumam, kas ruhpiigi un glihti notehlotš, par fewi ifskataš reljefti un peewilzigi, bet mas šakšan ar pahrejo. Tapeh3 Lihgotnu Jehkaba tehlojumeem un tehlooteem rakstureem stipri ornamentala daba. Wiszeefšaf atminās paleef weens feweetes raksturs („Mana Rate“). Gandrih3 ifkatrā nowelē un stahstā atrodama data no ta. Lihgotnu Jehkaba feweetes špehzigatā isteifme ir — muhšhigi fewiškigā mihlestiba. Ta naw flegmatiskā, sentimentali juhteligā latwiskā mihlestiba, bet fewešhada, deenwidneezifki karsta, strauja un tragiska tā wišš, kas dšihwē un dabā straujšh. Seeweetes mihlestibu Lihgotnu Jehkabs šaprot tā šawadu, elementari fatalu špehku, kas instinktīwi lausčas uš postu un pašhishnihzināšchanoš. Weena no šhim feweetēm patliht un paleef par netikli (Rate), otra beidsas no mihlatā rewolwera lodeš („Truhka špehka“), treschā noslihtst lihds ar šawu mihlato („Aerahtnis“), zeturtā metas sem wilzeena riteneem („Silā“). Bet tif dšihšh psihologš Lihgotnu Jehkabs nawa, lai šho tragifko mihlestibu tehlotu wišzaur pahrllezinošhi. Beeshi ween tragifkās beigās isleekas tikai peh3 apšhilbinošha, nemotiweta efekta.

Lihgotnu Jehkaba tā stahstu rakstneeku zitos darbos wišwairaf interešē abeju dšimumu nemahšflotee, dabifšee šakari — it fewiškhi tur, kur šareschgitee dšihweš apstahkli un wehl dāschadaf weidotee raksturi šhos šakarūs iswehršh nedabifki un weentahršchās teekšmes nowirša kluhmainoš konsiltiōš („Mare“, „Vee kapa“, „Greetinas pirmā un beidsamā mihlestiba“). Weetām šhee stahsti ispluhst pahraf šazufurotā sentimentalitatē. Bet daudsās weetās Lihgotnu Jehkaba juhtas dšilas un ekšpansiwas, fantasija rosmiga un redšiga, isteifšme dšihwa, glesnas originalas un wišš tehlojumš ihpatneji peewilzigs. Dāschreis Lihgotnu Jehkabs ismehginajas ari sozialidejifkā tehlojumā, peem., par to, ka mašhīnu darbs padara strahdneeku leeku („Leeki“). Bet tur wiššh weenā pašhā stahstina ap pahra zilwekeem šagrupē šchis parahdibas dāschdāschadās wariacijās, tā tā stahstš dabū stipru šhablonas nohrāshu. Ifskatas wairaf peh3 tahda tā beletristifka registra, ne peh3 mahšklas tehlojuma, kur pirmā weetā dšihwi zilweki, wišu pahrdšihwojumi un pahrwehrtribas.

Wišplāšhakaifš Lihgotnu Jehkaba „stahstš no Rigas dšihweš“ šauzas : „Rošes šneegā“ (1912). Ar to wiššh nowehršchas no tās pašaulēš, kurā šaturu un eejuhšmu šmel wina lihdsšhinejā dšēja un stahsti. Tas šawā šinā ir kulturwehšturifkš stahstš, jo tajā plāšhi tehlotā pilsonibas dšihwe un zenteeni peh3 dewinšimšš peektā gada, tā tad šchis šchēiras leelaf usplaukuma laikā. Stahsta galwenais waroniš, kahds inšheneerš, ir pašihstamo pušliberalo pilsonifko aprindu šabeedrifkais un idejifkais representantiš. Šhi pilsonifkā idealista zenteeni galwenā kahrtā ispauschas wišadā filantropijā, par kuru, starp ziteem, Julijs Peteršoniš rakstijis šawas šatiras. Rakstneekšš patš, jif noprotamš, škatas loti nopeetni uš šawa warona šabeedrifkajeem un weikalifkajeem ekšperimenteem, puhlās wišu nostahdit tā parauga zilweku, kuršh zenschas isnihzinat šchēiru un interešhu pretešchēibu starp usnehmejeem un strahdneekeem. Rā tahds šchis inšheneerš isnahf pilnigi šasantasets un nepahrleezinošhš. Daudš pahrllezinošhati jau ir tam pretim nostahditee weikalneeki — praktiki. Seem jau ir stiprš reali-šabeedrifkšš pamats sem kahjam. See šina, ka wiša filantropija isheet tikai uš to, atturet strahdneeku no wišadeem ekšzejeem un nodrošhinat usnehmumam profitu. Weikalneeku un usnehmeju tehlojumos Lihgotnu Jehkabs peepiniš daudš pahršpiblejumu un ihsti needrifkās romantikas, famehr strahdneeki wina stahstā israhdas tā pehdejee

nejhgas un stulbi fanatiki, kuri nesaprot nekahdu labdarijumu, bet lauhas apmulkotees katram uspirktam prowokatoram. — Somehr ar wifu to, Lihgotnu Jehkaba stahstis ir peewilzigs tikpat faturâ, kâ isteiksmê. Darbiba wispahri dsihwa ar romantiski-dramatiskeem fahschgijumeem un straujeem atrisinajumeem. Stipri fazeltee raksturu tehlojumi tomehr dsihwi un spilgti, dialogs weikls un asprahstigs, waloda iskopta, wijiga un glesnaina. Stahsta dsejiskâ wehrtiba naw noleedsama ari teem, kas isturesees atraidoschi pret wina fludinatâm idejâm.

Lihgotnu Jehkabs ir weena no redsamakajâm figurâm latweeschu rakstneezibâ — neween kâ dsejneeks un stahstu rakstneeks, bet ari kâ kritikiis, literaturwehsturneeks un publiziistiis. Tapehz ari sche ihsumâ atsihmejama wina rakstneeziskâ attihstibas gaita. Reise ar saweem realistiski-fabeedriksajeem pirmâ laika dsejoleem, Lihgotnu Jehkabs teef pahstams ari kâ progressiws kritikiis, kas aptaro patriarchalos rakstneekus, birgelibu un wehlat defadentus. Sawas fakopotâs rezensijs winsch isdod sem wirs-raksta: „Latweeschu literatura“ (1906), to wehlat (1908) pahrstrahdâ plashâ „Latweeschu literaturâs wehsture“. Wehstures wispahreja eedalijumâ, tâpat atfewischkos wehrtjumos un spreedumos, Lihgotnu Jehkabs mehgina turetees us marksiisma prinzipu pamateem. Ur fewischku usswaru winsch iszet jaunâs strahwas darbineekus un wispahri strahdneezibas un sozialisma ideologus rakstneezibâ un kritika. Bet jau ap dewinsimto gadu pirmâ desmita beigâm Lihgotnu Jehkabs no „Deenas Lapas“ pehztetschu laikraksteem pahreet pee konserwatiwâs pilsonibas awises „Dsimtenes Wehstnescha“, kur drihsâ laikâ teef par redatzijas lozelli un peeslejâs awise walboscham wispahrejam wirseenam. Rezensijs un rakstos winsch ustahjas par mehrenu liberalismu, brihdina no ekstremeem weenâ un otrâ puse, un ar fewischku fajuhsmu atsihmê, peem., Sauleescha nopelnus, un nosihmi latweeschu rakstneezibâ. Pee tam winsch arweenu masak fahl interesetees par rakstneezibu, lihds lamehr beidsot sawâ awise wiswairak raksta tikai publizistiskus apzerejumus par wehleschanâm un ziteem ikdeenâs jautajumeem. Beidsamâ laikâ Lihgotnu Jehkabs wairs ikpat kâ naw redsams stary latweeschu rakstneekem un dsejneekem.

Antons

Antons (Antons Birkerts, 1876) pahstams kâ stahstu rakstneeks, lirikiis, kritikiis un literaturwehsturneeks. Wisas wina literariskâs darbibas wadoschais pawedeens ir fabeedriksi-progressiwa dsina, kura us beigâm arweenu manamaki fahl atbalsitees us wehsturiska materialisma atsinas pamateem.

Kâ stahstu rakstneekam Antonam ir darbi wisas schis rakstneezibas weida nosarês — fahkot ar ihfu lirisku ftizi un beidsot ar romanu. Antons ir noteikts realists, lai ari isteiksmei leeto tahdus lihdselkus, kuras wisbeeschaf fastop zitos, modernakos wirseenos, peem., jaunromantismâ un simbolismâ. Tad ari saprotams, ka winam mas pilnigi isweidotu un noskanotu profas darbu. Itweena rakstneeka apstrahdajamâ weela, winas aptwars un eeschejâs sawadibas, tâpat ari schi rakstneeka ihpatnejâs isdomas un isjuhtas weids profas ari peefkanotas isteiksmes formas. Itkuru weelu ikkursch rakstneeks nebuht newar sprauht ikkurâ formâ. Stary abâm schim rakstneezibas darba pusem allasch pastahw organiska, dabiska sakariba. Antona darbeem schis sakaribas beesch aptruhst. Realais faturis lahgâ neeklaujas impresionistiskajâ

waj simboliskajā tehlojumā. Saturā paleef daudf neisweidota un negatawa, bet formā rodas daudf nedabiski ispihleta un mahkflota. Wahjatās ir wina ihfās lirikās skizes, kurās pahraf kaili redsami stila meklejumi un mehginajumi. Samehrā jau labafi wina prahwakee stahstijumi („Weena wafara“, „Pedagogi“, 1907). See pa leelafai datai rofās ap rakstneefam labi pasihstamo tautskolotaju dsihwi un peedsihwojumeem, un tajos atrodam sihmigi nowehrotus un raksturigi sihmetus tipus un weikli tehlotas epifodes.

Antona pirmā laika lirika stipri ismanama teoretiski uftwerta, nepahr= dsihwota un neisjusta naturalisma tendenze, kas wina dsejoluš padara faufus un nemahkflineziskus („Sem dsimtenes pelekās debefš“, 1908). Daudf peewilzigafa jau ir wina wehlafa laika dseja („Seedona balšis“, 1910). Daudfās weetas tur ismanama ihsta dsejneefa fajuhfmas spehja un daudfās dsihwa, radofcha mahkflineziska fantafija. Ir panti, kas peewelf ar fawu, dsejneefa eedomai klaufigo, labi eewingrinatu un apsinigi iskoftu isteikmes weiklibu. Ir wefeli aiskustinoschi dsejoli, kas paleef atminā ar glesnām, no kurām til weegli newar azu nowehrft, ar isteikmes musiku, kas wehl ilgi fkan aufis. Tatschu par wifu Antona dseju to nebuht newar teikt. Loti beeschi te gadaš ari neisjustas, nedsejiskas weetas, kur ilgi un wehrigi jaskataš, lihds pamanam spilgtaku dsejiftu mirdsumu. Antonam ir daudf un labi iskoftu mahkflineefa spehju, bet truhkst winam pascha galwenā: scho spehju ihpatneja apweenotaja spehla. Winsch dsejo par preefshmeteem, kas dsihwi muhsu interesē un fajuhfās. Tatschu wina dsejojums muhs nepazel pahri normalās fajuhfās un fajuhfmas lihmenim, tapeh3 ka dsejneefa pascha fajuhfmas momentā naw konzentrejuchās juhtu isklaidu dsirkstis un usleefmojušchas apschilbinofchā uguni. Redsam, ka schis dsirkstis isklainojas pa garām dsejam, atflahbft un dseeft. Redsam itkā ruhfu paplahtamees pee apwahrfchna, bet nesagaidam spehjas dselofchas schwihtras, kas pahrfkreen no weenas debefš pufes lihds otrai. Antona lirika stipri nomanami ari Raina un Heines eespaidi. Alf teem tur gadaš konwenzionali temati, peem., par gaismas un tumfas zihnu, gadaš ari skumji-faldā mihlestibas romantika, kas apnikufe jau no Pawafaru Jahna laifeem. Trauzē ari triwialā forma, mahkfloti kombi= nejumi ar daschadu, nepahrkaufetu un mahkflineefa ihpatnejobas nepahrweidotu fwefchu stilu elementeem. Dsejneeks beeschi rihfojas ari ar patofu, kas isflan leeliskās frafēs, kuru neezigais faturš nebuht neattaisno ahrejo fkanigumu. Tapat Antona dsejā beeschi fastopama newajadsiga steeptiba, brihshām lirikšs, brihshām tihri prosaifšs wahrdu ispluhdums un garas preefshmetu un epitetu wirknes, aif kurām nekahda mahkflineziska wajadsiba naw fastatama.

Bef daudfakām ihfakām rezensijam par telofchām rakstneezibas parah= dibām Antons farakstijis ari wairatus plafchus literaturwehsturifkus apzerejumus un monografijas. Te jaatsihmē wina mahkflas kritikas wehstures skize: „No tautiskā romantisma lihds wehsturiskajam materialismam“ (1912). Sahhdams ar tautiskās atmodas laifu un beigdamš ar dewinšmits gadu pirmā desmita beidsamajeem, Antons ar ruh= yigi fawahkteem zitateem un pascha raksturojumeem rahda, kā fakarā ar dsihwes un mahkflas attihstibu latweeschu rakstneezibas kritika noštaigajufe garo zelu no tautiskā romantisma lihds wehsturiskajam materialismam. Tifpat peewilzigš un fatura bagats otrs Antona literaturwehsturiskais un kritiskais darbs: „Strahdneeks latweeschu rakstneezibā“ (1913). Nodfi= linadamees latweeschu rakstneezibas daschados wirseenos un wina raksturi= gafos darbos, winsch feko laufstrahdneefa un pilsehtas proletareefcha dascha=

deem attehlojumeem. Rahda, tā fatarā ar dšihwes ņaimneezifki-sabeedrifko attihstīdu un ņabeedriflās idealogijas pahrweideem mainās ari mahkflās eefkati un tendenzeš, un tā ņhi tendenze — uš wehsturiskā materialisma atfinās puši — wišpīlgat atspogulojas strahdneeka tehlojumā latweešchu rakstneezibas darboš. — Ruhpigi, ar leetpratību un ņirņību strahdatš darbs ir ari Antona monografija: „J. Rainis“ (1919). Tajā atrodama tiņlab Raina biografija, tā kritiškš pahrņatš par wina darbeem. Latweešchu leelafā dsejneeka dšihwes un darbu pīlntgai ņapratai, it ņawiški wina dšihwes un darba ņawstarpigās kopņaņanibas uštwerņanai, ņhiš Antona apzerejums nepeezeeņhamš, lai ari materiala kombinejumeem truhkšt wajadņiga apweenojuma un weenotāš noņanaš.

Pludons

Pludons (Wilis Lejneekš, 1874) peeder pee teem dsejneekeem, kuru darbi neeetilpst weena rakstneezibas wirseena apjomā — lai ziņ plašhi ari nenowilktum ņhi wirseena rabeščas. Geņahziš wiņšh tā noteiktš realists; bet wehlaņu wina dsejā ir ņkanejušhi tee ņkaiņtakee jaunromantisma afordi un weņelām wirnēm ižehlušchees peewilzigi simbolistiski tehli. No wiņadām weelām Pludons weidojis toš ņkanošchos kristaltrauktus, kuroš wina dsejas ņaturš reišēm wiņulo ņaulē, reišēm blahwi ņatumšt ņwaigšchnotā nakti, un reišēm melni kuhšā wehtrā un mahkonu dejas. Ja tomehr wīnu peeņkaitam realistiskā wirseena dsejneekeem, tad tapehž, ka wiņā wina attihstibas gaitā wina dsejas ņaturš ir palizis realistiskš. Lai ziņ dšili intimus indiwiđualus dwehņeles pahr dšihwojumus dašchreis tehlo Pludona dseja, realās dšihwes un realas pšichologijas elements tur paleeņ waldošchais. Lai ziņ tahlās simboliskās ainas un fantastiskās parahdibas ņkata wina fantasija, ņala seme allasch ir ņaņkatama no winaš lidojumu augstumeem.

No laika gala Pludons wišmihlat rakstijis ņaiņtitā walodā. Proņas darbu wīnam naw daudš. Tomehr ari tee ir ihpatneji un wehrtigi. No teem wišpirmš atņihmejams dsejneeka behrnibas tehlojums: „Mašā Undula behrnibas atmināš“ (1900). Behrnibas atminu tehlojumi ir latweešchu rakstneezibā stipri paraņtš weidš. Pludona tehlojums tomehr iželas no pahrrejeem ar to, ka wiņšh neiņklaidejas neņkaitamos atminu ņihkumos, bet ižel tikai nedaudšus, raksturigakos un apgaismo toš tā, ka tee met ņawus atņarus pahr weņelu behrnibas laikmetu. Ji ņewiški ņpilgti iņdewušchees ir ņehna laņitās literaturas eepaidu tehlojumi, kuroš jau nepahrprotami jauņham roņamees nahkamā dsejneeka dšihwu fantasiju. — „Paņaka par wilku“ pateeņibā ir politiska ņatura simbolistiskš tehlojums, par mešcha brahleem un wīnu wajatajeem. Paņakas waroni wezo wilku, ņihmigi raksturo wina ņunu raksturojums: tee ņin tikai ņargat ņawu ņunga mantu, panest ušpurni waj wangali laņlā, bet kam naw ne jauņmas par wilka brihwibu, kuram peeder wiņš kas paņaulē. Labi ņihmētš tips ir ari bagatais ņaimneekš (Stolipins), kam tikai weenas behdas paņaulē: noņargat ņawu mantu no willeem. Bet tomehr, aiņ bailēm no ta paņcha wezā wilka wiņšh beidšas wiņai behdigi.

Sewi un dšihwē mekleđams, iņkatrš mahkņlineekš useet ņinamu lauschu ņahrtu, ņinamas parahdibas, gar kurām wina prahtš wišwairak darbojas, kur wina ņirdš wiņņarņat ņilst, no kureenes wina raditajas ņpehjas zel wišwairak dšihwu tehlu. Pludoni wišwairak peewelk — juhrmala. Ušrņahrtigi daudš no ta, ko wiņšh wehrtigu un ņkaiņtu rašchojis, ņaturā nemtš no juhrmalas.

Juhrmala un juhrmalas laudis, ſwejneeki, winam labi paſihſtami, Pee tam juhra intereſe dſejneeku tikai malā, tikai til tahlu, zif tahlu aiſkluhſt ſwejneeka laiwa. Tif tahlu, zif eeſneedsas zilwets, nabadſigu lomu kahrodams. Saſarā ar zilweta liſteni, ar zilweta laimi un nelaimi, iſſatrs preekſchmets dſejneeka atſinā paleef it kà dſihws. Jo leelaks dſejneeks, jo dſihwaki wina nedſihwee preekſchmeti. Laſot Pludona juhras tehlojumus ihſti dabujam nojaust, zif winsch leels un ihſts mahkſlineeks. Juhrai te ir ſawa dwehſele, ſawa waloda, ſawa ihpatneja dſihwiba. Reifem winā kwehlo kà milſigs ugunsſahrtis, reifem ka aſinains ſtrauts laiſtas. Wina war gulet rahma un meeriga kà ſaſaluſe, un lihdsinas tigera mahſitei, kas aif kapham noguluſes gluhn uf laupijumu. Bet kad no Skandinawijas winai pahri brahſchas plehone wehtra, tad meerigais lihmenis pamaſam ſahl rauktees, wirmot un grumbotees, lihds ſaſuſtas dſilumi, mutulodami wahras, putas ſchliht, pileenu atomi ſprehgā un pluhdi, tuhstoſch wehrpatās ſagreesuſchees, ruhfdami un krahfdami ſwelas uf malu. Un melnā debes un trakojoſchā juhra un dreboſchā ſeme ſabruht weenā laidā, tumſā, nejehdſigā baigi kauzoſchā chaofā. Zilwets tur ir neeks, tikai paijina iſſalkuſchā wilnu tigera ketnās. Schirgts un ar leelām zeribām winsch eebrauz juhrā, ſihwi ſaſaluſchu to pehz wehtras atrod iſmestu kraſtā. Tahds leeliſti draufmigs ir juhras tehlojums Pludona „Selgā“ (1899). Te jau labi waram uſwert tās ihpatnejas ſpehjas, kas Pludonim leeliſtu dabas un dſihwes traukſmu iſjuhtā un attehlojumā. Neaiſmirmiſtami krahſchā gleſnā juhra rahmā laikā laiſtas muhſu azu preekſchā, draufmigi ſchalzoſchu un poſtoſchu ſkatam to wehtras laikā. Bet juhras tehlojumi ir tikai pamats, tikai ſonds, pret kuru jo dſihwaki attehlojas nabaga zeeteji zilweti, ko darbs maiſes kumosa dehl beſ ſchehlaſtibas met juhras tigeram ketnās. Wiſs tehlojums rakſtiis ſazeltā weidā ar patoſu, ko Pludons lecto deefgan beeſchi. Bet te patis tehlojamais preekſchmets praſa tahdu iſteikſmes weidu. Tapehz wina eeſpaids dſili tragikſi ſatrizinoſchs. Uſihmejams wehl Pludona negarais tehlojums: „Kofas“ (1904). Tajā winsch parahdas kà dſildomigs un ſmalks mihleſtibas pſichologijas dſejneeks. Erotiſki-miſtiſki jaunromantiſma gaumē winsch tur fantaſe par ſeeweetes roku dailumu un beſgala daſchadigu nianſetu iſteikſmi. Dejiſkais tehlojums uſrakſtiis ar dſilu, bet noſwehrtu ſajuhſmu un ſkaitams pee labatajeem erotiſki-eſtetiſko tehlojumu paraugeem latweeſchu rakſtneezibā.

Ar ſaweem pirmajeem liriskeem dſejoleem: „Pirmee afordi“ (1895), Pludons itkā peeſlejas tai realiſtu grupai, kurā redſejām Treumani, Uſpaſiju un zitūs jaunſtrahwneekūs. Winsch tur dſehligi un aſprahligi ſobojas par tautiſkajeem dſihrotajeem un dejojajeem un brihdina teem paſaldarit un paſaldomat. Uſi proteſta tautiſko epigonu mutes patriotiſmam Pludona pirmajos dſejolos wiſdſirdamaki ſkan aizinajums pee darbu nabago un panihkuſcho labā. Gluſchi kà Treumanis, ari Pludons reds ſimteem gruhtdeenu, kas ruhgtu ſahpju warā itdeenās waidot mirkſt gauſchās aſarās. Ar Lihgotnu Jelabu lopejs winam optimiſms, ſupra pahrlieziba, ka no paſchaisleedſiga darba nabaga brahlu labā tuhlin pahr teem nahks wiſada ſwehtiba. Truhſumūs aiſtrenkuſe tauta ſatizibā un labklahjibā ſtrahdās, bet uf eeroſinataju zenſonu kapeem klufi birdinās patezibas aſarās. See ir rakſturigi ſawa laika motiwi, kas ſkan Pludona „Pirmajos afordos“. Beſ teem tur ir ari ſkaiſti latwiſlās dabas dſejoli, neparaſti ſwaigi ſawā realā ſaturā un nemahkſlotā iſjuhtā. „Pirmajos afordos“ atrodam pirmſahumu gandrihs wiſeem teem

domu un isjuhtu elementeem, kas daschadi attihstidamees un tablak weido-damees ispauschas ari wina wehlaakaja dseja. Formas sinå pirmee dsejoli wehl deefgan nepilnigi — it fewischki preti Pludona pascha mihlakai dsejai.

Pludona pirmajeem dsejoleem tuwa idejistka radneeziiba ar ta laika realistiskki-sabeedrisfko dseju. Tomehr pats winsch nekad naw zeeschi faistijees ar noteiktam sabeedrisfkm grupam un partijam. Sawu dsejneeka neatkaribu winsch allasch fargajis, lai ari — ka to wehlaak redsesim — itweens dsihwes uspluhdu un atpluhdu zehleens winu dsili aistustinajis, itweens atbalksojees ari wina dseja. Roschainais jaunekla optimisms, kas tik besbehdigi skan „Virmajos afordos“, drihs apdseest, un Pludona dseja eeweefchas smagakas un druhmatas skanas. Bet tas wiswairak dsirdamas wina episkajos dsejolumos, par kureem runa buhs wehlaak. Lirisko fajuhtu un tehlojumu lauka Pludons arween wairak nodsilinas dabas noslehpumainå buhtiba un it fewischki zilweka dwehseles pahrdshwojumu un isjuhtu pasaulå. Wissh juhtu instruments ar wina tuhstoscham stihgam skan Pludona intimajos sikhkajos dsejolischos, dalu no kureem winsch sakopojis ari grahmata: „111 lirisktu dseefmu“ (1918). Scho dsejoku raksturiga ihpatniba ta, ka Pludons ari tam fareschgitalkam psichologiskam parahdibam un wisshakeem dwehseles wilnojumeem nemelle kaut kahdas nebijuschas, pahmodernas glesnas un ispihletus epitetus. Winsch allasch paleef ustizigs sawam ihpatnejam talantam un leeto ahrfahrtigi weentahrschus salihdsinajumus, dabiskas krahfas un skanas. Dsejas waloda ar wiseem saweem skanu un krahfu isteiksmes lihdselkeem ir ka klausigs, peeklahwigs instruments wina rotas. Wina liriskee dsejoli ir glesnaini un dseedoschi. Sausu prahtojumu, lokainas profas tur newar atrast. Sinams, ari fewischka idejistka dsituma tur nemana. Titai subjektivi pahrdshwojumi un fajuhtas, wahrigas dsejneeka dwehseles wiinojumi un weeglu isdomu lidojumi — tikitko fashmejama ta sabeedrisfka apfahrtne un pahri tas laikmeta jums, gar kuru laidelejas Pludona fantastijas besdeligas.

Itin wiseem latweefchu dsejneekeem pehzrewoluzijas laiks ir indiwidualu meklejumu un paschpahrbaudijumu laiks. Politiskaja reakzija un wispahrejos sabeedrisfkos atpluhdos nawa wairs weetas nehahdam dsihwes optimismam. Scha laika subjektivos meklejumus, pahrdshwojumus un isbaudijumus Pludons attehlojis sawå simboliskaja Fantastija par pukem.“ (1907). Sa gan rakstita nefaitita waloda, bet pehz sawa fatura un tapat isteiksmes peeder pee tihri liriskeem darbeem. Sa ir weens no wisdsilak isjusteem un ar ahrfahrtigi ekspresiwu spehku weidoteem Pludona darbeem. Dsildomiga puku simbolika Pludons tur tehlo dsihwes plaschuma un isbaudas slahpstoscha jaunekla dwehseles pahrdshwojumus modernå iswirtibas pilnå pilsehta. Winsch staiga pa mahksliga siltuma pilnu oranschereju, kur simtejadas pukes krahfam wilinadamas un smarscham reibinadamas wilina winu arweenu dsilak. No fahkuma winsch te eerodas itkai ka effursants un weenteesigs apbrihnotajs. Bet pamajam schi neatwairamå krahfu satamorgana un schi apdulinoschu smarschu pluhme winu eerauj ka neispeldamå dailuma un isbaudas tihksmes atwarå. Nogurdina wina nerwus, isfuhz wina spehkus un sagrausch paschus dsihwibas pamatus. Winsch nomana draudoschas breefmas un mehgina glahbtees. Bet salda gifts eefuhkusesh wisas wina meefas zihpslas, noreibinajuse wina smadsenes un atslahbinajuse wina gribu. Winsch atminas sawus bijuschos gaischos sapnus un dsihwes lihgfmi un pret teem jo skaidrak fajuht to twaifu un

twana pilno atmosferu, kaš arweenu ſmagal grimſt pahr winu. Un kad wiſch no tās ar waru ſfraujaš, tad ſrahdaš, ta ahrpaſaule winam palikuſe ſweſcha, wina buhtne ir itin kà ſagrudufe — atſweſchibu un beſgala tuſchumu wiſch ſajuht ſewi un wiſapfahrt. Chnaš aug, krehla beeſe, tuwojaš ſchauſmiga naſtš. — Neſkatoteeš uš wahriġo, riſkanto tematu, „Fantafiija par puķem“ ir dſejaš darbš, kuram lihdswehrtigu latweeſchu dſejā otra newar atrafſt. Winai blafuš wiſi neſkaltamee latweeſchu defadentu iſdſihweš, ušdſihweš un ſekſualo baudu tehlojumi iſſkatas ſamoziti, wahrgi un kropli. Ar ihſta mahſſlineeka droſmi dſejneekš te attehlo ſawas mekletaja dwehſeleš maldu zetuš un to tragiku, lihds tahdai nokluht baudu inſtinkta warā pameſta zilwefa buhtne. Fantafiijaš dſili pſichologiſkaiš ſaturš, ſtrauji eſſpreſiwaš tehlojuma weidš un dſeiſti-gleſnainā forma wiſu apgaro un pazei tihri eſtetiſka dailuma ſpulgā.

Ka „Fantafiija par puķem“ tehlotaiš, tihri ſubjektiva meklejuma un pahrđſihwojuma laiſš ir tikai pahrejoſcha epifođe Pludona darbibaš un attiſ-ſtibāš gaitā to nepahrprotami peerahda wina pahrejā dſeja. Krahjumā: „Via dolorosa“ (1918) Pludonš attehlo tautāš pahrđſihwojumuš kara un behglu gadoš, — kà tee atehnojufcheeš wina nowehrotaja un lihdspahrdſihwotaja dwehſelē. Schee dſejoli formā neleekāš tik ſihli iſſtrahdati un noſtanoti, bet tee aiſkluſtina kà tautāš ſahpju un leelāš nelaimēš dſihwaš atbališ. — Wehl plaſchali ſabeedriſkāš dſihweš meti wina „Latwu tautāš dramai dſihwē un dſejā par 13 gadeem“: „No Naſtš lihds Rihtam“, 1906 — 1919 (1921). Dramāš pirmaiš zehleēš aptwer drauſmigo reakzijaš naſti no 1906 lihds 1914 gadam. Schiš tumſāš, zeeuma un aſinu laiſš kà nejauſš poliſš ſimteem tauſtekleem ir twarſtiġiš dſejneeka juhtigo ſirdi. Sahpeš, iſmiſumš, mozeklu nahwe, ſihſta ſpihtiba — wiſš ko pahrđſihwo tautāš pirmee brihwibaš zihnitaji, atbalſojaš Pludona dſejološ. Starp teem ir tahdi neaiſmirſtami darbi, kà „Behdejaiš gahjeēš“ un druhmi ſchalzoſchāiš „Naſtš brauzeēš“. Otraiš zehleēš (1914 — 1917) tehlo atkal tāš paſchāš leelā kara un aſinu iſleekchanaš ainaš, kuraš wehl tagad, pehz pagahjuſchāš murgu naſtš, leef ſirdij wahriġi notrihſet. Škaiſš ſchajā nodalā ir dſejoliš nelaiķa Janſona peeminai. Fabulā: „Lahziš un biteš“, Pludonš ar dſehligu ironiju tehlo, kà zariſkāš Kreewijaš leelaiš lahziš iſmanto weenteefigo maſo tautinu patriotiſmu pa kara laiķu, par kompenſaziju peeſchirdamaš tām tikai jaunāš nodewaš. Wehl ſahpigal dſel „Druſzinu laſitaji“ teem, kaš neeedroſchinajaš domat par pilnigu brihwibu un patſtahwibu, bet ir laimigi par tām ubagu druſzinām, kaš nobirſt no zariſkā galda. Trefchā zehleena dſejološ dſirdamaš leelāš rewoluzijaš laiķa daſchadāš pahrwehrtibaš un maināš. Pludonš netehlo grandioſāš kuſtibāš winu plaſchumā. Wiſch te paleef tihraš lirikaš apjomā, iſzel no wehſturikāš pluſhmeš dſilumeem weenu, otru ſpilgtaku parahdibu, eeweido to ſpulgā gleſnu tehrpā, lai ta ſawuš atſtaruš met ari plaſchali pahr ſabeedriſko apfahrti. — Tā ſchiš dſejolu krahjumš wiſpirmš eewehrojamaš ar ſawu bagatigo, weſelu wehſturiktu laiķmetu aptweroſchu ſaturu. Pa 13 gadeem ſaraſtitu dſejolu kopā wiſi naw weenadaš wehrtibaš. Bet daudš tur idejiſti dſiku, formē augſti wehrtigu, kuri wehl nahſamām paudſem uſglabāš ſchi laiķmeta leelāš ſahpeš un leeloš eegumumuš.

Jau Pludona liriko dſejolu krahjumōš ir itin kà iſmanama teeſme uš ſtahtofcheem tehlojumeem. Pat weſelš krahjumš par ſewi wiſā kopumā beeſchi ween uſſklatamaš kà weſela laiķmeta ſtahtš („Via dolorosa“, „No Naſtš lihds Rihtam“). Bet ari atſewiſchkoš dſejološ eenirbaš wehſtijuma

teeksmes, aisskanas balades motiwi. Tas, sinama mehra, isskaidrojams jau ar Pludona realistisko dsejneeka dabu. Winsch stahw us zeetas semes un sawa laika dsihwes widu. Bet dsihwe naw tikai juhsmas un jausmas — bet pahr wisam leetam darbs, zihna, trauffme un nemitiga kustiba. Dsihwe nerofina ween us pasiwu lirisku issuhtu, bet wehl wairaf us notikuma wehrojumeem un episku tehlojumu. Tapehz Pludona dsejas episkla nosare tif wisai bagata. Gruhti pasazit, kur Pludons ir spehzigaks: tihraja lirika, waj liriska stahstu dseja. Bet tif dauds redsams, ka paturedams sawas ihpatnejas lirika spehjas, winsch balades un poemas tam peeweeno jaunass dsejikkas eedomas, issuhtas un tehlojuma elementus, ta pazeldams latweeschu dseju lihds schim nepasihotos dailes augstumos. Japeemin wehl, ka taifni ar saweem pirmajeem episkeem dsejojumeem („Diwas pafaules“, „Relwiems“) Pludons teef pasihstams un mihlsch neween latweeschu rakstneeku un intelligenzes pafaulk, kura jau no sahuma ar interesi kelo wina mahkslineezikkai attihstibat, bet ari plaschass tautas mafas. — Dsejojums: „Diwas pafaules“ (1899), ir raksturigata un skaisata no Pludona jaunibass stahstu dsejam. Raksturigata tapehz, ka sche faturata un weidojuma wisfkaidraf redsama Pludona talanta noteikti realistiska daba. Skaisata tapehz, ka dsejikkai isteikme sche realisms jau redsami pahrfneeds to schauro loku, kura sawas pirmajass deenass eeslehdass ikweens stingri norobeschots wirseens, aiseet neerobeschojama dsihwes un mahkslas dsihwibass un skaisuma plaschumata. Diwas pafaules pretstata: juhmalas bagatneeku un swejneeku. Pludons tehlo ta, it ka winam tikai pats kontrasts no swara. Ne moralisks sapihkums, ne dusmas par dsihwes netaisno neweenadibu, ne noneezinajums us weenu un tikumiska usflawa waj usmudinajums us otu pusi — pat ne ismanama mehleschanas ka nebuht pahrstahdit diwu pafaulu sawstarpejass atteeksmes. Bet toteef skaidraf jauschama dsili eeslehyta, bet nenoflehyjama lihdszetiba dsihwes pabehrneem un zeetejeem. Sa ismanama apbrihnojama wirtuositate, ar kahdu ik aina lepnaia juhmalas willu nowada teef tumfschi atehnota swejneeku mahlu buhdu zeema. Sa atmirds ikweena glesna, ta atbalsojas wisklusata skana. Ra nepahrraujamas stihgas dschinksteens ta dsirdas wehl, kad wis jau pahrtruhziis un aplusis. Reti kur pafaules literaturata dsejas eeschejais sakars un ahreja isteikmes forma ta isauguschi weens no otra, weens zaur otu isweidojuschees tif apbrihnojama pilniba, ka Pludona „Diwas pafaules“. Itkatri domai, juhtai un jausmai saws ritums, sawas nianfes, sawa wahrdu, skanas un krahfas tehrpa. Itkats wahrdu, skanu, waj krahfu topojujms fazel sawu juhtu un jausmu. Atsewischki gabali nepaleef noschkirti. Jhstu nosihmi wini dabu tikai saweenoti weena wesela, mirdsoshata liriska mosaika. Schi mosaika stahw par fewi un naw schlihdsinama ne ar weenu no leelafajeem latweeschu dsejas darbeem. Uri Pludona pascha darbos wina stahw atsewischki. Reti kur zitur Pludons, tif dsili no sawas dsejneeka dwehseles smeldams, aptwehriis tif leelus dsihwes plaschumus. No sinama weedokla luhjojotees, schaja dsejojumata war redset itta latweeschu naturalistiska un pirmrealistiska wirseena peepildijumu. Wis, kas tur tailla, publizistiska kahria, ar karstu naidu us weenu un newiltotu lihdsjuhtibu us otu, runats, rakstis un dsejots par dsihwes netaisnibu un nabaga brahleem, sche ispauschas dsili zilwezifki pahrdshwots, mahkslineezifki pahrfaufets un dsejifki eeweidots salgojoshata, skanoschata forma. Schis dsejojums ir ari ka krusizelu eesihme pascha Pludona attihstibas gaita. Se pirmo reisi parahdas wina talanta plaschums un spehja, sawai realistiskai mahkslineezikkai

eedomai un isjuhtai atraft peefkanigūš isteiksmes lihdselkus tā šatura bagatā sozjalā simbolikā, kā glesnām wišofchā romantikā un musikali ſkanigā jaunromantikā. — Sawā otrajā, lihdswehrtigā jaunības dsejumā: „Rekwiems“ (1899), Pludons nerahda plaschas, sozjali-simbolistikas ainas. Te wiſch norobeschojas uš weenu pašchu motiwu, konzentrē ſawus mahſlineeka ſpehkuš ap weenu pašchu, ap tragisko nahwes un zilweka pehdejās gaitas isjuhtu. Un tomehr ari ſchis dsejojums naw tikai atſewiſchka indiwiida dšilo pahrdšihwojumu attehlojums. Šipiskā kahrtā tas ſaiſtas ar itweena zilweka dšihwi un likteni, un itin kā atspogulo wiſas zilwezes nenowehrſchamo tragisko gaitu. Nahwes jauſmā usplauzis Pludona „Rekwiems“, kā walgans, peleli ſudraboš kapſehtas ſeeds. Diſchena, nenowehrſchama rahdas nahwe Pludona dšejā, radneeziga tai, kas tiſ ſatrizinoſchi weentahrfcha rahdas tautas miſtikā un dšejā. „Rekwiems“, ſaturā dšilſch, iſteiksmē meiſteriski weentahrfchš un tomehr leelikšš, ſtahw neaiſſneegšš ſtarp latweeschu dsejas klaiſſikajeem darbeem.

Popularakš nekā ſchee abi, ir Pludona turpmakais dsejojums: „Utraitnes dehlš“ (1900). Utraitnes dehlš simbolisešš latweeschu jaunās paaudſes zenſonu liktenis, tā tad motiwš tas patš, kas „Rekwiemā“. Jaunā zenſona liktenis mušš interešē ſewiſchki ſawā etiſkajā todolā. Šalihdſinam to ar pirmsautiſkā laika — kaut ar Brihwsemneeka zenſoni, un redſam, kā progrefejiš un pahrweidojees ſchis tips ar ſawām teeksmēm un likteni. Šur naitwi ideala optimiſma apstarošš ſemneezikšš karjeriſtš, ſam ſkola un iſglihtiba tikai lihdselkiš tikt pee praktiſkas neatkaribas, pee weeglas maiſes, ja daudš pee ſpoſchuma un ſlawas. Še ſlahpes pehš ſinatnes, te augſtatās idejas uguns, kas zilweku dſen pahri wiſeem praktiſkeem aprehkineem un dšihwes ehrtibai, uš fantaſijas ſpahrneem zel wišaugſtaſos augſtumoš, un norauj dšihwes neſpehka dšilumos, tumſā un nahwē. Šeela ir „Utraitnes dehla“ wehſturiski-etiſka noſihme, eewehrojama wina eſtetikā wehrtiba. Šomehr „Utraitnes dehla“ ſiſchets tahdā mehrā popularš, awiſchu eewad-rakſtoš un tauteeschu kapa runās tiſ pahrat nowilats, ka Pludonim jaiſleeto wiſa ſawa bagatā wirtuoſitate, lai to iſzeltu dšejā nepeezeeſchamā originalitatē un ſwaigumā. „Utraitnes dehla“ zelojumā uš Peterpili, wina ſweſchās aplahrtnes wehrojumos un nahſotnes jauſmās riſtnas atſewiſchkas ſituazijas un momenti, kas tikai waligi ſaſtatami weenā weſelā ſtahſtoſchā ainā. Dſejneeku pahrat wilina ſchee, par ſewi peewilzige atſewiſchke zelojuma ſtati un eeſpaidi, kureem tomehr naw deeſin zil zeeſcha ſakara ar galweno, un ſuri „Utraitnes dehla“ liktena tehlojumā naw nepeezeeſchami. Še naw tahdas weenjuhtibas un noſtanojuma kā eepreekſchejoš dsejojumos. Šet atſewiſchku epiſodu tehlojumoš Pludoniš iſleeto wiſu ſawu weiklibu, walodas, ſkanu un krahſu iſleetoſchanas techniſu, un rada pateeſchām apbrihnojamuš pantuš. Štani laſot dſelſzela tehlojumu neween dabujam ſinat, bet ari dširdam un redſam kā riteni klab un ſchwads, kā aiſflihd garām tilts, tazis, rejoſchš ſunš, gans un wirtne ſewu linu gabalā. Šās ir realiſtikas impreſijas, tiſ dšihwi uſnemas un wirtuoſi attehlotas, ka uš wiſeem laiſkeem paleeſ walodas meiſterdarbš un paraugs latweeschu rakſtneezibā. Šchis Pludona darbš ir eeroſinajiš neſkaitamus pakaldarinajumus un mehginajumus, ar walodas muſikalo elementu eſekteem attehlot daſchadas dabikšas ſkanas un troſchnainas kuſtibas. Ahrejo weiklibu ſcheem mehginajumeem daſchahrt newar noleegt. Šet eeſſchejā ſatura teem nawa. Realu preekſchſtatu, dšihwu nojaidu tee nemodina. Pludona dsejas forma ir ſopejama; winaš mahſli-neezikſkais ſaturš paleeſ atdarinatajam nepaſneedſams.

Upmehrā leelatais starp Pludona episkeem dsejumeem ir „Poema no putnu dsihweš“: „Uš faulaino tahli“ (1912). Uri tā poema no putnu dsihweš wahrda teeshā nosihmē šchis Pludona dsejojums ir originals un peewilzigs darbš. Tā, peemehram, poemāš prologā ir raksturigs, pawafara šchaltu un šaules pilns dabas, dsihweeku mihlas teefmju un dsimtas dsihweš tehlojums. Wiša rofigā šawtigo, eerobeshoto instintu pafaule ar tihri dsihweezifku dsihweš preeku šahkumā un tad ar baigo tuwojoshā rudena nojaidu uš beigām war isliktees tā pilnigi reals dsejifkš wehstijums. Tapat tahlat wefelas putnu grupas — gulbji, pihles, šwirbuli un strasdi, wistas un gaili tif sihmigi raksturotas, ka pateeshām šajuhamees tā ihstā putnu pafaulē. Nestatotees uš tehlojumu un raksturojumu realitati, waj, labat šafot, sinamā mehrā taišni aif ta, poemā jau no pašcha šahkuma nojaušham idejifku simbolisma nokrahšu. Putnu raksturojumi ir objektivi pareisi, bet wiau ihpatnejais raksturs isfwehrtš tif špilgti, daschadu tipu pretimnostahdijumi tif azis krihtofchi, ka weegli aif teem šasihmet daschadas lauschu noschēiras ar wiau šabeedriškajeem zenteeneem un idealeem. Šhtenibā „Uš faulaino tahli“ ir dewinšimti peektā gada kustiabas simbolifkš tehlojums — weenigais latweeshu rakstneezibā, kur šchis wehtras un dšinu gadš atspogulojas tif plaščhās un sihmigās ainās. Sozials ideju simbolifku eetehrpu prasas jau Pludona pašcha dsejneeka daba. Winsch nemihl šausu, leetifshu aprakstu un wehstijumu, winsch allasch runā noteiktā dsejifkā walodā, tehlos un glesnās un wefelās glesnu un tehlojumu wirknēs, kas jau pašchas par sewi wehrtigas. Šaur wina krahšu wisām tifai zeešchi eeluhfojotees redsam tās idejifkā šatura lahšes, kas wimu pamats un dšilatais šaturs. Wina walodas musika teeshchi wilno muhšu juhtas un rošina fantasiju, un tifai apšinigi no winas sugestejoshās waras atraudamees šadsirdam to rewoluzijas zihnas štraujumu un draušmigā šaudejuma šchaltu, kas wifu laiku aušis škanesufe. Bet tajos, reakzijas un zensures šloga laikos, simbolifkā forma ir weenigā, kurā dsejneeks war attehlot wifem melnajeem špehkeem tif bihstamu rewoluzijas kustiibu. Pawišām aplami ir mehginajumi, istulkot Pludona simbolifko poemu tā atšewišchka rewoluzionara inteligenta teefmju attehlojumu, kas ispaustos šewišchki jaunā gulbja peršonifikazijā. Poemāš pateeshais šaturs rahda taišni pretejo. Minejam jau, ka tur daschadās putnu fugās simbolifki attehlotas raksturigas lauschu šchēiras ar wiau pretifschkajām atteezibām pret šaulaino tahlu šapnotajeem, brihwibas zihnā šauzejeem. Ja ari jaunā gulbja simbolā redsam dewinšimti peektā gada inteligentu-rewoluzionaru, kam toreis peekrita eewehrojama modinataja un waditaja loma, tad blokus un pahri tam zelas wefelu masu trauffmes tehlojumi, kuri poemāš beigu dalā, reakzijas pretšpehka un uswaras tehlojumā, aifšneeds leelifku isjuhtas špehka un dsejifka daituma pilnibu. Taišni tā masu trauffmes un pahrdsihwojumu tehlojums šchi Pludona poema redsama tahlu pahri latweeshu parastai indiwidualo šifko isjuhtu škritai.

Blafus poemām un lihdsigeem garakeem episkeem dsejojumeem Pludons rakstijis ari baladas. No augšchā pahrrunatā jau buhs šaprotams, ka baladu forma šewišchki paroziga wina dsejifkās domas un juhšmas eetehrpai, tapehž tai winsch jaunakā laika peewehrschas arweenu beeshat. Laba dala Pludona baladu šafopotas grahmata: „Dsihweš šimfonijas“ (1913). Behž tam ween jau war špreest, tā Pludons isleeto šcho epiftās dsejas formu šawas mahšlineeka dwehseles ispaufmei. Krahjums šadalits trijās

dalās: „Poemas“, „Pſichodramas“ un „Baladas“. Bet lafot leekās, ka tur weena pate ſimfonija, weena leela „dſihwes ſimfonija“ trijos nodaljumos, kurai weens pats motiws, tikai trijos daſchados weidojumos, trijos pakahpeenos, kuri ſatura ſareſchgijumā, iſteikmes kombinazijās un iſſkanas ſpehķā augſti pazelas zits pahr zitu. Poemās ir dſihwes un dabas wehrojumu un eespaidu atſahſti, pſichodramās dſejneeka paſcha dwehſeles tragifku pahrdſihwojumu tehlojumi, baladās teikſmainu notikumu romantiſka atſpulga. Weengabalibā, ſaſtanojumā un wiſpahrejā mahķlas wehrtibas ſinā „Dſihwes ſimfonijām“ lihdsigu grahmatu latweefchu dſejā maſ. „Dſihwes ſimfonijas“ ſahw atſewiſchķi, lihdsās Raina „Tahlām noſkanām“, Aſpaſijas „Diriſķai biograſijai“ un Skalbes „Saules puķem“.

Ne walti winas ſauktas par „dſihwes“ ſimfonijām. Dſihwes plaſchums un daſchadiba, ſtraujums un ſkaiſtums winās ſkan wiſzauri. Reiſem tur dſirdas komplizeta meldija, kura ar ſaweem ſareſchgijumeem un daſchadigām nianſem wiſā daſchadibā un pilnibā gruhti aptwerama; reiſem tikai weens pats weenfahrschſ, ſpehzigs afords, reiſem atſewiſchķa, atkliduse, ſehri dſeeſtoſcha ſkana. Bet wiſam tam ſawa weeta un ſaws noluhķs wefelā ſimfonijā. Zil maigām, klufi wibrejoſchām un ſweſchadām ſkanām kuru reiſi nerihkotos dſejneeks, wina dſeja nekad neatraujas no dſihwes un zilwela. Rahdi rehgi un baigi ari neusmahķtos wina dwehſelei, wiſur tomehr jauſchama apſinoſcha, atſauziga normala zilwela pſiche, ne ſlimigs ſamurgojums un ſamahķflota fantaſmagorija. Noteikts realiſms wehrojums, pahrdſihwojums un attehlojumā — tas ari Pludona baladas padara ſewiſchķi peewilzigas un wehrtigas. It ſewiſchķi tajā, dſihwes nobeigſchanas laikmetā, kad latweefchu dſejneeki pulķā zits pahr zitu trauzas noſlehptees klufā kaſtinā un nogrint un aiſmirſtees ſawa paſcha dwehſeles ſehķli, dſihwes ſtraujuma pilna, dſihwes mirgojoſchu kraſtu ſtaroſcha realiſtiſka dſeja iſleekas diwķahrt peewilziga un ſkaiſta.

„Dſihwes ſimfoniju“ baladas tuwak rakſturojot wiſpirms jaaiſrahda, ka ſpehzigo, plaſcho un kombineto afordu Pludona dſejā ir dauds wairak, nekā klufi, weenfahrscho. Œhee pehdejee daudreis ari naw nemaj patſahwigi, bet tikai eepreeſchjejo noſkanas waj eekana. Pludona ſahſtu dſeju realiſmam ir druſku patoſa iſjuhtā, druſku retorikas ſahſtijumā un tehlojumā. Pludons beeschi wehro un tehlo dſihwi winas ſpilgtos pretſtatos, un ſhee dſejojumi ſkaitami pee wina labakajeem. Peem., poema: „Rahds muhſchſ“, kur wiſch ſahſta par nabaga zilwela behdu pilno dſihwi un likteni. Tahds ir ari indiuiduala tragisma pilnais tehlojums: „Rehgi“, kurā nepahrprotami ſkan dſejneeka perſonigee pahrdſihwojumi, lihdsigi „Fantaſijai par puķem“. No dſejneeka patetiſtās iſjuhtas ari ihpatneja preeſchmetu iſwehle. Pludons ahrfahrtigi mihl juhru. Juhras, wiſpahri plaſchu uhdeni tehlojumi gandrih wiſos wina labakajos epikos dſejojumos. Wezās modes realiſteem un naturaliſteem ſinamais dabas un dſihwes tehlojums ſahw waj nu par ſewi, beſ dſlaka idejiſka ſatura, waj ari ſaturā eetwertais idejiſkais ſimboliſms faili un peedauſigi rehgojas laukā no nabadſigā eſtetiſkā eetehrpa. Pludona dſeja allaſch ir dſili ſimboliſka, bet wina ſimboleem nekad netruhķſt peewilzigas mahķlineezikſas formas. Uſ katra tehlojuma tur jauſchams ſas tahlaks; tehlojums par ſewi ir tikai eewadijums eekſcheji ſkatamā dſihwes zihnu ainā. Katra glesna waj glesnu grupa eeroſina dſiku eekſcheju pahrdſihwojumu un paſchpahrwehrtejumu. Juhra, ſpehzigi ſtrahwojoſchi uhdeni galu galā ir nerimſtigi pluhſtoſchās, zihnu pilnās dſihwes un muhſchām

flihstoscha un maldos meklejoschà zilweka dwehseles teeschais simbols. Tapehz jubras krahtschanu tit beeschi dsirdam Pludona dsihwes simfonijà. Pludona dsejneeka ihpatnejiba un spehts wislabaf redsams weenà no wina wislabafajàm poemàm=baladàm: „Palu laiks Sengalê“. Sa weena jau ir wefela simfonija, kur leeliskas dabas ainas isjuhta isskan glesnaini-musikalà tehlojumà — no wisklusafàm sflandàm lihds dimdoscha spehka pilneem plafcheem afordeem. Sur wijs wirmo, wilno, putodams schlahzas, schwihst un schwakst, tschauft un tschakst. Pludons ir dsihwibas un kustiibas dsejneeks; wina dseja pate wirmo un rit un ritedama un runigi tschalodama laistas warawihstnas krahtsàs.

Vahrskatot weenà laidà wifu Pludona dseju, ikweenam bespartejiskam wehrotajam janahf pee flehdseena, fa winsch peeder pee latweeschu leelafajeem dsejneekeem. Welti buhtu blatus nostahdit un falihdsinat. Pludona dseja ir tit ihpatneja, fa nekahds falihdsinajums newar sneegt fajehgu par winas raksturigajàm sawadibàm un neatmainamo wehrtibu.

Pludona attihstibas gaità redsam nemitigus meklejumus un nerimstoschu teekmi us leelaku pilnibu. Schee meklejumi eet itin kà diwos lihdsteku wirseenos. Pa weenu winsch teezas dsilumà, pa otru zenschas pehz leelafa plaschuma. Weens ir subjektivu fewismeklejumu un ifsfilinaschanàs zelsch, otrs — sozialàs domas un ideju aptwara zelsch.

Subjektivos fewis meklejumos, individualas iskopfschanàs garà gaità Pludons jau parahdas kà spehziga, drofmes pilna personiba, kuru wada nenogurdinams mahkslineezisks instinkt. Wina dseja pilnam atspogulo ari fchos meklejumus, maldus un jauneeguhàs wehrtibas. Tà redsam wina darbibas fahkumà kà optimisma pilnu lauku jaunekli, kuram dsihwè wijs leekàs weentahrschi faprotams un labojams. Bet dsihwes parahdibàs wairaf eedfilinotees suhd weeglais optimisms, usmahzas schaubas par wifu un lihds ar to ari par sawu mahkslineezisko gatawibu. Ur semneeziskàs dsihwes eespaideem ween nepeeteef; jaispahst ari modernàs kulturàs ugunskurs-pilkehta, jaisdsihwo un jaisbauda winas faires, lai rastos atfina par wifu to dsihwes daschadibas plaschumu, kas wilnojas dsejneekam apfahrt. Schis Pludona dsihwes posms ar wina reibu un tragiskàm beigàm spilgti attehlotis „Fantasija par pukem“ un „Rehgos“. Bet no wiseem pahrbaudijumeem un maldeem spehziga mahkslineeka personiba isbreen nefalausta, jaunu isjuhtu un plaschaku atfinu bagatata. Pludons atstahj aif muguras subjektivàs dsihwes schaurumu, kà nobreeduse zilweziska un mahkslineeziska individualitate atgreeschas fabeedrishtàs dsihwes un mahkslas pasaulè. Winsch ir ispasinis pawafara seedu laikus un rudens dublainos zelus, karstas wafaras twanu un seemas sprehgajoscho falu. Winsch fina zilweka dwehseles zehlakàs teekmes, bet ari winas sematàs un tumshatàs dsinas. Tapehz wina dseja allasch fatura bagata un daudskrahtaina.

Ur fabeedristi-idejiska fatura meklejumeem Pludona dseja nemitigi wirstijufes aifween leelakà plaschumà. Pludons naw kahdas noteiktas fabeedrishtas schkiras dsejneeks, ne sinamas sozialas atfinas fludinatajs. Rà zilweks un dsejneeks winsch naw partiju un politiskas zihnàs darbineeks. Bet allasch winsch bijis aktiws fabeedrishts domatajs, kas dsihwojis un strahdajis lihdsi tautas plaschako flahnu brihwibas zenteeneem. Redsejam, fa winsch eefahf ar fawa laika un apfahrtnes eefkanoteem, itin kà tautiska fajuhsmà pluhstoscheem pirmeem afordeem. Bet tad fahf kritiskaki luhkotees dsihwè, reds

wifas kledsofchās nefastanas un netaisnibu, un druhmā pestimīma nokrahfā raksta fawas „Diwas pafaules“, „Retwiemu“ un „Utraitnes dehlu“. De-
winifimti peektajā gadā, melnajā reakzijas laikā, kara un behgtu gados —
weenmehr wina dseja atbalso tautas fahpes un tehlo nemitigo zihnu pehz
teefibām un brihwibas. Noteikti nepeesleedamees brihwibas zihnitajai schi-
rai, winsch tomehr weenmehr pafargajis fawu mahkslineeka neatkaribu. Da-
schadās literarifās klīes naw warejuschas Pludoni eefkaitit fawas Olimpos,
tapehz mehginajuschas aptumschot wina un wina dsejas nosihmi. Bet ta
paleef — neween rakstneezibas wehsturē, bet it fewischi tautas dsihwafās
dalās un tur wispirms winas jaunatnes atsinibā un mihlā.

Bej dsejas darbeem Pludons karaktiis ari „Latwju literaturas weh-
sturi“ un mahzibas grahmataš, fastahdijis dseju antalogijas („Dsihwe un
dseja“, „Balwa“) un plafchu latweeschu rakstneezibas darbu islasi („Latwju
rakstneeki“), tā ari tulkojis wahzu moderno liriku un Nizsches „Tā runaja
Saratustra“.

Augusts Bratschs

Zhtenibā ari Augusts Bratschs tikai ar faweem pirmajeem tehloju-
meem noteikti peefskaitams realistikajam wirseenam. So laiku winsch manami
eedwehsmets no pirmspeektā gada wispahrejās literarifās tendenzes, lai gan
winu paschu nebuht newar faukt par tendenzes rakstneeku. Ari wina pir-
majos tehlojumos fabeedrifkais un romantiski-rewoluzionarais elements nepa-
rahdas fails un mahkslineeziski neisjufts. Tikai fischetu iswehle ismanama
Bratscha radneeziba ar ta laika walboscho strahwu. Mahkslineezifkas isdomas,
eejuhtas un weidojuma sinā winsch no pascha fahkuma pilnigi patstahwigs
un ihpatnejs. Redsetim wehlat, tā schi ihpatniba wina tahlakā darbībā iswei-
dojas arweenu spilgtaki un tā Bratschs, it fewischi ar fawu dseju, nostahjas
pawifām fawruh, lai ari tuwu realistikto rakstneeku grupai.

Augusts Bratschs raksta famehrā maf. Weselā dewinimto gadu pirmajā
desmitā winam isnabhuschī tikai diwi neleeli sehjumini stahstu un ihfatu
profas fkitfchu („Aufstā ehnā, 1905 un „No atsihshanas loka“,
1910). Tas, protams, tapehz, tā Bratschs wispahri peeder pee mafaschigeem
rakstneekem; bet no wina stahstu ruhpiğā isstrahdajuma redsams ari, tā winsch
fawā darbā leeto stingru paschritiku. Ta pee latweeschu rakstneekem reti
fastopama ihpaschiba.

Bratscha stahstos beeschi fastopam diwus raksturigus paralelus wilzeenus:
lirifkus dabas tehlojumus un fawadu smagneju fkeptizismu, kursch reisem
isweidojas pat par dsihwes noleedseju filosofiju. Parasti Bratschs eefahl ar
dabas tehlojumeem, pamasām fihki atrifina fawas dabas isjuhtas daschados
pawedeenus, pamasām peewehrpj teem fawu subjektivo, dabas eewilnoto
juhtu un domu, fawu ilgu un teefsmju schkeedrinās, lihds famehr no ween-
fahrscha dabas tehlojuma isweidojas simbolistikā alegorija. Zlweena krahfa,
glesna un aina, zif peewilziga wina ari pate par fawi, kalpo tikai rakstneeka
juhtu un domu usklatamai eetehrpai. Latweeschu rakstneeziba ir pahrmehrigi
bagata tahdām simboliskām alegorijām. Tomehr Bratscha tehlojumi tikai
retumis atgahdina to jau redsetu un pasihstamu. Wina isdomas weids ir
pilnigi patstahwigs. Wina isteifme wiszaur originala, dauds weetās pat

dsejiski mirdsofcha, tà tà ihpatneja wisma pahrseds ari jau dsirdeto faturu. Somehr Bratschs ir fpehzigats tà domatajs, nekà tà weidotajs mahkslineeks. Reifem wina doma pahraug mahkslineezisku isteiksmes formu, teezas ispaustees tihri intelektualà weidà, un alegorija no ta paleef sawà finà tendenzioza. Lai ari wisur ismanams rakstneeks, kas nopeetni un patstahwigi domà par nopeetneem dsihwes jautajumeem un zilweka dwehseles problemeem, tomehr wina fkeptizisms un dsihwes noleedseja filosofija beeschi ween nepahrleezina, atstahj lastaju tà puszelà un nesapraschanà. Bratschs mihl paradokfus un wina doma itkà fleezas us mistiskà-anarchisma pusi. Somehr ar wisu to Bratscha stahsti patur sinamu idejisku un estetisku wehrtibu domu nebagatajà latweeschu rakstneezibà.

Bet Bratscha ihpatnejà mahkslineeka feja ihsti teef redsama wina lirikà („Domas pusnakti“, 1913 un „Drupaš“, 1914). Lai Bratscha dseju wis-pusigi saprastu un nowehrtetu, buhtu jaatstahsta wina peewilzigeet teoretiskee apzerejumi par lirikas daschadeem weideem (polemikà ar Fr. Bahrdu, 1915). Sche tikai aisrahdisim galweno. Bratschs usswer, ka tihram lirismam naw dalas ar tehleem. Liriskàs juhtas mostas no rituma eespaideem. Tapehž tihrà lirikà galwenais ir domu un wahrdu ritums. Sehlojoschà dsejà un tihrà lirikà ir gadijumi, kad wisidealafais stils ir bestehlu waloda.

Tà tad Augusts Bratschs teorija ir bestehlu dsejas, domu dsejas, „jaun-klasiskàs“ intelektualàs dsejas peekritejs. Intelektualo liriku winsch eeskata par lirikas augstako un pilnigako weidu. Tikai winsch maldas domadams, ka intelektualà dseja war buht kaut kahds wefels dsejas wirseens—tàpat tà maldas tee, kas domà, ka tehlu un glesnu dseja ir tahds. Rakstneezibas wirseeni, tàpat tà paschi rakstneeki un dsejneeki isaug lihdsi plascham sabeedriskam kustibam un winu gaitu nosaka apsinatu waj neapsinatu sozialu ideju apaschstrahwa, winu atschkirofchais raksturs no tam sozialam teeksmem, kas winos ispauschas. Un ikweens no scheem wirseeneem, atkariba no rakstneeku un dsejneeku indiwidualitates, war buht waj nu wairaf juhtu un fajuhsmas, waj pahrdomas un juhtu dseja, wairaf emozionala, waj intelektuala rakstura. Emozionalais un intelektualais naw pats dsejas pamatelements, bet tikai noskana un nofrahsa. Bet tà noskanas un nofrahsas motiwam intelektualismam peekriht eewehrojama loma latweeschu jaunakà lirikà. Pretswarà romantiski-juhteliskai un juhsnigi glesnainai dsejai, Bratscha teorijai un intelektualàs dsejas parau-geem ir swariga nosihme latweeschu mahkslineeziskàs domas attihstibà.

Intelektualà elementa pastiprinajums latweeschu lirikà sen nepeezeeschams. Tas fajuhtams it fewischi pehž dewinsimti peektà gada, kad dseja taifas iswehrstees besgaligos glesnu sawahrstijumos, lauku waj eelas skatu karschu schanrà. Kad dsejneeki ar waru nopuhlas wisu konkretiset, tehlos tehrt, ar irbuli wadat skatitaju pa tehlojuma wisfihkakeem fihkumeem, wisu israhdit un isflahstitt, lai domai un intelektam tur nepaliku neka ko darit. Schi modernà dsejas abeze spekulè weenigi tikai us zilweka dabas emozionalo pusi, grib eewilnot, fajuhsminat, fugestet, aismaldinat mistisku tehlu pasaulè un zilweka dwehfeli nogremdet mistiskà juhtonà. Tikai Bratschs kriht otrà ekstremà, apgalwodams, ka dseja warot istikt pawisam bes tehlu un glesnu walodas. Pateesiba bestehlu dseja ir tikpat neeephejama, tà tikai tehlu un glesnu dseja bes intelektualà elementa. Zilweka dwehfelè domu un juhtu elementi neschkiri rami fahstitti kopà. Pat to neezigako domu pawada leelaks waj masaks juhtu eewisnojums. Newar aispluhst neweena juhta, schà waj tà neaiskustinajufe

zilweka domu. Dseja abi schee elementi reti kad lihdsfwarâ. Weenam no teem allasch pahrswars, un tas dsejai peeschkir waj nu wairak emozionalu waj intelektualu notrahfu. Alfewischkos gadijumos, ta jau aifrahbits, schi notrahfu attarajas no pascha dsejneeka individualitates. Wefela wirseena notrahfu noteiz wina israditajas fabeedristas schkiras emozionalais waj intelektualais, waj ari sintetiski weidotais raksturs.

Alf Bratscha teorijas un dsejas nestahw nekahds fabeedristis kopums. Wina teorija dsirdas tikai atfewishkla inteligenta subjektivi prahtojumi; wina dseja skan daudf pahrdsihwojuscha un pahrdomajuscha pesimistiga weentula atfina. Bet ta pa laikam reala ihsteniba fagahsch idealistisko filosofiju, ta Bratscha pascha dseja apgahsch wina teoriju. Bratscha dseja ir tikpat notelkta tehlu un glesnu dseja, ta katra zita ihsta dseja. Ta wina otrais dsejolu krahjums fauzas: „Drupas“. Nawa tas nekahdas wezu pilu, krahschmatu waj tamlihdfigas drupas, bet weza pasaules eeskata, bijuschas atfinas, bijuschas laimes drupas. Ta tad jau titula lapâ naw teescha apzeres un domu preekschmeta apfihmejuma, bet dsejiska glesna un simbols. Pirmaja lappuse ir dsejolis: „Saplifis swans“. Un atkal tas naw kaut kur kapfetas palalne nowehlees faplehstis swans, bet dsejiska glesna, kura paroziga dsejneeka dwehfeles pahrdsihwojumu, azumirkla fajuhtas un domas simbolisejumam. Tapat tahlaf — „beigu seedi“, „awots“, „dsintara preede“, „dadfis“, „rudens wehifsch“ un ta joprojam ifkatra dsejoli un pantâ ir glesna pee glesnas, simbols pee simbola. Protams, winos neispauschas weenigi tikai felas, pahrstrejoschas juhtinas un fajuhsfmu untumi, bet nopeetnas, lai ari daschtahrt atraidamas domas isdsilinats juhtu spehfs. Intelektualais elements Bratscha dseja pateefcham neparasti spehzigis. Tas wina, forma weetumis nepilnigi weidotos un pasausos dsejulus padara peewilzigus un wehrtigus. Bet ta tomehr naw nekahda konfekwenta, programatiska intelektualala dseja, bet skeptika individualista pesimistigi noskanota fajuhsfmas lirika. Tas ari faprotams. Dsejai ir fawa nepezeeschama un neatnemama waloda — glesnu un tehlu waloda. Tapehz ari ifkatrai abstraktai domai pirms jaisweidojas glesna un tehla — mahfklas fajuhtas taustekleem weenigi ustwerama weida. Ras ar scho dsejas eefchejo likumibu nerehlinas, tee raksta tufschus nedsejiskus un maswehrtigus pantus, ta to redsefm modernaja „jaunklasifizima“.

Andreewš Needra un jaun- nazionalisms

Realistiskā wirseena, it fewiški wina teorijas pirmfahumi latweeschu rakstneezibas kritika eesihmē jaunu garigu atmodu. Utbalstidamās us fabeedriiski-sinatniska pasaules eeskata un augošchās strahdneeku schkiras zenteeneem, realistiskā kritika modina wezajā patriarchali-romantiskā fnaudā fastingu-šhos. Pirmoreis tee no fawa klingerischu dahrfina isleen leelas pasaules klajumā. Tur alus kauša poestju mahz nost augošchās ruhpneneziskās dsihwes dahrdona, no tās gaisi seklā juhsmiba; prahts atwer fawas špodrās azis un luhkojas jaunās dsihwes parahdibās. Leelakā dala wezo tauteschu nobihstas no ta, ko reds, mudigi aishwer azis un atwehziņas abām rokām. Tatschu omuliba ir isjaukta. Lai aistaisa azis, lai aisspeesch aušis, redsetais un dsirdetais neleef meerā. Sapihzis weens otrs leen atkal laukā un neko dauds nerekhinadamš ar wifu kruhti dodas zihnā par apdraudeteem wezajeem šwehtumeem. Pret sinatni, kas fkausch mahntizibu laukā no wismelnalajeem kasteem. Pret realistisko pasaules un dsihwes atsinu, kas apdraudē naiwā tautiskā idealisma walstibu. Pret ruhpnenezisko progresu, kas eet pahri patriarchalajai semneezibai. Ja naw eespehjamš apgahst naidigo ideju, ne toš apstahklus, ar kureem wina nahf, tad jakompromitē idejas ispaudeji, lai lihds ar to kompromitetos wina pate. Minešim tika toš epitetus, ar kureem wisbeeschaf apšimeja jauno wirseenu pasaules usfkatos, sinatnē, mahkflā un mahkflas kritika: ahrsemneeziba un kosmopolitisms. Muhsu šaimneeziskā un fabeedriiskā fahrtiba esot speziali muhszejiska, ar ahrsemju ruhpnenezibu un sozial-dsihwes konfliktēem mums neefot it nekahdas dalas. Muhsu jaunais wirseens esot ahrsemju kontrabanda, tautas un tautibas noleedseji wina idealogi; šali sehni, školas puikas bes pamatigām šinaschanām; kledseji-brehzeji aif aušchibas, aif popularitates kahres, aif dsinas fawu pašchu praktikla darba newišchibu un utiiklibu flehpt aif pseidosinatnes un neespehjamās brihwibas frašem. Dsihwe eekahrtosās tā, ka tauteschu šjurnalisteem un rakstneekēem paleef it kā tainiba. Rakstneeki, kas ar šchim idejām isaug, waj ar šho wirseenu iszelas, pahraug, pazelas pahri pirmā laika weenpušigi pahrfkalai propagandai; bet mahkflas darbā eetwerta ideja wairš naw peeejama tauteschu šaprašchanai, un tā tad paleef šargata no wiru dusmām. Wisbeeschaf jaunos rakstneekus nolluse, isleelas nemas nedširdam. Bet wispahreju atšihšanu un popularitati patur wezmodigee labako šamiliju romantiki, dsiwēe un no kapeem iszeltee. Žariskais reshims dewindesmito gadu beigās bes šchehlastibas apšpeesch jaunstrahwneeku kustibu un isklihdina winas wado-

nus. Wina preses organeem japanihkft ari latweeschu tautas mafas gara kuhtriba un fabeedrifka inezija. Jaunstrahweeku awises nokluhst jaunmodes weikalneeku nagos. Tur fahf rihkotees wihri, kas it ka ais launprahtiga listena ironijas fweedreem peerè puhlas ispelnitees un us fewi atteezinat wifu, ko tauteefchi aklà naidà mehrkejuschi pret jaunàs strahwas pirmajeem darbineekeem. Fweena ideja banalisejas, lihds ko winai peeduras weikalneefa netihree pirksti. Jaunàs strahwas epigoni banalise un fagahna wifu labato. Talmi-liberalisms un tuffcha, fkaniga frase stahjas pirmo fabeedrifko modinataju darba weeta. Progres, sinatne, mahkfla — ka jaunfudraba fchetonus ritenbrauzeju gada fwehtkos tos doktorfilosofikki fungi nehfa pee fwahrku apfalles peesprauftus, effzentristas damas tos par frahfainam lentam pin faskrulletos matos. Trindà issuhttee, emigrejushee un tepat fur noslehpufchees fabeedrifkee darbineeki peeweenojuschees augofchai strahdneezibai un fopà ar to speesti nelegali strahdat fawam usdewumam. Bet fchis apafschemes darbs ir wehl tikko famanams un neweena netrauzè. Ir pilniga pahrlleeziba, ka wajadsibas gadijumà zara schandarmi ar to tiks weegli galà. Latweeschu semneeziba un pilfoniba turpina augt un bagata tapt. Gruntneezibai wehl tikai zihna pret muifchneezibas patronata, froga un medibu teefbam. Pilfoniba bes panahfuma mehgina ufftahtees pret wahzu burschuaifjas pahrwaru. Fuhtiga, wairaf attihstità intelingenze taro pret latweeschu pilfonibas pahrwahzofchanàs teefsmem. Idejiks feklums un meegainiba wifa latweeschu fadsihwè.

Tahdà laika us fkatuwes istahpj Andreews Needra.

Andreews Needra

Andreewa Needras (1871) raffsneeka debija ir nepeedsifhwoti flala. Sas nahf no wina talanta ihpatneezibas. Bet fchi ihpatneeziba, ka katra zita, ir sinamà atfaribà no fawa laika. Needram jausstahjas flali, lai weenà pusè issauktu to tautiflas fnaudulibas fastingumu, kas ka letargija aifnem arweenu plafchakas un plafchakas pahritufcho pilfonu un lauku gruntneeku mafas. Un otra pusè lai pahrfleegtu weikalneezifkos kosmopolitus, kas wifus fchaubigos un tumfa taustofchos „islihdsinoschas taifnibas“ wahrda aizina „no tautibas pee tihras apftaidrotàs zilwezibas“. Un Needra spehj flali ufftahtees. Wina flalums nawa tikai ahrigs trofnsis. Leela talanta spehks un gudriba un fajuhfma runà no wina pirmajeem darbeem. Tapehz winsch pahrmahz wifu ahrifko, tuffchi reklamifko un pazelas ka latweescheem neredseti leels mahkflineeks un idejiks wadonis. Darbi pazel daritaju, ka pazel wifu latweeschu raffstneezibu. No tautifki-realu nowehrojumu un fihku utilitaru nodomu aploka Needra eewed latweeschu raffstneezibu leelu psichologifku un fabeedrifku problemu pasaulè un zauri tai jaunnu romantifku ilgu walfti. Neikena-Upfifcha rahtnà tehlofchanas weida weeta rada ihpatneji latwifku, musikas un glesnu bagatu lirifku stilu. Pirmo reisi latweescha raffstneezibà parahdas leeli epifki darbi ar tahdu dsitumu un plafchumu, fur ideja un isteifme ifaug weena no otras, weena zaur otu isweidojas eewehrojama mahkflas pilnibà. Pirmo reisi latweeschu raffstneezibà parahdas inteligenta tips.

Matschulana un Seibolta studenti-schuhpas paschi nosarktu, ja tos peefskaititu intelligenteem. Raffsturigakais tips Needras stahtos un roma-

no š ir teologijas studentš, waj teologijas kandidats. Rapehž taišni teologijas, ne technologijas, ne dabas šinatnu studentš? Atbildē uš šcho jautajumu ir ari Needras pašča mahšlineeka dabas dšilakais rakšturojumš. Tautiški eejuhšminato latweešchu zensčanāš pehž augšškolas išglihtibas išaug mašak no kahreš pehž išglihtibas paščas, mašak no šinatneš šlahpēm, wairaf no dšinas pehž weeglata un eenešigata peknāš aroda. Inteligenta latweešča ideals ir arodš, kaš atļauj palikt tepat dšimtenē; tahdš ir adwokatura, medizina, bet it fewiškki teologija. Tikai pahraf reta išdewiba eemantot mahžitaja muišchu par eemešlu tam, ka leela dala latweešchu jauneklu peegreeščas ziteem arodeem. Beš labeem eenehmumeem, ari kahre wadit un waldit latweešchu jaunekli mudina uš teologijas študešchanu, tāpat wezaki, kureem naw augštaka ideala, ka eeraudšit dehlu uš kanzeleš ņawaš draudšes bašnizā. Teologijas kandidats ir latweešchu preeššpehdejā kulturāš pošma inteligenzeš ņihmigakais representants. Dšihwē wiņšch beešchi nahf kā nodšihwojeeš, ņellš karjerištš. Needras ņantafija išloba wina idejiško kodolu un eeweido peewilžigā mahšklas tehrypā. Tahdš latweešchu teologijas kandidats ir kandidats „beš pašča pagahšneš“. Winam ir ņawa bibeles, ņawa dogmu šchema, fur peedšihwojumi, eešpadi un parahdibas tikai jašchkiro un jašaraktšta stary ņarfanām un šilām linijām. Wiņšch nedomā, tikai rubrižē. Wiņšch mahžijeeš religiju un uš to balštitoš tikumibas prinzipuš; iš wina pašča nekaš naw audšiš, uš pašča pahrdšihwojumeem nekaš nepamatojaš. Ja šchahdš zilwekš naw garigš kropliš, bet ar štupreem altruifma un tikumibas ištinkteem, tad dšihweš ņarešchgitibā wina nešpehžigai dwehšelei japaneš breešmigāš zeešchanāš. Tahdam zilwekam jaatšet bojā, japafuhd dšihweš mutuloš („Beš pašča pagahšneš“, 1898).

Ta pate nešpehžigā dwehšele, tikai jau dšihwaka un darbigaka, plašchakā apštahklu eerahmejumā, kahdā žitā Needras štahštā („Nešpehžigā dwehšele“, 1899). Teologijas studentš Kaleju Indrikiš išpaušch wišu Needras ideologiško programu, tapehž pee wina japafawejaš drušku ilgal. Galwenaiš, ar ko wiņšch atšchkiroš no ziteem študenteem, taš, ka wiņšch domā, taš ir, domā par ko žitu, ne tikai par eedšeršchanu un karjeru. Šabeedribā, fur weenigaiš darbš ņchuypošchana un ahšeščanāš, wiņšch neteeš zeeštš. Ari no tehwa wiņšch teek atštumtš. Tehwš, kā jau ihštš latweešchu tehwš, wehlaš lai wiņšch kahrtigi taištū ešamenuš, ņahktu pelnit un atmaktat ņawu paradu wezašeem un brahšeem. Wiņšch pat ar meeru, lai dehšš ištahjaš no augštškolaš, lai nahf atpafak pagāštā par školotaju. Protamš, Indrikiš Kalejš to nedara un no ta laika winam wairš naw tehwa. Ari no ņawaš teologijaš un ar to ņašneedšamāš karjeraš wiņšch ņchkiroš. Winam jašchkiroš, jo winam naw wairš wežāš ņeemšwehtku tizibaš; wiņšch nedrihkšt tā mahžit, kā mahžitajam taš jadara, tapehž ka daščas leetas wiņšch ņaprot žitadi, nekā mahžitajam taš jašaprot. Pilnigi išprašt šcho problematiško Kaleju Indrikiš naw eešpehjamš, jo ari patš wiņšch fewiš pilnigi neišprot. Išrahdaš, ka wiņšch galu galā tomehr ir štupri religiošs zilwekš; tikai religiju wiņšch ņaprot ne kā no bibeles nemtu ņaušu tikumibaš šistemu, bet kā tautiški ihpatneju genialitati, kaš eetwer fewi tikumiško, mahšklas un pašaules eeškatu. No ta ņaprotamš, ka ari tautibaš pretineekš wiņšch naw, wina tautibaš ņaješgumš tikai ņawadaš, nekā tauteešcheem-korporeleem un tauteešcheem-šiliftreem. Wiņšch beigāš ņihwi uštahjaš pret košmopolitiško ņchwindleri, Wagaru, ahrešemju filofofijaš dakteri un diwu laikrakštu redaktoru. Uštahjaš tautiškāš ihpatnežibaš wahrdā, kurai Wagarš gulšt wiršū kā leetuwenš. Runā un

raksta par ihpatneju tautas dwehfeli, par tautisko un religisko genialitati, panihsti un kriht pušzela. Wiau nomahz nespehja atswabinatees no pagah-nes walgeem, no eedfintas un eeaudsinatas morales paralisejofcha eespaida, un brihwi attihstitees indiwiduala spehka un darba.

Randibatā Strautmali („Lihduma duhmōs“, 1899) ūchis religi-ūtais mekletajs ūschaurinajees, wairaf norobefchojees, peemehrojees lauku draudses praktiski tikumiskajam wajadsibam. Gelfchejas zihnas tas wairs nepasihst; tas war mahzit gluschi lapat, ka mahzitajam tas jadara. Un ja winsch aūi usstahjas pret semneeku meitu pawedeju baronu Sandenu, tad tas noteef taisni sinamās seemfwehtu tizibas spehka. Tatschu ari ta winsch eeku-ūstina tikumiska indiferentisma ūstingufchos, rada nemeeru — ihgnumu ar pastahwofcho, ilgas wehž labaka. Nespehžiga dwehfela ūche mehgina buht ūpehžiga un rakstneeka improwisetā zihnā saude leelo puūi no ūawas originalita-tes. Peewilzigafis „Lihduma duhmōs“ ir zits tips: teologijas kandidata brahlis inscheneers Strautmalis. Schajā tipā Needra pirmo reisi demonstrē ūawu nazionalo ideju un zenteenu otro puūi. Inscheneers naw wairs ūapno-tajis, bet darba un zihnas zilweūs. Tas ūaprot, ka ar ūpredikeem un tikumisku ūschutumu wahžu muiūschneeziba naw noweizama, bet tikai ar gudribu, darbu un ūaimneezisku konkurenzi. Draudses kanzele ween wiau neapmeerina; winsch teežas wehž paschas barona muiūschas, ūuras eeguūschanai nekautrejas pat no deesgan patumscheem lihdselkeem. Abu brahlu zenteeni romanā weifli ūapihti weenā ritofchā ūaistofchā pawedeena. Jaunās paaudses zenteeneem pretim nostahdita wezā semneeku pasaule ar winas ūirdūschihstibu un ween-teeūibu, bet ari ar winas eefihūstejuscho konserwatizmu un naidu pret wiūu, kas jauns un neparastis. Romans ūarakstits ahrūahrtigi ūaistofchis. Dūejiski tehlojumi ūaistas ap dramatisko pawedeenu un nelauj ne azumirkli atūlahbt laūitaja eekairinatai ūakahrei. Romanā aifriūinats daudū dūilu dūihwes un etikas problemu, dūkufijas par teem dūildomigas un asprahrigas. Wispahri „Lihduma duhmi“ ir neredseti ūpilgta parahdiba latweefchu romanu rakstnee-zibā. Sawu wehrtibu romans ari tagad wehl naw ūaudejis. Inscheneera Strautmala zenteenus Needra tehlojis ari peezzeheenu dramā: „Seme“ (1904), ūura gadus peezus ūeschus us latweefchu ūkatuwem guhst ahrūahrtigus panahkumus.

Nespehžigā un ūpehžigā dwehfela tad ari pahrmains, blafus, waj weenā paschā buhtnē eemeefotas, redūamas itin wiūos Needras tahlafos ūahstos un romanos. ūapnotajis un zihnitajis, maigs, dūihwes neweikulis idealists un praktiska darba un zihnas zilweūs. Nespehžigās dwehfelas dūildomigafais un kraūschnakafais tehls ir „Semneeka dehlis“ (1902). Schi „muūhu laiku pasaka“, beū schaubām, ir labafais no wiūeem Needras profas darbeem. Semneeka dehlis ar ūawa tehwa tihrumā, lihds kamehr winam pamostas jausma par ūawu dūeefmu un ūawa darba weenmulibu. Tad winsch eet pasaulē meklet. Ka tas ir ūaimneeziskās un garigās attihstibas nenoweūr-ūchamais spehūs, kas ari darba un dūeefmu weenmulibā ūstingufcho semneeka jauno paaudsi zel no meega, to Needras pasakā nedūrdam. Bet ūkaisti, ar mahūlineezisku ūajuhūmu tehlotu redūam, ka wiūa zenschanās wehž paschafas un dūilafas dūihwes ir welta. Kattrai leetai ir diwas puūes; jo peewilzigafa kahda parahdiba leefās pa weenu logu ūkatotees, jo nejaukafa wina rahdas otra. Darbūs, mihlestiba, tauta — wiūs welta, wiūs ūagahnitis un netihrs. Nekur semneeka dehlam naw laimes, tikai newar isprast, waj tapehž, ka winsch atkahpees no deewa, waj tapehž, ka no zilweka. Needras pasaka ir brihnum

staišts darbs, psihologiski dšili patees un tif spulgām krašām glesnots, ka mihštširdigajam latweeschu lasitajam „janošlihgti schelabās tā uhdeni“. Pašaka ir ari stipri pamahzošča — lai ari ne tā, kā rakstmeeks patš to domajis un gribejis. Tahdam semneeka dehlam, kas tā putns nelaiķa isfritis no pehrļa, kas tā škaida greesčas rinki patš šawas dwehseles juhsmu pluhdos, pateeschām war littees, ka ne winsch, bet wiša pašauļe ap wiau greeschas neatrisinamu pretrunu juzekli. Darbs, mihlestiba, tauta, deems, daba, zilweks — no kurmja zehluma perspektiweš wišs isfkatas tā, kā Needra to tehlojis. Semneeka dehla, tapat kā teologijas kandidata nespehzigā dwehsele eedomā atrahwufēs šawai šķirai, bet pat ne eedomā naw peewenojufēs zitai. No weena krašta nobraukufe, otram naw peestahjufe. Beš kolektiwa atbalsta zilweks dšihwē allasch ir newarigs un nenosihmigs. Peenenes puhka, ko weens wehjšch dšen uš weenu, otrs uš otru puši. Protams, šchahdi garigi bastahji wišwairak tilai isrodas romantiski šapnotaju dšejneeku fantasija. Bet šinanā mehrā wini tomehr attehlo ari idealistu inteligentu tragisko listeni pirmš dewiašimti peektā gada. Somehr dšihwē šchi tragedija wišbeeschaki beidsas ar šarfū. Šapat kā Needras pašakā. Klejotajs idealists beigās apprec bagatu wahzu feewu — un to tahlako mehš pašchi šinam. Winsch iswehřchas par pahrwahzotu mahžitaju waj pahřfreewotu uniformetu eeredni un omuligi nodšihwo šawu muhšchu.

Neskatotees uš šawu šchkeetamo daschadibu un episko plaščumu, Needras stahstos atfahrtojas tee pašchi nedaudsee motiwi, tilai zitadās wariacijās, un tee pašchi zilweki, tilai zitadā nobalijumā. Blakus nespehzigās dwehseles tehlojumeem manama Needras špehzigā interese preeščch kriminalnotiķum eem un ar teem šaistiteem kluhmaineem dwehšelu pahřdšihwojumeem. Noteiktš kriminalstahsta motiws apirmo reiši špilgti ispauschas jau „Šaidrā širdi“ (1898). Ar apbrihnojumu leetpratibu un ne mašat apbrihnojumu fantasiju te isšehlots šahšsibas un ismekleščanas prozešs un ar teem šaistitās dehtas. Bet to tomehr pahřřkan škaidrās širdš motiws, grehta darba nospeesta, širdšapšinas mozita zilweka nelaimes stahštš. Motiws šen pašihstams tilab zittautu rakšneežibā, kā ari latweeschu rakšneeku-tautškolotaju moraliski pamahzošchos stahstos. Bet Needra winam weikli peepin daschadus zitus rakšuru un šadšihwes pawedeenus, šarp teem ari šahdus pahřmešřigi šentimentalās nelaimigas mihlestibas behdu stahštu. Tajā eepihtas juhsmigas dšeesmas, kuras wehl tagad laužineeki ar aišgrahbtibu dšeed. — Kriminalstahštš ar ihštu breešmu romanu nokrašfu ir: „Rad mehnešs dilst“ (1902). Šur tilai retās weetās war šamanit Needras mahšřlineeka roķu. Wišs garais rakšojums šawahřštš no šchawšminošchām ašinu un breešmu šzenām. Un pahri un aplahřt šchaj šchawšmu romantikai, šapat kā „Škaidrā širdi“ un zitoš Needras stahstos, pluhšt nespehzigās dwehseles ašarainā šentimentalitate. Wišs tas ir aprehřinatš weenteešiga lasitaja waldšinaschana un šaraudinaschana, un tajā šinā stahštš, beš šchaubām, šašneeds šawu mehrki. Augštatus ideišķus un mahšřlineežišķus mehrķus Needra šprausch romanā „Šiķšpahřniš“ (1905). Uri tas ir kriminalromans un ari tajā žentralo, titula šiguru representē ta pate pašihstamā nespehzigā dwehsele. Šagščanas, pehrščanas, šauschanas, šchawšmu un ašinu tur bešgala daudš un beš gala wišam pahri pluhšt ta pate ašarainā juhšmiba. Škaidrā kā wišos zitoš stahstos, „Šiķšpahřni“ ispauschas nespehzigās dwehseles diwatnežā daba: tautišķi romantišķa juhšma un zeeta, noteiktā praktišķa eerahweja teekmes, religišķi šapni un weikla adwokata logita. Weenā weetā redšams

tikai mahzitajs, kura staistee glesnainee sprediki pateescham pat peeauguscham war isspeest diwas asaras. Un otra atkal darbâ ismelleschanas teefnesis un adwokats. Scho otrejo weetu romanâ ir wairak, un pahrleezinofchakas gri winas. Needras kriminalistikai netruhkst ne smilti eemihthu pehdu, ne eserâ apflihzinatu sahbaflu; eepasihstam tur logâ eespreestas trepes un sahrkâ noglabatu un kapehtâ apraktu naudu. Redsam afinim notraipitus schkipelu kahtus un sadragatus galwas kaufus. Figure tur welwês eedfihthi karamec ahki un gifts pudelites. Un kad beigâs wehl noklaufamees itkâ Dostojewfka logikas wirfthu spihdoschu aistahweschanas runu, tad janahf pee pahrleezibas, ka apfwehrais adwokats schajâ nespehzigajâ dwehsele ir spehzigats nekâ religistais sapnotajs. — Schaufmu un afinu kriminalstahstis ir „Peters Salna“ (1911), dewinsimti peektâ gada rewoluzionars. Tajâ Needras fantasija naw wairs atgiduse robeschas, pee kurâm jaapstapjas ari tai afinainakai kriminalistikai. Needras rewoluzionari ari preeksch paskwilas par afinisfahrigem, brutaleem un stulbeem. Un ja Needras raschojumu gribam apluhfot ka mahkflas darbu, tad wispirms duras azis pilnigs kompozizijas truhkums. Wairak stahstu tur sabahsti zits zitâ, gluschi kâ behrnu rotalu daiktâ olas. „Peters Salna“ ir pilnigi iswirtuschas noweles paraugs. Pa winu jabradâ ka pa purwu, lihds nokufis un ihgns teef malâ. Râ pa diweem krahneem Needra tezna lastitajam wirfâ — pahrmainus filtu un fastu. Schaufmigi naturalistikai tehlojumi ik azumirkla mainas ar falkani-sentimentaleem, falki-asaraineem. Reisi, diwas tahda duscha ir panefama, sinamos apstahklos pat patihkama. Bet Needra sche galigi pasaudejis mehra un ari pahrmehra fajuhthu. Stahstis atstahj pilnigi juzeffligu eespaidu — ari estetiski pretigs, par idejisko pusi nemas nerunajot. — Amifants ir Needras kriminalstahstis no wezeem laikeem: „Stahstis par karatawâm“. Tajâ pehz wiswisadâm dehkâm un raibumeem beigu beigâs karamais pafar sawu kahreju, un ikweens lastitajs winam, bet ik fewischi autoram, par to no firds pateizigs.

Bef scheem nespehzigâs un spehzigâs dwehseles paraleltehlojumeem un kriminalbeletristikas Needra faraktistis wehl labi dauds zitu stahstu, kuros wina mahkflas satura galwenee elementi un tendenze masak spilgti redsama. „Bahbu waina“ (1898) ir satura patulfsch, apstrahdajumâ weegls, humoru pilns stahstinsch par jaunu neweiflu adwokatu un feeweeschu nihdeju wezi. „Bads un mihlestiba“ (1904) tehlo padumjus lauku gahjejus mihlestibas un maifes behdâs, pee kam rakstneeks ar nenoleedsamu asprahstibu pajautrinas tikpat par kalspinu mihlestibas raifem, kâ pee wina bada zeefchanâm. „Duhmu Peteri“ Needra pahrleezinofchi rahda, zil kaitigi, ja prezejees zilweks un gimenes tehws domâ wehl par kaut kahdâm nepraktistam idejiskâm leetâm. Tâs jaatstahj deklam, bet pascham winam lai tikai weenas ruhpes, ka nepaleef bef biksem. — „Zeturtais beedrs“ ir peewilzigs sthmejums no latweeschu inteligenzes dsihwes. Tur teef redsams, kâ dsihwe un winas prakse saehd jaunibas idealus, kâ inteligenze paleef tulfcha un apfuhno besidealu apfahrtnê. — Raksturigi diwi stahsti par weenu un to paschu zilweku: „Bahrenis“ un „Bruhdâ“. Stahsti par dselbenmataino bahreni un bruhno gotinu. Saturâ tur fawahrstiti wisadi raibumi, kas war fairinat masak attihstihu lastitaju. Purapukes garâ rakstias humoriskas par iswahrtischanos kuhst mehslas un tragiski-schehlabainas mirschanas szenas. Panti un dseefmas, te no dseefmu grahmataz, te no kabataz singu grahmataz, te no burschu noschu burtnizas. Bet pa starpâm schim

wisai semu kwalifizejamam lasamam materialam psihologiski dšili wehroti un leela mahšlineeka rokas weidoti tehlojumi. War fazit, te raibās wirknēs mainās tragiskais ar banalo, smeekli un asaras, kolle un harmonika, mahšlineeka sihmulis un greestu puzetaja sarene. Tas ir tahdš „tautas stahsta“ paraugš, par kahdu Needra beeschi ween prahto šawus teoretiskojos rakstos. — Tamlihdšigš gabals, lai ari no inteligentu aprindām, ir „Wilis Wahlodse“ (1904). Šit šawahrstita, šahlinata bešformas šahsta Needram otra wairš naw. Un ari tiš nepahršpehjami gartenlaubiski jušmiga. Tur ir godigas nabaga atraitnēs un winu nipree dehlini, šehšširdigi fabrikanti un godigas memnēs meitinas, šargengeliski, Petersš, debesu kalejš un zitas tamlihdšigas buhtnēs no winapaules. Tur ir širšchu pahrbaudijumi un wisa Heimburga, bet pawišām maš tur wairš mana Needras mahšlineeka roku.

Needras stahstos un romanos ir daudš šamahšlota un šašchauptminata. Blakus neredseti leelam mahšlineekam tur produzejās burtnizu romanu rakstijās. Jhštš un širšnigš lirikis Needra ir šawās „Zelineeka dšeesmāš“ (1900). Tur ihštenibā ir weena pate dšeesma — ilgi klišdušcha, lihds nahwei nogurušcha, lihds newaribai noraudajušcha, resignejojšcha, instinktiwi uš mahju puši ejošcha zelineeka dšeesma. Naw šinams, šo winsch meklejš, šā wihlees, šo pasaudejšis un šo atradiš. Šinams tikai, ša winsch klišti, ša winam jaklišti bes zela šā wehja dšihtam mahškonim tur augšchā. Mahškonis tur augšchā — winsch muhšchām lejā, pa krehšlā šlihkuscho mešchu, un nawa winam dšeesmas, šas šā ehrgla špahrneem dwehšeli nestu augšchup. Klusa, weenkahršcha, weenmuli šehra wina dšeesma. Lehnaš, weenkahršchi šajustas šapnotaja romantika šlumjas iškān nemahšlotā, širšnigā dšejas melodijā. Raš ta par dwehšeli un kapehž waj kadehš wina šlumst, tas no šchis lirikas naw isprotamš. Bet tomehr winā atwehrtas wišas tāš juhtas, šas špehj walddinat it šewišchki weenkahršchu lauku zilweku. Šapehž dašchi no Needras dšejoleem palikušchi par ihštām tautas dšeesmām („Dašchu škaištu seedu“). Bet Needra rakstijis ari nedaudšus dšejoluš, šas špehj walddinat wisrafinetako estetisko gaumi, šas eenes plaschatus ideju un iškūtu elementus modernās latweešchu dšejas pašaulē. Tās wina moderno bakchantenu dšeesmas, kaisles ugunis, išbaudas kaislē un grausdejojšchu ilgu molās kwelboschās („Lidijas dšeesma“, „Šehwa tew nawa ne mahtes“).

Ugrak šā stahstu rakstneekš, romanistš un dšejneekš, Needra tika pašihštams šā kritikis. Bes daudšām ihšakām rezensijām, Needra rakstijis ari plaschatus literatur-kritiskus apzerejumus un studijas: „Ašpasijas raksti“ (1896). No „Šarkandām pukēm“ lihds „Seedu flehpim“ (1912), Pumpura Pahšchplehšis šā romantikas paraugš“ (1902), „Škalbes „Rā es brauzu Seemelmeitas luhkotees“ (1904). Teorijā Needra ir šā šauktās lihtrās mahšklas aishštahws un estetiskās kritikas peekritejš. Winsch nolceedš beletristikā weetu šabeedriškeem jautajumeem, it šewišchki teem ar rewoluzionaru notrahšu. Winsch operē ar formalās estetiskās kritikas metodi, runā par ešpaideem, juhtām, juhtu dašchadibu un nianšēm, par redšigo un aklo fantasiju un par wišu šcho dašchado mahšlineeka špehju ištētkmes lihdselkeem. Winsch neatšihst abstrakto domaschānu mahšlā un wišpahri prahta lihdsdalibu rakstneezibas tehlojumos. Dšejika domaschāna pehž wina teorijas ir domaschāna weenigi tehlos un simbolos. No šchahda šawa weedokla luhkodamees, Needra pateešchām dšildomigi un šaistošchi anališe apluhkojamos darbus, lai

ari beeſchi ween neſpehj konzentreteeſ un iſpluht milſigā plaſchumā. Wina kriticſee apzerejumi rahda eſtetiki ar neparas̄ti plaſchām wehſtureſ un eſtetikaſ ſinaſchanām, originalu domataju un aſprahtigu analitiki, kurſch allasch ſin atraſt iſhto puſi, no kuraſ peeſluht apſpreeſchamā darba waj dſejneeka dſilakai buhtibai. Needraſ pirmās kriticikaſ kā ſpilgti ſtari eelaſchaaſ latweeſchu raſtneezibas pelekaja apwahrſni. Wina dſehliga ſatira aiſſkar un uſtrauz, bet dſildomiga analiſe eeroſina uſ pahrdomu un nopeetnibu. Needra ſneedſ pirmās, pateeſi eſtetikaſ kriticikaſ paraugus latweeſchu raſtneezibā. Sem tihraſ mahſklaſ karoga wiſch propagandē romantiſmu pretim raſtneezibā waldoſcham realiſmam un naziionaliſmu pretim ſozialiſmam. Naziionaliſmſ jeb, kā Needra winu ſauz, „jaunnaziionaliſmſ“ paleeſ par ſkalako loſungu wina kriticikaſ un par waditaja prinzipu wiſā wina raſtneeka, publižiſta un politiſka darbiba.

Ei wehrtejam kā gribam Needraſ wehlaſo publižiſta un politiſka darbibu, ari kā tahds wiſch peeder pee ſpilgtakajām perſonibām latweeſchu kulturaaſ wehſture. Ei ari wina mahſklaſ negatiwā puſe pahrſpehtu poſitiwo, tomehr wiſch weenmehr minamſ ſtarp labakajeem latweeſchu raſtneeeem, kura pehdaaſ wehl ilgi buhſ manamaſ raſtneezibas attihſtibaaſ zelā. Tapehſ nepezeeeſchamſ wina mahſlineeka, publižiſta un politiſka perſonibaaſ un darba plaſchaaſ wiſpahreji nowehrtejoſchſ pahſktaſ.

Ur leelaſ mahſlineeka perſonibaaſ ſpehtu Needra ſahtumā pazel jaunnaziionaliſma karogu un lihds ar winu wiſaaſ taaſ pagahnteeſ mantaaſ, kaaſ palikuſchaaſ neſpodraſ un nepeewilzigaaſ neweiſlo epigonu pirkſtoſ. Wezo tautibaaſ fraſi wiſch mehgina pildit ar jaunū, dſirkſtoſchu ſaturu. Materialiſma paſchpeetizibā nogrimuſchai lauku gruntneezibai un meetpilkſoniſkai burſchuaſijai wiſch rahda romantiſki-wilinoſchi apugunotus tahlaſuſ eeguſchanaſ mehrkuſ. Nepahryprotamā ſchkiru weidoſchanaſ laikmetā wiſch, nerehkinadameeſ ar nenowehrſchamo ſozialaaſ attihſtibaaſ prozeſu, ſanatiſkā eeteepibā runā atkal par tautu, kā par weſelu nedalitu kopumu. Wina paſcha beletriſtiſkee darbi pilda ar noteiktu ſaturu ari taaſ fraſeeſ, kaaſ wina teoretikaſajā propagandā aiſ pahraſā ſtanuma palikuſchaaſ tuſſchaaſ. Un lai ſchiſ ſaturſ, warbuht, peerahda pawiſām zitu ſo, nekā Needra domajiſ ſawā propagandā, tomehr leeliſtu daſchadibu un mahſklaſ ſpilgtumu winam newar noleegt. Needraſ lirika iſſkan paſiwaſ, ſapnotajaaſ un ilgotajaaſ tautaaſ dwehſele leelaſā pilnibā, nekā tautiſkaaſ atmodaaſ laika dſejneeku mahſflotoſ darinajumooſ. Stahtooſ Needra eeroſina lihds tam latweeſchu raſtneekam un laſitajam pilnigi ſweſchu filoſoſiſko domaaſchanaū, pazel laſitaju leelu ſadſihweſ, religijaſ un pſichologijaſ problemu apwahrſni. Winam ir weſeli darbi, ir neſſaitamaſ weetaſ wina darboſ, kur dſilſch ſaturſ pilnigā iſteikmeſ formā ar iſtaſ mahſklaſ eedwehſmu pazel un attihſta tihri eſtetikaſ ſapratu un ſajuhtu. Needra ir pirmaiſ ſtarp latweeſchu raſtneeeem, kaaſ iſmanto tautaaſ walodaaſ un dſejaſ ſkanu un gleſnu daſchadibu ne mehaniſti, bet ar kulturaaſ zilweka ſmaltku iſjuhtaaſ ſpehju. Tautaaſ walodaaſ lihdsleem peeweenojot daſchaduſ modernaaſ iſteikmeſ elementuſ, wiſu to ſakauſejot un apgarojot bibeleeſ dſejaſ zehlumā un ſwinigā diſchenumā, Needra rada patſ ſawu iſpatneju iſteikmeſ weidu. Needraſ ſtiſ, dabikſi iſaudſiſ no wina domaaſchanaſ un ſajuſchanaſ kahtibaaſ, peeſka-noti kalpo wina mahſlineezikaſtajeem noluhkeem, ahrkahtigi loſani peeſlaujaſ wina tehlojamam preeſchmetam. Needraſ ſtiſ ir preeſchrewoluzijaſ laika latweeſchu ſemneeka un pilſona pſichikaſ iſtaſā un pilnigakā waloda. Samooſ mahſklaſ teoretikaſ rakſtoſ Needra wiſzaur proklamē tautiſki iſpatneju

individuālu mahkflu. Wina kritika arween bagata originali iiprasteem, atsewischti pareiseem fakteem un smalti nowehroteem, dšihwi attehlooteem peemehreem. Tadehl šawirknejums isleekas nešchaubami pareišs, logika drošča, wišpahrejee šlehdseeni pamatoti. Needras kritika naw pahrleeziņošča logiškā nemaldibā, bet subjektīwas atšinas un pahrleezības špehka. Tapehž ari Needra eespehja nodibinat šawu školu, — šawu „pulzīnu“, tā wiņsch pats to šauz.

Bet šchis pats „pulzīnšch“ ir peeturas šihme Needras liktena zelā. No ta redšami šahkas wirseens — uš leju. Kur „pulzīnšch“ stahjas uš estrades, tur maestro war palikt, wišleelakais, dirigenta lomā. Pamašitejas nokahpšchanas šihmes jau pamanamas pašchos pirmos Needras darbos. Lehnām, bet sistematiski šchis leelais rakstneeks šamasina fewi, nonahwē šawu mahkflīneezisko buhtni. Utmīnesimees wina teologijas studentu. Wiņsch šchaubās par šawu teologiju un winam naw špehka. Waj tapehž naw špehka, ka šchaubās? Bet mehš šinam, ka ihsta pahrleezība wišbeeschat rodas tur, kur šemi papreekšch šagatawojuščas leelakās šchaubās un dšilakā netiziba. Un pošitiwi radošchš špehks dšimst tikai iš eepreekšchejas nolēegšchanas nešpehka. Needras Kaleju Indrika nelaipe un nešpehks no ta, ka wina šchaubās naw konsekwentas, naw pilnigas. Winam gan „naw wairš wezās šeemšwehtku tizibas“, un „daščas leetas wiņsch šaprot zītadi“. Bet azim redšams, ar „dašchām leetām“ ween nepeeteek, tur runā par pahrgrošibu wefelā pašaules ušskatu sistemā, religijā un etiķā. Wišam wezam jašadeg pelnoš, lai no teem pazeltos jaunās pašaules atšina. Kaleju Indriks eekarstas, bet neaišdegas leemās. Rā kandidats Strautmalis wiņsch jau hrangi atdšifis, palizis mehreni šilts, kaut ari društu romantisks praktikis. Ne fantasts rewoluzionars, tik masleet neapdomigs, masleet pahršeidšigs reformators.

Wehl rahtnaks un remdenaks tā wina waroniš, religijas jautajumā israhdas pats Needra. Pušzelā uš šawa pašča jauno pateesibu wiņsch atgreesčas atpatak, labu laiku mihdas uš weenas weetas, lihds atmet ar roku, paleek par mahžitaju, par omuligu religijas filisteri un labprahtigu dogmas tuliju. Ja wiņsch wehl kur mehgina špehžigi šašit špahrnus un zeltees ideju augšumā, tad dšurdam improwišetu trošni un redšam teatraliski leeliskus šchestus. Wina idejisko drošmi un špehku pamašām nomahž foršeta juhšmiba, nemanot išwehršdamās glehwā juhtelibā. Lihds ar to Needras škanošchi kuplais, ihpatnejais stils išwehrščas ašaraini gauduligā lihka šprediku un šapu runu retorikā: „Un eet weens pa pašauli deenu un nakti, un klaufas tur grehžineeki waimanā. Un štaigā wiņsch gar mehneš apšpihdeteem šchluhdoneem un paleez galwu uš aišas puši, un klaufas, tā nahl uš augšchu nopuhtas — gruhšchi un šmagi, tā nogurušchi putni wirš juhras wilneem. Un wiņsch runā naktš weentulibā, un rit wina wahrdi pahrbalto šneegu, un pušch toš wehšch pahr šchluhdonu šchautnēm un biršt wini aišā tā šalnu rošes šeedini...“ Šcho mahkflu pašihst wiši lauku kešteri: eekert naiwa, domat neprateja žilweka dwehšeli nenoteiktas juhšmibas mihkštā walgā, štept un wasat to pa šneegu, pa šchluhdoneem, pa juhru un pa šalnu rošes šeedineem, nelaišt walā, lihds ta iškuhst un išpluhst šiltu ašaru štraumē. Šchi mahkšla peemehrota mihkštajai latweešchu dabai, ta turpina iškopt un weizinat glehwu juhšmibu un pašwi wehrojofchu šapnu romantiku. Šešahkumā Needras nešpehžigā dwehšele wišur šchaudas un šwahrstas šarp pretekleem („Šemneeka dehls“). Bet Needra wišzaur un ar wišu waru griš atrast žeetu, nekustofchu lihdsšwara punktu, wišu šameerinat un išlihdšinat. Un tā winam neglahbjami japaleek par oportunistu. Wina oportunisms išteizas jau religijas jautajumos.

Bet nepahrprotami flaidrs tas teef tautibas leetās. Naw neweena apgalwojuma, ko winsch wehlaſ nebuhtu noleedſis, neweenas definizijas, ko nebuhtu forigejis, mihtſtinajis, waj apmainijis pret kaſdu zitu, nekattigaku. „Nespehzigā dwehſelē“ Needra bij attehlojis korporazijas dſihwi winas kailumā. Bet tad winsch leef ſawam redaktoram iſſinot, ka korporeleem newajagot uſtrauktees: autors jau ari pats ſen atſinis, ka korporaziju dſihweſ labumi tiſtahl pahrſwer wiſuſ truhkumuſ, ka kaſtram jaunam ſtudentam tiſkai eeteizami tur eeſtahtees. Se pirmo reiſ pazelaſ maſka un parahda Needraſ ihſto ſeju. Un pahra gadu wehlaſ nejauſchi parahdaſ ari pate Needraſ ihſtenā dwehſele. Needraſ un winas „nazijonalisma“ dwehſele. Winsch ir atjaunotā „Peterburgaſ Uwifē“ par ſeletona redaktoru. Œhiſ awiſeſ ir pirms rewoluzijas laika latweeſchu radikalisma un politiſka proteſta orgaſ. Winau tendenze ikweenam ſaprotama, kaſtrā ſinā ari Needram. Bet tomehr winsch turas tur, maiſeſ un popularitateſ dehl. Winsch neleekāſ ſiniſ, ka awiſeſ galwendā lapa, latweeſchu progrefiwāſ ſabeedribas domu iſteizeja, lihdſ ar wiſaſ Kreewijāſ progrefiwo preſi neatlaidigi praſa wiſaſ ſadſihweſ kaſrtibaſ pahrgroſiſchanu. Surpretim Needra ſeletonā („Morituri“, 1902) prahto, ka wahzeefchi Baltijā pamaſam iſmirſt un latweeſchi eenemſ winau weetaſ; leelgruntneeki ſahſ ſawaſ muſſchaſ pahrdot, tad latweeſchi un igauſi buhſ gandrihſ weenigeſ pirzeji. Blakuſ minot, taſ winau nebuht netrauzē ſtaſtoſ („Œtaidra ſirdi“, „Lihduma duhmō“, „Œiſpahrni“) idealizeſ ſchoſ paſchuſ muſſchneekuſ par tiſhream gara un prahta waroneem. Wiſā ſemē klufa, bet roſiga kuſtiba, ſagatawot realu pamaſu wiſu Kreewijāſ tautu nazionalai patſtahwibai un kulturelaſ attihſtibaſ eeſpehjai. Tiſkai Needra weenſ ſauz un aizina uſ ſapnu walſti, kur wiſ ſnotek beſ kaſda ſpeedeena, beſ zihnaſ — „dabiſki“, „wehſuriſki“, „pamaſam“.

Needra uſnemaſ ſihtgruntneezifkā materialisma propogandista lomu. Œa pilnigi noteiz wina maſklineeka un publiſtista darbibaſ weidu. Wina pirmee mehginajumi ſchajā ſchanrā deeſgan neweikli, nepraktiſki, utopiſki. Romantikiſ, winsch arween eeker par taſlu; „Lihduma duhmō“ (un „Semē“) winsch lidinaſ taiſni pa maſkoneem. Wina pahriſcheneerſ Œtrautmaſiſ alias Almenaſ ſabrikaſ iſpuhſch ka no ſaujaſ, iſputina muſſchneekuſ, pehr muſſchaſ tadehl ween, lai eeguhtu baſiſ konwentā un brahli eeweſletu par maſzitaju. Œeminaſ winsch ari par muſſchu pahrdofchanu ſemneekeem, bet to newar nemt nopeetni: Needraſ inſcheneereem familiaſ miſleſtiba attihſtita daudſ ſtiſpraſ, nekā tautaſ miſleſtiba. Igu laiku latweeſchu ſabeedribu un kritiku maldinaja ſchiſ modernaiſ paſaku waroniſ Œtrautmaſiſ. Materialiſtiſ un egoiſtiſ, winsch uſdewaſ par ultraidealistu un tautaſ aplaimotaju. Needraſ idealaiſ tipſ ir idealizeſta beſtija, kaut taſ lihdſigiſ kreewu kupzim un kulakam. Taſ winam meeriga darba, iſchakliſbaſ un praktiſkaſ iſmanibaſ ſimbolaſ. Reiſ iſwehrtees par pelekāſ iſdeeniſchibaſ idealizeſtaju, Needra neglahbjami grimſt arweenu ſemaſ. Paleef arweenu rahmaſ, prahtigakſ un praktiſkaſ. Bahreni Jehkabaſ winsch jau rahda, ziſ labi zilwekſ war apdſehſt ſewi ſlahpeſ pehziſglihtibaſ un palikt par prahtigu ſaimneeku un loſkopi. Jehkabaſ ir apgreetiſ ſemneeka dehlſzenſoniſ. Ugrakaiſ behdſa no ſemneezifko apſtahtku noſpeedofchā ſloga, no beſmehrka, beſiſejaſ darba uſ ſkolu un pee grahmatām. Œhiſ atmet wiſuſ ſapnuſ un paleef par kurmi ſawa tehwa ſemeſ gabalā. Sinamaſ, ari kurmiſ jadſihwo, ari kurmiſ ſawaſ uſdewumaſ, beſ kurmiſa paſaule nekad naw bijuſe. Bet kurmiſa ſiloſofija ir ſmeekliga, ja to iſfludina par dſihweſ weenigo gudribu. Bahreniſ Jehkabaſ ir ſchiſ ſiloſofijaſ meeſitā eetehrpa. Winaſ teoretikaſ

pamatojums atrodams „Lihduma duhmos“. Tur wezais Strautmalis turas pee sawa paradeem apkrautà semeš gabala tik zeeschi, kà atmens turas purwà, lihds pusei duhnàs eegrimis. „Zilwekam neder pazeltees pahraf augstu pahrfemi“ — winsch prahto. „Tur augschà naw laimes, naw firdsmeera. Tur zilweks kà sweschumà. Jo tuwat pee semeš, jo tuwat mahtes flehpm.“ Bet tur ir arti wina dehli, kas fahkumà leekàs atrahwufchees no semeš un tehwa. Kas wezajeem gods un tikliba, tas wineem negods un neschkihstiba. Naidis tik leels, ka reis tehws pat pahragu pazel pret sawu dehlu, mahzitaja amata kandidatu. Se leekàs mesgls, kur neweens pawedeens naw atseenams, bet wiseem japahrtruhkst reisè, diwàm naidigàm pašaulèm janofchiras katrai par fewi. Un tomehr romana beigàs redsam tehwu ar dehleem apfampjamees, faprotamees, islihgstam. Redsam semneeku, kas apfkaidrotà tikumibas jaušmà pehz ilgàs moraliskas stostichanàs, tomehr beigàs apprez muischneeka pawesto feeweeti un firnigà gahdibà usnem winas behrnu. Redsam muischneezi, kas dabujuse sinat par wišàm wihra šamaitatàm istabmeitàm, milšigà tikumiskà šaschutumà tomehr laujas pahrlleezinatees, ka war buht lepna, ja wihrs no wišàm pawestajàm taišui winu iswehlejees par fewu, un šarlana no fauna par sawu multibu steepj sawas roschu luhpinas uš wihra dšelteno pilnbahrsdu. Redsam brihnischi idili, kur wiš wilki pahduschees un wišas kafas palikufšas dšihwas. „Sedomatees šahhdà pašaulè newar“, — Needra prahto — „bet gan eedšhwotees. Ne šapni ir tas augstakais, bet dšihwe. Škweens mehginajums, abstraktus prinzipus iswest dšihwè, ir meli. Ir eespehjamš dšihwot, ja ari neišteiz wišu, kas uš firds.“ Ša ir ta pate morale, to Palewitschs šawam adwokatam Artawinam lika mutè kà meetpilsonibas garigà mašikuma raksturojumu: Nedomat dauds, bet tikai dšihwot. Ne dšihwi lozit pehz idejàm, bet idejas iswehletees un peemehrot šawai dšihwei. Nesneegtees pehz leetàm, kas winpus praktiskàs, omuligàs eespehjamibas — katrs kurlpneeks lai paleef pee šawàm leestàm, katrs šrodels pee šawas adatas, katrs mahzitajs pee šawas bibeles.

Ša isweidojees, Needra nopehrf „Austrumu“, nopehrf dšimtmahjas pee Zehšim un nosehschas isstrahdat sistematisku programu un sistematiski strahdat pehz programas (1904). Šajušma winam leela, nahlotnes isredse ari naw šlihta. Pilsonu un mašgrutneeku atšihts un šlawets, „pulžina“ jaunu pašaldaritaju-rakstneeku apšalpotš, winsch gluschi noreibš sawas literaturas un šadšihwes wadona lomà. „Šauntautibneekus tagad apšpihd augošs mehneš“, winsch gawilè. „Ir tà ap širdi, kà kad štaigatu pa dahrsu rudeni: kur peedu-rees, tur kriht breedis ahbols flehpi. Žit ahtri tatschu tas wišs nahziš! Nupat man atrada matos pirmo šudraba pawedeenu, bet mehš jau maššhejam uš tautas ihpatneju gara dšihwi.“ Lihdsàs šawam šeenas kalendarim winsch uskar plafatu ar usrakstu: darbs, šamilija, dšimtene. Šhos pašchus wahrduš winsch raksta sawa šurnala pirmajà un beidsamà lappušè. Šhajos trijos wahrdos wina programa. Ži fewiški šamilijas idealu Needra daudšina neapkušis. Winsch attehlo, kà šmuka un bagata, kaut paglupja šabrikanta meita aplaimo nefmuku, nabagu, bet jau ahrlahrtigi gudru školotaju. Šas weens lihdselšis, nodibinat laimigu, šwehtigu un tautisku „šamiliju“. Bet tas wairaf tikai preefšch inteligenteem, leetojams tikai išnehmuma gadijumos. Winam ir žits, peejams un isleetojams iškattram muhrneekam. „Šu jau neefi tik šlihts strahdneeks“, — Needra pamahža sawu „Duhmu Peteri“, nepraktisku gudrotaju — „tikai tu par dauds domà. Domat newajag tik dauds. Šai domà školotee, tas winu amats. Bet tu, neskolots zilweks, dari sawu

darbu. Iffkološim dehlu, lai domā tas. Bet tagad domāsim, ka nepaleekam pašči beš bīškēm. Sapneem jabeidsas, mihlo Peter. Wišam janogrimst. Un japaleek tikai tam masam farkanam sejinam tur lampinas fahrda patrehfli. Kad tew pašcham naw spahrnu, tad neluhko pahr meschu laistees. Lai aug dehls, lai zelas wišč, zil augstu deewš laus.“ To Needra kauz par indiwida teeksmu prahtigu eerobeschojumu gimenes labā. Tahdā gimenes dšihwes etikā wišč reds eespehju fassanot zilweša egoistisko dabu ar wina altruistikeem dšinekleem. Seewas un behrnu dehl zilwekam jaatteizas no fewis pašcha. „Peterburgas Uwifēs“ wišč tautai rakstija romantiskūs tehlojumus par muišchu eeguhšchanu un fītām weetām pilsehtu waldēs. „Austrumā“ wišč pats nododas „meerigam darbam“. Pastahwoščas eefahrtas robeščās un meeriga darba fferā Needra faweem waroneem gan daudš to atļauj. Taisnibu fakot, winam naw gandrihs neweena pawišam tihra warona, kam pirkti nebuhtu peelipušchi pee zita wekseleem waj naudas fšapja (Dšols „Staidrā firdi“, Strautmalis). Bet ta laikām ir tahda indiwiduala pašchispalihdšechanās, kas eederas meeriga darba eezirkni. Neatsihst tikai Needra zenteenu, kas eet pahr familijas gultas malu, pahr fehtas meeteem wišpahrejā dšihwē, waltis faimneezifkās un politifkās eefahrtas jautajumos. Katra kolektīwa uštahšchanās Needras azis ir meeriga darba trauzejums, aplaniba un noseegums. Wišč ustrauzas tā fihktirgotaja madamina, kad preekšč pogu bodites durwim uš eelas izelas trauzejofcha, knadiga bursma. Uš weenu puši nemitiga meeriga darba propaganda, uš otru nerwofš ustraukums un zihna pret fabeedrifkās dšihwes augofcheem wilneem — tas ismanams wišā Needras „Austruma“ laikmeta darbā.

Wina ta laika mahkšlas darbi ir mahkšla pehdinās, tā katra „familiju“ mahkšla. Un kamehr kritifkos rakstos Needra ar aklu fanatizmu zihnas pret fabeedrifkeem jautajumeem un fchkiru atšewiškēbam mahkšlā, pašcha stahstos arweenu fšaidraf isteizas tipifki meetpilšonifks fchkiras simplizifms fadsihwes, laulibas un wišpahreji tikumifkos jautajumos. Wina ideals ir meerigs darbs un meeriga pelna. Schkiras, uš kurām wišč zerē, nezeesch zeetu, gruhstal fagremošanu baribu. Tapeh3 Needra no fawas mahkšlineeka peesihmju grahmataš isstihpo wišus agratos problemus, wišu fchaubifchanos, wišu pešimifmu. Schkiras, ar kurām wišč grib dšihwot, praša „mahkšlu“, kas interesanti laiku palawē un labi isfmihdina. Sadehl Needra raksta garus sentimentalus, bidermeljerifki-romantifkus stahstus, kur lafitaju wed no nabaga fšolotaja istabinas fabrikanta lepnā dšihwolki, bet no tureenes taisni debefis, kur lehkā spahrnaini engelifchi un fehd wezats Peters ar atšlehgām un pihpi sobos. See ir wišpufigi fmihdinoschi joki. Wehl wairaf fmihdina purapufifkas humorefkas par badu un mihlestibu: tur joki ir faturā un apstrahdajumā. Jaunnazijonalifma jokeem wišifdewigafais laiks, kad faimneezifkās un politifkās dšihwes apwahrfkni arween fmagaf fagulst fmagi padebeschi, kad tauta fšahpst un ar fšepenām trihšām gaida pirmo pehrkona grahweenu. Sadehl jaeerihko wešela plašcha familijas joku nodala, jausaizina wiši „kam finami wehl neešpeesti tautas joki par fchiganeem, fchihdeem, kunejeem u. t. t., — peesuhit mums, gan jau mehš redšefim, to ar to eesahki“. Gan karam fahkotees Needra pašno, ka joku nodalu aptures aif tās fajuhtas, kas zilwekam leedš kapsehtā smeetees; bet apdomajees, turpina ween fawu joku nodalu. Lai atwilltu latweeschu rakstneekus un lafitajus no augofchā preekšrewoluzijas pešimifma un fabeedrifkās kritikas, Needra fawam pulzinaam isfludina obligatorifkus noteikumus: „Austrums“ turpmaf peegreefis jo fewiškēu wehribu dšihwes un

darbapreezigeem fazerejumeem, ſpehzigas gribas attehlojumeem.“ Praksē wīnſch zenschas ſawu teorijū zeenigi attaiſnot. Rakſta un drukā ſawā ſchurnalā par ataugſchanu pee ſtahdeem un par religijas nahlotni, par ſamilijas dſihwes attihſtiſchanos un par feſto bateriju, par Japanu un japaneescheem un par jaunakeem wirſeeneem muhſu grahmattirdsneeziḃā, par to, tā aiſſargā muhſu laiḡu zeetofſchnus un par to, tā attihſtas dſihwneeku plauſchi, par torpedeem un par ſkolās nauḡu muhſu draudſes ſkolās. Raḡdu puſtreſcha gaḡa laiḡā Needra ſaraḡſta weenu romanu, kaſ „ees zaur wiſu gaḡu, kaḡrā numurā apm. weenu drukas loſſni“ un paḡrtulko otru, apmehraḡm tiḡpat gaḡu romanu, ſaraḡſta weenu behḡu lugu peezos zehleenos un otru eefahḡ, eefahḡ un nepabeids ari kaḡdu ſtaḡtu, bet toteef eefahḡ un pabeids ſeſchus zitus ſtaḡtus un weenu dſejoli, eefahḡ un pabeids paḡri par diwdeſmit gaḡu rakſtu par maḡſſlu, religiju, dabas ſinatnēm, kulturu, tautſaimneeziḃu, ſkolu leetām, kara ſinaſchanām, lauſſaimneeziḃu. Un beſ tam wehl nahḡ gaḡā kara kronika, tiḡpat garaſ wehſtuleſ muhſu wezaḡai paaudſei, neſkaitamaſ ihſfaſas rezenſijas un polemifſti rakſti. Needra atwer ſawu drukatawu, uſnemaſ grahmatu un kalendaru drukafchanu, ſludina, ta „uſ wehleſchanoſ teef apgaḡdati ari kalendaru peelitumeem wajadſigee ſtaḡſti, dſejoli un ziti rakſti“. Tā wīnſch no ſapnotaja indiwiḡualiſta un baḡu zeeteja literata iſwehſchas par plaſchas rakſtneeziſkaſ leelruhpnneeziḃas eeſtahdeſ wadiḡaju un idealas weikalneeziſkaſ gribas un pelnaſ preeka paraugu.

„Auſtruma“ diwi un puſgaḡa gaḡjumi (1903—1905) raḡda, tā pamaſām nomirſt maḡſſlineekſ un no wiḡa truhdeem iſaug literariſtſ weikalneekſ. Beletriſtika ſiſtematiſki atkaḡpjaſ, lai palautu weetu publiziſtikai. Saḡſumā Needra aḡrfahrtigi paſchappiniḡſ un ſajuḡhmigiſ. Siḡmē leeliſkuſ nahlotneſ planuſ, komandē ſawu pulziḡu, waḡz wezuſ durwju ſlinkuſ un laḡdeſ, poduſ un laḡatuſ, tāpat tā ſchiḡdu un iſchiḡganu joḡuſ, „nazijonalaſ gaḡa dſihwes“ nodibinaſchanaḡ. Iſ waḡzu jauniidealifma ſchurnaleem tulko pawirſchuſ pſeidoſinatniſkuſ rakſteluſ, tureem peerahḡdit materialifſtiſkaſ ſinatneſ un uſ tāſ dibinataḡ paſauleſ uſſkata nejeḡdſiḃu. Iſ romantiſkā tiḡſtoḡka iſtuhnojeeſ par tuwu gaḡa radineeku un epigoni nazional-ſchowiniſtiſkeem, liberalajeem waḡzu paſtoorem, Needra uſnemaſ neapſklaſchamo reaḡzionaru barweſcha lomu pretim wiſai progrea ſuſtibai latweeſchu maḡſſlā un ſadſiḡwē. Triḡſdeſmit treſchā dſihwiḃaſ gaḡā Needra ſaḡa: „meḡſ, wezaḡee!“ Un rakſta triḡſ wehſtuleſ wezaḡai paaudſei. Tai wīnſch meḡgina peerahḡdit un eeſtaidrot, ta ſchee „troſſſchnotaji, maḡziḡuſcheeſ no aḡrſemneeku grahmatinaḡm, it ihpaſchi no aḡrſemeſ ſchiḡdu iſdotām. Aḡrſemeſ ſchiḡdi wiḡu praweefchi un neiraſtenifſti ſtudenti wiḡu tulki“. Aḡrſemju tautſaimneeziḃa, aḡrſemju briḡwā miḡleſtiḃa — wiſſ no aḡrſemēm, wiſ ſchiḡdiſtſ, antiſnazionalſ. Wiſ� maḡſſligi ſaḡelſſ no beſdarba ziḡwekeem, no ſlinkeem, kaſ grib „ar meḡli un ſpaḡwu maiſi pelniḡ“, no ſlimeem elementeem, kaſ trauzas uſ paſchiſniḡziḡinaſchanoſ. Utremdameeſ meḡgina wezaḡo paaudſi un ſewi paḡrleeziḡat, ta pamaḡigiſ idealifſtſ ſtude, nobeiḡſ ſtudiḡas un eeſtaḡjaſ weeta kur war to pelniḡ; bet kaſ maſaḡ maḡzas, wairaf domā par ſawaſ teḡwiḡas un tautas poſtu, aiſtraujaſ no ſabeedriſkaſ kuſtibas un ſamaḡitā karjeru, taſ wiſlabakā gaḡijumā tulſchſ un karſtaḡalwiſ. „Meḡſ ſtaḡweſim ſawāſ ſargu weetaſ. Meḡſ wiḡuſ neſcheḡloſim!“ wīnſch paḡetiſki iſſauzaſ. Drukā un ſabriḡanteem, aldaḡeem, muſiſchneekeem un maḡziḡajeem paḡrdod peeḡkaḡeiku broſchuraſ (wairumā, iſdaliſchanaḡ, it ſimſ grahmatinaſ par puſotru liḡdſ puſtreſchu rubli), pret wiſu, kaſ wiḡam nepatiḡh. Luḡdſ wiḡam ſuḡtit pa eeſemplaram no kaḡraſ jaunaſ proklamaziḡas. Luḡdſ

peeteiktees „muhsu draugus, kam eespehjams dauds waj mas upuret laiku un lihdselkus preeſch muhsu lapinu waj grahmatinu isplatifchanaſ“. Lai ari ſawus tuwineekus ſaduhſchinatu preeſch ſargu deenesta, winsch nemas istehlot, ſahda ihsti buhtu ta daudſinata, ilg'ilgotā nahkotnes ſahrtiba. „Jaunſtrahwneeku ſapnotā walſti brihwa darba lihguma naw: ikweenam jaſtrahdā taſ darbs, preeſch kura wina audſinatāji un walſts eerehdni winu atſihſt par derigu. Ja dſejneeks nedsejo tā, kà to dſejas padomneeki atſihſt par pareiſu, tad winsch laikām taſ nedabuhſ ehſt; ja mahkflaſ kolegiju aſefori atradiſ ſahdu gſefnu par ſalu, tad mahkflineefam ta buhſ japahrtrahſo wairaf uſ lillā waj wijoletu, jeb jaeet nepaſlauſibas dehl zeetumā.“ Needra nemas peerahdit, ka mums Kreewijā ſemkopibas walſts un tapeh3 newar buht nekahda ſapitaliſma, ne ruhpnenezibas konfliktu. Darba brihwibas mums neefot, ſaka jaunſtrahwneeki. „Raſ gribeja ſtrahdat ſahdu poſitiwu darbu, tam nekahdi kawekli no likuma zelā likti netifa.“ Sapulſſchu brihwiba? Bet „atkaut ſlimigu ideju ſludinaſchanu war tifaſ tad, kad laudiſ jau deefgan attihſtiti un paſchi war apſwehrt, ziſ jaunai mahzibai ir pateefibas, ziſ weenpuſibas. Kreewijā pee waldbibas wihreem waldbija pahreeziba, ka wehl naw deefgan iſglihtibas, lai laudiſ paſchi waretu iſſchirt labu no launa“. Prefeſ brihwiba? „Schurnalifteem un agitatoreem darbs teefchām bij apgruhtinats. Sinams, kaſ gribeja raſtit waj teikt kaut to leetiſſchu, tam jau ta neweens neleedſa.“ Kur tiſ apſkaufchami laba dſihwe, kà tur lai lihds ar ihsteem freewu zilweeem nepuhſch leelā „patrijotiſma“ taurē un neſkreen uſ tahlajeem auſtrumeem tehwijas waroneem palihgā ſakaut japanuſ. Protams, ar mehli tifaſ un ſpalwu. Un Needra peh3 ſahdas ſaldatu lapeleſ paraugeem, mehgina uſkurinat patriotiſma duhſchu un kà leelſ kara wihrs gari prahto par kara taſtiku un kluhdām, par kugeem, zeetofſchneem un torpedām. Peh3 Zuſchimas noſaunaſ un apfluſt paſchi ſkalakee freewu pſeidopatrioti un kuhditaji. Needra ari apfluſt, bet nenofaunaſ. Winam naw ari laika. Walſts eefſcheenē pahrgahjuſchi leelikti notikumi, preeſch durwim wehl leelaki. Oktobra maniſeſtiſ ſola realiſet wiſu to ahrſemneezikfo, ſchihdiſko, pret ko Needra bij uſſtahjees lahſteem. Auſt jauna deena, kad puhzēm un ſiſpahrneem jaeet gulet. Needra jauch, ka wina laiks pagalam, ka buhſ jawer durwis zeet un ſchlihi uſ logeem jalipina papira ſtrehlaſ. Paleef ſchaudiſ, nemeerigs kà neiraſtenikſ ſtudentſ. Sahkumā leelijās: „eſ ſawā muhſchā eſmu ſchnautajiſ dauds ſtipraſu tabaku un neefmu ſchkaudajiſ.“ Bet nu ik burtnizā ſchkaudeens uſ ſchkaudeena. Nerwoſaſ atbildes ſchim un tam, puſofchanaſ par to, ka winu neeereſot un wiſadi lamajot, taiſnoſchanaſ, ka ſchiſ neefot bijiſ preti wahrda ſwabadibai, luhgumi un padewigi luhgumi zeen. laſitajeem, labwehleem, kolportereem, nemitiga ſuhdiſchanaſ par ſchurnala isplatifchānu.“ Bet — „tur nelihdſeja wina wairaf nekā diwdeſmit gaduſ ilgā darbiba, nelihdſeja tee upuri, ko winsch bij neſiſ lai iſkoptu muhſu tautas ihpatnibas, nedſ ari wina tiziba uſ muhſu tautas attihſtibu nopeetna darba zelā; nekrita ſwarā ari taſ, ka allaſch winsch bij zihnijees tifaſ gara eerotſcheem un atklahtu gihi — jauno brihwibu wahrda winsch tifa iſpoſitiſ zaur rupju waru“.

Bet tad nahſ rewoluzijaſ likwidazija, ſoda eſpediziju ſiroſchana, pehrſchana, ſahrſchana, ſchauſchana — wiſa ta aſinu jaſtiſ, kaſ Latwiju eetin melnoſ ſchauſmu twaikoſ. Needram leelās, ka ari wina laiks atgreeſeſ. „Tagad, kur pate dſihwe ir ſchauſmigi apſarojuſe toſ zenteenuſ, pret kureem uſſtahtees „Auſtrums“ tureja par ſawu peenahkumu, tagad „Auſtrums“ wairſ nebuſ ſpeeſtiſ zihnitees un polemifeſ, bet warēſ wiſuſ ſawuſ ſpehkuſ peelikt uſzel-

šchanas un dehstičhanas darbam. „Austrums“ par jaunu išeet, lai kaititu šawu sehllu.“ Nepaguwis isdrukat un abonenteem issuhtit pagahjuschà gada diwas pehdejās burtnizas, Needra steigšus išeet un kaisa tautas druwà 1906 gada gahjuma pirmo burtnizu. Saturs us to labako peemehrots šcheetamai laifmeta psihologijai. Pirmà lapà bilde: zeloš šaklupis zilweks, šanemtàm, pazeltàm rokàm, blafus dsejolis: „Schodeen, štat, ta kunga deenu jaukais rihts nu šweizina.“ Jaus rihts 1906 gada šahkumà! Un tahlat romans: „Sem šarkana šaroga“; tur ar šahchutumun un peedodoschu nosche-loschanu tiks apzerets pagahjuschàs kustiabas neprahts un newajadsiba. Humoreškà: „Rà as šarà gohju“ ar maleneeschu islofni un bagatigeem jokeem attehloš dumjo semneezinu behdas un uštraufumus pahrlaifto juku laifà. Rà žitadi, ja ne ar humoreškàm un maleneeschu jokeem, šamilijas šchurnalun redaktori un nazijonali rakšneeki lai atšauzas us tautas šchautmigeem pahrdšihwojumeem un mokàm. Patlaban gan wehl deesgan nemeera un juku. Bet nokahrtošees un „Austrums“ eewahšs bagatu rashu no ašnis mirkštoschàs latwu semes. Tomehr wiššina praweetis ir pahrehšinaješs ari šchoreiš. Abonenti nerodas. Baigà klufumà isškan Needras retorika un zinifke šmeekli. Us šauseem atmeneem biršt kaitit sehlla. Šad Needra uskar pee pirtinas wihtolà šaplif-šufcho mahšlineeka wijoli, ašbahšch aš špahres gala isdiluschàs publizista mihtilšas, pagreesch muguru nepateizigai „Latwu tautai“ un neenešigam „nazijonališman“, aiseet un top par mahžitaju. Wihrs, šas reiš rakšija rekwi-emu wahžeetibai Baltijà, no tàs paščas wahžeetibas teef apštiprinats amata, par kuru augštat newar šneegtees latweeschu gruntneeku un šiškpiškomu behlu šarjeras ideals. Šanatiškais teologijas študentš, šas reiš šalihžis, nowahr-šiš, šlimu wehderu sehdeja tumšà un taišijàs nomirt pahr šaweem rokrak-šteem, us reiš war dšihwot mahžitaja muišchà un šludinat no kanzeles gaitchi apgaismotà bašnizà, priwoti nodotees praktiškai, eenešigai šaimneezibai un ošiziali šludinat atteiškchanos no šchis pašales labumeem augšta idealisma labà. Šà šchoreiš nobeidsas Needras rakšneeka un politika darbs.

Pehž tam wišch wehl laišch klajà pa retam šahštinkam, kuri mahšklas wehrtibas šinà neaiššneeds wina agrakoš, romantiški apgarotos nazionali-ide-jiškus darbus. Pehž ilgaka pahtraufuma, šad tauta ašmiršuse wina lomun dewiškimti peektajà gadà, Needra šahš usšahštees Šinibu komiškias wašaras šapulžes. Bet jauna neka wišch nesin pašazit, un wina preekšlasijumi wairs nešazel nekahdu eewišknojumu pat usnehmigi dišponetàs tautiškàs pil-šonibas aprindàs. Šas ari ir weenigais, kur wina dabu redset ašrpus Ralšnawas un Weetalwas bašnizas un ašrpus wina paščas priwatàs šaimneezibas.

Kreewijas un Latwijas rewoluzijas otrajà žehleenà, 1917 g., Needra atkal drušku pamehgina usšahštees šawà šarga lomà, bet atkal beš redšameem panahkumeem. No wina raišas walà pat tee, kuruš wišch tura par šaweem draugeem un kureem peešola šawus pašalpojumuš. Winam atleek tikai no-đotees šawas bašnizas un šaimneezibas leetàm. Un to wišch dara ar nenoleedsamu leetpratibu un ašrkahrtigi pašchu rihžibu. Wišch žensčas apweenot šawà peršonà abuš brahluš Štrautmaluš, pee šam pahršwarš nenoleedsami usnehmigajam muišchu eekahrtotajam brahlim. It fewiškki okupazijas wašarà, 1918 g., Needras šaimneeziba šašneeds imposantu paš-šumu, eetwerdama wairakas muiščas, šoku materialu lehguruš un pat wešeluš dšelžekuš. Peelineekeem Latwiju eenemot, Needra emigrè us Wah-žiju. 1919 g. maijà, šad wahžu dšelšdiwišija atkaro Rigu, Needra atrodas

muischneeku fastahditās Latwijas waldibas preefšgala. Pehz schaufmigās strahdneeku apkaušchanas Riga, Needras waldibas karaspehts ussahf zihnu pret latweeschu nazionalo armiju. Vermonta-Needras karaspehts wisu wafaru neschehligi šaimneeko pa Kursemi, ilgatu laiku apšchauda Rigu, un tikai rudenī teef isdihhts pahr Latwijas robešam. No ta laika Needra atkal dšihwo Wahzija.

Sahds ihsumā ir šhi latweeschu rakstneeka un politika darbības pahr-
flats.

Andreewa Needras „pulzinsch“

Andreewa Needras mahkslineezikās darbības pirmais posms apšime ſewiſchku laikmetu latweeschu kulturdšihwē un rakstneezibā. Jaunnazionalisms attihstas par atšewiſchku rakstneezibas skolu. Tam wairak eemeslu. Daſchus minejam jau agrak: kulturalo komediantu un weikalneeku ſchowiniſtikais koſmopolitiſms, ſistematiſkā zilweezibas, ſinatnes, mahkslas un kritikas jehdseenu banaliſazija, jaunnazionalisma ſtudinataja leelais mahkslas talants un wina pirmee ſpehzigee darbi. Bet jaunnazionalisms ari pats nawa „beſ paſcha pagahtnes“. Pats wiſch ſewi ſkaita par tautiſkas atmodas ideju teeschu turpinataju. Ar ſcho laikmetu winam tuwu radneeziga arodneezikas iſglitibas un karjerisma propaganda. Atſkaltot naturalisma ideologus un beletristus, wiſa latweeschu rakstneezibas pagahne noder par pamatu jaun-
nazionalismam. No Neikena un Upiſchu Jehkaba lihds Sauleſcham un Purapuķem latweeschu rakstneezibā dominē tautiſkais elements. Zits, ſwarigs zehlonis jaunnazionalisma ſkolas nodibinaſchanai, ir latweeschu rakstneeku tradizionalajā dabā. Latweeschu rakstneeku dewinas deſmitdaldas ir ſemneeku behrni. Semneezika winu intereſchu, ideju un tehlojumu paſaule. Pilſeht-
neeziski-materialiſtikais realiſms neſpehj walđinat no ſemneeku paſaules nahkufchos jaunos rakstneekus. Jaunnazionalisms, tā ar ſawu ideologiju, kà ari ar romantiſko tehlojumu noſrahsu, wineem dauds tuwaks. Rà reakzija un preſwars pilſehtneezikajam realiſmam un naturaliſmam, wiſch atkal iſzel patriarhali ſemneezisko ideju un tehlojuma paſauli, atjauno un iſkopi parastos iſteikmes lihdselkus, atwer atkal ſen paſihstamo, eeſtrahdato darba lauku. Tà nodibinas „Auſtruma“ „pulzinsch“, kurā eetilpst gan wezās tautiſkās mahkslas weterani, gan jauniraduſchees talanti un talantini. Ar Needras rakstneeka nahwi „pulzinsch“ kà literariſka korporazija iſirſt, bet atſewiſchkee lozekli turpina atſewiſchku darbu — zits tajā paſchā ussahktajā wirseenā, zits peewehrſdamees dšihwakai ſabeedribas dalai un iſeedams plaſchatos rakstneezibas laukos.

Deeſgan apdahwinats jaunnazionalisma ſkolneeks ir **Juris Roſa**. Wina ſazerejumi tihri needriſkas dabas. Rà wina meiſtars, Roſa raksta garus dabas un ſirſchu juhſmas aprakstus, juhſmigos, neweikli ſteeptos teikumos, pa kureem pinas wiſs, kas weenmehr un wiſur aiskustina miħkſt-
ſirdigo latweeti: noſlehpumaina meſcha dſeekma, behrnibas atminas, plawu ſmarſcha, nahkotnes ſapni, nebeidsamas ilgas un tà taſlaf. Ar eewehrojumu konſekwenzi Roſas ſtahstijums weenmehr wijas ap dšimtas dšihwes notiku-
meem, dšimtas etiku, dšimtas konſlikteem. Gandrihs katrā ſtahstinā winam tehws, mahte un dehls („Satikſchanas“, „Uſpluhdi“), dehls un tehws

(„Sehws“), dehls un mahte („Rihra krehsflā“), brahlis un mahsa („Besdibena malā“). Bet winam naw Needras fantasijas ne spehjas, it konfliktā eewirsit un faistit wifu zilweka buhtni. Naw ari Needras patosa, tehlojumā wifu izselt wisulojoschā romantikas apugunojumā. Wina dsimtas konflikti weenmeh peleti-weenmuligi. Zilweki neihpatneji, schematiski. To it fewiſchi reds tehlojuminos, kuros naw gadijees dsimtas, bet kahds wispahrejs temats. Tā wina ganu sehns, kas ilgojas pehz augsta kalna, no kura warot septinas basnizas redset, ir tā waska figura, isleeta ſen paſiſtamā formā. Zita es-perſona, kas pa fruhmeem ſlahpſtidamās noluhre kahdu paweſchanaš mehginajumu, ir pawifuwifam apwilatā epigonu un ſehtaštrepsju mahſklas gaumē. Ta jau ir literariſku ſkolenu nelaimē, ka no wezu paraugu tehleem un ſen leetotas weelas wini neteef walā. Juris Roſa neteef pahri wispahreju ſadſihwes un tikumibas jautajumu celokam, pee atfewiſchka zilweka ihpatnejas dſihwes. Maſleet wairaf intereſes weenam tehlojumam, („Wſpluhdi“) kur wiņſch mehgina atſegt dſikatu pſchiſku plaiſu dſimtā ſtarp jaunajeem un wezajeem. Un otram („Rā Wezwagaru Mahrtinſch Dihbekli iſmulkojis“), kur wiņſch zeeſchi pehz Needras rezeptes mehginajis nazijonalu anekdoti eewehrpt nazionalā ſtahtijumā. Se ir pa kahdam iſweizigam wilzeenam, bet wiſkopā ari tee nepazelaš pahri apdahwinata literariſka ſkolena darbeem.

Surpreti Sirsmaleete ar ſaweem darbeem daſchā ſinā pazelaš pahri pat ſawam ſkolotajam. Sirsmaleete ir Needras ſkolneeze un atdarinataja — laiſam weenigā, kas winam palika uſtizama lihds beidsamam. Dſihwa rakſtneeka epigonim ir ehnaš un atbalsš, otra, paſliktinata iſdewuma liktenis. Sirsmaleete ir Needras karikatura. Sawā rakſtneezeš darbibaš ſahtumā Sirsmaleete rakſta deegān glihtuš pantuš, kuros gan dſejaš wehl maš, bet weetām iſmanama newiltota juhſma, weetām spehja ſajuſto un redseto pee-wilzigi attehlot. Bet jaunnazijonalisma pluhdi aprot Sirsmaleeti. Ar aiſgrahbtibu Sirsmaleete dodas pa Needras eedſihto, pušzelaš pameſto wagu. Tahlak dſiht naw winas spehla un gribā. Bet ar ſawu ſchauru kapliti nepegurdinamā uſzihtibā wina uſruſchina un lihdseni nokaſchā ſkolotaja pehdas. Needra bij rahdijis, ka tautiſkā mahſkla war tureteeš tikai wezſemneeziſtajā paſaulē, jo wiſur zitur — neiraſtenija, ahrſemneeziſiba, ſchihdiſtumš. Bet pahraf maſa ſchit paſaulite, un iſdeenas paleef maſaka. Needra domajās ſtahwam ſem augoſchā mehneſcha, bet bij pahrklatijees un tapehz noſtahjees ſem dilſtoſcha. Dſimtene arweenu wairaf padodas ruhpyneeziſkā kapitala eeſpaidam un pilſehtneeziſkai pſchologijai. Arweenu maſaf paleef wezo lautinu, kaš nemeerā gremjaš uš jauno neprahu un zeeſchi turaš pee wezās dogmaš un tehwu tehwu paraſchām. Rakſtneekēem jamehro arween leelaki zela gabali uš klufām nomalēm, lai dſihwē dabutu ſaſtapt un nowehrot kahdu labaf uſglabajuſchoš patriarchalu tipu. Tā wini teef loti lihdsigi tautiſkajeem brihwdeenu ſirotajeem, wezu mantu wahzejeem. Sirsmaleetes rakſti ir pilni tahdeem ſawahkteem wezmodes tehleem. Tuwat paraugotees redſam, ka tur iſhtenibā gan weenš patš tehls, tikai weenreiſ wiſhēs un otru paſtalās, weenreiſ ſtrihpainās nahtna biſhēs, otrreiſ pelekās. Tehtiņſch un mahmina, ſaimneektehws un ſaimneekmahte, ſkolas tehws un ſkolas mahte. Nepahrprotami antiwariski Sirsmaleetes tehlojumi — ari ja wina iſeet no wezu leetu muſeja un mehgina rahdit jaunaku zilweku. Wiſi Sirsmaleetes puifchi ir glehwaš jehra dwehſeleš, wiſaš meitas rauduligaš un newarigaš. Nepee-wilzigi ſchabloniſki wiſi winas zilweki, lihdsigi zits zitam

fā apdilufchi wara naudas gabali. Sawā sinā peewilziga ir nespehzigā dwehfele Sirsmaleetes tehlojumā. Protams, pee teologijas kandidata ferteēs winai newar buht duhschas. Wina israugas dsehraja kaleja dehlu. Ralnos kahpt schim waronim prahts nenesas; pat fweeschumā eet pelniteēs un mahziteēs winsch newar: kas tad notiftu ar tehtinu un mahminu? Par tautiftu religiju kaleja dehls nesapno, bet toteef par tautiftu zeema musifantu fori. No pilsehtas musifanti spehlē, tas naw nekas. Spehlet tee spehlē, bet „fa tif tur nebuhtu tā fā pa wahzifti reisēm pa widu. Ra wini spehletu tā, fak wej, fā ganini dseed ganidami un fā wini nopuhschas lopus fadfi-nuschki sehdedami faktā uf muhrifcha un gaididami wafarinu. Un atfal to, fā eet wehjinsch darba laikā pa druwām un plawām zilwekeem fweedrus flauzidams, un zil gurdeni tshalo laudis wafaros eedami pulzinos no darba mahjā. Waretu ari to, fā mahtes rudenos sawus puifinus uf skolu wadidamas apmihlo, un usleef teem maifes kulites uf muguras. Un to ar wehl, fā mehnefs breen reisēm seemas wafaros pa fneegu gar logeem, fur mahtes wehrpj saweem tehweem un dehleem linus preefsch frefleem“. Bet tad kaleja dehls ar sawu fori greefsch walā, tad tur nahf tahdas skanas, kas „bij skanejuschas latweeschu tautas firbi un latweeschu dehls winas bij lehjis un kausejis sawā dwehfelē, fisdams ar ahmuru uf lastas, sawijis un farindojis fā birstalā kokus, jaufā dabigā faskanā“. Bet katrs sina, fa musifantu koreem uf laufeem leelas nahlotnes naw, un tautiffeem jau nu pawifām nē. No kureenes lai nahf eejuhfsma ermonikās waj bungās, kad muhflaiku gani nebuht wairs puhsdami nesehd fur faktā uf muhrifcha, bet reisē ar leeleem sehstas pee galda, pee sawa schkhwja un sawa galas gabala. Un kad mahTEM ratini pel apgahsti istabas augschā, bet dšijas wehrpj fabrikā un freflus tehwi un dehli eepehrf gatawus bodē. Nelihds schehlofchanās, fa tā teef isnihzinata ihstā tautas dshwes fahrtiba un jaunnazijonāl mahfla paleef par stahdu, kas ar faknem karajas gaisā. Katrs, un lai winsch ari buhtu wisfreetnakais tauteetis, eerihfojas tā fā winam ehrtak un lehtak. Beeschi ween tautifkas zeema musikas liktenis ahtraks un katastrofifkaks. Peemehram, Sirsmaleetes kaleja dehlam klahjas pawifām behdigi. Winam, nabagam, jaemihlas tshetru mahju ihpafchneeze, jafafauj barons — un par tif pahrgalwigām aserām janosehd gads zeetumā. Un tad jaeceet kuhstinā, fur mahtes wepritis stahwejis, japeeleef mahtes rotas nodeldeto durwju klinkiti pee fatarfufcheem waigeem, flapji janoraudas un jaaiset nesin uf kuru puš („Uf kuru puš“). Bet netikai nespehzigō dwehfeldi, Sirsmaleete karikē ari Needras spehzigō dwehfeldi-inscheneeri. Wina raksta stahstu par muhrneeka puifu, kas „zaur“ darbu un sparū fasneds leelas leetas: teef par architektu. Reegela un papes fabrikas Sirsmaleetes architektis nezel. Winsch ir tauteetis zaur un zauri, tapehz muhrē sawas dšimtenes basnizu. Sirsmaleete tehlo muhrneeka puifas „dwehfelē dšimuschos“ fapnus par „basnizām ar augsteem torneem, fur mahzitaji fludinās, lai leelkungi domā uf deewu, lai tee neaisdsen bahra behrnus no tehwa paspahnes un lai tos netur par funifcheem, furus war panemt ais krahgas (funitis ar „krahgu“) un isfweest no sawas istabas“; skolas puifu, kas butfcho skolas tehvam roku un skaita luhgfschanu „par wiseem, kas bes wainas zeetumā sehhd“. Architekta jaunfungu, kas „nozehla fweizinadams sawu skaito pelefo platmali — strahdneefkeem un winu gruhstajam darbam“, kas „speeda firnigi zeetās strahdneeku rotas“, kas goda meelastā udsfer augstas laimes „ari tai feewinai, kura uf sawas muguras fmagas fahlu nastas nesa no tahleem purweem un barōja

firdsinu, ko west atmenuš basnizās pamatam“. Needra, masakais, augstās laimes ušdferšchanu wairš ihsti nepeeskaitija tautisko zenšonu fewišchkeem nopelneem. Bet par ko winšch sobojās, to wina karikatura atbalso tā šwehtu nopeetnibu. Tipi un zilweki, dšihšchanās pehz šawa semeš stuhrišcha un dšimteneš mihlestibas, nebeidsamee miršchanas un behru štati, ko Needra ar mahkšlineeziktu melancholisku patosu, ar dšimušcha un rutineta arodneeka weiklibu prata tehlot šaistoschā leelā stilā — wišš tas Širsmaleetes tehlojumos wairakfahrt šašchaurinatš, šamašinats, nezeeschami banalifets. Pašauli wina redš tikai pa šara zaurumu tehwa istabas šeenā. Winaš doma tikko aiššneedsas lihds mahtes šahpostdahrša winai malai un nogrimst tur glehwas juhtelibas duhmakā. Širsmaleetes išteikšme atgahdina arumos pamestu, iššaluschu, lectuš išmeekšchketu šehklineeka kartupeli. Winaš tinte weenmehr asarām atšchaidita, winaš waloda nepareiseem teikumeem, flišht un lihgojas nekšaitamu mašinajumu wahrđianu šaldenā pluhšmē. It desmit rindās winai ir deenina, deewinšch, gotina, zuhzina, tupenitiš, rahzenitiš, lauzinšch, labibina, dahršinšch, šahpostini. Širsmaleete ari apšihmē jaunnazionalisma pagrimschanas pošmu. Ja ta wehl ir mahkšla, tad preekšch behdu pirti ištweizeteem, asaru juhrā išmehrzeteem, semei peeplazeteem zilwezineem. No Širsmaleetes stahsteem rodas tahda šajuhta tā peeaugušcham zilwekam, tad to eegulda un išschuhpo behrnu šchuhpuli, un pehz tam šaldenu behrnu putrinu lej mutē.

J. Kleinbergis ir wairak Alta Kenina nekā Needras štolens. Somehr lihds ar šawu školotaju winšch peeder pee raksturigakajeem darbineekeem Needras pulzinā. Keninam winšch wišu mehginas pakal. Rā tas dšejo par šmaršchu seedoni, škumju seedoni, par štrautu, puškēm, šmaršchu reibumu un reibinošchu šmaršchu, par šaulreeteem, jaunibas šapneem un šahpēm, par laimes twihkumu un par pašudušcho dehlu. Šsmantojis Kenina ušnemos motiwuš, winšch tapinato paplašchina un iškuplina ari pašcha atradumeem. Pašcha atradumi tee tikai tapehz, tā naw nemti teekšchi no Kenina, bet zitu dšejas. Tā Needras dšejā winšch atrod popularo zekineeka motiwu ar wišām wina peedewām: Uhašwera lahsteem, dšimteni, tehwa mahju, mihlas mahtes glahsteem. Needram un wina dšejai nepopularai paleekot un Škalbem eenemot jaunnazionalās dšejas wadona weetu, Kleinbergis šahf išmantot ari Škalbes dšejas paraugus. Rakšta dšejas par šeemela meitinu, šilu debesš lodšianu, šapnu semi, pušnafts burwi. Škalbes dšejai ta ihpašchiba, tā šaturš winā naw atšchētrams un išlobams no išteikšmes; tikai ihpatnejā išteikšmē išmanams wina ihpatnejais, intimalais raksturs. Nemot Škalbes motiwu, gribot negribot janem ari Škalbes išteikšme. Un Kleinbergis dara to. Somehr tas, ko winšch wehšak peešawinas no Škalbes, newar pahrmahft un iškaušt to, kas no laika gala winā un wina dšejā no Kenina. Škalbes eekšpaušs Kleinberga dšēju padara pelekaku un nenoteiktaku. Šihmigakais Kleinberga dšejā ir un paleek Kenina elements. Išteikšmē tas redšams waj nu tā teekšchš patapinajums, waj tā lihdssteku mehginajumi, waj ari tā pahrlabots un paštiprinats lihdsfeklis. Keninam ir laimilgas, šwehtlaimiba u. t. t. Kleinbergis ari leeto tos. Keninšch šaka: šmaršchrošes, baltšeedi, mihškehri, škumjškumji — Kleinbergis: šahrtrošes, baltpuškās, šaldšehri, tumšchtumšchi. Keninšch raksta: šaulštari, šeedona naftis, Kleinbergis papildina un pahrlabo: mehnešštari, mehneššpluhšma, šeedonnaftis, rihtblahšma. Keninšch dšejola beigās iškauzas: „ai latweeschu jauniba, ai zekmalas šeedi!“ Kleinbergis diwu dšejolu beigās: „ai, šeedona rihts! — — ai, rudena nafts!“ Kleinbergis ir Širsmaleetei štipri radneeziga parahdiba. Winam naw

neweena dsejola, ko waretu islasit nepatihkamas atzeres waj tizamu aisdomu netrauzets. Neweena, kur winsch nemozitos fazelt krahzofchas bangas sawu juhtu un sawuhtu stilla trauzina, isspihlet, istaipit, israibot sawso, trauslo isteikmes weidu. Kleinberga dseja ir zaur un zauri neihstas, nomaldinatas un sawu maldu neapinoschas darinatajas mahklas produkts.

Surpreti Kleinberga stahstos beeschi war atrast ari ihstas mahklas pasihmes. Nopeetns wehrotaja skats, lihdsjuhtiga dwehfele, deesgan dsihwa fantasija, weetam deesgan laba spehja attehlot to, ko azs nowehrojuse un firds isjutuse. Te Kleinbergis parahdas ka weens no teem jaunaka laikmeta raksturigajem talanteem, kas sawu pluhstoscho juhsmu nespehj twert dsejas zeeta forma, bet gan spehj rakstut pawirshas liriski juhtigas stizes un tehlojumus. Ko winsch raksta, wis ir tikai liriska dseja nesawaldita juhtu pluhsmā un nenoswehrtā, neisstrahdata isteikme. Winsch neraksta ihpatnejā, sawā, bet parastā literaturas walodā. Stila winam naw, tikai stahstijums. Labi, ka Kleinbergis nekeras pee dsikateem problemeem un problematiskeem zilwekeem. Wina tehlojamee raksturi ir weentefigi lauku zilweki, weenkahrshi, saprotami sawā dsihwē un darbā. Sawā sinā tee interesanti, jo pamasam isuhd scho, tā sawkto, wese-ligo lauzineeku tips, tā ka jaunakās paaudses pilsehtneekam tee jau isleekas masleet sweschadi. Kleinbergis loti mihl sawus zilwekus; ais to wina stahstijumam weenmehr weeglas, weenkahrshas firsnibas notrahfa. Stahsta winsch, peemehrām, par skumji sawnotajem tragiskeem sehneem. Lai ari schee sawnotaji sehni un winu tragisms jau sen pasihstams, tatschu Kleinberga naidā, weentefiga firsniba tā aiskustina, ka teeschām mihli un mihlami isleekas wina skumjee sehni. Stahsta par jaunekli, kas newar meerigi noskatitees, ka tehws un ziti wel atmenus Daugawā, lai paschi pelnitos ar sawplehsta plosa balku kerschanu, tapehz nakti brauz plostneekem sinot, salausch airus un noslihst krahzē. Rakstneekam tik mihlshch wina idealu zilweks, ka nebaidas ne no wezmodigas romantikas, ne no psichologiskām neespehjamibām, ne no triwiala beigu efekta, lai tikai no sawa „warona“ istaitu ihstu waroni. Stahsta par isiruschām zeribām, kad skolotam jauneklīm japaleef par sawimeeku un mahtes apgahdneeku. Pats behdigais notikums tā aishemis rakstneeka lihdsjuhtigo firdi, ka winsch nespehj nelaimigo jaunekli tehlot psichologiski dsilaku, dauds mas tizamatu un wispahreja lihdszeetibas zeenigu. Stahsta pasihstamo stahstu par pasuduscho un atkalpahrnahfuscho dehlu un zeetfirdigu tehwu, kas weenā azumirli launi smejas, bet otrā labojas, atgreeshas, peedod. Schi pawirshā, seklā romantika rodas ais nespehjas usmeklet parahdibu ihstos zehlonus un nolaisstees dsilak zilweka dwehfelē, lai no tureenes mahklā zeltos jo augstak. Nihst dsili un spehzigi, lai jo strawjak un farstak mihletu.

Jaunnazijonalisms tā literarisks wirseens pastahweja tikai neilgu laiku, gadus peezus sefchus. Lihds ar dewinsimti peekto gadu un Needras notahpschanu no rakstneezibas skatuwes, isheidlas ari wina eerosita un wadita strahwa. Katram redsams, ka tahds laika sprihdis par ihfu, lai wina isweidotos tik wispušigi, ka eenemtu paleekamu weetu starp realistisko un jaunromantisko wirseenu. Par ihfu, lai peewilltu plashakas rakstneeku grupas, isaudsetu jaunus rakstneekus un isweidotu sawus patstahwigus fatura un formas prinzipus. Jaunnazijonalisms ir tikai episode latweeschu rakstneezibas atihstibas gaitā, tikai neleela atsare latweeschu mahklas koka lapotni. Bet pee ta naw wainiga ne dewinsimti peekta gada rewoluzija, kas pehz Needras

apgalwojuma to „isnihzinaja ar rupju waru“, ne ziti kahdi ahreji apstahki. Jaunnazionalisma dsihwibas nespehja flehpjas winā pašā un wina wadoni.

Jau ta raksturīgā ihpaščiba, ka wišs šchis wirseens turas uš weena weeniga, lai ari spehjiga rakstneeka plezeem, ir šchaubiga sihme wina attihstibas spehjam un nahlotnes isredsēm. Plaščas rakstneezibas strahwas isaug lihds ar plaščām fabeedriškām kustibām un winu tendenzi. Nefahdu plaščafu nazionali-fabeedrišku strahwu nemanam jaunnazionalisma laikā. Dewindefmito gadu beigās un dewinšimto sahtumi ir laikmets, kad pilsehtneeziskā kultura krafi un noteikti nem pahrswaru pahr lauzineezisko. Tautas kulturdshwei raksturigo nokrahsu peeschkir pilsehtas burschuasijas un strahdneezibas fainneeziskee un fabeedriškee zenteeni un winu šaduršme. Bet strahdneezibas zenteenus war atspogulot weenigi realistiški-fabeedriškā rakstneeziba. Un burschuasijas ideologs un wadonis ir Fr. Weinbergis. Needra neatšihst Weinbergi, tāpat kā wišč neatšihst burschuasijas wadoščo lomu tautas kulturās zenteenos, un tāpat kā wišč neatšihst pilsehtas kulturu wišpahri. Wina tauta, ta ir weenigi tikai semneeku tauta, galwenā kahrtā lauku gruntneeki. Bet wišeem sinams, ka pilsehtas dshwei ruhpnenezibas attihstibas laikos ir leels peewilzejs spehks. Lauku gruntneeku jaunā paaudse tajos gados wišzeeschaf trauzas uš pilsehtu, un naw aisturama nefahdeem romantiskeem lauku dshwes tehlojumeem. Needram atleekās tikai gruntneeku wezā paaudse, kurai rakstneeziba un mahkfla pa laikam stahwejuse wišu dshwes intereschu pehdejā weetā. Redšams, ka Needras jaunnazionalismam naw to fabeedriško pamatu, bes kureem neweens rakstneezibas wirseens newar ne attihstitees, ne pastahwet.

Uš ihšu laizinu Needra un jaunnazionalisms apweeno pulzinu wezafu rakstneeku, kureem nazionalisma ideja tuwa jau pirms wina. Wairaki neatmet to ari pehz wina, tapehz ka ta winu mahkflineeka dabas pamateekšmēs. Peeweenojas tur it fewišchi jaunee rakstneeki, zela melletaji, uš kureem eerosinoschu eespaidu atstahj Needras škālā un dsejiskā propoganda. Wišus šchos jaunos un wezos rakstneekus jaunnazionalisma pulzinā galwenā kahrtā eewirsa nemeers ar pastahwoščo dshwe un rakstneezibā. Pilsonibā wini neredš plaščas idealistiskas teekšmes. Pilsehtu strahdneezibai wini šwešchi. Pastahwoščais realisms iswehrfees par dshwes ehnas pušes šhtumu wehrotaju un tehlotaju bes straujaka, eerosinoscha wirseena un špilgtaka isteikšmes weida. Jaunnazionalisms itkā eerosina spehzigu idejisku šajuhšmu un atwer jaunus jaunromantisma apmirdsetus apwahrschnus. Bet drihs ween israhdas, ka šchi romantisma špulga wairak tikai jaunnazionalisma praweescha pirmajos, fantasijas apdwehšmetos tehlojumos, ne jaunā wirseena idejiskā šaturā. Pateeschām, kahds ideju kodols tad galu galā gul jaunnazionalisma pamatos? Nazionalu gara dshwi jau tautiskā laikmeta ideologi un dsejneeki šludinajuschi, un tajā finā Needra naw šazijis neka jauna. Neka jauna ari pate dshwe naw iszehlufe šcho ideju aplokā. Weenigais, ko Needra noteiktakti formulejis, ir muišchu atpirkšana un attarošana baroneem. Bet katram redšams, ka šchis idejas ween nepeteek, lai ap winu šaistitos wefels rakstneezibas wirseens. Positiwa eekšheja šatura truhšums ir otrs eemefšs, kapehz jaunnazionalismam jaisbeidšas.

Bet galwenais jaunnazionalisma apšišchanas zehlonis tomehr flehpjas wina un wina wadona fabeedriškā tendenze. Jau no pašā sahtuma Needra nepahrprotami usšwer, ka wina un jaunnazionalisma noluhks ir

apkarot sabeedristo wirseenu raštneezibā un atswabinašchanās teeksmes šadsihwē, kuras paleef arweenu manamafās. Redsejām, ka ar laiku Needras reakzionarā tendenze paleef til spilgta, ka pamafām atbaida ari toš raštneekuš, kuri gan naw aktiwi dalibneeki dewinšimti peektā gada rewoluzionarajā kustiā, bet kuri tomehr, gandrihs bes isnehmuma, juht lihdsi wifās tautas atswabinašchanās teeksmēm. See nowehrfčas no jaunnazionalisma wadona, kurfch noleeds pat katru eedomu atswabinatees no nezeefchamā zarifkās patwaribas reschima. Šā jaunnazionalismam jaisbeidsas ari weenfahrfchi aif lihdsdarbineeku truhkuma.

Tomehr aplam buhtu fazit, ka winsch latweeschu raštneezibā naw atstahjis itin nekahdu pehdū. Weens otrs no teem špehšigafajeem raštneekem, kuri tur uf ihu laizinu peestahja, zitoš wirseenos pahreedami panehma lihdsi waj nu pateefchām škaidrotu un pazilatu nazionalu šajuhsmu, waj aifguwa kaut ko no Needras glesnainās lirifkās isteiksmes. Ubi šchee elementi manami ari winu tahlakā darbībā, lai gan žitadi weidoti un žiteem idejifkeem un mahšflineezifkeem noluhkeem isleetoti.

Dewiasimti peektà gada preekschwafarâ

Jaunnazijonalisims gan apgalwo, ka Kreewijâ, un lihds ar to Latwijâ, patwaldneezifkais reschims ir ta idealatâ un dabifkâ eefahrtas un pahrwaldes forma, un ta tapehz schihdi un neirastenisiki studenti nekahdas jufas nekazels. Somehr wisâ schi wirseena pastahweschanas laikâ arweenu samamamafa teef nenowehrschanas rewoluzijas tuwofchanas. Tas ir wehl nepeedfihwots laiks. Sawadâ politiskâ un sabeedriskâ atmosferâ eerosina reakzionarajam jaunnazijonalisimam pawisam pretischi mahkslineezisko domu un isjuhtu un israda ihpatnejus rakstneezibas darbus.

Schahda laika ihpatnejibu war eedomatees, kad atzeras twanainu jultja deenas wafaru. Naw redsams, waj faule nogahjuse, waj tikai peleki-farkana duhmata eebriiduse — ne stara, ne swaignes, wispahri blahwa, nekustiga krehfla. Ne meega, ne nomoda, sawadâ gurdena stinguma gul sabeesejuse juhra, gul istweizeta, saplaisesuse seme un wis, kas us winas. Strauti isfufesufchi, pukes plawa nokaltufchas un nobiruschas, meschs peleks, sirneklu apstai pits, bes putnu dseesmam un bes atbals. Noguris, tomehr balgas nojandas ustrauktis, zilweks stahw tufschâ klajuma. Gelaisufcham azim flatas, istwihufcham aufim klaufas. Waj neislozisees apwahrskni dseltene-dsirkstoschs sibens. Waj nedundes seme tahsch pehrfona gahweens. Bet tikai kur zaur krahmeem paspihd un bailigi peeplok klusa peegulneeka uguntina, un eegau dojas un sawa pascha bals isbijees apklust apmaldijees funs. Ne mahkonischa, ne simees. Un tomehr aug un aug neisprotama jausma, ka tur tahlu aif apwahrschena pamafam, bet nemitoschi aug pehrfona negaifs.

Veelu notikumu preekschwafara augoschâ neirasteniija leelata waj masata mehrâ aifnem wisus sabeedriskos flahmus, ta augfchejos ta apafchejos. Latweeschu pilsehtneeziska un semneeziska burschuasija ar sawam mehrenam garigam un samneeziskam prasibam — pat ta newar palikt gluschi meeriga un neitrata. Isredses winai naw nekahdas noteiktas; strahdneezibas rewoluzionarajam speklam, kas spleeniba ruhgst, wina netiz, bet ustraukta tomehr gaida un sinama mehrâ juht lihdsi gatawojamai zihnai pret pahwaru. Sihras paswitates fludinatajeem nawa wais klauftaju. Veela dala jauno talantu, kas isauga ar jaunnazijonalisimu, paleef par pirmsrewoluzijas neirastenijas rakstneekem. Schis neirastenijas atpogulojums pirmsrewoluzijas rakstneezibas darbos pirmo reisi jo usstatami rahda, kahds eespaids politiskam un sabeedriskam kustibam ari us tihri mahkslineeziskajam dabam. Jaunnazijonalisims eekustina rakstneeku-semneeka dehu romantisko fantasiju

par tautisko religiju, fabrikām un keegelu zepleem un tamlihdigeem isdomateem idealistiskeem fenomeneem. Pirms-rewoluzijas laiks šcho reis eekustinato fantastiju atgreesch atpafal dšihwê. Bet te wina nepaleef masaf romantiska. Bes teescha fabeedrifka un psichiska fakara ar atswabinašchanās kustibas waditaju strahdneezibu, wina nespehji ustwert šchis kustibas dsineja ideju, eeweidot to dšihwos plastiskos tehlos un spehka pilnos mahkflas darbos. Wina maldas wispahrejā, twezofchā nemeera atmosferā, nogrimst sehri sentimentalā juhsmu romantikā, nenoteiktās ilgās un šapnainās liriski-stumjās refleksijās. Nenoteiktiba ir šchi laikmeta un wina rakstneezibas dominejofchā tipa galwenā ihpafchiba. Wina ahrejais apweids neschaubami tapinats no Needras. Bet eekschejais faturš, sem ahrsemju rakstneezibas eespaida, patstahwigaks un originalaks. Wispahrejais attehlojums indiwiduali-intimaks, frahsu un glesnu pahrbagats. Jaunnazionalisma eerosinatee stumjo ilgu, nenoteikto teeksmju un mellejumu motiwi peektā gada preekschwakara rakstneezibā un dsejā isweidojas wisā pilnumā. Šchis laiks tā tad ir ari latweeschu jaunromantisma usplautuma laiks. Pafchā šahkumā te ari wisšfaidraf redsams, tā jaunromantisms atšchiras no wezā. Tas ar saweem šapneem un ilgām un mellejumeem newehrfchas wairs atpafal tautas šposchajā pagahtnē ar winas deeween un waroneem, bet teezas laut fur nahkotnē, lai ari nekaidrā un neapjaušamā. Schajā šahkuma laikmetā wina teeksmēm ir stipri šamanama fabeedrifka, daschos gadijumos pat rewoluzionara nokrahfa.

Bet ari šchis rakstneezibas laikmets, tāpat tā eepreekschejais jaunnazionalistiskais un wehlfakais defadentiskais, ihstenibā naw laikmets šcha wahrda parastā nosihmē, bet tikai episode latweeschu rakstneezibas attihstibas gaitā. Tikai pahrejas pafahpe un etapa weeta zelā us tahlafeem un plafchafeem mahkflas laukeem. Eewehrojams winsch ar to, ka ihzet weselu grupu rakstneeku, kuri šche paleef tikai ihšu laiku. No pirms peektā gada fabeedrifkā pesimisma un sozialām ilgām wini pehz pahreet rewoluzijas noleedseju rindās, isdšihwo defandenzes mellejumu laiku un tā isweidotas mahkflineeziškas personibas atrod sawu peepildijumu indiwidualā, daschadu subjektiwu nokrahfu bagata jaunromantisma pehdejā posmā. Tur wini ari galwenā fahrtā plafschaki apluhfojami. Šche tikai peeminesim tos raksturigakos no winu darbeem, no kureem wini pafchi wehlfak daschfahrt raišijufchees walā, bet kuri tomehr sihmigi raksturo weenu no wisšwarigakajeem laikmeteem latweeschu wehsturē. Ari latweeschu rakstneezibas wehsturē šche eewehrojamee gadi ar sawu sawado nokrahfu atstahj wehl ilgi faskatamas sihmes.

Raksturigakais un spehzigakais no šchis grupas rakstneekem ir **Karlis Skalbe**. Wina pirmais dsejolu krahjums sihmigi šauzas: „Zeetum neeka šapni“ (1902). Ne masaf sihmigs šchi krahjuma pirmais dsejolis: „Uzinajums“. Sawu stumjo behrnu, sawu dwehfeli, Skalbe aizina projām ischeem muhreem. Te winas fahrtēe waidšini bahl no ehnas un no šuhreem twaifeem, winas baltee šwahrki apflahjas ar twehpeem un putekfeem. Wironu fahrti ir šchis mahjas, bet dwehfelē dšihwibas rihtā wehl par agru miri; wina gaismas un faulites behrns, wina jaeet fur debefs fila, fur šaules šposchums un sweku šmaršcha. Tur ais zeta meschmalā klufa, šala plawina, pa to tek dsintartihrs strautinšch un taurini lidinajas. Tur wina apmetifees stary pukēm un afarās balta masgafees. Schajā dsejoli ir ta laika Skalbes un wina laikmeta sihmigs raksturojums. Allegoriski šche sihmets politiskais šastrehgums un pirmērewoluzijas laikmeta dšihwes šajuhta. Bet ari tā

individualas dšihwes ņhauruma un apmahktibas tehlojums, winsch tahdās krahšās tīt spilgtis un isjuhts wareja rastees tīkai sem laikmeta wispahrejās atmosferas ņpeedeena. Skumjā behrna, ņkumjās dwehseles aizinajumā uš romantisko ņapnu semi, dširdas jaunnazionalisma eespaidi un, warbuht, ari tautas dsejas aiguwums. Apnifuschās pelekās iņdeenas ņpaids, aismiršiba ilgās un ņapnos par ņahdu idlisktu meera, ņkaištuma un laimes semi — tas ir Skalbes dsejas wispahrejais ņaturs. Lai pareisi isprastu Skalbes dsejas tihri estetisko wehrtību, eepreekš ņinamā mehrā janoschir un ņawruhp jaaplukho dsejas ņabeedriškais elements un dsejneeka eeschejās juhšmas un teekšmes. Skalbes liriskais pešimisms reti kad isreizas teeschi, konkretos apšihmejumos. Skalbe ir ihstis liriskis, pee tam tautiski-jaunromantiskis. Tahds runā tīkai glesnās un lihdsibās. Wina mihtstā dwehsele gurst un mošās sem laikmeta ņloga, ņimtejadi isjuht ņawu nelaimi. Redš ap ņewi un tehlo dšilu, tumščas frehšlibas ņegtu purwu, kur tahlumā pee debestim melnais mahkonu walnis ņateekas ar pelekeem milsu kalneem, wisapfahrt beesā migla, ņahle noruhs uš zineem, behršini nihst, bet pelekais namisch gul ņakritis, eegrimis duhnās, un logu pamasām aisseds juhnas. Ta ir latweeschu, wehtras preekšwafara dšihwes druhmi ņkaišta aina semneeziska inteligenta isjuhtu atšpogulota un weeglas, rošigas fantasijās apgarota.

Isteikmē tīkpat dsejstu, ņaturā plaschaku, simbolos un lihdsibās ašwai-nojoschi satirisku laikmeta dšihwes un lauschu raksturojumu Skalbe ņneedšis ņafatā: „Rā es brauzu Seemelmeitas luhkotees“ (1904). Originali winsch ņihmē tās ņchiras, tās ņabeedribas dalas karikaturu, no kuras patš zehlees. Se ir „meera un peetizibas mala“, „trekno zuhku seme“. Trekno zuhku semē namini rindā ņalikti, kā tirgo:aja pagalmā ņakrautas tabakas kastes — weenada augštuma, weenada leeluma; katram durwis paščā widū, un paščā widū uš junta ņarkans ņkurstenitis; neweena augštata, ņawadata mahjas iščufura, neweena torniņcha. Debesis nolaiščas aš mahjam semē kā peleti balta ņeena, ņkursteni tur eekwehpinajuschi melnas strihpas; pee winām ņchahwešchanai isfahrtā telahdina un ispuhtis zuhkas puhšlis; katram ehdam pret ņawu weetu debesis eesprausta karote, turpat karajas ari besmens. Saules un wehja te naw. Roki aug bes galotnēm, tapehž ka wineem naw nefur jasteepjas. Putni bes dseesmām, tapehž ka dseemas trauzē meegu. Silta migla, kas aplahj meera un peetizibas semi, dara eewehrojumu eespaidu uš zuhku barošchanos. Apaki nobarojuschees, ņahrti, mihtstos mehteliščos tehrpti zilwezini baro zuhkas, kauj un ņwehta leelās zuhku behres ar runām un dseedaschanu. Ikkatrs te paehdas, istaisa ņew masu laimiti kā zifas kaktā, noliekas un atdušas. Leelakā godā te meera un peetizibas praweetis Rungis, kas ņhogad runā uš mata tāpat kā pehrn un ašpehrn. Šchis semes eemihzneeku idealo jaunawu ņauz par wabuliti; winaš tuklais waidišinšch ņpihd no labširdibas un ņiršnibas, luhpu faktinos winai maišes drušzinās, bet medus pilite ņpihd soda bedritē. Šchi ņabeedriškā karikatura ir eewehrojams mahšlas darbs, warbuht, ne masā eewehrojams, kā druhmas laikmeta glesnas Skalbes nopeetnajā dšejā. Uš kaut ņahdam noteiktām atfewiščkām dšihwes parahdibām atteezinat winu newar. Ta naw politiska satira, bet wispahrejās dšihwes isjuhtas liriskis attehlojums. Tomehr Skalbe neapmeerinas ar ņinamas isjuhtas attehlojumu ween. No ņawa laikmeta nospeestibas, no meera un peetizibas semes winsch patš trauzas nešinamā tahlē un griš eerosinat ņawu tautu. Bet te winam klahjās kā frehšlas putnam, kam istrauzetam gaischas deenas laikā jastreen pa meschu: winsch

fitas pret kokeem, aiskeras saros, zelas un kriht. Pasakas sahmamā, juhrneeka brauzeenā us seemelmeitu, Skalbe attehlo ilgas pehz plaschuma, swabadibas un skaisuma. Neaismirstamas te wina glesnas un glesnu wirknes. Bet trekno zuhku semes peeredsejumi ir pahraf reala un smaga weela liriska dsejneeka rofās. No tās tahlal wairs naw steepjami mirdsofchee ilgu pawedeeni. Skalbe aifraujas fajuhfminata un fajuhfminoscha modinataja un asjaunotaja fauzeenos. Bet liriskas lihdsfleem naw eespehjamis raksturot zihnu, kas pehz sawas dabas swescha katram lirismam. Tapehz zihnas tehlojums masaf wehrtigs un waldfinoschs schaja peektā gada preefschwakara latweeschu inteligentu raksturojochā simboliskajā pasakā.

Masaf glesnās un glesnu wirknēs, teeschaki winsch scho paschu raksturojumu sneedfīs profas tehlojumā: „Skanas ij tahlumeem“ (1902). Jau paschā tehlojuma wirsrafstā ismanams jaunromantikas ilgu un tahluma teefsmju motiws. „Skanas ij tahlumeem“ ir lirisks dsejolis profā par kahdu skrihwera palihgu. Schis tips wehl sikhigali raksturo Skalbes un wina laika un zenteenu beedru dsihwes intereschu un eedomu apwahrfni. Skalbes skrihwera palihgam wifa dsihwe islikās tā breefmiga skrandu kaufse. Winsch smata un kuhnojās pa schim skrandām, pastahwigi winās sapihdamees, newaredams no winām atfwabinatees. Bet tā pagraba stahds wina dwehsele steepās ilgas pehz daila un gaischa. Ismifis winsch skatijās apahrt un meljeja jel weenas wzenigas gaischas krahsas schai dsihwe. Bet ap winu pluhda drehgna tumfa. Dsihwe winam likās pilna nabadfibas, nelaimes un rupja spehka, tā schnaudsofcha twana gaisa. Bet dabā wehl bij gaisma un brihwiba. Rā faulgreesis usseedeja wina dwehsele sapni un greesa sawus seltainos seedus lihdsi schai faulei. Wina firds bij pilna ar weenām domām. Nomodā waj sapnos, winam pastahwigi rahdijās seedos wiknojochas stepes un salas plawas klufos mescha lihktumos. Winsch brida lihdsi kruhtim pa augsto stepju sahli, ar ilgām skatidamees tahlē, it tā tur kahds winu faultu un gaiditu. Un kad wafarā, pastaigajotees, tahlumā schegli drebedama eefkanejās harmonika, waj plahweju dseefma pamafām attahlinotees dsifa aif kalna, waj baltis mahkonitis, weegli weegli pahrlēets ar wafara blahsmas aifpihdumu, weentuli grima aif mescha, — winsch sajuta neapturamu wehleschanos aifseet. Skrihwera palihgs pehz sawa sabeedrifkā stahwokka ir inteligents proletareetis. Pehz sawas psiches semneeks, kas newaribā leezas un panihfti sem dsiwes floga, kam swescha un nepeeejama zeetas zihnas teefme, lozit un pahrweidot paschu dsihwi. Wina skats nekad nesneedfās laukā no schaurā, paschajuhstas aploka. Pagasta waras wihrus winsch ar leelako ruhgtumu tura par apspeedejeem un isfuhzejeem. Ra ari tee no ziteem teef apspeesti un isfuhkti, ka tee ari smof sem sawa floga, to winsch needomā. Un us kureeni tad teezas wina pascha ilgas? Kur wina ilgotā laimes seme, kur winsch „klichdis nost no scho zilweku trofchnainā, puteklainā leelzela, pa masu klusu kahjzelinu, kas wihsees pa sahli un puēm, bafām kahjām bridis pa dsintartihreem strauteem, kuru skaidrajā pluhsmē mirdsedamas lihgofees salas lapas, dselteni un balti seedi, un masi akmentini mirdses sudraba bal-tumā“? — Us Krimu. „Zif tur skaisis! Kas tur ir par debestim un kahdi skaisiti, seedofchi kalni!“ Weenigā iseja no druhmās, pamiruschās, speedo-fchās dsiwes — behgschana us Krimu. Krimā naw ne speedofchās dsihwes, ne nospeestu skrihwera palihgu. Ne ar smeldsofchu, fchechowiski-melancho-listu ironiju, bet ar dsilako nopeetnibu un sajuhfsmu Skalbe tehlo scho naiwo teefmi. Neweens zits dsejneeks naw til skaisiti attehlojis sajuhfsmu, kad

dwehsele romantiskà eedomà raifas no wišam wašchàm un tà šapna mulšà teezas uš brihnifškò laimes semi. Bet teekšme paleek titai teekšme. Romantikeem, šilàs pukeš mekletajeem, pee fureem Škalbe peeder ar pirmo rindu, fo wišch rakštijš, naw no šwara aifšneegums un eeguwmš, bet weenigi titai pate šchi teekšme. Nebeidsamà nemeerà ar tagadni un apfahrtejo, neapflušinamàs ilgàs pehz kaut ka nahkamà, pehz kaut ka taškaka — tur romantikeem wiš dšihweš faturs. Ja ari wini šawu ilgu mehrki apšihmè ar kašdu konkretu preešchmetu, tad ari taš ir titai šimbols. Ari waroniš, tà wišch kurà tehlojumà ari nefaultoš, ir šimbols wina pašchu eekšhejai buhtnei. Un tapehz waram šazit, ka Škalbes štrihwera palihgš ir Škalbes pašcha dšejneeka buhtnes personifizejums. Un tapehz štrihwera palihga likteni waram štatit wišu Škalbes ta laika dšejas šakarigu ainu.

Tahds pats štrihwera palihgš pehz dabas, lai gan šchurnalists pehz profesijas, ir **J. Ukuratera** „Zilwekš“ (1904). Ari winam „šchi dšihwe ir tà plašchš nepahrredšams dihkliš, pilnš glotu un melna netihra ušdens un apnem wina un wišus zilwekus un krašta nawa nekur; wini wiš te dšihwo, kust un nudš tà gleemeschi, un pahri par wineem aifcet deenas tà peleki mahšoni, un muhšchu taš tà! Wišas šchis ehnaš un wiš akmeni ir pilni škumju — un nahweš un šchnaudš wišu tà ar neredšamàm wašchàm“. Ari winà „modàs karštas ilgàs pehz tahdas plašchas un štaifštas dšihweš, kašdas neweens wehl nawa ištutis. Tu titai dšihwo; dšihwo tà tew gribàs un neleezees šaifšitees. Ej nemi šcho plašchumu un dalkumu, wišš peeder tew un neweenam naw teekšbas tew kaut fo leegt. Pazeli galwu augšak par šwaigšnèm un luhko dšilak par bešdibeneem. Ir špehkš štiprakš par tewi, bet tu šmejees par wina, tu eš pašaules waldineekš. Tu dšihwo! Tu mostees! Tu eji kaujà! Kaujà pret zilweku šakroplošchanu!“ Ukuratera šchurnalists naw tit naiws tà Škalbes štrihwera palihgš. Wišch nostahdits plašchakà dšihweš lošà, pilšonu un šchurnalistu aprindàs, tapehz dšihweš tufšchumu un nošpeestibu pahreds taškak un dšilak. Wišch pareiš šaprot, ka zihnà pret dšihweš launumeem wajadšigs špehkš, reišem pat eedomajas, ka winam pašcham ir šchis špehkš. Wina ištò dabu atšedš autora rakšturojums: „Kaut gan winam bij špehku bešdibenis, šcheem špehkeem nedewa išejas.“ Ištis špehkš neluhkojas un neilgojas lai winam dod, wišch pats ištihna un laušch išeju. Ukuratera zilwekš naw idejifšs zihnitajš, bet romantifšs noleedšejš un šapnotajš. Nemeerà ar dšihwi, dšihweš eekahrtu un zilwekeem, rešonedamš, garàs juškmas šchuhpodamees, wišch klišt no weenas weetas uš otru. Weenigais, fo wišch reali aptwer un fo Ukuraters kautzik relješaki attehlo, taš ir šihkšpilšonifškàs šabeedribas peetiziba un kautriba. Šai wairak newajag, tà pačšt un gulet, ta nedomà par nahšotni, par labaku dšihwi. Šo tuwafu un šklaidrafu par šcho nahšotni un labako dšihwi Ukuraters nešaka. Wina zilwekš ir dšihweš šloga un tufšchibas ištšihštais šwešchineekš. Mehnešch-šehrdšigais, kaš neeet pa eelu, bet aifwehrtàm azim kašpelè pa jumteem, šchaubu un šahpu pilnà walodà un dšejifškàs glešnàs runà par brihwo dšihwi un par šaules kalneem. Bet wišš, fo wišch redš un rahda, ir rošchajnà miglà tihša fantafijas aina beš aptwerama šatura.

Sewiškš rakšturiga šchi aina Ukuratera pirmsrewoluzijas laika dšejolos. Pašaušle ir klufa, miruše un tumšcha. Bet pahri to pazelaš leela, šwaigšchu un gaišmas pilna debesš. Wiša seme luhkojas augšchà uš šwaigšnèm. Ari Ukuraters kalna kašpeja ilgàs škatas uš šwaigšnèm. Wina kruštis ir weena šajuhta: uš augšchu, bet ošra: naw špehka. Ilgàs želaš un želaš

un grimst atpakal us tās pašas miglainās, dublainās semes. Ukuratera pirmā laika dseja ir weenmuligi weenada, tatschu ihsta, peewilzigi fkaista fawās nebeidsamās reflektjās, fawā puzsimbolu, puzglesnu isteikmē. Neihstaka wina paleef garafos nefajstiti lirifkos tehlojumos, tur nenofkaidrota juhšma neatwer to tweramo, apjaušchamo weidu, kahdā weenigi zilwekam peeejamas otra fajuhtas. Peemehrām poemā: „U s f a u l e s k a l n u“ (1905). Waronis tur ir swejneeka dehls, ko newaldamas ilgas well pee fauleskalna karalmeitas. Par daudj te ir simbolu, glesnu. Formas un famehra fajuhta dsejneekam wahja. Wišs famestis juku jufām, raibi noet gar azim, juhšmu ne jausmu nefazehlis, apdseest un aismirstās. Aismirstās glesnas un simboli, aismirstās fauleskalns, un beigu beigās ari ta peleko mahkonu peegulusē pafaule, pah furu winam bij starot kà zela rahditajam wiseem melletajeem un fapnotajeem.

Bes spilgtas ihpatnejas nohrasas, bet ar sifmigu fawa laika koloritu ir ari **Wehšminu Karla** un **Jakobsonu Karla** dsejoki un lirifkas fkezēs. Winu dsejā ir ta pate fabeedrifkā pefimifma noškana, kas Skalbes un Ufuratera darbos. See pašchi motiwi, kas wišā ta laika dsejā. Ta pate ilgošchandās un teefšme nefinamās tahlēs, tikai wehl nenoteiktaka un miglainaka. Winu dsejas ahrejā formā nepahrprotami redsami spilgtaku laika beedru eespaidi, aif kureem kaut kahdas patstahwigu dsejneeku spēhjas naw ismanamas.

Zif spēhzigi peektā gada preefchwakara fabeedrifkā atmoffera eerosfina latweeschu rakstneeku, redsams jau no ta, ka ari tif nobreeduſchi un konserwatiwi rakstneeki kà **U. Sauleetis** naw warejuſchi atturetees winu eespaidam. Ro jaunee liriftee dsejneeki ispluhdina nefkaitamās fkezēs un dsejološ, to Sauleetis eewij garā epifkā stahstijumā — pſichologifkā etidē: „Dwehfeles weentulibā“ (1904). Protams, laikmeta raksturīgās fejas neredsam ari fchajā tehlojumā. Ne us dwehfeles weentulibu teezās tee, kas flepeni un atklati gatawoja pirmo tautas atwabinaſchanas un wišas dſihwes atbriwoſchanas mehginajumu. Ta pate wišpahrejā floga fajuhta Sauleescha etidē tomehr ispauschas konzentretakā, aptweramakā weidā. Wina kantoriſtis ir tuwu rada Skalbes fſrihwera palihgam un Ukuratera ſchurnaliftam. Ukuratera zilweks nolamā fawu fainneeku, kad tas praſa ihres famakſu. Sauleescha kantoriſtis wehl ſlittaki domā par fawu prinzipialu, kas neewajofchi ſmaididams to no ſtumjām domām zel pee darba. Paſcham winam naw nefa, waj ir loti maſ, un tas winu neapmeerina. Wiaſch meklē dſihwes kodolu, kas pehz wina domām atrodams dſihwes apmeerinajumā un laimē. Tas, protams, ir wiſai nenoteiktis mehrkis, ſewiſhki iſzilus stahwoſcham, fawai apfahrtnei pretmetā noſtahditam idealiftam=zenſonim, par kahdu domats Sauleescha kantoriſtis. Bet redsejām jau, ka romantifka nenoteiktiba ir ta laika rakstneezibas tipa raksturigakā ihpaſchiba. Sauleescha kantoriſtam ir nepahrwarams reebums pret pilſonu naudas kahri. Kur ween wiaſch greeſchas, wiſur redsama mantkahres gluhnoſchā feja. Lai tiftu pee naudas, zilweki lofas, glaimo, ſmaida, pahrdodas ar meefu un garu, wilto un draudē, bes ſchehlaſtibas ſchnauds zitam riſhli zeet. Pehz naudas trihſ wiſi pirkſti un kahri ſpihd wiſas azis. Naudas wara wiſu ſagrahbuse un ſagahnijuse, winas warā bagatee un nabagee. Sauleetis karifaturifki raksturo ſchis pafaules tipus. Tur ir ahreji peewilziga jaunawa. Ugums tai flaidis kà needrei, jaunibas ſpirgtuma apdwestis. Uzis winai war ugunigi usleefmot, bet balſs miſhſta kà no ſamta. Winai ir wiſs, iſnemot tikai dwehfeli, kura waretu eenahkt kantoriſta weentulibā un kuru wina paſcha dwehfele waretu ſweizinat

lā dahrgu mahsu, lā glahbeju un pestitaju. Bet pahrejeem tipeem nepeemihst nefa garigi wehrtiga un peewilziga. Tā weseļai turigai sīhšpilšonu familijai, ko interešē tikai dšimtu kronikas, un skandali un zitadi tulkšči neeki. Nekau-nigi semi lihdeji, danzotaji-studenti, jaunfungi kelneriški usgreesām uhsām, Don-Schuant garām uhsām, trekni usdšihwotaji plikeem pakaufšeem, iswirtuščas feeweetes kailām rotām un kruhtim un isaizinosšeem skateeneem. Gan Sauletiš reds tikai šchis pasaules wiršpusi, nespehdams atsegt wifu šcho parahdibu nenowehršchamos zehlonus kapitalistiškās eekahrtas un attihstibas dšilumā. Gan wina reebums pret materialisma brutalitati un garigo tulkšchibu pazelas tikai wina dwehsele un turpat atkal nogrimst atpakaļ, neerosinadams meklet išeju un nerahdidams nekahda augstaka mehrtā. Bet tā jaunš un spehzigš romantiska nemeera motiwš, Saulešcha tehlojumš sīhmigi papildina ta laika rakstneezibas wispahrejo ainu.

Šchajā pahrejas laika un wina rakstneezibas pahrskatā paspehjam eepa-sihtees tikai ar nedaudseem spilgtakeem rakstneeeem, kuruš ari turpmak fastapšim wehl weenā otrā etapa weetā, lihds kamehr warešim runat par wineem tā par noteiktām, fewi atradušchām un isweidotām mahššlineeku personibām, kuri naw wairs usstatami tā pahrejosčas laika parahdibas, bet kuri wispahrejai laika ainai peeschkir ari dalu šawas ihpatnejas nohrasas. Masaku rakstneeku un dšejneeku peektā gada preešchwafarā waretu usskaitit daudš. Uri wineem, bes šchaubām, bijiš šaws usdewums latweeschu šabeedriškās domas un mahššlineezistās isjuhtas attihstibā. Bet winu darbini peeder winu laitam un paeet ar to. Uri tos apluhkot ir fewišchka apzerejuma usdewums.

Veeturotees pee augščā apluhkoteem darbeem, waram usmest peektā gada preešchwafara rakstneezibas wispahreju raksturojumu. Redšam, ka laika-meta šabeedriškās un politiškās strahwas israda jaunus talantus, bet sinamā mehrtā iskustina un ašwels lihdsi ari wezos, zītā wiršeenā eestrahdajušchos. Laikmeta eespaids us abām šchim grupām naw weenads. Jaunee, kuri palla-ban iszelaš ar šabeedriško wilni, stahw tuwat atšwabinašchanas kustibas kodo-lam, lihds ar strahdneezibas un progresiwās pilsonibas išešchanu us atklahtas zihnas zela, peeslejas zeešchaki šchaj šabeedribas dalai un mehgina eestandinat šawā dšejā noteiktus zihnas motiwus. Pat tee, kuruš wehlaš fastapšim tā leelakos strahdneezibas pretineekuš un rewoluzijas eenaidneekuš, ap peekto gadu raksta un tulko nelegalas rewoluzionaras dšeesmas, kuras strahdneeki wehl tagad dšeed. Pašchi wini peedalas šlepenos pulzinos un pat aktiwi usstahjas atšwabinašchanas zihnās. Wezajeem ir pahraš daudš patriarchalā un tautiškā laika mantojuma lai wini spehtu no ta atraisitees un pahreet noteiktas, radikalas šabeedriškās tendenzes wiršeenā. Winuš ašņem laikmeta wispahrejš pesimismš, winu tuwatās apfahrtnes karikatūriškos raksturojumos ismanams wišas politiškās un šabeedriškās eekahrtas noleegums. Bet išeju no peekwehpušchās un peesmakušchās pasaules wini atrod tikai indiwi-dualā dwehseles weentulibā.

Redšejam, ka ne ihšais rewoluzionaras ašrautibas moments, bet taišni šchi dwehseles weentuliba ir ta laika rakstneezibas pahrwalditaja un notei-zeja. Apfahrtejas dšihwes noleegums, sozialais pesimismš ir kopejš wišeem ta laika rakstneeeem. Romantiskās ilgu juhšmas, newariga teekme laukā no dšihwes us kaut kahdu šaku puššalu waj teikšmainu šaules kalnu ispausčas wišos labafajos rakstneezibas darbos. Šweena, pat ta wistihraki estetiskā rakstneezibas darba waj weseļa wiršeena teekmēs ir weidot šabeedribas un

atfewischtā zilweka prahtu un juhtas pehz ſawa ideala. Tad rodas jautajums, waj ſchi dſihwes noleedſeja un nobehdſeja rakstneeziba no paſcha ſahfuma naw leelās atſwabinaſchanās kuſtibas pretineeze un kawetaja. Waj paſiwitates, dwehſeles weentulibas un romantisku ſapnu tehlotajeem rakstneefeem ir kaut kaš ſopejš ar ſabeedribas progresiwo daku, kura peektajam gadam tuwojotees arweenu noteiktat iſwirſas uš kolektiwas apweenibas un atklahtas zihnas zela, lai ar ſpehku atkarotu dſihwi zariskai patwarai un atbrihwotu tautu no nepaneſamā reſchima ſloga.

Tahdeem eebildumeem ir ſaws pamats. Tomehr nepareisi buhtu noleegt katru poſitiwu ſabeedriſku noſihmi peektā gada preekſchwakara romantiskajeem tehlojumeem. Meetpilſonibas un garigā ſaſtinguma ſpilgtee raksturojumi, beſ ſchaubām, eeroſina ſaſtinguſcho ſabeedriſko domu. Pamudina kritiſki luhkotees aiſſehrejufchās dſihwes purwā un meklet toš zehlonuš, aiſ kureem ſabeedriba grimſt arweenu dſilaki garigā apatiĵā, dwehſeles ſaſtingumā un nedailumā. Un ta ir ſwariga puſe tautas modinaſchanas darbā. Naw jaaiſmirſt, ka ari aiſ breeſmigajeem zensures apſtahleem toreisejeem rakstneefeem naw eephejams ſawas poſitiwās idejās zitadi iſteikt, tā tĵkai miſklainoš ſimbološ un miglainās ainās. Dſejneefeem naw eephejams wahrda ſaukt tautu mahzoſchās waras; wini war tĵkai liriski peſimiſtigoš tehlojumos iſpauſt wiſpahrejo laiſmeta ſloga ſajuhta. Ur wiſu to wini tomehr eephej radit tahduš neaiſmirſtamuš mahkſlaš darbuš, ſahds, peem., ir Skalbeš „Seemelmeita“. Taš leezina, zĵ leelš eepaidš plaſchām kolektiwām teekſmēm ari uš teem ſubjektiwajeem, ſewi nogrimuſcheem dſejneefeem. Tee aiſeet ſawā dwehſeles weentulibā ſewi meklet un ſewi luhkotees, tad naw ſabeedribas, kura wineem garā rada. Bet ikreis wini ir pulkā, tad tuwais plaſchums pluhſt uš to puſi, uš kuru teežas winu ſapni.

VIII

J. Rainis

Veektà gada preešchwakara rakstneezibà redsam raksturigas tuwojofchà negaisa pašihmes. Jlgas waj bailes pretim augofchaj rewoluzionaraj kusti bai, taš nešis weldsi istwihkufchaj dšihwei, bet warbuht ari šekels, ahrdis un postis. Preešchwakara rakstneeku pašiwitate it fewiški gaischi redsama winu imitetà, neihstà spehka un wehtras dsejā. Šchi laika rakstneezibas galwenais tips, škrihwera palihgs, ir tikai Needras nespehzigās dwehseles reala eetehrpa. Tapat wišā šchi laika rakstneezibā dšird Needras motiwu wariacijās — ari tur, fur domatas teeschas pretškanaš Needras mahšklai. Peekās, nespehka un škumju dsejai wajadseja šafekllinatees, idejiski šakunt lihds beidsamam, lai no tās, pahri wišai šchauribai un šeklumam, išaugtu spehka un zihnaš dsejneekš. Lai peleši šatumsufchā latweeschu dsejas apwahršfni balti šilbinofcha uslehtu Raina dseja.

Rainis (1865) ar Needru ir weena laikmeta behrni, tatschu katrs no teem itkà no šawas pašales, diwi preteji elementi, tà meegš un atmoda, tà uguns un nakts — kontrasti, šahdu naw dauds. Un tà pretišklibas itkai weena zaur otu šaprotamas, tà Rainis wišlabak apluhkojams kontrastā Needram. Persona, dšihwe un dseja weenā, persona, dšihwe un dseja otrā pušē, bet neweena šaejas punkta pa wišu liniju. Platai, šehri dšeltenai tau-tiskai bahrdai preti šahw šahnejs, nerwofš šaraukts inteligenta šejš; deew-wahrdu kandidatam šahw pretim teeffinibu kandidats, resignejojšam mah-zitaja weetas mešletajam, weetai labrahtigi atteizees nepraktiškš idealistiškš; religijai — teefibas, škumjam — šahpes, jušmibai — spehks, religijkai genialitatei — darba genialitate, tautiškumam — internazionališkš. Needram wišos šahstos un dsejolos weena un ta pate doma, Rainim it šchetrrindu pantā jauna ideja. Needram štepta, šaraina lirika, Rainim spehka aprautš dramatiškš. Needram šaturā un formā lokani wijams romantiškš, Rainim pirmajos dsejolos zeeti weidots klasiškš. Needra šludina šemneezifku individuališkmu, puhla instinkteem raško weeglas humoreškas par nowiltkam biškem un iškštām bliņu blodam, nogrimst mistiškās jušmās un beigās šahjas šchim pašam puhlim zelā uš brihwi un labaku dšihwi. — Rainis propa-gandē šawštarpejas pašchailleegšchanās ideju šihri abstraktā dsejā, taš pee-ejama tikai augsti attihštai mahšklas gaumei, bet tomehr teef šaprastš un godinats tà jauna laikmeta eewaditajš. Needra wišu mušschu runā un raksta par to, tà newajag runas un rakstu, bet tikai dšihwi un darbu, un tomehr wišā darbs dšihwē paleef tikai wahrdos, bet Raina wahrds top par darbu un dšihwo dšihwē. Uš Needras šahw iškireja paaudse, aiš Raina jaunā

gadufimtena zilwefti, eekarotaji un ufwaretaji. Šā Needra, preefch tautas strahdat ſolidamees, teef par brunu neſeju weenai ſchaurai ſchkirai, bet Rainis, dſihwakās, kulturelakās ſchkiras idzaleem kalpodams, teef par wiſas tautas tikumiſku atjaunotaju. Šā apmainas lomām nazionalists un internazionalists. Un tā galā wiſur un wiſiſhkaſās leetinās iſrahdas, ka Rainis negribedams war peepildit wiſu to poſitiwo, ko Needra gribedams newareja.

Latweeschu dſejā nepeeredſeta domu dſilkuma, ſajuſhmās augstuma un mahkſlas ſkaiſtuma ſintefe atweras Raina dſejā. Guſtibā un trimdā atmosfās un ſahf apſinatees Raina dſejneeka genijs. Jau paſchā ſahkumā, ſawas mahkſlineeka darbības pirmajā poſmā, Rainis pamatigi atſchkiras no latweeschu raſtneeku normaltipa. Tikko raſtit eemahzijeēs, daſchreis wehl neeemahzijeēs, tikko kahdu ſpilgtaku juhtinu tā ſiwtinu ſaujā notwehriš, latweeschu raſtneeks ſteids jau taiſit dſejoli. War ſazit, wiſch wiſpirms ir dſejneeks uſ papira un awiſes peelikumā, un tad tifat ſewi paſchā. Rainis ſahf dſejot tifat pušmuſchā. Pušmuſcha ſahpes, maldi un ſuhrs darbs graufees ap wina eefkateem, kauſejis wina idealus, lihds kamehr tur iſweidojeēs aſi ſlihpets, ſtarošs kristals. Schaubu wehji winu tikām leekufchi, lihds wina griba tikufe zeeta un nelokama tā tehraudš. Pušmuſcha nowehrojumi, peedſihwojumi, iſbaudijumi un zeeſchanas winu padarijuſchi apbrihnojami atſauzigu, wina dwehſeli kairi-juhtigu tā mimoſas ſeedu. No paſcha ſahkuma wina wihrifchkai gribai ſahrtotajas un waditajas loma wina inſtinktu ſtraujā teekſmē. Latweeschu raſtneeku normaltips wiſu muſchu iſteek no ta, ar ko paſaulē nahzis. Rainis ir pirmais latweeschu mahkſtneeks, kurā eedſimtee inſtinkti ar aſinatu prahta atſinu un ſpehzigas gribas diſziplinu ſaweenofchees ſaſtanigā weenibā. Sawu mahkſlineeka ſpehju pirmajā nojandā Rainis wiš neſteids gari garos pantos eelift wiſu, ko peeredſejis un iſjutis. Itkā ſawu nahkoſcho kulturās atjaunotaja uſdewumu apſinadamees, wiſch nodſilinajas ſewi, iſpehta ſawas intimakās teekſmes, ſawu ſpehku un neſpehju, tad keraš pee darba. Pee darba, kaš uſ weenu puſi, idejas galwenos wilzeenos, ſakriſtu ar wina paſcha dſinuleem un, uſ otru, iſteikſmē lautu eefpehju iſleotoees, papildinatees un attihſtitees wina walodas lihdsleku bagatibai.

Rainis tulko „Faustu“. „Faustis“ ir razionali domajofchas, ſawu ſpehku apſinoſchas, droſchi eemantojofchas pilſonibas ſihmigakais mahkſlas darbs. Strahdneeziba ir pilſonibas ſihwakā dabikā eenaidneeze, un Rainis winas ideologš. Un tomehr wiſch tulko pilſoniſko „Faustu“ (1897). Šas leezina par wina dſilo nopeetnibu un mahkſlas noluhkeem. Wiſch nerafchos materialu gara laika iſſinaſchanai, ne ari kailai propagandai. Wiſch strahdās preefch mahkſlas ſapratejeem un preefch teem, kaš mahkſlu grib ſapraſt. Seem „Faustis“ tihri eſtetiſkeem lihdslekeem eeroſinās dſinu muſchām zenſtees uſ preefchu. „Fausta“ tulkojums weens patš atſwer weſelu gadu deſmitu latweeschu raſtneezibā. It ihpaſchi tulkojuma waloda, wehl wairaf nekā darba ſaturs. Saturā „Faustis“ wiſpahri tomehr pahraf wahzifšs, ſweſchš poliſitiski nebrihwas tautinas pſichei, lai atſtahu paſchi juhtamu eefpaidu uſ winas mahkſlineezifko attihſtibu. It wahzifki-klaiſkās un reneſanſes pagahtnes aiſnemtee ſimboli, alegorijas un wiſš winos eetwertais idejiſkais ſaturs gruhti peeejams latwiſkai domai un ſajuhtai. „Faustis“ Raina tulkojumā latweeschu jaunatnei palizis tuwakš un ſaprotamaks tā originalā. Plaſchaki peeejama ir „Fausta“ lirifkā dala; tur ſewiſhki eepihito dſeefmini tulkojums ſaturā tuwu originalam, iſteikſmē preefchſihmigi latwiſkš un daiſch. Neeeenai tautai naw til laba „Fausta“ tulkojuma tā latwee-

ſcheem. Par to taiſni jabrihnas, kad eedomajas ween, zif truhzigi walo-
 das lihdselli Raina leetoschanā. Latweeſchu rakstneeziba tikai paſchā bei-
 dsamā laikā ſahluſe wirſitees pahri wezi weenteeſigās domaschanas un juſcha-
 nas robeschām. Jaunnationaliſtu jaunraditās walodas formas wairaf tikai
 noder iſſmalzinatas latwiſſtas dabas ſajuhtas iſteikſmei. Pee tam tās gal-
 wenā kahrtā paſtahw wezo wahrdu un formu kombinazijās. Latweeſchu rakst-
 neekam lihds tam naw nahzees lauſitees un meklet apſihmejumus un ſimbo-
 lus tihri filoſofiſtām abſtraſzijām. Šapat wiſch naw mehginajis pilnigi
 atweidot ſweſchas, augſtu attihſtitas kulturās walodas formu daſchadibu.
 Rainim, „Faustu“ tulkojot, wajadſigs weens tā otrs. Domu pa domai, tei-
 kumu pa teikumam ſaturā atdſejojot, iſteikſmē ſmalſki atſkanojot, wiſch beeſchi
 atduras pee jehdſeeneem, kuru wehl naw latweeſcha apſinā, waj kuru ſem
 paſtoralās kulturās ſpaيدا iſdſiſuſchi no apſinas, kam peenahzigu apſihme-
 jumu newar atrast walodas leetojamā materiala krahjumos. Šahdos gadi-
 jumos ejami diwi zeki: pee wezu wahrdu krahjumeem wahrdnizās un pee
 tihras tautas walodas ſajuhtas, kur iſ paraſteem zelmeem atwaſinami jauni,
 neparaſti wahrdi. Ša ir dabiska metode, pehz tās wiſos laikos leeli maht-
 ſlineeki iſkopj un paplaſchina walodas lihdselkus. Šchim dſejneeka-walodneeka
 darbam ir dauds leelaka noſihme, tā pirmajā azumirkli rahdas. Dſejneeks
 jaunai ſajuhtai un jehdſeenam rada jaunu apſihmejumu walodā, bet laſitajam
 jaunais wahrds eeroſina jaunu, lihds tam nepaſihtu un neapſinatu ſajuhtu,
 waj atwer jaunu jehdſeenu. Ša paplaſchinas zilweta garigās ſpehjas, tā
 pamaſām zelas wiſa kultura. Beſ walodas jaunradischanas darba Rainim
 loti beeſchi peekriht ari walodas pahrtahrtoschana. Sem ebreju retorikas
 eeſpaيدا latweeſchu walodā no laika gala eeweefuſchās ſmagaš, liriski ſteep-
 tas wahrdu formas un teikumu kombinazijas. Šahda iſteikſme noder juſh-
 migām runām ſwinigos gadījumos, bet ne dſejai, kur reiſem dſilai filoſofiſtai
 atſinai jaatſpulgſt dſidra walodas kriſtalā, un reiſem karſtām juhtām un
 ſajuhtmai jaattehlojas ſihmīgā gleſnā waj figurā. Rainim beeſchi jaatmet
 garās wahrdu galotnes un prepoſizijas, wiſpahri dauds wahrdu jaiſina, lai
 tee eetiltu iſhā faſtanīgā ritumā. Šautiski walodneeki uſtrauzas un bruht
 Rainim wirſā, negribedami ſapraſt, tā ne wini, ne walodneeki, bet dſejneeki
 rada un pahrrada tautas walodu. Protams, ſchis un tas tā rodas ari
 nedſihws waj dſihwibas neſpehjis. Bet leelakā dala Raina jaunradito
 wahrdu jau pahrgahjuſchi latweeſchu runā un rakstoš, latweeſchu dſeja be-
 teem wairš naw domajama. Wezā klaſiſtā „Fausta“ tulkojums ir palizis
 par walodas bagatibas krahjumu, no tā beſ miteſchanās nem latweeſchu
 jaunakā rakstneeziba. Rainis (kopā ar Uſpaſiju) tulkojis ari daſchus zitus
 Getes rakstus („Jaunā Wertera zeeſchanas“, „Egmonts“, „Ifigenija“, „Pro-
 metejs“, „Stella“, „Klawigo“, „Brahliſ un mahſa“, „Torkwato Taſo“, „Dſe-
 jas“), bet tee idejiſki latweetim maſaf ſwarigi, walodas ſinā weentahrtſhaki,
 dauds weeglak tulkojami un tulkoti. Beſ Getes Rainis tulkojis wehl ari
 Šheſſpira, Šhillera, Puſchfina, Vermontowa u. z. klaſiku darbus. Šihmigi
 ir tas, tā winu galwenā kahrtā peewelk klaſiſtā dſeja. Šajā wiſch atrod
 ſew gara radineekus ſawai domai, juhtām un eſtetikſkajam weidojumam, ko
 pahrſteidsoschā pilnumā ſaſtopam jau paſchā pirmajā wina dſeju krahjumā.

„Šahlas noſkanas ſilā wakarā“ (1903) ir nepilnas pušotra
 ſimta lappuſchu beesa grahmata, weentahrtſcha, ar nepretenziſu dabſcha-lapu
 ſihmejumu uſ wahka. Šamehr wajadsetu ſarakſtit beeſus ſehjumus, lai winu

faut zif peeteekofchi analifetu un apgaismotu fatarā ar dsejneeka dabu un atteezibā pret laikmeta dsihwi un fabeedriklam kustiabām. Schi grahmata, fawa laikmeta augstakās idejas pilnigakā isflana, pate ir laikmetis latweeschu kulturdsihwē. „Mehrneeku laiki“, „Bagati radi“, „Saws faktinsch“, „Lihduma duhmi“ — wijs farauzas, paleef mas, apflust aif „Tahlām noflanām“. Lihds winām latweeschu rakstneezibas straumite flusinām sifz ap basnizas behrseem, ap kapfehtas kalnu, fchaurā wadstinā nowirfas garam kahpostdahrfam, ganibām un plawinai pahri tekot peepilda linu mahrfu un pihlu dihki. Raina dsejā pirmo reis atweras juhra, kur bangas brahschas, un fugi lepni fazeltām buhrām trauzas uf tahlēm, kur faule aust. Pirmo reis latweeschu tauta iset juhramalā, klaufas, kà juhras fkaudree wehji swelpj kahpu preedēs, luhfo, kà kaijas fleegdamas nirsi un zelas if putoscheem wilneem. Tur plaschums, dsilums un spehts, wara un pretwara, zihna, pametums un uswara. Raina dseja atwer wifu dsihwi winas tagadneš dsilumā un pagahntes plaschumā! Wifu parahdibu dsilumos eespeeschas dsejneeka asinats prahts un mahflineezifka intuizija. Isprasto un nojausto dara dsihwi mahfklas tehlos, glesnās un musikā dwehseles leelatee zilweziftee spehki, naidš un mihlestiba. Mihlestibas un naida pilna Raina sirds. Itweens latweeschu dsejneeks dabā ir nosodits mihlet fawu tautu. Is fkmjām dsimst latweeschu dsejneeka tautas mihlestiba, lihdsheetibas pelekos metos austa winas fildā fahpju fega. Dauds simtu juhdschu tahlumā aif tihreleem, purweem un fileem Rainis nerimst domat par mihlo dsimteni un winas likteni. Wisus garos gadus winsch wehri klaufas, waj nedsirdeš seedona balsis, fkatš winam ilgās teezas uf dsimtenes puft, wifa dwehsele winam istwihfufe. Wehri gā klaufa, twihfmainas ilgās, dsilas fahpes, ismifums, pagurums, plaukstofchas zeribas, spehts — wijs dwehsele pahrlaistais nemeers Raina dsejā teefcham dsirdas kà tahlas noflanās filā wafarā.

Weenā paschā dsejoli („Senatne“) winsch burwigi-salgofchā gaismā atdsihwina wifu fenatnes romantiku ar winas lihgo dseefmām, spihdoschām jahnugunim, nahrām mehnefnizā, ar bahra behrneem bessaulites wafarā, melnu fchuhfku juhra, karā jahjofchu bahlelinu, ar pilskalnu, kas kahps augschā zaur duhmeem un twaifeem, ar trejkrasfainu faulitti, kas deg drihs sila, drihs sala, drihs farkana. Tautifko epigonu gara mantu krahjumi latweetim nerahda tif neaifmirstamu fenatnes ainu, kà Raina astonpadfmit rindas. Tas naw tikween estetifks atstarojums, atminā un eedomā weidota fenatnes aina. Raut kas, warbuht, pascha dsejneeka neapfnats, tomehr lasitajam un fkatitajam nojauschams mirgo fchajā trihskrasfu spihgumā. Kà plahni fegts pamats fihkām beeschām zihpslinām auschas katrai fchwihtraizauri, kà zeeta pamatsklana dsirdas wisgaram simfonijā. Otrā, wehl krahfchana un leeliskatā fenatnes dsejoli („Karatmeita“) fchis klusi nojaustais spehts teef redsams un twerams dsili simbolifkā tehla. „Karatmeita“ jau fkaidri redsams Raina dsejas fewifchkais raksturs. Tur wispirmš ir tihri estetifka simbolika, kam noluhks lasitajā-fkatitajā dsihwi eedwehsmet atfewifchku fkatu waj ainu. Schi fihksimbolika naw noluhks par fewi, bet lihdsfeklis un fastahwdala tam leelajam fabeedrifkas idejas simbolam, kas dsejoli apweeno atfewifchkos tehlojumus. Tas ir diwlahrfsch usdewums, un diwlahrtejus mahflineeka spehtus winsch prafa. Wispilnigakā weidā te jafaweenojas tihri estetifkai juhsmu kwehlei ar fabeedrifki idejifku domu. Raini isweidojusēs scho augstako mahflineezifkas radifchanas spehju sintese, tapeh3 wina

„Karatmeita“ sneedš pilnigu mahkšlas baudu tā estetiška dailuma mekletajam, tā šabeedriško ideju šahrotajam.

Senatnes romantika Raini war šaistit tikai uš azumirkli. Winašch išeet tagadnes peekwehpuschā gaisā, tagadnes dšihwē un zilwekos. Šagadnes zilweku representantešchais tips ir godigs pilsonis. Pahrtizis lauku gruntneeks, eedšihwojees šihktirgoni waj adwokatis-rantjē. Wina tehlam neder baltais, zeetais marmors, ne blahwi wišofcha bronša — drusku šašihkstejis mahls preekšch ta wišderigakais un parozigakais materials. Dšitu studiju, ilgas eepreekšchagatawofchanās, ahrtahrtigas ruhpibas darbā ari naw wajadšigs: rahma weentahrtšcha godiga pilšona ahreene un tās atšpogulota eefšheene. Nopeetnas uhšas, prahtigas luhpas, meermihligš degunš, pamatigš wehderš, zeeniba šwahrfu šihkafā krolitē. Šešheene — wišpahrigš špreedumš, atgremu domas, galwenais prinzijs: wišur pa godam, lehnām ar apdomu weikala leetās. Par fewi protams, ša pilšoniška filištira tehlu weido ne ša-juhšma, bet šatira. Nizinašchanu un dšilas šahpes atštarojofchā šatirā Rainis wehro godiga pilšona gahjumu. Tas ir rahtns tehwijas mihletajš, šas neašmiršt, ša naw jauštrauzas, bet jašargas, japazeefšas, jabuht meerā ar wišmasako. Ur galwu newar zaur šeenu šfreet, ar joni nefa newar panahkt, weenigais zelšch tikai gaidit un luhgt un zeret. Dšeja jau war ari eejuhšminatees, bet dšihwē pahrmehrš un lepniba išposta karjeru; labak dešmit reiš leekt muguru, nefa weenreis fleegt par netaišnibu. Pat pšaukas jamahš panešt, un kad eefšplauj aziš, tikai janofšlauka, jo pretim šit pilšoniš nepeedeem. Raina filištirs ir dšihwes ihštš, pat nepahrtšpihlets un nekarišets. Welti tahdam nest preti šawu dwehšeli tā rihta šauli šahrtos mahkonos, wišch pahrwilšš šegu dšilak pār aušim un guleš ween.

Par filištiri war runat dšelofchā ironijā. Bet šmagas šfumjas mahz, kad tahdā juhgā Jaredš bijušchais draugš. Ššhetrās rindās Rainis tehlo wina lištteni tā wišch brauz juhrā meklet jaunus zelus, noluhšt šehkli un wij tur few pehrkli. Ššhetrās ihšās aprautās rindās latweefchu pilšoništās inteliģenzes garā tragikomedija. Rahda lai buhtu dšihwe, šas tahdu zilweku rada un šo tahdš zilweks rada? Dšilā dšihwe duš šeemā tihta. Bet wiššpufē walā atšegtee šeklumi, peleki, netihri, puššofšchi, šemes šmafū dwehšofšchi. Šuškšas wilšdamās eet deenas, beš špehta, beš jehgas tās tā ašinis iš bruhzes lahšo. Dšilšch dšihwes reebums meefu un garu pilda mošām. Šelpas naw ištšaitit tirpšofšas dšihšlas, šmadšenes šagrufš, lozekli šaruhšt tā weza mašhina. Še atleek tikai šakofš šobus un zeest un nest un neašmiršt, ša tumsas dšilumos tomehr gaisma dšimšt. Raš tihraš un dšihwaks, tas no muhšhibas nolemts weentulibai; tam jaeet kalnā weentula šahpeja gaitā, šur bešgala šlufums šhnaudš širdi, bet fruhtis deg wišas šemes ilgas („Kalnā šahpejs“). Raina dšejolis „Kalnā šahpejs“ peeder pee teem nedaudššem brihnišchēģeem darbeem pašaules literaturā, šas iš šawa laikmeta un šawas šchēiras šajuhšmas dšimufšchi, atštano to augštako ideju, šas paleek tikpat ilgi, tā laikš un zilweze. Šahhdas mahkšlas modinošchais dšihwi-nošchais špehšš neapštahjas pee šabeedrišku šchēiru robeschām, neapštahjas ari tur, šur rāšas šawadibas un wehšturiški-politištee apštahkli šchēir tautu no tautas. Diwas šaules špihd pahr wišu zilwezi, un špošakā un karštakā no abām ir mahkšlas šaule. Protams, ne ideja par fewi — winaš individualā atškanojumā un ištēikšmes weidā mahkšlas dšihwiba un špehšš. „Kalnā šahpejs“ kaut žil palauj mums eefštatu Raina šajuhšmas dšilumā, wina mahkšlineziškaš radišchanas ritmā un no tā išaugušchā, ar to wišpilnigati

kopfaauguschâ formas plastikâ. Kalna kahpeja ideja naw noslaufita, ne isdomata, ne atfeschki pakerta estetiskâ rotalâ. Ta ir wifas mahflineeka dwehfeles spehzigi nojausta un isjufta. Un attehlotu wispilnigakeem impre-sionistiskas plastiskas isteikmes lihdselkeem. Dsejolis ir eefsheja dinamiska spehka un ritofchas dshiwibas pilns. Tahda konzentracijâs spehja, lakonisms idejâ un isteikmè, apshimè latweeschu mahfslâ un dshiwè jaunu spehku un darba laikmetu, wezâs juhsmu un ilgu pagahnes weetâ. Leela dala Raina dsejolu ir dshilas individualas weentulibas domu un fahpju kristali. It feschki domas Rainim dshinst un darbojas weentulibâ. Tikai tas mirst, uf to splauj, to famin barâ. Tadehl fargatees gara nabadshibâ fewi projâm fweest. Lihds beidsamam attihstii pascham fawus spehkus, pascheem few palihdsetees, pascham durwis wehrt fawai laimei („Pats“). Raina didaktiskâ dseja naw usmahziga un pretenziosa, tomehr fatura spirgtu audsinaschanas elementu, kura eefpaids jau ari dshiwè manams.

Bet zilweks newar muhshâm buht kâ stihwi fawilkta stihga. Papreefshu jaatfuhst, japaleef pawifâm mihsfam, lai pehz tiktu ruhdiis jo zeetats. Naida un ismifuma mozitâ dsejneeka firds nebeids alkt mihslestibas fahpju un laimes — weentahrfchas, zilweziskas mihslestibas. Winsch ir kâ alkana seme, kas kahri dwafo pehz augstu pahri lidojofcha walguma mahfonifcha. Tahdos brihschos selta twaikâ dsejneekam mirkst pafaule. Selta twaikâ atfufufe zeetâ firds glaimi fleezas pee fihka fabirufsha seedina, pee fihkeem kristala pirkstineem, zaur kureem aust diwas farkanas faulites, pee mafafâm kahjinâm, kas sib kâ balti firnifchi pa plahnu. Mihlas tit pilna firds, zit maijs faluma, zit seedofchs ahbeldahrs fmarfchas pilns. Zeetais idejas dsejneeks palizis lokams un fkanigs kâ fudraba stihga. Naw tahdas mihslestibas juhsmu nianfes, ne tik klufa aforda, fo wina dseja neiffskandinatu fapnainâ melodijâ. Rainis tahdos brihschos paleef par idilistu kâ Stalbe un ziti. Winâ ir dauds no ta, kas wisem mihslestibas dseefmineekeem, bet wehl wairaf ta, kas winu atfchir no wiseem mihslestibas dseefmineekeem. Wina isteikme bef weenas frases, bef weena banala tintes un fweedrainu pirkstu traipa, bef kureem naw parafis redset latweeschu mihslestibas dseju. Un ari pate Raina mihslestiba ir fweschadas, waretu fazit nelatwifkas dabas. Ur wifu dshilo maigumu ta tomehr naw parafstais fchaurais egoifms diwatâ. Wifâm intimafajâm Raina emozijâm, ari mihslestibu neifnemot, dshiwu sozjalu simpatiju nofrahfa. Dfitt fajusia, fskaidri apfnata, tihrà mahfklas formâ isteikta sozjalâ ideja ir Raina dsejas nefchiramais elements, winas leelakais dshilums un augstakâ wehrtiba. Winam jamihl feeweete, jamihl weens, lai zaur fcho weenu wifus mihletu. No mihslestibas filtas dwafochas winâ atmosferâ breestofchi plascha dshiwiba, nirb kâ juhra, staro wasaru uf firdim, kas seemâ un falâ. Silganu dshirfshetu mirgas met winam tuwâ spehka pilnâ firds. Lepnâ weentula tufschâ dshiweteef atfal faules filta un fposcha, un winsch atfal warès ziteem fauli wehstit mirufchâs fruhstis modinat zeribu. Mirufe wifa dshiwè, fo winsch wehrojis pa fawas weentulibas apmiglotu logu. Bet nu firds wairs nepaleef zeeta noleedsofchâ ironijâ. Mihlsta ta tapufe lihdszeetibâ un mihlâ pret wahrgo laufchu zeefchanâm. Seem japalihds; jatop zeetam, jaeet zihnâ uswaret waj krist.

Zihnas drosimè un uswaras jaufmâ tahli fkan Raina himna augstai idejai. Ta ir fawads, noslehpumains spehks, reisè fchauri subjektiwis un plaschi kosmifks, individualis un kolektiwis. Kas winas ugunis eededsees, tas newehro ne fewis, ne zita, nefkatas fahnis, tikai eet; wisapfahrt tumfa, bet winsch fawu wifofchu swaigsni reds („Weenigâ swaigsne“). „Kalna kah-

pejā" Rainis rahda idejiskā weentula atšēlschanās dramu, „Weenigā swaigsnē" redsam tragediju, kad šchis weentulis pa otru kalna pušt atgreeschās atpataf semē, zauri weentulibas klusumam, zauri miruschai dšihwei eet pee dšihweem zilweeem, eefildit winus augstakās idejas ugunim, eerosinat winos zihnas drofmi. Sawads ir Raina sauzeens latweeschu jauneklēem. Wezā mahziba skaneja: jauneklīm jabuht godigam, rahtnam, pasemigam un paklawigam. Rainis teiz: jauneklīm jabuht drofulim un pahrgalwim, laudis uf eelām lai skatas un brihnas. Ogles lai winsch kaisa pahr lawschu galwām, apsegu lai norauj, ditti lai runā, siboschu lahpu lai schilbina azis — uf preekchu lai steids uswaras drofmē, tad ari laudis beidsot sekos winam zihnā. Rainis raksta aisgrahbjoschu elegiju par peeminu jauneklīm, kas aiseet zihnas mutuli, un teef pahrnests stihws un klus. Bet wina luhpās fastinguschais nitnumis dset; wina nahwe daudseem dod dšihwibu un drofmi. Jaunekligas drofmes un spehka pilna ta sbeedribas dala, pee kuras Rainis nahl. Ta paaudse, kas netop weza un kuras wahrds ir legions, ta augš un weiks un leeks jauno gadusimteni un padaris few par wergu. Tā wifu garo nakti bijuse modra, zeetuse un neismisufēs, netahwuse isdšist dšili noglabatām dširfstim. Nu jaunā gadusimtena dwehsmā tai war atnemtees swaigas elpas, war isstaipit notirpuschās dšihlas, war adwehit logus un luhfotees, fur tahle aust kala gaisma. Bet ta ir tīfai dšihwaischa, spehzinoscha jausma. Dšihwē nefas nenahf no fewis. Jaunais laiks dširts, ja laudis to newedis. Sauretajs ar sawu tauri weens nespehji islawpaw zaur seenu. No malu malām wajag darbineeem nahlt, kopigā sajuhsnē, kopigā zihnā. Ne schehlotees, ne gaustees, ar spehku laust schauro loku. Jhstis spehks atbalstas uf trihskahrteja pamata. Raina dsejā jau redsejam wīnu, atfewischki nodalitu: dšihwes un zilwezes flogu, tihri zilwezisko teektidi palihdset few un ziteem, leelās uswaras nojaudu. It ihpachi schi bēcosamā ir ta zeetata un stiprakā. Wīnu ismana pat Raina wisdšilakā pefimisma un beszeribas ismifuma dsejā. Bet skarbi skana uswaras nojauda dširdas tahlo noskanu beigu dsejolos. Romantiska saldenuma ne fellās lihgsmas tur nawa. Latweeschu dsejai un latweeschu dabai sweschā zihnas fanatismā gawilē jauneklīs, kas ais fewis nolausis tilnu, dšihwē nogremdejis laiwu, kam wehtrās gruhst preti klinkchu frauas. Un zitreis Rainis skata un tehlo augstakas preedes kaphās pee juhmalas. Wehjsch nolausch winas — tapeh3 ka augstakas par zitām, tapeh3 ka wīnu skateens sneedsas peh3 tahlēm, bet flehptees un muguru leekt tās nespehji. Bet tahds spehks un tahdas ilgas naw isnihzinamas. Augstās preedes peh3 lawsuma par kugeem isnirst is uhdena, sneegt tahles fur saule aust („Lawstās preedes“). „Lawstās preedes“ ir Raina pascha un wina laika beedru, idealistisko rewoluzionaro zihnitaju dšihwes tehlojumis. Peektā gada preekchwakarā winsch jau reds leelā laikmeta saktumu. Aust jauna deena, pastara deena, kas pasauli sagrauj pelnos. Wezo pasauli, pahrdšihwoto, netaisno taisnibu sagrauj, lai jaunais, dšihwais un satofnejs war augt un attihstitees. Tomehr tās aiaw beigās; bet tīfai saktums bes gala garai zihnas un attihstibas gaitai („Gara gaita“). Utfahrtott Rainis sawā epiloga usswer, ka schai gaitai naw gala un robeschu. Ir weza pateefiba, uf dsejneeku, tā kuru katru zilweku simejama: kas sawam laikam dšihwojis, tas dšihwojis wiseem laikem. Sīpat labi wina atteezas ari uf sinama laikmeta, sinamas schēras waj sbeedriktu slahnu kustibu, tā uf wifas zilwezes attihstibu. Rafas pileens mirds patš sawā eekschējā skatstumā, bet pee tam atspogulo ari wifas apfahrnes ainu. Rafas pilee-

nam, warbuht, war peelihdsinat ari scho dsejoli, kas sihmigi noslehdj Raina grahmatu.

Ur „Tahlām noflanām“ Rainis parahdas tā pilnigi nogatawojees ihpatnejs mahkslineeks, kura raksturīgā seja raugas preti no wiseem wina wehlafeem daudsajeem dseju krahjumeem. Rewoluzionars dsejneeks, kusch peeflejas strahdneezibas atswabinafchanas kustibai un drofchi fludina zihnu par wifas dsihweš atswabinafchanu. Noteiktis sozialistis, kas tikai proletariatā reds augstakās idejas eemeesojumu un labakās nahkotnes neseju. Dsilfch domatajs, kas ihfos aprautos pantos eetwer wefelu sabeedriflas filosofijas sistemu. Ne failās prahtulās, bet wispilnigakā dsejifkā tehlojumā. Rā pirmāis noteiktāis strahdneezibas ideju un zihnas dsejneeks, Rainis radikali pahrweido ari wifu parasto latwisko dsejifko tehlojuma weidu. Romantifko ilgu un sapnu weetā winsch fludina zihnu un darbu, dsihweš noleegfchanas weetā dsihweš pahrweidoschanās idejas. Pasīwas ftumju lirikas weetā ar Raina dseju stahjas aktiws, spehla pilns dramatisms. Juhsmu glesnu un dabas ainu weetā plastifki tehli un dsihweš ftatu ainas. Preti parastai romantifki tehlojofchai ispluhfmei, Rainis mahza konzentretu klasifki plastifku weidoschanas mahkslu. Winsch eewerfa lgtweeschu dseju pawifām jaunā dsejifkās domas un isjuhtas apjomā un isfānā mahkslas isteifsmes pasaulē.

Wisā sawā turpmakā dsejā Raina seefkē gan teefchakā, gan waligakā, bet wiszauri nepahrtrauktā safarā ar latweeschu strahdneezibu, ar winas sabeedrifko zihnu un garigeem meflejumeem. Wina turpmatee dsejolu krahjumi tā nepahrsteidi wairš, tā „Tahlās noflanās“. Schi grahmata ir til dsila faturā un til bagata isteifsmē, ka turpmat Rainis war tikai tahlak isweidot, detalifet un papildinat to, kas winā aiffahkts. Wina pirmee dsejoli ir rakstiti dsila weentulibā un indiwidualas pahrdomas „Lufumā“. Un tur Rainis ir wisihstakš un dsilakš. Dsejneeka fajuhsmā winsch war strahdneezibas zihnai dsili lihdsidshwot, bet patš winsch ir atrautš aktiwai strahdneezibas dshwei.

Tapeh3 „Tahlās noflanās“ wina dseja leekās faturā til dsila un wispusigi plascha, isteifsmē til pilniga, ka nahkofchajeem krahjumeem to gruhti aiffneegt. Raina dsejneeka spehks naw tikai idejifkā fajuhsmā un pahrdsihwojumos, bet ari wiau ruhpiģā kristalisazijā. Tahds radifchanas weids eefpehjamš wislabaki tikai sinamā atstatumā no wina teefchejeem rofnatajeem spehkeem. Gruhti winā noturetees, kad dsejneeka pascha zilwezifkā fajuhfma trauzas lihdsi azumirkla dshweš mutuli. Dewinifmti peektā gadā Rainis ir rewoluzijas mutuli, dshwo un zihnas lihdsi, un dsejo par to, kas ahrpus wina un winā paschā. Wina „Wehtas sehjas“ (1905 gada pawasari) pantos atplakfnijas pirmās atlahtās sabeedriflās zihnas strejofchas ugunis, tee farkanee kahwi, kas astnainu zblahsmu mei pahr pamoduschos semi. Tas waronu laikš, kad neweens wairš nekatas atpakal, kad paschi tee sifkatee un bailigatee trauz pulkā lihdsi, weenas idejas weenoti, weenas fajuhfmas rauti. Schajā krahjumā ir neaismirifjami rewoluzijas laika dsejoli, kuros wifa leelā zihna atpogulota winas fimtejados weidos un noflanās („Laukā“, „Preefch ka tu dseedi“, „Waronu laikš“, „Skrejofchas ugunis“, „Aineeschu preesteri“, „Lai nahf, kas nahfdams“, „Jaunais laikš“, „Garām!“, „Wuhfu waronu kapi“, „Tomehr“). Ja ari scheem dsejoleem beefchi ween truhfst „Tahlo noflanu“ apfwehrtās un noflanotās plastifkās formas, tad toteefu farkstakš un aifraujofchakš wiau dshwais faturš, wiau kwehlainā juhfma, fajuhfminofchais spars un strahwojufchā energija. Latweeschu lirikā naw otra

dseju krahjuma, kuram tahds eespaids un swars teeschās fabeedriktās zihnās, kuram tahds warens dšihwes wirsitajs spehls, tā Raina „Wehtras sehja“. Un kur ween latweeschu tautā, it sewišchi strahdneežibā, ataušt plaščakš zihnās laiks, „Wehtras sehja“ leekās tā teeschi winam rakstīta. Ta jau ir ihstās dsejas galwenā pašime, ka wina nekād nenowežo, lai ari rakstīta šchis deenas zihnai un winās schleetami pahrejochām parahdibām.

Rainis paleef ar strahdneežibu ari winās tahlakā kluhmainā gaitā. Pehz peektā gada nahf schaufmigā reakzija. Birmee atswabinaščanās mehginajumi apspeesti, zihnitaju rindās iskleedetas — ari dsejneekam jododas trimdā un šweschumā. Pahrdšihwojumu bagataks un šahpu pilns winsch no tahleenes wehro sawas tehwijās postu, pagurst smagās šlumjās atkal pazelas nesalauščamā nahlotnes zeribā. No šweschuma winsch atkal suhta „garā tuwejeem mihlā dšintene“ diwūs dsejolu krahjumus: „Wehja nestas lapaš“ un „See, kas neaismirst“ (1910). Pirmāis no teem ir konfīzetās „Rlufāšgrahmataš“ šahšinats, zensures prasijumeem wairaf peemehrots isdewums. Ta eewadā winsch patš runā par atlaustu gabalu no darba, kur wina tuwineeki no weenas domu strihpinas išschketinas wefelas domu wirknes, tik garas un grodas, ka tās neetilpst dsejā, bet iswehrypamas tikai dšihwē un muhschibā. „Patš laiks dsejo lihdsi, un katrs weens no jums, kas dara laika darbu un juhtās tā masa dala no wišuma, ir dsejneeks, jo masa muhsu deenas dsejo darbā pašu zehlato epopeju, un ta ir tikai eewada dseefma. Ur nodomu esmu wairijees no jauki krahfotām glesnām, raibi sawehrteem wahrdu wišuleem; šche tikai juhtas, kahdas iswerd no neaišlehgtas firds. Ir notikumi, kuru eekšhejā dsejifkā fajuhša tik stipra, ka atraida isteikščanu poetišeem lihdselkeem.“ Pamatščkira ir atkal atspeesta wezajā werdsibā, un klušu winai štan Raina dseja. Waronu šahpes un nahwe ir tik weenfahrschi leelifka, ka šails notikums jau ir sawā šinā aiskustinosča dseja. Raina lihdsščinejā dsejifkā isteikšme šinamā mehrā itkā aišlehpj notikumumu waj faktū, kas patš par sewi eedwehšmē ar sawu weenfahrscho tragifko faturu. Weenfahrscha un sawā weenfahrschibā tragifka ir wiša darba laušču šchiras dšihwe. Šchis dšihwes ihsto buhtibu dsejā newar izzelt wezās mahšflas raibi-wišulaineem tehlojumeem. Raina jaunajos krahjumos war useet itin tā teeschas proletariškas isteikšmes mehginajumus, aprautu, teeschu, nemahšlotu dsejifka tehlojuma formu. Somehr dsejoli, kuros ta usejama, nepeeder pee labafajeem krahjumos. Raina išmalzinatā isteikšmes weifliba wišzauri redsama, bet formas weenfahrschibas prinzijs naw konsekwenti isturets, štilā naw weengabala šastanas un iššanas. Bet to winsch eewadā išfaka, naw ari formas weenfahrschibas prinzijs, bet pilniga atteikščanās no formas, no „isteikščanas poetišeem lihdselkeem“. Bet beš dsejifkas isteikšmes naw pašas dsejas, ari proletariškas dsejas nē. Atklahtibā išnesta dsejifkas fajuhšmas šailā weela šabeeš, pahredojas, pašaudē sawu eekšhejo wehrtibu un no ahreenes naw pašštana. Marmora gabals eekšheji eeklehgtā weidā fatur šinamā tehla ahrejās formas; bet mehš winās redsam, išjuhtam un usnemam tikai tad, tad mahšlineeks winās išlobijis, atswabinajis no leekā un nepeederigā. Kas peeradis pee Raina stingri weidoteem tehleem un wišmaineem glesnojumeem, tam weens otrs dsejolitis šchajos dsejolos leekas auksts un neišjuhtams. Somehr leelais wairums dsejoli ari te aiskustinoschs sawā idejifkā dšikumā un pateeščām weenfahrschas isteikšmes škastumā. Klusi ir atšewišchlee dsejoli un kluša winu šopejā nostana. Un tomehr ta ir ihsta fabeedriška un mahšflas špehta dseja, jo ihsts spehls war

bucht ari klufs. Schajās rudens dseefmās issfan wifs, kas pa peezeem gadeem wilnojis dsejneeka juhtas un domas, kas pahrlaidees tā wehja schalka, aif kuras lapas un sika faulite pamasam rimdamas lokas, kas tā neapturams swans reis eelihgots nebeids dwehfelē dunet. Dsilās domās winsch eet gar juhrmalu un dsird laiwineeka usaizinajumu, kahpt wina laiwā. Winsch flumji papurina galwu: us mahjām — nē, tas newar buht („Una barca“). Redf winsch tahlus logus, kur reetedama un atkal atausdama spulgo faule; wisapfahrt ir ehnaš un sehraš, tikai tur ween wehl kaisf farkanas leefmas („Zahlee logi“). Wisi atminu pawedeeni faistas ap darbu, kas fahfts un nenobeigts, ap mihleem zilwekeem un beedreem, ap pahrdsihwotām fahpēm un neisdsihwotu lihgfmi. Mehš efam tee, kas neaismirst, faka Rainis par fewi un teem, kureem weltitas wina grahmataš. Winsch fajuht dsilas fahpes fawā emigranta weentulibā, bet neisfamist. Indiwidualee pahrdsihwojumi tomehr fweras fabeedrifkā kopumā, fawas zihnitaja schkiras nefalauschamā spehkā. Winsch tomehr pluhst lihdsi tā straumes rauts fokš seedona pluhdos („Leelais meers“).

Dsejojumā: „A ve soll“ (Efi sweizinata, faule, 1910), Rainis itin tā apweeno wifu peektā gada kustibas pahrdsihwojumu un nosfanu bagatibu. Pehz ahrejā fischeta dabas Rainis fawu dseju eedalijis trijās nodalās: „Ugra gaita“, „Seedu fwehtki“, „Wehla reeta“. Pirmā eetwer fewi faules pirmatnejo, brutalo zihnu ar wifam naidigām pretwarām. Spara, trofchna, afu luhstofchu staru, spilgti pluhstofchu un mainigu krahfu, eewilnotas karstas elpas pilna te Raina dseja. Leekās, itā mehš luhkotos, tā spehziga musk-fota rofa, wifās dsihslinās lihdsi beidsamam fasteepdamās uswelt stihwu loku, tā silgana tehrauda bulta aiffreen fwilpdama, tā uswaras fleepdeens islauschas karetwim pahr luhpām, tā kruhts winam brihwi atelsh un winsch sper drofchu foli us preefchn. Rad seemas un tumfas wara falausta, tad faule atlaisch fawus postigos pawadonus-zihnitajus. Noflehpj fawus afos staru schkehpus, apflehpj fawu nikno naidu. Naw wairs dragatajas-ahrditajas. Wifas dsihwibas un gaismas mahte raugas fildi elpojofchām azim. Wifs atfel un raisas seedos. Bet pamasam eefkanas flarbas flanas schajā seedu fwehtku simfonijā. Sahfumā fleepenas, nebihstamas, bet pamasam paleef flarbakas un draudofchakas. Alf faknēm aifflehpufēs atbihdita nakts paslep-fchus kaisa falnu maigā fahlē. Un pamasam atkal eedegas wezā zihna stary fauli un falu, stary gaismu un tumfu — bet nu uswara manami fleepzas us pehdejās pusi. Apbrihuojami pilnigā formā Rainis tagad eeweido fawus mahflineezifkos pahrdsihwojumus. Tas ir brihnifchki flihpets kristalkaus, — furu pusi greefcham faulei preti, ta falgo warawihkfnes krahfās. Nekur zitur Rainis tif pilnigi naw isleetojis fawa leelā, wispusigā talanta ihpatnejos spehkus. Se winsch weenoti, mahflineezifkā faskanā laidis plafchi darbotees faweem raditajas dwehfeles impulseem, kas atschkirti, aprauti eerobeschojas pirmo dsejofu ihfā, stingrā formā. Dsejojuma ahrejais fischets prafa flaidu epifka tehlojuma gultni. Bet tā tā ta fleepzas pa stahwu peegahsi, winas pluhdumam neatflahbst dramatifks straujums, spehks un aistrantiba. Lai mehš ne tikai flatitu, bet ari pateefchām redsetu katru wilniti, katru burbuliti, katru uhdens piliti winas atfewifchlā ihpatnejā fkaistumā, tad Rainis to rahda fawas lirikas brihnifchlā wismā. Lirika tomehr ir tas galwenais, weidojofchais un wadofchais schajā issuhtas un tehlojuma weidu weenibā. Lirika tomehr ir Raina mahflineeka dabas pamatelements. Saisni lirikā winsch fneeds arweenu jaunū krahfu un flanu, glesnu un musikas fkaistumu. Ifkat-

rai situāzijai winam ņawš tehlojums, iņkatrai usmirdsai ņawas trahņas, trahņu ņaweenojumi un kontrasti, iņkatram troņnim ņawa peestanota melodija. Raina dņejā naw neweenas fraņes, katrs teikums no paņĶa laufeta, paņĶa weidota ņelta. Raina episkā dņeja, neņlatotees uņ ņawām peeždesmit ņeptinām lappuņēm, leelās ihņina, ihņi imprefionistiska, beņ steeptibas un beņ leekeem peeņarinajumeem. Uri ņā weenņahrņĶam dabas tehlojumam, ņĶai Raina dņejai buhtu augņta mahņņlas wehrtiba. Bet mehņ pazelam pret ņauli kristolā laufu un redņam, ņā wina wiņmainā warawihņņneņ rotalā neween no ņaules, bet wiņwairaf no ta ņeltaini dņirņtoņĶā ņatura, ņahds winā eefņĶā. Wiņzauri dņejā iņmanams, ņā ņĶee dobas tehlojumi dņejneekam wajadņigi tiņai ņā eerahmejumš zilweņa dwehņeles, dņihweš un dņihweš mainu glesnojumeem. See ir simboliski glesnojumi, dņila idejiņka ņatura atņpulga. Raina dņeja wiņpirms ir pahrđņihwotā kluhmainā peeĶtā gada simboliski attehlojumš ar wina preeņņwafara jauņmām, leelo zihnu ņajuhņmu un ņejojofĶo reakziju. Tomehr, ņas iņdeenifņĶam zilweņam leelās ņā peeplidņĶanās un beigas, ņā dņihweš galejais poņms, to dņejneekš redņ tiņai ņā paņahpi ņary daudņām, ņā ņagatawoņĶanos un pahreju uņ wehl augņtaku un pilnigaku. Un galu galā, tagadneš dņihweš kluhmaino mainu wiņņĶ ņaprot tiņai ņā weenu zehleenu ņabeedriņkas attihņtibas gahjumā, ņā leelās paņaules gadu ņahrtas, ņas gan tuhņtoņĶ gabds, tomehr muhņĶām un nenowehrņĶami atkal un atkal atgreesĶas un eet tahdā pat mainu ņahrtibā. MuhņĶiga ir zihna ņary gaiņmu un tumņibu — nekad wina nebeigņeeš, jo tad beigtoš ari paņaule, zilwekš un wiņš. Raina dņejas glesnojumi ir ņĶis filofofiskās atņinas simboliskais eetehrpš. Dņejas eefņanās tas iņteiktis nepahrprotami ņĶaidri. Wina dņejneela auņš dņird ņolu noņĶanu no muhņĶa ņpehĶa, ņas nahņ zaur neweidibas tufņneņi un ņĶanot pilda wiņumu. ņĶis ņenās ņĶanas, ņĶo wezo dņeefmu wiņņĶ mehginajis atņanot. Rā wina ņaukt, ņĶo ņpehĶa un mainu parahdibu ainu — par zihnu, kufņtibu, dņihwi, wiņš weens: tiņai ainu dņejneekš redņ, tiņai simbolu — ņauli. Sinama ņabeedriņka laikmeta dņejiskais tehlojums nemanot eewirņa plaņĶatā, wiņuaptweroņĶas koņmiņkas zihnas eejomā. Rā dņejiska nojauņma te pirmo reiņ eefņanas tas prahņneziņkais motiws, ņas wehĶafos Raina darbos pamafām iņweidojas par wadoņĶo melodiju.

Emigranta dņihwe ņweņĶumā, tahlu noņt no tautas un it ņewiņĶi no latweeņĶu pamatņĶiras no winas nerimtoņĶās roņigās darbibas ari wiņdruhmatajā reakzijas laikā, atņahj manamu eefpaidu uņ Raina un wina dņejas tahĶako attihņtibu. Iņkatrs dņejneekš ir meĶletajs, ņamehr ween wiņņĶ elpo un ņtrahdā. Rainis tahds ir diwtahrņĶā mehrā. Ta pamatņĶiras paņaules atņina, ņas iņpaufĶas wiņā wina lihđņĶinejā dņejā, tas dialektiskais attihņtibas gahjumš, ta zihna ņary waru un pretwaru, ņas attehlojas wiņos wina darbos, wina dņejneeka dabā prafas arweenu tahĶaka riņinajuma un leelaka plaņĶuma. Proletariata zihna winam paleek itĶā par ainu wiņa laufĶu kopuma teekņmei pehž brihweš, leelafas ņĶaidribas un pilnibas. Ta beigu beigās winam modina wiņas paņaules, wiņu koņmiņko ņpehĶu traufņmeš nojaudu. Pehž ņĶĶiru zihnas pahrđņihwojumeem wina ņahņ peewillt wiņas zilwezes zenteeni uņ kopeju mehrĶi. Pehž noteiktis ņabeedriņkeem motiweem wina dņejā arweenu dņirdamali ņahņ ņĶanet filofofiska doma, ņas eetwer ņewi atņewiņĶu weenpatneju likteni un zilwezes attihņtibas gaitu. Noteikta eerobeņĶota laikmeta weetā wina peewell muhņĶiba, ņas naw wairš pahrrēņama un uņņtatamos tehloš un ainās attehlojama, bet tiņai dņejiskās jauņmās twe-rama. ņĶis jaunais wirņeens nomanams wina „weena rituma ņeemas

dseefmâ": „Gals un fahkums“ (1913). Grammatas pirmajā lappusē ir weltijums: tew, pamatschkira. No pirmā azu usmeteena leekâs, ka schis teizeens te neweetâ, ka Raina dsejai naw wairs til teescha sakara ar pamatschkiras dsihwi un zenteeneem, kas ar filtu straumi muhs apnem wisâs wina lihdsfchinejâs grammatâs. Tur, peemehrâm, ir dsejoli („Weens atoms“), kur weenpatna tragiskâ liktena ainâ no smagi filosofiskâ tehlojuma gruhti islobit domu par atfewischkâ zilwela sakareem ar wisâs zilwezes kopumu. Tur ir prahtulas un sentenzenes, domu graudi bes parastâs dsejiskas eetehrvas, domati tikai galwai, ne juhtâm; un winos eetwertâ doma beeschi ween atgahdina filosofiskas abstratzijas waj dsejiskas nojaudas, kam naw zeescha sakara ar proletarisko usfkatu un wina dsihwes dsito, bet tomehr ahrfahrtigi weenfahrscho buhtibu. Tikai wisu beeso grammatu weenâ laidâ lafot, waram ustwert wadoschâs domas pawedeenu, kas to faista ar eepreekschejeem Raina darbeem. Neredsam te wairs dsejneeku, kas stahw sawas schkiras widû un ar wiseem juhtekleem un juhtâm teeschi pahrdsihwo lihdsi winas zihnas, winas eeguwmus un faudejumus. Te ir domatajs, kas no zihnu pahrdsihwojumeem un isjuhtâm isloba winu idejisko faturu un pazel to par wisuma dsihwes un teefmju simbolu. Winsch nekata un netehlo wairs waru un pretwaru un nebeidsamâs pretischkibas, kuras japahrwar pamatschkirai. Winsch raugas wisâs dsihwes nemitigâ ritumâ bes gala un fahkuma un skata to augstako weenibu un faskanu, uš kuru teežas zilweze, kuru apsinati un nelokamâ gribas spehkâ isweidot mahza ta pate pamatschkira.

Wisu pafaules kara un behglu laiku un tâpat rewoluzijas otro zehleenu Rainis atrodas sweschumâ. Winsch nepeedsihwo wehsturisko 1917 gadu, Kreewijas un lihds ar to ari Latwijas atswabinaschanas pateeso fahkumu. Nepeedsihwo ari wahzu okupazijas un fabrukuma laikus, Latwijas republikas dibinaschanu, Padomju eelahrtas, Bermona zihnu — wisus tos wehsturiskos notikumus, kas pehdejos sešchos gados gahjuschi pahrlatwju semi un tautu. Totefu wehrigal winsch feko teem no tahleenes pehz tâm finâm, kas winu aissneeds. Patstahwigâ, neatkarigâ Latwija ir tapufe par wina sapni; par to winsch domâ, kad leelâ kara situazija ir tâ noswehrufes, un apstahkli Kreewijâ eegrosijuschees tâ, ka par to domat naw wairs tihrà fantastika. Wina dsejâ tagad fkan doma par weenotu latwju tautu, par latwju walsti, par latwju walodu, par latwju dwehseli. Kad wahzeeschi eenehmuschki Kursemi un apdraud Rigu un Widsemi, dsejneeks eet fuhdsetees faulei par netaisnibu, kas latweem jazeesch no swescheem warmahkâm un apstiprina sawu nelokamo pahrliezibu, ka nenomihdis un neisskaidis latwjus, ka wini paliks pee baltâs juhraz, kur peeztuhkstosch gadus dsihwojuschi. Muhschâm nesadalis Daugawas abas malas, Widseme, Kurseme un Latgale paliks weenotas un muhsu seme. Muhsu seme, ta ir walstis. „Pascha semi, pascha walsti, laimi, pascha darinatu, pascha walsti kungs.“ Schis motiws daschadâs wartazijâs isskan Raina frahjumos: „Sweika, brihwâ Latwija“, bet it sewischki „Sehrdeenu dseefmâ“: „Daugawa“ (1919). Dseefma fadalita tschetrâs nodalâs: Melnâ Daugawa, Sarkanâ Daugawa, Baltâ Daugawa un Saules Daugawa. Daschadu simbolisku tehlu un personifikaziju dsejiskos dialogos Rainis tur tehlo wisas tâs zihnas, kas pehdejos gados ploskuschâs ap Daugawu un wisâs daschadâs pahrwehrtibas, kas Latwijai japahrdsihwo, kamehr wina titufe par patstahwigu walsti. Dseja rakstita tautas dseefmam peeftanotâ ritumâ un glesnâs. Estetiska weidojuma finâ Rainis „Daugawâ“ atmetis

glesnaino isteifsmi un peegreesees lirisma pilnam episkam stahstijumam waj, labaf safot, liriski-dramatiskai baladas formai. Ta naw weengabala, weetam itin ka steapta, weetam ais gruhti atschifrejamam personifikazijam dsejneeka doma neskaidri islobama. Bet zihnas pret wahzu eebruzejeem schi dseja fajuhfminaja us entusiesmetu isturibu.

Ra masz intermezzo Raina dseja minama grahmatina behrneem: „Selta feetinsch“ (1920). Taja ir wesela wirkne sifku dsejolischu, it fewischki ar behrneem pasihstamas apfahrtnes tehlojumeem. Raina roka ari te ir manama. Tomehr dsejolischki nefasneeds Uspasijas behrnu dsejas intimo sifsnibu un daiho graziositati.

Raina pehdeja dseju krahjuma: „Treji lofi“ (1920) apweenoti trihs atfewischki zilki: „Uf mahjam“, „Addio bella“ un „Schuhsku wahr di“. Schajos dsejojums Rainis teescha un sifka ka jebkur zitur peeweerses sawa pascha personigeem zilwezissem pahrdshwojumeem un ar teem faistitai subjektwai domai par sawu mahflineeka usdewunu un noluhkeem. Ur „trejeem lofeem“, laikam, domatas trihs attihstibas un isweida pakahpes dsejneeka dsihwes un darba atsinā. Itweens no trijeem zilkeem ihsteniba ir par fewi sakarigs, weenas pamatdomas weenots dsejojums. „Trindineeka sapnis starp diweem zelem“ („Uf mahjam“) tehlo dsejneeka domu pahrdshwojumus diwejos zelos: no trimdas Kreewija us mahjam un un atkal no dsimtenes projam jaunā trimda. Dsejoma ir daschi ahrkahrtigi skaisi Wolgas apwidu un dsimtenes weetu atminu tehlojomi. Sehra szeptizisma apdwehfsma tur dsejneekam wajadsiga tikai preefsch ta, lai iszeltu neatlaidigo domu, ka nekur winam naw peestahjas un palitschanas, naw mahju ne dsimtenes; muhscham winsch ir zela starp to, kas bija un to, kas buhs. Nemitigam mekletajam, dsejneekam weenmehr japaleef tajos gara wilnos, ko sauz par pascales dsihwi. Nemeera pilns, eefschejas skaidribas un darba plashuma shahpdams, winsch ir ka nenogurdinams skrehjejs, kas tezas us sauli. — Dsejolos „no Dagda skitschu burtnizas“ („Addio bella“) tehlotā nabaga latweeschu emigranta mihlestiba us italeeschu jaunawu un winas tragiskais gals. Sihra mihlestibas lirika schaja grahmatā atgahdina nodalu: „Selta twalks“ „Tahlās noslanās“. Sikai te wina no atfewischka mirkla, no pahrejoscha momenta apdwehfmotajas palikuse par wisu emigranta dsihwi apnemoschu traumī, labaf safot, par laikmetu emigranta dsihwē, kura winsch mehgina atguht sfehku pagahtnē saudetā atswaram un nahkamā nesinas nowehrschanai. Dsejojums fastahw no ihfam liriskam skizem, atfewischkeem impresionistiskeem pantineem, agrautam ainam un ihseem, juhsmas pilneem teikumeem un isfauzeeneem. — „Schuhsku wahrdos“ wisplashaki ispauschas Raina subjektwai, filosofiska doma par personigas pilnibas meklejumeem un wina nemitigeem pahrweideem. Te ir tahlās risinajums tai paschai domai, kura stipri dsirdama jau „Galā un fahkumā“. Dsejneeka dsihwe ir weens weenigs nerimstoschs ritums — wisa aissneegta un padarita pahrwehrtejums un atmetums, jaunu atsinu un jaunu zelu meklejums, kuri wirsitos aishween leelakos plashumos un dsilakā dsiumā. Schaja krahjuma gandrihs nemas wairs naw liriski-glesnainu tehlojumu, bet tikai intelektualas ekspresijas ar pagruthi islobamu domas faturu, agrako sententschu un aforismu gara.

Raina dramatischo darbu rinda eefahkas ar „newehsturisko joku lugu is pagahjuscha gadu simtena beigam“: „Pusidealistis“ (1904). Pusidealistis ir „fenzibas“ idejas ugunis eededsees lauku fainneeks, pus

idejiskis fanatiks, pus gelis. Somehr fakaufet tragisko un komisko weenā personā Rainim naw isdeweēs; neredsam dsihwu zilweku, kura dabā atfewischtās fastahwdalas faauguschas zeeschā fawstarpejā weenibā. Pusidealista rakstura fwešchi pretiški elementi leekās tikai fastatitti, aif to wina darbiba naw wiszaur peeteefoschi un pahrllezinoschi pamatota. Lugas skatuwes panahfumeem kaitē ari tas, ka wina parahdas par wehlu, kad fenzibas fults tā laikmeta raksturiga parahdiba galigi isbeidsees, kad jau ari Needras konstruetais jaunnazionalisms wirfas nost no fadsihwes skatuwes. Rā tihri literariskis darbs, tā weikli faskanotos pantos rakstita dramatiska dseja, „Pusidealists“ ir peewilzigs, un rahda Raina dramatiska raksturigos panehmeenus.

Veels mahkklas darbs ar eewehrojamu idejisku un audstinataju spēku ir „fauhgreeschu pasaka peeazos zehleenos“: „Selta sirgš“ (1910). Ir peeauguscheem rakstitas lugas, kurās tikai behrns ar patiku war noluhkotecēs. „Selta sirgš“ ir pirmā latweeschu behrnu luga, kas peeauguschos, warbuht, faista wehl wairaf tā behrnus. Raila morale mahkklas darbu ikreis padara par nemahkflu. Raina lugā tahdas naw. Wadoschais pawedeens pa leelai teefai fawehrpts no pasihstamu tautas pasaku motiweem, par tehwu un trim dehleem, no kureem diwi gudri, treschais weenteesitis, par apburto prinzesiti stikla kalnā un winas modinatajeem. Daschadu pasaku motiwi nepaleef isflaidu, bet faweenojas fatarigā organismā, dramatiski apgarotā kopejā ritumā. Rainis it wifos fawos darbos ir simbolists. Pat teiku weelu winsch leeto tikai tik tahlu, zif ta noderiga attehlot zihnu stary uguni un nakti, gaismu un tumfu, balto un melno, labo un launo. Schi zihnas ideja dramatiskā darbā ir wifai paroziga. Winas simboleem jastahw fawā sinamā weetā un noteiktās atteezibās. Wina prasas noteiktu lihdsfwaru stary abām zihnitajām pusēm; uswara un pametums atkarajas no apstahkleem, kas paschā zihnā redsami rodas un attihstas — un tā wina no fahkuma lihds beigām faista skatitaja usmanibu. „Selta sirga“ faturš stipri atgahdina „Ave sol!“ ideju, tomehr pilnigi ihpatnejs tā wispahrejā weidojumā, tā atfewischtos skatos un tehlojumos. Itweenai situazijai labi peeiskanota musikala isteikme. Itkatrai farunai fawš dšili pahrdomajams, brihschām tihri prahnteeziskis faturš, kas arweenu zeeschā faturā ar lugas galweno pawedeenu. Pirmā zehleenā galwenā kahrtā triju brahlu sihmigs raksturojums. Otrā wiswairaf daschadu dabas spēku personifikaziju un idejisku simbolu. Treschā — ahrkahrtigi interefanti un sihmigi raksturu un schkiru tipi. Daschadi zilweki te trauzas stikla kalnā, un teeksmē pehz weena mehrka teef redsamās itweena sihmigakās ihpaschibas. Schis ir interefantakais un fatura bagatafais no lugas peezeem zehleeneem. Tatschu dsejistikis par to ir zeturtais zehleens, kur tehlotā apburtā Saulzerite fahrkā, stikla kalnā, septinu krauklu apfargata. Katram krauklim fawads usdewums un katrs no teem fawadi fargā prinzesiti. Jau dekoratiwā sinā ween schis zehleens ir us latweeschu skatuwes neredseti frahschns. Wehl to iszel Raina dseja, kas brihschām krauklu fehzeenos dobjī dahrd stahwās klintis, brihschām ar taurenischa=dwehshelites spahrneem spihd stikla kalna adatinās. Se ari wisstaidraf famanams lugas idejiskais, apburtās prinzeses=tautas brihwibas un laimes simbols. „Selta sirgā“ pirmo reisi eepasihstam Raina eezeenito tehlu, kas ir teesch pretstats aktiwam zihnitajam. Tas ir weenteesitis Antinsh, kas weenigi ar atteikshanos no personiga labuma, ar usupureschanos un mihlestibu pahrspehi un weiz wifus brutalos pretspēkus.

Tautas atswabinaschanas ideju, ko Rainis tehlo sawos pirmajos dramatischos darbos, toreis nawa eespehjams isteikt teeschi. Bet wina mahkflinneka dabâ ari naw reals tehlojuma weids. Sawas idejas ispaufmei winsch allasch mekle simbolus no teiku un wehstures materialeem. Schajâ sind Raina drama ir pilnigs pretstats wina lirikai. Zif wina dseja reali-fabee-drifka fatura un klasifiki-plastifka isteiksmê, tilpat romantiski-glesnaina wina drama. See naw reali zilweki — tilkai teiksmaini dsejiflas eedwehsmas personifikazijas un wispahrejâs atswabinaschanas idejas simboli. Wehsturiskiteiksmaina faturâ un notikumu ahreenê ari wina „fenâ dseesma jaunâs fkanâs“: „Uguns un nakts“ (farakstita un drukata 1905 g., ifrahdita 1911 g. sahkmâ, tâ tad pehz „Selta sirga“). No ahrpufes pateeshâm wezi leekas dramâ iswestee tehli, un kas jaunradits, klahtheedsejots, tas ari no tâs paschas wezâs teiku weelas. Lahtschplehfs, Aiskrauklis, Leelwahrd, Roknesis, Burtneeks, Rangars, Spihdola, Laimdota — feno teiksmu schalkas dsirdas it wifos schajos wahrdos. Uzis pah dsejojuma wirspufi pah-laischot redsam patuplinatu un fasarotu teiku par tautas waroni Lahtschplehfi, kas eet zihnâs pret welneem, puhkeem un raganâm, pret kungeem, wahzeescheem un pat pret Spihdolu, wifus pahrwar, iszel eserâ nogrimuscho pili, atdsihwina afmeni pahrwehstos, un friht pats kopâ ar sawu stiprafo pretineeku, melno brunineeku, wiltibas un nodewibas weikts. Senâ dseesma ta tad tehlo atkal tilkai pasihstamo zihnu starp labo un launo, deewu un welnu. Somehr modernu zilweku waldsina winas jaunâs fkanas. Diwi elementi ween ihstenibâ redjami winâ: uguns un nakts. Somehr brihnischkâ fantasisjas un dsejas wismâ rahdas katrs notikums un tehls. Lahtschplehfs ir dsejâ wisgaischaf un stingraf raksturota persona. Pirmatnejs, tuhligs ir Lahtschplehfscha spehks. Spehks, ko newada pascha nodomi un griba, bet listenis, kas ahrpus wina un augstaks par winu. Listenis nefushta Lahtschplehfi kahdâ fewischkâ usdewumâ, tâ tas allasch noteekas ar teiku waroneem, bet rihko to wispahrigi karot pret wifu launumu, waj eenaidneeks reetumos waj austrumos. Lahtschplehfscha raksturigakâ ihpaschiba ta, ka winsch nenahl pats ais sawas personigas gribas, bet fuhtits. Sahkmâ winsch wehl naw persona, bet tilkai pirmatnejas atswabinaschanas dsinas personifikazija. Sem Laimdotas eespaidda winsch pamasâm isweidojas un teef par personu. Laimdota ir jaunawa gludeem linu mateem, uhdenssilganâm azim, peenbahlganeem waigeem, ne sprifst, ne kwehl, ne glaima, ne spihwa. Deenu wiau fehras mahz un naktim sapni dsen. Bet winas ilgas weegli klušinamas un sapni peepildami. Pihds mihlotam Lahtschplehsim ta sneedsas, bet tad tahlaf — pa meerigu un laimigu zelu. Tas leekas kâ sihnigs Latwijas simbolo. Bet blakus winai Spihdola, wehl nepasihstama spehfa, wehl neisweidota fkaistuma simbolo. Spihdola ir komplizeta, gruhti usminama buhtne. Winâ eetweras augoschâs pamatschkiras, jaunâs soziales kulturâs elementi un dsejneeka nojaustâs nahkotnes fabeedrifkâs zihnâs — attehlojums un praweetojums weenâ reisê. Spihdola kaut zif isprotama tilkai atteezibâ ar Lahtschplehfi un pretmetâ Laimdotai. Winai naw tâs faskanotâs, aprobe-schotâs weengabalibas, kas Lahtschplehsim, ne tâs idiliskâs firdsffaidribas, newainibas, kas Laimdotai. Sabeedribâ ar welneem un raganâm winai klausa burwibas tumshâs waras. Wijiga, smalka fshuhfks meita, wina nahf pee Lahtschplehfscha kâ kahrđinataja un waldsinataja, bet reisê ari kâ atraifitataja un eededsinataja. Spehks ar daili, wina faka, mehsh fahbros deram, mums ir weens mehrkis: pilniba. Laimdota ir tilkai dala no winas, kopâ

ar Lahtschplehfi wini Latwiju daris neween brihwu un laimigu, bet ari muhschigu. Pehdejā zihnā ar aklo melno brunineeku, kam wiltigi noluhki un selts par eerozi, Lahtschplehfiš jau pilnigi sem Spihdolas eespaيدا. Winsch fina, ka wifas tautas dšihwe tuhstots gados ir leelafa par katru warona negaro muhschu, ka pehz wina nahšs ziti, kas gaitu iswedis galā. Un Spihdola atsihst, ka pee Lahtschplehšcha wahrda gadu simteneem faistifees latwju fajuhsmiba. Nahšotnes waroni augdami neluhšis un nebuhs weeni, tee nemitofchi fpehkus smels no tautas. Weenas semeš robeschas toš neee-flehgs; ne seme pret semi tad karos, bet wifas kopā pret melno aklo brunineeku. — Naw gruhti „Uguns un nakts“ nekaidros simbolos fašihmet leelās atwabinašchanās zihnās ideju. No atfewiškū waronu zihnām pamafām iswehščas wefelas ščkiras kopejā kolektiwā zihna. Nazionalās atwabinašchanās teekfme wiršas pahri šawas semeš robesčām us starptautisku brahligu apweenibu un faštanu. Teikfmaini-wehsturiskā pagahne un tagadnes zihnu attehli Raina romantiskajā simboliskā tā šawihti, tā aušlā melns pawedeens ar selta mirdsofchu. Naw eespehjams dšejā toš atschektinat katru par fewi. Nirbofšs, nemitigi mainigš mirdsumš „Uguni un nakti“ šlihd gar škatitaja azim. Lai gan dramatiskā dšēja rakstita tā teksts operai un wifos winas tehlos un wispahrejā darbibas gaitā ismanams stiprs Nibelungu eespaids, tomehr sihmigā latwiskā nokrahša winu pazel ihpatneja mahšklas darba augstumā. Uri tā štatuwes gabalam „Uguni un nakti“ bijušči leeliski panahšumi. Dramatiskā dšēja peewilkufe teatri nepeeredfeti plasčas lauschu mafas, it fewiškū no strahdneeku ščkiras, radinajufe laudis pee dailes un idejiskas ašfrautibas un tā mahšklas fehklai šagatawofufe semi tur, kur iffatrs stahds wisšpehzigaf aug — tautas wisplasčafajos šlahnos. Patwaldneeziskā rešhima un tumšos reakzijas gados „Uguns un nakts“ ir ušturejufe dšihwu latweeschu tautā dšinu pehz brihwibas un wispašfaules brahligas apweenibas ideala.

„Girts Wilks“ (1907) radees no ta pašcha pehzrewoluzijas un reakzijas laika pahrdšihwojumeem, tā „Klufā grahmata“. Ludfina ašgrahbj ar šimpatifkeem, brihwibas zihnitajeem lihdsjuhtofcheem, tikumiski zehleem lauku šaimneeku laudim. Somehr wispahri manams, ka realee zilweki un fonkretās apfahrtnes rahmis fašta dšejneeka fantafiju; kura šwabadi šajuhtās tikai dšejiskas isdomas plasčajā pašaulē un ar wispahrejās atwabinašchanas idejas teikfmaini-simbolifkeem tehleem.

Šajā pašaulē un pee tahdeem tehleem winsch atgreesčas atkal „jaunibas tragedijā“: „Induls un Arijā“ (1911). Indula teikas motiws dramatiskam darbam daudj parozigafš, nekā Lahtschplehšcha. Šche wairs nawa rahms epikš weengabala stahštijums, kur dšejneekam pašcham mahšfliigi jafaleef un jaraiša dramatiski mešgli. Luga taifni jau šawā pamatfaturā ahreju un eefšheju dramatisku konfliktu bagata. Dšejneeka šabeedrifšās idejas šche weeglat un dabifkat eetilpiš pusšlihdš gatawu tehlu, teikfmainu notikumumu un dramatisku situaziju formās. Šās ir šinama, noteikta wehsturiska laikmeta weidotas, isplešchamas waj šarauzamas, bet naw wairs pilnigi pahrkaušemas waj pahrweidojamas. Un ja winas teef nefalihdšinami bagatigafas un krahšainafas (kā, peem., Sudrabu Edšhus dšejojums), tad tikai tapehz, ka winas zauršpihd jauneelectais ideju šaturs. Jaunibas tragedija, latweeschu wiršafšcha un wahzu komtura meitas kluhmainās mihleštibas stahšis, Rainim noder atkal tautas atwabinašchanas idejas simbolifstikai eetehrpai. Šas ir tas kautrais, mahšflineeziski weidotais simbolifšms, kas ismanams tikai tā

tahla austošča perspektīve arī krāsu spilgtās, dzīvās gleznas, tā augstās faules wisma iekatrā preekšmetā un wina ehnā. Ismanams un aptwerams wīnš tikai dzīwos tehlos un wīšos dramatisķajos tehlojumos. Indula un Arijās, diwu waronu mihlestiba ar neatwairamu spēktu usleesmo diwu karosho tautu naida pilnā atmoferā. Indula un Arijās mihlestibas raksturā ir sawada nenoweheršamiba, pret to zilweta sawrahts un griba neta nespehi. Ta naht tā liktenis un rotalojās ar zilweta dweheli. Zilwets nesin patš, kadehl wīnš teežas pehz otra, tāpat tā wakars nesin, kadehl wīnš deenai flehdšas klat, tā wilnis nesin, to wīnš behg, to naht pee malas. Abu waronu mihlestibas šparam pretšparā aug lihdsi individualas wainas un šabeedriška noseeguma apšina un leedsoščas naidigās apfahrtnes draudi. Indulim jazihnas atkal pret usmodušchos šabeedriška un tautas peenahkuma atšinu, kas pirmajā mihlas škurbā likās noweikta un apklusufe. Arijās mihlestiba ir weenteesigaka, škaidraka un aptwerošaka. Indulis winai ir tas weenigais, winas ilgu mehrkis un peepildiščanās. Ta ir diwu waronu mihlestiba, tragiska sawā buhtibā, muhšhigi seewiškigā un muhšhigi wihreetiškā, diwu pretpolu, diwu kosmisku prinzipu zihna. Arija nespehi Indulim sekot wina neatwairamā teekšmē atpatal dšimtenē un pee šawejeem. Šgi waldišees tā strauts, kas aissprostots pret šķehrschleem šķlahz, tā širgs, kas wīšās dzihlās drebots šprauslā, wīnš israujās no mihlas rokām un aiseet atpatal pee šawas tautas. Ta ir tauta, kas gadu šimtenus gahjufe wadoneem pafal un no kureem ta weenigi gaida glahbinu. Wadonis islausch šigu, fur winai staigat, wadonis steeg purwā, pahr winu koki friht, bet tautai rahdits brihwš un taišns zelsch. Tauta naw radinojufēs pate šew zelu meklet, atrast un šinat. Winai naw ta instinkta, kas, peemehram, gahju putnus rudeni zel gaisos, šatura šlehgtā rindā un welk us neredšamajeem deenwideem. Kad laiku gaitā isaugš tahds instinkts, tad iktars buhs waronis un wadonis. Bet kad wadoni tautu krahpi, kad tauta witas šamos wadonos, wina pamet tos, eet pahri teem. Induls newar wairs šakust ar sawu tautu; šweschš palizis wina gehrbs, wina ištats un waloda. Un Arija newar no wina atraisitees. Wineem abeem jamiršt, lai palautu tautai brihwu zelu.

Tragedijas pirmee diwi un ari beidsamais zehleens beigās leekās itkā šiepti, deesgan weenmuligi, nekatošees us dramatisķās dzihwibas nerwu, kas šaista wīšu tehlojumu. Bet leekās, ka lugaš pašas wehšturiškā weela pirmajos zehleenos prašjufe tahdu weidojumu. Šareschgitais, daschadibu pilnais kara laikmets, daschadu tautu druhšmas un daudšas izzilu peršonas dšejneekam nepeezeešami eepreekšehji raksturot, lai tuhlin šahkumā tiktu nojaušhama ta apfahrtnē, kurā wina waroni zihnišees, lai tuhlin waretu ismanit daschadus šekmetajus un kawetajus spēklus un wīnu atteekšmes. Un beigās winam jaisrišina tee idejiske pawedeeni, kas aishwehrti jau tragedijas pirmajos škatos, janoskaidro waronu un tautas sawstarpejās atteezibas un tas zelsch, kas tautu wed pahri waronu lihkeem no pagahtnes zaur tagadni us nahotni. Wīš pahrejais tragedijā tomehr ir elementara, augošča dzihwibas špara pilns. „Induls un Arija“ ar wīšu augsti dšejisko wehrtību ir ari škatuwes šinā labakais Raina dramatisķais darbs, kas it šewiškē jauno paaudži šaista un šilda.

„Indulim un Arijai“ radneezigs darbs ir tragedija: „Jahšeps un wina brahli“ (1918). Šahkumā winas waronim Jahšepam gan leekās masal radneezibas ar Induli, tā ar to maigo mihlas, panesibas un padewibas waroni, kursch, daschados wahršos šauktis, šastopams wīšās Raina dra-

màs. Scho paschu augstako, mihlas tipu, Jahseps representè pretim rupja-jeem warmahfas brahleem. Wina maigà pahrluhstoschà daba teef redsama pret wezo tehwu, bet it fewischki wina neiffakami maigà mihlestibà us Dinu. Titai Jahseps te naw weenfahrschs atfewischks tips, kà Untinsch, Wisbulite, Gatinsch un ziti tihràs mihlas waroni Raina dramàs. Te winsch augstakàs kulturaš pakahpeš, jauna attihstibas laikmeta fludinatajš. Winu peewell seme ar sawu padewigo auglibu, un tapehz winam, nesapraftam un eenihstam, jakriht par upuri afindstahrajeem ganeem un lopu kahwejeem. Tomehr kà egipteeti, godà un warà, dsejneeks winu rahda ari no zitas pufes. Tit dauds netaisnibas pahrzeetiš, winsch ir palizis aufstš un zeetš, un gatawš atmehrot brahleem ar tahdu mehru, ar kahdu winam pascham mehrotš. Bet brahku paswà pretestiba un pascha tuwineeku maigàs pahrrunas atmodina wina ihsto, eedstinto dabu. Winsch atkal pahrluhst mihlâ pret brahleem, pret saweem tuwineekeem un wifu aptahrtni. Winsch peedod, aismirst un fameerinas. Tatschu fewi un sawejos atradis, winsch newar wairš palift, fur hijis. Wina ihstà daba winu dsen tahlak nemitiga mekletaja gaità. Diwas dsimteneš winam ir, bet ta tomehr par mas. Winam jaeet meklet treschà, plaschaka, winam jaatrod fastana ar wifu zilwezi, ar wisumu. Tas patš augstakàs pateesibas, dsejikkàs treschàs walstibas mellejumš, kas dsirdas jau agrafos dramatisfos darbos, bet it fewischki dsejojumos: „Uf mahjam“ un „Tschuhfku wahrdi“, Jahsepà issfan spehzigos beigu afordos. Sa, protams, naw teeffme uf noteiktu mehrki, kas Raina pirmajeem darbeem peeschkir aifraujoschu spehku un kas ispauschas kà bronšà leetas dsejas tehlos un wismojoschàs glešnàs. Ne welti schis jaunàs idejas paudejš ir tas leelakais sapnotajš. Sapnu ainas ir ari tàs, ko winsch garà skata, dsejikkas jausmas tàs, kas winu aisdien tuffnesi meklet patwehrumu Dsirifa godibas paehnà. — Dramatisfas isbuhwes un ritoscha spehka sinà „Jahseps un wina brahli“ nestahw aif „Jndula un Urijas“. Titai beigàs Jahsepa runas paleef pahraf garas un mihflainas, wina religikkà sajuhfsma isteizas tumšchàs alegorijàs, kuru faturs titai minams un daschadigi tulkojams.

Wisam lihds schim apluhkotàm leelajàm Raina lugàm ir pasakains ahrejš tehrys, leelift waronu raftsturi un patetiski-lirikk dialogš. Wiseem tehlojumeem zauri samanama sabeedriffa un filosofiska ideju perspektiwe. Wisu scho lugu spehks winu idejikk simbolikkà faturà un romantikk wisulotà ahrejâ formà. Ne pahrstiprais lirismš, ne daschas steeptas weetas, ne statuwes pahraf leelais raibums tur newar aifsehpt sabeedriffas dsihwes atspulgu romantikkàs teifu ainàs, newar pahrmahft sozialo zihnu atskanas, kuras dsirdamas ari tihri individualas mihlestibas saukfmè un atfewischku waronu jobenu un waitrogu schkindonà. Bet blakus tàm winsch raftijis ari wairakas dramas par popularu tautas dseefmu motiweem. Tàs ihstenibà ir dramatisetas tautas dseefmas, dsejneeka fantasijas apgarotas ainas no latwistàs fenatnes, fur simbolikkais faturs kà eeglesnotš dehkainos notikumum tehlojumos un dsihwos zilwefos, ka wairaf titai usminams, ne noteikti apjaujchams. Ja augschà apluhkotàs dsejneeks patš apsihmè par wezàm dseefmàm jaunàs skanàs, tad schis ar pilnu teefibu waram faukt par jaunàm dseefmàm wezàs skanàs. Tàs raftitas tautas dseefmu trochajikkà ritumà, kursch gan naw peemehrotš spehzigam dramatisfam tehlojumam, bet tapehz atkal peeschkir scheem darbeem weenmuli elegikk nohrasfu un labi peefkan iswehletam nazionalam motiwam.

„Puht, wehjiini“ (1913) Rainis pats nosauzīs par „tautas dseefmu peezos zehleenos“. Wezās pašhstamās dseefmas ūkanas te naw tīf ween walodas tehrypā, bet leelā mehrā ari raksturos un wīfā weidojumā. Ta ir dseefma-paūafa par mahtes meitām un bahreniti, kurām brauz prezineeki. Mahtes meitas raudsit brauz un isfraugas bahreniti. Ta ir wezā, gruht-deenus meerinataja paūafa, kur aīf romantīfklas sentimentalitates flehpts daudf realu nowehrojumu, dshwes pateefbas un zilwezīfklas gudribas. Raina rokās wezais motīws dabū zitadu, peewilzīgu weidojumu. Wezās paraūhas īzēlas spīlgatā, war ūazit, idealīfētā apgaitmojumā, wezos raksturus apgaro moderns spehfs. Rahmi weenmulam tautas paūafas pawedeenam peewehryjas daūchadi ūahnu kombinejumi, romantīfko sentimentalitati pamaūam pahrmahz daūchadu ūareūhgiyumu wīrkne, lihds kamehr beigām jaiūūan ūpehziģā tragīfķā lausumā. No pahrejām Raina dramām „Puht wehjiini“ atūūķiras ar leelaku ūatura koncentrazīju. Te gandrih jau īspīldīts triju klāfīfku weenibu praūijums. Lugas notīfums norīfīnas weenā deenā un weenās mahjās. Darbojofūos perūonu ūtaīts ūīpri aprobeūots — wīūtas pawēzīna lugas dramatiūmu un padara wīnu par patezīgu un peewilzīgu ūtatuwes darbu.

Tā teīfūmainajā ūaturā, tā dsejneeka īfdomas weidojumā daudf ūareūgitata ir „welnu nahts peezos zehleenos“: „Spehleju, danzoju“ (1917). Saturā ta ir draufmīga paūafa par Rungu, ūas wehl no kapeem nahf kahu wakarā ūemneekam nemt noūt lihgawu un dūert wīnas aūinīs. Un par spehlmaniti Totu, ūas ar ūawu dseefmu noet mironu walūti un paūchā peklē, īūnerro un peewil welnuū, atnem tam nowēīkto lihgawu, bet lai dabutu to atkal dshwu, wīnam paūcham jaeet nahwē un jaatdod ūawas aūinīs. ūūi druhmā welu laīfu paūafa, kura muhs wadā pa kapūhtu, lihku nameem un welnu apūehsto rīju, kur welneni nīrgajas un gīndeni kaphj no kapeem laufā, ir kraūs preīūstats ūaulaini dshīdrajai „Puht wehjiini“. Ari ūchāj pehdejā mehginats ūaūtatī dshī eeflehptu ūozīalu ūīmbolīfu; bet te ta tīkai minama un jauschama aīf tehlojuma paūcha dshīwajeem peewilzīgeem zilwekeem un wīūzauri ūaīstofchā rīfīnajuma. „Spehleju, danzoju“, turpreti, ir nepahrprotami ūīmbolīfks tehlojums. Rā Jndult, Jahūepu un trīmbīneeku ūtarp dīweem zekeem, ari spehlmaniti Totu wada atūina, tā dseefmai ir trījas dshīwes: ta, ūas bīj, ta, ūas ir un ta, ūas buhs muhschībā. Kad zīhna pret wīūeem welneem weīkta, wampīrs-ūungs nogruhts peklē un lihgawa-ūelde lehzoūhas ūaules atmodīnata, wīnam jaatūahj aplaimotee laudīs ūatwīju poūt, bet paūcham jaeet mekleet zītas ūaules. ūawas spehles ūtīhgas wīnūch ir wīlzīs apūahrt ūaulei un paūaulei; wīna dseefma bījufe tīkai atbals ūai dseefmai, ūas aīf laīkeem muhschībā ūkan. No muhscheem wīnūch nahzīs un uū muhscheem atkal atgreēūhas.

„Panahfneeku dseefma peezos zehleenos“: „Rrauklītīs“ (1920) wīūpahrejā weidojumā ūīpri atģahdīna „Puht wehjiini“. Paūhstamās tautas dseefmas motīws par mahūinas aīūweūchānu uū Kurfemi, Raina rokās dabujīs plaūūu un peewilzīgu apūtrahdajumu. Nenoteīktais, līrīfķais pamata motīws eelīfks noteīkta wehūturīka laīkmeta eejomā ar wīna lihgawas laupīūchānas, paūaldshīūchānās un atūarofchānas paraūchām; raība notīfumu wīrkne ūtraujā dramatiūķā pluhdumā rīfīnas ģarām un lihds paūchām beigām uūtur dshīwu īnterefī. Jūteīfme ģan manami wahjāta, maūal dsejīkta, tā abām eepreēūchminētām tautas dseefmām. Tee, ūas ģalweno ūwaru leef uū Raina lugu

simbolisko šaturu, Magones ašwešchanā Šweššemneeka warā un winas atšwabinaschanas mehginajumos atradis bagatu weelu wišdaschadakeem ištulfojumeem.

Raina liriskai un dramatiskai dšejai bijis milšigs eespaids tikpat latweeschu praktiskajā un šabeedriškā dšihwē, kā latweeschu rakstneezibas attihštibā. Šhis eespaids naw iškaidrojams weenigi tikai ar tām leelajām sozialajām idejām, kuras wišch išpaudis šawos darbos. Šerosinoschš mahškšas darbs ir tikai tas, kur dšihšch šaturš eeweidots pilvigi peeskanigā mahškšas formā. Tapehž kaut ihsumā wehl jaapluhko Raina lirikas ištiekšmes weids ar wina wišpahrejām raksturigajām šawadibām.

Štrahdneeku šchiras brihwibas žihnās ap dewinšimti peekto gadu un wehlatā reakcijas laikā Raina sozialistikās un rewoluzinarās idejas jau aš toreišejās zensures apštahleem ween newar išpaustees teesch, bet tikai aplinkuš zelā — simbolā. Šomehr aplam buhtu domat, ka tikai ašch eemesla Rainis tizis par leelako latweeschu simbolistu. Šimboli ir dšejikšas ištiekšmes wišpahrejs lihdselkis, beeschi ween jau ari tautas dšejā šastopams. Wišas liriskās glešnās un šalihdšinajumi leelakā waj mafakā mehrā ir šimboli šinamas dšejikšas juhtas waj domas ištiekšmei. Raina ihpatnejais simbolistikais ištiekšmes weids šahw organiskā šakarā ar wina eedšimto dšejisko dabu un wina idejas fewiškko raksturu. Atšwabinaschanās idealeem kureem wišch kalpo ar šawu dšihwi un dšēju, naw wehl reala, redšami wehrojama weida. Ša ir wehsturiski nodibinata un šinatniški pamatota atšina, kas dšihwa un špehžiga tikai pamatšchiras dšihwakā preekšchahjeā dakā. Rā jau minejām, šihmigi Rainis to iškafa šintetiskā dšejojumā: „Ave sol“, eewadā. Wišch dšird muhšcha špehta noškamu, wišch redš ainu, šimbolušauli, un tehlo. Un ja wišch tā redš un to dšird, tad tikai tapehž, ka wina pašcha dwehšelē šen trihž šchis pašchas augštās škanas, wina eekšchjai redšei arween špilgtak eedegas krahsas, kas newilus eeluhkotas par fewi nedšihwā realā ainā. Reta dšejneeka darbos tahda šakšana, šopšakariba un weengabaliba kā Raina dšejā. Wišas wina šajuhtas greeschas ap weenu zentru. Wina šajuhtmas išpluhst kā atšewiškšas leefmu plihwas no ta pašcha ugunsšura, waj ari išwirpulo kā dširkstis no wehja aškertās oghu šopas. Ša dabiskā šahrtibā un šakarā gribam pahrkatit Raina dšejas attihštibas dachados pošmus, tad šašahl no peektā gada preekšchwakara dšili pešimistigajeem šmagajeem panteem, jawiršas garām rewoluzijas laikā škrejošcham ugunim un wehtras šehjai, jaapštahjas pee reakcijas laikā dšejas klufās grahmatas un beigās jaklaušas wina jaunako, tahlako meklejumu domu eškprešiju pilnee pantini un šentenzes. Šas ir atšewiškška, plascha pehtijuma ušdewums. Šche waram aškert tikai nedaudšus šihmigakos paraugus.

Raina pirmajos dšejolos ir špeediga šloga šajuhta. Širdš winam gruhtha; wišch nedomā par šawas šajuhtas zehloneem un neanalise toš. Winam tikai weena dšina, atšehlot šawu azumirškla juhtonu („Širdš tik gruhtha“ — „Šahlas noškanas“). Dšejneeka šajuhta tik dšila, klufa un druhma kā noštahjees, melns peesmadšejis uhdens. Weenmuliba ir šchis šajuhtas raksturigakā ihpašchiba. Dšejneeka širdš elpo un šmagi, klufi elpo wiš ap winu. Raina dšejā šastahw no peezeem trijindu pantineem. Ratra rindā pa diwi wahrdeem, šatrā wahrdā pa diweem halseeneem — ar pirmo pantu laštaja wehriba un šajuhta lehni lihgojošcha, weenmula ritumā warā. Peežu pantinu lihgotem šoleem lehnām noškahpjām no krehkšas melnā

tumfā, no fehras wehrojofčas lirikas noejam dwehfeles tragisma ſchnaugos. Weens weenigs motiws wiſā dſejā; weena pate augoti ſkana, kaſ ar fatru nahkoſcho pantinu klufaſ un druhmat ſwan laſitaja apſinā un ſajuhtās. Sahkumā dſejas walodas muſikā, garajās ſteeptās patſkanās dſirdam lehnu, ſehru rudens elpu, dſirdam miħkſtu ſihda drehbi ſmagi ſlihdot pahri plawām un dahrſam. Bet beidsamā panta ſeſchos wahrdoſ ar grauſofcheem-ſprakſtoſcheem lihds-ſkaneem dſeloſofčas ſahpju adatas ſabirſt aiſrautas elpaſ aiſturetaſ elpaſ ſpeeſtā, beſzeribaſ tuſſchuma apnemtā ſirdi. Dſejas eejuhſmas weengabalibu formā iſweido peezi zits zitā ſaſkanigi atſtanoti pantt, kaſ laſitaja juhſmu neatlaidigi notur dſejneeka eedomas wirſeenā un ſehras wehrojofčas lirikas dſilā ſahpju tragifmā. Schis dſejoliſ ir tikai weens ſtarp daudſajeem fatura dſilumā un iſteikſmes apbrihnojamā dailumā lihdswehrtigeem Raina eejuhſmas dſejoleem.

Raina dſejas waldofchā un wadoſchā afordā wiſzauri dſirdas wina augſtatā ſozialā ideja. Uſ ta wiſi, pat ſihkakee azumirka eejuhſmas dſejoli ſtahw lopejā ſakarā, tā daſchada leeluma un kraſſas ſihles, kuraſ weras uſ weena deega. Wina tehlojumos naw japaleek pee kraſſam, kraſſu toneem, linijam un modulejumeem. Naw japaleek pat pee wiſas glesnas waj glesnotā preeſchmeta. Ta ir tikai ahrejdā tehrya; uſmanibai gribot negribot ja-wehrſchas uſ galweno, uſ dſilako, kura iſteikſmei kaſpo wiſi ſchee bagatigee ahrejee lihdsekli. Sakarā ar paſcha idejiſko dabu ſtahw Raina eewehrojamaſ konzentracijās ſpehja. Wina aprautee imprefiju tehlojumi weenmehr grupeti ap ſkaidri ſamanamu zentru. Wina preeſchmeti arweenu tā faſtahditi tā galwenaiſ pirmā weetā, bet pahrejee ſinamā noſwehrā atſtatumā, lai iſzeltu un atbalſtitu galweno („Balta laime“ — „Tahlas noſkanas“). Kraſſas tā jauktas un faſtatitaſ, tā ſpehzigalā, wiſu tehlojumu rakſturojoſchā, ſpilgti atplaiſknijas pret pahrejām glesnotu ſonu („Wehls wakars“ — „Tahlas noſkanas“). Ur tipiſka liriska glesnotaja ſajuhtu un kraſſu techniķas praſchanu Rainis te glesnojis wakara glesnu. Sahkdams ar to tahlako, neſkaidri ſamanamo un wiſpahrejo, wiſch wirſa laſitaja dſejikſo eejuhſmu uſ tuwako un dſilako, lihds beidsot atwer winam tragikſas tuſſchuma paſchajuhtas beſdibeni. Ratra preeſchmetis te nowetots tā, tā ſtatitajs wimu pamana tikai apwehrtā juhſmu pluhſmes momentā. Ratra kraſſa atmirds tajā paſchā, ſahkumā uſmeſtā, dſeeſtoſchā blahwumā, lai beigās wiſs nodſistu ſem tumſas ſmagās wahles.

Rainis atradis ſawai mahkſlineezikſkai eedomai, ſawai dramatiſkai lirikai peeſlanigu dſejola-ſonateſ formu: iſchetras, trihs un beigās diwas rindas. Pirmajā pantā ir wina glesna, par ſewi leekās ſkaiſta, bet wehl beſ dſilaka nomanama fatwara un beſ tahlata roſinajuma. Bet otrajā wina teeſ dſihwa; ſamanam gaiſmas un ehnu zihau, kraſſu ſimboliķu, kurā pauſchas dſejneeka dſilakee dwehfeles pahrdſihwojumi. Un beidsamā neredſam wairs ne glesnas, ne atſewiſchku kraſſu. Paleek tikai gurſtoſcha, tumſtoſcha ſaigumā dſihwes tuſſchibaſ ſlahpejoſcha ſajuhta. Tatiſchu ſchi pate dſejolu forma kaſpo ari zitadeem Raina mahkſlineezikſkeem noluhkeem. Rakſturigati par augſchā mineteem tihri liriskem ſajuhtu dſejoleem ir tee, kuroſ iſpauſchas Raina ihpatneji-idejiſkaiſ, zihnas ſahraiſ, droſmes zeetaiſ dramatiſkaiſ ſpehſs. Sur blahwi-ſalgojoſcho, gurſtoſcho kraſſu weetā winam ſpilgtas, leeſmojoſchas. Rimſtoſchas ſchalkas weetā tur dſirdas augoti-aſs wehja puhteens; maigi-ſiltās waldſes weetā juhtamas ſprigtoſchas gaiſa adatas. Te ſajuhtu un dſejas ritmā naw patahpeniſka wirſeena lejup, bet otradi. Ur klufaſo un blahwako ſahkdamaſ, dſeja pamasaſm peeaug lihds ſpilgtakajam un ſkana-

fajam, plihwo kà farkans purpurtwehls, dsel kà gifts un fehrs („Pasuduschais dehls“, „Zeeta firds“ — „Zahlas nofkanas“). Un reisem schi spehka dsihwà pluhfme winu tà aifrauj lihdsi, kà winsch aifguhtnem, aprautàm linijàm tiklo paspehj usmest zelà fastapto preefschmetu apweidus, un itkà steigà mesteem krahfu plankumeem attehlot, kà tajos atplakfnijas skrejoschas ugunis („Skrejoschas ugunis“, „Rahwi“ — „Wehtras fehja“). Bet taifni tà usmest apweidi un krahfas sche wislabaf kalpo dsejneeka mahflineeziskajam nodomam, rada leefmaini strauja spehka apjaidu un preefschstatu.

Rainis sawà dsejà ir tikpat weikls liriks fajuhfmas un fajuhthu glesnotajs, kà domu pilns, afs sihmetajs un raksturotajs. Kur azumirkla usmaniba peewehrschas kahdai atsewischkai parahdibai, preefschmetam waj tipam, it fewischki wina idejai un wispahrejam juhtu un domu wirfeenam nepeefkanigam, winsch raksturigeem spalwas wilzeeneem sihmè karikaturu. Tautas atminà dsihwo daudfas karikaturas no Raina pilsonibas tipu galerijas. Se jau parahdas wehl weena raksturiga Raina spehja — spehja azumirkli aifturet sawas fajuhfmas pluhfmi, ar domu sibeni apgaismot fajaukto, kuhfoscho masu un laist to zaur kahrtotojas un tihritajas kritikas filtream. Spehja laut juhfmas mirdsofchàm lahsem atdisit ihpatnejà peeefkanigà formas kristalà. Ismanit to raksturigako katras parahdibas mainu fustibàs un eetwert to weselà, zeetà, nemainamà formà, kas tomehr isteiz un raksturo wisu preefschmetu, wisu to pasauli, pee kuras winsch peeder. Sa ir spehja weidot plastikli. Raina lirikas dahrsà stary seedos mirdsofcheem kruhmeem beeschi eeraugam wina weidotos plastiskas tehls, no kureem azij gruhti nowehrsstees. Sihmigafais stary teem ir „Bronsa statuja“ („Klusa grahmata“). Sa itin tà atgahdina Raina pascha plastisko tehlu latweeschu lirikas puku dahrsà.

Rainis peeder pee atihstibas dsejneekeem wahrda pilnà nofihmè. Kà atwabinafchanàs un brihwibas ideja wina darbos pleschas arweenu leelakà plaschumà, tà individualos fewismellejumos, sawà eefschejàs atihstibas gaità winsch nemilligi wehrschas arweenu leelakà dsilumà. Kà wina dramu raksturigafajeem waroneem, winam pascham naw apstahjas neweenà fasneeguma pakahpè, winam jamelè arweenu leelaka pilniba un gruhtaki mahflineeziski usdewumi. Satarà ar to mainas ari wina dsejas isteikmes weids. No „Gala un fahkuma“ lihdsi „Fschuhfku wahrdeem“ winsch konsekwenti wehrsches nost no glesnainàs un plastiskàs lirikas, intelektualàs, filosofiskàs domu dsejas, dsejiska aforisma un sententschu dsejas aplokà. No romantisma un jaunromantisma peegreefees klasizismam radneezigàm isteikmes formàm, kuras, kà redsejam, jau no pascha fahkuma winam tuwas un daudsfahrt leetotas. Wina agrakà dsejà dsihwes eespaidu un juhtu eewilnojuma isteikmei kalpojoshà originalà sonates forma pehdejà laikà wairs mas leetojama. Reisem ta winam par plaschu, reisem pahraf faistoscha un nepeemehrota intelektualas roimes isskanai. Wina domu ekspresijas nu ispauschas brihwà, neritmiskà, neatfkanotà walodà, ihos aprautos pantinos, reisem pat atsewischkàs rindinàs un teikumos. Beeschi wina domu gahjeens wirsàs stahdamees, atguhdamees, atzerès un pretrunàs kawedamees. Beeschi winsch isteizas jautajumos un atbildès — tihras dialektiskas filosofijas weidà. Un tà kà schi filosofiskà doma tagad rofas gandrihs weenigi tikai ap individualàm mahflineeka darbibas problemàm un subjektiveem dwehfeles pahrdsihwojumeer: un wina apwehrumeem, tad Raina pehdejàs dsejoku grahmatas faista gan kà dsejojumi sawà weselà fatarigà kopumà, bet nepaleef atminà ar atsewischkàm degofchàm glesnàm un dsihwi plastiskeem dsejiskeem tehleem.

Raina liriskās formās wislabat redsamās wina plastiska, klāzjistiska weidotāja spējas. Surpreti wina dramu isteiksmēs weidošs, wispahrejā ufbuhve un winas weidojums ir zaur un zauri romantisks. Strahdneeku šķētras revoluzionārām idejām, tautu atšwabinaššanas teeksmēm, kas tehlotas wišās wina dramās, wiņš nekur naw mehginajis atraft realu eetehrpu. Naw wiņš ari dramatiski tehlojis šho zihnu un teeksmju atšewiškās epizodes un parahdibas, kuras šintejados weidos išķan wina dsejolu krahjumos. Dramās šhis idejas parahdas winu wisplafchakos aptwaros, winu wispahrejā, waretu šazit, besweida teeksmē, winu pirmatnejā, romantiski ilgotā un šapnaini štatitā krahšnumā. Dabiski, ka tahda romantiski-idejiska šajušma meklejušs teeksmainas šatwara weelas, kur winai brihws plafchums un realu apstahklu un apfahrtnes neerobeschota waliba. Ar to, warbuht, ari išķaidrojams, ka Raina dramas ir nesalidšinami liriskakas tā wina liriskā dseja. Winu štiprā puse, ar reteem isnehmumeem, naw nepahrtrauktā augošā dramatiskā ritumā, bet škaištās liriskās deklamazijās un atšewiškju epizodu dsejiskos notehlojumos, wišadā romantiskā raibumā un beeschi ween ari pahršpilgtā dekoratiwā pusē. Tragiske waroni masat teef redsami idejiskā zihnā un waronu darbošs, tā waronigās posās un tragiskos dialogos. Tee un winus pawadošhās blakus personas weegli šarindojamas radneezigās grupās pehz tās wadošhās idejas, kas tā weenošohšs pawedeens šteepjas zauri wišām dramām. No šhim grupām islobami trihs, ššetri pamattipi, kuri ispausch leelās atšwabinaššanas un brihwibas idejas daschadās puses un winas zihnu daschados panehmeenus. Sinams, katras lugas šawadais šatwars tos šahda zitadās situazijās un pahrlej ar šawadu gaismu, bet winu ihstakā, dšlakā buhtiba, winu idejiskā un pšchiskā forma galwenos wilzeenos wišur weenada. Raksturigi, ka štarp šheem waronu tipeem tas spēhzigakais naw tas štiprakais un leelakais zihnitajs, bet tas wahrgakais un maigakais, tas weenteefgakais un šķēetami nomalē un paehnā šahwofchais. Pirmo reiši wiņš wišā pilnibā parahdas tā Antišch „Selta širgā“, bet pehz tam redšams tā Gatišch, Wisbulite, Ugis, Tots un Jahšeps zitās dramās. Ar peedewibu, panešibu, usupureschanos un galwenā šahrtā ar wišu aptweroschu besgaligu mihlestibu wiņš weiz ari to, kas nebij pa spēhšam rupjai warai un waras zihnai. Mihlestiba, kas nepašihst gintu un šķturu šchauruma, kas neapstahjas pee laimetu un tautu robeschām, bet teežas aptwert šauli, pašauli un wišu muhšchibu — ta ir ta wišuaptweroschā melodija, kas škan no Raina liriskajām dramām.

Pametot šlatu atpašai pahr wišeem, ihšumā apluhkoteem darbeem winu chronologiskā šakarā, pahreddsama ari Raina mahšlineeziskās attistibas gaita.

Jau ar šho šawu attihstibas gaitu ween Rainis noschētras no wišeem eepreeshējeem latweeshu rakšneeseem un no leelā wairuma pehznahšohcho. Wiņš isaug no šawa laika un wina dšinām — tā osols no šihles, šo mahlainā seme breedinajufe un pawafara šaule dihdsejufe. Un wišu laiku wiņš paleef šakarā ar dšihwi un winas zenteeneem. Wispirms wina dšeitā ispauschas peektā gada preeshwakara šajuhta un tuwojohšās wehtras nojanda. Wiņš reišē ir šawas tautas zeeschānu attehlotajs, glehwulibas un bailibas issobotajs un strahdneeku šķētras zihnas drošmes šludinatajs. Šhšajā pirmš-rewoluzijas posmā wina dsejas graudi tā wehtras šehjā biršt tuhštoschu jauneklu širdis un isdihgst tur neaisturamā dšinā pehz brihwes un laišnibas.

Wina dsejas krahschnums tà zihnas karogs plihwinas pahr waronu galwàm, eedwehsmè un apweeno mafas weenà kopejà traufsmè. Reatzijas schaufmu laikà winsch domà par krituscho kapeem, par zeeumos flodfito mofàm, par tautas schapem un wahrgumu, bet neaismirsi ari tad spirdsinat paguruschos un fludinat jaunu deenu pehz garàs un gruhtàs murgu nakts. Va pafaulès fara un behglu laiku wina dsejas panti lihst tà skanoschas afaras par tautas postu un zeeschanàm. Kad ar rewoluzijas otro postu ataufst zeribas us brihwu Latwiju, wina aisgrahbj weenotas, patstahwigas Latwijas ideja, kas winam pat wistumschakajos laikos eedomà tehlojusès. Winsch atmet dsejisko glesnaino lirismu un weenfahrschos runajoschos pantos pausch neattarigas walsis un patstahwigas tautas domu. Bet ari neattariga walsis un patstahwiga tauta nauw gala mehrkis, par kuru tahlaf wairs zela nauw. Rainis ir attihstibas dsejneeks, wis wina darbs ir nemitigs ritums, kurà katrs schafneegums ir tikai pahreja, tikai palahpe us nahkoscho. Winsch nododas filosofiskai schanalisei un teezas tahlaf, pehz wisu tautu apweenibas, pehz muhschigas schafanas un meera. No sozialisma, pahri nazionalismam, us besgalibu, wispahrzilwezisku un kosmisku — apmehràm tà pehz Raina liriska-jeem un dramatiskscheem darbeem notehlojas wina mahkslineezistàs attihstibas gaita.

IX

Reakzijas laika literariskās grupas

Dewinsimti peektā gada preekšwakara laiks israda atšewišķu raksturigu rakstneezibas darbu grupu, kura apluhkota ari atšewišķā nodalā. Peektā gada rewoluzinārā kustiba iszeļ tikai Raini, tā weenigo leelo dšejneeku, ar kura darbeem šķis zihnu un daščadigo pahrdsihwojumu gads uš wiseem laikeem eesihmejas ari rakstneezibas wehsturē. Pahrejo dšejneeku rewoluzijas gada darbam naw raksturigas nokrahfas, ne ari paleekamas wehrtibas. Atšwabinaščanas kustibas peenahzeji, wini lihds ar šķis kustibas atpluhdeem atkriht un aiseet pa zitu zeku uš šawu semi.

Surpretim šwarigatais un garakais reakzijas laiks rada atšewišķas raksturigas rakstneeku un rakstneezibas darbu grupas, kurās nepahrprotami ispausčas politisko pahrwehrtibu eespaids uš mahšlineezisko domu un šajuhtām. Gan ari tas ir pahrejas laiks un wisi šķe šastopami rakstneeki tikai episodiski, neilgu laiku paleek sem wina eespaida. Somehr apluhšojamo grupu darbi leekās deesgan sihnīgi, lai teem eerahditu atšewišķu, kaut ari neleelu weetu rakstneezibas wehsturē. Saturā wini naw ne weenmuligi ne ideju nabagi; isteiksmē wini usrahda pat pawišām jaunus mehginajumus un stilistiskus panehmeenus. Bes teesčajeem reakzijas laika eespaidu tehlojumeem tur redšam no weenas puses pagahjuscho nemeera deenu atšpulgu un atzeres un uš otru idejisku un psihisku reakziju, niķnu eenaidu pret wiseem atšwabinaščanās mehginajumeem un plaščām šabeedrištām kustibām. Reakzijas laiks ir ari wezā romantisma atjaunotajs, dšila indiwiidualisma eerošinatajs un daščadigu jaunu mahšlineezisku meļejumu eewiršitajs. Rā katrā pahrejas laikā winā šlehpjas šahkumi daudsām idejiskām un mahšlineeziskām teeksmēm, kuras wehlať isweidojas par atšewišķeem plašheem rakstneezibas wirseeneem.

Emigrantu literatura

Emigrantu literaturas wišpahrejais raksturs ir ap-
twerams, eedomajotees latweešchu emigrantu psihē. Latweešchu semneeks wišos laikos un winu pahrwehrtibas zeeschi turejees šawā faktinā. Bet wina inteligentais dehls, kam kruhtis šķi pate šawa faktina dwehsele, nu peepeschi ismests šweščumā. Wiram jabehgulo, jaslehpjas, winam naw weetas, kur meerigi šawu galwu nolikt. Dšimtenē wišč ir strahdajis gadeem

eerastu darbu, bijis materiali kaut zif nodroschinats. Nu winam reisem naw maises kumosa. Zilweks kas dsimtenē radis tikai ar spalwu rihkotees, fweeschumā speests kertees pee zirwja un schipeles. Waram eedomatees, ko pahrzeesch wina dwehsele, kahds luhsums noteekas wisā wina psichē. Teeschee fisiskee un psichiskee pahrdshwojumi ir tif stipri un apdulinoschi, ka emigrācijas laika saktumā, ap 1906 gadu, ihstais emigrants pats klus, bet wina dwehsele eedomatees un to tehlot wiswairaf mehgina mahjā palikuschais rakstneeks. Tifai wehlat, fweeschumā kaut kā nodibinajees, sawu dshwi kautā noswarojis, emigrants war pahrzilat atminas un eespaibus, fwehrt, kombinēt un mehginat eerweidot mahkslas tehlos un tehlojumos, Protams, ne ikreis un ne ikatrs emigrants-rakstneeks tehlo sawus emigranta peedshwojumus, pahrdshwojumus un nowehrojumus. Dashedos gados newar aismirstees wezā pafaulē, kur tif ilgi dshwots un strahdats. Pa paradumam wedas ween tehlot to paschu peerasto. Un ne tikai pa paradumam ween. Sवेशā aplahrtne war teeschi iszelt atminā atstahto dsimteni ar winas dashdigajeem tehleem. Bet ari scheem tehlojumeem arween peemiht raksturiga nokrahja, kas tos peeweeno emigrantu literaturai. Schim atminām peemiht tahda sajuhsma waj tahds ruhgtums, kas war rastees tikai sem emigrantu dshwes spaida. Bet bes kahdeem motiwejumeem ir saprotams, ka emigrants-rakstneeks wis-pirmā kahrtā atminas un tehlo to sawilnojumu, kas wina paschu aisskaloja, no kura luhsumeem wehl galwa dun un wisi nerwi twihst. Sawilnojums ir bijis tif spehzigis, ka eestrahdajees un nodibinajees rakstneeks radikali maina wirseenu un no patriachalās dshwes un zilweka tehlotaja paleef par rewolūcijas zihnu atstanotaju (peem. Upits-Birsneeks — „Sem ahbeles“, „Winās deenās“). Kas pehz sawas dabas buht masu traufmes, mainoschā, irstoschā un toposchā tehlotajs, tas atminas kahdu weenu tipu un mehgina to plastiski notehlot. Bet galu galā bijuschais un aishghuschais tomehr atkaphjas preeksch efoschā; fenas atminas pahrmahz dshwi wibrejoschi, mahkslineeku atfauzibu eerosinoschi jaunee eespaidi. Rakstneeks tehlo sawu emigranta tagadni. Schee tehlojumi tad ari stahw emigrantu literaturas zentrā. War fazit, ka no teem wisas schis literariskās grupas raksturigā nokrahja.

Emigrantu grupas rakstneezibas darbos wiswairaf lirikas ar laika un apstahktu raksturigo nokrahju. Gandrihs wisi latweeschu dsejneeki ihu laiku atraduschees emigrantu psichologijas warā. Tas stipri atgahdina peektā gada preekschwalara rakstneezibu. Emigrantu literaturā redsami noschiras diwi wirseeni — tee allasch japatur azis, apluhkojot scho grupu winas kopumā. Weenu no scheem wirseeneem jau redsejam Raina dsejā. Ta ir patlaban pahrdshwojamo schausmu un saphju dseja, klusa un skumja, tomehr wehl nefalausta spehta un zeribu pilna. Ta sasleenas un few un ziteem staki wehsta, ka naw taisnibas tam senām sehrām, ka laime wairs muhschām neatnahs; logi ir walā wehrti, drihs saule sahls spihdet. „Un kaut ar deena asinaina aust: ta tomehr deena ir un naw ko gaust.“ Ilgas atpakal paleef par ilgām pehz tās jaunās saules kam drihs dsimt. Raina lirikai diametrāli pretischa weseles plaschas rakstneeku grupas literatura, kura galigi farauj sakarus ar rewolūciju, sabsedriskām kustibām un to schiru, kuru reakzija tagad nospeeduse semē. Ta atfakas no sawas pagahtnes un aiseet galejā individualisma pafaulē. Ta ar saweem emigrantu darbeem ussahl jaunu wirseenu, kuru apluhstom atfewischi. Uzmirkli pakawesimees pee teem emigranteem, kuri ari fweeschumā paleef ustizigi tai dshwei un zenteeneem kas winus ismetuschī aif dsimtenes robeschām — us wina krasta.

Jānis Straujanis tā arī nosauzīs savu flitsču un noveletu krājumu: „Uf wina krašta“ (1918). Mahtflineezišķās wehrtības sinā tee ir widuweji apdahwinata diletanta darbini beš spilgtās ihpalnejas krašfas. Tehlojumā winsch mihl runat par „newaldamām ilgām pehz gaismas un pateesības“, par „lakstigalu dseefmām, jaunibu un winas šapneem“, par „seemelblahsmas burwigo gaismu“ — wahrdu šafot, winsch leeto wifus, sentimentalajā romantismā šen pašihstamos un noleetotos isteikmes lihdselkus. Saturā winsch šewi šalihdsina ar jaunu ošolu, kas israuts no šaules gaismas mašgatās walgas semes un pahrdehstīts afminainās flintīs, šur jaunam špehtam pamafam janihst. Wiš wina tehlojumini pateeschām noguruma un nespehta pilni, waj nu winsch škumjās atminās kawejas pee pahrzeestām breefmām un šaudetās kaujas, waj tehlo šawus pahršihwojumus šwešchumā. Sawā aptahrtnē eedšihwotees winsch nespehji. Nahtotnē neredš nekahda mehrka. Wina štati weenmehr atpafalwehrti un no dšimtenes atminām walā winsch neteef.

Sinamā kontrastā šheem atminu juhšmu pilnajeem tehlojumeem nostahjas **Julijš Wezofs** ar šawām škizēm un stahsteem. Winsch naw šewiški išmalzinats stahštitašs. Wina darbos daudš leeka, estetiski nepeemehrota un nefamehrota. Šomehr tā kulturwehšturiski dokumenti un materials emigrantu pšiches ispratai, arī wina darbi atšihmejami rakstneezibas wehšturē. Rahdā stahština („Pa diweem zeleem“) winsch rahda tuberkulošes šlimu emigrantu, šuram šaunš par to, ka dšihwo sanatorijā uš šahdas šilantropiškās beedribas rehkina. Ššwešlotees winam arī naw nekahdu zeribu. Ššafalais želšch — nobeigt pašham šawu dšihwibu. Bet kad štrahdneeku gahjeens ar maršeljesas šlanām eet garām, winsch eekarst un noreibst, dodas pa otru zeku — gahjeenam pafal, un nepanahzīs pafriht un mirst. — Garaks un peewilzigaks ir Wezofs „stahsts iš Amerikas latweeschu dšihwes“: „Rahds plašchumš!“ (1914). Šapat tā Lindulis šawās lugās, Wezofs tehlo, ka latweeschu žilwešs pehz šawas dabas newar eedšihwotees šwešchos apstahkloš un šabeedrikti un tikumiški šlihd lejup. Wezofs rakšturojumā latweeschu emigranti Amerikā dšer wiš beš iškemmuma, dšer frogā un mahjā, pehrš mihlestibu ar nauđu, glaimēem, leekulošchanu, dahwanām, neihtu laušlibas dšihwi. Wišur leekulota bauda, neihta mihla, tumšcha dšihwe. Deesgan pahrleeziņošchi Wezofs attehlo šcho panihtušcho žilweku netiklo bešmehra dšihwi. Wina tehlojums ir špilgti naturalistiškš — tik šaili naturalistiškš, ka beeschī paleef pat peedausigs un neestetiskš. Bet tatschu šchi dšihwe ir titai tik ilgi, kamehr Ššchifagas latweeschu štrahdneeks nodewees weenigi šawa pašcha interešem, kamehr winsch, otru no zela nobihdidams, uš otra plezeem pafahpdamees, rauga tikt uš preeščhu. Kad winam ataušt šawas šchēiras apšina un pamostas intereščhu šopibas šajuhta, dšihwes tukšchumu pahrpluhst wehrtigš šaturš. Wina nenomahz wairs latwiškās kolonijas šchaurums, winam rodas weeta šarptautiškā štrahdneeku šameenibā. Šihšās indiwidualās interešes un zenteeni dabū ihstu nošihmi kolektiwās žihnas plašchumā.

Šihmigš emigrantu grupas darbs ir Wezofs drama weenā zehleenā: „Diwšauja“ (1914). Šajā nu naw ne latweeschu emigrantu dšihwes, ne pašihstamo emigrantu rakštura tehlojuma. Drama ir tihras emigranta išdomas darbs, bet šchajā sinā šewiški špilgtš ar šawā sinā arī peewilzigš. Parastās juinta istabinas waj šabaka weetā Wezofs drama redšam grešni eerihtotu wafarnizas lašamistabu ar wišām eeddomajamām ehrtibām. Šopluušchu emigrantu puhla weetā dšgentlemenī un aristokratiški dendiji. Un arī patš

waronis-emigrants — Dr. jur., gehrbees baltās teniſſporta biſſēs un kurbēs, ſilganeem ſwahrkeem mugurā, kuruš winſch pehz ſmalkās etiketes wajadſibas brihdi apmaina pret melneem. Lordi un ſoni winu beš pahraſ afaš ironijaš ſauſā par parweniju, bet labpraht eelaiſchaš ar winu ſabeedribā un ſmalki noſſanotoš diſputoš. Dramas ſmaguma punktiš taš, ka latweeſchu emigrants ſchajā ſmalkajā ſabeedribā ſateet ſawu tehwa un ſawaš tautas ſlepawu un iſaižina to uš diwkauju ar ſunu pahtagām, aiš ka baronš patš noſchaujāš. Ar wiſeem ſafantafeteem zilwekeem un romantiski ſadomateem gadijumeem, weenzehleens dramatiſki dſihwš un ſaiſtoſchš. Ariſtokratiſkās apkahrtnes rahdijums nebuht neiſnaht karikaturiſkš, dialogi aſprahtigi un ſatura pilni, wišš darbibaš ritums no ſahfuma lihdi beigām ſtrauji pluhſtoſchš un intrigejoſchš.

Dramatiſkiš **Linduliš** paſištams plaſchaki, neween ar ſawu emigranta darbu. Cepreeſch winſch ſarakſtijiš trihš lugaš, kuraš tikuſchaš plaſchi paſištamaš ar ſawu demokratiſko tendenzi un deeſgan weiklo ſkatuweš aſſtrahdajumu. Peezzehleenu dramā: „Pušzelā“ (otraiš iſdewums 1912) gan wehl ſtipri manama latweeſchu raſtneezibā pahraſ paraſtā, gandrihš waretu ſazit, ſchabloniſtā dramatiſkā techniſa. Uri ſaturā wehl ſtiprš wezaiš literariſkaiš raugš. Ideals zenſoniš, kuraš aiš launeem aſtahkleem un paſcha gribaš wajjibaš japaleeſ pee weenkahrſcha praktiſtā darba, itkā aiš pahpratuma jaapprez nemihleta ſeeweete un tad janobeiſdaš aiš pahrdſerſchanāš — ta ir raſturiga literariſka figura, tapehz leekāš ſtipri ween mahſflota un nedſihwa. Neſalihdſinami labaka jau ir Lindula otra, iſchetrzehleenu drama: „Diſchuhdru Mahle“ (1912). Tajaš winſch uſtwehriš peewilzigu parahdibu: lauku gahjeja ſwahrſtiſchanoš ſtarp ſtrahdneezibu un gruntneezibu, ſtarp proletariata un mašgruntneeka paſauleš atſinu un idealeem. Protamš, naw winſch to uſtwehriš wiſā plaſchumā un dſiſumā. Winſch wairaf tikai nowehrojiiš ſchiš ſwahrſtibaš atſpulgū lauka gahjeju raſturoš, patš wairaf turejees wezajā raſturu tehlojumu ſchanrā, un tikai weetu weetām eewedinajiš ſkatitaju eeluhfoteeš zauri raſturu priſmām ſozialu parahdibu pamatoš. Ja uš ſcho dramu luhkojaš tā uš weenkahrſchu raſturu dramu, tad wina, beš ſchaubām, peeſkattama labakajām ſchajā noſarē. Lindulim ir ſpehja pahra wilzeeneem, diweem trim teikumeem plastiſki iſzelt weenu otru raſtura ihpaſchibu, ar kuru wišš zilwekš teet dſihwš un ſaprotaš ſkatitaja azu preeſchā. Bet tā ſozialai dramai winai truhkſt pilnigaka weidojuma. Gandrihš wišzauri redſam tikai zihnu ſtarp diweem galwena=jeem, neweenadeem lugaš raſtureem, un tikai neſkaidri, ar peeſpeeſchanoš iſmanamš, ka aiš ſcheem raſtureem zihnaš diwaš pretiſchkaš ſozialaš paſauleš. Somehr ar wiſeem truhkumeem lugaš redſam pehzpeeſtā gada ſemneezibaš dſihwi no jauna weedokla un zitadā mahſflineeziſkā weidojumā. — Manami wahjaka Lindula treſchā luga: „Darbš un maiſe“ (1915). Proletariſeta lauku intelligenti kluhmainaiš likteniš pilſehiaš aſtahkleoš ir dramai pateizigiš, mahſflineeziſkai iſdomai un daſchadām dramatiſtām kombi=nažijām wiſai peeſkahlwigiš ſiſchetiš. Kapitalliſma wara pahr kalpojoſchu intelligentu lugaš apjauſchami un pahrleeziſchi notehlota. Satrizinoſchā ſkaidribā redſam, ka winſch peeſpeeſtš waj nu aiſeet patš bojā, waj ſeedot kaunam un grehſam ſawuš peederigoš, lai nodroſchinatu ſew un wineem darbu un maiſi. Somehr raſturi ſche naw ne tuwu tik dſihwi ſihmeti, tā „Diſchuhdru Mahle“. Schkeetami dramatiſkās ſituazijaš mahſfloti ſaſtruhwetāš, wišš lugaš gahjeenš drihſaf episki tehlojoſchaš nekā ritochi dramatiſkaš dabaš, ſmagš un gauſš.

Ubas pehdejās dramās emigranta rakstītas. Un ja šalīhdsinam winas ar Lindula pirmo lugu, tad apjausčami nomanam, kaħdu weidojofču eespaidu emigranta dšihwe atstahjuse uš ņabeedriški domajosča rakstneeka attihstibu. Uš deesgan neweikla eesahzeja dramatiska tehlotaja pirmajā lugā redsam parastu realu wehrotaju, kurfč tāpat uš raksturu pšichologijas problemeem kà daschadeem ņadšihweš konfliktteem ņtatas zaur literarisku eespaidu prišmu un tapeh3 redš wišu weegla romantisma nokrahšā. Pehdejos darbos, turpreti, nepahrprotami redsam noruhdita sozjala domataja ņtatu, kurfč neween wehro un tehlo, bet apšwer, anališe un ņalīhdsina wehsturiskā materia-lisma un sozjalisma eerotscheem. Te ir emigrants=rakstneekš, kas nemeera gadā peeredseto un pašča pahrdsihwoto nopeetni un wišpušigi pahrdomajis, ar ņawu mahšlineezisko domu un iņjuhtu pazehlees neņalīhdsinami augstata redses weetā, no kuras atweras daschadibu bagats sozjals dšihweš ap-wahršniš.

Weens no plasčalajeem un raksturigalajeem emigrantu grupas darbeem ir Lindula „aina trijōš zehleendōš is latweešču emigrantu dšihweš Wakar-Giropā: „Laines behrni“ (1913). Par dramu wahrda ihstā nošihmē ņcho darbu newar faukt; ne par welii ari rakstneekš patš to apšihmejis par ainu no emigrantu dšihweš. Un ņhajā ainā muš wišpirmā kaħrtā walđsina reljeņi ņihmeti atņewiņchee, zits zitam glušchi pretiņchee emigrantu tipi. Protams, mehš wehletōš redset, kà sem daschadu apstahllu ņpaida ņaņchelas ņcheetami weenadā ņemneeziško inteligentu=emigrantu maņa, kà weidojas daschadās emigrantu noņchiras un daschadigi raksturi ar daudšreis pawiņam pretiņchām un neņaweenojamām teeksmem. Bet Lindulis ari ņhajā darbā palizis uņtizigš ņawai eedšimtai, mums jau paņihstamai rakstneeka dabai. Wiņch maņak rahdijis ņcho dšihwo, funkzionalo ņaņchēlņchanōš, bet wairaf eekņejo, substanzialo diferenzēchanōš. Labak ņakot, wiņch naw peeteekofchi iņzehliš, kà pirmā dabiski eerosina otro, ka otra ihstenibā ir tikai pirmās turpinajums. Wiņch nerahda dšihweš noteizeju ņwaru, bet tikai atņewiņchu raksturu ņaplakumu sem ņchi ņwara waj waronigu atņwabinaņchanōš. Rā leekās, Linduli te wadijuse taktiska wajadšiba, neatraidami mahšlineeziskas formas prašijumi. Neleekā, ņtipri konzentretā ainā wiņch te gribejis rahdit emigrantu idejiško ņchēlņchanōš, ar noluhku wiņch atturejees iņlaidetees ņhtōš ņtatos. Lai gan Linduli darba weidojumā un tehlu plastikā pa daudš wada dņejneeka iņņtinktš un pa maņ dramatika apšina un kontrolejofchais intelektš, tomehr ari tā wina emigrantu tipi parahdas dšihwi ņtatitaja azu preekņchā un palauj winam eekņatitees politisko behglu likteni uš wina kraņta.

ņņhetrus tipus, ņņhetrus „laines behrnus“ redsam Lindula ainā. „Laines behrni“ wini tapeh3, ka gahjuņchi ņweiki zaur lodēm un ugunim un tā nokluwufchi ahrsemēs. Sawada ir ta wina laime kaut kur kaħdā Belgijas ņabriku pilņhehtā. Ur ņajuhsmu wini braufufchi uš ahrsemēm; tās wineem likufchās jau kà puš debēšis. Bet nu israhdas, ka te wiš wehl neezigafš, nabadšigafš kà Kreewijā. Peleka debēš, peleki laudiš, peleka dšihwe. Kreewijā tomehr ir tuhņstofchi, kas atdod ņawu mušchu un dšihwibu par idealu, kas zihnas un zeefch par ideju. Te pat ihstas seemas un wasaras naw, tikai maņijums, wiltōjums, ņurogats, ņurogats. Paņchi zilweki kà wiltoti, neiņde-wufchees ņurogati, imitazijas. Uš dezimalņwareem iņwehrtš un ņantimetreem nomehrotš godigums, peeklahjiba, toleranze. Kas tad nu atleek latweešču emigranteem ņhajā ņweņhajā paņaulē, starp ņweņcheem zilwekem, nabadšibā, dšihweš apniikumā un badā. Nodotees alkoholum. Dņer gandrihš wiņi, un

taisni tee kreetnakee un dedsigakee. Dser, lai apreibinatos un aismirstos. Daschs jau palizis par profesionalu schuhpu un bes alkohola nemas wairs newar dsihwot. Daschs dser ar nepahrwaramu reebumu, jo bes alkohola winam atleef tikai wehl diwi zeli us laimigu nahkotni: trafam palikt waj eelehkt kanalà. Drausmigs ir Lindula ainas otrais zehleens, kur trihs emigranti, swescheem laudim un sweschai semei par spihiti, peedseras un wifadi ahlejas lepnos restoranos. Smagas afaras dsirdas ais winu pahr-galwigeem jokeem un ar fatrizinoschu tragismu nomahz winu scheetami weeglprahtigàs aufschofchanàs tehlojumus. Zeturtais emigrantz, tas fina wehl zitu zelu. Tas mahzas, peemehrojäs apstahkleem, paleef, kur wajadfigs, parahpo, kur tas nepeezeschami; tas ari ahrsemès taifis karjeru. Jsmifufchee beedri wina azis ir tikai huligani. Pehz sawas buhtibas tee ahrfahrtigi lihdsigi zits zitam. Wifsem wineem kopeja weza latweeschu inteligenta daba, no kuras wini nespehj atratitees. No tas winu pestimifms un wifa nelaima. Galu galà wineem jaatsihstas, fa ari te rit dsihwe un wel wilkus fa plata un dsila upe. Bet aifpluhst garàm swescha un nesaprafta. Wini neredf schejeenes dsihwi, waj redf to tikai no wirspufes un tahleenes. Un tapehz ta israhdas peleka, schaura un nedshwa. „Mehs laifam mihlam par daudf sawu dsimteni. Wifa firds un wifas domas mums tur.“ Un tà ap dsimteni ween wijàs winu domas, lihds lamehr wini nonemas dotees atpafal, jo weenigi tur wini spehj strahdat un zihnitees.

Mahfflas apstrahdajuma fina ne wifai augsti stahdamà Lindula dramatislà aina labi apgaismo, plaschu un raksturigu parahdibu reakzijas laifmeta dsihwè un rakstneezibà. Strahdneeku schkiras un internazionalo ideju zihnitaji, bet pehz dsimuma semneeku dehli, sweschumà ismesti, pamasàm pahrleezinas, zif stipra winos tomehr wehl dsimtenes mihlestiba. Winu internazionalifms eetwer fewi nazionalifmu, fa fehla afna graudiau. Beeschi ween internazionalàs idejas ir emigranta-semneeka dehla aifinà un pahrleezibà, bet wina pfiche ir nazionala un winas instinkti spehzigi pamostas sweschumà.

Alfreds Kufurs „weenas swehtdeenas stahstà“: „Gahju putni“ (1911 — „Zekineeka stahsti“) tehlo, fa skumjà juhsmiba, „sehras pehz dsimtenes faules“ daschubrihd pawifam apnem un pahrpluhst latweeschu emigrantu. Stahstà ir tas pateefatais emigrejoscha semneeka dehla dwehseles raksturojums, kahds wispahri parahdijees emigrantu literaturà. Dsimtenè semneeku jauneklis wairaf nododas dsihwes praksei un darbam; dabà winsch wispirms raugas us noderigo pufi, estetifko beeschi pawifam neewehrodams un nepamanidams. Schi pufe winam nahf atminà, kad winsch praktifkai dsihwei un darbam atrauts. Estetifkee preekschstati jau pehz sawas dabas wiswairaf un weeglaf rodas eedomà un atminàs. Emigranta estetifkàs reflekzijas eekustina sweschàs pilfehitas apfahrtnes kontrasti. Lauku un plawu behrns, latweeschu emigrantz fajuhtàs fa akmens sahrkà eesprostots. Ugraf, no laukeem eebrauzis, winsch pilfehitas druhsmu ar fahru interesè apluhlotu. Sagad wif apnizis un atreebees. Winsch domà par to, fa pat logu nedrihft atwehrt, fa no ahra tuhlin pluhstu istabà puteku mahfoni un nepanesama benzina fmake. Ugraf, us laukeem dsihwodams, winsch bijis pilfehitas dsihwes un kulturàs zeenitajs. Sagad, kur apstahkli winu paschu tajà eespeedufchi, winsch raujas laukà. Pirmo reisi winsch dsilaki isjuht teorijas, teoretifkà ideala nesaugumu ar dsihwes parafham, ar wina eeaugufcho dabu. Schi fajuhta war tikai wairot wina gruhstfirdibu. Bet kad winsch igahjis klajumà,

lihds ko pilfehtas knada winam aif muguras, ņņheetami neņaprotami, bet tomehr dabigi mainas wina juhtona. Winsch reds papeli un behrsu un domas ņalihdsina tos. Emigrants apņinas ņawas dwehseles radneezibu ar behrsu, identifiņe ņewi ar to, bet papelē reds to ideju simbolu, uņ kuru winsch ar ņawu pahrleezibu teeņas, bet ņas wina organiski dabai wehl arweenu paņweņņa. Rā winsch ņihnas ar ņawas ņemneezifkās dabas glehwumu, tā niht winaņ attehlu dņimtenes behrsā un mihi raugas uņ zehlo papeli. Bet tas tikai uņ azumirfli. Emigrants pamet atņewiņņkos preeņņmetos ņihmet ņawu dalito dabu, iņwairas atkal nodņilinatees ņewi, pahrbaudit ņawus uņņkatus un teekņmes. Ar waru winsch peespeesņas atrautees un aismirstees. Bet wina dwehsele palituse wahriga un juhteliga, tā neaifdņiuse wahņs. Rad gaisā eekleedsas dņehrweņ, winam tuhlin atkal eenahņ prahtā, ņa ņņis dņehrweņ ir no paņihņtamā dņimtenes purwa, ņa ari wina ņmaku tās atneņuņņas lihdsi. Sehru pilnām azim winsch noņkatas, kur tās aispeld ņilajā dņidrumā. Un ņirdi paleef tikai nebeidsamu ņumju pilna wehlesņanās: weenu deenu wehl redset dņimteni. Atkal atminas pluhņt ar wilni, un naw eespehjamņ winaņ aisturet. Un ņad jau ņen atgreesees atpatai pilfehtas burņmā un troņņni, wehl weenmehr winam leefās, ņa auņis ņkan gurdā un ņehlā dņehrwiu ņlaigasņana.

Rukurs rakņitijis wehl wairakus tehlojumus un ņņizes no emigrantu dņihweņ, bet tās ne ar ko neaņņkiras no paraņtajeem ņņas literariskās grupas darbeem. Winsch naw ne ņewiņņki dņilņņ domatajs, ne iņņmalzinatņ ņilistņ. Bahraf leela ņentimentalitate un wiņpahrejais, ņeletoniskais iņteikņmes weids peemiht ari teem wina ņahņtineem, kuri naw nemti no emigrantu dņihweņ, bet ņabeedriņka wirņeena gaumē tehlo nabagu lausņu pahrdsihwojumus.

Zif Straujana un Rukura tehlojumeem ņentimentalitates, tif **Melnā-
Uksņna** „behgla ņņizem“: „Zeribu un gaidu rihtā“ (1906—1908) nemahņņlineezifka publiņistifka elementa. Bet ņa emigranta teeņņo pahrdsihwojumu, domu un ņajuhtu attehlujums winaņ ir wiņai noņihmigas. Aif muguras winam nelaimigo upuru raudas un ņņaufmas, winam jabehg un jaņlehpjas. Laika emigrantam dauds; leelu daku no ta winsch pawada atminās un ņapnos. Un weentulibā un atminās pahrdomajot, winam rodas pahrleeziba, ņa tomehr naw welti dņihwots un zeestņ, ņa zeribu un gaidu rihtam wehl reis jaauņt. Ari ņapnos winu pahrnem ņtraujo deenu reibonis. Winsch dņird lausņu puhlus ņpehzigu dņeesmu dņeedam un traugas teem peeweenotees. Iņmistas, ņad tihro dņeesmu pahrņkan negehligas ņkanas un ņtraujo gahjeenu aistur neatwairams preņņehņs. Wiņa emigranta dwehsele wehl ir pahrdsihwoto uņpluhdu warā. Bet emigrants ir israuts un noņweestņ ahrpuņ dņihweņ. Neeena weetā winsch newar ilgaki palikt, eedņihwotees, eefaknotees un ņameklet pawedeenu tam darbam, ko dņimtenē ņahņa. Dņihweņ plaņņums, ņas ap winu nu weras, wiņa paņaules daņņadiba winu noņpeesņ ņehras un gruhtņirdibā.

Apņesdehlis ar ņaweem pirmajeem dņejolu krahjumeem („Sumņā un twanos“, „Gurņtot“, „Zahlu wehl rihtņ“) ihņtenibā peesņaitams peektā gada preeņņwafara dņejneekem Treumana-Weidenbauma ņabeedriņkā peņimifma nokrahsā. Bet wiņos ņņajos dņejolu krahjumos pawifam maņ ihņtas dņejas, kur labi domatais ņaturņ un nepahrprotamā tendenze eeweidotos kaut zif zeesņamā estetifkā formā. Ta ir gandrihs nebaudama aif neifņuņta naturalistifka ņiņheta, aif domas konkretā ņailuma un pilniga mahņņlineezifkās iņdomas un ņantastijas. Wina ņņi laika dņeja atņihmejama wairaf tikai ņa pirmņ

rewoluzijas laika literariskās tendences dokumentis ar wifai masu mahkšlas wehrtibu. Pawifam zitādi jaspreech par wina krahjumu: „S m a g a s d o m a s“ (1912). Tās gan naw fweeschumā llihtofcha emigranta, bet zee- tumā flobfita katordsneeka domas. Bet tā reakzijas neschehlibas un nezil- wezigas warmahzibas pahrdsihwojumu, pahrdomas un isjuhtu teeschš newil- tots atspogulojums, schi gramata ir sawa laika raksturigakais un wehrtigakais darbs.

Ta pafaule, kur dšimufe Apfesdehla dseja, ir tšhetras pelekas feenas un dšelim aifrestots logs. Rā šalihkufchas sem smaga floga, tur eet deenas. No rihta tās pabasch galwu pee loga un tad leekās, ka lapas birtu us aif- mirsta kapa. Wakaros smadsenes peelihst tā ar miglu. Pamasam kwehlo un pamasam grud. Waschas tā nejaufi fuzeni nerfstot ikrihta modina zee- tumneeku. Wifu deenu jafklusas winu dšinkstofchā dseefmā par faudetu fauju. Bet pa naktim winas tā nogurufchas un falauftas, pee kahjām nogu- lufchās, waid un waid. Tahdā pafaulē zilwefa dwehfele ir tā grauds sem akmenu fwara. Apfesdehla dsejolu fatrizinofchais, pahrleezinofchais spehšs ir wina pahrdsihwojumu ihstenibā. Saleekta, lehdēs fakalta rewoluzionara domas graufchas ap wifem zilwefa un dšihweš galwenajeem jautajumeem. Pahr wifam schim domām gulftas smaga weentulibas fajuhta. Suwat eeluh- kojotees redsam, ka ta naw tikai fajuhta, bet ari dšila indiuiduala atschirti- bas pahrleeziba, smags nekufstinams pesimifms. Tas apsihmē tragifku lufsumu nesenā fabeedrifkā zihnitaja, pahrleezinata kolektiwista dwehfele un pafaules atfinā. Puhli naw eespehjams nefahds radofchš darbs. Warā newar teikt: lai top. Tikai tam kopuma darbā wehrtiba, kas guwis atfewifchka ihpatna feju, kam indiuidualas ihpatnibas sihmogs. Wifu mišklu usminejums ir atfewifchka zilwefa paschā. No schis galwenās pesmifstīgās weentulibas atfinas, tā no zelma faknes us wifam pušem iswijas Apfesdehla zitas domas. Pufe dsejolu Apfesdehla grahmatā rahda, tā dsejneekš sem weentulibas fahpju un schaubu floga pamasam isweidojas par pilnigu idejifku anarchistu, par atschlehlufchosh, dšeloschi afu, kopumam nekad un nekahdi nepeekaufejamu atomu pehz Stirnera „Weenigā“ gihmja un lihdsibas. Dšila netiziba un ruhgta ironija winam pret wifu, kam agrat peekehrees, to daudfi wehl tagad zilda: pret nahkotni, darbu, brihwibu un taifnibu. Schaubas par nahkotni jau ir austas schis deenas fahpju laidā. Sam war buht smaidš us luhpām, kas dšer nahkotnes afinsfarkano wihnu; bet tagadnes iffallufcheem fpaida minejeem us luhpām tikai ruhgtš smihns. Darba preekščā wehl semojas ari tee, kas widsfilafās misterijas saimo. Bet darbs nu pahrwehrtees par pawehles wergu un lihds ar to par apglaimotu un peeluhgtu fwehtumu. Brihwibu dsejneekš ir redsejis pusplikfu, walejeem mateem, druhmu, afinim klahu sawu zetu ejam, bet wehl plikafi un druhmaki winas pafalgahjeji. Winu gaitai naw gala; un ja wini apstahjas, tad tikai tadehl, lai ifskaititu noeetās juhdses. Taifniba ir ta, ja kahds, kam spehšs rokā akmeni par smilkim faberfi, norauj newainigajam maifšes drupatu no preekščas. Un ja kahds tew usleef us galwas kreifo kahju, lai labo wehl augstat waretu pazelt, tad ari ta ir taifniba. Weentulim, atschkeltam indiuidam paleef tikai naidš. Ar naidu winsch grib apfehst sawu melno druwu, lai plaujas laikā cewahktu bagatu raschu: fimtfahrtigu atreebibu. Winsch fina pats, ka tahds naidš ir ifnihzinofchš, bet nespehi nefa pret to. Wifa dšihwe ir tā sala malka, fura deg tikai tad, ja naidu tur pa pilnam tezina wirfā.

Apfesdehla dseja ir tas afafakais pretmets Raina plaschi aptweroschās un

wispaħzilweziſtās miħlestibas dsejai — lai ari abi ſchee dsejneeki ſaħkuſchi no weena iſejas punkta. Winu wirſeeni eet uſ diametrāli pretejeem poleem. Apſeſdehla ſozialais, anarchiſtiſtais indiwiđualisms nepeeklaujas ari tai otrai reakzijas laika rakſtneezibas ſtrahwai, kuras indiwiđualisms iſpauſčas tā ſauzamā dekadenzē. Apſeſdehla filoſofiſtā dseja paleef wiſpilnigaki patſtaħwiga un iħpatneja. Latweeſchu rakſtneezibā winai naw parauga un paſaldarinataju. Iſteikſme winai ſmaga un atgahdina no leeleem atmeņeem ſaſlaiſtitu buħwi. Bet ſas ſiħto formas darinataju darboſ buħtu ſajuħtams tā nepeelaiſchams truhkums, ſche taiſni kaļpo eſtetikam eeſpaidam, ſmago domu iħzeħlumam un iħpatņejam rakſturojumam. Ne daudſi wardē eet to anarchiſtiſkās paſchnoleegſchanās un paſchiſniħzinaſchanās zelu, to ſtigo Apſeſdehla dseja. Bet eſtetiski to war paħrdſiħwot un dſili liħdſiħjuſt ſatreekta rewoluzionara inteliģenta paſaulē atſinas un dweħſeļē katastrofu.

Nupat apluħfoto rakſtneeku un dsejneeku darbē galwenā ſaħrtā noriſnajeēs emigrantu grupā. Bet ari daſchi no wezaķeem rakſtneekeem peeſleenās winai ar ſiħmigeem ſazerejumeem, turuſ japeemin ſchajā nodalā. Apiſcha-Birſneeka un Andreewa Needraſ ſtaħstoſ un Raina dsejā ſchee ſazerejumi naw noſchķirami no winu darbu kopuma un peeweenojami emigrantu literaturai, tapeħz ka tee neapſiħmē ſewiſchķu nowirſeenu winu maħſtlineeziklajā darbībā, bet tiķai jaunu, laiķmeta iħzeltu motiwu tajā paſchā ideju un literariſtās weelaſ paſaulē.

Rakſturigi ir wairaki **Jahna Klawina** reakzijas mozekļu tehlojumi. Tajōſ konzentretā weidā redſam abas tās tendenzeſ emigrantu literariſko tipu tehlojumōſ un paſchōſ latweeſchu rakſtneekoſ, par kurām minejām jau ſchiſ nodalās ſaħkumā. Raħdā ſtaħſtinā („Uſwaretee“, 1906) diwi ſemneeku jaunekli, meſchā aiſbeħguſchi, ſleħpijas uſ kaħdas purwa ſalaſ. Weenam nō teem peeteekoſchi ſpeħka un dweħſeļē rupjuma ar warmahzibu, warbuħt, ar zitaſ newainigāſ dſiħwibas upuri glaħbt paſcham ſawejo. Otrē tipikē ſemneeku jaunekliſ, miħkſtās dabāſ ſapnotajē, paħrſteiguma aźumirkli war tiķai gaħſteeſ upeſ dſiħumā, lai nekriſtu ķehraķeem roķāſ. Schajōſ diwoſ ziħwekoſ, autora neapſinati un negribeti, itķā weeglām ſarauſtitām liniķām ſiħmetu redſam mineeto reakzijas laika inteliģenzeſ un pat wiſaſ ſabeedribāſ ſaſchķelſchanōſ diwāſ pretiſchķāſ daķāſ. Zita tehlojuma waroniſ („Behģliſ“, 1910) iſbeħdſiſ, liħdſ nahwei paguriſ patriħt meſchā un ſapno par to, par to nomodā naw warejiſ ſkaidribā tiķt: kura dſiħwe ta labakā, wezā waj jaunā. Sapni wiſch paħrſkata ſemneeku dſiħwi ar wināſ ſiħto materialo eeguħſchanāſ darbu, ſaſ garigi notrulina un ſiſiķli nomahz. „Wiltigē, negantē, ſaħpiģē, tā traips reħgojāſ winam atminā redſetaiſ.“ Un tapeħz uſmodeeſ wiſch ſajuħtāſ tiħē un atpeſtiſ. Lai ari ſchajā impreſioniſtiķtājā ſapnu un ſajuħſmaſ tehlojumā weħl laba daļa rewoluzionarāſ romantiķāſ, tomehz zauri tai ſaređjami ſtipri realāſ dſiħweſ un pſiħoloģijaſ baſti. Klawina iſjuſtee tehlojumiņi peeder pee emigrantu literaturāſ labakāſ daķāſ.

Wiſplaſchako weetu emigrantu grupā eenem **Sudrabu Edſchuſ** ar ſawcem ſtaħſteem. Garajōſ weħſturiski-epiķloſ dsejojumoſ un dsejiķloſ ķehrnibaſ atmināſ tehlojumōſ meħē winu redſejām tā tiħru romantiķi. Surpreti proſaſ tehlojumōſ Sudrabu Edſchuſ ir noteikēſ realiſtē, to objektiwi dſiħweſ nowehrojumi daſchreiſ nowed pat liħdſ karikaturai. Wina emigrantu ſtaħſtu weħrojumoſ un tehlojumōſ jau iſmanami realiſma galejāſ paķaħpeſ, naturaliſma wiļzeeni. Maħſtlineeziklai iſdomai tur maſ walāſ

lauts. Tomehr Sudrabu Edscha stahsti naw ne fotografiski usnehmumi, ne beletristiska reportascha. Wisam zauri ismanama dsihwa zilweka fubrstoſcha dwehſele, wiſur klahu redſama nobreeduſcha mahſſlineeka weikla rola, kaſ apſinigi rindo glesnu pee glesnaſ peewilzigi ſaiſtoſchâ-ſtahſtoſchâ emigrantu dsihweſ ainâ.

Diwoſ ſtahſtoſ („Swefſchuma“, 1910 un „Gruhtſirdiba“, 1911) Sudrabu Edſchuſ tehlo, tâ ſatot, paſchu emigrazijas prozeſu un emigrantu zela, Kreewijas un Sibirijas neiſmehrojamoſ plaſchumoſ. Sawadſ, latweefchu rakſtneezibâ lihds ſchim neparafſtſ baigſ klufumſ ſchalz mumſ preti no ſcho plaſchumu tehlojumeem. Leekâſ, ka rakſtneeku pilnigi ſawaldſinajuſe ſchi ſweſchâ apkahrne un likuſe aiſmirſt paſcha kluhmaino likteni. Tifai retâm weetâm redſam, kâ uſplihwo poliſtiſka behgla wehl weenmehr nenorimufê flepenâ doma un iſjuhtaſ. Bet tâm naw paſtahwiga, paraſtâ gari-refleſſiwâ pluhduma. Rad ſchahdaſ domâſ uſmahzaſ, tad nawa zita lihdselka, kâ pirmajâ peeſtahtnê kaht laukâ un degwihna ſturbuli mehginat aiſmirſtees. Tomehr, kâ teiktſ, Sudrabu Edſchuſ ſamehrâ maſ nododaſ lihreem emigrantu pſichologijaſ tehlojumeem. Wiſſſch ir noteiktſ epikſ un kraſi atſchſiraſ no pahrejeem emigrantu rakſtneekeem lirikeem. Wiſſſch aprakſta weſelu garu zela gabalu, un ſkaidri ſajuhtamaſ, ka beidſamais ſihkakaſ notikumſ tur lihdsi dsihwotſ un pahrdſihwotſ. Wiſſſch iſzet weſelu galeriju ſweſchadu, dsihwi weidotu tehlu. Tur ir ſtreika pehz no weetâſ padſihtſ ſtrahdneekſ, tur darbu welti mekletaji muhrneeki, atpakalzelotaji ſemeſ-raudſitaji, iſbijis katorſdneekſ-Sibirijaſ medineekſ, iſbijis katorſdneekſ un japanu guhſteknis kalmitſ, lauſchu mahnitajſ italeetiſ ar ſawu ſkaiſto ſeewu, iſmanigſ karſchu ſpehlmaniſ, bagatſ ſchihdu maiſneekſ, kontrabandiſtſ, baſkaha ſehnaſ — un nepahredſama rinda zitu. Sawadi laſit, ka ari wiſi, netihroſ wagonoſ ſaſlodſiti dsihweſ pabehrâi, nabagi, wajati un noſeedſneeki, tomehr ir zilweki, un pat tahdâ mehrâ lihdsjuhtigi un iſpalihdsigi zilweki, ka no wineem zilwezibu mahziteeſ waretu tee, kaſ neſâ ſiltuſ kaſchokuſ un automobili brauz.

Reiſem pagadaſ, ka wiiniſ emigrantu uſ brihdi peeſtalo kauſtur malâ. Sudraba Edſchuſ tehlo tahduſ peeſtahjaſ brihſchuſ „meſcha brahla ſtahtâ“ („Uſſpecterſ“, 1910) un „emigranta peedſihwojumoo“ („Sem deenwiduſ debefim“). It ſewiſchli rakſturigſ ir pirmaiſ ſtahtſiſ, kurâ eepaſiſtam latweefchu koloniſtu dsihwi kaut tur kahdâ Sibirijaſ kaſtâ. Emigrantam laiſſ te paeet weenâ dſerſchana un pagiru lahpiſchana. Itkattrâ ſtahtſa lapuſê dſerſchanaſ tehlojumi wiſaduoſ weidoſ un gadijumoo. Sudrabu Edſcha ſtahtſi rahda, ziſ weegli dſimteneſ ſtuhritim atrautaiſ ſemneeka dehlſ paleef par baſkaha. Un tâ kâ ari Linduliſ un ziti emigrantu grupâſ rakſtneeki, kaſ ſcho klaidona dsihwi perſonigi iſdſihwojuſchi, leezina to paſchu, tad mumſ naw eemeſla ſchaubiteeſ par ſchahdi tehlotâſ parahdibaſ realo pateefigumu.

Pametot aziſ atpakal uſ pahraſtaigato latweefchu ſabeedriſko emigrantu grupâſ literaturoſ lauku un meklejot winâſ wiſpahrejo nowehrtejumu, redſam tur plaſchaku apwahrſſni, neſâ bij agrafeem tautiſkâſ rakſtneezibaſ wirſeeneem. Te ir daſchadigaka ſiſchetu bagatiba un tipu leelaka daſchadiba. Brihſcham taigu wehtraſ ſchalzeenſ ſkan no tureeneſ, brihſcham pamirdſi preti ſilâſ deenwiduſ debefiſ. Swefſcha paſaule, ſweſcha dsihwe un ſweſchadi, peewilzigi tipi ar emigrantu literaturoſ eenahſ latweefchu mahſſlâ un pleſch plaſchaku winâſ ſchauru loku. Emigrantu ſweſchuma peedſihwojumu ſtahtſi paſchi par ſewi jau iſſkatas ſweſchadi latweefchu rakſtneezibaſ

tehlojumu pasaulē. Ahrejās un eefšejeās dšhwibas, nemitigas kustibas un pahrmainu stahsti naw lihds tam parasti. Tradizionalā latweescha un wina rakstneezibas daba ir rahmi wehrojofcha, refleksiwi tehlojofcha, paswi-liriska. Emigrantu literatura winā eewirsa ari aktiwi episko elementu.

Sahdejadi sabeedrisko emigrantu literatura, bes schaubām, atsihmejama tā progresiws, rakstneezibas wispahrejo attihstibu wezinoschs un paplaschinoschs faktors. Emigranti wirsa latweeschu rakstneezibu no nazionalās noslehtibas schauruma plaschatā, aktiwakā kulturdsihwes pasaulē. Somehr newar fazit, ka emigrantu literaturas sabeedriski-idejiskais un mahkslineeziskais progresa spehhs tik leels, tā buhtu jadomā pehz pirmā rewoluzijas posma ahrejeem un eefshejeem pahrdshwojumeem, pehz nowehrojumu un peedshwojumu bagatibas, ko pirmās kolektiwās brihwibas zihnas mehginajumos eeguwschi rakstneeki-emigranti. Sur wainiga wina paschu eedshintā un eeaudsinatā daba, kas ihfā uspluhdu laikā newar pamatos grositees un pahrweidootees. See, pa leelakai dalai, ir un paleef masgruntneeku dehli, kas gan war palautees rewoluzijas bangām, bet nespehj ar wifu sawu buhtni aptwert atwabinaschanās teekmes un winas wadoscho sozialisma ideju. Un ja ari wini nesaplof lihdsi, kad wisa dshwe plof, un nepadodas politiskās un idejiskās reakzijas atpluhdeem, tad psichiska reakzija winus tomehr pahrmahz pilnigi. Wini paleef us fehla, naw redsams, kurp tee wehl waretu dotees us preekshu un zitus lihdsi saut.

Tas jaunais, plaschatais, kas ar emigrantu literaturu peepuhst latweeschu rakstneezibai, no apfahrtesās dshwes neapsinotees, itkā negribot wineem zauri speedees. Jauns un plaschs tas ir tikai tehlojumu fischetu sinā. Mahkslineeziskas isdomas un isjuhtas dshwes sinā sabeedriskee emigranti, tāpat tā wina tehlotee tipi, pa leelakai dalai wehrschas atpakal pee wezās juhsmu romantikas un tā nonahf tuwu otrajai reakzijas laikmeta literariskai grupai — konsekwenteem idejiskeem renegateem.

Individualisti un defadenti

Abus schos jehdseenus zeeschi faisituis eeraugam, no sabeedrisko emigrantu literaturas peegreesdamees otrai spilgtakai reakzijas laika rakstneeku un dsejneeku grupai. Pee tam jaleef wehrā, tā individualisms pehz sawas buhtibas newar buht kahds atfewischs rakstneezibas wirseens, waj kahdam sinamam wirseenam ween peemihstofcha raksturiga ihpaschiba. Ikkatrs ihsts rakstneeks ir ihpatneji individualis sawā mahkslineeziskā dabā; individuali ihpatnejs ir ikkatrā wirseenā ikkatrs leels darbs tikpat ar sawu mahkslineezisko ideju, tā winas weidojumu. Ja sche tomehr jarunā par atfewischku individualistu un defadentu grupu, tad tapehz, ka schi grupa individualismu skani proklamē tā sawas mahkslineeziskās darbības noteizeju un waditaju prinzipu, un tapehz ka schi prinzipialā programa ispauschas tajā ihpatnejā weidā, ko parasti apshmejam ar wahrdu defadenze.

Defadentiskais individualisms ir isdsimis sem politiskās un sabeedrisķās reakzijas teeschā speedeena. Uri ta ir emigrantu literaturas raksturiga nosare, kura tomehr sleetās noteiktā wirseenā prom no tikko pahrlaistām zihnām un

no šābedrīfās dšihwes, kurā sem foda ekspediziju lodēm un nagaikām tomehr wehl šamanams šlepens nerinstošs wilkojums. Še ređsam pa leelai daļai toš pašus dšejneekus, kurus eepafinām jau peektā gada preešchwafara rakstneezibā. Rewoluzijas uspluhdu laikos wini pehz šahda šhis grupas rakstneeka (Ukuratera) raksturojuma „bij wišur ar tautu, bij winas ilgu un teeksmju isteizeji; ar šawām dšejām un stahsteem tee gahja pa preešchwu, zelu šagatawodami. Leelā břihwibas ideja aišnehma winus wišā pilnibā. Dašchi no wineem frita zihnā, daudsi tika guhstneezibā nemti, išraiditi, noteefati, gadeem ilgi pawadija zeetumos, daudseem bij jaatstahj dšimtene un jakliht pa šwešchumu“. Šhee demokratiškee inteligenti pa leelakai daļai ir šaimneeku un šihšpilšonu dehli. Pehz šawa šaimneezikā un šābedrīfā stahwofla školotaji, škrihweri, eeredni un tamihđšigi nošpeesti zilweki, pehz dabas romantiki-šapnotaji, wini šapno „jauo břihwibas weenlihdšibas un břihibas šapni“. Bet tad šapni išwehršas nešehligā un ašinainā mafu zihnā dehl dšihwē realifejamas břihwibas, wahrigās romantiku-indiwiđualistu dwehšeles instinktiwi šašleenas pret to nešehligo brutalitati, kas išpaušas rupja šififka špehka šaduršmēs. Wini atdseest, mešchonigās zariškās patwaras dšenati un wajati, redšedami, ka dšihwe nebuht naw pahrgrosama dedšigām runām un šajušmigām dšejām ween. Břihwibas un atšwabinašchanās ideja nošlehpijas atkal nelegalos šozialdemokratiškos pulžinos, štrahdneeku ščšira atkal stahjas šmagā, gaušā išdeenās darbā, lai pamafām atkal ataudsetu išklaidetos špehtus un gatawotos atšwabinašchanās zihnās otrajam zehleenam. Preenahzejt inteligenti waj nu šehd zeetumos, ruhgti pahrbauđidami pahrašo aišraušchanos, waj šehrodami un nihtdami kā emigranti kliši šwešchumā. Winu ta laika darbi rahda, ka wini ne til ween kā politiški emigrejušchi uš Kreewiju un Šomiju, bet wehl tahlak un konšekwental emigrejušchi pšichiški un idejiški no rewoluzijas un wišpahri šābedrīfām šajušmām uš indiwiđuali-dekadentiško formas pašauli. Pšichiška un idejiška reakzija nepahryprotami išmanama indiwiđualistu un dekadentu literaturā.

Šhis grupas literaturā naw neweena eewehrojama darba, pee kura buhtu wehrš ilgaki ušlawetees. Bet mišsums te ir literarišku eksperimentu ar špilgti išwehrtu tendenzi aptarot šābedrīfki idejiško rakstneezibu un pazelt indiwiđualizmu par weenigo mahšflineeziškās radišchanas darba waditaju un weidotaju prinzipu. Indiwiđualistu-dekadentu grupa ir pat kolektiwi proklamejuše jauno mahšflas programu („Dšelme“, 1906), bet no nenoteiktām, lai ari šajušmas pilnām frašēm kaut šahds konkreti apjaušchams mahšflas eekšatu formulējums naw išlobams. Dauds štaidrats taš jau Škalbes „literariškās peešihmēs“ („Seemas naktis“ II, 1907). Šur deešgan labi šakšatama šhis grupas idejiškā šeja — pehz tam, kad wina pate pehz ilgafas meklešchanas un dašhadeem eksperimenteem to jau kaut zil nošklaidrojuše.

Atfahrtođams Needras šlehdšeenus par abstrakti-šinatniško un konkreti-dšejiško domāšchanu, Škalbe nošoda leelo lušsumu laikos kultiwejamo trešcho domāšchanas weidu, kas ir šinatniškās un dšejiškās mištrojums un išnešā tikai wišpahrejas šaušas šadšihwes gudribas. Pret šcho didaktiški šaušo realizmu wajaga zeltees reakzijai, wišeem radosheem špehteem jaatgreeschas no wišpahrejām domām un jehdšeeeneem, lai eekščligi atjaunotos indiwiđualismā. Lai waretu tehlot dšihwi, tai wišpirms japaleef par mahšflineeka pahrdšihwojumu. Radišchana war buht tikai indiwiđuala; kas ir pret indiwiđualizmu mahšflā, taš ir pret mahšflu. Proletariata ščširas pšichologija naw deešgan komplizeta,

Iai buhtu par problemu, pee fura rafstneekš war ifleetot wišus ſpehtuš. Wišif kulturās panahkumi, wišas garigās mantas, lihds ar materialām, wehl ir pilsonibas rokās. Rafstneeki dšihwo lihdsi to paſchu dšihwi, ko pilsoniba; naw jabrihnaš, ka wini atrod ſcho aprindu tehloſchanā problemu, kurā plaſchat war ifmantot ſawas ſpehjas.

Te Skalbe apstiprina to paſchu, ko jau agrak eſam aiſrahdijufchi: maſgruntneeku un ſihpiflonu inteligenze atgreesčas pee ſawas ſchiras. Sarauj pehdejos ſafarus ar ſtrahdneezi bu un liſwidē ſawu pagahnti. Šchi liſwidazija nenoteekas rahmi, ar apdomu, bet ar romantikeem peemihtofchu laiſlibu un wiſadām pahrmehribām. Wiſa indiwiualiſtu un defadentu grupas rafstneeziflā darbiba ir pilna neirastenifkas aiſguhtneš, pahrpilgta ſkanuma, pahrpilgleta ahriſchkuma un ſamekletu reklamifku butaſoriju. Šchis grupas literarifkee darbi gandrihs bes ifnehmuma nodrufati 1905—1908 g. ſchurnaloš: „Pret ſauli“, „Rahwi“, „Dfelme“, „Stari“ un trahjumā: „Seemas naktis“ I un II. Šajos peewilzigi ſekot, kà no ſahkuma wehl rewoluzijas noſkanaš ſinamā mehrā trauzē nedroſchoš indiwiuala zela mekletajuš, lihds tee pamafām ſatauſta jaunus pamatus ſem lahjam un noſtahjas ifaizinoſchā waronigā poſā. Mehš ſche waram iſhumā apiuhkot tikai rafsturigakoš no indiwiualiſtu-defadentu grupas darbeem.

Skalbes „Emigranta dſeefmāš“ (1909) redſamš dſejneekš, kas atrautš un atmeštš no tās ſabeedrifkās paſaules, ar furu lihds ſchim turejees kopā. Nejehdſiba un chaofs winam aiſ muguras. Weens, dſili weentulſch, lihds nahwei noſkumis un noguris. Bats wiſch ſewi ſalihdsina ar atwehrtu grahamu, kurai wehſch ſchirſta ſajauktās lapas, ar rofi, kas wiht uš mirona ſchirſta, ar atrautu wanaga ſpahrunu, ko wehſch nef pa gaiſu. „Maldoš rinku rinkeem, kà wilniš pehz norimufcha wehja muld gar kraſtu,“ ſaka Skalbes emigrantš liſiflā tehlojumā: „Bahlas lapas“ (1909). „Eš eſmu iſmeštš ſtarp paſaulem un laiſkeem kà afmens no bojā gahjuſchas ſwaiſneš.“ Tahdam iſmeſtam klainotajam weentulim naw zitaš nodarbibaš, kà weenigi tikai apluhot paſcham ſawu ſeju, deendeenā urbtees ſewi. Pat ne ar ſintahri un pahrlleezi bu, ka atradiš tur zitaš, jaunāš wehrtibaš ſaudeto weetā. „Wišš ir paliziš pahraf paſiſtamaš. Neweenai leetai naw wairš wināš newainigā ſpoſchuma. Wiſu eš eſmu ſaploſijis un iſmeklejis lahreem pirkſteem. Paſcha ſeja ir apnikuſe kà dweeliš, kas ikrihta bahl preekſchā no ta paſcha kalta.“ Tas ir indiwiualo pateefibu wehl neatradiš, wehl chaofa warā un tulkſhumā nihktoſchš defadentiſka emigranta tips. Tapehz tumſchi, bes weida un noteikta ſatura wina reſignejoſchee ſapnojumi. Tapehz neſkaidrš, ſamahſflotš un neiſſiš Skalbes emigranta dſeefmu iſteikmeš weidš.

Indiwiualiſtiſko maldu zelojumu un taja weidojoſchoš defadentiſku emigranta tipu wiſlabal tehlojis **Antons Auſtriniſch**. „Pehz maſgaschanāš Nahweš dſelmēš Dehklens palifa gluſchi ſawadš. Wiſch wairš neſimpatiſeja ſabeedrifkeem idealeem, jo tee arweenu ſchaurati rauzāš, bet meetpifloniba turpreti guwa uſwaru pehz uſwarāš. Perſonu karſch ſahkās un kuſtiba pahrgahja ſihkās intrigās, pee kam weens wadoniš otra netihro pagahnti ſedſa walā un juſas un lihku ſwaidiſchanāš ſtarp dſihweš un nahweš kraſteem nerima. Tapehz ari Dehklenam bij jabehg no dſimteneš, kur winu ſahka wajat kà pretigu elementu, kurſch kritiſē un graiſa partiju wadonu kluhdāš un netaktiſko rihzibu. Maſtojuſeš ſchaneete ſabeedriba uſbruktu winam par to, ka tas, ſludinadamaš pilnu walu, patš meloš un aiſpreedumu werdſiba dſihwoja“ („Sogis“, 1906). Gluſchi tahda paſcha emigranta tips ir

Austrina „Raspars Gluhns“ (1908). Tas ir „demonists iddeenibas maska“. Winaam diweji gihmi: Tschaild-Harolda skeptiskais, fahpēs faweebtais, un Potrimpa faulaini fmaidoščais. Gluhns deewina finatni, bet no fawām domām-eedomām pahrnemts nihst gara tumšibā, newaredams pazeltees augstaf par ziteem lihdszilweeem. Domā, ka dabā tikumibas nemas naw, bet to radijuse fabeedriba, daschados attihstibas etapos atrašdamās, lai tā nomahktu fpehzigafos indiwidus, kas waretu trauzet winas meerigo materialo un garigo progresu. Sobojas ari par tagadejo kulturu, teikdams, ka ta esot ūcho laiku labako garu prahta aptumščošchana un bailes pirkstus fadedsinat dšihwes ehfē. Raut zil aptwert ūchi „demoniskā“ indiwidualista un latweeschu defadenta ihsto dabu un dšinas nemas naw eespehjamš. Tehlojumā winsch ar noluhku aismiglots wišadeem mihlaineem raksturojumeem un zitām mahkfloti raibām peedewām, lai ūchis weenteeūigais Tschaild-Harolds iūūatitos jo noslehpumainatš un dšildomigatš. Rā aukstu prahtu darinatš un meistarotš tips, winsch tomehr ir starp raksturigafajeem defadentiskās tufschibas un nedabiskuma galerijā.

Zahnis Ukuraters ūhajā grupā ir noteiktš defadents. Jau peettajā gadā winsch tehlo, kā „paūcha Joda suhtits, ūkaiūtš kā ūahtans nolaiūchas uū Rigas eelām defadentš“, un kā „winsch taiūtš formās rewoluziju, tas ir, gribēs ar weenu treezeenu fatreekt wezos eltus“. Wina idejisko pahrwehrtibu un jaunos indiwidualisma idealus iūpausch kahda renegatiska Wiktorija („M aldu sw a i g s n e“, 1906). Wiktorija ir atkrituse no puhla zilweeem, fureem wajag tikai kopigeem ūpehkeem eekarot papilnam maiūes un galas, dabut waru ūawās rokās un pahr wišām leetām wajaga iūleet daudš aūinu, bet kur nedšird ne wahrda par zilweku un wina atwabinaschanu. „Rad ūchee brihnisūkee zilweku tehli ūapluhst kopā par puhli, tad mirst winos wiūs deewigais. Puhlis ir ūpehjiūs wiūu ūasneegt, kas wina instinktus apmeerina, un puhla karalis buūs tas, kas ar ūcheem instinkteem prot ūpehletees, bet preekū leeleeem darbeem ūchim milsenim naw ūpehjas. Winsch ir ūpehka iūwirtums bes dwehūeles.“ Wiktorija ir atūinuse, ka zilwekš ar ūawu dwehūeli paūales wiūumā ir weens un mihschām kopā nesafuhtošchš, ka jadšhwo tikai ar ūewi ween. Zilweka dšihwe naw ahrpus wina, bet winā paūchā; wiūa paūale ir mironis preekū wina, tikai winsch dšihwo. Wiūas ūhajās un tamlihdsigās deklamazijās dširdamas ūkalas fraūes bes ūatura. Sewiūki originalas winas ari naw, aiūnemtās no freewu idealistikā waj, tā ūaultā, miūistikā anarchisma garā rakstiteem ūzerejumeem. Tahdš ahrpus fabeedribas, pat ahrpus paūales lidjoūchš indiwids eespehjamš tikai kā dūejitkš ūantoms, kā romantiski ūaūapnota wiūija. Rā dūejneeka ūantasijas tehls winsch jau war buht estetiski, peewilziūs. Bet Ukuraters ar winu un zaur winu gribejis ūagahst kolektiwistikō paūales uūūatu dšihwē un iūūautš fabeedriūtās tendenzes mahkflā. Tahdam uūdewumam winsch nu pawiūām nepeemehrotš. ūhajā lomā Ukuratera Wiktorija iūūatās pawiūām gaiūiga un nesaturiga, reiūem pat karikatūristi komiski. Wiūas winas deklamazijas ūkanigi aiūūar auūis, bet neerofina nopeetnu fabeedriūto tendentiūchu ūchauribas un weenpuūibas, kritiku un pawiūām neapūaismo indiwidualisma nenoleedsamo nosihmi dšihwē un mahkflā.

Ari Jakobsonu Karlis ūhajā grupā mehginajis noskaidrot indiwida un fabeedribas atteezibu un ūafaru ūluhmaino jautajumu un lihds ar to dibinat indiwidualismam zeetus pamatus. Bet wina romana („D e m o n a ū l a h p e s“, 1906) waronis ir wehl tufschaks un gaiūigatš kā Ukuratera Wiktorija. Rā

papira balons, dsejneka juhsmu puhsmas dsenats, winsch laidelejas pa fileem galkeem, un naw saprotams, us kureeni winsch eet un fur nolaidisees. No katras rindas redsams, ka Jakobsonu Karlim pascham naw nekahdas skaidribas par teem jautajumeem, par kureem winsch runa. Un tapehz wiss wina romanā tufshi sawahrstits un banals. Tur newar atrast neweena prahtiga zilweziska teikuma; wina waloda isklausas pehz sawadas behrnischkas lallinaschanas, kas no sahuma sazel smeeklus, bet wehlat paleef pretiga.

Weens no spehzigakajeem defadentu grupas rakstnekeem ir **Garalds Eldgasts**. Wiss literariskās maneeres winsch peefawinajees no Pshibischewska, bet tehlojamo weelu ar wissam winas peedewam aisuwis pa dalai no seemelneeku rakstnekeem, pa dalai no Oskara Uailda. Pa laikam defadentisko tehlojumu waroni waj nu lidinas gaisa, waj mistiskās rotās tehryti dellamē un schestitulē sweschadi-dsejiskā, romantiskā apkahrtnē. Wihreeschu fahrtas representanti ir pahrdabiski skaisi, bahlam sejam un metni kwehloscham azim; tehryjas garos, moderniseti-antifkos kostimos waj melnos garos swahrkos un baltā westē. Seeweeschu garderobe ir plata sihda kleite, ar selta jostu sem kruhtim sanemta. Miht wini kahdā neredseti gresnā salonā, salgani-sudrabotas mehnesnizas apleetā pili ar baltām akmena pakahpēm, fur ishabas gaischi salām uhdens krahsas tapetēm, gaischi beizetām masiwa osola toka mebelēm ar bronzas un kapara isgresnojumeem. Pretim logam te stahw milsigās laiwas weidigs diwans, salu ahdu pahrwiltis. Un wissam pahri pluhst maigi salgana gaisma, kas atgahdina mehnesnizu. Wisi sche jaukumi fastopami weenā paschā Eldgasta sazerejumā („*Demonia paradise*“, 1907). Scho fantastisko piku eemihneeki ir augsti zehlas aristokratiskas personas, stary kureem pat latwiski grafi fastopami. Runā wini ismekleti smalkā walodā, tā kaut kahdā frantischu pilsgalma kawaleeri, waj tā akteeri pseidoklasiskā dramā. Un nodarbojas weenigi titai ar mihleschanu. Wispahri defadentisko individualistu tehlojumos mihlestiba, waj nu demoniski fashausminata, waj nedabiski peedausiga, ir galwenais, waretu pat sajit, weenigais motiws. Eldgasta tehlojumos (fewischki romanā: „*Swaigshnotas naktis*“, 1905) ta jau peenem histeriski-slimigas seksualitates nokrahsu wehz Pshibischewska tehlojumu paraugeem. Seksualee instinkti ir tās galwenās wehrtibas, to wisa defadentu literatura leef atmetās sozjalās idejas weetā. Utswabinaschanas zihnas un sabeedriskā darba, tā „puhla“ nodarbibas weetā nahf nepahrskatami un neskaitami individuali dsimuma teefsmju tehlojumi wisdashadatos, eespehjamos un neespehjamos weidos. Daschi defadentu grupas rakstneeki un dsejneeki seksualo teefsmju un dsimumdsihwes tehlojumeem wehl peepin kaut kahdus prahtojumus par individualieem meklejumeem un neatrifinameem garigeem noslehpuemeem, kas itin tā stahwetu sakarā ar zilweka fisiologisko, kustonisko dabu. Eldgasts ir redsamakais rakstneeks schajā nowirseenā. Titai wina prahtojumos par dsimumdsihwes problemeem naw neka tahda, kas jau nebuhtu lasits Pshibischewska aristokratisko iswirtulu tehlojumos. Tomehr rakstneeka spehjas winam nenoleedsamas. Ja winam palaimejas atswabinatees no pahrat smagās aisuhtās literariskās bagaschas, tad ar wiseem famoziteem, nedabiski isweidoteem rakstureem un winu slimigām maniaku teefsmēm, wina tehlojumi weetām isnahf swaigi-originali un saistofchi („*Wischni*“).

Defadentu grupas nodibinatajs, idejiskais waditajs un weidotajs ir **Wiktors Eglits**. Cesahf winsch dewindesmito gadu beigās ar pusdefadentiskeem stahsteem, kureem tomehr tik leela mahkslas wehrtiba, ka tee apluh-

fojami kopā ar wina wehlatajeem leelateem darbeem. Defadentu grupā, ari tā dibinatajš un waditajš, winsch naw farakstijš neweena stahsta ne dsejola, kas pahrdstihwotu to papiri, us kura tas drukats. Somehr wifadā sinā winsch schajā grupā ir ta spilgtakā un spehzigakā personiba. No wina gandrihs wif pahrejee aifguwufchi tehlojamo weelu un noluhkojuschi weidojuma un isteifmes maneeres.

Reakzijas un emigrācijas gadu sahbumā ari Eglits rakstijš sahdu emigranta stahstu („Dawids“, 1906). Wina tehlotais emigrants patš ir tipifks defadents, sadomata un šafantafeta buhtne, tā wifas defadentu literaturā. Somehr raksturigu gaismu us wifu defadentifko grupu met schi Dawida raksturojums. Pirmsrewoluzijas pulzinos un nelegalajā darbībā winsch peedalijees ari tikai aif individualas isbaudas un peedstihwojumu kahres. Rā sodomists, winsch ruhdijees wifos nahwes grehlos, lai aifsimtu tā waronis waj sustu. Pat katorgu kahro schis „spihligais ehrglis“ un „gataws tigers“, jo tabaka un šeweetes ari tur esot peeejamas. Protams, schee paschrafsturojumi naw jausnem tā reala pateesiba, bet tā wehlatas dsejifkas isdomas produkts. Ja ari tagadejee defadenti pagahjuschā atswabinafchanās kustībā peedalijuschees wairaf tikai aif romantifkas fajuhfmas, tad tomehr tur wini no sahbuma ar fajuhfmu strahdajufchi wifpahrejo darbu, newis meklejuschi wifadus sefxualus peedstihwojumus. Se katrā sinā pareifats ir augschā minetais Ukuratera raksturojums. — No Eglifcha daudsajeem defadentifkeem stahstineem un šfizem parauga pehz minesim tikai daschus. Pretswarā peektā gada preefschwakara un rewoluzijas laifa pahraf weenfahrschaj dshwes un zilweka ispratai, Eglits wifur mekle minamus, bet neufminamus noslehpuumus. Winsch tehlo problematifku šeweeti („Sinfka“, 1903), kurai pat wezums naw nosafams. Sihfifki aprakstis winaš augums un gresnais apgehrbs. Wehl sifkai winaš istabas krahfchnā eefahrtā, kur pehdejam neezinam kaut kahda simbolifka nosihme. No schis istabas wina it pusnakti eet otrā istabā, kur kaila isgehrbusēs sawadā mistifkā zeremonijā sfuhpsta skeletu, trihsfahrtigi atfahrtodama: „Suhdat beidsamee elki, pa atfinaš, pa sfaisuma, pa noslehpuuma trepem frihtat un pasuhdat pagahntes fahrfkos. Lai dshwo gari un deewi, lai atmostas Sinfks.“ Wehl noslehpu-mainafas leetas Eglifcha zitās sfizēs („Misterija“, 1904). Tur ar ahrfahrtigu patofu tehlots fewi nogrimuscha mekletaja indiwiida wifu pahrweidotajš spehks. Winsch tā sfchufka apwijas zilwezei, uspuhsch winai sawu eenaidu un ta nosuhd. Semes lodi winsch safchkaida sawā, uspuhsch saulei, un ta nodseest. No wina skateem eedegas miriadi spihdeklu. Nopuhfchas winsch, un tufschās telpas peepilda jauni zilweki. Wifā schajā simbolifkā naw usejamas itin netahdas jaunas atfinaš, kuras individualisti, warbuht, waretu usstahdit pretim fabeedrifkajeem domatajeem, zihnas un darba zilwekeem. Ja ari peekrihtam, tā dsejifka domafchana ir domafchana weenigi tikai tehlos un simbolos, tad scheem tehleem un simboleem, masakais, japamodina sinamu domu waj jehdseenu nojauta. Pahr wifam leetām, wineem jafazel dsejifka jausma par teem noslehpuumeem, kuri tehlojas rakstneeka fantafijai, jaeewirsa ari lastitajš peefkanoti sugestetā sfattijumā. Eglifcha tehlojumi nespehj aifkustinat, ne eerosinat. Auis aifklar dihwainas frases: „Dionifa walgmes, fwaiga gurdenuma un tahla schkelmiga moschuma pilns fmaids,“ „ledainā fejā un kruhtis atspulgo rupjas, schaufmi silganas ehnas,“ „lozeklos eepluhst fwaigs, gandrihs ledains spofchums,“ „uf falozitām luhpām parahdas noreibis fmaids.“ Bet tas ir tikai aifstu prahtu faliktas, mahfslotas frases, aif

kurām naw ismanams nekahds mahkflineezists pahrdsihwojums. Te ir tikai patetiska deklamazija bes satura, kura nespehj pat lasitaju eeschuhpot kaut kahdā noteiktā dsejiskā juhtonā, ne wehl pamodināt winā misteriosas noslehpumainibas jaudu.

Wehl neihstati leekās Eglischa dsejoli ar bubuligeem wirsrafsteem: „Satanalijas“, „demonalijas“, „saturnalijas“. Tee ir pilni faltu, smagu lihku nuhksteem, asins seedeem pelkēs, salkscheem, farkanām ischuhfkām, odsēm, Luzifereem to odses schnauds, welneem, sahtaneem, burwjeem, spihganām un tamlihdigeem draufmigeem neradijumeem. Tur ahrprahts matos dsirkst, galwā glumst domas, saule mirkst dihti kā rezekla blodā, zaur dubleem stari schlaufsti un spihd; weens asinains skuhpsis sfinsku meln-sali-silo ar Suleju felt-sali-sahrtio laulā. Blakus schahdām dsejiskām metaforām tahdi wahrdu salikteni un jaunwahrdi, kā: klawainwasfkā, kramaini suhnaji, pahrmoku mihliba, kumuri un wefela wirkne nelatwislu, teeschi no kreewu walodas aishnetu wahrdu. Tikai rets pantinsch Eglischa dekadentiskajā dsejā usrafstits kaut zil saprotamā latweeschu walodā. Pa leelum leelakai dalai tur aplam faspihleta un famozita retorika, mahkfloti jaundarinajumi, wisadas logiskas nepareisibas un neestetiskas stilistiskas machinazijas. Tikai retā dsejoli aif israibinateem kumureem pamirds ihsta dsejiska doma un pateesa mahkflineeziska fajuhfma. Wisa schi dseja darinata ar nodomu pahrssteigt, isbrihnet un ustraukt weenteesigo latweeschu lasitaju. Trofni fazelt un literarisku skandalu ir winas galwenais noluhfs. To wina ari fasneds — bet weenigi tikai to.

Weenigais, nepahrprotami apjauschamais motiws Eglischa profā un dsejā ir dsimuma teefmes un seksualā dsihwe. Dekadentiskā mihla grib buht isfmalzinata wisaugstakā mehrā un eetwert fewi nesin kahdus gara plaschumus un mistiskus noslehpumus. Bet Eglischa fazerejumos wina parahdas naturalistiski kaila un neglihta, mahkfloti fashausminata un tāpat mahkfloti nenormala. Peedausiga wina tikpat etiska kā estetiska sinā. Eglitim pafal, wisi wina skolenti, apdahwinatee un neapdahwinatee, nopuhlas fewi istehlotees par demoniski perwerseem seksualā kulta preestereem. Wisa schi nopuhla isnahf drihsak komiska nekā pahrleezinoscha: aif zittautu literaturā aifguhtām erotomanu maskām wiszauri fastatamas wefeligu, normalu latweeschu jauneklu fejas.

Individualistu un dekadentu grupas idejiska un mahkflinee-ziska nowehrtejumā nekahdā sinā nedrihst klausitees us wina paschrafsturojumeem un sawstarpejam usflawām. Wiktors Eglits wisa nopeetnibā projektē dibinat preeksh fewis un saweem skoleneem „ihstu olimpisku mahkflas salonu, kur mirstigam wairs nebuhs weetas“. Un ja lasa, kā wini zits zitu leela, tad leekās, ka te pateeschām nemirstigi Olimpa eemihneeki. Uri te Eglits ar labu preekshihmi eet sawas grupas preekshgalā. Rahda pawisām jauna eefahzeja (Damberga) dseja Eglitim ir walgu feju bagats, wirs besdibena ismests Maijas plihwuris, no smalkjuhtigas rokas fausts, pahrdomats wisās nianfēs, attihstitas garschas un neparastas daijjuhtibas bagats. Surpretim Wirsā winām atgahdina Saso, Heini, Rubensu, un wina fposchumā nobahl Efenbergis, Alpasija, Pludons. Jakobfonu Karli ir neifmelams eedwehfmas awots; wina poemās ir brihnischkigas melodijas, pahrdegufchas, gandrihs simboliskas dwehfeles skanotas, bet romani atgahdina Bairona eposu. Austrinsch ir dsitakais un galigakais starp jaunajeem. Zauri tumfai un tufnescheem tas jau Elladas idejfejas un wihstoschas dabas

deenwidus fasihmejis. Un usflawetee skoloni nestopojas ar kompensazijām sawam skolotajam. Jakobsonu Karlis no sawas puses apleezina, ka Eglitis sawas nopeetnibas, mahkklas sapraschanas un tehnikas sind usskatams ka eewehrojams rakstneeks neween tautescheem, bet ir laiks sakt eepasihstinat ar schi rakstneeka fazerejumeem zittauteschus. Getiskais Olimpeetis parahdas pee mums firmas latweeschu walodas smagaja pantā, bet leetas, ita semeš smagums par atmens smagumu, mahls per granita smagumu pahrwehrtos, kur weido schi dsejneeka skulptora roka. Virmo reisi latweeschu waloda iskan ihsts isjusts metalists pants, pilns bagatu domu un muhschiga skaistuma — un par klasiku janofauz tahda dseja. Antons Austrinsch kahda dsejoli sajuhfminas par Egliti, ka par dahwanu no paschas Sawas, godina to par Apollo apskaidroto, Puschkinu un Fauli, kura preefscha winsch, eefahzeis, naiwi-dums, esot wergs un tekulis, grahwrazis, kas purwus tihra, mehnes, Eglischa faules atspihdums. — Tahdam pahrspihletam paschusslawam pilni wisi defadentu schurnali. Schi neglihta sawstarpiga aplaisichanas atbaide latweeschu sabeedribu no defadenteem wairat nela Jansona, Jankawa, Lihgotnu Jehkaba un Andreja Apischa kritikas. Sa galwenā kahrtā wainiga pee ta, ka ari pilsoniska sabeedribas dala konsekwenti nowehrschas no defadenteem, ta ka jaun dibinatam Olimpam pehz ihfa laizina janogrimst nebuhtiba ari ar tam neleelajam positifam wehrtibam, kuras winā, bes schaubam, flehpjas.

Indiidualisms un defadenze nepahrprotami kwalifizejami ka sabeedrisko atpluhdu un politiska reakcijas laika ihpatneis garigs wirseens. Wina psichiskaja satura ir pagurums, wilshanas, trohschnainas bursmas apnifums un sabeedriska resignazija. Sa ir dabiski isklaidrojama reakcija ar sozialistisko strahdneezibu organiski nefaititu, us kahdu laiku romantiski lihdsfajuhfminatu, tagad apnikuschu inteligentu starpā. Spehzigai indiidualisma strahwai tahdos laikos war buht deesgan leela nosihme tiklab rakstneeziba, ka tautas wispahreja kulturattihstiba. Jau tas ween nosihme soli us preefschu schaja attihstibas zela, ka wesela grupa rakstneeku atgreeschas pee tas schiras, kuras dsihwi, pehz Skalbes apleezinajuma, wini dsihwo, kuras dsihwi un idealus wini wislabati war tehlot. Tikai tur ihsts darba lauks teef apdahwinateem dsejneekeem, kahdu ir dauds indiidualistu un defadentu grupa. Tikai tur wini spehj radit tos eewehrojamos mahkklas darbus, ar kureem wini preefsch un pehz tam apbalwo latweeschu rakstneezibu. Ufwehrdami atfewischas personas nosihmi dsihwe un indiidualisma prinzipu mahkflā, kas leelu masu kustibu laika allasch teef pamesti nowahrtā, wini war eewehrojami padfilinat tautas garigo dsihwi, eerofinat to apstahjuschos lihdsteku strahwu, bes kuras kolektivas kustibas iswehrschas weenpusiba un feklumā. Spehzigis kolektiwis kopums naw eespehjams bes augsti attihstitam atfewischtam personibam, bet tas nerodas, ja pee winu iskopschanas neteef sistematiski strahdats. Tahda nosihme indiidualismam nenoleedsjami eewehrojama loma wifos laikos un wifas tautas.

Wehl eewehrojamata wina loma teefchi rakstneezibas idejiskas un mahkflineeziskas attihstibas gaita. Taja sind defadentu rakstneekeem un winu stahstu nepeewilzigajeem waroneem taifniba, ka leelu sozialu zihnu laikos ari mahkfla pahrwehrschas par wispahreju losungu propagandetaju beefchi ween ne saweem fewisckeeem, bet wispahrejas publizistikas lihdsfelkeem. Tahdos aifrautibas laikos dsejneeki nedoma, ka wineem wisur un wifos apstahkos jabuht tikai dsejneekeem; wini sajucht wajasibu wispirma kahrtā buht zilwekeem un zihnitateem. Paschi defadentu grupas rakstneeki nebuht naw isneh-

mums šajā laikā. Ap peeko gadu, bet it fewiškēi wehlafo laiku Latwijās brihwibas zihnās, wini wispahreezinofchat peerahdijufchi, zif weegli dseja pahrwehrfchas publizistika, tad to nes wispahrejas fabeedrifkas fajuhfmas wilnis. Bet apstahjas un atpluhdu laikos, it fewiškēi til dšilos, kahds eestahjās lihds ar pehzrewoluzijas reakziju, ir weetā atgahdinat rakstneefkeem winu fpehka un darbibas galweno lihdsekli — paschu personibas, individualitates awotinu. Jo zaur to jastrahwo ari wisām plaschajām fabeedrifkām pluhfmēm, lai winas waretu iswiset ihpatneja mahkflas skaituma warawihfnās.

Bet latweefchu individualisti neaifeet no strahdneezibas un atswabinafchanās kustibas tapehz, ka tur wini fajuhfās pahraf eerobefshoti fawā perfonigā brihwibā. Wini neatgreeschas pee pilsonibas, pee kuras wini peeder, lai iszelofchi waj noledsfofchi tehlotu winas dšihwi un lihds ar to fawejo — tā to apgalwo Skalbe. Wini grib nostahtees ahrpus jebkahdeem fabeedrifkeem fataroom un pahri wifkeem fchiru pamateem. Rā Jakobfonu Karla waronis, wini grib laideletees pahri dšihwei silā gaisā, waj, tā Wiktora Eglifcha waronis, fashkaidit semes lodi fawjā un tad ar weenu dwaefchas puhteenu ifradit jaunu pasauli un jaunu zilwezi. Individualifms wineem naw mahklineezifkas isjuhfas weids un weidojuma metode, bet patš mahkflas buhtibas prinzipš, winas fahkums un gals. Neatkarigais, abfolutais mahklineezifkais indiwids wineem paleef par noslehgtu pasauli, ahrpus kura itin nekas naw dsejneeka wehrojumu un fajuhfmas zeenigs. Wini nogrimst fchaurā subjektiwifmā, paschapluhkofchanā un paschdeewinafchanā. Ja wini ifkatrā dsejoli un ifkatrā rindā daudfina sawu es, tad ta naw tikai maneere un literariska demonftrazija. Ja wini fcho sawu es raksta ar leelo burtu, tad ar to ir fihmigi raksturots winu pasaulēs usklata un dsejifkas nodarbibas zentrs. Protams, daudseem te ta ir ari tikai literariska maneere. Daudfi tur peekerās tikai jaunatai literariskai modei, neapfehgdami winas idejifko faturu, runā pasaf nollausitas frases un ehromojas pehz eespehjas ahrifchikgaki un fkanaki. Tomehr aif wisām schim ahrifchikbām weetu weetām, ari no mums finameem zitateem, ifmanams nupat norahditais indiwidualifstu un defadentu grupas idejifkais kodols.

Ja fchis kodols naw isweidojees par noteiktu literarifku programu, ja ihstenibā jarunā par indiwidualifstu un defadentu grupu un newis par weselu wirseenu latweefchu rakstneezibā, tad tas galwena fahrtā aif fchi pascha aplami eedomatā, failā subjektiwifmā eeflihgušā indiwidualifma. Rā dsejifks schefts jau war buht peewilziga fchi abfolutās neatkaribas leeliba un fawa es patstahwibas un wifuwarenibas zildinafchana. Pratsē no wifas fchis neatkaribas itin nekas naw redsams. Utraididami jebkahdus fatarus ar to fabeedribas dalu, pee kuras wini peeder, defadenti fahf jo zeeschaf atkaratees zits no zita. Redsejam jau, zif neglihtā weidā ispauschas fchi sawstarpejā atkariba. Grupa noslehdsas fawā fchaurumā un paleef par kliki. Ta atgahdina bifchu fpeetu, kas til ilgi turas zitzitā, lihds kamehr wehifch un leetus to ispurina, waj kamehr nahf faimneefs ar grosu un duhmu kannu un nobrauka to no fara. Utkratijufchees no jebkahdeem fabeedrifkeem ideaaleem un dšihwes tendenzēm, defadenti kriht tajā wistaunafajā werdsibā: fawa pascha fihā es elkalpibā. Un tad nu israhdas, ka schim isdaudfinatam defadentifklam mahklineezifkajam es naw ne pascham fawa patstahwiga rakstura, ne fawas ihpatnejas fejas. Tas ir tikai bahla fopija no zittantu wirseeneem, nedfihws literarifks reflefs. Latweefchu tā fawzamā defadenze ir freewu defadenzes atbals un noskana, pee tam wifai fihka un nenofih-

miga. Tas nepahrprotami redsams winas bundsineeka Wiktora Eglischa darbiba. Winsch tulko Brjusowa poemas un „noslehpumu atflehgas“, Rosanowa „Beigas un sahkas, deewischkais un demoniskais, deewi un demoni“, Bjelija rakstu par estetiku, Jwanowa apzerejumu: „Poets un puhls“, kuram peesprausch sekofchu, wehra leekamu peesihmi: „Lai scho wifai swarigo, pat isschktroscho rakstu lasitajs saprastu, isjustu un pilnigi par sawu eeguhtu, tad tas jaemahzas wahrdu pa wahrdam waj no galwas.“ Jau no mineto kreewu defadentu rakstu tulkojumu wirsraaksteem ween redsams, ka latweeschu defadenti no galwas mahziuschees kreewu defadenzes bauslibu. Bet ka wini to „sapratuschi, isjutuschi un pilnigi par sawu eeguwschi“, to gan newar fazit. Kreewu individualisma metafisika un mistika wineem palikuse pilnigi swescha. No kreewu defadenzes wispahrejās tendenzes wini aisnehmuschees tikai weenigo, sekwalisma motiwu un raibas isteifmes kumurus. Un ja daschs starp latweeschu defadenteem, ka peemehram Haralds Edgasts, leekās brihwaks no kreewu defadenzes eespaida, tad tikai tapehz, ka nodewees jau kahda zita ahrsemju defadenta kalpiba. Ta wifa latweeschu defadenze israhdas par weenkahrchu literarisku romantiku, par stahdu, kas gan sareesch waren kuplu, fantastiski israibinatu lapotni, bet kuram safnes karajas sila gaisa. Bet dsihwibas un ilga muhscha spehjigi ir tikai tee literariskee wirseeni, kas eesafnojas sabeedriskās dsihwes dsila semē.

„Salkscha“ grupa

Ja pahrstatam scho grupu winas fastahwā, tad leekās, ka ta naw nekahda jauna parahdiba, bet tās-paschas individualistu-defadentu grupas turpinajums masleet pahrfahrtotā un papildinatā weidā. Neatrodam tur wairs daschus no jaunakajeem un skalakeem defadenteem, bet to weetā klahtnahkuschi tahdi wezaki rakstneeki, ka Poruks, Sauleetis, Bludons un Anna Brigader. Bet wisi spehjigakee pirmās grupas darbineeki ir ari schaja otraja, winu darbi eenem redsamako weetu „Salkscha“ almanachos un schurnala sehjumos. Tikai waditaji tagad ziti: Wiktora Eglischa weetā stahjees Altis Keninsch. No wina deklaracijam redsams, ka „Salktim“ domata zita idejiska feja un zitadi mahklineeziski noluhki, ka ar winu nodomats kras apwehsums latweeschu literariskaja pasaulē un teeschs prestats defadenteem. Tapehz jaepasihstas ar grupas programu:

Defadentiskaja modernisma usftatu un darba nopeetniba naw ar uguni fameklejama. Mehtajas muhsu bespamata modernisms starp sentimentalismu un titanismu. Welte wisi bakchanaliju un baudu kleeedseeni: tajos kleeed maslotas tulkshibas apstinas ismismums; jo tuwak galam, jo ahligaki. Tagad mute pilna neihstas salkanibas un jehluma garshas. Mums naw wairs tās eedomibas, kas sawas wehleschanās tik labpraht samaina ar darbu, kas kopedami jaunaka laika defadentu pahrmehribas, domajās ar to ween buht pahri tikuschi etiskās mahkslas idealeem. Tas ir tas mahkslai bihstamais klagataju krasis, no kura jadodas dsilak idealu juhra atpaka — un steigshus pilnam buhrām. Tas taisni pehdejo gadu posts, ka wisi eesahzeji pee mums pahraf weegli eekluhst paschpeetizibas un fewisapbrihnoschanas pelkē, bet eedomajas, ka stahwot pahr deesin kahdu noslehpumu dselmem. Weeni

nostahda par deewinu šawu negatawo, šihzino es, un isnahk diletantismš, otree wišu noswer pirmš us šabeedriško pahrtikas weelu besmehra un seedo mahkflu politikas elkam. Zif weeneem truhksti teeschamibas un etikas, tif otreem truhksti estetiskas šajuhtas; bet ekstremi war mahkflā eerosinat, ne radit; ekstremi newar pastahwet, tee ir pahrejoscha parahdiba; mahkfla pate ir šelta widus zelsch. Godigi atšihstot labakos darbus un peefleenotees nopeetneem talanteem, janodibina mums šaws akademiskš zentrs. Tam jastahw augstu pahr politisko zihnu, jaunu eesahzeju un peedsihwojumu mekle-taju nudsonu wajadsigi tahdi mahkflineeziski saloni un šabeedriba, kur mahkflineeks peedod toni, kur pehz klasifka teežas, kur teef strahdats darbs, kam isredse un teesibas us wadoschas lomas eeguhšchanu literaturā, un atšihsti mahkflas šelta widus zela nosfaidrotakee gahjeji. Ar wišām buhrām jasteidsas tahlu juhrā us Getes un Schillera klasizismu, prom no diletantisma un klaigataju krašta. Tikai pehz nodibinajušchās klasizisma gaidami šekmigi un muhsu kulturu tahlakwedoschi romantisma protesti. —

„Salkšča“ programas šaturigakā dala ta, kas wehrsta pret defadentu ahleschanos un pašchas defadenzes tukšumu. Pehz tās špreeschot buhtu jaunajai grupai deefgan šwariga loma latweeschu rakšneezibas atšihstibā. Literariskais romantismš ir reakzionars neween šabeedriški-idejiskā šinā, bet ari mahkflineeziskā. Kultiwedams šeklu diletantismu un isflawedams to par mahkflas augstako pakahpi, wišch attura apdahwinatos eesahzejus nopeetni mahzitees un zenstees pehz gatawibas, kura wineem wehl tif loti tahlu. Leekās, „Salktis“ waretu manami weizinat šcho mahkflineeziskas audšinaschanas un isglihtoschanas darbu. Ari to, wišos laikos kluhmaino „šelta widus zelu“ war šaprašt šinamās aprindās, kad reakzijas laika nahwes klušumā tif škarbi šadsirdami abi „ekstremi“. Bet ar šchaubām jau wehrojams šchi widus zela wiršeens — us Getes un Schillera klasizismu. Programa nebilst ne wahrda par to, kahds šafars Getes un Schillera klasizismam un wina laikam ar latweeschu rakšneezibu tagadejā pakahpē un latweeschu tautas šahwofli kara teefu, zetumu un trindas laikmetā. Ja ari „Salkšča“ grupa norobeschojas no tautas dšihwes un šabeedriškeem zenteeneem tilpat radikali, tā Eglišcha olimpeeschi, tad tomehr kaut kahds šabeedriškš šopums waja-dšigs, us ša atbalstitees, kurā eewiršit šawa klasizisma rošmes. Keninšch pats atšihst, ša ari turigajā latweeschu pilsonibā naw ne peeteekoschas inteli-genzes, ne interešes preekšch mahkflas un mahkflineeziskas kulturās jautajumeem. Naw ne masako šihnju, ša ahruš „Salkšča“ programas šazere-taja wehl kaut kur un kaut kam buhtu wajadsiba pehz Getes un Schillera klasizisma un klasizisma wišpahr. Glušchi tāpat, tā ahruš defadentu grupas neweenam nebij wajadsiba pehz Brjušowa, Rosanowa un Jwanowa anar-chistiski-mistiskā romantisma. Naw itin nekahdu motiwu, kapehz nu us reis kreemu defadentu weetā jastahjas wezajeem wahzu klasikeem.

Motiwš tikai weens: „Salkšča“ grupai un winaš wadonim jataiša jaunš literariskš wiršeens, kuram tā jaatšchiras no defadentiskā, tā Gete atšchiras no Brjušowa un Schillers no Jwanowa. Ššahrtne jaunam pašah-kumam wajadsiga, jo špilgtaka, jo labā. Šajā šinā „Salkšča“ programa neaisbrauz nekur tahlu juhrā, bet paleek ween turpat pašihstamajā klaigataju un wiršenu taištaju kraštā. Tahlak redšamas wehl zeeschafas paraleles ar defadentu grupas programu. Tee šapnoja par šawu Olimpi, kur mirsti-gajam nebuhš weetas. „Salkšča“ grupa projektē mahkflineezisku salonu un „akademisku“ zentru, kur teem nosfaidrotakeem widus zela gahjejeem wee-

nigeem isredses un teesibas us wadoschas lomas eeguhshanu. Ta atkal ir noteikta klikeš programa. Ta ir fazensiba us wadoscho lomu, zihna deht portfela, kas isradijuse „Salkscha“ grupu pretswarā dekadentiskai. Jaunproflamejamais klasizisms ir tahds pats literarisks eksperiments, tahds pats nelaika isdsimtnis, tā demoniskais romantisms. „Salkscha“ grupa iswehrschas par tās pašchas dekadentu grupas mantineeku un turpinataju.

To apstiprina wisa winas negarā darbiba. Israhdas, ta Kenina noskaidrotalais widus zela gahjejs, tona peedewejs un jaunais latweeschu klasikis ir kahds deesgan apdahwinats eesahzejs Fallijs, par kura darbeem runasim zitā nodalā. Wairaf tā gadu Keninsch nopuhlas winu eeslawet latweeschu sabeedribai par to weenigo geniju stary latweeschu rakstneekem. Schajā nefautrigajā reklamā winsch nebuht nepaleef pafal dekadenteem. Fallija flaweschana winam isnahf teescha konkurenze ar Wiktoru Egliti, kursch scho jauno geniju pirmais usgahjis un negrib peelaut, ta zits kahds winu pahrspehtu Fallija kultā. Schi dihwainā fazensiba laikām ir tas kuriosakais un komiskatais gadijums, kahdu war usrahdit latweeschu rakstneezibas wehsture. Pehz Eglischa komentareem Fallijs parahdas tā deews aplaimot, tad sodit mirstigos. Štaidribas labad Fallijs beeschi sewi tuwina Heinem, Baironom, Hamfunam. Bet wistuwal winsch franischi pseidoklasikeem un Mozartam. Winsch muhschigs jauneklis, Olimpeetis. Wahrdu šafot, naw nekā tahda semes wirfū un Olimpā, kuram Fallijs nebuhtu tuwu rada. Surpretim pehz Kenina pehtijumeem Fallijam juhšma Meterlinka, dramatiskee panehmeeni un lihdsekli Ibsena skolas. Fallija stils — klasiska meera pilni panti un Fausta dseja. Tā pahrsfanigām hiperbolām fazensdamees diwu lihdswehrtigu grupu wadoni ilgi zihlštas ap nelaimigo Falliju; reisem pat pahreetniknā polemikā, mehginadami atkarot weens otram Fallija flaweschanas patenti un sagahdadami latweeschu rakstneezibas pasaulei daschu labu jautru brihdi. Schajā literariskajā skandalā tad ari ispauschas wiši „Salkscha“ jaunklasiko argonantu brauzeens programā uswiklām pilnām buhrām. „Salkscha“ almanachu un schurnalu burtnizas ir pilnas Fallija poemām un lugām, kuru islasischanai ween wajadsfigs dauds fisiska spehka un gribas stipras peespeeschanas. Bes schaubām, tās dauds wainigas pee ta, ta „Salkscha“ glihtee isdewumi newar atrast peeteekoschi dauds lasitaju, un labi domatam pasahkumam nelaiķa jaapstahjas. Pehz trihs ischetru gadu gara muhscha „Salkscha“ grupai jalikwidejas un jaisnihst gluschi tāpat tā isira dekadentu Olimps. Un gluschi ais teem pascheem eemesleem. Rakstneezibas wirseni naw mahkfligi taisami. Ar šawstarpeju usleelischanos ween neweena rakstneeku grupa naw uszehlufe Olimpu, ne nodibinajuse kaut kahdus salonus. Raut kahds salonu klasizisms, tā salona mahkfla wispahri, naw ne domajama, ne eespehjama pat turigās pilsonu aprindās. See ir priwati mehginajumi un familijas sports, pee kura latweeschu tautai un latweeschu rakstneezibai naw nefahdas dalas.

Somehr newar fazit, ta „Salkscha“ grupa itneka paleekama nebuhtu atstahjuse latweeschu rakstneezibai. Blakus Fallija un Eglischa darinajumeem winas almanachos un schurnalos nodrukati daudsi wehrtigi dairakstneezibas un kritikas darbi. Stary teem ir Annas Brigader un Pludona dsejas, Poruka drama, Sauleescha labatee tehlojumi, Nizsches „Saratustras“ tulkojums un wesela wirkne nopeetnu rakstu par mahkflas un mahkflas filosofijas jautajumeem. „Salkscha“ isdewumi stipri sekmejuschi latweeschu mahkflineeziskas isglihtibas un kulturās attihstibu. Tajā sinā „Salkscha“ grupa pilnigi apehno dekadentus, kur bes tufschas leelibas un trofschna wairaf nekās naw atrodams.

Sītai tas nu nepawisām naw ne jaunklasizisms, ne wispahri kaut kahds wirseens. See ir gadijuma raksti, ahrpus wisām programām un bes kahdas weenojoschas idejiskas un estetiskas tendenzes. Leelā pahrswarā tur tee pašchi jaunromantiskās nokrahšas fazerejumi, kuri dewinšimto gadu pirmajā defmitā arweenu beeschaki sahft parahditees latweeschu rakstneezibā. Tā „Salkscha“ grupa negribedama turpina tahlat to pašchu, ko programā solija apkarot un isskaust. Bet jaatsihst, ka wina to turpina tahlakiskopdama un issmalzinadama, un tapeh3 tomehr atstahj aij fewis kaut kahdas pehdas, pate pasusdama dshiwes un rakstneezibas straumē tāpat kā latweeschu defadenze.

Renegati un viņu laiks

Defadentu un tāpat „Salkscha“ grupa isnihst galwenā kahrtā pašchas aij šawa eefšchejā tufschuma un nespehta. Idejistam eslektizismam un literariskai romantikai nekur naw bijis ilgs muhchš. Kritika nespehi ne radit, ne isnihzinat rakstneezibas wirseenus. Tomehr sekmet winu attihstibu waj isiršanas prozesu wina war. To redsam ari reakzijas laika literarisko grupu likteni.

Schis liktenis stahw wiszeeschakā šakarā ar latweeschu dshiwes attihstibu un ša beedriško pahrtahrtoschanos tuhlin peh3 reakzijas pirmajeem un smagajeem treezeneem. Peektā gada kustibās latweeschu pilsoniba un gruntneeziba peedalas pašchi un dshiw. Bet šchi pate kustiba winām peerahda, ka kopā eeschana ar strahdneezibu pat patwaldneeziskā reschima schnaugos eefpehjama tikai neleelu gabalu. Strahdneezibas sozjalistikās teiksmes eet tik tahlu, ka pat liberalā un radikalā pilsoniba winai tur newar sekot. Peh3 reakzijas smagajeem treezeneem pilsoniba atjehdsas, ka bes rewoluzionaras usstahšanas wina war peeteekschchi labi eefahrtotees ari pastahwoschos apstahklos. Vads Eefsch-Reewijas gubernās pazel semkopibas produktu zenas, ruhneezibas usplaukums peh3 saudetā Austrumu kara rada lauschu peepuhdumu pilsehtās un lihds ar to dshiwoklu un namu wajadšibu un intensiwu eefcheju un ahreju tirdsneezibu. Wiš tas eewirsa latweeschu pilsonibu stranjas kapitalistikas rosmes posmā, kur šakaros un šaduršmēs ar strahdneezibu aisweenu gaischal atausht šawas schkiras apsina un šawstarpejas organizazijas wajadšiba. Walsts domes un pilsehtu wehleschanas, semkopju, namšaimneeku un daschadas zitas beedribas un šarihkojumi radina pilsonibu šchajā organizazijā un wisplachaki pamodina schkiras šabeedriškos instinktus. Rā dewindefmitee gadi ir strahdneezibas atmodas laiks, tā pehzrewoluzijas un politikās reakzijas laikmetu war saukt par latweeschu pilsonibas jaunū atmodu. Pilsoniba šaimneeziskā šajuhtās tautas waditajas lomā un lihds ar to dabiski wehlas dabut šawās rolās ari šabeedriško un idejisko wadibu. Sahlās nebeidsamas runas un raksti par wiskopas tautas kulturu, kopejam interesēm un nazionalo jautajumu. Weegli šaprotams, ka tahdos apstahklos pilsonibai naw ne masakās intereses pee defadentu un klasizisma eksperimenteem. Wina ir zaur un zauri realistiska un ari rakstneezibu wehrtē tikai tik tahlu, zif ta kalpo winas šaimneeziskām un šabeedriškām interesēm. Bet runataja un raksttāja inteligenze pilsonibai ir nepeezeschama. Wajadšigi šchurnalisti un rakstneeki, kas paustu winas idejas un aistahwetu winas zenteenus. Soš wina zenschas šaistit pee fewis ar stipendijām, aisdewumeem, paleeleem

honorareem, algotām weetām un tamlihdfigeem lihdsekleem. Saprotams, ka rakstneeki, kas pašči pateesibā pehz sawas dabas peeder pilsonibai, newar atturetees šchim peewilzeja spehkam. Literariskā romantika suhd lihdš ar nelaimigajeem mehginajumeem, tikpat lepnee mantkahrigeem individualisti kā nosfaidrotee widus zela gahjeji peeslejas zeeschaki sawai schkirai, zits pehz zita pahreet pilsonibas darbā un maisē. Ta ir nepahrprotama atteikšchanās no nesenā romantiskā idealisma un peemehroschanās nepahrpehjameem dšihweš prasijumeem un negrosjameem realeem apstahleem. No šahkuma šchis pahrfahrtoschanās prozefs rakstneeku widū noteekas wehl itkā neapfinati un kuhtri, bijušchās romantiskās aisrautibas noskanās un isdšihwotās idiliskās neatfaribas atzerēs. Bet preekšgalā ar labu preekššihmi eet zilweš, kas nahf no galejās freifās ideju un zihnas pafaules, kas wišu laifu karojis pret individualisteem un defadenteem sozialisma un strahdneezibas wahrdā. Tas atklahti likwidē sawu pagahtni un ar skalu trofšni pahreet pilsonibas deenestā. Wehl wairat: idejisku un šabeedrišku renegatizmu wiņsch pašludina par katra rakstneeka un šabeedriška darbineeka augstako peenahkumu šchajā laikā. Wina ehnā tad ari norišinas wišš latweeschu rakstneeku jaunā kurfa wirseens.

Jahnis Jankaws teef pašihštams peektā gada kustibas laikā kā sozialdemokratijas propagandists un weikšš schurnalists. It fewišchi škali wiņsch usstahjas pret defadentu un „Salkšcha“ grupu. Wina grahmata: „We zee elki muhšu jaunakajā literaturā“ (1907), isnahf pirms Jankona „Jauneem un klauneem“, aš apfaro defadentistos individualistus un usstahda wehsturisko materialismu kā weenigi pareiso sinatnišku rakstneezibas pehtišchanas un analises metodi. No biologiski-foziologiskā mahkšlas atfinas weedofla luhkodamees, Jankaws neredš latweeschu defadenzē netahdu augstaku mahkšlas weidu, bet weenigi tikai mahkšlas pagrimschamu, šlimas burschuujiskās intelligenzes mahkšlu, kas kalpo burschuasijas schkiras waldibas interesēm. Apmehrām tos pašchus eefstatus Jankaws attihsta sawā otrā grahmatā („Winu mahkšla“, 1910), Eldgasta un zitu darbos usrahdidams defadenzes isiruma nepahrprotamās šihmes un raksturodams „Salkšcha“ grupu kā tās pašchas defadenzes pehdejo pošmu. Zif leelā mehrā abas šchis grupas atkarigas no ahrsemju modernisma wirseeneem, tikpat Jankawa kritika atkariga no zittautu sozialistiskās kritikas. Wišpahrejā markšistiskā usklata šchablonā eeslehdsees, Jankaws neredš latweeschu defadenzes ihpatnejo raksturu. Nemana, waj isleekas nemanam, ka latweeschu burschuasija pret defadenteem isturas tikpat ātraidoschi kā strahdneeziba; ka latweeschu defadenti nebuht negrib kalpot burschuasijas waras un waldibas idealeem. Jankaws neizel latweeschu defadenzi un nelaiķa klafizismu kā literarisku romantiku, kā weenkahršchus wirseenu taišišchanas eksperimentus, kureem naw zeeschaka un apsinata šakara ar latweeschu šabeedriško dšihwi un schkirām. Wina kritika ir pahraf štrupa un dogmatiska — deesgan peewilziga atfewišchku parahdibu un šihkumu analisē, bet nepareisa wišpahrejos šlehdseenos.

Bet pehz tam Jankaws spehji maina wirseenu. Jau 1911 gada šahkumā winu redsam tās pašchas nonizinatās un apfaretās latweeschu burschuasijas kalpibā. Leelakee latweeschu pilsonu un laufšaimneeku ekononiskās šameenibas laikraksti šahf pilditees ar wina raksteem, kas nu wehrsti pret bijušcheem partijās beedreem un, galwenā kahrtā, pret pašcha lihdš šchim aistahweto markšistisko pafaules un mahkšlas usklatu. Gandrihš nepahrtraukā

wirknē plūst viņa apzērumi par to, kam īsti kalpo latviešu sociāldemokratija, kā zēklusēs tā sauzamā marķistu šinatne, par vēsturiskā materialisma robežām un šābedriskās kārtības pamateem, par 90 gadu ideju padibenēm latviešu rakstniecībā, par tradīcijām un moderno garu, par tautas dzeju kā kultūras formu. Viņš apzērumos viņš tagad zēščas peerahdit, ka marķisms ir nowezojusēs un nederīga mahziba un ka šozialisms ahrda un posta tautas kultūras un etikas pamatus. Kopejā nazonālā kultura tagad ir viņa augstākais ideāls. Viņš zilda wezōs, Apšišču Zēščaba un Saulešča wirseena rakstneekus un pat defadenzē nu atrod wefeligu atjaunojōšču un padšilinošču strahwu. Viņš apleezina pats, ka esot reakzionārs. „Reakzionara wahrda es neatrodu nefa nepatīškama un apwainojōšča. Pawišām otradi! Es apšinos, ka beidsamos gados neekmu rakstījis neweenas rindas, kuras dehl pat launprahtigākais zilweks waretu mani eewētot tajā „progresa“ paspahrnē, kurā mitinas muhsu Ufari, Apšišči, Lihgotni un wišs viņu pulks. Es zeru ari turpmāk neweenas tahdas rindas nerakstīt.“ Saarā ar šcho Jankawa negaidito frontes mainu un viņa nemitigajēem usbrukumēem latviešu šozialdemokratijas wadoneem (galwenā kārtā Jansonam) un itin wišām šābedriskās rakstniecības parahdībām, iželas garas polemikas, kurās, leelakā waj masakā mehrā peedalas wiš latviešu laikraksti. (Se atšihmejama ari S. Olowa-Mendera prahwā broščura: „Jankawisms“). Jankawisms paleef par wišpahreju apšihmejumu progresiwās inteligenzes renegatišmam, kas reakzijas laikā, starp 1908 un 1912 gadu, peenem ahrkārtīgi paschus apmehrus. Pats Jankaws, turpreti, drih pasuhd no latviešu publzistikas un nobeids šawu muhschu ahrpus Latwijas kaut kāhdā gara wahjoliptwersmē.

Jankawa garā rakstītā beletristika eenem wišai plaschu weetu latviešu rakstniecībā. Se redsam, ka tašniba ir ari pasihstamajam teikumam, ka šābedriskā paguruma laiki esot mahklas seedu laiki. Latviešu rakstniecībā nedaudsee rewolūzijas tehlojumi pilnīgi pasuhd likwidzijas laikmeta un viņa zilweku milšigā drušmā. Wišu to šihkati apluhkot šche naw eespehjams, ne wajadšigs. Leelakā dala šcha gara raschojumu ir aishgahjuschi lihds ar to papiri, uš kura drukati. Minešim titai pahri leelako un raksturigo darbu.

Wiktora Eglīšča romans: „Školotaja Kaleja peedšihwojumi“ (1914), ar pirmajām rindām eewada muhs 1905 g. kulturwehsturiskās nosihmes apzērē, kas rakstītā noteiktā awišchneeziskā gaumē, šausi un neweikli. Ais tās nahš tšchetri „mana romana waroni“, pehz tautisko epigonu parageem šihki aprakstīti—no baltām peerēm un melnām uhsām šahkot un ar daschadeem garde-robēs un tualetes peederumeem beidsot. Sewišķu usmanību rakstneeks peegreesch šawu waronu bibliotekai, itin kā uswehrdamš, ka naw no šwara, ko zilweks pats domā, špehj un dara, bet ko viņš šawā grahmatplauktā šalizis. Weselas šlejas pilda školotaja Kaleja grahmatu katalogs lihds ar zenu rahditaju un daschadām bibliografiskām peesihmēm. Turpat lihdsās eetilpst ari pedagogiskās notazijas latviešu školotajēem, kuri, deemschehl, wehl naw eemahzījuschees lašt Lautenbacha=Zuhsmina jaunatrasto episko ritumu, un ušflawas Dr. philos. P. Sahlitim ar plaschu Wafar=Širopas garu un ar viņa isdewumeem šhajā garā. Daudšahrt wehl Eglīš atgreeschas pee šaweem draugeem un isrehkīnas ar eenaidneekēem; weetām leekās, ka viņš neraksta romani, bet awišchneezisku polemiku. Šozial-psiכולogiski un idejiski wehrtigu, estietiski peewilzigu un dšihwu tipu naw ne weenā, ne otrā grupā,

ne starp baltajeem, ne melnajeem. Pee pehdejeem Eglits staita itin wišus nemeerneekus un peektā gada kustiabas darbineekus. Nopuhlās wišadi padarit toš pehz eespehjas neglihtakus un pretigakus. Teem ir melna bahrda, tee smehekē, pat aij nageem teem melns. Tee staigā neisbehgamā kreewu krekla ar auklu un uhdens sahbafoš, rokās teem resnā sarainā bose un kabatās — proklamaziju wišfški. Sauz winus par Kreiteem un Ahkeem, kamehr otrā pušē ir tikai Kaleji un Pawafari, kuri prot tikai mišlet un šmalfti dellamet. Kad tahdi neglihti un mulktigi Ahki šadurās ar „škaito Pawafari“, tad wini smeefligi apjuht, winus taišni bailes šagrahbj, wineem „šhausmas pahrfkreen pahr kauleem, itkā ar pašču Heraklesu buhtu šastapufchees“. Šhi jaunā gara aristokratu un latwišku Heraklesu paaudse tad ari Eglifha romanā konsekwenti triumfē pahr nowezojufšhās šabeedrištās idejas representanteem. Kad šahfās nemeeru laiki — „to tad winam, Kalejam, bij darit? Waj usmeklet šafarus ar rewoluzionareem, pehz ša ilgojās dafšhi no wina amata beedreem, un tad peeweenotees sozjalisteem, waj palift tikai pee šawas školās bibliotekas un flaweerēm? Ari sozjalisti, šā winam lištās, ļauza tikai uhdenus, lai ar šauzeenu: wišu semju proletareefšhi, šaweenojatees! peedabutu šew jo leelaku armiju zihnai dehl šawas waras, bagatibas un gresnibas. Bet winam, Kalejam, bij ziti ideali. Winšh newareja buht šektants un fanatikis. Winam wajadseja šhajā maleenes peetizigajā šwina šmagumā, pelnās šahrajā semširdibā, daudšplahpibā, bet pilnigā domu nekustibā eedwest nojautu par gara modribu un inteligenzi. — Un zil daudš nesinašhanas, netihru netaktišku panehmeenu, tihras mešhonibas un mulkibas neispeļdeja deenas gaišmā wišās tautibās, šhkirās un grupās, arodos un personibās, tomehr zaur brihwo domu ismainu, apstahktu ištehtifšanu un špehtu šamehrosšanu dulkei beidsot bij jaatstahjas dibenā, lai prahtis un sinaschanas šahktu waldit agrako šapnu un miglas weetā, kuros jo beeschi šlehpās wišadas neleetibas, šā apšagschana sem aišgahdneezibas un labdaribas maškas, peekrahpschana un peekufulošchana sem wezwezās širfniabas maškas, wisprastakā besgarschiba sem weenfahrschibas un iswarošchana sem mihleštibas šapneem, šā dafšhdeen šahdā Šatarijā waj wezajā Rina.“ — Šhis pehdejais teikums raksturo Eglifha romanu šā rakstneezibas rašhojumu. Par kaut šahdu štilu tur newar runat. Ša naw pat weenfahrschha literarištā išteifšme, bet diletantifki-awišhneezištis šawahrštijums. Par šcho romanu newar runat šā par mahtšlas darbu. Winšh atšihmejams tikai šā raksturigs renegatu laika dokumentis.

3. Lapina romanā: „Šhkihtifchanaš ugunis“ (1914), pamšleta pašihmju newar atrasti. Autors deesgan konsekwenti noturas pahrak brutalā šormā ispaust renegatifštās idejas un pahrak škali šludināt likwidatora zenteenus. Wina tehlotais waronis naw nekahds defadentifšs ahštis un pašaules pahrkalejs, bet ihštis latweeschu gruntneeka dehlš zelā no šabeedrištās dšihwes plafchumeem, atpakal uš šawa pašcha maso nomales naminu. Ari tee, šas lihdi ar autoru newarēs šajuhšmā wehrot wina dwehfeli pahrfuhštam „šhkihtifchanaš ugunis“, tomehr eewehros weenu otu nopeetni pahrdomajamu šituaziju. Lapinšh ir pašihštams publizištis un rakstneezibas kritištis. Wina romans wišzauri publizištikas warā. Patahlu winam wehl pilniga mahtšlineezifškas išdomas un išteifšmes eespehja. Winšh wehl neprot weidot objektiwus tehluš, eedomatees šatra atšewištka zilweka pšichologijā, indiwi-dualifet šatra pahrdšihwojumus, lift ištattram domat šawā ihpatnejā weidā un runat šawa pašcha wahrdā. Lapina romans ir wina pašcha beletrifeta publizištika. Šo wina galwenais waronis runā, to wairak gadu no weetas

esam laišuschi wišās Lapina kritikās. No pašča šahuma ceraugam ščo waroni debesis, aufmā un šwaigsnēs luhkojamees. Šči debesu luhkošanās atfahrtojas nekaitamas reises un tehlotā gandrihš waj stereotipišti. Kad tehlotais zilwešš apgurst šawos dwehseles wilnojumos un eefšeješās zihnās, tad wišš weenmehr luhkojas gaišā un nogrimst nekaidrās šaldšehrigās refleksijās. Šajās redšam tikai nogurušču, aismirstibas meklejošču, šawu rewoluzionaro pagahni nošehlojošču zilweku, bet wiņa mainošās garigās buhtnēs kaut žif škatitais reljefs atkal pašuhd šiltā wilnotā miglā. Geššejo pašpahrbaudijumu tehlojums tomehr ir Lapina romana labatā daļa. Tas ir motiwetš un tizams. Yabi waram eedomatees un šaprašt, šo pahršihwo zeetumā eefšodšits šentneeka dehlš, nemeeru kufstibas eefšursants. Šur naw wairš nekahdas nošlehpu mainas gaitas, nekahdu šlepenu, šairinošču usdewumu un romantisku peedšihwojumu. Ir tikai ščaura, šmirdošča telpa, kriminalisti, bešdarbā atmoduščās dšihwneezifšās dšinas, žinišms un reebums — bešgala weentuliba un nešturamas bailes par šawu listeni. Šee ir tee dabifšee apštahli, kuros nenowehršchami janoteek wehrtibu pahrwehrtšchanai. Zeetuma šameraš miklajā šiltumā ir usdihdšis un eefaknojees latweešču renegatišma štahds. Lapinšch wiņa augšchanas pirmo štadiju tehlojis epifšiši plašči, lai ari beš epifšiša meera, objektiwitates un šakaribas.

Veelatās dalas defadentu un „Šalkšča“ grupas rakstneeku pahršechana jaunajā kursā noteekas jankawifšma ehnā, tomehr beš tā škandaligā trofšchā un šawa pašča pagahtnes rupjas nogahnišchanas. Šchee rakstneeki išweetojas pa pilsoništeem laštrakšteem un pamasām mehginas peemehrotees waldošchaj ščkirai un wiņas prašijumeem. Šči peemehroščanās gaita nenorišinas beš trauzejumeem un šluhmaineem štarpgadijumeem. Rakstneeki tomehr ir un paleek idealisti, un reišu reišem wiņus šahpigi aifšer wiņu ščkiras materiališms un mahššlas un wišu idealistiško zenteenu nezeena. Noteekas daščadas demonstratiwas atteifšchanās un aifeešchanas no šinameem laštrakšteem un atkal šameerinašchanās un atgreešchanās. Ar wišu to nowehrojama pamafiteja jaunās kulturas un rakstneezibas ideologijas weidošchanās. Rakstneeki arweenu wairak peewehršchas nazionališman, tā kulturas un mahššlas nošazitajam un weenotajam prinzipam. Šchajā wiršeenā naw nomanama weztautifšma un ari programatiškā jaunnazionališma restauražija, bet itin tā wišu bijuščo nazionalistiško tendentschu apweenojuma mehginajums. Pagaidām gan wišš tas wehl tikai teorijā un nekaidrās jaušmās. Literariškajā prakšē wiššauri šajuhtama rakstneeku zeešchā atkariba no pilsonibas deenas interesem un daščado grupu šawštarpējās konfurenzes. Rakstneekem naw ne šawa patštahwigā organa, ne nepeezeešchamās šwabadibas. Materiali šaifšiti pee šinamām šaimneezifšām grupām, wiņi nekpehji attihštit idejiški weenotu nazionalas mahššlas wiršeenu. Pagahtnes pahrwehrtšchumi, tagadnes nemeers un idealistiškās nahlotnes teekšmes — wišš tas neteek pahri pilsonibas šaimneezifšās un šabeedriškās dšihwes ščaurajam, bet štīp-rajam lošam. Masu ainu no rakstneeku darbu un domu pašales šneedšihšš eefšats mums pašihštamo abu grupu galweno reprezentantu tā laika teoretifškos apzerejumos.

Ukuraters šahdā rakštā („Uwiššneezifšā kritika“, 1910) gan wehl atšauzas uš šaweem un šawas grupas nopelneem brihwibas žihnu laifā. Bet žitā („Mušfu kulturas problemi“, 1910) štīngri nošoda šatru rakstneezibas šalpošchanu brihwibas idejai: „Šagad mušfu šwehtums un warondarbšš

raftneezibā ir: aprakstīt internazionalo Marksa apustuli ar wina debeschīgo kosmopolitismu. Muhsu dailliteraturās nespehks ir muhsu kalpiba swescheem elteem — fainneezifkajām idejām, sozialismam, propagandai.“ Par augstako kulturās problemu Ukuraters usstahda nazionalismu, kas eet pahr muhscheem un ko gadu tuhkstoschi newar ifnihzinat. Kruhfa (Wehsmīnu Karlis) deesgan miglaini runā par neskaidro brihwibas un defadenzes laikmetu pahrdshwo-fchanu un jaunās muhschigas gudribās mahzifchanu noskaidrotā dsejā („Pahrdshwojumš un dseja“, 1909). Waj winsch ar muhschigo dseju domā nazionalo, waj zitu, tas naw skaidri isprotams. Skalbe latweeschu mahkflas nahlotni noleef aristokratijas, turigafās pilsonibas rokās. Tikai ta spehj ufturet raftneekus un mahkflu, kas bes labprahtiga pabalsta attihstitees newar. „Mahkfla ir wahrigs wihna stahds. Mahkfla ir altumnizās augs, kura faknes jafargā no fala“ („Dfimt. Wehstn.“, 1910 g. 98 Nr.). Eglitš usstah-jas ar preekschlasifjumu Sinibu Romifijas wafaras fapulzēs un behdigi-pasihstamo Frizi Weinbergi godina par klasifki-nazionalo politiki un latweeschu Odiseju. Tāpat ari Fallijs peedalas Weinberga zildinafchanā un atbalstifchanā, lai gan pret scho politiki usstahjas pat liberalā pilsonifkā oposifzija. Se wairš newar runat par usflatu grosibu ween; ta ir peemehroschanās un isdabafchana par latru zenu.

Uri ta laika dairraftneezibas fazerejumos atfihmejami mehginajumi tehlot turigo pilsonibu tā kulturelās dsihwes waditaju un augstaka gariga lihmena representanti. Bet tee ir tikai atfewifchki mehginajumi; par kaut kahdu wirseenu schajā garā newar runat. Reakzijas laiku raftneeku grupas nenodibina latweeschu raftneezibā nefahdus jaunus wirseenus. Bet wirseenu taifschanas entusiastmam pahrskrejot un grupām isirstot, atfewifchki raftneeki turpina isdfilināt un isfmalzināt jau agraf eefahktās strahwas un dod eerosmi jauneem mehginajumeem, kuruš apjauschami redsam tikai latweeschu raftnee-zibas attihstibas pehdejā posmā.

Drufas kluhdu islabojums

				No drufats:		Galasa:
III lapp.	16 rindā	no	ap.	— aitihtitas	—	attihstias
7	" 10	"	"	— leekas	—	leekās
9	" 20	"	"	— nekustanamafu	—	nekustinamafu
10	" 8	"	"	— brthwibu	—	brithwibu
11	" 17	"	aug.	— Kronwaldu	—	Kronwalda
15	" 24	"	ap.	— isdabut	—	isdabat
19	" 6	"	"	— retj	—	reij
20	" 4	"	"	— glejnās	—	glejnās
20	" 24	"	"	— wijas	—	wijas
21	" 16	"	aug.	— dahrdaschā	—	dahrdoschā
32	" 4	"	"	— deht	—	deht
36	" 22	"	ap.	— raksturigafus	—	raksturigafus
42	" 2	"	"	— gahja	—	eet
42	" 20	"	"	— protokolitisfeem	—	protokoliskeem
45	" 11	"	"	— Seboltu	—	Seiboltu
47	" 6	"	"	— fastihtijumi	—	stahhtijumi
55	" 25	"	aug.	— Indrana	—	Indranu
56	" 3	"	"	— leekas	—	leekās
58	" 1	"	"	— anziklopediju	—	enziklopediju
61	1 un 8	"	"	— realistais	—	realistiskais
62	" 11	"	"	— Lautenbachu	—	Lautenbacha
68	" 21	"	"	— zenteenus	—	zenteenos
74	" 16	"	ap.	— paleekas	—	paliekās
87	" 20	"	"	— teoritiskajos	—	teoretiskajos
107	" 6	"	aug.	— wisjaunafajeem	—	wisjaunafajam
114	" 13	"	ap.	— waldschajam	—	waldoschajam
115	" 21	"	"	— wehlas	—	wehlās
116	" 19	"	"	— dsiwes	—	dsihwes
117	" 7	"	aug.	— sludinatām	—	sludinātām
117	" 16	"	ap.	— ikpat	—	tikpat
122	" 6	"	"	— paudjēm	—	paudjēm
123	" 1	"	aug.	— aiiskanās	—	aiiskanās
124	" 1	"	ap.	— nepajneedfams	—	nepeefneedfams
125	" 1	"	aug.	— dsejojumeem	—	dsejojumeem
126	" 24	"	"	— nobeigschanas	—	nobeigschanas
129	" 17	"	ap.	— juhteliskai	—	juhteliskai
130	" 3	"	aug.	— notrahfu	—	notrahfa
132	" 7	"	ap.	— latweescha	—	latweeschu
133	" 13	"	"	— schiras	—	schirās
133	" 18	"	"	— wehlas	—	wehlās
134	" 25	"	aug.	— saistoschš	—	saistoschi
135	" 25	"	ap.	— apirmo	—	pirmo
135	" 25	"	"	— Saidrā	—	Šaidrā
137	" 7	"	aug.	— schlinata	—	schlipinata
137	" 7	"	"	— stahsta	—	stahsta
137	" 23	"	ap.	— atwehrtas	—	eetwertas
139	" 25	"	aug.	— tif	—	tikai
140	" 1	"	ap.	— meešikā	—	meešikā
143	" 12	"	"	— wis	—	wijs
145	" 5	"	"	— eefahrtotajam	—	eefahrotajam
148	" 12	"	"	— Reegefa	—	Reegefu
156	" 6	"	aug.	— asjaunotaja	—	atjaunotaja
158	" 22	"	"	— winu	—	winas
160	" 7	"	ap.	— šajuhta	—	šajuhtu
165	" 6	"	aug.	— šhtirgonti	—	šhtirgonis

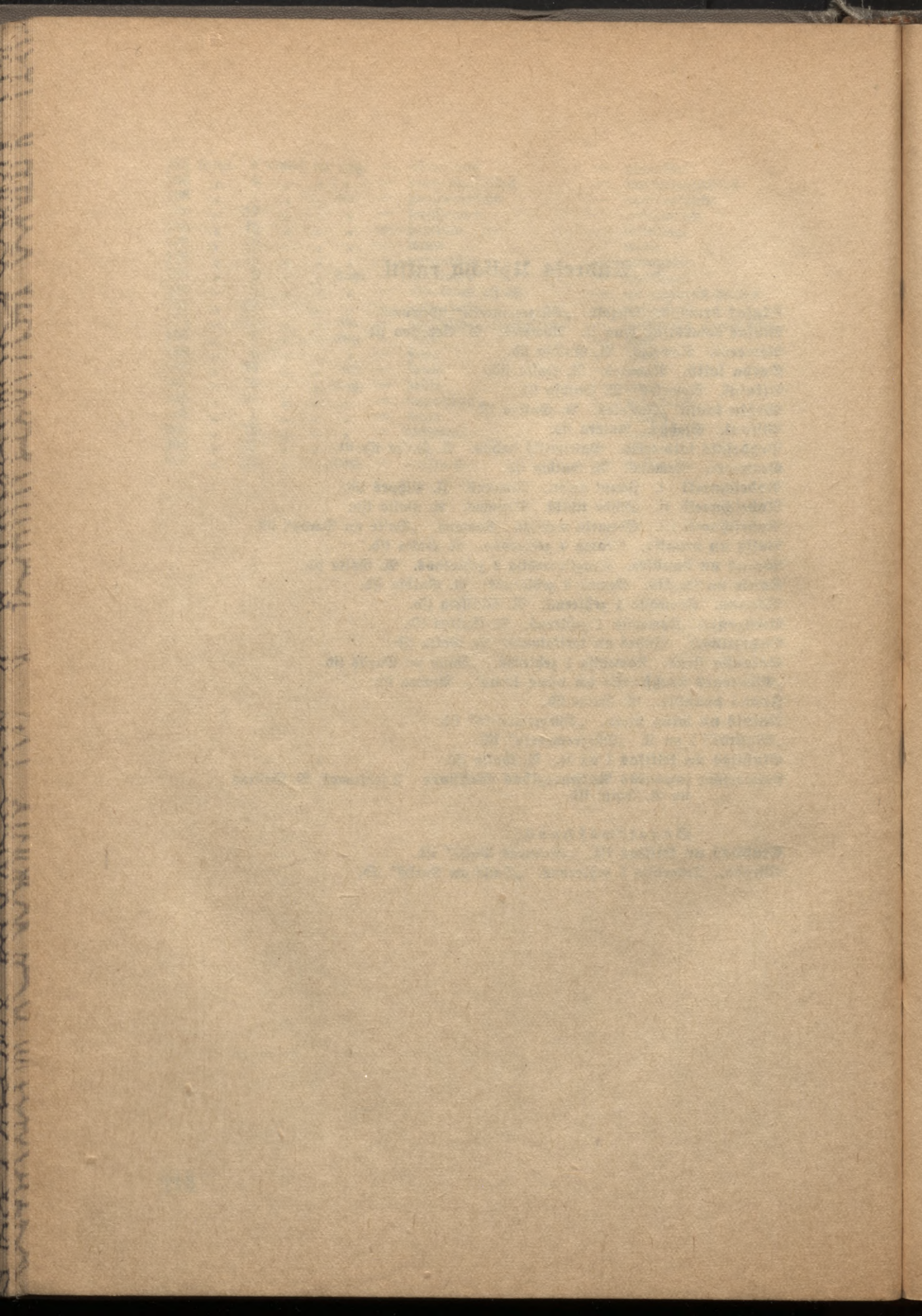
165	lapp.	6	rindā	no	aug.	—	adwofatis	—	adwofats
166	"	4	"	"	"	—	impreſionistiſkas	—	impreſionistiſkas
168	"	1	"	"	ap.	—	ſtrahwojuſča	—	ſtrahwojoſča
168	"	17	"	"	"	—	teeſchejeem	—	teeſchajeem
168	"	19	"	"	"	—	ſajuſma	—	ſajuſma
173	"	10	"	"	"	—	wina	—	winu
173	"	13	"	"	"	—	agrautām	—	aprautām
180	"	9	"	"	aug.	—	iſtieſmeš	—	iſtieſmeš
181	"	7	"	"	"	—	aisturetas elpaš	—	un ſčauras telpaš
181	"	23	"	"	"	—	noſwehrā	—	noſwehrtā
181	"	10	"	"	ap.	—	gurſtoſča, tumſtoſča	—	gurſtoſčā, tumſtoſčā
185	"	6	"	"	aug.	—	ſčis	—	ſčis
188	"	6	"	"	"	—	ſawu	—	ſawa
188	"	24	"	"	ap.	—	lauka	—	lauku
201	"	10	"	"	aug.	—	ſahle	—	ſaule
201	"	21	"	"	"	—	nopuhlās	—	nopuhlas
204	"	1	"	"	"	—	wina	—	winas
204	"	18	"	"	"	—	ſantatiſki	—	ſantastiſki
206	"	23	"	"	ap.	—	wiſi	—	wiſs
207	"	21	"	"	aug.	—	teifmeš	—	teefmeš

Andreja Upišča raksti

- Masas dramas.** Dzejoti. „Dzirzeemneeku“ isdewums.
Masas komedijas I un II. Noweles. P. Behrsina isd.
Nemeers. Noweles. A. Gulbja isd.
Darba laikā. Noweles. A. Golta isd.
Atkufni. Noweles. A. Gulbja isd.
Wehju kauja. Noweles. A. Gulbja isd.
Pilsoni. Stahsts. Autora isd.
Behdejais latweetis. Patriotisks stahsts. A. Golta isd.
Seeweete. Romans. A. Gulbja isd.
Robesĥneeki I. Jauni awoti. Romans. J. Pihpes isd.
Robesĥneeki II. Sihda tihlā. Romans. A. Golta isd.
Robesĥneeki III. Seemeta wehĥĥ. Romans. „Daile un Darbs“ isd.
Balĥs un atbalĥs. Drama 4 zehleenos. A. Golta isd.
Weens un daudĥe. Tragikomediya 4 zehleenos. A. Golta isd.
Saule un twaiĥs. Drama 4 zehleenos. A. Gulbja isd.
Ragana. Komediya 1 zehleenā. R. Mūllera isd.
Amazones. Komediya 1 zehleenā. A. Gulbja isd.
Pahrzilweki. Bildes un karikatūras. A. Golta isd.
Salauĥta firĥs. Komediya 1 zehleenā. „Daile un Darbs“ isd.
„Dzimtenes Wehĥstneĥis un wina loma“. Autora isd.
Jaunā paaudĥe. A. Golta isd.
Rainis un wina dĥeja. „Dzirzeemneeku“ isd.
„Wahrĥs“ I un II. „Dzirzeemneeku“ isd.
Studijas un kritikas I un II. A. Golta isd.
Patweeĥĥu jaunakās Rakĥtneezibas Wehĥture 2 ťehjumos, D. Seltina un A. Golta isd.

Sagatawoĥĥanā:

- Studijas un kritikas** III. „Kulturās Balĥs“ isd.
Mirabō. Tragedija 5 zehleenos. „Daile un Darbs“ isd.

Latweeschu jaunakās
Rakstneezibas Wehsture
Otrais sehjums

Julija Peteršona grahmatu speestuwe,
Rigā, Suworowa eelā Nr. 20/22

Andreja Upišča

**Latvešu jaunatās
Rakstneezibas Wehsture**

(1885 — 1920)

Pastrahdats un papildinats isdevums

Rigā, 1921

D. Seltina un A. Solta apgahdibā

Storia della

Storia della
Letteratura Italiana
1888 - 1920

1888 - 1920

Storia della Letteratura Italiana

1921

Scienze e Lettere

Latweeschu jaunafàs
Rakstneezibas Wehsture

Otrais fehjums

Botanische Anstalt
Königliche Universität
München

Druck: J. Neumann, Neudamm

X

Jaunromantisma šahkumi

Jaunromantisma teoretiki

Jhstenibā jaunromantisma šahkumi nepahrprotami redsami jau jaun-nazijonalisma wirseena. Tikpat Needras kulturās propagandā, religiozās genialitātes mellejumos un mahklas kritiķās, tā wišā šchi wirseena rastneezibas tendenzē. Tikai jaunnazijonalisms, tā redsejam, puzzelā nowehrsās dšihwes praktiskoš jautajumos un eestiga reakzionarās politikās muflajā, kur ari beidsa šawu gaitu. No otras pušes, ari šabee driski-progresiwajā rakstneezibas dalā jau pirms dewiašinti peektā gada manami jaunromantisma mellejumi, tā tas redsams it fewiški Jahna Wfara mahklas apzerejumos un wišā wina rakstneezibas darbībā. Reakzijas laika individualistu un defadentu grupās ar wīnu simbolistiskajeem eksperimenteem un demonaliju darinajumeem jau ir noteikti mehginajumi jaunromantisma garā. Wišos šchajos mellejumos ifmanami stipri ahrsemju rakstneezibas eespaidi, bet lihdsās teem ari eekšheji šajusta wjadstba padšilinat mahkslineeziskās domās un iſjuhtas weidus, radit pretšwaru realai dšihwes ikdeenai pahrat zeešchi peesaitam, beeschi ween šellā feletonismā ispluhdušam realismam.

Romantisma garā pa wišeem šcheem gadeem šarakstits ahrfahrtigi daudš teoretiski-kritisku apzerejumu. Bet ne noteikta ihpatneja pašaules atšinas šistema, ne pilnigi formuleta mahklas tendenze no wineem naw islobama. Latwišlais jaunromantisms ispausčas wairak tikai tā pilfonisko un semneezisko rakstneeku eedsimtās dabas teekšme, masat tā apšinatu filosofisku un estetisku mellejumu un šafneegumu rezultats. Weenā pušē wišch well lihdsi itin šmagu realistiskā wirseena mantojumu, uš otru nenoteikti twarsta wišus mellejumus apweenojošcho nazionalās mahklas buhtibu. Neišweidots wišch šawā idejiskā šaturā, nenostaidrots estetiskā formā. Par fewišchu wirseenu wišch tomehr apšihmejams tā wezromantisma turpinajums ar wišeem teem galwenajeem romantisma elementeem, šas isllaidus šastopami wišu mineto rakstneeku darbos. Ari pehz ta sintetiskā formulejuma, šo mehgina Fr. Bahrda un uš kuru šchi wirseena rakstneeki škatas tā uš šawu labato teoretiki.

Dr. M. Walters

Dr. M. Walters (Andrejs Papahrde) šawā idejiskā attihstibā ir nostaiģajis garu un lihku attihstibas-zelu. Ur to jaepašhstas, pirms runajam par wīnu tā par jaunromantisma teoretiki. Wišch teek plaschaki pašhstams

dewindefmito gadu sahuma ar saweem tautfainneezistajeem un literaturkritikstajeem apzerejumeem („Austrumà“). It fewischki raksturigs wina garais polemiskais raksts pret Dr. philos. P. Sahlischa grupas „skaidrās, tīhrās zilweezibas“ sludinatajeem, fewischki pret tautfainneeku R. Balodi, kurfch pehz Waltera raksturojuma esot wahzu agrareeschu intereschu un maises sadahrdsinaschanas aistahws („Zihnā par badu un tumšibu“). Wehstulē „par arodneezibām“ winsch runā par markšisma renegatu profesoru Werneru Sombartu, „kas pirmā laikā glaudās flahht wahzu progresiwafām, aprindām“, bet pehdejā laikā „naw warejis ziteem saweem katedra beedreem palikt pakal. Wahzu burschuasijas sajuhsminaschanās par juhvas kara spēhtu, koloniju eeguhšhanu un ahrejeem tirgeem, wišs šchis trazis naw pagahjis ari Sombartam garām. Smalzināis profesora mugurkauls naw isturejis pirmo peeduršchanos no augšchas, tas šakumis. Šakumschana tahdos gadījumos, tā sinams, štinās glihtos šhdainos wahrdos. Tā ari šcheitan. Kas drihtstetu domat, ka Sombarts no saweem agrateem idealeem attahlinajees! Winsch sawā pehdejā brošchurā wehl laipnāks pret sinamo šchkiru, tā sawās pirmejās. „Meine Herren Arbeiter“ — tam no luhpām nenoeet. Bet teikuma widū, šchur tur, tā garām ejot, itkā newilšchus iskritušchas peesihmes, kas runā gaischu walodu“ (1901). Ar šcheem wahrdeem Walters itkā praweetiski raksturojis patš sawu nahkotni. „Wehstulēš par ahrsemju rakstneezibu“ („Austrums“, 1900—1902) winsch noteikti stahw us marsistiski-sozialistisku eefkatu pamateem un apluhko rakstneezibu no strahdneeku šchkiras dšihwes un kulturās idealu weedokla. Rahda, kahdas plaišmas un šcheltnes strahwojas šabeedribā us wišām pušēm, tā tās atspogulojas daschado šchkiru šmadšenēs, kahdas šaduršmes no tam izelas un zil afa teef pee šchim šaduršmēm šabeedriškā temperatura, — ar fewischku lahpatifu winsch pakawejas pee rakstneekem, kuri zenschas „noraut šegu šabeedribas trumeem“ (1901). „Peesihmēs pee kahda latweeschu romana“ (W. Eglišcha: „Rihhta blahsmā“) winu neinteresē ne forma, ne šabula, bet weenigi tikai „winas šafars ar šabeedriško dšihwi“. Winsch štumst par to, ka naw latweeschu rakstneezibā lihds tam bijis darbu, kur autors „metis dšiku štatu pahz zihnas lauku, eeurbees ar dšilām domām muhsu šadsihwes dwehfelē“, un ka ari pahrunajamā romanā peršonu darbiba un juhtu pajaule naw atflahhta „šopā ar winas šakareem, ar dšihwes warām“. Bet tomehr winsch sajuhsminās par to, ka „Eglišcha stahstis grib wirsit dšihwi“, winsch uštrauzas par „šlahbanibu un šihulibu darbos“, par „sozialo juhgu“, par „garigo šlogu, kas draud wišu muhsu kulturās nahkamibu demoralisēt“, par „pastorali-birgelisko garu“, par „reebigu oportunistu latweeschu šadsihwē“. Ironiski winsch runā par romantiski-šesimistigo šakšchanu, kas šahht apnemt latweeschu rakstneezibu (1901). Dšihwes un mahššlas nepahrtrauktos šakarus ušrahdidams un ušwehrdams, Walters turpina dewindefmito gadu realisma idealogu šahkto darbu. Wina raksti fewischki izelas tajā laikā, kad latweeschu romantisms ar šoruku preešchgalā arween wairak atšweschinas no dšihwes un nowiršas resignāzijas un šapnu wentulibā. Pamata prinzipos Waltera kritika neatschkiras no Janšona eefahhtās šabeedriškā realisma propagandas. Tomehr weidojumā starp abeem kritikeem tilpat leela starpiba, tā starp winu laikmeteem. Dewindefmito gadu literariškā kritika wisleelako šwaru leel us jaunajām sozialajām idejām, us rakstneezibas darba šišchetu, us wina praktiski-propagandisko noluhku, tikai sawā pehdejā pošmā peewehršdamās ari rakstneezibas estetikai kritikai. Šoreisejee kritiki galwenā šahrtā ir rewoluzionari publizisti, un tas nepahr-

protami atspogulojas wifā winu propagandā. Waltera raksti parahdas tajā laikā, kad jaunās strahwas epigoni plaschi ismanto jaunās idejas šawu pašahkumu reklamas labā, bet šadšihwes prašfē peefopj neglihtu oportunišmu („išlihdšinoschā taišniba“), kad jaunajai šabeedriškai domai draud iswirtiba un apšitums. Žihnā pret oportunišma frašchu liberališmu, pret „literariškeem rebineekeem, awanturistištem un akrobatistištem šabeedrištas domas dakteretajeem“ Waltera darbiba šinamā mehrā šakriht ar Needras šara gahjeenu („Nespehziģā dwehšelē“). Wina polemikas eerozis ašī trihts, wina zirteeni ašī un šahpigi. Wina logika stingra un noteikta, wina špreedumi ašprahīgi un waloda originali šwaiga un ihpatneji štrauja. Wišu latweešchu kulturattihštibas štraumi wišč zensčas eewiršit plaschakā un dšilakā gultnē, išleetodams ahršemju rakšneezibas štrahwas šā labako wiršitaju špehku. Wišč drukā apzerejumus par Anuntšio, Schlafu, Hartlebenu, Wašermani, Emilu Straufu, Towoti, Rifardu Guh, Lilienkronu. Uri šhajos apzerejumos ašī nepahrprotamās šabeedrištās tendenzes jau išmanami wina tuwee šafari ar ahršemju jaunromantišmu.

Wišč runā par Žbfenu un Hauptmani, abeem naturališma ušpluhdu laikā šihniģafajeem preešštahweem, un šewiškli uššwer, ša naturališmam peeteištis šaršč. Wezā mahkšla ar šawu patašdarināto dšihwi un weenfahrscho pantu šombināziju wairš neapmeerina, tās weetā wajaga liht jaunu idealu un šimbolu dšēju. Wajaga meklet jaunu zelu šimboliškā un mištikā. „Dšimst jauna paaudse ar jaunu brihniščku pašauli, jaaust šašmalzinātai, rafinetai kulturai un jauneem žilwekeem,“ wišč šaka, apšpreedams šahdu Šchlafa romanu. Šas jau šazits rakšturīgā jaunromantišas mahkšlas šaprataš garā. Šāpat, runādams par šahdu Žbfena lugu, wišč ašķer ari jaunromantiškās mahkšlas kritikas pamatrašturu. Šaligi jaatmet pee malas wezās školās uššlats, pehž kuras iktatras dramās waj romana ideja jaešpraudš gandrihš weenā šubjektā un predikatā. Šas noder tišai filištream, šam šawā šmadšenu piģerotā gribās šaleet mahkšlas darba žuhru. Mahkšlas darbi ir dšilu dwehšeles pluhdu atspogulojumi, atwari, šur atšpihd miļšoneem miļšonu šwaigšhnu. Un žitā weetā, anališešams šahdu Hartlebena dramu wišč dšejišti notehlo tuwaki ari mahkšlas un winas šorwu šakaru ar dšihwi. Širmo miħlestibas šahstu atrodam eekaltu piramidu blukoš, par to runās dšeesmas šamehr šaule špihdēs. Un weenmehr tas buhš jauns, jo pate dšihwe, šhšeldamās un raišdamās, dod šam arween jaunu šaturu. Plaišmodama un špulģodama kraššās šā dšildšilā debēšchu žuhra šaulei noejot, ša dod šam arween jaunu, špilgtu išweidu.

Uš wišeem šheem jaunromantišas eekšanu motiweem Waltera kritikā tomehr išmanama šabeedrištās mahkšlas atšinas apaššštraume. Wišč ušštahjas šā reališma padšilinātais un papildinātais jauneem progrefeješčas pašales apšinas un mahkšlas meklejumu elementeem. Leekās, wišč patš no šahkuma nemana, šā pamašam ašwiršas pawišam nost no ša eekšata, ša rakšneezibas ušdewums ir wiršit dšihwi, un šā beigās nostahjas uš diametriali preteja weedokla, no šura luhlojotees mahkšlai naw itin nekahda šakara ar dšihwi. Beš šhaubām, šhī radikālā metamorfoša Waltera mahkšlas atšinā šahw zeeščā šakara ar pahrwehrtibu wina šabeedriškajos eekšatos.

Rā emigrantš ahršemēs dšihwodams, Walters ir noščkirts no latweešchu šabeedrištās dšihwes, ari no štrahdneezibas pamatšahneem, ar šuru zentee- neem winam šahkumā leekās zeešči šafari. Dašhadās domštarpišas un šaduršmes šozialištiskās inteligenzes emigrantu fražiju šarpā winu pamašam

ari idejiſki atſweſchina paſcha pagahntei. Taſ ir weegls attihſtības zehſch ahrſemju jaunromantiſkā miſtizisma, idealitiſkāſ floſoſijas un nazionalā ſchowiniſma uſpluhdoſ pirmſtara gadoſ. No tahtleeneſ ſtatoteeſ winam, warbuht, ari pateeſchām leekāſ, ka tee ſinamee „latweeſchu ſabeedriſkāſ domāſ dakteretaji“ ir dewindeſmito gadu ideju mantineeki un teeſchi turpinataji, ka leelee ſabeedriſkee zenteeni apſiſkuſchi ſihki-neeziḡaſ dſihweſ iſlahpiſchanaſ zenteenoſ un oportuniſmā, ka markſiſmſ un wiſa ſozialiſtiſkā kuſtība iſwirtuſe ſeklāſ beſſatura fraſeſ un tuſſchā troſfni. Bet wiſam tam tikai eeroſinataja noſihme. Konſekwenti un lihdiſ galam Walteri nowada taſ patſ reaſzijas laiſa atpluhdu wilniſ, kaſ iſzel mumiſ paſihſtamāſ indiwiđualiſtu-deſadentu grupāſ. Lihdiſ ar ziteem markſiſma renegateem wiſch atwirſaſ pa to zelu, uſ tura ſahkumā tik ſihmigi un ar tahdu ſarkafmu rakſturoja Werneru Sombartu, pee teem, pee kureem wiſch peeder peh3 ſawaſ ihſtatāſ un dſiſkatāſ dabaſ. Ar broſchuru: „Latweeſchu kul-turaſ demokratija, wināſ ſpehki un uſdewumi“ (1913), wiſch atklahti un noteikti noſtahjaſ tajā puſe, kur par wiſa ſabeedriſki-politiſko peederibu wairſ newar buht diwejadu domu. „Sinamā ſchkira“ winam nu leekāſ jekluru noſihmi ſauđejuſe. Latweeſchu kulturaſ zentrā wiſch nu redſ „latweeſchu ſemneeku, plaſchu demokratiſku un leelu ſozialu reformu draugu“. Utteeziḡā uſ ſtrahdneezības un wiſpahri kreiſo grupu darbineekeem wiſch nu leeto apſihmejumuſ: „nerwoſitateſ politiſka“, „ſabojatu nerwu politiſka“, „neiraſteniku politiſka“, „pawirſchſ markſiſmſ“, „broſchuru markſiſmſ“, „fraſchu markſiſmſ“, — tā atkal reiſ nonahldamſ tuwu Needram. Peh3 wiſa domām tagad, „ſahkot no galejā kreiſā ſpahrna un beidsot ar teem liberalajeem ſlahneem“, wajag organiſet zeeti weenotu kulturelu bloku pee nazio-nalāſ kulturaſ darba. Praktiſkā, politiſkā un ſaimneezijiḡā darbā wiſahtraf war ari ſapraſtereſ aprindāſ, kuraſ peh3 wiſu partiju programām ir daſchreiſ itkā ar nepahrejamu robeſchu ſadalitaſ. It ſewiſchki ſtrahdneezibai jazenſchāſ peh3 kopdarbības ar piſloniſkāſ ſchkirām. Strahdneezības noſlehgtiba bij weetā, tad wiſai bij no ſwara iſkopt ſawaſ ſchkirāſ zenteenuſ un dot wineem ſchkirāſ apſinaſ ſaturu. Bet tad ſtrahdneeku ſchkirā jau attihſtiſjeeſ patſtahwiḡſ ſtiḡrſ zentriſ, tad wināſ politiſkaiſ rakſturaſ wairſ negroſiſeeſ no zeeſchāſ kulturelaſ kopdarbības ar liberalo burſchuaſtiju. Broſchurā: „Mu hſu tautibaſ jautajumuſ“ (1914), wiſch aprahda, ka ſtrahdneeku ſchkirāſ attihſtība nebuht nenowed pee tautibaſ iſſuſchanaſ un ka apſinigo ſtrahdneeku ſchkira newar ne atmeſt ſawu tautibu, ne iſtureteeſ pret to weenalđſigi. 1917 g. no ahrſemēm pahrbraužiſ, Walterſ eetahjaſ ſemneeku ſaweeniḡā par „ſinatniſku lihdiſſtrahdneeku“ un ſaktiſki ir wiſa gruntneeku ſpahrna idejiſkaiſ un praktiſkaiſ wadoniſ ziḡnāſ pret beſſemneekeem. 1918 g. lihdiſ ar Republikāſ nodibinaſchānu wiſch uſnemaſ eelſchleetu miſtriſtra peenahkumuſ, bet apweenot wiſaſ ſchkirāſ kulturaſ kopdarbā ari winam neiđdodaſ.

No ſchi idejiſkāſ attihſtības pahrfkata kaut ziſ ſaprotama ari Waltera mahkſlaſ eekatu groſiḡa, kaſ iſmanama jau wiſa polemikaſajoſ rakſtoſ pret wehſturiſkā materialiſma kritiku ſinatneſ un mahkſlaſ jautajumuſ. Graḡmata: „Latweeſchu kritika mahkſlaſ un ſinibu jautajumuſ“ (1908), atrodamſ autora paſcha pirm-ḡāſ „wehſtulēſ“ iſpauſto mahkſlaſ eekatu pahrwehrtėjumuſ un pahrweidojumuſ. Tajā wiſch uſſwer, ka nekaſ neaktahj mahkſlā tik ſeklu eeſpaidu, ka weelaſ un idejaſ, kuraſ par daudſ peelaikotaſ weeglai ſapraſchānai, pawirſchāi domāſchānai un triwiālam

fabeedriškām frašēm. Ēspaidš tapehž tif neezigs, ka laireeni paleef beš dšihwaka atbalka, waredami eekustinat weenigi nodrahstas mehaniskās eerosmes. Tā sauktā popularā mahkšla, kas domā attihstīt zilwēka garigos spēkus ar popularu tendenzi, politiskēem, weegli sagremojameem eespaideem, nēfāreschgitām, bet spēilgtām frašču glesnām, zilwēka garigos spēkus nēmas neerofina. Un tāisni šahda mahkšla daudseem prahtā, kas runā par fabeedriško waj šķīru mahkšlu. Tapehž Walters škatas us wīšū pehdejo fabeedriškās rakstneezibas gadu dešmitu tā us garigu panihščānu. „Wulgārā, fēklā broščuru leelmutiba zentās muhšu domās attahlinat no wīšām dšilakām problemām. Tam, protams, us ilgaku laiku nēwareja buht panahkumi. Dšihwe un rakstneeziba šatiks ar šchim problemām zītā zelā, šatiks mē ar zitu tautu kulturu. Tam wajadseja nowest pee usbudinajuma un jauneem eewitnojumeem.“ Reakzijas laika literariškās grupās Walters reds jaunus garigas dšihwes peepuhdus. Zīt nenostaidrojušees ari jaunee peepuhdi nebuhstu, tomehr teem ir nēmeera raksturs. Šcho peepuhdu dšilakos zehlonos spēhjas muhšu garigās dšihwes fastrehgums, pamoduschais nēmeers ir tikai pirmāis zehleens jaunā posmā. Šahdos fastinguma laikos dabigi rodas dšina pehž jauna, noslēpumaina. Ta ir romantika, kas šahdos laikmetos naht un šajauz wīšas tif glihti šahahrtotās domās, šaraušta wezās tikumibas un prahtibas mehraulās. Zilwēks tahdā pahrejas laikmetā atgreeschas atkal wairat atpakal pee fēwis, nodšilinajas wairat šawās pašča domās. Kas nēnodšilinašees romantikas parahdibās, tas litšees malbinatees no winās ahrejām istēikmēm, no teem simboleem romantikā, kas itkā šauz atpakal us šenatni, us šahdu brīhnumu pašauli; tas nēišjutis, ka romantikas dšilakā dwehsele ir pehž šawas dabās nēmeera pilna. Romantika atgreeschas atpakal pee zilwēka un modina spēkus, kas lai zihnitos ar nospeedošcho, fastindšinoscho tradiziju waru; ta atraifa ihpatna spēkus, kas weenmehur uswar par burtu un šatrunējuščām dšihwes formām.

Sawu romantisko pašaulēs un mahkšlas atšinu Walters pamato ar wahzu mahžitaju Kalthofa un Šikena, kreewu mistika Solowjewa u. z. raksteem. Wina grahmata ir dauds dšili pahrdomatu un eerosinoschu domu, tikai reakzijas laika latweeschu literariško grupu nowehrtejumš wīšumā nēpareišš. Winam preekšč azim wahzu jaunromantisma dseja un teoretiskēe raksti, un zaur teem wīnšch nēpahrrēdš latweeschu defadentiskā individualisma pateefos zehlonus. Nēišmana wīnšch ari ta tendenze un mahkšlineezisko nokrahšu. Nerēdš, ka tukščai fabeedriškai frašei defadenti spēhji pretim šahdit tikai wehl tukščaku, lai ari dauds škanaku individualisma fraši. Ra šozialo ideju weetā ar jaunajeem peepuhdeem usnaht weenigi tikai etiski un estetiski peedausigs šekšualisma motiws. Wīnšch usšwer, ka „teeschais faktors pee mahkšlas šajuhšmas tikpat mas atkarigs no šķīras, kā zilwēka wīšpahrejā garigā spēhja“, un ka „mahkšai ir tendenze pretišķībā ar itdeenišķo dšihwi“. Un neapdomā pee tam, ka jaunee peepuhdi pateefibā ir atpluhdi, teeschī zelā un us atkarību no šawas šķīras. Wīnšch newar to redet, tapehž tā pateefibā patš ir ta pašča zela gahjeis un, glušchi tāpat tā defadenteem, winam leekās, ka atraisidamees no šawas agrakās idejiskās peederibas, wīnšch atraifas no jebkādās šķīras peederibas un tā neatkarigs ihpatnis nododas weenigi šawas individualitates īškopščānai un īdšilinaščānai pee wahzu jaunromantikas un mistikas awoteem. Sawā otrā grahmata, „studija no mahkšlas wehstures un teorijas“: „Florenzē“ (1909), wīnšch jau pilnigi nostahjas pret markšima eesfateem mahkšlas jautajumos un usšwer,

ka „faimneeziski spehki mahkslu nenofaka“, „pahrgrosibas faimneeziskos faktos war palikt preefsch estetiskeem fakteem bes kahda eespaida“, „ar to ir fazits, ka wismaš weena ideologijas formu dala — mahksla naw ar faimneeziskam formam issfaidrojama“. Wulgarmarxistiskajam eeskatom, ka itin wisas parahdibas mahkslas šaturā un tāpat itin wisi pahrweidi mahkslas formās atwasinamas no teeschi usrahdameem ekonomiskās dšihwes faktoreem, Walters stahda preti tikpat wulgari idealistisku tihrās mahkslas eeskatu, ka faimneeziski-fabeedriskās dšihwes attihstibai naw nekahda eespaida us mahkslas attihstibu. Wisu tautu un wisu laikmetu mahkslas un lihds ar to ari latweeschu rakstneezibas attihstiba turpreti katram kaut zif objektiwam wehrotajam nepahrprotami peerahda faimneeziski-fabeedriskās un mahkslas attihstibas organiski zeeschos šawstarpejos šakarus, kuru apjomā tomehr paleef neismehrojami plaschs un brihws lauks ari individualeem meklejumeem, eerosmei un winu daschadigām ispausmēm.

Latweeschu defadenti ar gawilēm fanem M. Walteri kà šawu spehjugako aistahwi ašu literarisku zihnu laikā, kad winu eekstENZE jau likās manami apdraudeta. Bet ari Walters neglahbj winus. Ša pate dšihwes attihstiba, kuras eespaidu mehgina noleegt defadentiskee individualisti un winu aistahwš, winus ar winu romantiskajeem meklejumeem noteikti eewirsa šawas šchiras ejomā un usstatami peerahda fabeedriskās kritikas eeskata pareisibu. Tomehr ar wiseem truhkumeem, Waltera mahkslas wehstures un kritikas apzerejumeem ir eewehrojama wehrtiba šchajā nabadsigajā latweeschu rakstneezibas nosarē. Šaistoschi tee kà jaunromantisma buhtibas noskaidrojuma mehginajumi un kà dšildomigas ispratas waditi, dšilas isjuhtas wirsiti mahkslas parahdibu kritiski tehlojumi.

Zahnis Ufars

Ša jaunromantisms nahk kà dšihwes noleedsejs, ja winsch mistizismu leef šinatnikas issinas un atšinas weeta, tad ir šawadi dialektiskā materialisma spehzigako preefschitahwi latweeschu publizistikā **Zahni Ufaru** (1877—1908) minet ari jaunromantikas teoretiku starpā. Bet tomehr winsch tur ir patš dšihwakais un raschigakais. Ufars naw rada ne latweeschu, ne ahrsemju jaunromantikeem; bet tomehr winsch war šajuhšminatees par tahdeem mistikeem kà Meterlinks un Anuntšchio, tulkot winu darbus, un wispahri populariset winus latweeschu rakstneezibā. Naw jaaismirst, ka Ufars nepeeder pee dewindefmito gadu realisma un naturalisma teoretiku tipa. Šan ari winsch usšwer, ka mahkslai galwenā šahrtā jabuht dšihwes wirsitajam, jaunu kulturwehrtibu raditajam spehškam. Bet dšilak un plaschat studejis mahkslas darbus un ispašinis mahkslas buhtibu, winsch nekad neaismirst to, ko naturalisma teoretiki un diletanti-rakstneeki peemirsa daudsreis: ka šaila ideju propaganda naw mahkslas usdewums, ka tahdai propagandai wehl naw mahkslas nošhmes ne spehka. Nedsihwa mahkslas darbā jebkura ideja, kas gatama panemta no ahreenes. Mahkslā tikai tas ir leels un dšihws, kas elpo atšewiška indiwida ihpatnejo dšihwibu. Mahkslai tikai tikdaudš wehrtibas, zif wina šneeds mahkslineeka indiwiduali atšihito, pahrdšihwoto, isjusto un ihpatneji attehloto. Wisam kas no ahreenes eekuhst mahkslineekā, jatop pahrfaufetam indiwidualitates uguni un jaisweidojas ihpatnešā formā. Šitki cewilnotas juhtas un šmalši iskopta isteikšmes forma wajadsiga itweenam

raštneekam. Kur nawa isweidotās mahkflīnezīfās indiividualitātes, tur mahkflāš weetā rodās seletoniska plahpāschana un banali nedfihwi tehli. Wahrdam mahkflā jatop par meesu, lai tīktu dšihwš un pateesības pilnš. Jahnis Ūfars šawoš rakstneezības un mahkflāš apzerejumos nebeids usfwehrt, izjelt un apgaismot indiividualitātes nosihmi. Wīnšch šaprot, ka katrs ihpatnejs mahkflīneekš stahw par fewi, weens šawā dšilakā buhtibā. Tāpehz mehr-auklu mahkflāš darbam wīnšch arweenu melle pašchā mahkflīneekā. Waj šahds ir realistš, romantikšs waj simbolistšs, neweenam newar neka preefchā rakstīt; tilai weenu neatraidamu prašijumu kritikšs war uštahdit: kas kurais ir, lai wīnšch ir ihstš. Lai wīnšch dšihwo šawā darbā, lai nespehlē komediju. Ūhrsemju jaunromantikā Ūfars atrod tahdus ihstus, dšili ihpatnejus mahkflīneekus. Tāpehz wīnšch toš rahda latweefchu rakstneekem un šabeedribai. Šcho pilsonisko jaunromantiku mistikšā kaisles, noslehpumu un ehnu dšejā nepahrprotami ismanama juhtām un šajuhšmām apbrihnojami bagata, isdšilīnata un isfmālzīnata kulturas žilweku dwehsele. Tur dauds war mahzitees latweefchu rakstneekš, kura eespaidu apiošs tīl šchaurš un pelekš, kura šajuhtu apwahršfnis tīl neleekš, weenmuligš un weenkahršchš. Ūhrsemju jaunromantikāš tehnīflee lihdselki ir apbrihnojami bagati. Wīf lihdsšchinejee mahkflāš isteikšības attihstības eeguwwumi ir usnemti, apweenoti, pahršaufeti un isleeti modernajā stilā. Tas stahw špilgtā pretmetā latweefchu rakstneezības parastai romantikšs-wezmodigai, plašchi pluhstofchāi isteikšmei. Tāpehz Jahnis Ūfars tulko paraugus is wīšmodernakāš ahrsemju rakstneezības.

Bet te mehš atkal nonahkam pee ta pašchā jautajuma: Kā šaprašt Ūfara indiividualisma propagandu mahkflā, kad dšihwē wīnšch ir noteiktakais un špehzigakais kolektiwisma idejas šludinatajš, štrahdneeku šchīras apšinas modinatajš, škopīga darba rihlotajš? Waj ta naw pretruna wina buhtnē un dšihwē? Šatšchu tuwat paluhšojotees redšams, ka nekahdas pretrunas te naw. Jahna Ūfara pašaules un mahkflāš eekati konsekventi šastanoti. Ūfars naw aišmirštams kā idejīfki gandrihš wīšpilnīgā un šastanīgā weidots žilwekš. Šo weido laikmeta špehli. Šee ir žitadi, nekā tad, kad naturalisma teoretiki melleja šemi, kur kaisit no ahršemem pahrwešto šehllu. Šoreif šeme wehl nebij usruhguše ne eestrahdata, un šehlla pee reišes nebij wehtita, ne usmanīgi šchīrota. Jahnim Ūfaram ir pirmo darbineeku šajuhšmas štraujums. Bet winam ir wehl dauds kas, ka pirmajeem darbineekem nebij. Wīnšch izželas lihds ar to šchīru, kas patlaban šahjas dšihwes attihstības preefšchgalā. Wīnšch pats ir dala no jaunā špehka, wīnšch darbojas plašchā radneezigā apkaimē. Dabas šinatnīfšās un tautšaimneezīfšās študijās usnemto šawa pašchā apkahrtnes nowehrojumi paplašchīna un padšilīna. Pirmee darbineeki wairā tilai ahrsemju literaturā pehtija mahkflāš šakarus ar dšihwi, jo pašchu rakstneezība šoreif wehl bij pahrat šchaura un nenofihmīga. Ūfara laikmeta šabeedriškās grošības pamāšām eewilno ari rakstneekus; latweefchu rakstneezība štrauji šop dšihwāka, raibāki dāschadīgāka. Izželas interefantas parahdības, kas peewelf mellešata mahkflāš teoretika usmanību. Jahnim Ūfaram preefchā bagatīgš materials; tur wīnšch dabū ššaidrato peerahdijumu par indiividualisma šwarigo nosihmi mahkflā. Bet turpat wīnšch isprot ari šakarus ššarp mahkflu un dšihwi, ššarp indiidualo un kolektiwu, un newar buht meerā ar latweefchu jaunāko rakstneezību. Wīnšch šaprot, ka ikkatrs kolektiwš šastahw no atšewiškām indiidualām dalinām, ka škopumam newar buht šinamas ihpašchības, ja to naw ikweenai wina dalai. Un jo attihštīfā un pilnīgā par fewi šatra dala, jo špehzigāks buhš wīš škopums, glušchi tāpat, ka jo leelākus ššaitkus

faskaitam kopā jo leelaka buhš suma. Raštneeziba ir wisleelakais sabeedristas attihstibas dsineja spehšs. Bet šchis spehšs usnemams tikai mahkšlas peedsihwojumu un pahrdsihwojumu zelā. Mahkšlai jasajuhšmina, jaewilno atsewischka zilweka dwehsele. Itweena mahkšlas darba wehrtiba atkarajas no ta, zif dšiki mahkšlineeziski pahrdsihwojumi winā eeheidoti, un zif intensiwi wina weidojums ziteem eerosina šchos pahrdsihwojumus isjust. Bet tautas-raštneeziba Jahnim Usaram rahda ari to, ka mahkšlineeziski radoschšs indiwiids naw atsewischšs klejotajs. Wina ihpatneja dšihwiba naw nejaušcha parahdiba, bet wifas winaš sawadibas zehluščhās no teem raditajeem faktoreem, kas winā un winai rinki apfahrt. Klimats, rāsa, sabeedristais stahwoškis waj šchiras instinkti — tee weidojušchi zilweka ihpatnejo dabu eedšimtibas un neapsinigas eenehmibas zelā. Tā tad ifkatrs atsewischšs zilweks dabiski zeešchi šaisiits pee sawas sabeedristās apfahrtnes un pee sawas šchiras laudim. Ur šchim šaitēm tad ari ifšaidrojams weena indiwiida garigais eespaids us otru — un mahkšlas un dšihweš, jeb mahkšlas un kulturās šafars. Naw neatkarigas, kulturelinenosihmigas mahkšlas, tāpat tā naw autonoma, meteoriska mahkšlineeziska indiwiida. Jo plaschat un dšifat mahkšlas darbs eewilno radneezigus sabeedristus šlahnus, jo leelaka wina wehrtiba. Tā Jahnis Usars indiwiidualas un sabeedristas mahkšlas jehdseenu pilnigi šaweeno weenā. Bet tā šauktā sabeedristā mahkšla beeschi teel stahdita preti indiwiidualajai, beeschi ween tā šchis noleedseja un ifšlaudeja. Tapehž Jahnis Usars raksta wiswairaf par sabeedristo mahkšlu, tas ir par mahkšlas šafareem ar dšihwi. Raut ari wina mahkšlas wehsturisteem un fritišteem apzerejumeem wiswairaf tikai gabijuma raksturs, tomehr wina mahkšlas pamata eeskats wiszaur ššaidri dširdams. Sabeedristas mahkšlas teoretikis Usars ari patš arweenu apšinas šawu sabeedristo lomu.

Lai šefmetu šchahdas mahkšlas atšinas isplatiščhanos latweeschu sabeedribā, winsch šarafsta apzerejumu: „Mahkšlas un kulturās šafars dewinpadšmitā gadu šimteni“ (1901). Apzerejums gan stahw zeeščhā šafarā ar Rich. Mutera pašštamo XIX g. š. glesneezibas wehsturi, bet wina wehrtiba tapehž naw masafa. No latweeschu dšihweš šchauruma Jahna Usara darbs iswed plasčajā kulturās pašaulē. Weegli ššizetām konturām Usars šihmē mahkšlas un kulturās šafarus. Rā kurais wirseens iszelaš, aug, attihstas, šawu mišju peepildijis pamasām miršt, lai dotu brihwu weelu šawam šaprazim un mantineetam, tas redšams deesgan ššaidrā, ma'nigi peewilzigā aina. Mahkšla dšimst, aug un miršt šafarā ar šawa laika wispahrejo sabeedristo un garigo kulturu. Ne tikai tā atšpogutojums — pate tā šwarigakais šawa laika kulturās dsineja spehšs. Rahdā zitā weetā („Wispahriga Pašaulēš raštneezibas wehsture“) winsch drusku šihlaf, bet tomehr wehl deesgan nepilnigi un nesšaidri raksturo, tā pirmatneja mahkšla, mahkšlas šahumi isaug no pirmatneja darba weida. Dauds ššaidraki winsch rahda, tā šafarā ar šaimneezistās un garigās kulturās attihstibu pamasām isweidojas ari jaunās, pilnigakās mahkšlas formas. Šatschu ar ironiju winsch runā par „pareistižigajeem“ markšisteem, kas domā, ka mahkšla pilnigi noteikta un šaprotama jau no šaimneezistās raschofchanas šahrtibas ifkurā laikā. Škonomikai gan peekriht šwariga loma mahkšlā, bet ja ekonomika ir weens no mahkšlas raditajeem faktoreem, tas tomehr wehl nenosihmē, ka zitu faktoru newaretu buht. Uri tekoschas upeš gaita ir gan ar dšelščainu nepeezeščhamibu noteikta no ahrejeem semes apstahkleem, lihdsenuma un kalnainuma, šaufuma un mitruma, bet pate uhdens kustiba, tās dšifatā buhtne un zehloni atkaras tatschu no uhdens

fiisikalistam, hidrodinamistam ihpashibam, kas lauvas sapraustes tikai tad, ja eepastihstas ar paschu uhdeni un ta dabu. Us jautajumu par mahkflas dsilato buhtibu Ufara rakstos newar atrast ihstu skaidribu. Turpreti par moderna rakstneeka individualitates sakgreem ar moderno kulturdshwi winam daudf dsiku nowehrojumu un shmigu apzerejumu. Winsch usswer, ka mahkflas dimantpilis ir zehluschās un zelsees dshiwaja schaideena, ka ari idealā, dsili psihologiska mahkfla smel sawu spehku ka milstis Antejš no semeš, no realās ihstenibas. Ras reis sawu individualitati pildijis ar pateesās dshiwes spehku, tas ari azis aishwehris radis sawus simbolus un fantastijas dshiwus un spehzigus, kamehr tahds, kas nekad ihsti naw lihdsi dshwojis sawa laika dshwi, drihs isdegš, paliks weenmuligs un saufs. Gan mahkflai jabuht brihwai, bet naw jaaismirst, ka brihws ir tas, kas dshiwš, darbigs, ka brihwibai jabuht aktiwam spehkam. Zilweks, ka indiwidš, ka dshiwibas nesejs ir sawš nenoleedsams faktors ar nenoleedsamam teesibam un peenahkumeem isteiktees, parahditees. Bet to leezina wina pascha individualitate, tas eespaids un nosihme, ka winsch naw weenigais faktors, naw pilnigi paschfrejoschš ritenis, bet teef eelustinatš un dshits no apfahrtnes, no tam, ka ziti dshiwibas pawedeeni mesglojas ar winu. Mahkflas brihwibas prinzijs neattaisno indiwida energijas truhkumu, gaušumu, impotenzi. Gan katram brihw nest tirgu sawus darbus, bet brihw buhs atlahtibai allasch winus šwehri un pehz tam noteikt, kahda ir winu individualitate un zif ta ir spehzigu brihwa. Kahds eemešs gan lepotees, ka dsejneeks zihnas, top aktiws tikai tad, kad tahdi jau ir wisi ziti. Dsejneeks ta israhdas ne par jauna zela gahjeju, bet par lihdsifrehjeju katra laika. Ne par waldneeku, bet par wergu, ne par mehrki, bet lihdsekli. Winsch ir bijis newarigs ka leelais publis, tikai ar to starpibu, ka kamehr pehdejais meerigi šnaudis, winsch šnaudis nemeerigi, ar murgeem kaudamees, drebedams, alkdams pehz nahkotnes, lai gan nesinadams, kad un ka ta nahks. Buht lepneem ar sawu beletristiku, buht ar to meerā, mums naw eemešla. Redšot plaisu stary tagadnes mahkflu un tagadnes pateeso dshwi, newaram newehletees, lai plaisa reis flehgtos, lai mahkfla isfluhtu no sawam wasarnizam, tiftu daschadigata, krahšainata, spehzigata.

Jahnis Ufars wiswairaf un wisasaf apfaro „jaunnazijonalistiko“ wirseenu ar Andreewu Needru preeschgala. Tapehz, ka schis wirseens peesleenas waldoschaj garšchaj, tapehz ka pehz wahzu heimatfunstes darinatais Needras „nazijonalisms“ ir naudneeku un karjeristu, konserwatiwo un reakzionaro schkiru nazijonalisms, tapehz ka winsch karo pret sinatni un well atpafal pagahne, turpreti rakstinezibai jabuht kulturās wirsitajam spehkam. Wina azis neatrod schehlastibu Needras epigoni ka Keninsch un Kleinbergis. Winsch pa reisei pat paleef netaisns pret teem un fewi paschu, mehro latweeschu simbolistus ar sawadu mehraulku nekā ahrsemju simbolistus. Uismirst, peemehram, ka ari tam mahkflas darbam ir sawa wehrtiba, kas galwenā kahrtā tikai eewilno zilweka estetisko jušchanu un tā ismalzina wina dwehseli, ka ir tihra pretruna zelt Meterlinku un pasudināt Keninu. Nebuhtu lahgi šaprotams, tapehz Jahnis Ufars itkā noschkir Ukurateri, Egliti un zitus wehlašos defadentus no jaunnazijonalisteem, un tapehz winsch pret teem isturas tif šaudšigi. Bet tad jaatminas, ka winsch pats ari pa dalai romantikis, ka winu peewell wifš kas dshiwš, kas kustas, kas eet us preeschu, jaatminas wina eeskatu, ka šabeedriškās wehrtibas rodas tikai zaur indiwidualajam. Lai ari ne daudf spehka un noteiktus zenteemus, tatschu ilgās pehz kaut ka tahlata winsch šche ismana. Winsch ir pahraf leels entusiastis, lai jau paschā šahkumā eewehrotu,

ka ne mahkſlas reneſanſes, bet defadenzes ſihmes ſcho raſtneeku paſchos pirmajos darbos. Jahnis Ufars dſihwo pahraſ ihſu muhſchu, wina ſabeedriſta darbineeka temperaments winu dſen pahraſ kluhmainos apſtahlkos, lai wiſch paſpehtu paraugos ſiſtematiſki eepaſihſtinat latweeſchu publiku ar ahrſemju jaunromantikaſ attihſtibas konſekwenzem. Naw ko brihnitees, ka mums no wina tifaſ daſchu jaunromantiſku miſtiſku monografijaſ un daſchu winu darbu tulkojumi.

Raſtos par teem paſcheem jaunajeem peepluhdeem latweeſchu raſtneeziba, Ufars parahdas ka Waltera teeſchſ pret ſtatſ. Ja atminamees Waltera ſajuhſmu par indiividualiſma tendenzi, tad nebuhs leeki dſirdet ari Ufara uſſtatus par to: Laikmetos, kur ſabeedriſka dſihwe ſaſtrehgufe, kur ſen nodibinajuſchās formaſ wairſ nedod jaunus eeroſinajumus ſabeedriſkeem ſpehkeem, bet pehdejee wehl neſpehji lauſt wezās formaſ, tahdos laikmetos ari mahkſlas ſakari ar dſihwi riht, mahkſlineekſ eekuhnojaſ ſawā weentulibā, top ſmalkaſ, dſilakaſ, wiſpahrzilweziſkſ un filoſofiſkſ, bet ari kluſakaſ un paſiwakaſ. Mahkſlā pahrſwars no ſatura pahreet uſ formu un techniſku, ſmalku ſajuhſmu un wirtuoſitati. Gan tahds artiſtiſ eenihtſt apſahrtejo tulſchibu un ſeklumu, bet wiſch neſazelaſ pret to, wiſch pat netiz teem, kaſ pret to ſazelaſ, tapeh3 ka neatrod ſewi peeteekofchi daudſ aktiwa ſpehka ne tizibai ne zihnai. Sapnot, baudit, ari raudat wiſch ſpehji, zihnitees nē. Mahkſlineeku dionifiſkums un orgiaſmſ war beidsot nobahlet. Parastoſ gadijumos ari dionifiſkums teek ſakroplotſ, mahkſlotſ, nenormalſ. War notikt, ka daſcham labam eſtetam, kaſ ſchkitās „pahrzilwekſ“, wairijaſ no dſihweſ wehtrām un ſmihneja par ſabeedriſkeem darbineekeem, buhs beidsot ſchehli jaatſihſtaſ ſawā neſpehka. War droſchi paregot: mahkſlas garſ tapſ zitads, realakaſ, dſihwakaſ. Mahkſla uſnemſ wiſu to ka mantojumu, kaſ formaſ ſinā panahliſt ka ſmalkaſ un dſilakaſ, bet ſchajās formaſ wina leelſ jaunu ſaturu („Domas par mahkſlu un dſihwi“, 1905).

Ufars nenoleedſ indiividualiſtu meklejumus un eeguwmumus dſilakaſ iſjuhtaſ un formaſ ſinā. Bet wiſch redſ ari winu atrautibu no dſihweſ un lihdi ar to winu mahkſlas ſatura tulſchumu, kur Walters gribeja ſaſlatit idejiſtu padſilinajumu un miſtiſkuſ noſlehpumus. Ufara iſzeltaiſ indiividualiſmſ un jaunromantiſmſ ir nepeezeeſchamſ papildinajums un atſwaidſinajums. Bet wiſch ari uſ jaunromantiſmu un miſtiziſmu ſkatas ka uſ ſinamā wehſturiſkā laikmetā iſauguſchu parahdibu, ka uſ pahrejoſchu epiloſi raſtneezibas attihſtibas zela. Ufars paſpehji to, ko Walters aiſ ſawas dabas un aiſ ſawa eenemta ſtahwolka pretim jaunajām parahdibām neſpehja: eerahdit jaunromantiſma peenahzigu lomū ſawā weetā un pareiſt nowehrtet wina ſtipro un tāpat ari wahjo puſi. Peh3 wina negroſamās pahrlēezibas nahkotne peeder teem raſtneezibas wirſeeneem, kaſ paleek zeeſchā ſakara ar dſihwako ſabeedriſko ſchkiru un winaſ ſozialajām un kulturāſ teekſmēm.

No Jahna Ufara prahwatajeem apzerejumeem wehl minami: „Pateeſiba un meli raſtneeziba un dſihwē“, „Upaſija un winaſ dſeja“, 1904, „Mahkſlas amatneeziba“, 1904, „Ihſ eewads glesneeziba“, 1903, Henriſ Ibfens, jaunlaiku klaſikiſ“, 1903, Bjernſonſ, Hamſunſ, Ellen Reij, Moriſ Meterlinkſ, 1905, Anuntſchio, 1903.

Fr. Bahrda

Fr. Bahrda, spehjugakais mahkflineeks un isglihtotakais domatajs stary latweefchu jaunromantiskajeem dsejneekem, weenigais mehginajis teoretiski isskaidrot romantisma buhtibu. Apzerejumā: „Romantisms kā mahkflaš un pafaules usškata zentralproblems“ (1909), wiņsch gan tikpat kā nemas nerunā par romantiskā pafaules usškata lomu mahkflā, bet weenigi tikai zensčas apšihmet romantiskās pafaules issinas un atsinas ihpatnejo buhtibu pretim realistikajai, wišai niņni pee tam usbrukdamš realistiskā un materialistikā usškata aisstahwetajeem. Vēh3 wina domām romantisma galwenā eesihme ir zilwēka dwehseles titaniska teekšme aptwert un eeslehg7 sewi wišu, šakaušet wisleelakos prestatus un radit weenibu no naidigeem kontrasteem, kā peem., galeja positiwisma un idealisma. Romantisms teežas peh3 sintesēs. Realisms zensčas isskaidrot zilwēka dwehšeli, zaur ahrejo, šisisko pafauli un winas eespaideem. Romantisma metode ir otrada, ta ahrejo pafauli isskaidro zaur zilwēka dwehšeli un winas ihpatnejām šajuhtām. Realists iseet no objekta, no ahrejā. Wina dwehšele wairaf pašiwi gaida no ahreenes eespaidus un dabujuse kahdu, pateizigi šanem un pahrdšihwo to; buhs eespaids, buhs pahrdšihwojumš, bet eespaidam jabuht pa preefchu. Un tā pamasām wiņsch nahf pee logiska šlehdseena, ka bes objektīwa zehlona newar buht garigu pahrdšihwojumu, un jo grandiozaks eespaids no ahreenes, jo dšilaks subjektā pahrdšihwojumš un otradi. Šahdu dwehšeli war peelihdšinat klušam dihkā lihmenim: ja afmeni tajā nemetis, wilnu nebuhs, bet jo leelaks buhs afmens, jo leelaki wilni. Romantisks objektīwo nenoleeds, bet tikai wina zelšch ir tahds: no subjekta us objektu. Un kā subjektš, muhsu apšina, ir weens, sewi nošlehgta weeniba, kaut kas wefels un nedalamš, tā ari projezejotees us objektīwo pafauli, wiņsch atrod wišumā weenibu, sintesi. Romantiska dwehšeli war šalihdšinat ar apafšemes awotu, šam wjadšigs plaschums un apfahrtnē, lai wiņsch waretu pahrpļuht us teem. Un ja to nebuhs, tad wiņsch ari pluhst newarēs, tad wiņsch paliks šaspeests, bes kustiibu, nedšihws.

Bahrdas romantisma filosofija ir wišai neškaidra un pretrunu pilna. Romantiskās dwehseles buhtiba un winas eespehjas no tās naw isprotamas. Škaidra ir tikai romantiku teekšme aptwert eedomā un isjuhtās wišu pafaules plaschumu — teekšme uniwersalimā; un no tureenes atkal nejaudas un bespehka apšina — atpafal šewi pašchā un mistizimā. Latweefchu romantiki gan labpraht atšauzas us Bahrdu kā šawu idejistu wadoni, bet tas gan tikai tapeh3, ka wiņsch tas špilgtakais romantisma dsejneeks. Wina romantisma filosofija naw isletojama literariskās zihnās kā kaut zil eewehrojams eerozis pretim realistikai kritikai. Peewilzigakās jau ir Bahrdas mahkflas kritikas, tās paščas miglainās romantiskās domas zauraušas, bet šantafijas bagata šmalkjuhtiga dsejneeka eejuhšmas apdwehštas. (Kritika par Grihna dsejoleem un peh3 tās polemika ar Bratšču 1915.). Bahrda te parahdas kā noteikts domu un wišpahri intelektualās dsejas pretineeks un kā juhtu, tehlu un glesnu dsejas aisstahws — tā tad škaidrakš un konsekwentaks romantikis, nekā šawā romantisma filosofijā. Wina eesfats par dseju apmehrām šchahds:

Ratras ihstas dsejas galwenais eerozis un isteikšmes lihdselkis ir tehls, glesna, wišpahr kahds šantafija škatams weids. Bet dsejneekšam attihstotees attihstas r.n mainas ari dsejiska weida buhtiba un šastahws. Šhis attihstibas zelšch šahkas ar weentahršchi naiwi škatitu glesnu un beidsas ar mitu. Protams, mitu te šafaprot tagadnes nošihmē: kā wišplaschako un dšilako

dshwes un liktena gudribas kopsumu aptveroſchu weidojumu, kas aifween tomehr fantajija glesnaini ſkatams. Œhi attihſtibas zela galwenas peeturas weetas apmehram tahdas: 1) weenfahrfcha glesna, 2) glesnains ſalihdſinajums, 3) naiwais perſonifizejums, 4) alegorija, 5) simbols, 6) ſymboliſks perſonifizejums, 7) mits. Pirmajās diwās pafahpēs walda nekufſtigais, ſtatiſkais elements. Drefchaja eenahf dinamiſkais, kas pahrneſts perſonā darbojas kā griba, tā tad jau eeaug etiſkā paſaulē. Ur zeturto peefſketinajas domu, idejiſkas dshwes pawedeeni, kaut gan deefgan neweiſli, neſakauſeti ar glesnaino weelu. Œhi ſakufchana noteef ſimbolā. Simboliſkā perſonifizejumā nereti ta ſewi pahraug un daudsreis eeguhſt likten-tragedijas, tā tad jau pa dafai religijſkas peefſtanās. Un beigās ſeptitaja apweenojas eſtetiſka, tufumiſka, prahta un religijās pawedeeni. Se war atraft katrs no teem ſawu pilnigako iſteikſmi. Tā ſauktajā intelektualajā dſejā mums dariſchana waj nu ar leetām, kam ar dſeju naw nekahda ſakara, peem., ar ritmā un atſkanās ſawahrſtitām abſtraktām fraſem, waj ari ar neweiſli ſakabinatām ſailribainām alegorijām. Intuizijai, dſejiſkai eedwehſmei, prahtam pretejām zilweka ſpehjam ir galwenā noſhme katrā radiſchanaſ prozeſā. Abſtrakti domajoſcham prahtam augſtafajā gara kulturā nepeekriht pirmā weeta. Tagadnes kulturās gara miſſeni wiſi ir weenis prahtis zihnā pret intelektualiſma waldbibu, kas padara zilweku ſeklu un trulu.

Kā redſams, latweechu jaunromantiſma wahjā un nepilnigi weidotā teorijā ſawijas wairaki uſſkatu pawedeeni. Walters jaunromantiſmu uſſkata pār nepeezeeſchamu proteſtu ſeklam realiſmam, par jauneem ſwarigeem indiwi-dualiſma peepſuhdeem ſabeedriſkā wirſeena apſtahjas laiſā. Bahrda winu atſihſt par pawiſām ihpatneju paſaules iſſinas un aſinas weidu un par dſejas wirſeenu, kas ſtahw pretim domu un ideju ſatura realiſmam. Ufars winā redſ tikai paraugu nepeezeeſchameem un nemitigeem dſejneeka indiwiidualitates meklejumeem un iſdſilinajumeem, tā tad ſawā ſinā kā realiſma papildiſumu un iſſmalzinajumu. Œhee daſchadee eeſtati un tendenzes iſmanamas ari wiſi latweechu jaunromantiſma dſejā.

Pirmee jaunromantiki

Pirmais ihstais jaunromantikiſ latweechu rakſtneezibā ir Andrews Needra. Wina rakſtneezibas teoretikajos apzerejumos romantiſma paſaules uſſkats un romantiſkās mahkſlas buhtiba apſihmeta neſalihdſinami ſkaidrak, nekā Bahrdaſ eklektikā. Wina dſejā un ſtahſtos romantiſms ir ſaturā, iſjuhtā un tehlojumā. „Semneeka dehls“ ir romantiſkas mahkſlas parauga darbs, kuram lihdsās noſtahtees latweechu rakſtneezibā war tikai Jr. Bahrdaſ „Semēs dehls“. Tomehr nazonali-politikiſās tendenzes Needras darbībā tā pahmahz tihro mahkſlu, ka wiſch apluhkajams zitā grupā. Pee pirmajeem latweechu jaunromantikeem lihdsās Needram war ſkaitit Annu Brigader un Jahni Poruku. Wiſpirms jau wezuma ſinā; un tad ar daſchām ſewiſchām ihpaſchibām, kas winus redſami noſchir no jaunafajeem.

Ubi ſhee rakſtneeki tikai ſawas darbības pehdejā poſmā nonahf pee jaunromantiſma. Œefahf wini kā noteikti wezromantiki un tikai pamafām

pahrweido tāpat sawu mahkslineezistas eedomas un isjuhtas saturu, tā isteiksmes weidu. Šči pahrweidoschanas noteekas winu mahkslineezistām spehjam iskopjotees un isfmalzinotees, tā tad dabiskā attihstibas prozesa, us kuru, saprotams, sawu eespaidu atstahj ari zittautu radneeziskais wirseens un ari latweeschu rakstneeziba wispahr waldoscha tendenze. Tomehr šchee eespaidi tā naw par fewi ismanami, tā wisā jaunakā dsejā. Uri no ahreenes aisguhto wini tā pahrkaufē sawā dwehsele, ka tas wiszaur dabū winu individualitates nokrahfu. Ta weena no winu atschkiroschām ihpafschibām. Bet pate raksturigatā ta, ka wini swabadi no wisadām isteiksmes machinezijām, no formas eksperimenteem un tās usbahfigās artistiskās wirtuositates, ar kuru jaunromantiki tik labprahht mihl aisslehpt beeschi fastopamo ideju un juhtu tufschumu. Gandrihs war fazit, ka winu jaunromantisms ir neapsinatš, ihsta mahkslineeka mekletajas dabas newikoti atrastš, bes kahdām demonstratiwām posām un brawuras. Pirmajeem jaunromantikeem ari wairaf kā wehlafeem peemiht wezā romantisma un wezā realisma mantojuma.

Anna Brigader

Annas Brigader (1869) pirmee stahsti („Knase Irene“, „Luzija Dunter“) pilni schabloniskas wezromantikas, kas newar istikt bes gara šlepena mihlestibas romana, bes polu grafeem no wezas flawenas dsintas, bes behgshanas no wezaku nama. Ta prasa beigās grehku noscheloschanu, atgreeshanos, atpirkshanos un nomirshanu zehlā zeenigā nahwē. Ta rada Genowenas un Gistakija romantikai, kas kalpo sinkahrei un seklai juhsmibai. Walā palaiestas fantasijas spahrneem ta trauzas pahri dsihwes ihstenibai, mahkslas pateesibai un zilwela pateesai dabai. Tikai šči romantika nu ir wehl seklaka un sahjaka, tapehž ka winas lidojumus newada wairs kristigās morales pawada, kas tomehr wirsija us kahdu noteiktu noluhku. Un tapehž, ka winā naw ismanami kahdi nopeetnaki etikas ne mahkslas noluhki, bet pate mahksla ir tikai mahkslineeziska instinta rotaloschanas. Rotaloschanas, ne apsinata un isjusta mahksla, ari Annas Brigader tautistajos darbos („Wezā Karlihne“). Annas Brigader wezā Karlihne ir nelaimigas, firdschkshstas zeetejas feweetes pirmtips kuru wehlať daschadi warijetu fastopam gandrihs wijos schis rakstneezes stahstos. Zeeshanas ir schis feweetes liktena galwenais faturš. Tikai us azumirkli winas dsihwē pamirds preeks — kā šaule aschi paspihd zaur mahkoneem, lai pehž fatumstu wehl tumshaki. Wezā Karlihne ir tautiski-romantiskā wirseena sismigs tips. Tehlojuma liriski steeptais weids atgahdina zitus ta wirseena raksturigakus darbus, peem. „Mehrneeku laikus“. Dauds te leekas juhsmibas, reflekšiju un atfahrtojumu. Nedabiski pahrsphiletas, estetiski trauzejoschas pa laikam tahdu stahstu beigās. Tās mehds buht saldi-salihdsinoschas, tapehž ka widus mehra lastitajam literatura ir lihdsellis aismirst dsihwes tragiku un aismirstees naiwas fantasijas laimes semē, waj ari pahrsphileti tragikās, tapehž ka schis pats lastitajs mihl stahstos skatit, kā šodu dabū nekreetniba un nekreetni laudis, kas dsihwē pa laikam iseet šweikā. Anna Brigader gan wairaf peelaugas pirmajam prasijumom („Patwerfmē“, „Semrihta swaigsnes“), tatschu ari wezā, mihlā morale winas darbos pamasām atkal teel pee sawām teesibām. Tas raksturo weelas, ahreenes, wezmodigas mahkslas gaumes eespaidu us neapsinigu tehloschanas dsinu. Protama leeta, ka pats tehloschanas weids te wisai nenofkanotš, aprehinatš tikai neattihstitas fantasijas fairinaschanai. Wis-

pahrejā, chaotiskā pahrswars par plastisko tehlos un tehlojumos un pašā mahklineeka dwehsele wifās mahkflās nosarēs ir wezās romantikas pašime. Latwiskajā romantismā šchis pahrswars parahdas šawā failā weidā. Rā mahkflās forma ta paroziga eefahzejeem rakstneekem. Anna Brigader ar šaweem pirmajeem stahsteem pilnigi paleef elementarā romantisma aplofā. Šmanama tikai dšina eefneegtees dšilak tehlojamās seeweetes dwehsele un špilgtakām krahšām šihmet winas notehlu.

Birmajos stahstos usmestais seeweetes tehls jaunā weidojumā redsams ari Annas Brigader tahlakos darbos. Wišpirms kahdā škaištā pašafā („Mare“, 1900). Pašafu tehli arweenu ir kahdas wišpahrejas idejas waj jehdseena šimboli. Anna Brigader šawā Mare wišskaidrak rahda, tā wina šaprot seeweetes buhtibu. Un šaprot wina to šawadat nekā mahklineekš wihtreetis, kas špreesch par seeweeti tomehr wairak pehz ahrejeem eefpaideem un nowehrojumeem. Annas Brigader seeweete naw no tām, brihwibas un baudas šlahpstošām, neatkarigām un lepnām, kahdas šawās eedomās daudšreis notehlojas rakstneekš wihtreetis. Winas liktenis ir mišlet, žeret, peedot, zeešt un beigās tomehr uswaret. Mišlestiba ir seeweetes eefšhejā buhtiba — ta pašchaisleedšigā, no katras patmišlibas brihwā mišlestiba, heš turas zilweks ešot šfanigš warsch un swanigš swahrguliš. Annas Brigader pašafas šaturā un išweidojumā naw nekā šewišchka, ne jauna. Ari šchajā darbā daudš wezromantisma. Jauns ir Mares ihpatnejas dwehseles šihkaiš krahšainais attehlojums. Attehlojuma lihdselku bagatiba šinamā mehrā išnizina waj apšedš wezo, konwenzionalo, un Annas Brigader pašafu tuwina Ofšara Nailda šimbolistikajām pašafām. Bagatee, nianšeteē išteikšmes lihdselki peefškir špilgtaku jaunromantisku nokrahšu kahdam žitam Annas Brigader seeweetes raksturam („Wišra mahte“, 1900). Wišra mahte ir Mare aifšahktās seeweetes turpinajums un ari papildinajums. Ja Mare bij Annas Brigader poštiiwais seeweetiskais ideals, tad šchi ir wina pretpufe. Še redsam seeweeti aklā naidā; kā iščuhšta ta no šawas pašlehpnes šchlahž gišti, lihds pamašām nonahwē šawu eedomato eenaidneezi. Ša ir dšihwes un mahkflās pateefa seeweetes ihpašchiba, raksturigi uštweria, ihpatneji išjušta, škaišti attehlotā. Šahsta šišchets jauns, nenowasats, par šewi peewilžigš. Mušfu nowelu literaturā naw daudš til ihpatnejas dšihwibas un šwaiga škaištuma apštarotu darbu. Noteiktis jaunromantiskis Anna Brigader tomehr naw šawos stahstos, wina ir tikai intims psihologš, ne wehrtibu pahrwehrtetajš. Wina špehj gan dšilaki eeluhkotees seeweetes dwehsele tā wezromantiki, un pate šawu išjuhtu eeweldot jaunā glesnainā išteikšmē, bet nešpehj radit jauna, eefšheji padšilinata zilweka tipu jaunai paplašchinatai dšihwei.

Šas wehrtigakais Annas Brigader stahstos ir šchis wišpahrejs seeweetes rakstura tehlojums. Ari kā rakstneezē wina ir dšili seeweetiska. Seeweetes dwehsele kā atwehrtā grahmata ir winas preekščā. Wina tur noet tahdā dšikumā un išžel tahdus šihkumus, kas wihtreetim-rakstneekam tikai retumis peeejami. Wihtreeschu raksturi ir gan labi wehroti, bet zaurzaurim pašekli, tehlojumā wairak šadomati, nekā išjušti. Rā wiši romantiki, Anna Brigader ir jušmu un liriskās dabas rakstneezē. Šapehz ari šaprotami, tā šchi winas daba wišlabak išteizas dšejā un behrna dwehseles tehlojumos. Behrna dwehseles dšihwe jau pate ir tihra romantika. Modšikintees winas nenoteiktibā, šensitiwā štraujumā un nejaušchos afektoš, atmošt itkā jauna pašafule, neredšeti brihnumaina, baltu seedu un wišofčas rafas pahrklahta. Dšejneeku šchi pašafule eerošina uš maigu šwehtdeenās rihta širšnibu, uš kluseem, mišli

firsnigeem smeekleem, us dšili kwehloščam ņkumjām. Annas Brigader be hr nu pa ņauleš tehlojumi („Wisbuli“, „Ugrāraņā“) naw beš luhfumeem un robeem, bet ņihkumos arweenu istrahdati, ņirņibas pilni. It ņewiņhki raksturigs ir stahstis: „Uņwara“ (1906), kur tehlots interesantais moments, kad ņehnā ņahk mostees leelš zilwekš, kad ņahk ņmarņhot tumņņarfanā rose wehl pumpurā, un jaunekliš kā reibumā steepj rotas un meklē kam peeglaustees. Tad, nejaufča, ņpehja treezeena kertā, tikko modufēs mihleņtiba no weena zilweka nowehrfčas us wiņu zilwezi. Par ņewi protams, tik dšilu pņichistu katastrofu Anna Brigader attehlojumā neņpehji iņsmelt lihds dibenam. Kur ņadurās zilweka eedņimti-eeaudņinatās ņawtigās teekņmeš ar eedņimti-neiņweidoto ņozialo ņimpatiju apņinu, tur galwenos wilzeenos iņzelaš modernās dšihweš ņwarigakais konņliktš. Tur laba pņichologa-raksturotaja ņpehju ween nepeeteek, tur dņejneekam galwenā kahrtā jaisprot dšilakee ņabeedriņtee pamati, tur winam japaleek par ņabeedriņku analitiki. Anna Brigader iņter tikai zihnas ņpilgtakoš momentus un attehlo tos brihnum ņkaiņtām, mainigi laiņtoščam perlamutra krahņām.

Pahrņaņot Annas Brigader stahstus weenā laidā redņam, ka tehlojamās ņeeweetes raksturš wiņur weenš un tas patš. Protams, to wina daņhadigi warijē, weenā stahstā to attehlo no weenas, otrā no zitas puņeš. Bet ņinama weenmulibas ņajuhta laiņtajam nemanot uņmahzas. Annas Brigader ņeeweetes rakstura galwenā ihpaņhiba ir ta pate kriņtigi-dogmatikā ņewiņaiņleegņčanās, ņewiņuņupureņčanās — mihleņtiba. Mihleņtiba nekā leelakais ņozialš ņpehņš, kaš nododaš un uņupurejas weenam, lai zaur ņcho weenu wiņuš mihleņtu, bet kā tihri individuali-pņichikņa, puņmistikņa parahdiba, kā egoiņms diwatā. Stahstos Anna Brigader pehdejā laikā eet pa mahņņlineezikņas darbibaš ņelta widus zelu, kur nekahdi jauni, negaiditi eepaidi wairš nepeekuhņt radikšanas dšinai un neņwahrņta to, nekahdas jaunās domas wairš neņpeesch idejikņi pahrwehrtet, atmeņt, meklet un, warbuht, malditees. Galwenā ruhpe te tikai ir iņteikņmeš iņņapņšana, iņņmalzinatšana un noņkanofšana. Somehr ņhajā ņinā Annas Brigader beletriņtikais filigrana darbš ir peewilzigš un wehrtigš.

Pehdejā laikā Anna Brigader arweenu wairat peegreesčas dramai. Winas weenzehleenos („Utkalredņeņčanās“, „Uliņlihdsjeetibaš“, „Maņāmahja“) naw nekahdu dšilaku idejikņtu, ņabeedriņku waj pņichistu problemu. Dramatikais konņliktš te parasti ņawehrpjas ap kaņdu gimeneš dšihweš, mihleņtibaš waj rakstura gadijumu, un tā tad dšilaki neaiņkustina. Bet allasch eeinterese weikli ņastatitas ņituazijas, pahrleezinofchi pretņtati, weegls, aņprahņtigš, neņamahņņlots dialogs un wiņpahri dšihwi ritofča waloda. Daņchreiņ gan weenzehleens leekās weidots no tapinatas weelas. Tā, peem., „Maņāmahja“ nepahrprotami uņrakņtita ņem „Indranu“ eepaida. Idejikņta atkariba te katram redņama — kā wiņpahri Annas Brigader dramatikajoš darbos iņmanams Blaumana eepaidš. — Annas Brigader weenzehleena komedijas („Swanigš ņwahrgulitiš“, „ņņhaukņteneš“) ir ņtipri patuņņčas, weegli uņrakņtitas un tikpat weegli ņkatamas, lai ari, peem., piņonu madaminu raksturojumos redņami ņihmigi dšihweš nowehrojum.

Wehrtigaka jau ir iņņetrezehleenu komedija: „Peelatweeņchu miljonara“. Patš miljonars nu gan naw peeteekofchi ņingri un pahrleezinofchi ņihmetš tips. Pabahla un paņiwa figura, kurai wiņai maņ no dšihwē ņastopama latweeņchu bagatneeka ihpaņhibām. Bet toteek rakņturiga wiņa ta radineeku un peedņihwotaju leekehņchu banda, kaš naguš ween knaiba uņ teem

miljoneem. Luga buhtu idejiski un mahklineeziski wehrtigata, ja ſchai grupai un ar winas tihkam ſaiſtiteem ſametinajumeem eerahdita zentrala, noteizofcha loma. Bet ta, turpreti, peekriht idealistiskai pilſoniskai romantiskai, kaš wifu gabalu padara ſtipri ſalkanu. Luga beš tam daudš leeku perſonu, aiš ka wina iſnahš ſtipri iſpluhduſe un weegla.

Pilſoniskās romantikās daudš ari iſchetrzehleenu ſtatu luga: „Zela juhtis“ (1898). Dramatiſkaiš konfliktš un wiſa darbiba te iſaug no wahzu wezromantikā nomaltā noſlehptā pagahntes noſeeguma, kuram jateek pahri iſpehrkot un iſlihdſinot. Ja ſchis triwialais ſaturš tomehr nepaleek banals un uſbahſigš, tad tikaſ pateizoteeš weikli tehlotai zihnai ſtarp tehwu un dehlu, jeb ſtarp wezo un jauno tikumibas prinzipu. Uſmanibu ſaiſta dramās perſonaš, kaš ar wiſu romantiſmu naw tikaſ teatra perſonaš, bet dšihwi zilweki. Lugaš dšili etiskiſkodols leek aiſmirſt jau pahraſ zehlo idealizmu, ar kuru Anna Brigader pa laikam mihl apweltit ſawu dramu eemihlotoš waronus. — Peezzehleenu dramās: „Uuſmā“ (1907), ſaturš nemts no peektā gada drauſmigeem pahrdšihwojumeem. War ſazit, ka weela pate par ſewi jau dramatiſku elementu bagata. Protamš, Anna Brigader winu nenem ſozialo ſadurſmju un pretiſchku teekſmju dramatiſkam tehlojumam, neiſwehrſch winā raksturigo zihnaš laika perſpektiwi. Wina paleek ſew uſtiziga, ſaiſtoſcho un weenojuſcho pawedeenu iſwij atkal no daſchadām indiwidualaš mihleſtibā teekſmēm un konfliktēem, preekſch kureem dramāš zilwekeem brihniſchā kahrtā atleek pahraſ daudš laika un intereſeš. Schee zilweki neiſzelaš muhſu azu preekſchā gaiſchi ſaredſami, bet ſtaiga un darbojaš kà miglā un duhmoš. No weenaš puſeš taš tapehž, ka rakſteezeš tehlotajaš rofu ſaiſta zenureš pinekli. Bet no otraš ari tapehž, ka wina pate ſtahw pahraſ taſlu toreiſejeem realajeem notikumeem un aſinainai zihnai. Wināš romantiſkā fantaſija iſdomajufe ſchoš waronus, kureem tomehr peemiht ſinama dala ihſtaš, ſabeedriſku brahsmu eeleſminataš eekſhejaš ugunš, no ka wiſa drama dabū neparaſtu ſpilgtumu un ſtraujumu. — „Raudupeete“ (1914), drama peezoš zehleenoš, ir Blaumana paſiſhtamāš noweles dramatiſejumš. Bet no dramatiſkās noweles iſnahkuſe pawiſam nedramatiſka drama. Leekāš, taš tapehž, ka Raudupeeteš rakſturs Annai Brigader naw pa ſpehkam. Wināš noweles un wiſāš pahrejāš lugaš galwenā loma panefigai, paſchaiſleedſigai, tā tad paſtwai ſeeweetei, kaš labi eederāš rakſteezeš ſihmetāš liſriſki-dramatiſkāš aināš. Kraſā pretmetā ſchim ſeeweeteš tipam ſtahw Blaumana Raudupeete, kura, kaiſlibu uguni eedegufeš, neapſtahſeeš; behrnu nonahwēš, wiſu paſauli iſaižināš uš zihnu un neweenam zela negreeſiš — uſwarēš waj pate kritiš. Taš ir zilwekiš no tāš plaſchataš un ari dšilakāš paſauleš, kuru Blaumanis gan neſpehji iželt, bet kurai ſawoš labakoš darboš peeeet deeſgan tuwu un kurā deeſgan dšili eekſkataš. Anna Brigader tur tikaſ itkā klauijaš pee aiſſlehgtām durwim. No wiſāš bagatāš weelaš wina iſtwer tikaſ weenu momentu — Raudupeeteš neſchehlibu un noſeegumu pret nelaimigo kroplo puiſenu un to wiſwiſadi warijedama peeſchir lugai pahraſ ſtipru melodramāš nohraſu. Beigu zehleens ar Raudupeeteš ſirdſapſinaš moſam, ar mehginajumu nonahweteš, ar laimigo iſglahbſchanoš un kahrotā wiſreeſcha eeguhſchanu — ar wiſu to atſaldinato romantiſku jau paleek pawiſam ſalkanu un nebaudamš. Dšili pateeſo tragikſo Blaumana ſeeweeti Anna Brigader pahrweidojuſe pehž ſawāš gaumeš, bet tā no karſtu aſimi un ſtraujaš dšihwibaš pilna zilweka palikuſe pahri neiſta, nepahrleeziſofcha, melodramatiſka ſtatuweš figura.

Dauds augstāk wehrtejamās Annas Brigader pašafu un teiku lugaš. „Sprīhdītis“ (1904) šaraktīstis zeešči peetrotees pee tautas pašafu motīweem. Stīpra dramatiska pawedeena truhlšt pašafas septīneem walīgeem tehlojumeem. Ta ir ainu wīrkne, kura ar īhstas dramās mehraulku nemaf naw mehrojama. Bet par fewi katrs tehlojums peewīlzīgs, daudfās sītua-zījās pat waldsīnoschi škaišts. No wīfas pašafas dwehsmo preti īhstas tautas dsejas newīhstoschais dailums. Sīhmīgi raksturoti tehli aīšgrahbj masos škatītajus un pat peeaugušču apdwesch fītām behrnības atzerēm. „Sprīhdītis“ ir pirmā latwīskā behrnu luga, kas šauzama par īhstu mahkslas darbu ar paleekamu wehrtību. Latweeschu rakstneezībā tīkai wehl Raina „Selta sīrgs“ war stahtees wīnai līhdsī — lai gan abām lugaīm maf ka radneezīga īsteīsmē un wehl masaf kopeja šaturā. — Pašafa īšchetros zehleenos: „Prīnzese Gundega un karalīs Brufubahrda“ (1912), drusku zītadas dabas. Ta naw šaprotama un apšpreešchama tā tautīska pašafa, bet tā wīspahrzilwezīstis pīchologīstis tehlojums, kur pašafainais fneeds tīkai ehrti leetojamus un dāschadīgi peemehrojanus īšweīda līhdselkus. Prīnzese Gundega šawā dabā tuwu rada mums pašīštamai Marei. Rā Marē, tāpat Gundegā rahdītis, ka šeeweetei jaatšafas, jazeesch un jamīhl, lai tīktu špehjīga ušwaret fewi un nodotees wīhreetim. Ja lugaš zentrā ir pašīws šeeweetes raksturs, tad šaprotams, ka špehjīga, dšīhwības pilna drama ar to neeespehjama. Ra šeeweete wīšadās nedeenās un līštās šoli par šolim atkahpjas no fewīs, pa drupatīnai lausch nost šawam šuhrainajam raksturam, lai beigās tīktu gludena un mīhtotam wīhreetim peeejama, tas ir pilnīgi pretdramatīstis gabjeens. Tas wairaf tīkai fewīšskaidroschanās prozeseš, kur īndīwīdualu pīchīskī konflīktu rats ari štrauji greesdamees gandrihs pawīšām neaīsker lugaš warones apšahrtnī. „Prīnzese Gundega“ ir gan wahjisch dramatisks darbs, bet eewehrojams dsejīski epīstis tehlojums, maīgas, daudšfrahšainas līrikas wīschneem bagatīgi pahr-bahrstīstis. Šaīsta Annas Brigader nopeetnā, dšīli šīršnīgā līrika, peewell un pajautrina wīnas grazīosi naiwā, nemekleli komīskā. Wīspahri šchi īšjustā dramatiskā dseja šaīsta tīšpat lašītaju, tā škatītaju.

Annai Brigader ir latwīskis wehrotaja un attehlotaja talants, ne īdejīski eerosīnatajš. Wīnas špehjam wairaf peemehrots subjektīwi līrīstis īsteīsmes weīds, masaf dramatisks. Tapehžštarp Annas Brigader dramām naw neweena pilnīga darba. Wīnu wehrtība ne jānuu atšīnu eerosīnajumos, bet deesgan eewehrojamos weza parauga raksturojumos. Raksturoschanas špehja ir weena no galwenām dramatiska rakstneeka īhpāschībām. Šomehr ne weenīgā, un ne ari pate galwenā. Raksturus, deklamazīju, un wīšu īhstēnā dramā nes īndīwīdualas waj šozīalas zīhnas wīlnī. Peelas dramās konflīkti īzelas dīwām īdejīstām pašaulēm, dīweem pretejeem elementeem šadurotees. Anna Brigader šawus konflīktus atwafīna īš šīhtām tīkumības ušskatu un raksturu nefāstānām. Tapehž tehlotā zīhna weetām īšleekas īmprowīseta, tapehž wīnai wīšur tīkai weza parauga raksturi romantīskā nokrahšā.

Peelaku mahkslas pilnību tā šahstos un dramā, Anna Brigader šafneeds dsejā. Ar to wīna ari teef par weenu no pirmajeem latweeschu jaunromantīkeem. Ta ir raksturīga šeeweetes līrika. Jhsti šeeweetīska ir ari Ašpasījas līrika. Bet Anna Brigader ir Ašpasījas teeschš pretštats. Ašpasījas dseja ar šawu dšīli īndīwīdualo špehku tā apšīnats proteests šawam laīkam, daudšreis leekās demonstratīwa un ahrīgi škala. Annas Brigader līrika ir īntīmi klusa, nepretenzīosa, wairaf šīršnību nekā špehku šaroscha, pašīštāmās

„Mares“ dwehseles pilniga issana. Šhi ir ta noslehpumainā seeweetes dwehsele, kas zelas, šahf weidotees un ihpatneju dšihwi dšihwot, tad winu modina pamoduschās ilgās pehz drauga, pehz balsta, ap to tā apina stihgai wihteēs. Rā peebreedis pumpurs šaulē tad atwer glesno seedu preti mikli šiltai wakara wehšmai un ašcem krusās zirteeneem. Gawilēs atmostas seeweetes dwehsele. Širdas škalsch šauzeens no seedoschām semēm: no tureenes, riteneem ruhžot, šahds brauz šchurpu; putni mostas, rihts eedegas firmajos meschos; pa šluso gatwu šahds plihwoschā mehteli šteigšus nahf; iš tahlām semēm nahf winas dehl, nostahjas pee winas loga, un tīfai winas dehl tam šmaidi ap luhpām un škats afarās. Ta ir uwertira Annas Brigader mihleštibas dšeesmai. Pašauļe bij eemehrta šaltā pelekā rafā, un peepeschi lihstoscha wišma wišu pašauli apšeltija. Bet netas nedšeest tīf ahtri, tā mihleštibas šauļes wišma. Ahtri dšeeest un usleefmo. Usleefmo un atkal dšeeest. Rā kaija šalaušteem špahrneem, dwehsele zelas un grimst juhras bangu rotakā. Naw špehka ne gribas atrautees, aišlaištees. Seeweetes dwehsele mozoschā šweht-laimigā muhscha wangibā. Šehri štanigos wilnos ap winu lihgo gaiši, wezo swanu swanitā deewibas teifa aišpluhst pahri nešaprasta, šlufām mehlem swani paušch tīfai mihtotā wahrdu. Wina dwehsele ir tā šala šlints tukšnesi; tā mešcha duhjas ap to špurds domas, un šlinschu šlehi pluhst juhtu awoti tā dšilas kalnu akas, šur dšihwibas uhdeni mirds. Un ištwhifuse seeweetes dwehsele ilgojas burwju uguns šišla, to akmenaino ištchaulu leefmās ššfelt. Waj eet wina, waj šahw leynuma dušmās, zitu šahpu un domu wina nešapšht. Šrihtus ar winu mostas ilgās un juhtas; šlufas, tīf jaunās tā naktšrafā mirkusch, šaulē mirdsoschi seedi. Rā šamtpuhkainas tihtena štihtšinas wijās un lošas ap leyno dušmigo dwehšeli un well to pee wina. Bet šatruhšt mihtšās šaites, šaluhst tīlts, pahf to pahri gahja, atwari weras šarpā. Puš-naktš šalā, naktš dšelmē paleef seeweetes dwehsele. Dšehruše mihleštibas dšihwibas uhdena, ta nemiršt, paleef un gaida. Kad wina aišgahjušchās dšihwes pilnās štundas nokritis tā šauši šari, šiltee wahrdi neišteikti ištšifis uš luhpām, tad seeweetes dwehsele ar šenā nemeera dšinu tā tahlās wafaras ehna nahš atkal pee wina un wišch pašis to („Šauļes wija“). Kas šamihšs, war atkal atplaukt, kas apraktš, war augšchamzellees. Diwām dwehšelem atkal jašastopjas, jaatrod weenai otra, tahds šitena lehnums; un ja ne dšihwe, tad nahwe winas weenos dšihwibai („Bohémienne“). Šlgās gaidas, šlumja weentuliba, dšihwa melancholija. Rudenis. Seeweete eet beš meera, bet angstu gaišā dšehruwes lašas un šlaigā, norimšt un pret šauli trijštuhri raišas; un wišas ilgās grib tām lihdsi dotees. Šad paleef šlusu; šudrabšwihnotas tihmešla štihgās tīfai šatgā, wina eet un šahjas un šlaušas: it tā dšehruwes wehl šur šlaigā („Rudenis“). Seema. Šet wina šlufā mešchā pa weentulu zelu, no šura uš bešofni mišt šneegā eemihšas pehdas; šchalkas trihšt zaur dwehšeli: waj patlaban šur uš šauļes puši naw laime aišgahjuse? Mešcha baltumā miršt dimanta bahrkštis, tas winas mirdsums, winas drehju wihtes. Širds šalezas tā putns, bet zelsch rit uš otru puši („Šemihšas pehdas“). Šlusu zeešdama, plašchaka, pilnaka un warenaka tapdama wehro, tā rectumos šlufas dšeeest deenas beigas, wehšais meers gulštas uš šilām ehnam, zelsch aištef, galwa lehnām noleežas, širds paleef šlufa („Deena beidšas“, „Deenas beigas“). Šad iš tahlā šila šlufajām dšelmēm pahri galotnēm zelas naktš; debeschos šwerdamās, pret šemi šlihdama pilda telpu lihds apwahršchna malai. Apšahrt winas špahrnu šchwihšas, winas elpas šmarscha, preti deg winas škatu šimtuhtštoschfahršigs noslehpums. Štropsti teef neraudatu afaru

fmagi, dwehsele neteiktu wahrdu gruhta; firds strauji pukst un tiz, ka naktis sawa flehpi atnesis kluso laimi, ka nahks klauftees to farsto wahrdu, to skalà deena negribeja dsirdet („Naktis dseefmas“).

Latweeschu dsejâ laiku pa laikam atskanejis kahds afords no seeweetes dwehseles musikas. Annas Brigader dseja ir latwiskas seeweetes dwehseles wefela melodija. Latwiskas seeweetes dwehsele ir skumji lirikka, maiga, gaidoscha, nebeidsamu ilgu pilna. Tahda wispahri ir ari Annas Brigader dseja. Sewischki fahkumâ, kur atehnojâs tikto pamoduschâs dwehseles pirmâs pusnojausitâs, pusapinatâs teefmes. Tur winai isteikmê, ritmâ, wahrdu un teikumum iswehlê un kombinazijâs, krahfu jaukumâ un fastatâ, glesnu skizês un isweidojumâ, wifâ winu mainigâ daschadibâ tik nianseta maiga noskana, ka jaastur elpa, lai dsirdetu scho skumji maigo walodas musiku, jaaismirst wifis zits, lai tikai skatitu scho ehaini wisoscho glesnu panoramu. Bachanalistâ kaislibu dsina Annai Brigader swescha. Winas seweetiskâ mihlestibas teefme itkâ tihmekla stihgâm wiszauri faistita. Pat sawa degpunktâ, wifa atdoschanas un wifa eeguhshanas lainê tahda dwehsele nepasaudê tikumisko lihdsfwaru. Glesnâs un simbolos, kas stipri atgahdina biblejisko mihlestibas augsto dseefmu, wiszauri dsirdas skaidrojofcha, zildinoscha intelekta wara. Annas Brigader psichiski kristalisejofchais mahsklineezes temperaments wis-skaidraf dsirdas pahra masos wakara jausmas dsejolifchos. Se ir tahds ilgâ nemeerâ un fahpês dsimis firdsmeers, tahda atsinas skaidriba un nostanots formas dailums, kas atgahdina Getes zelneeka naktisdseefmas.

Annas Brigader lirikas ihpatnejais raksturs fewischki teef redsam, kad to falihdsina ar zitu, winai radneezigu jaunromantiku dseju. Peem., aif Kenina romantikas wiszauri manama fabeedrikti-nazonala perspektiwe. Skalbe, no dsihwes isgahjis, pamasam nonahf fantasijas isdomatâ idilistâ sapnu semê. Annas Brigader romantika ir ta tihrakâ dwehseles dseja, indiwiduala juhsmu ispaufme. Dabas simbolisazijâ un fewis meklejumos wina itin kâ nonahf tuwu Ukurateram, bet tomehr paleef brihwa no liriska patofa tufschajeem wisuleem. Winas itin kâ mistiskâ nodsklinafchanas dabâ un sawa dwehsele netahdi naw samainama ar latweeschu jaunakâ dsejâ tik beeschi fastopamam neirasteniskas romantikas lehkmem un estetisku histeriju. Romantiskâ dseja pa laikam naw satura dsila — nekatotees uf wifam dwehselem un muhschibam, kas winâ teef nemitigi daudsinatas. Bet Annas Brigader lirika rahda, zil ihsta, pateefa un eewitnojofcha wina war buht, ja wina nemahskloti un neisspibleti ispausch dsejneeka pascha isjuhtas dsihwes klainojumos un meklejumos, un ja winai naw netahdu zitu ahreju noluhfu, kâ tikai ispaust schis fajuhtas.

Jahnis Poruks

Jahnis Poruks (1871—1911), lihdsas Needram, ir latweeschu jaunromantiku zilstehws. Eedsimtiba un audsinaschana jau winu weidojuschas par noteiktu romantiki. Wina dabâ dsili eefanojuschees brahfu draudses tikumiskee ideali un mistiskâ juhsmâ. Uhrkahrtigi dsihwa fantasia un flimiga juhteliba winu padara par mihlestibas un sapnu, fahpju un ilgu dsejneeku—par to ihstako un wispufigako romantiki, kahdu war usrahdit latweeschu rakstneezibas wehsture. Porukâ apweenojas Raudsifchu deewtiziba, Apfifchu Jehkaba hernhutiski dsejiskâ mistika, Weidenbauma pestimifms, Sauleescha firdschschistibas idealifms, tautisko epigonu faldenâ sentimentalitate un defadentu flimigâ erotika. Wifâ

šchee daschadee ideju un juhtu elementi naw apweenojušchees weseļā, neda-litā maakflineezištā personibā. Wišā Poruka darbībā ismanama šawada diw-dabiba, dwehseles lihdsšwara truhkums, šwahrstišchanās starp pretišchkeem ekstreemem un mellejumi pilnigi pretišchlos wirseenos. Bet taišni ar to winsch teef par to leelako un špilgtafo dsejneeku starp latweeschu romanti=keem, par to ihstako mahkflineeku, tura eespaids pa weseleem gadu desmiteem gul pahr wišu latweeschu romantiku jauno paaudsi.

Paschi pirmee Poruka stahsti pilni wezās pahrspihletās mihlestibas romantikas pehz tautisko epigonu paraugeem („Perpetuum mobile“, 1894). Tur ir staisa dsirnawneeka meita, ko ahrfahrtigi mihl muischneeks. Tā tad fahrtu starpibas tragisms, gluschi tā Adolfa Allunana waj Burinu Klahwa lugās. Pahrleekām tragiks schahdas mihlestibas gals. Sanikno'ais tehws eefustina dsirnawu ratu, kas winus nosit; wehl mirdama dsirnawneeka meita issauzas: „es mirstu, Josef, tewi weenigi mihleju!“ Gluschi tā us pasihstamo „tautas biblioteka“ bilschaineem wahkeem. Tas, protams, ir plakats, ne glesna, jauks stahsts, ne dseja. Tahda nohrahsa wiseem Poruka tehloju-meem, kur pahrwarā ahrejee mihlestibas notikumi un faheschgijumi. Un tahdu winam naw mafums. Agratajā brunneeku romantikā mihlestibas waronim lika kapat eenaidneekteem galwas, šlehptees meschu beesoknos un klintsalās, pasust un atkal atrastees, nomirt un atkal augšchamzeltees. Poruks, scho romantiku eewirsidams latweeschu araja dsihwē un apstahklos, daschreis pahrweido paschu dsihwi tā, ka ta wairs naw ne rada pateesai latweeschu araja dsihwei („Meschineeks“), un daschreis isweido tahdu zilweku, kas lihdsigaks kahdam Wenezijas morim, neka latweeschu zilwekam („Sihmanis Gaigals“). Dsihweš pateesibas, ari zaur wisdihwainako mahkflineeeka temperamenta prišmu rahditas, šhe naw. Tapehz ari mahkflas wehrtibas nawa dauds. Tapat mekletee ahrejee faheschgijumi un notikumi, tā pahrspihletee juhtu ekzeši noder tikai weenteesigas sinkahres waldsina=shana. Domehr Poruks nebuht apsinigi nespekulē us leelās publikas neat-tihstiteem instintteem. Winsch tikai lauj walu šawai rošigai, jaunibā lastās literaturas eespaidu wirsitai fantastjai. Latweeschu araju dsihwe un apstahkti tai drihs israhdas par schaureem, tapehz wina dodas wehstures plaschos klajumos. Wehsture romantikai neissmelama weela. Poruks te war pehz patišchanas iswehletees waronus wisadām lomām un situazijām. Wina wehsturiskee stahsti saturā un faheschgijumos šaistoschi, bet psichologiski šelli, neisstrahdati, weiklas rokas steigā usmesti, pawiršchi un maswehrtigi („Meh-ris“, „Sobens un lilija“, 1901).

Poruka wezromantiskos stahstos tikko šasihmejama mahkflineeeka ihstā feja. Bet jau wina otrā stahstā: „Pehrku šwejneeks“ (1895), wiszauri, kaut ari wehl nesklaidri, redsamas wina fisionomijas raksturīgās konturas. Anšis Wairogs — „pehrku šwejneeks“, pagasta rakstwešcha dehlš, naw para-stais latweeschu zilweks. Wina buhtne fastahw weenigi no fantastijas, šap-neem un mihlestibas. Stahsta šahkumā winsch gul Gaujas malā šahlē un nomodā šapno. „Winsch neka nesinaja no wiltibas un pagahjibas, winsch nesinaja, ka šchee šapni nihksti, winsch sinaja gan, ka seedonis atkal aisees, tā zittahrt, bet mihlestiba — ta likās winam us muhschu ustizibu šwehrejuše.“ Ekspanšiwā, pahripluhsstoschā mihlestibas šajušmā dsihwo šchis nepraktiskais šapnotajs. Poruka tehlojumā gan šchi šajušma brihschām ispluht šafeklā juhsmigā juhtelibā. Tatschu raksturiga wina ir un paleef. Tas ir šawads, lihds tam latweeschu rakstneezibā un dsihwē nepamanits zilweka tips. Issmal-

zinateem, warbuht, pahrsmalzinateem juhtekleem, wiņsch kà mimosas seeds kautri šaraujas, kad dšihwe winam peestaras. Wišmihlā wiņsch paliftu šahnuš, tablu no dšihwes rupjā trofšhna un zilweku buršmas. „Man patihf šapnot, pahrdomat, apbrihnot škaištumu, warenibu dabā un zilwekos,“ šaka Anšis Wairogs. „Dwehšele, šhajā neišsmekamā awotā ir wišš, wišš, meklē un tu atradiš pat to, kas tew leekās neešpehjamš,“ šaka zitā weetā Poruks. Un tas til špilgti atškliras no ta, ko šaka latweešhu agrakā, praktiškā romantika, kas pat wištahlafajos fantāšijas lidojumos newar atkratitees no semes šmaguma un putekleem. Poruka romantikim pawišan wairš nawa pašihštams latwiškās godbijibas brutalās praktiškās waras preeškā. Winam naw ari nekahdu realu šadšihwes zenteenu. Wišpahri neka tahda, par ko lihdi tam šajušminajās šabeedriškais un literariškais latweetiš. Galwenā kahrtā wiņsch ar šawu mihlestibu atškliras no agrakās romantikas waroneem, kuru štahštš nobeidsās waj nu pee altara, waj pee pirmā behrna šchuhpula. Anšim Wairogam ir glušhi weena alga, waj wiņsch šawu Sentu apprežē waj nē. Pauliba ir praktiškš eestahdijumš, un praktika ir šapnu išnihadetaja. Winu newalda meešas šairinajumi, bet weenigi tikai dwehšeles teekšmes. Ša ir šawada, dšihwē neešpehjama, ihsti platoniška dwehšele, pawišan tihra no jebkahdeem fiziologiškēem peemaišijumeem. Winā eemiht nebeidsama teekšme, nedšehšhamas škaištuma šlahpeš. Šcho teekšmi newada šchauri pašmihligas eekahres, winai šawads kosmiškš rakšturs; wina apnemtu un ušnemtu škaištumu, kas wišā dabā. Sinams, ari zilwekā, bet tikai kà leelās dabas mašā atšewiškā dalinā, kà wišas pašaulēš škaištuma mikrošofmā. Šitpat šapnaini-kaišligi kà šawu Sentu, Anšis Wairogs mihl dšimtenes šeedoni, šawu wezo mahminu, škafikuš, greeku teikas, musiku. Wiņsch nemihl kà kà normalee zilweki, kam iškats dšilakas jušmas eewilnojums ir ari gribas un juhtu eewilnojums. Wiņsch, ja kà war šazit, šawu dwehšeli kà wehja šokli pakahriš wihtolā. Wehji pahršfreedami to aišker nirbigēem pirkšteem, bet patš wiņsch šlaufas un newar atšlaufitees, kà šlušu un šehri škan winas šihkās štihgās. Šhajā musiškā šlaufotees wina melancholija peeaug, wiņsch šajuhtās wehl weentulakš un neapmeerinatakš. Anšis Wairogs ir tuwu rada eiropiškajam romantika tipam, šapnos un ilgās peldošham šilās puķēš mekletajam. Šhiš tips tagad dabušiš rakšturigu notehlu ari latweešhu intelligentā un wina likteni. Šas ir pahrat šajuhtigš un išmalzinatš, lai rahmi eetilptos tajā pašā wezajā pašaulē, lai peemehrotos wezās pašaulēš normam. Un pahrat pašwš šawā dabā un nešpehjiš pilnigi atrautees un nošlehgtees šawu šapnu un fantāšijas walsti. Romantiškās refleškijas ihšteinibā išaug tikai no šawa nešpehka apšinas, no nešpehjas peemehrot šew to pašauli, kurai nešpehja peemehrotees. Šo leelaka tahda mahššlineeka indiwiidualitate, jo štirat ta šajuht šawu šabeedriško nešpehku un dšilak kriht dšihwes nizinajumā, jo tahlak uš romantiškās fantāšijas špahrneem laišhas wina ilgās. Noteikta mehrka šcheem lidojumeem nawa. Noteiktus mehrkus tikai realistiška fantāšija meklē. Romantiki ir išdomajušhi pašihštamo teizeenu, ka mehrkiš naw no šwara, bet tikai pate teekšchanās un meklejumi. „Pehrku šwejneekam“ patš Poruks tuwu rada. Kà tas pawada laiku Gaujā bradadams un pehrles mekleedams, kà Poruks wišu muhšhu welti meklē dailumu mantraušibā, gara trulumā un nekahtrā egoiškā šastinguškā apkahrtne. Dšihwes rupji atraidištš un zilweku aiškartš, meklē apmeerinajumu behrnibas atzerēš un aišgahjuškā mistikas pašaulē.

Št fewiškki pirmajā laikā wina fantāšija arweenu laišhas uš behrnibas

brihnumsemi. „Mana behrniba ir tahlu. Wina duš aij augsteem falneem, pahr kureem es nespēju turp aissaigat. Bet klusos weentuligos brihschos es juhtu un dsirdu itā kad behrnibas fargengelis atlidotu šhurs. Spahrnus weegli plihwodams winsch wehdina pahr mani maigu, wehsu, patihkamu wehsnu.“ Ta gan ir tihri estetiska labpatika, ko dsili mahklineeziskas dwehseles fajuht pee jebkuras fantasijas tehlotas ainas. Patihkama, schi wahrda iddeenischka nosihmē, Poruka behrnu pasaulē tehlojumos ir mas. Romantiskis wisur meklē tīkai sewi paschu, sawu ihpatnejo dwehseli. Ko winsch pehz dabas waj atminām glesno, ir tīkai wina pascha feja. Ta musika, kas wina dsejā smejas un raud, ir wina pascha dwehseli. Raud wisi schēe Poruka tehlotee juhsmigee, nelaimigee sehni. „Ufaraš“ (1898), tā wifai sihmigi fauzas weens no Poruka behrnu stahsteem. Ta waronis Matifinsch, gan wehl pawisām jauns, tomehr jau luhko isprast „pateesibu“. Winsch luhko eeskatitees muhschibas perspektiwēs un faprast afaru wajadsibu. Zuhkas ganidams winsch dsihwo augstaku, idealaku dsihwi, nekā tuhstoschi zitu, kas usturas zihnā, weens otru nomaitā, bes kahda labaka, neiddeenischka mehrla ehd, dser un nomirft. Winsch apnemas palikt weentulis fawos nodomos, neweenam neispaust, kas wina dwehselē fweeschadi darbojas. Schis zeeteja sehns ir eesfatijees pascaules tragifu radoschās telpās, kur liktenis ar likteni zihnās, kur werd ihstais afaru awots. Sawu wahrgo likteni winsch grib eeweidot afmena tehla, un schis tehls lai buhtu afaru simbols. Bet Matifina tehlu leelee eemuhre kuhis muhri, un to mehginadams glahbt, winsch aiseet bojā. Tahdi paschi nenormali juhteligi un juhsmigi fapnotaji ir wisi sehni Poruka zitos behrnu tehlojumos („Rauja pee Knipstas“ 1897, „Romās atjaunotaji“ 1900). Lai gan Poruks winos weenpusigi izel tīkai weenu behrna dabas raksturigu ihpaschibu, tomehr eespehj to tīk pilnigi un ar tahdu nemahkflotu firnibu isweidot, ka schēe sehni isstatas dsihwi un ahrfahrtigi peewilzigi. Poruka stahsti dsili eewilno tikpat masos kā peeauguschos lastajus. Tee us ilgeem laikeem paleet kā parauga mahkšlas darbi latweeschu jaunibas literatūrā.

Us weenu pusi Poruka dsihwes noleegschanas tendenze ispauschas behrnibas atminu un fapnotaju sehnu tehlojumos. Us otru pusi ta dabiski peeweerschās idealiseteem, ismirstoschās, labal fakot, gandriht jau pilnigi ismiruschās wezās pascaules zilwekeem. Hernhuteeschu kristigās mihlestibas un dsejistās mistikas pascaulē dsejneeka idealu flahpstoschā firds atweldsejas tāpat kā behrnibas brihnumdahršā. Schajā finā ir ihpaschi raksturisks weens stahstis (Vahr drupām un gruweschēem“, 1900). Wezajā Semiti spilgti attehlojas wiss mirstoschais hernhutisms. Semischam tagadejā pascaule naw wairak nekās, kā wina bijuschās dsihwes drupas un gruweschi. Winsch juht, ka scholaitu dsihwē naw wairs ustizibas, ihstenas tizibas un mihlestibas. Winsch eet us peleko faeeschanas namu, kursch upmalā, balto behrsu widū weentuli skumst. To winsch palihdsejis zelt; jaukatās atminas winam pee ta faistas. Bet nu tas pamests, pamasām fakriht par drupām un gruweschrem. No wiseem semes putekleem schkihstita, apskaidrota tuwaku mihlestiba wisflaidrat isteizas stahstā: „Sirdschkihsti laudis“ (1896). Sur tehlotais Salkschnu tehws ir pate firdschkihstibas un tuwaku mihlestibas personifikazija. Pee wina nahf kaiminsch, kam labibas aptruhzis un rentes naw ko maksat; nahf kliba Anna, nahf nabagi no nabagmahjas — neweenam winsch neaisleedšas. Un ja ari daschadi flinki un leekschichi ismanto wina labo firdi — wina mihlestibu us zilwekeem tas nemasina. Wina nabadfigajā

istablnā karajas Vestitaja bilde ar usrakstu: Nahkat schurp pee manis wisi, kas esat behdigi un gruhstirdigi. Salkschnu tehwa firds ir mantfabribas, paschmihlibas un kaislibu tihra. Rad winsch ar sawu faimi nosehstas pee wakara luhgshanas, tad rakstneekam apbirsi afaras skatotees un klausotees. „Sche mita tijiba, sche wehl tizeja, ka pehz pasauligas dsihwes mehš tiksot apskaidroti, tapschot daili mirdsofchi itkā newainibas afaru pilnas swaigsnes.“ Sawads swehta noslehpuma pilns klufums walda Salkschnu tehwa mahjās, wisa wina dsihwē. Pasaulēs neekeem winsch tapis nedfirdigs un klausas, kā kahds augstafs gars winu mudina tikai labu ween darit. Sumscha un beswehrtiga wina dsihwe isleekas tikai tam, kura azis wahjas tumsai zauri redset, kā zilwesk saweem lihdszilwekeem lihdsi juht, kā winsch tos mihlē un preeksch teem dsihwo. Salkschnu tehws ir laimigs, kamehr beidsamo grafi atdewis otram. Un ja ari winsch wairs nespehtu palihdset, winsch tomehr wehl wehletu otram labu. Rad Salkschnu tehws nomiris nabadsiba un truhkumā, ari tad no wina kapa wehl leekās dweescham ta pate meera un zilwefu mihlestibas pilnā firdschkistiba: „Swehtigi tee firdschkistee, jo teem buhs Deewu redset“ — tahds usraksts wina krustam. Porukam ir wairaf klaištu stahstu ar scho paschu firdschkistibas motiwu un wina tehleem (Ruka-schiana“, 1900, „Baltas drahnas“, 1903), bet lihds Salkschnu tehwwam neweens no teem nepazelas ne satura dsilumā, ne isweidojuma plastiskumā. Bet is klaištako rakstneezibas tehlu rindas iszelas un Salkschnu tehwwam blakus nostahjas kahds zits: Upsichu Jehkaba Andra tehws. Salkschnu tehwa buhtiba un mahsklas weidojums ihsti redsams blakus un pa dalai pretmetā Andra tehwwam. Reali latwiskā Upsichu Jehkaba wezā tehwa ideals un tuwafu mihlestibas zenteeni gandrigh nemas nesnezas pahri dsimtas lokam, radneezibal un kas ar to sakarā. Salkschnu tehws ir romantikis, gluschi kā wina autors. Wina zilwefu mihlestiba nepasihst robeschu, ta trauzas aptwert wifu zilwezi, isliht pahr wiseem, wiseem atdotees. Gadu simtenu garās kristigas audsinaschanas pehdejās konsekwenzes peepilditas schajā tipā. Somehr tas wairs naw objektivi isprastais kristigais ideals: tas pawehl tuwafu mihlet kā fewi paschu, bet Salkschnu (ari Andra) tehws pawisam nepasihst fewis mihlestibas. Beidsamais folis, beidsamā doma wina dsihwē atdota ziteem. Somehr tas ir rakstneezibas un mahsklineeziskas isdomas, ne dsihwes tips. Hernhuteeschu brahlu etikas beidsamais usleesmojums spofchi atspogulojas schajā mahkonu tehla. Ar winu romantiskais dsjneeks pazelas wisaugstaf no semes.

Somehr pilnigi atraisitees no semes un dsihwes ari romantikim naw eespehjams. Semes smagums winu peewell tapat kā katru dsihwu buhtni. Trofchnainā tagadnes dsihwe winu atkal un atkal modina no pagahnes sapneem. Pehz patriarchalās idiles winam jaeeskatas ari jaunlaiku dsimtā. Jareds, kā wezajam Semischam, ka tur naw wairs ne wezās tijibas, ne peetizibas, ne firdsmeera. Skolas, sinatne, isglitiba eeschkluschas dsilu plaisu starp dsimtas wezajem un jaunakeem lozekleem. Kas wezai firdis bij zee-nams, swehts un mihlsch, to jaunais prahts ihgni pamin ar kahju. Un fajuhfminas par to, kas lihds schim bij besdeewiba un kauns („Neyra-scha“, „Pasuduschais dehl“, „Dsimtas plaika“, 1905). Wifur ismanams tas pats weidotaja un pahrweidotaja spehks, kas it neko neatstahj neaistitu, bet rupji famin semes salo pagalmu. Bet sem wina kahjam dihgst sali afni, un us drupam sel jauna dsihwiba. Un nahkotnes ainās mirds no asnim schkistiti, dsidra awotā masgati darba pirksti. Bet to saprot ari

Poruks, ka roschains firdsmeera un firdschēihstibas ideals miris tikai tapehž, ka winam bij laiks mirt, lai nestahwetu zelā jaunam, wina likumigajam pehžtezim. Itweens jauns ideals ifaug no wezā un paleef safarā ar to, reišē wina turpinajums un pretstats. Leekās, ka nebuhtu gruhta pahreja no wezā, romantiski pasiwā tuwaku mihlestibas ideala us jauno, aktiwo zilweku brahlibas idealu, no tās paščas attihstibas semakā posma us augstako. Bet Poruks uftwer tikai pretischkibas stary tehwu un dehlu, stary wezo un jauno, stary nespehku un spehku. No laika gala winu, hernhutiskās pašchaisleegschanās dsejneeku, waldsina ari pretejais pols, spehžigi dsihwes eekarotaji zilweki. Winu peewelf idealas pašchusupureschanās un pašchaisleedfibas pilnais Salkschau tehws, bet ari patwariga, brutala spehka representants Napoleons. Kristus tijiba un mihlestiba dsili eeauguse wina firdi, bet ta teezas ari pee wifu wezo wehrtibu fadragataja, pašchlepna individualisma fludinataja Nizsches. Un tā winsch wisā sawā darbiba swahrstas stary diweem, galeji pretischkeem prinzipecem un newar atrast zeeetus pamatus ne sawai zilweka pahreezibai, ne mahflineeka teefsmem. No hernhutiskas dsimtas idiles winsch dodas us Rigu, kur jauns bagatneeks Roberts Landens nihst bawdās, pesimismā un nemeerā. Gedsimuse un eeaudsinata kaisliba, pahrfairinatee, flmige juhsteki un atehdinata kahre pamasam aprij wina bagatibu, issuhž wina jaunibas spehkus un nowed ahrprahtibā (Riga, 1899). Lauzineeku tehwi un mahminas, un latweeschu defadenzes pilnigafais tips Roberts Landens, tee ir zilweki no diwām pawisām sweschām pašaulēm. Un tomehr leekās, ka winem weena kopiga ihpaschiba. Ras Salkschau tehwu dsen isputinat sawu mantu un dsihwi zitu labā, un Robertu Landenu egoistiskās bawdās un isdsihwē, ir tas pats noslehpumainais spehks, ko Poruks wifu muhschu welti puhlejees ispehtit waj usminet. Tas pats mistizisms sche, tā tur. Tomehr ari mistizisma miglā Porukam wis neleekās weenlihdē wehrtigs. Noslehpumaini gari kaspina itweenu zilweku, bet ir labi un ir launi gari. Un labee stahw augstat par launajeem. Un tikai tad labais friht launā preekshā pihschlos un labais to aptwerdams un peedodams peezel, tad atskan wisumā faskaniga swaigschau simfonija („Nemirsi gee“, 1905).

Pretischku teefsmju apweenojumu, idejisku sintesi un psichisku lihdsfwaru Poruks leekās safneedsis tikai nedaudsos darbos. Redsamē, to ari wairaf tikai eedomā, nekā wisā wesele eefschējā buhtibā. Rā Poruka stahsti, tāpat ari dramatiskēe darbi galwenā kahrtā ispausch wezās un jaunās pašaulēs nesafkanu, zihnu stary patriarchalo un moderno, stary kristigas pašchaisleedfibas un individualas pašchoteikschanās teefsmem. Dramā: „Hernhuteeschi“ (1895), wispsilgtaf tehlotā scho pretischko prinzipu saduršme. Rā dramatiskas mahflas darbs luga pilnigi neisdewufēs, skatuwei nederiga. Tas weegli saprotams, ja eegaumejam, ka labakos skatuwes gabalus rakstijuschi widejee talanti, kam mehrena fajuhsma atlauj peenahžigi eewehrot publikas psichologiju un peemehrotees skatuwes tehnikai. Kur Poruks mehgina peemehrotees un radit esektus, tur isnahf sekli pahrsphilejumi un neda-bisfa schausmu romantika. Winsch ir dsejneeks, pateeks un „Hernhuteeschos“ sinamā mehrā tehlo zihnu stary pretischkeem elementeem ari sawā pašcha dwehfelē. Wehl wairaf: winsch mehgina uszelt tiltu pahrschaubu plaisu, saweenot un samecrinat diwas pretischklas pašaulēs. Protams, weena no tām wezā, hernhutiskā. Tās representanti wezee tehwi un mahminas, teologijas kandidats un garā pawahja meitscha. Ko redsam Poruka

firdschlichsto lauschu stahstos, to lugas hernhuteeschi iffata staidreem wahrdeem. Wist naht pasaulê, lai mihletu un zeeštu. Zilwekam jabuht wahjam, tas wiszilweziskafais peenahkums. Weseliba tikai tapehz dota, lai spehtu wahjibu panest. Tapehz sahpes lai ir swehtas; newajaga behgt no zeeschanam, jo ais winam flehpjas debesis. Zilweks nespehj wairaf, ta zelos krist un pateiktees par brihnumeem, to reds dabâ. Zilweka prahts, spehts un darbs, un wis, kas ar meesu sakara, ir sems un newehrtigs. Zilweks ir radits wahjich, wahjiba, nespehka un zeeschanas peepildas wina dsihwes usdewums. Pret scho wahjibas un sapnu romantiku nostahdita lugas warone Aleksandra. Sapni ir blehnas, wina pascha sakuma trihsreis atfahrto. Labprahtiga padoschanas zeeschanam un paswa lihdsjuhtiba pehz winas domam ir nihkuliba. Fantastjai un juhsmam wina leef preti prahtu. Waj zilwekam par walti domu spehts? Mums ir gars, kas saka: zilweks, kalpini dabu! Raunees, zilweks, ja tu ar sawu garu negribi dabai peebeedrotes un strahdat, muhscham puhletees, muhscham pahrlabot nn radit jaunas formas. Wezais jajagrauj, lai raditu jaunu. Wisur dabâ ischust geni: pee darba, pee darba! Strahdajat, radat to jaunu! — Kur sapnainas passiwitates weeta stahjas positivs darbs, tur lihdsi pahrgrofas wisa pasaules un dabas atfina. Uri us hernhutisma religijas galweno faturu, us mihlestibu Aleksandra luhkojas no otra pola. Mihlestibai jabuht warai, kas eekahro un guhst. Mihlestiba naw dsihwes mehrkis, wina ir tikai lihdsellis usturet dsihwibu. Tapehz Aleksandra newar mihlet weenu paschu, winai zaur scho weenu jamihl wisa zilweze. Mihlota zilweka dehl wina newar atmest sawas dsihwes augstafos mehrkus. Winas kaisliba rada tai, kura saule deg un silda pasauli. Wina newar buht gudra, kamehr reds mulkus; newar buht laimiga, kamehr apfahrt dsihwo laudis, kas nesina, kas ir dsihwiba un darbs. Un winas darbs ir — nojaukt wezo saeeschanas namu un ta weeta uszelt fabriku. Saeeschanas namu wina nojauz, bet fabrika paleef puszelta. Winas tragisko galu autors it ta grib motiwet ar to, ta wina, ta wisi geniali zilweki, newar pallst puszela, bet eet lihds beigam un fatreezas pret nenobihdameem un neapejameem kawelkeem. Bet tas ir pilnigi aplam. Tragisks Aleksandras listenis buhtu ari bes ischkirofcha duntsha duhreena. Taisnibu sakot, tikai tad winsch buhtu ihsti tragisks. Tad tiftu redsams, ta schi seeweete, kas tif stali runa par sapnu kaitigumu un par prahta un darba teesibam, pate ir pilnigi sapnu wara. Ra winas positivismis wairaf tikai azumirkla eejuhma, ne wisa winas dabâ. Ra desmit saites wina sarahwufe, bet simts to tomehr wehl tura pee tas paschas paswo mistiku pasaules. Pate wina kahda weeta atsihtas: „Es taisni mihlu religiju! Bes religijas zilweks naw wairaf ta kustonis mescha. Es mihlu staltus luhgschanas namus, kur peebeedrojas zehla buhwes mahkla un daila musika.“ Un zita weeta: „Rapehz man usbahschas schi griba jaunuradit, zenstees, strahdat? Es nestnu, to sin tikai augstee gari, kuri mani kalsina.“ Tee ir tee paschi augstee gari, kas kalsina winas eedomatos eenaidneekus, hernhuteeschus. Ihstentiba ta naw zihna stary pretischkam pasaules atfinam, bet weenas un tas paschas diwejadi nowirseeni. Te nesaduras razionalais jaunlaiku prahts ar wezo mistisko eedwehmi. Drihsaf jau ta ir nejauscha sadurfme stary weenas un tas paschas religijas diwejadam konfesijam, kur tikai romantika fantasia war eedomatees satrizinoschu tragismu. Pa weenam durwim isgahjis, Poruks pa otram naht atpakal. Wina drama eekanas Saratustras un Branda motiwi, bet apraujas un dseest. Tee ir tikai spehzigakee literariski eespaiddi dsejneeka

dwehsele. See nespehji isspeest eedsimto un audsinafchanà mantoto, nespehji paschi fakahrtotees un isweidotees par weselu pafaules atfiru. Romantiskim juhtiga daba, bet winsch ir wahisch domatajs. Dsihwees un modernàs filosofijas eespaidi nespehji pilnigi pahrgrosit wina organisko dabu. Bet tomehr tee spehji pamodinot winà jaunàs jaufmas un instinktus, iskustinat wezo garigo faturu un salodsit fapnainàs dwehseles lihdswaru.

Bes „Hernhuteescheem“ Poruks karaktijis wairakus dramatiskus fragmentus, kuri faturà nestahw ais wina labafajeem stahsteem, bet kureem dramatiska impulsa pawisam truhkst. See ir interefanti dialogi, kuros rakstneeks eewehrpj wairak noteiktu domu par zilweka psiches, un mihlestibas, un dsihwees jautajumeem, tà pahrmehriga lirisma apnemtos stahstos. Garakais no scheem fragmenteem: „Salants un dsimta“ (1907), tehlo kahdu ahrsta kundsi, kura pamet sawu nodroschinato dsimtas dsihwi un aiseet mellet apschaubamu apmeerinajumu mahkslas pafaulè. Rahdà weetà fragmentà fazitis: „Wisi muhsu zenteeni ir flimibas, wisi baudijumi, muhsu griba, muhsu domas un juhtas, un wisa pafaules wehsture naw neweena wesela warona, un ari schi mahksla ir flimiba.“ Schis spreedums gan naw raksturigs dramatiska fragmenta zilwekeem, kuri titai nepilnigi ftizeti, drihsat zilweku ehnàm, ne dsihweem zilwekeem lihdfigi. Menostaidro ari winsch fragmenta ideju, kura paleek miglaina un faraustita. Bet winsch sihmigi raksturo pascha rakstneeka gara stahwolli un fajuhtas muhscha pehdejos gados, kad draudofchà flimiba arweenu zeeschaf nomahz wina domas un darba spehjas.

Nesalihdsinami augstaf tà neisbewuschees dramatiskee mehginajumi, augstaf ari tà wislabakee profas darbi, wehrtejama Poruka dseja. Se wina mihlestibas, fapnu, ilgu un schaubu mistikas pilnà romantiska dwehsele dabu wisplafchako un daschadigako isieiksmi. Ja jau Pawafaru Jahni fawz par latweeschu Heini un Esenbergu Jahni par mihlestibas dsejneeku, tad us Poruku schoš apsihmejumus war atteezinat ar dauds leelafam teesibàm. Jau paschi pirmee wina mihlestibas dsejoki pluhst tà filta elpa seemas deenàs us rofàm un fejas. Seeweetes tehla dsejneeka fantasija atrod eeweidotu wisu to skaitsumu, wisu to fapnu peepildischanos, pehz ka dwehsele twihkst un motàs. Winsch stahw un luhlojas, tà pee winas augstà baltà loga rihta blahsma flufu fneedsas; farkst preefschfars, itkà fajuustu wina mihlestibas tuwumu, fahrti mirds debefs, seme, rafa seedos un lapàs — te paschfiras preefschfars un logà mirds bahlais tehls, wina muhscha fapnis („Pee tawa augstà baltà loga“, 1896). Ta ir aristokratiska individualista mihlestiba, kas teezas baltà augstumà un romantiska blahsmà skata sawu ilgu tehlu. Sai fweeschu semes smagums un pelekums. Bet eedomu mirdsums dseest, un frehflà semneeka dehla fapnis tà noguris baltis balodis lehnàm flihst lejà. Altmof wina otra, ihstà, eedstimuse dwehsele; tàs mahjweeta tepat semes wirfà. Semes trofschna ta baidas, atmost wehlà nakti, kad swaigsnitees mirds, migla flihd strautam pahri, bet ais strauta buhdà spihd uguntinsch. Un semneeka dehls eet miglai zauri, kur buhdà spihd uguns, kurp firds winu nef. Un durwis paweras, us fleegschna tà faukis parahdas skrandàs tihst meitenitis, keras ap kaku, schnukst un mutes dod, grib lo teikt, bet wahrdu newar atrast. Sirds winat tà bagatibà atmostas, azinaš apskaidrotas mirds („Pelnruschite“, 1896). Rà wilnos schuhpojas dsejneeka mihlestiba. Ur weenu wina zelas augschup lihdj tahlajam, augstajam, baltam logam, ar otu flihst semè naktis frehflà, kur miglà tuwu mirds buhdinas

uguns. Dsejneeka dwehsele muhscham swahrstas stary faules apmirdseto bahlo tehlu augsta baltā logā un sstrandās tihlu meiteniti buhdā aif upeš. Stary to kas winam tahsch, neaifsnedsams un karsti kahrojams un to, kur winsch pats karsti kahrots. Stary tahlo un tuwo, stary debesi un semi, stary dionisifko un apolonisfo. Reifem schee mihlestibas juhsmu wilni rahmi lihgojas un filtas dwehsmas pahri pluhst. Bet reifem nahf wehtras, kaful un fagreesch wifu lihds pat dibenam, debesi un semi fajauz kopā. Tad apdseest flusā mihlestibas laime un plofitā dwehsele waid dsilās fahpēs. Apstaidrota meera walstibā nokluhst tīfai tee, kam swahrstichanās tīfai pahrejas un fagatawofchanās laifmets, kam weens no abeem karojofcheem pretsphekeem tīfai etaps attihstibas zelā. Romantikim ir lemts muhscham greestees kā atwarā. Ne baltā augstumā, ne krehslainā lejā winam naw paleefama mahjweeta. Sapni to wilina un well arweenu projām. Mihlestiba nedsihwos dsihwina un zel augschā no kapeem, bet dsihwajeem kā klintīs wel wirfā. Tīfai azumirkli winsch aifmirstas pelnruschētes mihlestibā. Klusa laime winu padara dailu un mihleem skateem swehrī dsihwi. Winsch wehro to, uf azumirkli ari pats itkā laimē aifmirstas, bet tomehr kruhtīs kā isdegufchas elles twaifi fapnaini smof tumschas jausmas un uf waigeem bahli kluf pagahjufchee laifi. Almostas un juht, kā firds ir tumscha un truhdeem rada, kā winsch ir launs un faitigs, kā gaisma winam eenaidneeze („Mihlestiba“, „Dsejolis“, 1895). Un tad mihlestiba aifjuhds firgus ugunigos ratos un aifwed winus pee ismifchanas kruhtīs. Ismifuma uguni fadegufe, no pelneem atdsimufe pazelas romantika dwehsele. Baltās glihtās linu drehbēs tehrpts, fposchā selta laiwinā, pa roschainām fapnu straumēm dsejneeks atkal iras debefs gaischumā uf jauno dsihwi, kur wišs faskanofchi mirds un sib („Uf augfchu“, 1898). Mihlestibas deeweete ir weenigā pafaules waldneeze, neisprotamā stary wifam warām. Wina pazel augstū, un atkal nogahsch wisdsilakajā lejā, selta bikeri wina fneeds dseltenu wihnu un ruhgtas nahwes fahles, wina rada wiszehlako baudu un wisleelafās fahpēs. Sa ir ta noslehpmainā buhtne, pehz kuras nerimstigi zenschas dsejneeka gars, kas nomahz dwehseli un seen to nefaraujamos walgos. Naw isprotams, waj ta ir winam kā mahte, waj seewa, waj wiltigs eenaidneeks. Winsch netiz azumirkla pateefibai, bet tomehr fshupsta un sin, kā fapno, kā wišs tīfai ehnas un maldi. Ne tīfai dsejneeka listenis ween mihlet un fapnot. No seeda uf seedu, no firds uf firdi lido mihlestiba. Un seeds pehz seeda un firds pehz firds wihst un nihst. Rā taurenīs weegli pa salajeem kapeem lido mihlestiba. Un seeds pehz seeda atkal isplaukst, un firds pamostas. Uf gaismas mirds seeds, aif laimes pufst firds, pa pafauli muhscham lido mihlestiba („Mihlestibas dseefmas“, 1900). Poruka erotifkee dsejoli ir smalki un kautrigi. No teem tīfai weens solis atpafal lihds tai pafchai idilifkai firdsfehstibās un klufas laimes pilnai pafaulei, kur dsejneeks fajuhtās kā fawās mahjās. Winsch fantasē un fajuhsminas lihdsi behrneem. Zif tahlu behrns famaitatai kulturās pafaulei, tīfpat tuwu winsch dabas fpehfam un fkaifstumam. Winsch wehro leelifkas dabas parahdibas, tās winu fchautfmina un aifgrahbi. Winsch farunajas ar fihkeem kustoneem un faprot winu walodu. Wifur un weenmehr wina mafā firds fkan kā wehja fshupots swahrgulitīs — brihscham aufchigi pahrgalwigi, brihscham fehrigi. Behrna fantasifjas un juhtu pluhfmes Poruks eefstandina daudfos neaifmirstamos dsejolos („Behrnu dsejas“, „Pawafara simfonija“, 1896, „Trihs motiwi“, 1899).

Juhsmu wilni, kuros peld Poruka lirifkā dwehsele, pamasam saude

šawu rahmo pluhsmi. Uri wina dsejā arweenu juhtamafi eewehrščas plaisma starp dabā eedšimto un ecaudšinato, un no ahreenes peepluhdušcho, starp dšilo mistiško meeru un atšinas meklejumeem. Dsejneeka dwehsele us beigām eekluhst tragiskās šchaubās un šwahrstibā starp dašhadām pretišķibām un preispehkeem. Rā kaija wina reisēm iszelaš, šfreen tahli projām, newar atrast weetas kur nomestees un atkal greesčas atpakal. Špilgti fare-dšams duališms raksturo wišu Poruka darbības beidsamo zehleenu. Dwehsele pagurst nefameerinamās pretrunās, un tomehr alkst šastanas un weenibas. „Man gribas pee škaidribas kluht,“ tas ir winas nerimstofšais šauzeens. Poruks te atgahdina zilweku, kas ilgi mostas no gruhša meega un newar atmostees. Reisēm isleekas, ka winšch škaidrām azim luhkojas šawā apfahrtne un šaprot dšihwes likumus un gaitu, kas neschehligi eet pahri wišeem šap-notaju-mistiku idealeem. Winšch tehlo, kā dwehsele isheet pastaigatees pa šalo semes pagalmu un fateek špehtu, kas dšen wergus šuhrā duhmainā darbā. Dwehsele peeplof šehtas malā, nofaunejusēs, nošarkuse, bet špehšs pat winas šweizinajumu neatnem. Un kad dwehsele apfehšchas grahwja malā un gaida šahrotā goda, špehšs ar šaweem wergeem wafarā atgreesdamees to šamin. Un šihle dšeed stubura golā, ka mantšahriba, godšahriba, lihšhana un semošhanās ir nabagu dwehšeku weenigā doma, un špehka weenigais preešs — mihdit šahjām šalo semi („Šgahja dwehsele“ 1905). „Darbs ir muhšu listenis,“ winšch raksta par moto eewehrojamam dsejolim: „Darbs“ (1905). „Darbs, darbs! bet ašinš rit no pirkštem.“ Winšch redš darba wehšturi ašinim pilnu, bet tomehr newar nowehrštees ne atrautees. Jo „kleegt un raudat ir masu behrnu darbs, bet domat, domat, domat un strahdat, strahdat, strahdat ir wihru zihnišch škarbs“. Šchee dsejoli rakšiti tajā laikmetā, kad wišā semē runaja par darbu, darba laudim un winu nošihmi zilwezes attihstibas gaitā. Ir šaprotams, ka romantisku dsejneeku aissehra un aiskustinaja ari šchis jaunās štanās. Bet winšch nespehš šaprašt ašinainās darba wehštures dšilakos zehlonus, ne jaunās kustibas tahlakos mehrkus. Dšilakās zeešhanās un leelakos idealus pehz romantika domām rada šahdi nošlehpumaini augštati gari. Zilwešs patš nesin, šapehž un šurp winšch zensčas; bet zensčas tikai šapehž, ka winā eelikka dšina zenštees, un šapehž ka šajuht šaudu pašlausot šawām teekšmēm. Šapehž Poruks newar ar šabeedriško wilni iszeltees no šhaoša. Uri iszeldamees winšch paleet, kur bijis, tikai wehl wairak mehtats, wehl šahpigat šaplošitu dwehšeli. Winu šilda behrnibas atminās; hernhuteešchu patriarchalās rahmās dšintas eekšaidi naw israujami no wina dabas. Bet tagadejās dšihwes weidotajs un pahrweidotajs špehšs neka neatšahj neaistiku, winšch rupji šamin šapnu semes šalo pagalmu. Bet sem wina šahjām dihgst ašni un us drupām šel jauna dšihwiba. Un nahkotnes ainās miršs no ašinim šchihšiti, dšidra awotā masgati darba pirksti. Eet lihdsi jaunai štraumei, waj pašlft pee wezām drupām un isnihšt lihds ar tām? Poruks bes domām, bes juhtām šahw, kur aprakšs rošchainais ideals. Wehlās mirt un semē dušet, un neteikt ne wahrda, kad šehras wehšmas puhsch semei pahri („Puhsch šehras wehšmas“, 1905). Dšila tragisma pilna ir Poruka pehdejo gadu dseja, kura teezas paššam projām no semes, projām no zilweka un wina tumšchās un launās dšihwes, no mihlestibas, kuras zehlonis ir pašchmihlības welns. Zilweka mihlestiba nepelna dšeesmu, gars leedsas atdot semei dwehšeles dšejas seedu. Šikai šwaigšnēm wehl war dšeedat, jo winu mirššā rahdas augsto garu dšihwe un juhtām un domām tur plešchas brihwe („Šwaig-

šnes", 1905). Še flaidri dširdās ta pate kristigā semeš un semeš dšihweš nizi-
 našana un teekme pehz augstakā. Bet kam laba dširde, tas te šallaušis
 ari aif Nizšes eespaideem radušos teekmi pehz pahrzilweziškā, flaidrakā,
 tahlakā. Tatšhu ne ikreis šhi teekme parahdas nopeinā, zeenijamā kahrā,
 ne wišur eeweidojas wehrtigā mahkšlas išteikmes formā. Poruks ir pahrak
 juhtigs un naiws, lai nepalautos ari šellajai dekadenzes strahwai. Tās
 eewiršis, wišch mehgina pahrak banali demonstret teekmes pehz augstakā
 un tahlakā. Ar Indijas šakira peepalihšibu, ar hašchiša, opija un etera
 maišijumu wišch reibona murgos grib likt dwehselei „baudit pašauli wišumos“
 un išjust šawaš attezišas pret wišumu un muhšchibu („Alis muhšchibas“).
 Tā teekme pehz idejiškeem augstumeem wišu nowada mahkšlineeziskā purz
 wajā. Tomehr ari tajā wišch nepaleef. Semaldas, bet tuhlin mellē zelu
 laukā. Wišch it tā wišās uš jaunnažijonalisma puši. Poruks peegreeschas
 dšimtenes un teikšmu motiweem un šaraksta dšēju par Daugawu („Dau-
 gawa“, 1904). Šur ir pašištamo teiku nošanaš, ir weens otrs dšiki
 eewehrptis ideju pawedeens, weens otrs škaiši štanigs pants. Bet ištō
 dšimtenes dwehfeli tomehr nemana, Daugawa te newehšmo; pašchā šahkumā
 aptruhtst wiši pawedeenti, šlabošchā rituma trokšni apdseest bilkās dšejas melo-
 dija. Poruks šaraksta garu dšēju par Silišanu, muhšchigā dailuma mekle-
 taju, ko labais un launais nihda, kas dšima jau mahtes meefās nolahdets,
 dšihwoja mešchā, truhkumā, kam nebij neweena drauga, kas tomehr nenorima
 zilwezi mišlet („Silišana širdšdedse“, 1905). Šchis Poruka beidsamās
 dšejas eespaids ir wahjšch. Dšejneeks newar pilnigi aišmirštees zihnā pret
 ahrejo weidojamo weelas špehku, bet it azumirkla wišam jazihnaš ar šawa
 pašcha augošcho eefšchajo nešpehku. Šikdaudš mehtata un šchaubita, Poruka
 dwehsele šahf apgurt, šahf apdšist temperamenta uguns un leedšas pahr-
 šaufet šwešchus eespaids. Apjukums un ahrprahtis šahf šchakstīt pahr
 galwu. Apdseest šwaigšnu miršja, išredse augšchā un tahlē, un lihds ar to
 apdseest ari šapni un ilgās. Bet ja romantikim ari tee apdseest, tad dšeešt
 wišš. Paleef tikai tufšchums un tumsa.

Silišanā itin tā atšpogulojas Poruka pašcha un wiņa dšejas
 liktenis. Protams, ikatrā dšejiskā tehla ir dala no dšejneeka pašcha. Bet
 ir weikli išdomati, šchkeetami dšihwi tehli, kur tomehr išmanama wairak tikai
 weikla roka un masaš dšejneeka puštoshcha širdš. Un atkal ir šchkeetami
 šalausiti, nenobeigti, mahkšlineeziski nenofkanoti, kuros tomehr redšama
 dšejneeka pašcha eefšchjās buhtibas, wiņa dšihweš un darba špilgtā atšpulga.
 Tahds ir šchis Silišans. Mišlet, meklet, malditees, tas ir wiņa dšihweš
 šahstis. Nešur neaišfeet un neka neatrast, tas wiņa tragikšais liktenis.
 Pateeshchām, šalihdšinot Poruka pirmos šahstus un dšejas ar pašchām beidsa-
 majām rindām, redšam, ka wišch idejiški naw tizis tahlak, ka wiņa beigas
 ir turpat, kur šahkums. Pa garu maldu lošu wišch atnahzis atpakal šawā
 išejas weetā. No fewis pašcha projām tikt wišch naw eefšehjis, tāpat tā
 to nešpehji neweens. Gewehrojams tomehr ir tas dšilais dwehšeles wišnojums,
 no kura wareja išaugt tik leeliška ihpatneja dšēja. No behrna šahjām radiš
 dšihweš augstako atšinu un labā un launā mehraulku meklet wezās pašaulēš
 mištikā, Poruks šajuht tā grehku wišas tās wišinoschās baudas un kahrdi-
 najumus, ar kureem modernā leelpišehta eeflehdš mekletaju inteligentu.
 Wišch newar pilnigi peefleetees tai šchirai, no kuras zehlees, kurā dšihwo
 un garigi paleef wišu muhšchu. Par daudš tur ahreji rupja, kas aišklar

wina issmalzinato esteta gaumi. Pahraf mas tur tās zilweku mihlestibas un etiskā zehluma, kas nerimstoschām atminām no hernhuteeschu pafaules wifu muhschu dwehsmo wina dwehsele. Winsch newar peeaugt kahdai zitai, attiwakai schkirat, tapehz ka winam pawisām truhkst zihnās un darba zilweka ihpashibu. Sewi paschā winsch pahrdsihwo wifās schaubas, schapes un ismifumu. Bes schaubām, wina garigo krisi paweizina launa fifikka flimiba, aifuras winam jafalimst un janobeidsas ahrprahā.

Utkahrtoti jausfwer, ka Poruks ir latweeschu rakstneezibas jaunromantiku un galu galā ari wifās latweeschu idealistiskās inteligenzes raksturigakais tips. Winā un wina dsejā atspogulojas wina schkiras idejiskā krise. Tur redsam dsihwes attihstibas fagrautās wehrtibas grimstam un mirstoschus idealus aisejam; redsam tur ari nespehzigu twarstischanos pehz jauna, wehl nekaidri nojaušta. Bet kamehr dsihwē jaunais posms pamasām isaug un nostiprinaš us wezā, tomehr atfewischkam indiwidam jafalimst fawā nespehkā. Dsejneekam fawa muhscha ihfā sprihdi un konzentretā weidā japahrdsihwo wefela laikmeta un wefelas schkiras tragisms. Naw brihnumš, ka winsch faksimst sem schi floga. Somehr ar wifu fawu flimigi juhteligo dwehfeli, ar wifu fawu wahrgo zilwezisko dabu Poruks ir neshalihdsinami dsilaks un spehzigaks mahflineekš, nelā wifa ta dsejneeku plejade, kas winu wehlf isdaudšina par fawu ziltš tehwu un til labprahht weetā un neweetā us winu atfauzas. Winam ir weena ihpashiba, kuras truhkst wina pehztettschu leelakai dalai. Winsch ir pateefs fawos meklejumos, fawās schaubās un nespehkā. Dsili dwehseles pahrdsihwojumi bes kahdeem tragiskeem schesteem un atteerislām posām attehlojas wina dsejā — tapehz ta til pahrleezinofcha un wehrtiga. Sapnotajs romantikis, Poruks wifu muhschu paleef weentulis, neweenas fabeedribas dalas fewischki neatfihšs un neaplaimotš. Dsejā un dsihwē winsch ir noteiktš indiwidualistš, fewi noslehdses un atturigs, truhkuma un wifadu nedeenu spaidits. Weenigais ihstais latweeschu defadents, pilnigs pretstats teem, kas til flaki kleeđs par fawu dwehseles weentulibu un indiwidualo lepnumu, un tomehr dsihwē sin ehrti peemehrotees un fildi eerihfotees.

Poruks ir latweeschu leelakais mihlestibas dsejneekš. Ja winu daudsfahrt peelihdsinam Heinem, tad weenmehr japatur azis leelā starpiba starp wineem abeem. Heine ir tilpat leelš dsejneekš, kā artistš. Winsch beeschi tikai rotalojas, beeschi paleef zinikš, fmejas flalus peedausigūs fmeeklus. Poruks, turpreti, nepasihst satiras; tikai apfkaidrotš, flumju zaurauštš humors wina dabā. Winsch naw zihnitajs, bet tikai wehrotajs un tehlotajs. Wina dseja un labakee profas darbi aifrauj ar fawu isjuhtas dsilumu, ahrfahrtigo weentahrschibu un pahrleezinofschu pateefigumu. Winsch nemeklē nekahdas jaunās, pahrsteidsoschas formas, bet bes kautreschanās leeto tos paschus wezu wezōš isteekmes lihdsellus, sinadams un jusdams, ka tos zaurpluhst un dsihwina wina dwehseles bagatais faturš. Poruka mihlestibas dseja ir tilka, kautra un atturiga — tapehz wina til mihla nefamaitatai latweeschu jaunatnei.

Wisi Poruka darbi nestahw weenadā augstumā — tas it fewischki fakams par wina stahsteem. Jau no ta, kas augschā teiktš par wina dseju, buhs saprotams, ka par stila meisterdarbeem ari wina labakee tehlojumi naw flaitami. Bet truhkumā winsch beeschi rakstijis weentahrschi naudas deht; un tapehz starp wina stahsteem, it ihpashchi garajeem, ari daudš pawirfchu un mahflineezifki maswehrtigu.

Jaunromantiki

Romantismu un jaunromantismu kà fewischi pafauls atsinu un mahkflaš ufflatu latweeschu dairakstneezibà newar atrast. Turpmatàs nodalàs apluhfojamoš dsejneekus weeno tàs daschadàs romantisma tendenzes, turas pawiršchi un nekaidri apšihmetas redsam šchi wirseena teoretiku rakstos. Somehr latweeschu jaunromantiki nu nebuht naw tahdi romantikas filosofi, waj dsejneeki-intuitisti, kas nerekinas ar ahrejàs dšihwes eespaideem, kas šawà dwehšelè nogrimušchi isleeto realo apfahrtni tikai šawu pašču eesšejo juhtu un jušmu pluhšmes projezejumeem, atehleem un simboleem. Redšejàm jau, ka realàs dšihwes apstahli sinamà mehrà eewiršija latweeschu jaunromantisko individualismu un defadenzi, glušchi tàpat, kà wini eerosina furu katru jaunu rakstneezibas wirseenu. Sozialee apstahli un politiškee notikumi lihds pat beidsamam laikam spehziigi eespaido jaunromantikus, šabihdidami winus daschadàs grupàs un nowirseenos. Romantiki ir tikpat šajuhtigi pret šawas apfahrtnes eespaideem, kà realisti un jaunrealisti. Winus no šcheem pehdejeem nenoschkir wis pilniga neatariba no šabeedriškàs dšihwes un no flehgtiba šawà individualajà juhtu pafaulè, bet gan tas ihpatnejais weids, kà wini reagè uf šcheem ahrejàs dšihwes eespaideem un tad ta tendenze, kas winus šaista pee zitàm šabeedriškàm šchiram kà realistus. Latweeschu jaunromantisms naw ari nekahds špilgti norobeshots wirseens. Gandrihs itweena šchi wirseena dsejneeka darbos ir usejami ari nepahrprotami realisma waj nazionalisma elementi, reisem pat rupji naturalisma furogati — tàpat kà daschus špilgtus jaunromantisma wilzeenus warejàm šasihmet noteikti realistiškà latweeschu dšejà. Somehr romantiskàs tendenzes ir pahrswarà, un pehz tam mehs ari nowellkam šchi wirseena apjomu.

Nawa ari zitadi domajams: weena laikmeta un wina dšihwes israditeem, šcheetami pretišcheem rakstneezibas wirseeneem allasch peemiht dauds kas topejš. Nemeen latweeschu rakstneezibà, bet wišur un wišos laikos tas tà bijis. Wirseenu ihpatnejàs, raksturigi atšchkiroschàs ihpašchibas buhs redsamas jau no wina lihdstekus apškateem. Se wairak no šwara šinat, kà, peemehràm, latweeschu jaunromantisms atšchiras no wezà, kura dabiskais mantineeks un turpinatajš wišch ir. Kà šhajà romantisma tahlatajà pošmà usglabatas wezàs tradizijas, tahdi pahrweidi tajos notikuschees un tahdus jauneeguwumus wišch zel gaismà.

Se wišpirms jausšwer, ka jaunajà wirseenaš mas wairš palizees no wezà galwenàs, zaur un zauri reakzionaràs teekšmes — atpakal išlawetà špošhà tautas pagahtnè. Šan jaunromantikus no šabeedriškajeem realisteem faturà šchir dšila plaifa, bet ta ir ufflatos par šabeedriško šchiru šawštarpejàm

zihnām, par tautas nahlotni un par rakstneeka un rakstneezibas usdewumeem tagadneš dsihwē. No wezajeem tautiskajeem romantikeem=didaktikeem un tautas praktiskeem waditajeem jaunromantiku leelais wairums wispiltgati atšķiras ar to, ka wini zensčas buht noteikti individualisti un pasihstamās tihrās mahkslas kultiwetaji. Jaunromantiku wairakumā tikpat kā naw wairs fasihmejams wezā tautiski-fabeedriklā romantika tips. Sinamu weenadibu abi romantisma posmi usrahda atteezibā pret semneezisko tehlojuma pasauli un atkaribā no sweschtautu idejiskām un literariskām strahwām. Somehr ari šhe redsama stipra atšķiriba. Šif rupju pakaldarinajumu, kahds, peemehrām, ir Pumpura „Imanta“ Rifferta „Barbarosam“, jaunromantismā newar atrast. Lai ari sweschee eespaidi te pahraf beeschi usejami un drošchi usrahdami, tomehr tee ir sinamā mehrā mahkslineeziski asimileti; daudskahrt tee ismanami tikai kā neapfinats aisguwums, ne kā tihšchs aistapinajums un latwiskš tulkojums. War ari fazit, ka daschu latweeschu jaunromantiku atkariba no swescheem paraugeem ir wairak idejiska un filosofiska, wairak pasaulē usflatu nokrahšā, nekā paščas dsejas tendenzē un ispaufmes weidos. Schajā sinā starp pehdejā laika jaunromantikeem un winu preeščtetscheem detadenteem leela starpiba. Tagadejā jaunromantisma stiprā puse ir wina spiltgatais individualisms. Starp jaunromantikeem ir dsejneeki ar spehzigu talantu, un dsejneeki ar loti aprobeschotām mahkslineeku spehjam; pa starpām gadas ari weenkahršchi kompilatori, imitatori, diletanti wahrda wisplachalajā nosihmē. Bet wisi wini zensčas iskopt sawas leelakās waj mafakās spehjas sawā ihpatnejā weidā, isweidot sawa pašcha patstahwigu dsejneeka perfonibu. Kam šchahdai perfonibai pat nepeezeeschamo pamatu truhkst, tee, mafakais, nopuhlas wifu aisguhto isteikt pašcha isgudrotā un kombinētā formā, un nereti fasneeds tahdu wirtuositates pilnibu, ka imitaziju gruhti atšķirt no ihstas dsejas. Satura plachuma un ideju dsiluma jaunromantiku dsejai truhkst. Ša ir momenta juhtonas, azumirklā juhsmu lirika, nazionalas tendenzes un mistisku jau smu ispaufme. Jaunromantikas galwenā juhtona ir nemeers ar azumirkli un tagadni, pa leelakai dafai nenoteikts un massaprotams, beeschi ween ari dsejneeka pašcha dsilaki neisprastis un neapshmets. Ša ir isfmalzinatu, wahrigu nerwu un juhteligas dwehseles dseja. Ahrpasaule ir steidšigas traufsmes un rupja trofšchna pilna, ta aisklar wahrigos nerwus un pateesi waj eedomati flimigās dwehseles. Un ja wini kur dsejo par meera jaukumu un baudu, tad ari tur daudskahrt dsirdas zauri atslahbums, fagurums un wahrgums. Šahda dsejneeka buhtnei gruhti turetees us tā fauktā selta widus zela, ta fwaidas starp galejeem ekstremeem. No nemeera, no spehja azumirklā sawilnojuma wina kriht teeschi fnaudā un fapnos. Šapni ir wifu romantiku ilgotais stahwoflis. Šapnis ir paščas romantikas galwenā dala. No nomoda nemeers dsenajis, kas wairijees no ihstenibas fahpigeem fahreeneem, kam fmeldsošchas schehlas par nefasneegto waj saudeto, tas aismirstas fapnos. Bet ari pehz ta garakā fapna nahf atmoda un lihds ar to atkal mostas ilgas pehz fapnos flatitā brihnumflaitā un pasaulē neaifneedsamā. Ilgas pehz tāš pašchas Hardenberga tehlotas silās puķes, „furu neweena zilwela ašs wehl naw flatijuse, bet furas fmaršchas wifa pasaulē pilna“. Jaunromantiku ilgas ir sawadas fareschgitas dabas. Tur ismanama azumirkleem usleesmojofcha tiziba un farsts faspars, un atkal tikpat ahtrs atslahbums, beszeribas nogurums un ismifums. Šajuhfma naw ilgstošcha un tapehz neleekas ari dsila, wisi mellejumi apraustiti un massafarigi. Dsejneeks pats nojausch fapnos un eedomā flatitās silās puķes nerealitati; wisfartakam fajuhfmas

azumirklim zauri auschas ſchaubas par ſawu teeſmju ſekmibu. Romantiki klišt uš wiſam puſem, pa ſawu zelu katrs meklē ſawadi ſtatito brihnumpukt, neſſaitamaš reiſeš atmaldas atpakał uš tām paſchām eemihām pehdām un ſtumst weenmehr. Stumju melancholija eetin wiſu jaunromantiſko dseju. Bet aiš ſchi plihwura wina allasch bagata ar dsejiſku eedwehſmu, indiuiduali iſſkanotām juhtām un ſmalķi noſkanotām juhſmām. Un, pahr wiſam leetām, ar mahķlineeziski-techniſku wirtuoſitati un daſchadigām formaš modulazijām. Rā iſſmalzinataš formaš wirſeenam jaunromantiſmam ſawa dabikla un pee tam redſama weeta latweeſchu rakſtneezibaš attihſtibaš gaitā.

To nebuht newar ſazit par jaunromantiſma proſaš tehlojumeem. Taiſni par tehlojumeem jaapſihmē wina proſaš darbi, jo par ſtahſtu, noweli waj romanu wahrda ihſtā noſihmē tur runat newaram. Jaaiſrahda, ka plaſchakaš proſaš iſteikmeš formaš jaunromantikeem naw pa ſpehķam. Taš weegli ſaprotamaš, ja eedomajam, ka ſchee leela ſtila proſaš tehlojumi praſaš zeeſchu ſafaru ar realo aplahrtni un dſihwi wiſpahr, praſaš ari dſilaku idejiſku aptwaru un epiſķa tehlojuma weiķmi, bet jaunromantiki weenmehr peld tiķai ſubjektivaš juhſmaš pluhdoš un intereſejaš weenigi par ſawa paſcha indiuidualajām ſajuhtām. Realistiſķi-idejiſķoš darboš nepeezeſchamaš eedomāš un eejuhtaš ſpehķaš ſweſchoš tehloš un tipoš wineem pawiſām truhķſt. Winu mahķlineeziski tehlojuma ſfera ir ahrſahrtigi eerobeschoa un ſchaura. Dſihwe un paſaule wineem apjauschama tiķai tiķtahlu, zil ta eetilpſt ſubjektivu iſſuhtu mikroſomā. Tā wiſš jaunromantiſmš ihſtenibā ir tiķai lirika dseja. Schajā ſinā wiſch ir ahrſahrtigi weenpuſiģš, ſaſchaurina rakſtneezibu un noſtano to waj pehž weena weeniga, liriska motiwa. Jaunromantiķu proſaš darbi, ar nedaudſeem iſnehmumeem, ir tiķai proſaš ſurogati, iſpluhduſe un tapehž nepeewilziga lirika. Labakajā gadijumā tee ir dsejiſķi tehlojumi un ſimboliſtiſķaš alegorijaš, paſiſtamaiš lirikaš un proſaš ſtarpweidš, maſwehrtiģš ķā wiſaš neſtaidrāš un nenoteiktāš mahķlſaš iſteikmeš formaš. Sliķtaķajoš gadijumoš jaunromantiķu ſtahſtoš dſihweš weela nedabiķi ſajauķta literariſķu aiſguwumu elementeem, zilweķi mahķſloti, drihſaķ marioneteš waj karikaturāš nekā dſihwi zilweķi. Taš it ſewiſchķi redſamaš jaunromantiſķajā dramā. Raut zil mahķlſaš wehrtibaš tur dsejiſķajeem ſimboliſķeem tehlojumeem. Bet kur ta mehģina eewirſiteeš realaš dramaš eelolā, tur rodāš nezeſchamaš ſamahķflojumi un pahrſpihlejumi. Jaunromantiſmš ir peewilziģš ſubjektivaš lirikaš paſaulē. Epiſķu un dramatiſķu ſpehķu ritinoſchaš ſabeedriſķaš dſihweš un ideju paſaulē wiſch paleeķ newariģš.

Jaunromantiki-nazionalisti

Utis Keninšch

Utis Keninšch (1874) noteikti un neſchaubami eeſahķ ķā Needraš epigonis. Bet ſewi nodſilinadameeš — wiſch pamaſām attihſtaš par ihſtu nazionaliſķu un ihpatneju dsejneeku. Keninu eekuſtina dſila ſajuhſma par atmodaš laika zenſoneem. Dſimtene, tauta, bahra behrni—pee teem Keninšch eekano ſawu dsejneeka instrumentu. No needriſķaš retorikaš winu paſargā ſmalķjuhtigaš lirika talantiš. Taš nelauj nogrimt jaunnazionalisma ſenti-

mentalitates pluhsmè, tas speesch wehrigati luhkotees, intensiwat just, konzen-tretat tehlot. Tà Reninsch wehro, issjuht un tehlo sawu mihlo dsimteni. Sehrdeene, nomalas behrns wina. Winas augums weenkahrfschs un fihfs, weenkahrfscha winaš rota — baltas eewas un dseltenas wisbules. Sehđ wina sem eewas un gaida sawu jaunekli-seedoni. Peefufis, nobahlis winsch atnahf no tahlàm skaištàm semèm, glahsta sehrdeeni, dser winaš skumjos skuhpsteenus un mirst. Mihlà dsimtene mas reds faulites, no jaunàm deenàm ta jau nihfufe asaràs un swefchu lungu darbos. Rwehloscha wihna un isbaudas leesmu wina nepasihst. Mihlfehri, faldàs ilgàs wina dseed, bet gawilu dseefmu wina nepasihst. Sihlu, peletu un nospeestu Reninsch reds sawu dsimteni un wifu kas winà. Sweschneekam sche naw to meklet. Tas nesaprastu ne latweescha ne wina dsimtenes dabu, nefa neredsetu, pee ka eesilt dsejiskà fajuhsma. Bet ihsti latwisfa dwehfele war nogrimt nabadfigàs seemetneeziflàs dabas skumji-wehsà dailumà un iszelt to dsejas apstaros. Reninsch paleef par skumjà seedona dsejneeku. Jgada nahf schis seedonis us dsimteni. Zilweks un seme, faule un pumpuri, wišs pehz garàs seemas fmaida seedonim preti un gaida wina glahstu. Dsejneeks luhfojas, fà seemelim noplisht kneega swahrki un isschëihst ledus kurpes un fà wehl mirstot winsch launi nirgajas par ubadfinu, kas pakriht seedonim us zela un nobeidsas. Dsejneeka ftats nogreeschas us atstahteem un nelaimigeem, un neaismirst atgahdinat seedonim, lai ari teem atnes laimi. Zitreis winsch nowehrfchas no zilweka, no wina preefeem un behdàm; reds titai seedoni dabà. Tas laifchas fà brihnifchs putns gaischfaleem, eewseedu rotateem, ikrihtus paradiseš gaismas rafà masgateem spahrneem. No spahrnu galeem kuhst un pil staru lahfes, if no wehzeena semè pluhst smarschu dwehsmas. Un zitreis winsch seedu reiboni sehđ pee sawas aismigufchas lihgawas un karsti kaislu skuhpstu pluhdi us azumirkli noskalo skumjas no firds. Bet tad winsch ir atfal, fur balto eewu un fihkalfschnu ehndà wilnifchi fnausch swehtrihta dušu. Klaufas, fà lehna puhsmina modina seedaino sahli un garàs upmalas smilgas, un aifflid tahlu fà fapnis. Winsch klaufas un gaida, kad ta atfal nahfs, waj ari wina flimajàs nemeera kruhtis nefis swehtrihtu. Wehsma pehz wehsmas nahf, faulstari wis, titai dsejneeka firdi mahz naktsdomas, ta falfst un fahp.

Reninsch tif dsili ispratis latwisfi-ihpatnejas dabas sawado skaištumu, fà neweens zits stary latweeschu dsejneekem. Wina fajuhtas tif daschadi weenotas, dalitas, noskanotàs, wina fantafijas ftats tif asinats, wina nojaudas tif isfmalzinati juhtigas, fa winu eeweidoschanai pilnigà mahkflas formà nepeeteef walodà patlaban esofchu, leetotu lihdseltu. Winsch nodsilinas latweeschu walodas buhtibà, kombinè un rada jaunus wahrduš un jaunus formas, kas sawufahrt eerosfina jaunus fajuhtas un nojehgumus. Latwisfà frahfa arweemu pamatiga un noteikta. Latwisfà juhta no laifa gala bijufe flegmatifki weengabala un weenmuka. Latwisfà isteikfme lihds laifa galam palikufe primitiwi peleka. Reninsch it ihpafchi rada jaunus faliktenu wahrduš leetu, laifa, weetas, ihpafchibu apfihmeschanai. Sihkalfschni, baltseedi, smarsch-roseš, mihfstputas ir preefchmeta un no wina neschiramàs, raksturojofchàs, wina ihsteni par preefchmetu darofchàs ihpafchibas apfihmejumu saweenojums weenà wahrđà, fur agraf wajadseja leetot wefelu teifumu. Un isfopta walodas fajuhta ismana, fa dsejà, fur fajuhta rada wahrdu un wahrds fajuhtu, schis weenkopus apfihmejums eerosfina zitadu nojehgumu, nekà agrafais dalitais. Silbsihdri, skumjskumji, mihlfehri, tahltafli — scheemlihdfigi wahrđi un wina weeta Renina isteikfme apfihmè juhtu un ihpafchibu nianfes, lihds tam wehl

nedſirdetas latweeſchu dſejā. Se eeſtanaſ nepahrprotama jaunromantika. Ji wezromantikaſ juhtu un juhſmu, krahſu un ſkanu chaotiſkā pluhduma wina iſdſimſt iſpatneji ſtatitāſ gleſnāſ un weegli weidotōſ tehloſ. Kenina dſeja ir nepahrtraukta gleſnu rinda. Wiſſ te ſtatitſ, dabā waj redſigā fantaſijā nowehrotſ. Wiſſ wina uſtwerſtaſ un atſpulgotaſ neſ tipikſu perſonibaſ, tā tad ſimboliſma ſihmi. Keninſch ſawaſ dſejaſ labakajā dalā ir ſubjektiwatſ tā jebkurſch zitſ no latweeſchu rakſneeteem. Sawāſ iſpatnejaſ ſpehjaſ winſch attihſta ſtaigadamaſ pa klaſiſko un moderni klaſiſko zittautu liriku, mahzidameeſ pee Anneteſ Droſteſ, Martina Greiſa, Karla Buſeſ, Jbſena, Rapiſardi. Pee teem iſſmalzinadamaſ ſawu ſtatichanaſ, iſjuſchanaſ un iſteikſmeſ ſpehju, winſch iſwairāſ diletantu rakſturigai nelaimēi, nepaleeſ par ſſolenu-pakaldarinataju, bet patura ſawu latwiſko iſpatnejibu. Winſch iſſargaſ no jaunnazionaliſma ſalkanuma, palikdamaſ nazionalſ dſejneekſ wahrda labakajā noſihmē. Wina dwehſeleſ pahrſmalzinatām wibracijām weetweetaſ itā dekadentiſka noſkana, tomehr dekadentiſkee iſſpihlejumi un beſgarſchiba wina dſejā reti atrodami.

Kenina dſejolu krahjumam ſihmigſ wirſrakſtſ: „Potrimpa ſemē“ („dſeeſmaſ un dſejojumi pa 15 gadeem“, 1914). Utminoteeſ augſchejoſ rakſturojumuſ waretu domat, ka Kenina pirmā laika dſejai drihſat peederetoſ aſſihmejumſ: Pikola ſemē. Ja wirſrakſtſ tahdejadi groſitſ, tad jau noprotamaſ, ka pa peeſpadſmit gadeem buhſ pahrgroſijujeſ ari dſejneeka paſcha eeſſchejā buhtiba. Bateeſchām redſam, ka no pirmajeem dſejoleem gandrihſ neweeſſ naw krahjumā uſnemtſ nepahrgroſitſ un nepahrſtrahdatſ. Ne tiſ ween iſteikſmē un formā, bet ari juhtu un domu ſaturā. Tā, peem., 1898 g. ſwehtrihta apdſejojumā Keninam ir ſlimāſ nemeera kruhtitſ, ſirdi mahz naſtſdomaſ, ta ſaſti un ſahp. Wiſam dſejolim druhma ſahpju un nemeera noſkana. 1913 g. ſwehtrihta no wiſa ta wairſ ne ſihmeſ. Wiſſ nemeerſ, ſlimumuſ un ſahpeſ iſſtrihpotſ, un ta weeta eeraſtitiſ reiboniſ, ſmeekli un dſila tihſſme. Dſihweſ wahrguma, dekadentiſkāſ peeſkanaſ pilnāſ dſejoliſ pahrwehrtēeſ par paſchapeerinata dabāſ jaukuma zeenitaja ſwehtrihta baudaſ iſpauſmi. Tahdā wirſeenā wiſi pahrgroſijumi Kenina dſejā. See atrodāſ zeeſchā ſatarā ar dſejneeka paſcha dſihweſ un pſicheſ pahrweidoſchanoſ. Birſſrewoluzijaſ laika ſkumjoſ dſejoluſ rakſtija dſihweſ un apſahrtneſ neapmeerinatſ, ſmagāſ nojauſmaſ un gaidu pilnſ dſejneekſ, nabaga inteliſgentſ pahrſmalzinateem nerweem, ſlimu ſirdi un dreboſchi weeglu fantaſiju. Tagad dſejo materiali nodroſchinatſ, paſchapeerinatſ dſejneekſ, tura dſihweſ iſjuhta un dabāſ baudā naw wairſ weetaſ nekahdam peſimiſmam. Tapehž „Potrimpa ſemeſ“ pehdejā laika dſeja ar ſpehziſgeem maſchora toneem pahrſtan ſahkuma maigi-ſehrāſ minora ſkanaſ. Dſejneeka gaiſchā tagadne atſpeeſch pee malaſ peleko pagahini. No eſtetiſka weedokla raugoteeſ, newar ſazit, ka Kenina jaunakā laika dſeja ſtahwetu augſtaſ par agrako. Se ir pahraſ daudiſ patoſa, weetaſ pat retorikaſ, weetumiſ tahda tā taiſita dioniſiſka ſajuſhma, mahſſlotſ ſaſparaſ un wiſadaſ baudāſ ſlaweſchana. Reiſem Keninſch pat paſeminaſ lihdiſ goda meelaſtu un aluſ kauſa dſeeſmineeka lihmenim.

Jaunafajoſ dſejoloſ noteiktaki iſpauſchaſ ari Kenina nazionaliſmſ. Taſ naw ween ſinamā iſpatnejā dſejikſkaſ ſtatichanaſ, iſjuhtaſ un tehlojuma weidā. Keninſch ir noteiktſ nazionaliſtiſ ari pehž ſawaſ ſabeedriſkāſ pahrlēezibaſ, tapehž wiſā wina dſejā iſmanamaſ neween tautiſkāſ teekſmeſ, bet ari nazionala taktika. Winſch labpraht dſejo par nazionaleem idealeem un

nazionaleem zenfoneem. Wīnsch mehgina „latwīstas domas un meldijas tautu muhschibas kamolā wehrpt“. Kad programa pahrmahz dsejisko inspi-raziju, tad Keninam paspruht tihri profaiski eewadrakstu teizeeni (peemehram: „jo gataws mums nefas naw mantojams“). Bet tamlihdstigi negatiwi elementi atrodami tikai Kenina dsejoku wismasata dalā. Wīfs pahrejais ir ihpatneja un wehrtiga dseja. Ap tautu un dsimteni ween wijās Kenina romantika. Uis wina dsejiskās domas darbības, zauri wina isjuhtas pluhfmei, pahri wina tehlojuma gaitai ismanami dsilas dsimtenes mihlestības motiwi. Wina fapni faistas ap tautu un dsimteni. Un ja wīnsch eet meklet, „kur laimpuke silā man seed“, tad ari ta winam wajadstiga tadehi, ka „kam rokās ta teef, tas swefchs fawai tautai nepaleef“. Kenina romantikas teefsmēm tā tad ir kahds noteikts mehrkīs ahprus fewis; ar to wīnsch galwenā kahrtā atschēiras no pahrejeem latweeschu jaunromantikeem. War fazit, ar to wīnsch nodroschina few ihpaschu weetu latweeschu labako dsejneeku starpā. Un lai ari wina lirikas pluhfme mehrkim tuwojotees neteef arweenu straujaka un skanigata tā no kalna skrejofchs strauts, lai ari wina dsejas zentrīs wifu ap fewi nefatura weenadā ritmiskā pluhsmē, nefaweeno tā magnets wīfas shtakās fastahwdalās weenā wefelā kopumā, tomehr tā kahrtā atblahsmā spulgo wīfi Kenina dsejas atfewischke swirgsdi. Romantika mehrkīs jau pehz fawas dabas newar buht noteikts un skaidri apsinats; ari tas ir wairak tikai mehrka ilustija, eedomas un fapnis. Tomehr, kad Kenīnsch no tahla un welta mellejuma atgreeschas mahjās un nogrimst fawas firds weentulibā („tawa debefs, tawa pekle tawas dwehles dsilumos“), ari tur wīnsch ir fawas tautas aishējā, un dsimtene tā mahmina paijā wina waigus.

Kenina romantiskais mellejums eet pa schauras aishiruschas, seedoscheem eewu krummeem aishauguschas upites leju. Dauds skaištu momentu tur lihds ar winu pahrsihwojam. Kenīnsch ir waj wīstirsnigalais un intimatais latwīstas dabas dsejneeks; bes leeliskām mainām, bes spilgteem weida un krahfu kontrasteem, peleta, shtka un seemas wahrdsinata, tomehr fawos shtkumos peewilziga daba attehlojas Kenina dsejā. Kenīnsch ir ihstīs tautisks dsejneeks. Tautas dabas, wehstures, teiku un dsejas pawedeeneem stihgots wina instruments, tapehz winam til labprahht wedas baladu ihpatnejā melodija. Atfewischku baladu Keninam naw dauds; bet baladas noslanas dsirdamas daudsoš wina dsejološ.

Kenīnsch ir tautisks dsejneeks, tomehr ne ihstīs tautas dsejneeks. Tautai Kenina dseja par ismalzinatu, war ari fazit, par sklimigu un wahrgu. Tautiski inteligentā jaunatne wislabak fapratīs Kenina romantiku. Ta warēs winam sekot wina fapnos un silās pukes mellejumā, lihds ar winu nogurt un skumt, us azumirkli aismirstees besbehdigā preekā un kwehlofchā mihlas baudā un atfal shtgt fchrā resignazijā. Masleetin afekteta fajuhsma, masleetin patofa, un wīszauri un wīfur pahri tam newiltota skumja, tā no dwehfeles dsiteem uhdeneem isgarojufe migla — ta Kenina romantikai peeschēir wīnas raksturigo nokrahfu. Tahdi dsejoki, tā „Mana dsimtene“, „Laischas seedonis“, „Uis loga nowuhfchas tumsa“, „Schrās“, „Mahminai“ eenem ihpatneju, neaishildamu weetu latweeschu lirikā un iszel Uti Keninu stary pascheem spilgtatajeem latweeschu jaunromantiskajeem lirikeem.

Jahnīs Akuraters

Kedsejam jau ta Jahnīs Akuraters (1875) eefahf tā raksturigs peektā gada preekshawakara dsejneeks un rakstneeks un pehz tam darbojas lihdsi

dekadentu un „Galkſcha“ grupās. Tē ir etapa punkti ſewismellejuma gaitā, ſabeedriſka klainojuma un literariſta mahzeļa gadi. Uſſewiſchſkai Ukuratera monografijai ari ſchi laiĳmeta darbi nepezeſchami wina dſejneeka perſonibaſ ispratai, wina literariſtās ſejaſ noſſaidrojumam: wina mahſſlineeka dabas rakſturigakee wilzeeni jau tajos iſmanami. Wiſpahreĳā rakſtneezibas wehſturē no teem maſ kaſ atſihmejamaſ. Tāpat wina rewoluzionarāſ kà antirewoluzionarāſ prolaſ darbi un poemāſ eſtetiski deeſgan maſwehrtigaſ ar ſawu pahrſpilgto tendenzi, nezeſchamo retoriku un pilnigu mahſſlineezija noſwara truhkumu. Uli wiſa ta gan lihds paſcham pehdejam laiĳam zeſch wina dſeja; bet tomehr tajā wina talantſ inſtinktiwi wairāſ no fairinoſchām pahrmehribām un beeſchi ween rada ihpatnejuſ, pāleekamuſ mahſſlaſ darbuſ. Kā wiſi jaunromantiki, Ukuraters ir noteikti lirikiſ dſejneekiſ. Wiſāſ tajāſ rakſtneezibas noſarēſ, kurāſ wiſch ſtrahdajiſ, lirikaſ ſmalkee gleſnu meti wiſulo zauri reiſēm rupjeem un nepeeſkanoteem audeem; wiņu wehrtiba ſtahw teeſchā ſamehrā ar to, ziſ ſpilgta winoſ ſchi lirikaſ wiſma.

Jau pirmajā dſejolu krahjumā („Swaigſchņu nakſ“, 1905) Ukurateram paſaule ir kluſa, miruſe un tumſcha. Bet pahr to pazelaſ leela debēſ, pilna ſwaigſchņu un gaiſmaſ. Wehſee kalni un eelejaſ, wiſa ſeme luhtojaſ augſchā uſ ſwaigſnēm. Bet weena ſwaigſne ir ari dſejneeka krukſiſ. Wina ſirdſ, ta grib ſkaiſtuma un ſkaidribaſ; ta nedſiſiſ, jo kamehr ir tumſa, ſpihdēſ ari ſwaigſneſ. Te jau weeglaſ waj ſpilgtat iſmanami wiſi Ukuratera dſejikſtāſ juhſmaſ elementi un wināſ rakſturigaſ teekmeſ. Sahpju pilnſ nemeerſ ar dſihweſ tumſu un nekreetnibu. Sapni un ilgāſ, kaſ zel augſchup uſ idealu ſwaigſnēm. Un neſpehſiſ, aiſ kura jaſlihgſt atpaĳat un jano-grimſt ſawaſ dwehſeeleſ weentulibā. — Otraiſ krahjumſ („Seemeloſ“, 1906) ne ſaturā ne formā neko neatſchēiraſ no pirmā. Ta pate nebeidſamā ſloga ſajuhta, naidſ un reebumſ pret ſemeſ ſchauribu un tuſchumu, ilgāſ pehĳ wehtraſ, ziħnaſ un briħwibaſ, pehĳ tahlāſ ſapnu ſemeſ un zilweka pilnibaſ. Pluhſtoſchi-putojoſcha lirika juhſma klichſt pahri kà roſchainſ mah-toniſ, kurſch patſ ihſti neapjauſch, no kureeneſ nahſ, uſ kureeni eet. Peewell uſmanibu ar ſawām fantaſtiſki ſapluzinatām formām, ſpilgtām krahſām apſchilbina ažiſ un iſklichſt. Tomehr gadaſ ari dſejoli, kuroſ pahrlēezinoſchaki iſpauſchāſ teekſme atraſiteeſ no ſemeſ weelām, iſpeldet lauĳā no iſdeenāſ pluhdeem un dſeefmā pazelteeſ pret ſauli. Žitoſ attal eeſtanaſ ſajuħma par reteem ſkaiſteem azumirkleem — tāſ dionifiſkāſ azumirkla baudaſ un laimeſ žildinaſchana, kura pilnigu iſſkanu aiſſneediſ Ukuratera wehlaĳā dſeĳā. — Manami ſpilgtaki ta ſkan jau aboſ nahſoſchoſ krahjumōſ (Beſ ſweħtnizaſ“, 1907 un „Aſtraſ“, 1909). Dſejneekiſ itkā maſleet apwaldijiſ ſawu naidu pret rupjo materialitiſko apſahrtni un tāpat ſawaſ teekmeſ ſwaigſchnotā iſplatiĳumā, mehĳina atraſt peeturu daileſ un laimeſ azumirkli. Beeſchaki eeſtanaſ dſihweſ preekiſ un lihĳſme par ſemeſ ſweħtibu. Žitadi ſchee dſejoli maſ atſchēiraſ no eepreeſchejeem. Taſ patſ ſkrejoſchais juħmu wirpuliſ, ta pate ſkanochā wiſmainā fraſchainiba, tāſ paſchāſ ſkaiſtu gleſnu wirkneſ, beeſchi ween beſ weenojoſcha ſatura un eſtetika noſſanojuma. — Manami kluſatſ, intimatſ un lihds ar to ari dſilakſ Ukuraters ir ſawāſ pehdeĳāſ ſchi laiĳa elegijiāſ un ſonatēſ („Si r d ſ w a r ā, 1909—1911). Te wiſch leekāſ jau wairat apjaudiſ ſawu dſejneeka dabu, apſinaſ kà ſweſchneekiſ ſtarp laudim; palahweeſ ſawaſ ſirdſ warai wiſch juħt, ka kaut kur wiņu miħlē, kaut kur lauĳi ſeed, kaut kur dſihweſ ſtundaſ dſeed kà ſkaiſtaſ waideloteſ. Sihmiĳſ jau ir ſchiſ kaut kur. Ta naw tiħſcha waitiſchanaſ

no noteikta norahdijuma, tas naw ari dsejists sčests, furam pahrwilft noslehpmainibas plihwuri wisam ilgām un sapneem. Romantika dwehsele schuhpojas pate sawu juhsmu un jausmu pluhsmē. Winai reebj wiš noteiktee zeli un redsami mehrki. Dsihwiba, dailums, sapni, saule — tas naw ne zelsch, ne ari mehrkis; tee ir tās pašchas eefšchejās juhsmas mainigee wilni, kas izželas un izžet winu, plof un atkal želas.

Plaschu un raksturigu eefstatu Akuratera dsejas buhtibā atwer wina leelais krahhjums: „Deenu preeks“, 1920. Taja fatopoti 1912—1918 g. rakstitti dsejoli, furi mums rahda pilnigi isweidojuschos dsejneeku ar wina ihpatnejo feju, kas neaismirstas ari wisā leelajā latweefchu jaunromantisko dsejneeku pulkā. Nepahrprotami redsams, ka winsch fewischki isteiksmē stipri progrefejis. Labaf winam padodas sawas pluhstoschās un klistoschās juhsmas uftwert pašchā spehzigatajā azumirkli un eefaiſtit daili weidotā glesnainā formā. Nefalihdsinami wairaf konzentrāzijas un noskanojuma wina spilgtajām glesnām. wairaf plastikas wina dsejisteem tehleem. Ja ari tās wiswairaf tāpat ir tikai saules apspihdetu roschainu waj seltotu mahkomu weeglās formas, winas tomehr beeschi usleefmo tif spilgti, ka eewilno, lai ari tikai uf azumirkli. War manit, ka dsejneeka pašcha eefšchejais faturs tizis plaschaks un dsilaks ar plaschām literāristām studijām un, galwenā fahrtā, ar dsihwes paredsejumeem un eegaumejumeem. Tas wina pehdejos dsejoluš padara ari faturā bagatatus un peewilzigatus. Bet pamatraksturā Akuratera pehdejā laika dseja paleef tahda pate kā pašchā fahkumā. Ir raksturigas ihpaščibas — dsejā tās war ari faukt par nepilhibām — no furām winsch nekad neatswabinafees, tapeh3 ka tās dsili eeaguschas wina dabā. Tas it fewischki redsams tā fauktajos dabas dsejolos, kas ir grahmatas labafā dala. Starp teem ir kahds wasaras dsejolis („Škanoschā biršē“), furam radneeziga gruhti atraft pahrejos Akuratera krahhjumos. Gewehrojams winsch jau kā weens no nedaudsajeem Akuratera mehginajumeem panahkt estetisku eespaidu un eewilnot lasitaja juhsmu ar jaunromantiku eemihleteem walodas musikas lihdselleem. Scho noluhku winsch ari pilnigi fasneeds ar kluši schuhpojofschām jauktām daschadu pantmehru rindām un ar fkanigu un sawā starpā faskanotu wahrdu fastateem. Bet ais wisa ta tomehr redsama Akuratera sikhmīgā teefme, ar furu winsch paleef wisai tuwu wezromantisma mantineekeem. Teefme rikotees krahsām, sawehrt peh3 eefpehjas garakas un kuplakas glesnu wirtnes. Mahkslineezistais noluhks pee tam — radit jo dsilaku eespaidu un spilgtatus dsejistus preefschstatus. Bet schi teefme isnihzina estetiska apswara un pat weenfahrschas logikas spehju. Minetā, momenta fajuhtas dsejoli ir saule, bet ari mehnesis un swaigsnes. Tā tad wisu debefu perspektiwe weenfopus. Bet reifē fajust saules aijas un redset swaigschnu dsijas fapinufchos fudraba mehnestinu, eefpehjamš, warbuht, tikai romantika eefzentristā fantasijā. Lasitaja fantasiju eedsihwinat schahdi nedabiski saweenojumi nespehji. Un ja winsch, scho dihwaino debefu pahrspektiwi azim melledams, dsejola pehdejās rindās wehl isdsirst, ka pailaban lihft ari klušs seedona leetus, kas eedomajams tikai apmahkufschā laikā, kad lauku dabā naw itin neka fkaniga un mirdsoscha, tad winam dabiski pasuhd dsejola eewehrptais pawedeens un jebkura eefpehja eewilnotees lihdsi dsejneeka gribetai juhsmas noskanai.

Schis weens peemehrs raksturo wisu Akuratera dseju. Rā ihsts romantikis winsch dabā un winas daschadās parahdibās melē tikai peefstanigus simbolus sawa pašcha wilnotās dwehseles isteiksmei, ikkatrā preefšchetā rauga faskatit dalu no fewis pašcha. Saulē un swaigsnēs un wisur winsch reds un

mellē tikai sawu sirdi un sēvi. Tā wīšs, ko wīnšch tehlo, rahdās ihpatnejā krahšā, glesnā, waj dsejiskā tehlā, spirtas dšihwibas apgarotš. Dšiki juhtošam, liriskās filosofijas waj panteistiskās pasaules išjuhtās špehjigam dsejneekam dabā ismanamā faules dšihwiba un nerimstoschais nemeers war fazelt sawadi dsejisku mistisku nojaušmi. Bet Ukuraters naw ne filosofšs, ne religiskšs atjaunotajšs, par kahdu to nopuhlas istaitit daschs latweeschu kritiskšs. Kur weenpatišs neapsinas sēvi tikai tā leelaka kopuma waj wīšuma dalu, kur wīnšch šajuhtās pasaules zentrā un smaguma punktā, tur ihstenibā naw weetas nekahdai religiskai waj mistiskai eedwehšmai. Tur ir tikai rasturiga indiwduala romantiskā juhšma. Reti kad Ukuraters pee sawa preešchmeta pakawejas tīf ilgi, zif tas nepezeeschami, lai lasitaja estetiskā redse ušwertu un paturetu wina attehlu waj apweidu. Reti wina pateesā un dšilā juhšma ar tahdu špehku un ilgumu eeflihd lasitaja dwehšelē, ka šazeltu tur radneezigu paleekamu wilnojumu. Wina juhšmas wirpulodamas un plihwodamas aišguhtnēm škreen pari šaulei un šwaigsnēm, rudenim un pawafarim, naktij un deenai, aukai un klusumam, šahpēm, šaiflibai un bešgalibai. Wīša Ukuratera dseja ir sawadaš traufšmes, nerwosa nemeera, ihpatneja kustibas un krahšu patosa pilna. Tur ir krahšu superlatiwi, raibi mainigi krahšu pretstati, špilgtas aiššahktas un aprautas glesnas. Wīšs tas druhšmejas un šajauzas, tā tā atminā paleef tikai nirboschšs wīšchmu juzekliš. Ukuraters ir dšilas eefšchejas eedwešmes, bet nepawīšām ne formas dsejneekšs. Wina romantiskai traufšmei naw šamanama wirseena, wina pluhstoschām šarštam juhšmām naw zentra. Tapehž wina dsejā tīf daušs leeku wahrdu, leeka špilgtuma un škaniguma. Tapehž no wina milšigās dsejolu kopas tikai retaiš paleef atminā. Tas šafaka ari par wina pehdejā laika dsejoleem, kur, tā jau aišrahdītšs, tomehr ismanams leelš šolis uš preešchmu — no išklaidu juhšmām un pahrmehrigi šablihwetām, zitzitu trauzejochām glesnām uš leelatu pšichisku nošwarojumu un formas plastiku. Pee Ukuratera attihštibas pozitiwajeem eeguwwumeem, beš šchaubām, peeškaitams ari tas šaulainaišs preeššs, ta šilā dšihwibas tihšme, kas no wina pehdejās grahmatas štrahwo pahri pirmā laika druhmumam un pešimismam.

War buht, tas tapehž, ka wina dsejiskee šapni šahf konzentretees ap weenu noteiktu motiwn, wina romantiskās traufšmes šahf itkā šašhmet ašim šaredsamu mehrti, Mehš šche domajam nazionalo motiww, kuršch škani dširdams wina pehdejā dseju krahjuma beidsamā dalā. Ta ir Kurfeme, uš kuru dsejneekšs teežas tā nirstoschšs maštšs, un kurai wīnšch seedo weselu škaištu šonetu žilku. Tas ir Bewerinas pilskalns, Burtneeku ešers, Šilais kalns, Gauja un Latgale, ko wīnšch apdseed tā sawadā preekā reibdamš, Tee ir latwju šareiwwi, preešch kuru waronibas pasaules šara wehjeem šchalzot wīnšch noleezas. Leekās, ta ir tā pate nazionalā ideja, kuras eedwehšmetš wīnšch pehdejā laikā keras pee publizista un politika špalwas, ko wehl nesen atpakal tīf wīšai aši nošodija tā dsejneekam nepeederigu eerozi. Tā tad kaut kahdai dšihwes idejai tomehr wajag buht, kas wīšeeem dsejiskeeem šapneem un romantikai peešchirtu apjauschamu šaturu un wīšām romantiskām traufšmēm apšihmetu mehrti. Šaule un šwaignes un wīša bešgaliba tomehr wehrojama un šapnojama tikai uš tās pašchas zeetās semes noštahtees. Še masat no šwara realistiskās kritikās pateesiba, ko apštiprina patš špilgtakaišs un nepeešahpigakaišs štarp latweeschu jaunromantikeem, nolaišdamees šemē no šaweem lidu augštumeem un abām kahjām eestahdamees šawas šchkras dšihwē.

No leelafa swara tas, ka wina pascha dsejā no ta turpmat war gaidit wairaf dsihweš swara, un noteiktaku faturu romantiskajeem sapneem un dfinām.

Ukuratera st a h st i satura nefs neatschiras no wina dsejoleem. Romantiski sapni, mihelestibas juhsma ari te ir waldoschais elementz. Uri formas sinā starpiba naw leela. Kaut kahdas faistofchas fabulas un noskanota stahstijuma te naw. Tikai besgaligas liriskas juhsmu wehrfmas glesnainu tehlojumu wirfnēs. Plastiski weidota zilwefa Ukuratera stahstos neweena nefastopam. Rahdā wahrdā winus ari furo reisi nefauktu, wifos winos weegli usminam to paschu pasihstamo romantika tipu — ihstenibā paschu rakstneeku. Rā lirikā dabu ar winas parahdibām, tā stahstos dsihweš wehrojumuš un zilwefus Ukuraters illeeto tikai preefch ta, lai isteiktu winos sawu perfonigo eefkatu, waj ispaustu zaur wineem sawus sapnus un ilgās. Wina stahstu zilweleem naw meefas un sawa pascha dwehfeles. Tee ir weenadi noskanoti resonatori, tas atbalfo tikai rakstneeka dwehfeli. Tapehz tee uf mata lihdsigi zitš zitam, wifl kopā ahrkahrtigi monotoni un weenmuligi. Ukurateram pawifām truhfst sinamās, mahflineezifkās radifchanas prozesā nepeezeeschamās objektiwazijas, eejuhfas un eedomas spehjas. Kur winsch saweem resonatoreem pretim stahda zitās kategorijas zilwefus, tur tee bes isnehmuma isnahk tā rupjas farikaturas; wifš, fo rakstneefs par wineem fata, islaufas pehz faifligas partejiflas polemikas. Ukuraters nepeelaisch dsihwē un zilwefos zitās atfinas un pateefibas, tā ween sawejo. Weenmehr winsch ir karā un zihnā par saweem idealeem, pret atfweifschām sabeedrifstām tendenzēm, winu aifstahwjeem, waj wifū apfahrtejo dsihwi. Sā leelakā dala wina stahstu ir estetiski nenofwaroti, nenofkanoti un maswehrtigi ar sawu pahraf isfwehrtu subjektiwotendenzi un polemifki publizistifko notrahfu. Tee ir waj nu rupji pamsleti, waj wina lirikas atfahrtojums plaschi ispluhduschā nemahflineezifkā weidā. Tomehr daschos winam isdodas atfwabinatees tā no publizista tā no romantifka propagandista dfinām un kaut zil fakonzentret sawas flihstofchās juhsmas ap kahdu faistofchu tematu. Sad isnahk ihpatneja dailuma apstaroti lirifma pilni mahfklas darbi, tahlu redsami latweeschu jaunromantifma wirfotnē.

Rā satura un formas sinā sihmigako stary Ukuratera tendenzes stahsteem war minet: „Pukes seemelos“ (1911). Raksturigs schis stahstis jau ar to, ka Ukuraters te mehgina plaschafi apgaismot un idejifki motiwet sabeedribas un sabeedrifkas kriticfas itkā pahrprafto defadenzes wirseenu un wina darbineekus. Stahstam ta wisfpilgtakā tendenzes un polemifka notrahfa. Wisafaki Ukuraters wehrfchas pret materialifmā nogrimuscho, garigi trulo, mahfslai un mahflineekam naidigo bagato Rigas latweeschu pilfonibu. Mahfklas tai naw wajadsigs. Sa peeluhds tikai tapetes un tepikus. Bagats tikt pilfonis war bes dsejneekeem un glesnotajeem, war kufonus greest, braukt ekipaschā un apmeerinats smihnet, kamehr musas draugs eet pa eelas malu un leetus un dubli lih pēe wina nodiluschām drehdēm. Mahflineezifkās glesnās pilfonis reds tikai pahrfpiblejumus, no diwdesmit peezu rublu zenas rauga wehl desmit nokaulet, un ari to tikai ar noteikumumu, ka glesna jaislabo pehz wina gaumes. Winsch noschehlo, ka weltigi isdewis naudū par mahfklas isstahdes bileti, bet wifai apmeerinats, ja redsejis pehrtiki danzofam un burwju mahflineeku sobenu rijam. Wiſtrulakee ir pilfonibas apologeti, schurnalifsti un kriticfi. Brihwas indiwidualas mahfklas wini neatsihst, bet prafa stahstus par skolas puifām, kureem baltas dwehfelites, un par muhsu tautas wezifcheem. Bes

tam wehl wini sawâs awisês war leetot apzerejumus par semkopibu, lopkopibu un latweeschu apweenofchanos. Pahri rublu awansa wini leedsas isfneegt badâ mirstosham rakstneekam. Namu un selta aristokratija un tautas listena noteizeja ir tahlu nost no dseefmineekeem, dailuma mekletajeem un sapnotajeem. Bads un sapni ir scho pehdigo dsihwe un listenis, teem peeder wisa winu buhtne idiles un darba tautâ, kura eenihst muhschibas walodu. Wini flejo pa muhschibas augstumeem, safauzas ar leelo garu ehnâm un sadeg leelajâ atfinâ. Winaus nolahd elementarstolotaji, tautas ideologi, awischu kritiki un wisa peetizigâ meerigâ Riga. Wini zeesch badu un apsmeeclu, aiseet bojâ un mirst paschnahwibâ, bet neatteizas no saweem sapneem. Wisreebigatâ wineem un Ukurateram leekâs peemehrofchanâs, atteifschanâs no musâm un padofchanâs pilsoniskas ehrtibas un peetizibas teeksmem.

Wifos schajos tehlojumos noteikti ispauschas rakstneeka pascha peedsihwojumi dekadentu grupâ. Weetâm wina naidis ir schauris, personigs un parteijsks, bet tâs jau ir itweena polemiska darba neschkiramas ihpaschibas. Pahrliezinoschakus schos tehlojumus Ukuraters waretu padarit ar saweem wehlakeem peedsihwojumeem tajâ laikâ, kur wisi agrafee flejotaji atgreeschas no muhschibas augstumeem un mehgina peemehrotees tâs paschas namu un selta aristokratijas prasjumeem un tapat winu awischu waditaju programai. Tur latweeschu rakstneeki pateeschâm ir isbaudijuschi tahdus pasemojumus, ta motiwets un weetâ listos wisdsilakais schachutums. Somehr rakstneezibas wehsturei masat no swara rakstneeku personigee peedsihwojumi, no kureem winu darbos mahkslineeziski masat wehrtigais, reisem pawisâm nemahkslineeziskais polemiskais un pamphletiskais elements. Dauds swarigati paschâ buhtibâ ispascht tehlotos dailuma mekletajus un kaut zil eeluhkotees tajos muhschibas augstumos, kuros wini sakâs flejotam un safauzamees ar leelo garu ehnâm. Ukuratera tehlojumus tur palihds wifai mas. Winsch nespehj waj negrib kaut wispahrejos wilzeenos apsihmet daudsinatos idealus, ne radit kaut weeglu nojauismi par to leelo atfinu, kurâ sadegot wina waroni. Nekahda noteikta fatura naw scheem stanigajeem teizeeneem un pukotâm frasem. Ne ar to schee idealisti neatschiras no pahrejeem widus mehra zilweekeem — tapat wini eemihlas, tapat mihl eedsert. Sik dauds ir nostarstams, ta schis latwistâs bohemas tragedija galwenâ fahrtâ aif ta eemesla, ta wina ir zaur un zauri semneeziska, dsihwo lauku dsihwes un dabas atzeres, un pilsehta un pilsoni winai organiski sweschi. Schee mahkslineeki schajusminas par tumschmelnajeem preeschu fileem mehnefnizâ un par Daugawas radschu krasteem un krahzem. Wini dseed firmâs tautas meldijas un sapno par tautu, kurâ wehl ir dseefmu un dailes spehks. Tur laukos un meschos ir tauta, kurâ wehl dsihws gars un kura wehl saprot mahkslu. Râ romantiskam sapnim tahdai idilei newar leegt weetu mahkslas tehlojumâ. Bet tendenzes sazerejumâ, kursch grib rahdit jaunâs nazionalas kulturâs idealus, wina paleek pilnigi tufschâ un nepahrliezinoschâ. Ja pilsehtu un laukus, pilsonibu un semneezibu grib nostahdit weenotrai pretim kâ diwas naidigas pasaules, tad tas jau wispirms ir soziologiski pilnigi greift, jo paschos pamatos tahda antagonisma stary radneezigâm sabsedrislam noschkrâm naw un newar buht. Prinzipialas staryibas tur naw ne materialos, ne garigos zenteenos, ne wifâ schaimneeziskâ un garigâ buhtibâ. Bet wispahrsinams, ta pilsoniba ar sawu kulturu un mahkslas zeenu stipri ween pahrsneedi semneezibu. Tâ Ukuratera tehlojumâ eeweeschas schaura, ihstenibâ ari pretkulturela, Apfischu Tschkaba un Andreewa Neebras reakzionarajâm teeksmem radneeziga tendenze.

Veekās, wehlaſ ari Ūkuraters patš atfinis ſawu weenpuſibu. Itkā rehabiletedamees, wiſch mehginajis ari pilſonibā ſaſtatit tahdu tipu, kaš ſaſkanetu ar eedomato kulturzilweka idealu. Bet ſchee pilſonibas idealisazijas mehginajumi winam iſnahkuſchi wehl nepahrleeziſchafi kà lauſu idiles tehlojumi. Dſejneeka fantaſija naw warejuſe atraſt dſihwa tehla un itkā palikuſe ſtary ſapni un pateeſibu. Dauds peewilzigafi jau ir tee paſchi bohemaš tipi, ſapnotaji, dailuma deewinataji, dſihweš preeka un dſilakaš lihgmeeš alkſtoſchi epikureeſchi — ja Ūkurateram iſdewaš kaut uſ brihdi atratiteeš no polemifetaja un ſpredikotaja kaiſleeš. To redſam nowelē: „U p i n i“ (1918). Se ir kahta garà bagata, juhtàš dſita, dſihweš preeka alkſtoſcha, iſbaudaš droſcha ſeeweete, kura tomehr atrod wišdſilako tihkſmi un apmeerinajumu bijuſchàš leelàš mihlaš atzerēš. Par ſewi jau peewilziga ſchi problematiſkà ſeeweete, wairaf mahſlineeze ſawà dabà nekà iſdeenàš zilwekš, wairaf iſdomaš nekà dſihweš tehlš. Tomehr kà dſihweš preeka un dailuma melle-tajaš fantaſijas radijumš, wina tehlojumà ir dſihwa un peewilziga. Moderna baſchante, kurai ſpehkš un eeſpehja eekahrtot ſawu dſihwi pilnigi pehž ſawàm eegribàm. Maſaf pahrleeziſchafi winaš trabanti, kuruš rakſtneekš peepulzinajis, lai plaſchafi iſtehlotu mihlaš, baudaš un dailuma kultu. Japeeſihmē, ta tehlotàm „preeka orgijàm“ nepeemiht ta atbaidoſchà peegarſcha, kaš ſazel reebumu daudšoš lihdfigoš defadentu grupàš darboš. Pret maſpilſehtaš un meetpilſonibaš fonu tehlojumà weetweetàm pateeſchàm itkā atplaitſnaš ſenàš Heladaš dſihweš preeka un weſelaš meeſaš un gara ſaſkanaš ſpulgumš. Nowelei zauri manama ſimboliſka neſkana; ta domata kà eetehrpš rakſtneeka tautaš nahſotneš kulturàš ſapneem. Rà tahdai winai, protamaš, plaſchakaš noſihmeš naw, jo tauta nedſihwo un nedſihwoš baltà, apineem apauguſchà namà, beſdarba atzerēš un wiſadà meeſiſkà un eſtetikà tihkſmē. Tahdš baudaš un dailuma kultš bij eeſpehjamš wezajà wergu turetaju paſaulē, kur ſimt-tuhſtoſchi aſinaini ſaſapotàm muguràm gahja juhgà, lai daſchi deſmitti leekeſchu waretu nodoteeš dſihweš un mahſklaš baudàm. Latweeſchu tautaš nahſotne wiſpirmà un galwenà fahrtà ir darba kulturàš nahſotne. Bet tomehr tendenze ſchajà nowelē naw pahraf iſſpibleta, tapehž wina atſtahj eeſpaidu kà dſiti iſjuſtš mahſklaš darbš un kà eeroſinoſchš ſauzeenš pehž leelakaš dſihweš un daileš pilnibaš.

Tomehr labakee Ūkuratera ſtahtti ir tee, kuroš wiſch, kà puſlihdſ ſkaidri noprotamaš, tehlojiš ſawa paſcha behrnibaš atminàš. Ūkuratera atminu tehlojumi ſpilgti atſchkiràš ſchajà plaſchajà latweeſchu rakſtneezibaš noſarē. Tàš naw realiſtiſki ſadomataš atminàš, bet peeauguſcha rakſtneeka eſſaltetaš romantiſkaš fantaſijaš apgarotaš un erotikaš apdwehſmotàš. Erotika ir wadoſchais pamata motiwš ſchajoš ſehnu tehlojumooš. Weenš no teem ſauzaš: „De go ſ ch a ſ a l a“ (1912). Se Ūkuraters ir pilnigi ſawà paſaulē — taja ſapnu paſaulē, kurà weenigi wina dſihwà fantaſija dabū tihri mahſlineezikſu droſmi un wina lirikaš talantš aiſſneedſ eewehrojumu iſteikmeš pilnibu. Behrnibaš un ſkolaš atminàš ir ſchi ſtahta ſaturà. Jau pehž ſawàš dabàš winàš ir tihri lirikaš. Un ja wehl wiku ſaſkumu un beigaš ſeen kopà un wiſu zaurauſch pirmo reiſ pamoduſchàš ſehna mihleſtibàš teekſmju ſtihgoojumi, ja wišzaur ſajuhtamaš erotikaš biſkaš trihſaš, tad tur noſuhd wiſš zitiš un tihra lirika ſkan kà weenigà melodiija. Prahtam un pahrdomai pee tahdàm atminàm naw nefa ko darit. Tur atleek titai lapu pa lapai ſchkirt atminu grahmatà, luhſot, kà fantaſija laſa ſeltotuš rakſtuš, wehrot, kà dwehſele kaiſt un eewilkojaš, apkluſt un atkal eewilkojaš no pah-

fkrejofcheem fšahreeneem. Erotiskā juhšma ir ta ņteidšigatā un mainigatā-stary wišām. It ņewiškēi fantāšijās reproduzeta, ta tikai atņewiškōš mos mentōš ņpehj peeteekofchi ņpilgti un ihpatneji usmirdset. Tahdš pahřkrejofchu momentš ustweramš ihšā liriskā dšejoli; ja daudš, tad tur ņastopama liriskā dšejolu wirkne. ņkuratera tehlojumā ir daudš ņšaištu weetu, kuruš waret ņauft par liriskeem dšejoleem prošā. Tur til daudš ņihmigu ņalihdšinajumu un dšejiski ņšaištu glesnu, tā neweenā zitā wina darbā. Par degofchu ņalu gan lahgā newar apņihmet ņcho ņautrāš, ņkumjāš ņehna mihleštibaš atmini; ņchājā glesnā atkal jaušchama ņkuratera parastā teekšme pehz pahřņpilgtā un pahřņklā. Somehr paščā ņstahstā naw parastāš ņkuratera retorikaš un pahřņpihlejumu. Ta ir klufa, ņehri wišmaina latwiška pastorale, lai ari winaš išdomā, tāpat tā tehlojumā, nepahřprotami dširdāš Ćamšuna „Wiktoriaš“ eepaidš. — Otraiš atmini ņihmejums: „Ķalpa ņehna wašara“ (1908), atšchiras no pirmā ar to, tā blakuš erotiskajam elementam te ari ņpehzigš kalpa ņehna darbā pahřdšihwojumu tehlojumš. Romantikaš ņihšchaineē audi peekšnigi turāš realāš lauku dšihweš ņtiproš metōš. Taš, laiām, ir weenigaiš ņkuratera ņstahstš, kur muhščibaš, ņapnu un ņmaršču weetā dširdam ari par ņaturā aptweramām leetām. Un ja ari ņcho ņstahstu romantika fantāšija leez uš idileš puši, tomehr rakšneekš ņche noturāš pšichiskā un estetiskā lihđšwarā un ņneedš peewilzigu, augsti wehřtejamu reali-dšejisku mahřklas tehlojumu.

Par ņkuratera dramatiskeem darbeem nawa ņakamš daudš. No dabāš lirikiš un subjektiviš romantikiš, taš subjektiwakaiš stary latweešču jaunromantikeem, wišč naw ņarakstijiš neweenāš dramāš, ņo wehřtibaš ņinā waretu ņstahdit blakuš wina labakajeem dšejoleem un ņstahsteem. Stahstoš objektiwazijaš, plastikaš, realāš eejuhāš un išdomāš truhtumu wehl aišņedš ņapnaini-dšejiske tehlojumi. Dramā taš naw eephejāmš; tapehz tur reti ņastopam dšihwuš zilwekuš, wehl retaki dramatišku darbibu un ņaištošču idejisku pawedeenu. Wišwahjakeē ir ņkuratera ņkati no kalpu dšihweš un komedijaš („Lahtšha behrni“, „Ķehniņa meita“, 1910, „Ķuršeme“, 1914). Samehrā wehřtigatāš wina wehřturiskāš dramāš („Ķaupō“, 1913, „Weešturs“, 1920), lai ari tur romantikaš mihleštibaš lirikaš wairaf nekā dramatiški dšihwaš darbibaš un ņpehzigu raksturu. Tikai pašatā: „Šchis un taš Ķtnekaš“ (1920), ņkurateri redšam wina ihstājā elementā, teikšmu, fantāšijaš un ņapnu pašaulē. Wišumā gan ņchī pašafa ar ņaweem daščadajeem dabāš un dšihweš ņpehtu perņonifizejumeem pahřaf ņtipri atgahdina neštaitamāš reišeš redšetaš lugaš. Bet beešchi ween te ņastopam dšihwaš dramatiškaš ņzenāš, kuru wehřtibu wehl pazet pašafaš dšejiski-glesnainā, muškali-škanigā išteikšme.

Karlis Štalbe

Karlis Štalbe (1879) peeder peē ihpatnejakeem, patšahwigakajeem latweešču rakšneekeem. Gešahziš dewiņšimti peektā gada preeščwaharā tā ņihmigiš ņawa laika dšejneekš, wišč drihš nowehřfeēš no ņabeedriškām kustišām un nogahjiš dšili idejiska individualisma un subjektiva estetisma pašaulē. Pa leelā kara un leelo politisko pahřwehřtibu laiku dšihwojiš lihđš ņawas tautāš zeeščandām un brihwibaš ņapneem, lihđš ņamehr pehdejoš gadoš, it ņewiškēi pa Latwijaš demokratiškaš republikāš nodibinaščanas laiku, palziš par weenu no karštakajeem nazionalisteem un nazionaleem politikeem stary

latweeschu raftneekem. Bet wifas fabeedrifkās un politifkās pahrwehrtibas uf Skalbes dsejas dftlako buhtibu naw atstahjuſchas tikpat kā nelahda eefpaida. Saprotams, ſinamā mehrā pahrgroſijufēs ſchis dsejas objektu pafaule, taš ahrejais, zaur kuru dsejneeka dwehſele mekle uſtweramu iſſkanu ſawā fabeedrifkajā apfahrtnē. Bet winaš eefſchejais ſaturš palizis gluſchi taš patš, kaš paſchā eefahkumā. Ur wiſeem daſchadigeem peedſihwojumeem un pahrdſihwojumeem Skalbes garigā buhtiba naw ne paplaſchinajuſēs, ne padſilinajuſēs. Un ja kaut kur ari tā waretu liſteeš, tad tikai tapehž, ka winſch eewingrinajees ſawu dwehſeles ſaturu daſchadigatās iſſkanās rahdit pafaule. Skalbe nepeeder pee dſitu ideju un plaſchakas iſteifmeš dsejneekem. Winſch ir ſapnu un teifu dsejneekš, kuram iſtenibā tikai weens patš ſapniš un weena teifa. Romantikiš, kuram weenigais awotš ir wina paſcha ſirdš, no kureneš winſch ſmel weenu un to paſchu motiwu, un tomehr nepaleef ne ſekš, ne pahraſ apnizigš. Tapehž, ka winſch to rahda katru reiſi ſawadaſā ſauleš ſpektra krahfā. Skalbe ir wehl iſtataš un ſirfnigatš lirikiš kā Ukuraterš. Winſch apſinas ſawas ſpehjaš un wina robefchaš, pehž pirmajeem mehginajumeem pawifam atmetiš garakuš epifkuš tehlojumuš un pawifam naw mehginajees dramatiſkā, waj zitā, wina talantam ſweſchā iſteifmeš formā. Winſch ir lirikiš zaur un zauri — tāpat ſawoš dsejološ, kā teikāš un paſafāš.

Skalbes dseja fluſi un intimi eefkanāš peektā gada ſaſmauſchajā gaiſā. Un tomehr ir tahlu ſadſirdama un neaiſmirſtama paleef atminā. Sawš nopelnš pee tam, beš ſchaubām, wina „Seemelmeitai“, kura wifāš dſihwāš ſirdiš atwehrufe ari wina lirifai. Bet ari pate par ſewi ta ſpehji eetrihſinat latweeschu zilwela dwehſeles ſtihgaš. Tik daubš wina pirmajoš dsejološ („Zeetumneeka ſapni“, 1902, „Rad ahbeles ſeed“, 1904) no ta, ka tauta pahrdſihwo, domā un juht. Ta ir ta pate pelekā, gurdenā un peefmaguſē dſihwe ar winaš newaribaš ſajuhtu, kaš reiſem iſlauſchaš ſkanā proteſtā pret to, kaš zilwelam leedš zilwela zeenigu dſihwi. Tā aiſ ſchim trehſlaš un ſtumju glesnām ſtaidri ſamanama ta ſozialāš dſihweš perſpektiwe, tahda ta ap gadu ſintenu mainām katram latweeschu inteligentam tehlojāš preeſchā. Skalbe ar neparaſtu mahſſlineeka dſiſſajuhtu uſtwehriš ſawa laiſmeta waldofcho fabeedrifko juhtonu un atſkano tik iſpatneją un tomehr tik ſaprotamā weidā, ka wifāš ſirdiš peefkanā winam wiſnojaš lihđſi. Lahgu lahgam gan aiſ tāš paſchaš laiſmeta tendenzeš wina klufajā puſtonu dsejā eedahrdaš ari tahdš nepeefkanigš, pahraſ ſkarbš rewoluzionarš afordš. Bet dsejneekš patš, laiſam, apſinas wina nepeederibu un lihđš ar peektā gada nemeeru traufmeš norimſchanoš atſwabinaš no wiſa leekā, kraſā un pahraſ ſkarbā. Ur emigrantu dſeefmām iſfu laižinu paſawejees dekadentiſki ſamahſflotaš formaš pafaule, winſch atgreefchaš atkal ſawā ſemē un pee ſewiš paſcha („Semēš duhmoš“, 1906, „Welu laiſā“, 1907, „Sirdš un ſaule“, 1911, „ſapni un teikāš“, 1912). Apluhkot ſchoš dsejolu krahjumuš wina iſnahſchanaš chronologiſkā kahtribā naw wajađſigš tapehž, ka nelahdu dsejiſkaš waj idejiſkaš attihſtibāš prozeſu wina rindā neredſam. No rewoluzijaš un dekadenzeš maldeem ſawā pafaule atgreefeeš, dsejneekš nododaš ſawas ſirdš warai, ſawai juhſmu pluhſmei un eewehrpj to eſtetiſki ſtatitu aplahrneš preeſchmetu un glesnu wirnēš. Wiſi gudree wahrđi winam kluwuſchi garlaižigi: „tik ſirdš, tik ſirdš un ſaule man tuwa“. Un tā wifāš wina dsejolu grahmatāš redſam wina ſirdi ſchuhpo-

jamees sehras resignojoschas fajuhšmas uhdenos. Tā rodas dsejoli, kas gan ne juhsmu šaturā, ne isteikšmes krahsainumā nepazelas pahri labakajeem wina pirmajos diwos krahsjumos, tomehr eenem neapstrijdamu weetu teem blakus un tā tahlu mirdsošos seeds izželas jaunromantiskās dsejas salajā lapotni. Skalbe wišpahri naw analisejoschas domas un kontrolejoschas paškritikas mahšlineeks. Tapehž stary wina wehrtigajām dsejām gadaš ari weenmuligi pelefi panti — kaut kahdas, jau pašistamas juhšmas pahrstanojums masleet zītadā noškanā un zītās, masat špilgtās glešnās.

Kas winam pašam islizees tas wehrtigakais un škaistakais, to wišch islasijis un šapinis kopā weenā wijā, peewilzīgā antologijā, kas atšwer beesus sehjumus latweeschu lirikā: „Sauls puķes“ (1913). Šajā grahamā šatopots tas labakais un raksturigakais; pehž tās wišlabaki špreest par Skalbes dsejneeka buhtibu un wina dsejas ihpatnejām ihpašhibām. „Sauls puķes“ ir šauls puķes tikai tajā šinā, ka winas weenmehr greeschas pret šauli, meklē šauli. Paščas winas nebuht naw isaugušchas šauls kwehlē un šauls šiltumu weenmehr neišpo. Nomale un pahrehšlis winas isaudsejis — bet taišni no ta winu ihpatnejais škaistums un neatwairamā peewilziba.

Redsejām jau, ka šahumā Skalbes dseja turas zeeschos šafaros ar dšimtenes dšihwi un zilweeem un ar wišu šawu laišmetu. Bet romantika zelšch winu pamasām aišwed taišni projām no dšihwes un zilweeem wišdšilakajā dwehšeles weentulibā. Bet jau ari pašchā šahumā Skalbes kontaktš ar apšahrtni, ar dšimtenes dšihwi un zilweeem naw špehžigs un aš fajusts. Pašistamee brihnumškaistee dsejolišchi: „Mans namišch“, „Uisejot“, „Pa malinu“, pausch tikai ašaru miglinas aišplišwurotas, šlušu nopuhtu špahrneem nestas netihkamas, nabadšigas, nospeestas beszeribu dšihwes wišpahrejas fajuhšas. Dsejoluš ar škarbajeem rewoluzionarajeem ašordeem dsejneeks pats tā neihstus ismetis no šawas islases. Weenkahršchu nerwu aiššahrumu wišch tajā traufšmes un troššna pilnā laišmetā noturejis par dšihu dwehšeles eewitnojumu. Skalbes romantika naw zihnas, pawišām jau ne šabeedriškas zihnas, bet šapnu romantika. Tapehž winam tik drihš atreebusēs „dšihwes breešmigā knada“, wišch šahpj šapnu laiwā un brauz „tajā šalinā, kas guš wina ešera widū aiš šudrabainām rošēm“. Wišch nowehršchas un šapnodams aišset pa tazinu, pa audekli, kas uš plawas balinat klahš. Blakus Akuraterim, Skalbe ir tas leelakais šapnotajš stary latweeschu jaunromantikeem. Šapni un teikas — tas ir wina dwehšeles dšihwes elements. Protams, newar šazit, ka ari šapneem un teikām nebuhtu itekahda šakara ar dšihwi: ari dšihwes noleegums, dšihwes nobehgums naw domajams, šaprotams, fajuhšams un tehlojams bes eepreeššchējās dšihwes išjuhtas. Bes tumšas nebuhtu gaišmas, bes auktuma — šiltuma un otradi. Bes dšila reebuma pret brutalo warmahzigo dšihwi naw domajami Skalbes idiliškee šapni. Pareišaki tomehr šazit: šapnu idiles, jo šchajā apšihmejumā tweras Skalbes dsejas dšilakā buhtiba. Kenina šapni klišht blahšmainās dšimtenes un tautas nahkotnes jausmās. Akuratera jausmas weras pret tulkšo swaiššchoto muhšchibas išplatijumu. Skalbes šapneem nepeemihht nekās no šchi tahluma teekšmju elementa. War šazit, tee ir itin tā šabeesinatas un kristališetas jausmas, kas išpulgo wahrigās, glešnās idiles. Skalbe ir tik dšili juhšmigs un tik maigi apštarotš idiliššs, šahdu nepašihst neweenas zitas tautas rakšneeziba. Uš katra šola, šo wišch šper tahlat nost no plaschajeem dšihwes leelzeleem, winam atweras masina, bet jauna un škaista pašaulite. Šur ir šlusa, šala plawina, tur dšintartihšš štrautinišch tel un taurini lidinajas, tur aiš

behrsineem balteem linu lauks seed, tur jaunās apšites galā putnīsch dseed— un tā joprojām. Ikkatrā pantā, ikkatrā glesnā ir pa weenai tahdai pašaulitei. Un kas winās reis ar dsejneeku skatījis, tas neaismirst. Ihpateji tautiskas krahšas un dšili latwiški wilzeeni ir ikkatrā wina sikhā weidojumā. Raksturigā jausmu kristalizācijas spehja Skalbi pašargā no ispluhschanaš pašchumā un šeklumā, no wjadstbas maskotees retoriskām frasēm un mahkfligi kombinetām glesnām. Skalbes šapnu idile peelihdšinama balti tehrptai bastahjei lauku meitenei-bahrenei sem norasojušča behrsa. Šit bikhā, newainiga un širdšchlihta ta. Skalbem ir ari mihlestibas idiles, tomehr tās war dot katram behrnam lafit. Tur naw neweena peedaufiga wahrda ne tehlojuma, kas nelatā aifstartu šnaudofchās erotikas dšinas. Wiš tihš un špodrs, tā šaules šakildits strautinšch, tur zaur wirmojoscheem, šalbi-šchaloscheem wilnišcheem dibenā mirdšinas šili un šarfani akmentini. War šazit, ka Skalbe ir estetiski un tikumiski wistihrafais starp latweeschu jaunromantikeem. Wišrupjatās zilweiziski-eedšimtās dšinas un juhtu eewilnojumus wina radofchā dwehfele filtrē no wišeem šahrneem un putekleem. No parastajeem dšihwes nobehguleem, no profesionalajeem individualisteem=defadenteem Skalbi šchir eewehrojama ihpašhiba: wišch nepašihst individualas isdšihwes teekšmju; kustoniskais šekšualisms winam šwešchš, wišch leekās wišpilnigaki atrašijees no zilwefa meefas waras. Weenigi širdš ir waldneezē wina weentulajā pašaulitē. Tad ari šaprotams, ka wišch negrib atnemt neweenam, neweenam itin neko, het patš tikai „seedet tā ugunšpukē sem šmilgām“. Tad ari šaprotams, ka wina juhtas škumjā mihlestibā un besgaligās ilgās šneedšas tahlat šapnu eedwehšmā, ka tuhštofch brahšu wišch gribetu pee fruhitim špeest, ka brahliš winam ir putnīsch šilā un šiwina atwarā. Ta ir nepahrprotami panteistiska dabas un dšihwes isjuhta. Apgarotš dsejiks mistižisms tā tahla, tikko šadširdama ehrgelu duhtona škan Skalbes romantikā. Karsti reibinošchās šmarschās šaules pukēm naw. Bet tapehž winās newihst. Ur wišam šaknēm winās eeliktas kristala wašē, škaidra awota uhdeni pilditā. Seed winās gan šahrteem, gan bahleem, gan šudraba wišofcheem seedeem. No azij tikko notweramām krahšu nianšēm štaro tahdš waldšinošchš škaistums, tahdu pirms Skalbes latweeschu romantikā lirika nepašina.

It šewiškī eewehrojama ir ahrfahrtigā weenfahrschiba Skalbes dšejas formā. Ja pee Skalbes dšejas nahkam ar teoretiski=estetiskās analises noluhkeem, tad redšam, ka te usdewums nesalihdšinami weenfahrschaks, šawā šinā ari nepateizigakš, tā, peem., pee tahdu formas meisteru tā Raina un Pludona dšejas. Raina dšejā mums wišpirms jaustwer dšilas šozialas domas zauršarota juhšma, šingra intelekta wadita juhtu pluhšme. Janotwer winās ritums, winās logiskais kaphinajums, un jawehro, kahdā šingri wilktā plastiškā šihmejumā eeweidojas šchis dšili bagatās dwehfeles šaturs. Pludona dšejā atkal dširdam tā augofchus pawafara uspluhdus. Wjadstfiga peeradinata un isšmalzinata aušš, lai šamanitu daschadigos juhtu wilnojumus, kas ispauschas gruhti aptweramā, noškanu bagatā walodas musikā. Skalbes dšejā turpreti eeejam tā weenfahrschās lauku meitenes puku dahrsinā. Še nefas naw fahrtots un darinats ar pahrdomu, ar estetisku apšwaru, pat ar peespeeschanos nē. Seeds pee seeda, krahša pee krahšas, un tomehr wišam kopā weenojoscha, eewilnojoscha notrahša. Še tikai jaluhfojas; un jo ilgaki škatamees, jo zeeschaki šakšarotais krahšu daitums muhš eeflehdš šawā hipnotišejoschā, eedwehšmejoschā warā. Še širdš us širdi runā, un tās allafch

saprotas bes tulka un starpneekem. Somehr parauga dehļ war paluhfotees kaut wišpahrpasihtamā Stalbes dsejoli: „Mans naminsch“. „Mans naminsch masš un sakritis, gul purwa duhnās eegrimis.“ Tas ir dsejola pirmais pants un ar to tuhlin pilnigi apsinamees dsejneeka eedwehsmeti estetiska statijuma un radneezigās juhsmas pašaulē. Tur naw neka spilgta, ne pahrsteidsoscha, kas lasitaju itkā ar waru peespeesch fekot dsejneekam. Dsejas objekti katram pasihstami, winu raksturojumi sen dsirdeti, wifu isteiksmes wahrdu fastats nemeklets, ideali weentahrschs. Bet taisni sawā apbrihnojama weentahrschiba winsch ir ihpatnejs. Raut kur aif schām ihfām rindām, aif scheem dewineem wahrdeem zelas filta, tihfsmigi-skumji eewilnojoscha dwehšma, kura gribās fajuhtama dsilaki. Ta ir ta neiffkaidrojama estetiskā faire, tas dsejneeka sirds teeschais peeschahrens, ko tuffchas formas darinataji un pantu faleji grib isfkaidrot ar dsejas rituma eespaidu, ar fonetisku matematiku, ar kaut kahdu wahrdu magiju. Schis pirmais pants itkā eepilina lasitaja estetiskajā tihfsmē lahšiti šildoscha dsehreena, kahri pehz wairata un tahlaka. Winsch fajuht, ka ta naw aprauta, nobeigta glesna, ka nepeezeeschamsir turpinajums un tahlaks risinajums. Waj winsch ees us augšchu waj leju, us sakatām weetām un dsidrakeem augstumeem, waj nowadis wehl dsilaki skumju un stinguma lejā, tas estetiskai tihfsmei weena alga. Bet sinahre ir eerosita, ta teezas tahlak. Nahkoschais pants teeschām paplaschina usmesto ainu. Apfahrt flihtst beesā migla, sahle ruhš us zineem, behrsini nihst. Se pirmajai, puslihds abstrakti eerosminatai juhšmai peeweenojas plascha asoziatywa statijuma pluhšme. Lasitajs atminas kautko, bes schaubām, dsihwē kur redsetu, warbuht aifmiršuchos, bet tomehr aifapsinas krahtuwēs usglabatu. Dsejneeka rahditai glesnai peeweenojas pascha eewilnotās dwehseles isfrotās, un wifas kopā isplaukst faskanotā ainā. Dsejneeks un lasitajs us azumirli fapluhst kopā par weenu, weenadi wehrojochu un juhtochu buhtni. Lasitajam leekās, ka ne dsejneeks, bet winsch pats ir ta namina eemihneeks, ka pats winsch raugas sawā apfahrtnē, pats tehlo tahlak wifu to, kas turpmakos pantos lasams. Winsch ir sawā namina un pee loga, ko fuhnas pamasām aisaug un pa kuru aif miglas redsams augsts kalns. Tam wijās pahri plats leelzessch un wifš winsch spihd faules feltā. Jaunā aina ir pretstats lihdschinejai. Weentahrschs, waretu fazit pahrat elementars pretstats, bet dseja ar tahdeem weentahrscheem pretstateem parasti fashneeds wiškomplizetakos noluhkus. Stalbes dsejoli us schi kontrasta atbalstas wifš estetiskā technika, no ta isaug wifa dsejas raksturigā juhšma. Tapehz winsch tehlots manami plaschaki fā fahkuma un pamata motiws. Aprakstoscheem, statiskeem isteiksmes lihdsjekleem palihgā teef nemti kustibu un dsihwibas traufšmi raksturojochee, lai starpiba starp schejeeni un neaifšneedsamo tureeni buhtu jo fkaidraki apjauschama. Rā us wilneem schuhpojotees, preekā un laimē lihgojotees tur eet jauniba, pluhz pukes, skuhpsta un dseed. „Un dseefmas wineem tif lihgsmi pluhst, ka ašras no azim man nenoschuhst.“ Tā nobeidsas dsejolis. Ar diwām pehdejām rindām dsejneeks un lihds ar winu lasitajs peepeschi itin fā atmoštas atkal wezajā sakrituschajā namina, besisejas tuffchuma un floga fajuhtā. Labi eeklausotees wifu laiku jauschams, kadehl dsejneekam wajadsigs tas plaschais tureenes tehlojums, kapehz winsch ar katru rindu peeaug un paleef spilgtaks. Lai jo fajuhtamafa buhtu dsila skumju apšina, kurā lasitaju pamet pehdejās rindas. Ja atminamees tos pirmsrewoluzijas gadus, kad wifa tauta un it fewischi latweeschu jaunatne pateeschām nihka fā purwā, tad weegli eedomatees, kahdu neifdschschamu eespaidu schahda dseja war atstahst us katru juhtigu

lasitaju. Bet schaubām, tas ir simbolistisks dzejolis. Bet Skalbes simbolika ir tik ahrkahrtigi weenkahrſcha, ka winai nekahda atflehga un nekahdi kometari naw wajadſigi. Schi simbolika eeglauschas weenteeſigās gleſnās, kã dſirſtoſcha krahſa dſehreenã; wina dwehſmo kã ſmarſcha no ſeeda. Laſitajs to uſnem un iſjuht lihds ar paſchu dſejaſ ſaturu un ta gleſnaino tehrpu.

Azim redſamſ, mums apluhkõtã dſejoli wairak bija janodarbojas ar wina pſichifko un eſtetiſko ſaturu, nekã ar formu wahrda teeſchã noſihmẽ. Un tas patſ buhtu jaatkahrto, analiſejot pantu pa pantam, dſeefmu pa dſeefmai wiſu Skalbes dſeju. Skalbe ir juhtu ſatura un newiſ formas dſejneekſ, ſchajã ſinã tuws radineekſ Akurateram. Ja luhfojam weenigi augſchejã dſejola iſteikſmi, tad redſam tur jau daudſkahrt ſtatitas gleſnās, weenkahrſchus nemekletuſ wahrduſ, weenteeſigu nenofkanotu un neiſturetu ritmu un wezu wezãſ, pat jau banalãſ atſkanãſ. Tomehr tas nekawẽ ſcho dſejoli ſtahdit lihdsãſ tãm krahſchakajãm pehrlem latweeſchu lirika, un augſtu pahri tai formã ſameiſterotai, ſaturã tuſſchajã dſejai, kura it ſewiſchki pehdejã laikã nahk modẽ. No ſchim weenkahrſchajãm, weenteeſigãm rindãm runã dſejneeka ſirdſ.

Bet ari ta bagatakã ſirdſ naw neiſmelamſ awotſ. So war ſamanit ari wehlaikã Skalbes dſejã. Wina juhtãſ un juhſmaſ ſahk atkahrtoteeſ, wiſch waj nu ſahk pahrwahrſtit wezuſ tematuſ, waj mekle jaunus — bet ſchee mellejumi ir nojauschami un lihds ar to wina dſeja ſaudẽ ſawu pirmatnejo ſwaigumu un peewilzibu. Iſteikſmẽ ſahk eeweetees ſinama weenmuliba, aiſ wiſãm, wehl weenmehr originalãm gleſnãm, gribãſ tã kã traſaretu ſaſtatit. Skalbe paleek pahrak raſchigſ, awiſchu ſeletoni pildãſ wina dſejãm, reti kahda no tãm pahrſteids tã kã pirmãſ idileſ. War jau buht, ka daſchãſ ari no tãm tikpat juhtu ſatura kã iſteikſmeſ ſinã lihdswehrtigãſ agrakãm, bet tãſ tomehr ir tikai atkahrtojumi, un ne kahdaſ ſirdſ juhſmaſ un nekahda iſteikſmeſ mahſſla ar atkahrtojumu un kopiju nepanahkſ tahdu eeſpaidu, kã ar pirmo darbu. Skalbe ſawã dſejã naw gahjãſ uſ preeſchu un ſawuſ laſitajuſ wediſ augſtak. Bet ſtarp wiſãm rakſtneezibãſ noſarẽm lirika ir ta, kur wiſwairak nepeezeeſchama nemitiga kalnã kahpſchana — kã dſejneekam paſcham, tã teem, kaſ winam ſeko. Urweenu jauneem un plaſchakeem apwahrſchneem jaatklahjaſ un jawilina wehl augſtak. Ja jaapſtahjaſ un japaleek uſ weetaſ, tad ſtatſ nemanot wehrſchãſ atpakal lejã. Taiſni tahda ſajuhta pahrnem laſot Skalbes pehdejã laika dſejoluſ („Daugawaſ wilni“, 1918). Un neſkatoteeſ uſ to, ka ſchajõſ dſejoluſ nahkufchi klahk wairaki jauni elementi, kuru wina agrakajeem truhkſt. Wiſpirmſ tas ir ſpehzigãis baladu motiwſ, kurſch dſirdamſ tã atſewiſchkoſ dſejoluſ, kã eewilnojoſchã, wiſu grahmatu apweenojoſchã, daudſ reiſchu atkahrtojamã dſejikã reſrenã: ſchuhpojat mani, Daugawaſ wilni. Tahlak — dſejneeka noteiktã peewehrſchanãſ jaunãm tautãſ zihnãm un pahrdſihwojumeem, kaſ wina dſejai peeſchkir uſſwehrti nazionalu un pat patriotiſku nokrahſu. Bet par zil no ta Skalbes dſeja waretu eeguht ſatura plaſchumã, tikpat, un beeſchi ween leekãſ, wehl wairak ta ſaudejufe ſajuhſmaſ dſilumã un iſteikſmeſ ſpulgã. Skalbe pehz ſawãſ dabãſ naw realãſ dſihweſ, bet ſapnu idileſ dſejneekſ. Wiſpahri wiſch naw motiwu un temaſ dſejneekſ, bet weenkahrſchãſ ſirdſ lirikiſ. War atſiht dſejneeka teeſkmi atkal tuwoteeſ ſawãſ ſchkirãſ dſihwei, bet ar wiſu to newar ari nenojauſt, ka wiſch iſmoza ſawu talantu, nowehrdameeſ no tãſ balinatã audekla tazinaſ, pa kuru muhſ wadija uſ brihniſchki krahſchmu idileſ paſauli.

Profas darbu Škalbem ņamehrā masak tā dsejas („Kopotī raksti“ II, 1910, „Pašemīgās dwehseles“, 1911, „Seemas pašakās“, 1913). Tajos wifur pašihstam to pašču pašemigo dwehfeli, ņakrituščā, purwā eegrimuščā namina eemihtneezi. Tomehr masa starpiba ir starp agrafeem stahsteem ar realu ņišetu un tihrām pašakām, kurām winsch pehdejā laikā, leekās, konsekwenti peegreesees. Starp pirmajeem ir daschi pilnigi neisdeuščees darbi. Škalbe naw realists; dšihwes zeeetā weela wina rofās paleek neisweidota, raksturi traušli un neisstrahdati, stahstijums neihsts un nepahrleezinoščs — ņawads realisma un romantikas maišijums. Tomehr ari tur pagadas daschi peewilzigi tehlojumi. Tās tahdos gadijumos, ja Škalbem padodas iswehletees buhtni, kura pehz ņawas dabas palaujas wina teeksmju un ņapnu pilnai romantiskai fantasijai. Tur winam naw jaweido reali tehli, bet janoglesno kaut kahda dšila dwehseles teeksmē un winas tragismis naidigā dšihwes ihstenibā. Tahda fantasijas buhtne ir „Krupis“, kroplais ubags, kura weenigo mantu, wina zilwezisko mihlu isposta ņalokneis spehks. Winam neatleek neka, preeksch ka dšihwot, un winsch mirst. Bet ne naidā un ismifumā. Winsch ir atradis leelaku un tihraku ņkaistumu un aiseet gulet starp puķēm un ņmilgām — gluschi tā Škalbe ņawā dsejā, kas ari grib seedet tā ugunspuke starp ņmilgām. — Krupim tuwu radneeziga ir „Masgataja“, kuras kautro mihlestibu tāpat ņabradā un ņagahna un tad wehl grib ņamatkat ar desmitmarķu selta gabalu. — Masleet zitada noņkana pašakām: „Peezpadņmit“ un „Apafchseme“. Tās stipri atgahdina Škalbes „Seemelmeitu“; winās ņkan spehzigis romantika naidis pret wifu ņchauri norobeščoto, praktiskās dšihwes normām peelahgoto, winās ispausčas titaniska zihnas spehka idealisazija.

Bet wifī tamlihdšigi motiwi peeder Škalbes pagahntnei. Pamašām winsch ņaklausijis to weenigo motiwu, kas wina dsejneeka dwehfelē ihsti un paleekami ņkan. Par to winsch usrakstijis negarus tehlojumus, kuri tomehr mahkslas wehrtibas ņinā pahrswer daudsus ņehjumus latweešču rakstneezibā. Weidojumā tās ir ņawadas pašaku idiles. Saturu rakstneeks pats jau apņihmejis kahda ņawa kraħjuma wirsrafstā: pašemigas dwehseles. Tās ir ņawadas eteriskās buhtnes, kurām wairs nepeemiht ne druħzinās semes ņmaguma. Un tomehr tee naw fantastiski isdomas tehli. Sinama noteikta ideja, labak ņakot, idealiseta tikumiska kreetniba winus pazel par waroneem, par dšihweem pašaku waroneem, kuruš tomehr wifa brutalā dšihwes ihsteniba nešpehj apehnot. „Karakā kraħņnkuris“ ir tās ideali padewigakās wergs ņawam kuugam. Winsch kalpo tam ar meesu un dwehfeli; kalpočanā wina dšihwes usdewums un leelakā laime. Un kad wina kungs miris, winsch ais behdām un bes jehgas turpina ween laust fokus un kuhpinat duħmus, lai ari nesinadams kam wairs. Wifas zilweziskās eegribas winā pamiruščas, winsch pahrwehrtēes par ņawa pašča pašemibas, ņawas eeauguščās kalpa dabas wergu. Tāpat „Nabaga bramins“. Tikai tas eet ņoli wehl tahlat, atteizas no kuras katras ņchis pašaules peekehribas un mihlas, aiseet kalnos un spehlē ņawas dseefmas mirooneem, lai aismirstu ihstu zilwezisku mihlu un ar to ņaweenotās zeeščanas.

Wispilnigakā, ņaturā dšilā un isteiksmē kraħščnā weidojumā ņchis pašemigas dwehseles parahdas „Seemas pašakās“. Tur ari no realās dšihwes nemtee tipi pilnigi ņaudejuschi katru realitates ihpaščibu un pazelas tā dsejneeka fantasijas nestas teiku buhtnes. Tahds ir „Muhņchigais students“, kursch dšilakas un augstakas gudribas mekleedams

gahjis no preefšmeta uš preefšmetu, no fakultates uš fakultati, bet wišur maldijees pa duhmeem, un nošaluscheem pirkšteem tīfai dširkstis lehris. Leelo zilwešu fabeedribā wišch šajuhtās šmags un neweifšs, un wišeem neweifli no wina walodas. Bet ar behrneem šmilktis nometees, wišch war stundām šarunatees; behrni šaprot, ka runā wina mirdsošchās azis un labširdigā feja. Sawu šapnotaja romantika dabu mušchigais študentš šihmigi attehlo pašch-šazereitā pašatā. Wišch ir nabaga kara kalps, kas neušdrošchinas tuwotees šawai mihletai karaleenei, beš aiseedams tomehr winas dwehšeli panem lihdsi. Sawā mihlas šapni wišch tomehr ir štīpraks nekā tas štīprais un warenais, kas karaleenes meesu tura šawās rokās. Upmehram tas pats idejifšs motiws dširdams „Ben de s meitinā“. Winai janef šawa tehwa dšihwes un ašins darbu šlogš, un tīfai preefšch zita ušupuredamās un mirdama wina drihšt isrunat ko atšwabinošcho wahrdu, ko tehws welti mehginaja dabut par luhpām: mihlestiba. Šapat ari „Pelnruschšitei“ dšihwē naw nekahda preeka ne laimes. Bet nomiruse wina dabū špahrnuš, war lidot, kur patihš un luhgt par tām zitām dwehšelēm, kas meklē mušchigās wašaras. — Ruhgtuma, naida un launuma wišas šchis pašemigās dwehšeles nepašihšt. Šikai atteikdamās, ušupuredamās winas atrod laimi šewi pašchā. Un ta leelata laime ir nahwē preefšch ziteem nelaimigajeem un zeetejeem.

Šchi křištīgās lehnprahtibas un wišumihlestibas ideja wiššpilgtati išpauschas pašatā: „Rakifšcha dširnawas“ (1913). Rakitim ir šawas dširnawas ar reekstu un mandelu gangeem. Šās winam nonem melnais runzis, kam daudš kalpu un naudas. Rakitim, nabagam un išdšihnam, jamaldas pa pašauli. Winam bijis daudš meitu, wišam tām wišch dewis lihdsi bagatu puhru. Bet bagatee palihds tīfai bagateem. Neweena radina winam naw, tīf nabaga un nelaimiga tā wišch. Škattrš šargā tīfai šawu meeru un laimi, nabaga šakiti nekur nelaišch eekšchā. Winam jadodas ween plašchajā pašaulē, kur šuni winu waja un puikas špihdšina. Beidšot wišch, nowahrdšis un nopluzis, nokluhšt lehnina pili, kur pawahrs winam dod pajuntu un ušturu. Un tur wišch štahšta pašakas lehnina meitinai. Šas ir šawads lehninšch. Pehz lehnineenes nahwes wišch fehro par wišu, ko zilweši, lopi un šwehri zeesh. Wišas šahpes, kas pašaulē gadas, tā bultas atrod wina širdi. Winam mihlas nelaimigo nopuhtas, kas maldas zaur laikeem un tahlēm. Wišch šilda tās pee šawas širdš tā nošaluschus behrnuš. Rakitis ištahšta lehninam šawu behdigo likteni, beš dušmām, naida un šahpēm. Kad lehninšch praša, ko lai wišch darot melnajam runzim, šakitis atbild: „Ei, lehnin, es nepeeminu launa“. Un uš jautajumu, ko wina nepa- tetzigām meitam: „Dari winām tīfai labu. Kad es ašgahju pašaulē, tad jau bija šahpju deesgan. Kapehz wairot šahpes? Lai wairojas labat preeš.“ Uš jautajumu, ko nešcheligajeem puikām: „Ei, lehnin, es nepeeminu launa. Šchee mafee laudis ir tīf šinkahrigi. Wini wehl nešin, tā šahp. Wini griš redset šahpes un preezajas, tad šakis mokās. Gan dšihwe eewainoš winu dwehšeles, un tee šinas, tā šahp. Šad mehš wehl palifšim labi draugi.“ Bet šawas dširnawas šakitis atpakal dabū. Kehninšch ir išahrštets un pili šahkas jauna dšihwe.

Šhtenibā, šatura pahršhtštijums ween nešneedš nekahda eekšata Škalb:š pašaku dabā un pat wina štahštijuma weidā. Šaturā šchis pašakas ir wišas weenadas, un tapehz weenmuligas. Mušchigais študentš, bendes meitina, pelnruschšite, šakitis — wiši Škalbes pašaku waroni leekās lašijušchi

pasihstamo Tolstoja mahzibu par nepretoschanos launumam, par wisupee-
dodoschās mihlestibas wisšpehzibu. Schajā sinā tee ari latweeschu rakst-
neezibā naw ne jauni, ne spilgti originali. Tee peeder pee tās dšintās, kā
Upišču Jehlaba Andra tehws, Poruka Salkschau tehws un Rufaschina,
Annas Brigader Mare, Raina Untinsch, Wisbulite un Gatinsch. Skalbes
pasafu wehrtiba un nosihme galwenā kahrtā winu tehlojuma weidā, winu
dsejiskās isteikšmes ihpatnejibā.

Skalbes pasafās ihpatneji dšihws naw tikai winu galwenais waronis,
bet ikweens preekschmets, ko aissar stahstijuma pawedeens. Rakšča pahr-
dšihwojumos Lauksis ir isdšihšs šaimneeka tehws, kursch dehlam par agru
atdewis mahjas. Veelā salā winsch nahl atpakal un šweloschās dusmās
šper ar zirwi klehts pakšči. Balkis tad eekleedsas un winam pahrtruhtst
širds. Uš silta muhra pašapsinigi prahto šahršs šahls grauds. Uš aullas
išschautas lupatas preezajas par šiltumu. Balta tehškanna, twaitus zaur
nahšim puhšdama, peemeeds azis un šapno, tur tehjas kofs un roses seed
un karalis štaigā šilos, šelta puhkeem išschuhtos šwahrkos. Tas ir tas patš
panehmeens, ko leetojuschi wiši leelee pasafu meisteri: dšihwu un runajoschu rahdit
wišu to, šam pahri lidinas pasafas šabulas eerosinata behrna šantasiša. Bet
beš pahršpiblejuma waram šazit, ka Skalbe ar šawām pasafām pahršpehi
wisus leelos pasafu meisterus. Šeem nama no šwara, lai ikweens preeksch-
mets rahditos dšihws šawā ihpatnejā weidā, šawā individualā rakstūrā, bet,
galwenā kahrtā, lai winsch kalpotu tai didaktikai, tam etiskās pamahzibas
noluhšam, kas pasafas šahstitajam weenmehr padomā. Skalbes pasafu
tehli un preekschmeti ar wišu winu weenmulo, bet neusbahšigo pamahzibu
parahdas tiš dšihwi štatitā un originali tehlotā ahrešā weidā, ka usnemami
kā estetiški fenomeni, kā dsejiskās išdomas parahdibas, pee kureem aišmirštas
pasafu parastais didaktiškis un weenteesigā šadsihwes morale. Šantasišu
Skalbes pasafas eerosina un šaista tikpat špehzigi, kā leelo meisteru un tautas
pasafas. Bet bagatigakas un wehrtigakas par tām winas padara dsejiskās
išdomas un estetiškā škaistuma elements. Šantas pasafu motiws beeschi ween
winām pamatā; tas winas jau pašchā buhtibā padara par noteikteem nazionalas
mahšklas darbeem wahrdā wislabatajā nosihmē. Šahds ir ari Skalbes
dsejiskais weidojums. Winsch prot pasafas šabulu ušwert gluschi tā, kā to
ušwertu tautas pasafu teizeji. Wina šahstijums, lai kā šasarots,
arweenu organiški peeklaujas wadoschajam motiwam un tikai no ta, kā
no zentra, išrifinas tās daschadās, šawā šarpā weenotās modulazijas
un nošlanas. Skalbes pasafas atgahdina mošailu logus dšilā krehšlā telpā.
Laukā un tahlu redset pa wineem newar. Bet tahlās ahreenes gaisma blahwi
špihd wišai bildei un šatram atšewišchās krahšas gabalinam zauri un pludina
ap štatitaju neškaitamus krahšu atšarus, eeschuhpodami wina juhtonu maigi-
šapnainās romantiskās aišās.

Skalbes mošaita ir šalikka no tuhtstoschejadeem šihkeem krahšaina štikla
gabalineem. Reišem winsch tomehr ar tahdu usmanibu apšrahdā ikweenu
šihšako planšuminiu, ka išlaisch no azim wina wispahrejo weenojšcho šastatu.
Atšewišchkee wilzeeni šaista šatrs par šewi, bet glesnas šopejais apweidš
išpluhst kā krahšainā miglā. Pehz Skalbes pašcha atšinas, dšejneekam šadomā
un šarunā tikai glesnās. Tas ir romantiškās mahšklas isteikšmes galwenais
prinzišs. Šarp latweeschu romantikeem naw otra, kas to tiš konšekwenti
peemehrotu šawā darbā, kā Skalbe. Šeeschu pašahstijumu, rakšturojumu
waj attehlojumu Skalbes pasafās tikai retumis atrodam. Winsch wišwairat

runā glesnās, simboliskos šalihdsinajumos un metaforās. Ruru lappusi atšķiram Skalbes pašafās, krahsainee plankumini šilbinofchi spigulojas azis. Straume šlihđ klusa tā šwehtku gahjeens pa basnizas wahrteem. Siwju fari ir firmi tā wezs meschs. Laimes flana šit pee kruhtim tā ar masu selta ahmurinu. Walgi pumpuri winu fauz tā aflu medni, kirsch dštrđ tikai šawu ašinu tumšcho šchalku. Apšarmojufchi toki tā balti mironi kluši spogulojas leelās tumšhās ruhtis. — Wefelas lappufes no weetas pildas šcheem runajofcheem glesnaineem šalihdsinajumeem. Dabiski un weegli tee eeklaujas pašafas fabulas metos, šawadi ismainidamees un noštanodamees fazel ikatras atšewišklas situazijas un momenta raksturigo pšichifko juhtoru un estetifko eespaidu. Škweenam, pat tam šihlakam preešchemetam Skalbes pašafās ir šawa raksturojofcha krahsa waj kahda zita ihpašchiba. Wina tehlojofcham talantam šwefchs wišs ikdeenišchlais, faufais, pelekais, weenfahrschi logiflais un failais. Ne preešchemets waj parahdiba par sewi, winu interesē tikai to ihpatnejais weids un krahsa. Selta azis, rosā pehdi- nas, sala eglite, selta reeksti, salais uhdenis, sali spoguli, bahlas laukmalas, firmi seemas mahfoni, fili torni, šarkana pawarda uguns, šilgans seemas preešs, šmaidofchs preešs — pat glufchi abstrakteem jehdseeneem, fajuhštām, jausmām un wispahri wišeem pšichifteem fenomeneeem Skalbe atrod brih- nišchi peekšanigas, šiltas un runajofchas krahsas. Naw noleedsams, tā šchis romantifma eemihletais konsekwentais glesnofchanas panehmeens beefchi ween atstahj pahrmehribas eespaidu. Pahraf daudšās un mainigās krahsas apšchilbina azis, nogurdina redši un iskleedē usmanibu. Tautas pašafu motiweem pa laifam peemiht špehzigš dramatifks notikuma ritums, ar to winas galwenā kahrtā faista behrna fantasiju. Skalbes pašafām tahds ritums atgadas tikai paretam. See ir zaur un zauri lirifski tehlojumi, kuru atminā paturamais šaturs par sewi nespehji ne plaschi intereset, ne dšilaki šaistit. See ir tikai lasami un škatami winu bagatigi niansetā krahu un glesnu rotalā, kura wairaf peewell mahšlineezifski iglihtotus peeaugufchus lašitajus tā behrnus. Wispahri Skalbes pašafas ir augstu wehrtejamas, tā romantifšas fantasijas un lirifšas fajuhšmas darbi. Jdeju mahšlineekš Skalbe naw. Šatura dšiluma, šadšihwes un pšichifku problemu wina pašafās neatrodam. Bet ar šawu dšejifko weidu tās eenem redšamu weetu starp labakajeem latweeschu nazionalās mahšklas paraugeem, blakus ihštajām tautas dšeesmām un pašafām.

Jahnis Jaunšudrabinsch

Jahnis Jaunšudrabinsch (1877) ir glesnotajs un dšejneekš. Uri tā lirifšis dšejneekšs winšch ir raksturigs glesnotajs, tā tad tuwu radneezigš pahrejeem šawas grupas dšejneekeem. Wina glesnotaja škatu un isteifšmes lihđfeklus labi rafsuro weens no wina pirmajeem dšejoleem („Šilā wakarā“). Dšeltena šaule nofahpj pa mahfonu trepēm, pa gaisu nahf šilas ehnas; šalajā debefi eedegas šarota šwaigsne; is šalajām needrēm leen mehnešs un pa esera drebošcho uhdeni iskaiša šakti-šarkana selta škaidas; mihtštām willai- nitēm apšegufchees, zits zitam peešlaudufchees, plawā balti behrši fnaufsch; pee krašta bahlas apšes dreb; wirš grawas firmš mahlonitis nogulees — tee eewu seedi; dšejneekšs atstahj peleko laiwinu lihgojot, isplešch rotas šalajā tumšā; šahlē špihd diwi jahntahrpini, wisapfahrt šwana wišofchi šudraba šwanini. — Wišs šchajā dšejoli tipifka lirifka glesnotaja škatits. Ša ir

ihpatneji tehlotu konkrētu preefšmetu druhšma, vakara krešlā apdšifufcheem apweideem un raksturīgi atšķiramā krašfā. Wehl sīhmīgaks glesnas eespaids no wisa tehlojuma kopejās nokrahsās. Atsewischkaiš preefšmets ar šawu ihpatnejo krahsu war liktees negaidits un trauzejofšs; bet kopejā glesnā winšch ir tikai weens plankuminsch, kas nepezeefchams wispahrejā fastata špilgtumam un aptwerofchās noflanās pastiprinajumam.

Dabas dsejoli ir tee labakee Jaunsudrabina krahsjums. („Dsejoli“, „Dseefmineefš“). Šajos wislabaki ispauschas wina liriskā glesnotaja talants, kas nemeklē nefa pahrsteidsofchi špilgta, ne isfwehrti originala. Štatu frašchu, demonstratiwi atfahrtotu šapnu, ilgu, muhschibas un tamlisdsigu jaunromantiskās dsejas eemihletu preefšmetu wina dsejā naw. Weenfahrschš, atklahtš, naiwi širfnigs un šilti šajuhšmgs winšch eet pašhštamā lauku dabā un nowehroto ainu glesnojums eeleef to, ko wina širdš kurā azumirkli šajutufe. Jaunsudrabina dseja ir klusa un šlumja, bet tomehr dšidra un štaniga tā rahmas šaulreeta debefšš.

Pee tihras liriskās dsejas ihštenibā škaitami ari Jaunsudrabina ihsee tehlojumi („Koloretee sīhmejumi“, 1910, „Pluhdi un atpluhdi“, 1921). See teefchām ir sīhmejumi, labak šakot, masi glesnojumi, weenas pamata juhsmas apnemtu mainigu glesninu wirtne. Krahsainos tehlojumos atstaroti dabas un dšihwes eespaidi un isjuhtas. See ir dsejoli glesnainā profš. Ari te Jaunsudrabina krahsš ir weenfahrschas, itin tā parastas, tomehr šawā maišjumā, šastatā un šastanā daudšreis originalas un peewilzigas. Raut šahda idejiska dšikuma Jaunsudrabina glesnas neatšahj. Wisžauri tur dširdama šlumji šmaga juhsmu nošana. Wisš nospeestais, šlimais, wahrgais, pameštais aiskustina wina lihdsjuhtibu un eewitno wina dwehfeli. Šapehž winšch wismihlak apšahjas pee behdu nospeestem zilwefeem un šmagām dšihwes parahdibām, tehlodams waj nu šahdu atsewischku štatu waj gadijumu, waj ari wešelu peleku zilweka muhschu. Beefchi ween pawišām neeziga situazija, weegli paškrejofšš moments winam leekās fewischkās dsejneeka eewehribas zeenigs un attehlojams. Seefchi škaitam šahdā tehlojumā peešauzas eedomatais, atminas un fantastijas izšeltais, un wisš tā šeedā isplaušt peewilzigā krahsu romantikā. Jaunsudrabina masajām glesninām war šastatit apfahrtejās dabas waj dšihwes šonu, bet šahlakas perspektiwes winām beefchi ween truhšt. Ap un aš winām atweras šils waj šalšch tufšchums.

Blakus dsejoleem un liriskām škizēm Jaunsudrabiņš rakstijis ari dramatiskus šazerejumus. Šahjā nosarē winšch radijis wismasaf ihpatneja un wehrtiga. Wina pirmais dramatiskais darbs ir „dwehfeles tehlojums trijos zehleenos“: „Tragedija“. Par fewi šaprotams, ka „dwehfeles tehlojums“ jau pehž šawas eefšchējās dabas wairak liriskš tā dramatiskš. Pa wifeem trijeem zehleeneem šchis liriski-dwehfeligais pluhšt un šrihtas un wolti teezas eetwertees redšamās plastiskās štatuwes formās un dšihwu zilweku tehlos. Wisnedšihwakā ir tehlojuma galwenā peršona, šapnotajš glesnotajš. Rā autora dwehfeles teefcha isškana un eetešrpa, tā autora domu un juhtu ispaudejš, šchis glesnotajš ir wifai gaisiga un nepahrleežinoscha figura, neluhfojotees us to, ka winšch deklamē tif daudš maigu lirisku dsejolu. Neškatotees us to, ka wina demonštrejamā ideja fewi nef eewehrojami augštas etifkas wehrtibas, Jaunsudrabina dramatiskais tehlojums ar wifeem wina zilwefeem un šawu wispahrejo nošlanu tomehr paleef tajā pašchā pašhštamā Needras šamilijas etifkas un oportunišma eelofā. Ra

Jaunsudrabinsch ir lirikis, ne dramatikis, to peerahda ari wina „Weena deena“, „ihstis neihstas dsihweš tehlojums peežās weetās“. Ta ir joku luga, kur dauds weeglu joku, peeteefoschi dauds komisku situaziju, weikls, ritofschs, asprahstigeem teizeeneem bagats dialogs. Trihs ischetri, wifās komedijās un humorefkās ismantoti kehreeni un situazijas nespehji sabojat ar interesi lafamā fazerejuma eespaidu. Dramatistās mahkflas darbs tas naw. Zilweki te ir waj nu pahraf schematiski, waj ari literaturas zilweku notehli bes ihpatnejas meefas un eefsheja fatura. Schirgtaki un peewilzigaki jau wina weenzehleeni: „Pirmais sneegs“, „Sapnis faulitē“, „Dsihwas un nedsihwas pukēs“, „Latweeschi“, bet it fewifchki „joziga listena drama“: „Ansis Auns“. Tajā Jaunsudrabinsch paleef pee weenteefigajeem lauku zilwekeem, kuras winsch tik brihnum labi pasihst un tajā dsihwe, us kuru winsch parasti luhfojas ar sawu weeglo humoru un tomehr ari ar skaidru firfnibu. Bet wifumā ari schee dramatikkee weenzehleeni nesneef nefa jauna latweeschu rakstneezibā un mas ihpatneja Jaunsudrabina pascha rakstneeka darbiba.

Rā ihpatnejs, leels mahkflineeks Jaunsudrabinsch parahdas tikai sawos stahstos — tajā nosarē, kurā winsch ari wismihtaf un wisplafchat strahdā. Wina stahstu krahjumos („Mani draugi“, „Dsihwe“, „Dsimtene“, „Debes wahrti“) ir wairaki maswehrtigi tehlojumi, kuros winsch, pretim sawai dabai un sem waldofchu strahwu eespaida, mehginajis riinat fareschgitus psichologiskus problemus („Noseedsneeka azis“, „Brahli Wilni“). Bet pa leelafai dalai tur ir peewilzigi lauku lauschu raksturu sihmejumi, tik weenfahrschi un dsihwi, ka reis statiti neiseet no atminas. Sihmeti wini weegli, itkā rotalojotees, bet taifni schajā weeglumā redsama Jaunsudrabina mahkflineezistā gatawiba un wina sihmula weiklums. Tahdi tipi kā „Jehkabs Gudrais“ waj „Meschkungs Lauzis“ eenem redsamu weetu latweeschu tautas mahkflas galerijā. Saistofchi ir ari Jaunsudrabina „peedsihwojumi un sapni“ grahmata: „Raukafs“ (1920). Sinkahriga, redsiga sweschineeka statita, weiklas mahkflineeka rotas tehlotā mums azu preefchā kā dsihwa pazelas schi tahlā pasfaule ar saweem meschonigajeem un tomehr tik labfiridigajeem laudim, ar saweem sneegoteem kalneem, fileem esereem un straujofchām upēm. Uprateem wilzeeneem Jaunsudrabinsch glesno scho pretmetu pilno dabu un faislibas mehtatos laudis. Nekur winsch nedsenas pehz spilgteem krahfu efekteem, neleeto patetiskus raksturojumus, nellahsta preefchā sawus dsihtos pahrdsihwojumus un sawuhsmas. Wina stahstijums ir rahms un noskanots; tajā naw nekahdu ahrfahrtigu notikumu ne neifdeenifchku parahdibu. Bet Raukafa daba dsihwa un krahfchna pazelas lafitaja azu preefchā („Lihds muhschigeem sneegeem“).

Jaunsudrabina stahstitaja spehjas un mahkflineeka ihpatnejiba wisfpilgtaki parahdas trijos leelatos darbos. Par teem jarunā atfewifchki — lai labaki eepasihstu rakstneeku paschu, un lai redsetu, kahdu eewehrojumu weetu schee darbi eenem latweeschu stahstu rakstneezibā.

„Baltā grahmata“, bes schaubām, ir wispopularakā grahmata latweeschu jaunibas literaturā. Droschi war fazit, ka nebuhs neweena lasitprateja behrna, kas nepasihstu waj nu „Balto grahmatu“ paschu, waj, masakais, daudsus no winas atfewifchki drukateem stahstineem. „Baltā grahmata“ spilgti atschkiras no wiseem parastajeem latweeschu behrnibas atminu, behrna dsihweš un pahrdsihwojumu tehlojumeem. Winā pawifām naw ta pahrsphiletā sen-

timentālisma, tās šadsejotās juhsnibas un šasantasetā romantisma, kas raksturo viņus parastos atminu tehlojumus. Naw viņā ari ta nedabiski dšlā dabas lirisma, ne tās istehlotās behrna juhsnibas un dšildomibas, ar ko atminu rakstītāji parasti mihl ispuščlot sawu behrnibas personibu. Weenkahrščs, nemahkflots un dšili širņigs Jaunsudrabiņš ir ari sawos behrnibas tehlojumos. Te viņš pirmo reisi parahdas ari kà noteikts realists, tikpat tehlojamā preeščmeta aptwarā kà weidojumā. Ta ir pawišam reita un ahrfahrtīgi peewilzīga parahdiba latweešču jaunromantisma wirseendā. Jaunsudrabinam ir ahrfahrtīgi bagata atmina, jo wišs, par ko viņš raksta „Baltā grahmatā“, nepahrprotami pašā behrnibā peedšihwots un nowehrots. Protams, wiš šchee atminas usglabatee tehli un cespaidi ir rošigas mahkflilineata fantasijas apgaroti un dšila širds šiltuma apdwehfmoti. Bet itin nekur romantiska isdoma nenodsehšč tehlojamā zilweka pahrleezinofšchi realo apweidu un neaishlhdina šinamas dšihwes parahdibas waj notikuma šakofšneju ihstenibas šaturu. „Baltā grahmata“ naw rakstneeka behrnibas weengabala šahšis. Šahds allahš ir isdomats, peeaugušā rakstneeka šadsejots. Uri ta wišbagatakā atmina patura tikai atšewiščķus momentus no agrās behrnibas rihta; tikai atšewiščķi, wišpahrejam ritumam atrauti škati, epifodes, tehli un pahrđšihwojumi nogulst atminu frahtuwēs waj ašapstnas dšihlē, lai wehlat kà baltas dširfštis usmirdsetu rakstneeka atzerēs un pahrdomā. Jaunsudrabiņš naw mehginajis winas mahkflīgi šašaitit šopigā wirknē, lai isnahktu šakarigs epifš wehštijums, kur tufšhās šarpas ašpilda daščadi šasantaseti lirifki juhšmōjumi un šagudroti prahtojumi. Jhšos atšewiščķos šahštinos un tehlojumos, lirifki nošfanotās, dramatifki eeturetās, waj draštifki uštvertās šķizēs viņš eetwer šhš atšewiščķās atminu dširfštis wišā winu šwaigajā špulgumā un peewilzibā. Winam peemiht ta reitā mahkflineezifkā špehja, pilnīgi eedomatees un eejustees toreišjā behrna pašaulē, luhkotees tām pašām škaidrajām behrna ašim, fantasijā dšihwot to pašu agrās behrnibas dšihwi. Ta ir darba laušču behrna pašaulē, kurā mušs eewed „Baltā grahmata“. Šur naw nekahdu bešdarba juhšmōjumu, bet weenkahrščhās lauru dšihwes un darba pahrđšihwojumu atzerēs, tik dšihwi un pahrleezinofšchi notehlotās, kà ari peeaugušo lašitaju winas walđšinat walđšina. Naw nekahdu romantifku waronu, bet tikai tee pašchi ikdeenas dšihwes un darba zilweki, tomehr tik raksturīgi un peewilzīgi, kà ikweens šateekas ar wineem kà ar sawa pašā pašinām. Jaunsudrabiņš winus neapraksta prahtodams un wišwišadi dšejifki ispuščlodams, bet rahda waj nu garakā dšihwes pošmā, waj šahdā atšewiščķā darba gaitas gadijumā. Bet tad atšewiščķais gadijums tik šihmīgi iswehlets un relješi notehlots, kà raksturojamais zilweks no weena pašā azumirkla eespeesčas atminā kà ihpatneji dšihwa, neašmirštama parahdiba. „Baltās grahmatas“ autors nebuht nezeņščas pehz parastajeem paraugeem sawa pašā idealšeto un isjuhšmoto behrna personibu wišur bahst ašis, nemitīgi itkā ar širktu rahdit uš to un iszildinat wišwišadeem lihđšekleem. Winam ta ir tikai kà ihpatneja prišma, zaur kuru viņš leef atšarotees wišai bagatai behrnibas apfahrtneš pašaulē. Un baltā, šiltā gaismā atšpihd katrs preeščmetš, uš kuru viņš pamet sawu škatu. Dšihws un elpojoščs paleef wišs, šam wina širkti peekaras. „Baltā grahmatā“ naw itin neka no parastās didaktifkās, moratifki pamahzofšhās tendenzes. Ta ir dšili isjuštis realas mahkflas darbs ar augstu estetifku un etifku wehrtibu. „Baltā grahmata“ ir ta wišwehrtigakā grahmata latweešču lihđššinejā jaunibas rakstneezibā.

Jaunsudrabina mahslineeka instrumentam naw tikai weena pate stihga, tā to redsam latweeschu jaunromantiku leelakā dalā. Rasmas stahstis: „Wehja seedi“ (1907), muhs eewed pawifām zitā, plaschakā pasaulē. Rasma ir lauku jaunawa, usauguse mescha lihumā, faules puse. Jau schis pirmais stahsta teikums sneedj wina galwenās personas dšitu un sihmigu raksturojumu. Te atkal redsam toš spehzigos realisma wilzeenus, kuri beeschi ween spilds pahri Jaunsudrabina noteikti romantiskam tehlojumam. Rasmas stahstis ir winas pirmās mihlestibas stahstis. Schi mihlestiba fareeschas paschai nemanot un neapsinotees, isplaukst krahshnā seedā, wehja seedā, kuram paschā plaukumā janowihst un jafabruht. Israhdas, ka wina eemihlejuse pate sawu brahli, un tapeh3 winas laimei jafabruht ais mahtes ruhpiigi noslehptā jaunibas grehla. Tehlotee raksturi naw ne psichiski fewischki dšili, ne interesanti. Stahsta pamats jau daudsfahrt redsets tāpat zittautu, tā latweeschu rakstneezibā (Blaumana un Boruka darbos). Konfliktis, tā wahji konstruetā dramā, isrodas pilnigi nejauschi, neisaug no paschu zilweku psichiskās dabas, ne no fabeedriškās apfahrtnes apstahleem. Slepens launs spehks apdraud un sadragā scho mihlestibu, tapeh3 neredsam to wifā winas brihwā tapshana un peeaugumā. Tahds isnehmuma gadijums labi noder liriskam fajuhfmas tehlojumam, bet neatwer nekahdas plaschakas isredses zilweku kopdshwes fashesgijumos, neewada ari atfewischka zilweka dwehfeles gruhti peefneedsamos dšilumos. Stahsta wehrtiba ir tehlojumā paschā. Plaukstoshās, wismainās glesnās redsam, tā aifreeschas schis klufās mihlestibas seeda pum-purs, tā wiasch pamasām weras, tā pamasām eewilnojās feeweetes spehzigatās juhtas, isaug, pahrnem un wifu feeweetes buhtni aifrauj karstā faiflibu wiruli. Meschs, kapfehhta, kapfehhtas swans, wehfee faules rihti un pelekās leetainās deenas — wifa daba ir dshwa, juht un darbojas zilwekeem lihdsi. Mescha lihumā, faules puse augufchas jaunawas dwehfele fkan weenā afordā ar wifu dshwo un nedshwo. Wifs te nurb lihdsi ritoshā dshwibā un mirgo rahmās krahfu noskanās, pahr kurām pamasām nogulstas pelekais skumju plihwuris. Lai gan wifs mihlestibas stahstis stipri atgahdina Kellermana „Ingeborgu“, tomehr par kaut kahdu atdarinajumu, pat par juhtamaki famanameem fwefcheem eespaideem te runat buhtu neweetā. Jaunsudrabina zilweki ir pascha dsejiskās isdomas radijumi, zeefchi faistiti latweeschu semē un dshwē. Glesnas ihras un fwaigas tā tikko plaukufcha behrsa lapas. Weentahrshā isdailotā waloda fkan tā gana greestā pirmā stabule. Leekās, ka atdshwojufes tautas dsejas tihkamā krahfu un fkanu bagatiba, intimā latwiskā dabas romantika.

No liriska dabas tehlotaja un klufa firfniga stahstitaja par eewehrojamu episku rakstneeku Jaunsudrabinsch pazelas ar diwos stahstos eedalito un ari tur wehl nepabeigto darbu. Schis darbs, eetwerdams zitadā weidā wifu to wehrtigo, to eepasindam jau „Wehja seedos“, pazelas teem pahri tikpat ar mihlestibas psichologijas dšilaku eetwehrumu un ihpatnejaku weidojumu, tā ari ar plaschaku dshwes un lauschu apfahrtnes apjoma fonu. Pirmajā stahstā: „Uija“ (1911), tehlojums bes jebkahdām kellermaniskām ihpashibām, bes moderna juhtu fashruhwejuma, war gandrihs fazit, bes jebkahda romantisejuma un dsejiskās fantastijas apwismojuma. Uija ir tipiski latwiska kalpa metta, ne isdomati fkaista, ne kaut kahdām ahrfahrtigām garigi pee-wilzigām ihpashibām apbalwota. Winai naw pat nepeezeefshamās pirmifglihtibas, naw itin nekahdu idealu teefmju, ar kurām ta pazeltoš sawai apfahrtnei pahri. Pate winas mihlestiba naw ahrfahrtigi spehzigā un eedwef-

meļoſča. Uija ir weenfahrscha lauku ſeeweete, kuras praktiſkais ſaprahts un aprehkiņs pilniġi pahrwalda winas dabiskās teeksmes un erotiſko juhtu pluhsmi. Wina war miħlinatees ar patiħtamu gana ſehnu, buħdama tajā paſchā laiķā peeauguſcha rupja puifcha lihgawa, bet beigās atmest winus abus un iſeet pee ſahda treschā, paweza atraitna, kur materialā dſiħwe winai leekās labat nodroſchinata. Uija redſam latweeſchu gabjejas ſeeweetes rakſturigu wiſpahreju atteħlu beſ maſakā ſarikaturas, ſentimentalitates waj didaktiſku noluhku peemaiſijuma. Tas ir ſawā pſiħiſkā buhtibā zaur un zauri reals tehls, klaſiſki objektiws un tomehr ſiltas dſiħwibas pilns ahrejā mahſſlineezikſajā weidojumā. No pirmā azu uſmeteena wairak romantikas leekās peemihtam ganu ſehna Jahna Baloscha tehlojumam. Schis ſehns galu galā ir ſtahsta galwenā perſona, jo tikai zaur wina miħleſtibas pahr-dſiħwojumeem, ſahpēm un lihgsmi teef redſama ari Uijas garigās un praktiſkās dabas buhtiba. Tomehr tuwak eepaſiħstotees ari Jahna tehlam ſuhd ſchkeetamā tendenziōsi-romantiſkā peekraſa, ari wiņſch parahdas pilnā realā iħtenibā un dſiħwibas pluhstoſchā peewilzibā. Wina miħleſtibai uſ Uiju wiſpiliņgati inſtinktiwas nepahrwaramas teeksmes raksturs, bet tahda ir dſimuma miħleſtiba ſawā wiſpahrejā buhtibā. Tas ir zilweta fiziologiſkās un pſiħiſkās dabas neatklahtais noſlehpums, kuram tomehr naw nefa pahr-dabiga waj miſtiſka. Sehna karſtā miħleſtiba rahdita neſkaitami daſchadejos gadijumos un noſkanās; ar apbriħnojami dſiħu pſiħologiſku iſpratu un wiſſmaltafo zilweta dweħseles iſjuhtu rakſtneeks noteħlojis weenfahrschās miħlas tikko nomanamas, ſchkeetami neſakarigas un mainigas wibrazijas. Ar domataja gaiſchu ſtatu un dſiħwu mahſſlineezikſu intuizijū wiņſch apjaudis un pahrleeziņoſchi rahdijis weenadā noſkanotā ritumā wiſus daſchados juhtu uſpluhdus un atpluhdus, pa kureem weenteekiģā dweħsele neatwairami un neaturami ſliħd kā newarigs putns pawafara ſtraumē. Weltas miħleſtibas tragikoſ pahr-dſiħwojumos beeſchi ween eekſanas ari paſiħſtamās ſentimentalās ſkanas; bet tās nekur neiſwehrſchas paraſtajā ſaſaldinati-juhsmiģā mel-dijā beſ pſiħologiſkām robeschām un mahſſlineezikſa noſwarojuma. Škaiſtee liriſkee mirkli neiſpleħn paraſtā roſchainā duħmakā, bet nirb kā wijoletas dſiħiſtiſ wiſpahrejā rahmi epiſkā ſtaħſtijuma gaiſchumā.

Kalpu jauneeſchu miħleſtibas tehlojuma ſpodrumu un dſiħwibu galwenā karhtā iſzel mahſſlineezikſi ſiħmetais ſtahsta ſabeedriſkais ſons. Miħleſtibas tehlojums nekur neiſzelas laukā un nenoschēiras par ſewi no lauku dſiħwes wiſpahrejās ainas. Nenokliħt liriſkās refleſkijās un atſchkaiditoſ juħsmu glesnojumos, bet weenmehr paleef eekſanots wiſpahrejā kalpu darba paſaulē. Darba gaita ir ſchis paſaules ſpeħzigeē meti, un ſtarp zītām intereſēm un teekſmēm miħleſtiba tikai kā kraħſchnaki ſpilgtata ſchwiħtra plaiķni zauri daſchadigajeem, bagateem audeem. Ar latweeſchu rakſtneezibā reti ſaſtopamu kompoſizijas weiklumu, ar eewehrojumu mehra un noſwara ſajuhtu Jaunšubrabiņſch rakſtijiſ ſawu ſtaħtu tā, ka dominejoſchais motiws nekur nepaſuhd no azim un nepaſaudē ſawu waditaja noſiħmi bagatigā darba dſiħwes epiſodu daſchadibā. Schis epiſodes tehlotas ſakarigā wirtnē, tāpat kā noieekas pate darba gaita lauku paſaulē. Ari tehlotas winas naw iſtaħlim, garāmejot un aprakſtoſchi, kā to pa laiķam dara rakſtneeki, kas darbu paſiħt tikai no graħmatām, ja dauds, tad no weħrojumeem un peeredſejumeem. Wiſgarām te redſams rakſtneeks, kas patš ir briedis raſotās ganibas, mirziš lectus deenā un twiħziš karhtā ſaulē, patš ſraħdajiš wiſus lauku darbus un iſpaſniš wiſas domas un ſajuhtas, kas ſaiſtitas ar darbu un atpuhtu. Darba

ispratā un isjuhtā Jaunsudrabinam lihdsigu starp latweeschu rakstneekem gruhti buhs atrast. Stahsta darba dsihwes tehlojumos weikli eepihti lauku lauschu, wīnu atteezibu un wīšas lauku dsihwes reali raksturojumi, Neidealisteti, bet ari nepahrspihleti wīšch usfkatamos pretmetos rahda fainneeku un gahjeju schkiras gan schkeetami weenotā faskanigā fopdarbā, gan nenowehrschamos konfliktos un neisnihzinamā, lai ari dsihwes nepeezeeschamibas apwalditā antagonismā. Leekuliga gahdiba un fihws materialistiskis egoisms, tikpat leekuliga padewiba un noslehpta skaudiba un eenaidis — wīš tas dabiski un reljefi izelas fatura pilnajos tehlojumos. Redsam kalpu wezato firsnigo gahdibu par saweem sweschu gaitu gahjejeem behrneem, bet zitā weetā un gadījumā ari wīnu brutalās ismantotaju teeksmes un wispahri praktisko dsīnu ahrfahrtigo pahrswaru par wīšam maigajām juhtām un tā šauzamo wezatu mihlestibu. Pahrlleezinofchi eepastihstam ais praktiskeem aprehkineem nodibinatas gruntneeku laulibas dsihwes irdenos pamatus, wīnu to atbaidigi nejauko, ar to lauzineeziskā sawa faktina dsīna peegahna zitadi freetnu zilweku dsihwi un samaitā wīnu dwehseles. Bet wīšos schajos tehlojumos Jaunsudrabinisch neatlauj saweem bagatajeem pahrdsihwojumeem iswehrstees pahrmehrigā, lai ari wīšinoschā plaschumā, pahrmahkt estiskās formas eerobeschojumu un stahsta mahkslineeziskos noluhkus. Rā teiktis, wīš tas wīnam kalpo tikai tā raksturigi glesnotis sons, pret kuru spilgti isnirst stahsta galwenās personās, gar kuru wīna mihlestibas tehlojums slihd garām tā dramatiski faistofcha dsihwu ainu wirkne.

„Uljās“ turpinajumā: „Utbals“ (1914), sozjalais sons tikpat raksturigs, tikai manami schachaurinatā apmehrā. Se wairs naw wīšas plaschās lauku dsihwes notehlojumi, bet galwenā fahrtā lauzineeku, gruntneeku un gahjeju dsīntas dsihwes un wīšas lozeklu sawstarpejo atteezibu raksturojumi. No mahkslineeziskās kompozīcijas weedokla luhlojotees, tee weetām leekās tā pirmā stahsta atfahrtojums. Weetām stahstis leekās ari tā pahrafsteeps. Ulfewischkeem tehlojumeem reisēm aptruhkt faistofcha un wirsofcha fatura foppawedeena, tas paleef gaufaks un reisēm pawīšam apstahjās. Daschadee mihlestibas starpgadījumi ap wīnu personām aisrit tā lihdsteku. Episodes naw pareisi famehrotas un tā peemehrotas galwenajam motiwam, tā pirmajā stahstā, fihkumi schur un tur paleef atkarus, par sewi, nepeeweenoti un nepeekaufeti stahsta pamata masai. Ar wīnu to stahsta israibinatā fatura eespaids naw neko bahlaks un weenmulaks, tapehz tā rakstneeks wīnu weikli eesfaistijis zitas apfahrtines un zitadu apstahku ainā. Tur tad dabujam redset, tā gruntneeki schkīro sawus behrnus un dala teem sawu mihlestibu neweenadās proporzijās, skatotees pehz tā, kursch bagati, kursch nabagi prezejees. To paschu mantas noteizeju lomu redsam ari gahjeju dsīntās, kuras auguschas tās paschas gruntneeku idealogijas pasaulē un eenehmuschas tās paschas teeksmes un dsihwes noluhkus. Lauku gahjeju jauno pasauli no wezās schkir dsīla plaifa; beeschi ween tikai wahjas fisiologiskas faites un nabadstīgās dsihwes spaidis wīnus wehl kaut tā fatura fopā. Saweem wezakeem un wīšai apfahrtnei garā sweschis schajā stahstā parahdas tagad jau jaunekla gadus pahrdsihwojis, ar pilsehtas dsihwi eepasines Jahnis Balodis. Rakstneeks wīnu nostahdijis starp trijām seweetēm, un wīnu wīnu ischetru daschadās mihlestibas teeksmes un konflikti ir stahsta daschadigais un peewilzigais faturis. Wīnā eemihlejufēs skule-gimnasiste, un wīšas tihrās behrnischkās juhtas wīnam leekās tā atbals no pascha pahrdsihwoteem sehna gadeem. Salokfneja kalpu meita wīnu mihl ar to weenteefigo, spehta pilno

mihlestibu, kāhda wehl peemiht tīkai tā sauzamajeem dabas zilwekeem. Wīnšch itin kā padodas šchāi spēhzigai juhtu pluhšmei, kas wīnu pret pašča gribu aīšrauj lihdsi. Somehr dwehseles dšikumos wīnu eewilnot un zeeschi pee-faistit ta nespēhj. Raut kāhds noslehpumains spēhšs wīnu welf pee tās paščas sehna gados eemihletās Uijas, kas pa šcho garo laiku jau palituse atraitne, padšihwojuse un dšihwes nowahrđsinata, nolaidiga un netihra. Wīnšch domajās jau ismetis to no šawas firds un aīsmiršis. Bet naht gadījums, wīnšch aīsmiršt wīšu un peekeras tai, kas apsinotees un neapsinotees, wīšu laiku turejuse wīnu šawā warā.

Ta ir šawada noslehpumaina wara, kuras preekščā newarigi noleezas šklaidrais prahts un zeetā griba. Jaunšudrabīnšch šchis waras leelo eespēhju šewišchki iswehriš mahšlineeziski weiklām un dšihwām kombināzijām, nostahdidams padšihwojuschai, rupjai, ne ar to šewišchki neewehrojamai Uijai preti ari diwas seedoščas škaištas jaunawas ar wīnu dšili fīrnigo mihlestibu. Tās neespēhj nefa, gluschi tāpat, kā neespēhj Jahna Baloscha pašča prahts. Noslehpumainā wara rauj zilweku kā atwarā — uš laimi waj nelaimi, weena alga. Rā katra telpa atbalso wišlabat tīkai weenu škanu, tā zilweka dwehsele atšauzas tīkai weenai zītai. Ta ari ir tīkai atbalšs kāhdai weenai škanai, un šchi škana ir wīnas liktenis. Protams, ta ir zaur un zauri romantiska filosofija; dekadenti par šcho tematu ir rakstijuschī demoniskīšchāufminošchus tehlojumus. Bet Jaunšudrabina romantika turas realas dšihwes metos, tapehž tehlojums wīšumā ir dšili šaistošchš, pšichologiski pateesš un mahšlineeziski pahrleeziņošchš.

Ar „Wehja seedeem“, bet it šewišchki ar „Uiju“ un „Atbalši“ Jaunšudrabīnšch nostahjas starp spēhzigakajeem jaunajeem latweeschu rakstneekem. Wīnšch šaweem darbeem naw meklejis brehžošchus fīšchetus, šawu apštrahdajamo weelu naw iskrahšojis azis dšeloschām plakatū krahšām. Weidojis weentefīgi un weentahrschi, klaušidams weenigi šawu šmalto mahšklas šajuhtu. Leeli pašauls un dšihwes problemī wīnu neinteresē. Wīnšch ar šawu rakstneeka darbu paleek tajā pašchā lauzineeku pašaulē, kuru pats išdšihwojis lihds pamateem. Tapehž no wīna stahsteem dwešch dšihwes pateesiba un šilta fīrnība. Tā sauzamo tautas stahstu wīnšch pazehlis eewehrojamos augšnumos. Ja runā par nazonālo mahšflu — ne par needriški-tendenziošo, pehž programš pagatawoto, bet par laufu darba tautas un wīnas dšihwes pateeku tehlotaju — tad Jaunšudrabina stahsti ir tahdas mahšklas labakais un špilgtakais paraugs.

Jaunromantisma liriki

Andrejs Pāpahrde

Andrejs Pāpahrde (Dr. M. Walters), mums jau pašihstamais jaunromantisma teoretikis, redšams starp jaunromantikeem ari kā liriks dšejneeks. Rā lirikiš wīnšch masat špilgtš un ihpatnejs, nekā mahšklas pehtneeks un latweeschu modernisma aīstahwš. Ubeem wīna pirmajeem dšēju krahjumeem („Šantriš“, 1908, „Šhnaš uš akmeneem“, 1909) weenada pamatnoskana. Lai rastos nojehga par to, peetiks zitet pahri dšejolu (no „Šantra“): „U, ruhgtas deenas, Dodat meeru Šlumju dwehselei. Waj muhšchigi mirt Šen išeestās mokās, Waj walti teektees Pehž rihta deenas?”

Dilft dsihwe bespreekā, Ilgojas firds, — Naw laimes, Mahz pagahnes tumfchā rota.“ — „Gaiſt faules waigs Miglas wirpuloš, Lihſt dſeestoſchas ſwaigfnes — aſaru dſirditee ſtati Semes uhdenoš. Deg faules pehdejee ſluhpſti uſ ploſitām buhrām, Leen peleka migla Un tinaš ap weentuleem aireem, Waid baltee maſti Un dſihwes pehdejā elpa Slihfſt miſlā kapā — Dſeest mehmāš ſchauſmāš firds.“ — Ja wehl atmināš Papahrdes dſejolu moto, kur wiſch ſewi identifiſzē ar maſu nabaga laiwu, kaš klišt gar Frijaš kraſteem, tad eephejamaš puſlihdſ aptwert to juhtonu, kaš apnehmufe dſejneeku, un to juhfmu, kaš no wina dſejaš apnem laſitaju. Weenā ſinā Papahrde ir noteiktš jaunromantikiš, war pat ſazit, taš noteiktakaiš ſhajā latweeſchu dſejneeku grupā. Wina dſeju neſ weena weeniga juhfma, tiſai juhfmu ta ſpehj eewilnot ari laſitajā. Šhi juhfma ir ſmaga un noſpeedoſcha — kà ta migla, to redſejām tinameeš ap dſejneeka weentuleem aireem. Wiſdſilafā weentuliba, tuſſchumš, beſzeriba un neſpehſš, iſmiſumš un ſchauſmaš wehfmo preti no ſchiš ſmagāš juhraš miglaš. Ja ta buhtu dſimtenei un radoſcham darbam atrauta emigrantu juhtonāš iſſlana, tad waretu peefneegteeš teem idejiſkeem un pſichiſkeem pamateem, uſ kureem weeniga eephejamaš zeeſchakš kontakſtš un ſapraſchanaš ar dſejneeku un lihđſ ar to paſchāš dſejaš uſnemeſchana un lihđſeejuhfmoſchanaš. Bet tahdu zeeſchu pahrleezibu Papahrdes dſeja nerada. Ta ir pahrat weenmula un weenfrāſfaina, lai ſaiſtitu uſ ilgāku laiķu un eedſilinatū laſitaju lihđſ teem dwehfeleš awoteem, no kureem wirſt katra ihſta dſejifka ſajuhfma. Šhi ſajuhfma allach nahf uſpluhdeem un atpluhdeem, un tiſai wina ſchupotnēš laſitaja eſtetifkà tihfme nepaſaudē ſawu intenſiwitati un dſihwes ſakaruš ar dſejaš wirſoſcho un wadoſcho ſtraumi. Papahrdes dſeja ir ehnu pilna. To te ir tiſ daudſ, ka paleeſ wehfſt un nepatiſkami. Ur waru winaš mahzaš wirſū no wiſām puſēm, faſtopjaš, kruſtojaš un iſpluhſt weenā laidā. Beſ gala atfahrtojaš tee paſchi preeſſchmeti un winau epiteti, ta pate migla, taš paſchāš ſkumjaš un taš patš pagurumš. Tee paſchi monotonee panti un taš paſchāš blahwāš glesnaš; beſ weenaš ſpilgtakaš uſmirđſaš taš ſagulſt nogurdiſchā, apniſigā, nedſihwā pluhfmē. No weenā laidā rafſiteem gauſeem panteem Papahrdes peſimiſmš ſmagi uſgulſt laſitajam. Wina eeſchuhpota juhfma nenofneedaš tragifka pahrdſihwojuma dſihlē un nepazelaš ari gaiſchakā atſwabinajuma augſtumā. Naw pat noſfahrſtamaš, no kureeneš nahf ſchi melnā juhfma un uſ kureeni wina wirſāš. Laſitajam ſuhđ katraš pſichiſkš ſakaruš ar dſeju, un lihđſ ar to notruhfſt idejiſka ſakara pawedeeneš ar dſejneeku paſchu. Wiſš ſchiš peſimiſmš kà gauſa puhfma eet wina auſim garām, bet eeſcheji neewilno wairš. Un beigāš wiſch pat ſahf liſteeš mahſſlotš, itkà ar nodomu uſſwehrſtš un tapehž neihſtš. Ne dſihwa dſejneeka firdš wairš leekāš runajam uſ firdi, bet ſinama literariſka maneere, uſmahziga un neiſjuſta. Taš it ſewiſchki iſmanamaš Papahrdes treſchajā dſeju krahjumā: „M u h ſ c h i b a“ (1914). Uri te pahriš dſejinu rafſturo wiſu grahmatu: „Sinat to weenu, ſapraſt lihđſ galam: Raš tawāš domāš Rā grauda dihgliš zehlaš, Uſ muhſchibu eet — Zaur wehtru, zaur naſti Uſ muhſchibu eet — Tawa doma, tawš darbš, Tawš pehdejš aſinš pileenš.“ — „Sinat toš mehrkuš, Raš muhſchibā duſ, Aptwert to wiſu, kaš dwehfeli ſauž! Jau gadu ſinti Zelu tew taiſa — Tizi un zeleeš Un ſini: Ta tawa zela muhſchigā gaita.“ — Rā ſchajoš, tā pahrejoš dſejološ — wiſā ſhajā grahmatā nebeidaſami atfahrtojaš diwi wahrđi: domāš un muhſchiba. Waretu zeret, ka no tām neſlaidrām peſimiſtiſkām juhfmaš, kaš pludo no Papahrdes

pirmajeem dsejoleem, sche winsch nostahjees us zeetata domas zela, fur weeglat winam sekot, lihdsi domat un lihdsi just. Tahda zeriba nesuhd ari atminotees, ka romantika doma naw parasia iddeenas zilweka doma, ka ta fatra gadijuma wairaf tikai ta pate, domas cerofinata, neskaidri plihwoscha juhma. Bet zauri winas pluhmei tomehr waretu buht fasklatami ari winas cerofinataji awoti, winas plihwas tomehr wihtos ap kaut kahdeem noteifteem preekschmeteem waj jehdseeneem. Doma par muhschibu — tas leekas Papahrdes pehdejo dseju wadoschais motiws. Bet lasot schaja prahwaja grahamata pantu pehz panta, dseju pehz dsejas, drihs nomanam, ka apfahrt mums tas paschas ehnas us afmeneem, un pretim weras tas patš miglainais schalkainais tufschums. Dsirdam tikai nemitigi atfahrtotu wahrdu: doma, dsirdam, ka ta ir weeniga, klistoscha, neapmeerinama, bet us kureeni wina ihsteniba klist, tas naw ne faprotams, ne nojauschams. Jo muhschiba, ko dsejneeks mums grib istehlot par winas objektu, ir tas wisnenteiktakais un neskaidrakais jehdseens. Bes schaubam, sawadi dsejifka nojaufma allasch peemiht eedomai par to, peezeem zilweka prahteem un wiseem aifprahta spehseem pilnigi neaptweramo, kam naw ne fakhuma ne beigu, ne aptwara, ne tilpuma, ne weida. Bet ja par to mums stahsta beesfa grahamata no pirmas lihds beidsamai lappusei, tad schis wahrds galu gala paleef par tufschu stanu, kurä apniht klaufitees. Muhschibas jehdseens sawa tihri abstraktaja weida tatschu ir tahds, par kuru nefa newar isdomat, par kuru neweens nefa naw isdomajis — isnemot, warbuht, mistikus un budistikus sektantus, kas nododamees weenmulai, paswai wifuma un muhschibas juhmai; waj nu pilnigi apreibinas taja, ta ka gluschi saude fajuhtu un interesi preeksch ahrpasaules, waj fahf redset haluzinazijas un tamlihdigas nenormalas psiches parahdibas. Par fewi faprotams, ka Papahrdes dseja neweena neapdraud ar tahdam tragiskam sekam. Preeksch ta winai sawa weenmuliba pahraf mas eedwehsejofcha spehta. Winas noluhks ari naw mistifki eedwehsmet, bet fazelt brihnumdsilas filosofijas nojaudu un lihds ar to zeenu pret dsihwibas un muhschibas noslehpuemeem nodewuschos domataju dsejneeku. Schee noluhki paleef pilnigi nesaonegti, tapehz ka bes gala atfahrtomee wahrdi un frases neweena nespehj ne pahrleezinat, ne fajuhsminat. Tomehr sinamu dsejifku juhdonu Andrejam Papahrdem newar noleegt. „Muhschiba“ ir weens otrs melancholifki nostanots dsejolitis, ko war lasit ar patiku. Pehz wifa augscha fazita fapratifim, ka wifai dsili winsch neewilno, bet tamehr aiskustina lasitaja estetifko tihfmi un pazel azu preekscha skumju pahrpulhduschas dsihwes eedomu nenoteiktas un nespodras ainas.

Jr. Bahrda

Jr. Bahrda (1880—1919) prosa un dramatifkee tehlojumi naw eewehrojami. No pirmajeem waretu minet „Dsintarbehrni un meschainis“ un „Ra mana dsimtene behdsa un atkal atgreesas“. Tee naw darbi, kas pazeltos redsami pat individualisma un defadenzes seklajos uspluhdos ap 1906 gadu. Pee wineem apstahtees der tikai tapehz, ka jau tur war fashmet eefahzeju, kursch nef fewi eewehrojumu nahkamä mahkslineeka embriju. Ubi nesaistita waloda rakstite dsejojumi ir romantiskas pasakas-fantafijas, fantastifku dsejifku krahfu un glesnu nudseklis. Glesnam un glesnaineem simboleem truhfst jebkahda weenojofcha idejifka pawedeena; ari pascheem sawa starpa

teem truhkst mahkslineeziska fassanojuma, sakara un weenibas. Somehr ir tur kaut kas, ar to Bahrdaš dsejojumi atschkiras no tos laikus kultiweejameem juhmu fraschu sawirnejuameem un obligatoriskam saules himnam. Ta ir ihpatneja dabas isjuhta, ihpatnejs dabas statiskanas, atdsihwinaschanas un apgarojuma weids, panteistiskas mistikas un lihds ar to jaunromantiskas pamata motiws. Nepahrprotami tas ir tas pats motiws, kas no diletantiska pirmsahuma wehlat isweidojas peewilziga liriska dseja. — Itin neta no schi un Bahrdaš mahkslineeka dabas pamatmotiwa neatrodam wina dramatishtajos mehginajumos. Daschi no teem, („Tu ar deewu, Widsemite“) peeder pee Bahrdaš raksturam gluschi swebchās tendenzes literaturas un apluhjojami zita weeta. Pahrejee („Spahrnotas meitas“, „Sila uguns“) ir pawisam ispluhdinatas un sahjas liriskas juhmas gabalini, newariga dramatishta dile-tanta rakstiti, samahsfloti un neihsti ar gauscham neezigu wehrtibu.

Ja pehz wisai negataweem profas tehlojuameem un gluschi tufschajeem dramatiskeem mehginajumeem peegreeschamees Bahrdaš dseja i, tad jabrihnas, kapehz schis smaltjuhtigais estets welti tehrejis spehtus swebchās un nepeeejamās nosarēs, un naw palzis weenigi sawā ihstajā, lirikas laukā. Jo tur winsch naw tikai weentahrschs darbineeks, bet tas ihpatnejakais un spilgtakais stary wiseem jaunromantikeem-modernisteem. Nekur zitur jaunromantiska teorija naw tik pilnigi apweenojusēs ar dsilu romantisku dabas isjuhtu un pilnigu mahkslas weidojuma spehju, kā Bahrdaš dseja. Wisbeeschaf jau noteek tā, ka teorija paleet par fewi un weidojums atfal par fewi. Bahrdaš redsam saweenotu modernu lirisku domataju ar ismalzinatu estetu — peewilzigu weengabala dsejneeka personibu, kas stahw latweeschu jaunromantiskās lirikas zentrā un met sawu saigo spihdumu ari pahr teem tufschajeem plaschumeem, kas pleschas winai apfahrt. Bahrdaš dseja pelna, ka pee tās pakawejas ilgati.

Bahrda ir samehra satura bagats un daudspusigs lirikis, kas jaatsihmē tā reta parahdiba stary weenskanigajeem un weenpusigeem latweeschu jaunromantikeem. Wina dsejista isdoma un eejuhma aptwer deesgan plaschu lauku — lai ari ne wisu semi, kā to waretu eedomatees pehz wina dseju nosaufuma („Semēs de hls“, 1911). Bahrdaš dseja pehz satura sadalama wairakās grupās. No tam wispirms waretu minet wina behrnu dsejoluš: meega dseefmas leelajeem wihreem un zitus. Behrnam tuwi kustoni Bahrdaš dseja parahdas kā moschas eedomas radijumi, kā zilwekam radneezigas buhtnes ar sawu noteiktu raksturu un swarigeem ihpatnejeem dsihweš un darba usdewumeem. Tās ir dsihwi apgarotas buhtnes, lihdsigas tautas pasafu kustoneem, tikai nesalihdsinami dsejistikas un interesantakas. Tās dsihwo lihdsi behrna fantastijas pasaulē, padara to daschadigaku un peewilzigaku; zaur winam behrns labat isprot ahrejo pasauli un eedfikinas ari pats sawu teekmju un intereschu parahdibās. Radinas wifa apfahrtēja dabā meklet ihpatneju dsihwibu un ustwert to dsihwo kopsafaru, kas weeno zilweku ar wina apfahrtini. Somehr jaatsihmē, ka schee Bahrdaš dsejoli ir pilnigi brihwi no jebahdeem didaktiskeem noluhkeem. Wini grib tikai eerosinat dsihwo, radoscho fantastiju, glesnainu, dsihwinoschu statiskanas spehju un scho patstahwigo weidoschanas darbibu pawadoscho dsilo tihkmi. Bahrdaš noluhki ir tihri mahkslineeziski, un tos winsch sasneeds pilnigi. Wesela pascha wina dsejolu grupa war noderet kā paraugs tihri estetiskai, tikai radoscho fantastiju un dailuma juhtas fairinoschai behrnu un jaunatnes dsejai.

Bahrda nepeeder pee dsihwes nobehdsejeem un noleedsejeem romantikeem. Winu peewelt atfewischkas dsihwes parahdibas, bet it fewischi zilwefa muhscha gahjum s, no dsidräs behrnibas zaur nabadsibu un wahrgumu, lihds weenfahrschai un tomehr sawa buhtiba tragiskai nahwei. Kur winsch grib tehlot dsihwes iszilu parahdibas, peem., nabadsibu, tur wina rofa itkà leedsas flausit. Jo pee tahdeem konkreteem fischeeteem wairaf weeta realistiska sismetaja starbums, nekà romantiskas juhsmas glesnas. Romantiki wispahri ir newarigi realaja konkretu preekschmetu un parahdibu pasaulè. Winu doma allasch wijas ap abstrakteem jautajumeem, kur tai naw jaturas fatura nowilltâ apjomâ, ne faut kahdi jaerobescho sawa teekme pehz aifween tahlatâ un dsilatâ. Tapehz zilwefa nahwe eedwehsmè Bahrdu dsiki un ihpatneji. Us nahwi winsch statas tà us wisu dsihwes mihflu usminejumu, dsihwibas noslehuma atflahjeju — tà us atwabinataju, peepilditaju un turpinataju. Se winsch peenahf gluschi tuwu kristigajam deewtizigajam winpasaules usstatam. Weetam leekas, ka winsch pateeschâm tapat tà wezi lautini naiwi materialistiski tiz winpasaules dsihwei, un wina panti tad skan itin tà dseefmu grammatâ. Bet wisbeeschaf wina winpasaules tiziba rahdas romantiskas filosofijas ifdsilinata un ispuschkota un dsejiskas fantasijas apstarota („Staidu spilwens“).

Plaschu nodalu Bahrdas lirika eenem mihlestitibas dsejoli. Mihlestiba ir tas ristantakais stary wiseem dsejas temateem. Waldoschais neween pilsoniskaja dseja, bet lihds pat pehdejam laikam wisâ pasaules rakstneeziba, winsch tif dauds wilats un mozits, tehlots un pahrtelots, ka wajadfigs fewischi eewehrojamas dsejiskas eedwehsmas, lai par winu usrakstitu originalu un peewilzigu dsejoli. Stary Bahrdas dsejoleem daudsi pat ahrfahrtigi peewilzigi, un ta ween jau ir leeziba par wina spehzigu talantu. Sewischa dsikuma schajos dsejolos nawa, laikam, wispahri newar buht. Ja mihlestitu netehlo tà pawadu parahdibu zilwefa wispahreja dsihwe un nepeefaisita to faut kahdeem dsilateem idejiskeem waj psichiskeem problemeem, tad paschâ wind faut to problematisku un dsilu atrast newar. Mihlestiba sawa tihrajâ weidâ, tikpat sawa seksualaja tà erotiska pluhsmè, ir ta wisweenfahrschaka dsihwneeziiska teekme, kurâ interesanta ir tikai winas individuala wariacija, winas subjektiva nohrasfa. Bahrdas mihlestitibas isjuhtas originalu subjektivu niansi schur tur war faskatit; bet tas nepeetitku, wisus wina daudjos erotiskos dsejokus padarit par spilgteem ihpatnejas mahkslas darbeem. To panahf Bahrdas ahrfahrtigi dsihwais, glesnainais skatichanas weids. Wisu tam banalakajam erotiskas juhsmas wilnojumam winsch atrod fwarigu glesnainu ispaufmi, wisfihlakai nianset sawu krahfu — un tà, fatura nemelledams, lasitajs tihksminas siltas ritoschâs ainâs, kas nelauj fantasijai atflahbi un fneeds dsilu esietisku patiku („Plaukstoschas meitenes dseed“, „Schiganu dseefmas“). Bet kur faturis nesaisita dsejneefus ar weelas stipro kuplumu, kur isjuhta tikai nianses un nostanas un esietiskais eespaids tikai isteikmes modelejuma, tur wini weegli friht mekletas originalitates nenemahksla. Pat tif smalkjuhtigi mahkslineeki tà Bahrda. Winam ir wesels dsejolu zilks („Rokas“), kur stary peewilzigeem erotiskas tihksmes atehlojumeem dauds faspihletu, psichiski nemotiwetu un esietiski nedshwu glesnu. Satura banalitates wairidamees, winsch nomoka sawu flausigo fantasiju, melledams pawisam nebijuschus schjuhtu nowirfeenus manami nokliht tikpat psichiska tà fisiologiska aberazija. Lai jo usstatamat isswehrtu schos neredsetos nowirfeenus, winsch meklejis pahraf originalas

glesnās un eksotiskās krahsas, nododas modernisma maneerei un paleef estētiski nebaudams.

Wisihstafs, un war fazit, ari dsilafs, Bahrda ir dabas dsejolos. Panteists un mistikis sawā buhtibā, winsch tā eejuhtās Latwijas dabā, tā wina seedeem isplaufti katrs sarinsch, tur ween winsch peeklaras. Rā ihsts romantikis, winsch nezeesch nekahda tihra ahreja notehlojuma. Sastanā ar sawu mainigo azumirkla juhtonu, winsch eedsejo katrā preekschmetā sawu pascha dwehfeli un leef tai atspogulotees dsihwibas pilnās, maigi wismojoschās isteifsmes glesnās. Tajās ismanams tas diwpufigais mahkslineezifkās radifchanas prozefs, kura psichiskais faturis un estetiskā nosihme dabas dsejolos it sewischki skaidri samanama. No weenas puses dsejneeku peewelf dabas preekschmets waj parahdiba un eedwehsmē sinamā weidā. Bet no otras puses schi eedwehsmā, tā jau augschā minets, palaujas wina azumirkla juhtonai un tikai zaur to dabū pilnigu, ihpatneju iskanu. Ta Bahrdas dabas dsejolos ir nesalihdsinami daschadaka un peewilzigaka tā wina mihlestibas lirikā. Leekās, tā pasiwais statiskais dabas elements Bahrdas dabai tuwaks, tā dinamiskā erotikas un zilwetu kaislibas teekme. Wina dabas dsejolos naw neweenas nowasatas schabloniskas glesnās, neweenas banalas frases. Wifs te spirti swaigs, nemelets un weenfahrschi dailisch. Pat wezu wezee, wifu pantkaleju leetotee salihdsinajumi, atsewischki preekschmetu apsihmejumi un epiteti Bahrdas dabas dsejā rahdas jauni un spodri. Tee ir tā sen redseti un apzilati krahsakmentini pawisām zitā sakahrtojumā un sawadi weidotā rotā.

Wisaugstako pakahpi Bahrdas romantiskā dabas isjuhta un wina skatijumu glesnainiba aifneeds dabas personifikazijās. Te tomehr jaaismirst ta wina teorijas dala, kurā winsch runā par dsejas mitu raditajas ufdewumu. Mitus radit ir religifkās eedwehsmas un ar to saweenotā animistiskā pasaules usfkata ufdewums. Muhsklaku zilwels, ari mistikis jaunromantikis, ir pahri schai zilwezes behrnibas laita radoschās fantasijas pakahpei. Winsch nerada wairs pasaules un dabas parahdibas sintesejoschas un isfkaidrojoschas pasazines un augstako dsihwes gudribu ispaudejas buhtnes, bet dsejifkus simbolus un personifikazijas. Tajās dsejneeka fantasija war wisdsihwaki isrotalotees; romantiskajam glesnoschanas panehmeenam te wehl peeweenojas ihpatneji maiga, tikai krahsām zauri weegli fasihmejama plastika, no tā wisa isteifme teef wehl par weenu swarigu elementu bagataka. Rā dsilafs un ihpatnejas dabas isjuhtas un dsihwas dsejifkas eedomas tehli, estetiski ahrfahrtigi peewilzigi ir Bahrdas „fukuburi“, „mescha nagaschas“, „aitu lehpji“, „fuhnu mahmulinas“. Amisanti, drusku komiski neradijumi dsejneeka originalajā, lotti dsihwajā tehlojumā it sewischki behrnus interesēs un firnigi pajautrinās.

Atsewischku weetu Bahrdas dsejā eenem baladas. Pa dalai jau ari nupat mineto dabas personifikaziju dsejoli peeder pee tam. Bet winam ir wesela rinda gāraku, teeschi episku dsejojumu baladas noskanā. Starp teem daschi masaf ufdewuschees un ihpatneji, peem. „Simsana galš“, kur dsejneeks pahraf faisitits pee wezā bibeles temata, tā tā wina radoschai fantasijai paleef mas darba. Uis ta pascha manami zeesch ari „Tamaras nakts“. Tomehr te winsch atrod ihpatnejas nianfes isjuhtā un tam peeklawigu iskanu isteifsmē, tā tā dsejojumam gan sinama radneeziba ar Lermontowa prototipu, bet tomehr ari augsta patstahwiga dsejifka wehrtiba. Tradizionals temats apstrahdats ari „Sapnotajā paschā“. Bet te tas tik patstahwigi uftwerts, dsiki isjusts un skaiti isweidots, tā dsejojums skaitams pee wislabafajeem pasaules baladu

literatūrā. Turpreti „Suhnu mahmulina“ (1913) ir pilnīgi pastahwiga latwiska balada, sentimentāli-juhsmīga, sehri resignejojša, kurā wispilnigat redsams Bahrdaš ihpatnejeis jaunromantika talants.

Fr. Bahrda patš sawu dsejneeka dabu raksturojis diwos „Semes dehla“ eewada dsejološ: „Mana dseefma“ un „Mani sapni“. Kam lai winsch dseedot sawu dseefmu? — jautā dsejneeks. Un atbild: Smilgai un sahlei, pazeplicham, silai tahlei, kuhposcha lasdu krukma dseltainam puteklim, salam suhnu lahzitim, dseestofcham aufeklitim, baltai brihumpilij, neprahtam un firdij, kam gaisma dsifa. — Un otrā dsejoli winsch noteikti šaka: Es esmu sapnotajs. Pahr galwu man seedofcha leepa schalz, manas deenas atpeld un atpeld tā gulbju pulks, man paleet tikai sapni un tumschalaš skumjas un tuwas nahwes jausma. — Tas ir nepahrprotams juhsmu romantika, sapnotaja lirika raksturojums. Ja ari winsch kur peestaras dsihwei un winas parahdibam, ari pahr tam plihwojas romantisma skumju waj intimas lihgsmes plihwurs. Wina aistwertee dsihwes fenomeni waj nu nogrimst druhmas nahwes jausmas waj ispluhst dsidri dsejifka, weeglina idile. Sihchi, programatiski winsch nenowehrchas no dsihwes, bet tomehr luhkojas us to no sawas lidofchās fantasijas tahluma. Ne dsihwe pate par fewi winu interesē, bet tikai tās winas parahdibas, kuras sneeds weelu wina sapnainam skatijumam, kuras winsch war eetwert sawā romantika juhsmā un krahšaini glesnot pehz sawas eedomas. Tapehz peewilzigaki temati winam ir sapni, mihlestiba un daba. „Ras sapnim ar wisu buhtibu tiz, to sapnis atpestis beigās“ — tahds wadofchais motiws baladā: „Sapnotajs paschs“. Tas ir ari wijas Bahrdaš dsejas wadofchais motiws. Sapnotajas mihlestibas augstakā laime naw eeguwumā un šasneegumā, bet paschos sapnos un ilgās, pat nahwē, kura spehji pahrtrauz gaischi pliwofofcho uguni, lai tai pamasam nebuhtu jaisdseest un jaisplehn pelekā iddeenā. It fewischki dabā romantiskais dsejneeks fastop tos dsihwos momentus, kur skatichanas dsina, wina glesnotaja teefmes un tehlotaja preeks dabū nemitigus mainigus eerosinajumus. Tur winsch ustwer ari to nemitigo dsihwibu, tos nepahrtrauktos dsihwibas šakarus un nedseestofcho dailuma kwehlu, kuras slahpst sapnotaja romantika dwehsele. Dabas dsihwibā winsch isjuht to dsilo noslehpumu, ap kuru romantika ilgu juhmas wijas tā neapsinamās tahlēs silo puki mekledamas. Bahrda ir mistikis, panteists, lai ari weetam wina dsejā eefkanas pawisam nemoderni wezās dseefmu grahmatas motiwi. Schai originalai mistikai eejuhtai un apbrihnojami dsihwai tehlotajai fantasijai japateizas neween par tam skaitstajam glesnam, kuras nebeidsamā wirknē steepjas Bahrdaš dsejā, bet ari par tam dsihwajam, masleet jozigam, bet tomehr peewilzigam dabas personifikacijam un paschisdomatu pasaku dsejiskeem tehleem.

Bahrdaš glesnoschanas weids — wisa wina dsejifkās isteiksmes forma it fewischki weenā sinā raksturigi atschkiras no pahrejās jaunromantiskas dsejas. Schi raksturigā atschkiriba tuhlin redsama, ja to salihdsinam, peem., ar Ukuratera dseju. Ukuratera dsejifkā isjuhtā naw weenojofchas pluhsmes, tā šafot, naw psichiska ritma. Tapehz ari wina glesnām naw logiska šakara zitai ar zitu, winu kopojumš dsejoli ir chaotisks atfewischku, nejauschu momentu šapluhdums. Pawisam otradi Bahrdaš dsejā. Winsch skata un tehlo ne atfewischkās glesnas, bet weselu ainu. Dsihwas panoramas weidā garamslihdoschu ainu. Peeteel peenemt kuru katru no wismasakeem dsejoleem, lai tuhlin eewehrotu šcho raksturigo ihpaschibu, peem., „Seedonis“. Bahrdaš

seedonis dšelteneem peenenseedu rateem brauz zaur birsi, kur wehjmā behrsi lihft un ſweizeenu ſchalz ſaku taurinu pilneem mateem. Met winsch ſawu ſtatu egleenā, ta aiſdegas plihwoſchās eglu ſwezēs, met plawā, un ſahlē nolaiſchas beſdeligu aztinu ſilš mahkonitis. Utbrauz pee leepas un apſeen ap to ſelta groſchus, breen zauri ahbelem un apſneeg no kupenam, kaš tām ſaros. It ſewiſchki ſpilgti ſchi ritumā pluhſtoſchā dabas juhſma iſmanama dſejoli: „Pelekā audeja“, kur miglaš uſpluhdums un gaiſums glesnotš tſf ſafarigā tehlojumā, ka laſitajam gar azim nowirſas weſela panorama, ſaiſtoſcha wiſā kopumā un ſwaiga un waldſinoſcha atſewiſchkās glesnās un kraſhās. Šchiš dſihwais pluhdums, ſchi epikā peeſkana Bahrdaš dſeju padara it ſewiſchki originalu un peewilzigu. Wina dabas iſjuhtaš perſonifikazijaš un ſimboliſkee attehli glesnojumā kuſtaš un dſihwo un neſalihdſinami ſpehzigaf eeroſina lihdti fantaſiju, nekā ſtatikaš, pee ahrpuſeš ween ſaiſtitaš, nogleſnojoſchi ſneegtaš ainaš.

Bahrdaš dſejā apweenoti jaunromantikaš ſimboliſtiskee un wezromantikaš miſtikaš elementi. Konſekwenti ſimboliſtiſkš wina tehlojuma weidš un ta lihdtelki. Tuwatu wezromantikeem winsch ar ſawu noſlehpumu mekleja eedwehſmu un, it ſewiſchki, ar ſawu pahrmehriego gleſnoſchanaš teekſmi. Walodaš muſikaloš lihdtelkuš winsch tiſpat kā pawiſam neiſleeto. Wina dſeja runā titai glesnām un kraſhām. Tāš katrā atſewiſchkā gadijumā tā iſwehletāš, ſaſtatitaš un ſaſtanotaš, ka pilnigi iſteiz dſejneeka iſpatnejo juhſmu. Kraſhu daudšums un ſuligums daſchreiſ pat atſtahj pahrbagatibaš un pahrmehra eeſpaidu. Bahrdam ir daſchi kraſhu ſaworiti, kuruš winsch ar ſewiſchku labpatiku leeto — wišbeeſchaſ weetā, kā dſeltaino, ar ko ſinami preeſchmeti waj ſinami momenti dabū dſihwu ſiltu mirdſumu. Bet reiſem ari neweetā, kā romantiſma ſchablonāš kraſhu — ſilo. Sila nakts, ſilš ilgu ſiſliš, ſilš tihtlš, ſilaš ehnaš, ſili baloſchi, ſilaš leeſmaš, ſila dſeeſma, ſila paſazina, ſila mehneſchmeita, ſilaš aſaraš, ſilaš trihſaš. Gandrihſ war ſazit, naw neweena preeſchmeta, neweenaš parahdibaš, neweenaš ſajuhtaš, ko Bahrda ſawu reiſi nebuhtu rakſturojiš ar ſilu kraſhu. Ta ir tahda kā romantiſma demonſtrazija, programatiſka un neihta, ſewiſchki neweetā iſ ſmalſjuhtiga un apſiniga eſteta darboš, kahtaš ir Fr. Bahrda.

Antonš Bahrda

Antonš Bahrda ir jaunš, ſtipri apdahwinatš, bet wehl neiſweidojeēš dſejneekš. Tapehž winā wehl pahraſ ſtiprš wezakā brahla eeſpaidš. Meklejot pa laitrakſteem iſlaiſtoš nedaudšoš Ant. Bahrdaš dſejoluš, atrodam wairakuš, furu pirmāš rindaš jau nepahrprotami rahda Fr. Bahrdaš ſkolu: „Silā debeſš eſerina“, „Nahſ ſilajā palagā pawaſarš“, „Zaur ſilu tumſu klufaš ſwaigſneš“. Ne titai rakſturigajā ſilajā kraſhā redſama ſchi atkariba, bet wiſpahrejā gleſnoſchanaš panehmeenā, iſtureti romantiſkā glesnainā ſtatiſchanā un tehlojumā. Ja ta buhtu atkariba titai ahrejā iſteikmē, tad par Ant. Bahrdu newaretu runat kā par dſejneeku jaunromantiķu grupā; tad winsch buhtu weentahriſchš dſejaš diletantš, kaš mehginaš zitam paſal un kam paſcham naw nekā ko teikt. Tuwat eeluhfojoteēš redſam, ka Ant. Bahrdam ir deeſgan bagata eeſchejā paſaule, tuwu radneeziga Fr. Bahrdaš dabas iſjuhtu un miſtikaš paſaulei. Lai gan ſpilgtāš atſchiroſchaš iſpatnejibaš ſche truhlt, tomehr jarunā wairaf par radneezibu un newiš par diletantiſku atkaribu waj atdarinajumeem. Ant. Bahrda lihdt ſchim rakſtijiš gandrihſ

weenigi tĶtai dabas dsejokus, Ŷulotu krahsu pahrbagatus, deesgan dŶili iŶjustus. Tajos naw Jr. BahrdaŶ melancholijas un monotonas resignazijas iŶŶkanas. Ant. BahrdaŶ dseja ir weenteeŶigaka, Ŷaulainaki dŶidra un weeglaka. Uri Ŷapnu, muhsĶibas un lihdŶigu parasto romantiskas dsejas abstrakziju winā naw. Ant. Bahrda luhkojas dabā un eejuhtas winas Ŷaistumā brihwi un atklati, nefahdu filosofiju nefaiŶitĶs, Ŷawas juhsmas nefwehrdams un pa rubrikām nefadalidams. Starp wina nedaudŶajeem dsejokeem naw neweena Ŷekla, nemahŶuliga un taiŶita, kā tas ar eefahzejeem beesĶi ween gadaŶ. WinŶĶ nahzis klajā kā dsejneekŶs ar peeteekofŶu eepreekŶeju ŶagatawofŶanoŶ un iŶkoptu iŶteikŶmi. DaŶĶi wina dsejoli eerindojami starp labafajeem jaunromantiskajā dabas lirikā („Agra pawafari“, „Reets“, „DebeseserinsĶ“).

KarlĶs ĢewinŶĶ

KarlĶs ĢewinŶĶ Ŷawu „MeŶletaja dseefmu“ (1912) eewadā Ŷneeds patŶ Ŷawas dsejneeka dabas raksturojumu. WinŶĶ esot muhsĶigŶ meŶletajs, Ŷas ar ilgu ugunim jau no Ŷchuhpula iŶŶahpiŶ. WiŶi steepj roŶas tĶtai pehz Ŷelta; winŶĶ eenihŶt Ŷawu meefu, tapehz ka tai gribas tĶtai ehŶt un dŶert. WinŶĶ meŶlē zĶtu semi, kur wiŶs ir ŶĶhĶstĶitĶs un dailŶĶ, tĶtai weenu ŶĶhĶhŶtu Ŷirdi, Ŷas mirŶt ilgās pehz dailuma. Un zĶtā weetā („ZilwekŶ-atkritejŶ“) wina dwehŶele ar Ŷawām Ŷehrām Ŷtaigā pa Ŷemes waigu. Ar Ŷkumju Ŷmaidu ta noŶkatas dŶihweŶ Ŷarnevalā — uŶ pilŶehtām, Ŷas kuhp rihta twaikā, uŶ lausĶu Ŷraumēm pa zeleeem un eelām. Winai reebjas walŶtis un ziltis un zilwezes Ŷihtee ideali. Winas draugs ir tĶtai tas, Ŷas Ŷahzis eenihdet ŶĶoŶ zilwekus un winu dŶihwi, Ŷas kā ehrglĶs brihwŶŶ Ŷreen eefarot zĶtas Ŷemes; tur muhsĶigais Ŷaistums winam Ŷneeds bikeri un wiŶas Ŷemes Ŷraumes putodamas tajā lihŶt eekŶhā.

Jau no Ŷheem parageem redŶams, ka ĢewinŶĶ ir tipikŶs dŶihweŶ noleedŶejŶ romantikĶs. Skumt, Ŷapnot, ilgotees un tahlēs trauktees, tas wina dsejneeka liktenis. Somehr daŶĶas ihpafĶibas Ģewinu atŶĶir no pasihŶtamajeem Ŷchablonas romantikeem. Wina dsejā deesgan Ŷaidri noprotams, ka winŶĶ dŶili eenihŶt Ŷawas apŶahrtneŶ un reakzijas laikā ŶaŶmakufŶo dŶihwi ar winas materialistikŶo egoiŶmu un augŶtatu idealu truhkumu. Kā tad wina dŶihweŶ nolegumam un peŶimĶsmam Ŷaws Ŷozials pamats. Ne ŶabeedriŶki, ne pŶichĶki tahds peŶimĶsmŶ naw reakzionara parahdiba, bet tahdos laikmetos atŶihmejams kā poŶtiwŶs, uŶ preekŶu wirŶofŶŶ ŶpehĶs. Jo tĶtai tukŶĶo tagadni eenihŶtot un noleedsot eekŶehjams eeraudŶit labaku, gaiŶĶaku nahŶotni. Un tahlak Ģewina dsejā iŶmanama Ŷawada aĶrautiba, Ŷawads eŶŶaltets entuŶiaŶms par to muhsĶigo Ŷaistumu, ap to lido wina jauŶmas un Ŷas winam ne uŶ azumirŶli neiseet no prahta. Ŷchahdā eŶŶaltazĶjā wina juhsmas kā ruhŶstofŶŶ putojofŶŶ dŶehreenŶ pluhŶ traufam pahri. Wina dŶen ainu, wahrds trauzas pakal wahrdam — Ģewina dseja Ŷan kā pawafara Ŷtrauts, Ŷas wehl nawa ihŶto gultni atradiŶ. Ģewina dsejĶkaiŶ juhsmu ŶawĶnojumŶ naw apwaldĶtĶs un noŶwarotŶs, iŶteikŶme naw noŶanota un gludinata. Bet taiŶni Ŷhajā jauneklĶgajā aĶrautibā, Ŷhajā elementarajā Ŷtraujumā un Ŷwaigumā wina dsejas nenoleedsamā peewilzĶiba. Bet no wiŶpahrejāŶ romantiku nelaimēs, no nenoteiktibas un apguruma ari ĢewinŶĶ neiŶwairas. MuhsĶigais Ŷaistums ir tĶtai dsejĶka fraŶe beŶ Ŷatura. Saturigaka wina nepaleek ari no ta, ja winu beŶ mehra atŶahrto tajā paŶĶhā weenā Ŷkanā. Zaur winas iŶŶkanas tukŶchĶibu dsejneekŶs, warbuht, ŶahŶ Ŷamanit eekŶ-

šchejo tulfchumu, idejas, konkreta noluhka truhkumu. Un wehl wairaf winsch nododas ſawam peſimifmam, kas noſlihgt lihds flimigai miſantropijai un dſihwes apnikumam. Dſejā ſahf ſkanet beſzeribas iſmiſuma, ſabeedriſkas un garigas wahrgulibas ſtihgas — taſ wiſſ atſtahj noſpeedoſchu eespaidu pretim teem jaunibas ſtraujuma ſpirgteem akordeem.

Karlis Jakobſons

Karlis Jakobſons ir iſmehginajeſ daschadās rakstneezības noſarēs — pee tam ar wiſai daschadeem panahkumeem. Dekadenzes laikmetā, kad winsch ſahf ſawu rakstneeka darbibu, un indiwiualiſtu grupā, pee kuras winsch peeder, winsch eesahf pat kahdu „ſimſoniſku romanu“. Wehlat ſaraktiſta kahdu zitu „romanu“ — tomehr par romanistu wiſu naw eespehjamſ ſaukt. Jakobſona nelaimē ir karſta peekerschanās waldoschajam rakstneezības wirſeenam un modē efoſchai tendenzei. Pee tam winsch neſkatas, waj winam ir kaſ lopejs ar modes ſtrahwu, waj wiſu ar to ſaiſta kaut kahda eefſcheja radneeziba. Pilnigi beſ kritiſkas, ar naiwu uſtizibu winsch palaujas literariſkās aptahrtneſ eespaidam, weenteeſigi ſajuhſminas par modernā wirſeena wadoneem, ar aiſgrahbtibu uſnem to neihstoſ, leekuligoſ glaimuſ un no ſawas puſeſ zenschas teem atmaſfat wehl glaimigatās pretkritiſkās un aplamās ſlawas dſeefmās. Wiſ wiſa ta wiſa „romani“ iſnahf itin kà negribetas dekadentiſma karikaturas un parodijas. Tajos teef ſpilgti redſams wiſſ taſ negatiwaiſ, neihſtais un newehrtigais, kaſ tiſ bagatigi pluhſt lihdsi dekadENZEſ ſtrahwai. Nemaſ nerunajot par kaut kahdu aptweramu ſaturu waj kaut zit ſaiſtoſchu ſabulu — Jakobſona „romanos“ newar atrast neweenas patſtahwigas domas, neweena ſakariga tehlojuma, gandrihſ neweena logiſka teikuma. Tur ir kaut kahds nedabiſkſ liriska, epiſka un dramatiſka ſtila maiſijums, liriska dſejola, noweletes, aforiſma un ſentENZEſ kompots beſ weida un noſkanojuma. No ahreeneſ noluhkotuſ un diletantiſki peefawinatuſ modes wirſeena panehmeenuſ Jakobſons zenschas pehz eespehjas wairaf iſſpihlet un iſmeiſtarot, lai atſtahtu leelaſ weiklibas un dſildomibas eespaidu. Winsch demoniſki ſaſchauſminas un atkal liriski juhſminas, un laiſch klajā ſaraktiſtjumus, kureem pat diletantiſka mehginajuma kriteriju newar peelift.

Tiſpat maſwehrtigas ir ari Jakobſona „dramas“. Itweenā no tam redſams, ka Jakobſons ahrſahrtigi nopuhlejeſ uſrakſtit gabalu, kaſ buhtu patihkams tā ſauktajai galerijas publika. Winsch iſdomā un wirknē ſtatus, weenu treknaku un ſamofaku par otru. Laudiſ tur nahf, dſer, ahlejas, ziniſki lamajas waj mulkiſgi plahtas un deklamē behrniſhki naiwuſ un neſakarigus dialoguſ. Winsch iſmanto ari wezmodiguſ, ſen atmeſtuſ monologuſ un ſahrnuſ runaſchānu. Behz ſlaweneem paraugēem winsch leef zihniteeſ wahzu bruſineeſeem ar kaut kahdeem paſchliſdomateem latweeſchu burtneeſeem; leef korim dſeedat, welnineem kauteeſ un danzot, ſeptineem kraukleem pa gaiſu laiſteeſ un wezam ubagam deklamet par Saulgreesiti ſtila kalna leduſ ſahrkā. Saprotams, ka nekahda drama no wiſeem ſcheem raibumeem neſnahf. Wiſai ſchaubiga ari Jakobſona dramatiſko ſaraktiſtjumu literariſkā wehrtiba. Tapehz labi ſaprotams, ka neweeneſ teatrs nekur wehl naw mehginajiſ iſrahdit kahdu no ſchim lugām.

Neleelu pakahpi augſtat ſtahw Jakobſona *baladas* un *poemas*. Tajās winsch apſtrahdā waj nu no tautas dſeefmām un paſatām nemtu,

waj pašchisdomatu weelu. Uri te winsch pa leelakai dalai zenschas buht farechgits un dsilich, kadeht pat stipri pateizigu baladas motiwu fameistaro, atschaida un padara nebaudamu. Winsch rahda dauds baidelligi maskotu un komiski schminketu radijumu, bet mas ihstu, dsihwu mahkflas tehlu. Wina poemās ir klaboschi, swanigi ritoschi panti, bet naw āldoschas dsejas. Bet atgadas tur ari dascha peewilziga weeta, daschs isjusts pants, kas kà filta smartscha eepluhst feja. Jakobsona episkā dsejā weetumis pamirds kà dsirkstis pelnos, bet gaischafi upplihwot tās nespehj. Newituz aisskanejuschos sirsnigo, ihpatnejo stihgu tuhlin atkal pahrmahz diletantiska mahschoschanās un neweikli noluhkota literariska maneere.

Nopeetnaki jau war runat par Jakobsona liriskeem dsejoleem („Dsilich meerz“, 1913). Protams, ari te wehl ir dauds neihsta un diletantiska. Daschadi detadentiski kumuri lih p ari pee wina lirika sahbaakeem. Nebaudama ir Jakobsona „filosofija“, neapsinati pakaldarinajumi un negribetas imitazijas. Tomehr wijs tas eetilpst Jakobsona dsejolu masakā puse. Leelako aishnem darbi, kuros pateeschām manama ihsta kajuhšma un dsejneeka sirds siltums. Lirika Jakobsons, leelās, beidsot atradis sawu weetu. Winsch staigā pa Ogres kraasteem, skatas dsimtenes dabā, eejuhtās tajā un tehlo weenfahrschām, nepretenziosām tautas dseefmu glesnām. Naw winās sewischkas originalitates ne pahrschidsoscha spilgtuma, bet pretim modernai reklamiskai dsejai Jakobsona weenteesigā teeschā aprastu lirika daudsās weetas atstahj newiltotas mahkflas eespaidu. Peem., „Sidrabina naskminā“ juhs pateeschām kajuhst mehnes mirgas logā, lauku klajuma klufumu, un dsirdat greesti kur tahlumā. Un lihdswehrtigu dabas eejuhsmas dsejolu Jakobsonam ir wairaf. Sikipat peewilzigi Jakobsona weenfahrschās lauzineeziskās mihlestibas tehlojumi. Drušku pahrmehrigi gan winsch te leeto, weetām weselām wirknem, tās pahraf nowalkatās „maigās“, „zehlās“, „burwigās“, tā kà reisem aif tās weenfahrschibas atkal eestanas mahkflojums un afektazija. Sewischki labi isdewuschos, pilnigi noskanotu dsejolu Jakobsonam naw dauds. Bet tee tad eespeeschas atminā gandrihs tāpat, kà Skalbes mirdsoshās dabas miniaturās.

Jahnis Sudrabkalns

Stary jaunromantisma dsejneekeem **Jahnis Sudrabkalns**, bes schaubām, ir tas apdahwinatafais un peewilzigaafais. Jauns, imposanti plaschs un, zil nojauschams, ari peeteekoschi dsilich talants, kura mahklineeziskai attihstibai war setot ar leelako interesi, bet kura ihpatneja feja schimbrihscham wehl naw wifai skaidri skatama. Winsch ir ari weens no wisplaschafi isglijtoteem latweeschu dsejneekeem — taifni tahdā sinā, ka wijs literaturas studijās mantotais un no grahmatām aishguhtais nepludo wina dsejas straumei pa wirfu, kà ella uhdeni, bet tika redsami paplaschina, padsilina un issmalzina wina eedsimtās lirika spehjas. Wiswairaf wina dsejā ismanams frantschu uniwersalistiskās simboliskās romantikas eespaids. Sa ir laba skola, no tās Sudrabkalns dauds mantojis tā satura, kà isteiksmē — protams, tapehž, ka winsch patš frantschu modernajeem romantikeem tuwu rada.

Sawa dseju krahjuma: „Spahrnotā Armada“ (1912—1920), eewadā Sudrabkalns dseed slawas dseefmu „muhschu muhschu zetotajeem, wifu semju fantasteem un sapnotajeem“, pee kureem winsch patš peederot.

Teē wedot pahr zihnu apleesmotām miglām pretim sapnos atstarotām jaunām tahlēm. „Lai zelas sapnotaja prahts, Par saweem sapneem zihnu sah3!“ Schajā Werharna nepahrprotami eedwehsmetā lofungā gan wehl naw kasta-tams tas raksturīgais wilzeens, kas Sudrabkalnu redsami atschkir no pah-rejeem jaunromantiskeem sapnotajeem, fewischki no uniwersalsapnotaja Uku-ratera. Bet jau wina pirmajos dsejolos, masakais, to war labi kaskatit. Sudrabkalns naw pasīws sapnotajis, smagu lirisku refleksu atdainotajis, kas sawus nekustigos besspahrnu sapnus mehgina eeschuhpot retoriskas walodas trofni un mahkfligi kaspibletos kajuhsmas wilnos. Pilnigi gan ari winsch neissargas no jaunromantiku pahrsphilejumeem un kaskruhwetās isteiksmes glesnām, tā peem.: „Tumsā liktenistā awots sudrabtraks“; „putu deeweete, kas meefas Sacharās ir kaila dsihta“; „schahz gaisā kausā lianmeschi groschu“. Bet wispahri winam schi forsetā isteiksmē un mahkflotais strau-jums un spehts naw wajadfigs. Winam naw wajadfigs simulet traufsmi tahlumā un plashumā, jo ta ir dsihi wina pascha dabā — wina dsejneeka rakstura pamatihpaschiba. Sudrabkalns ir nemitigas, neaisturamas traufsmes dsejneeks; weenmehr winu redsam tahlā zelā, weenmehr winsch teežas pehz tahlakā, wehl nefasneegta, warbuht, neaissneedsamā. Wina fantasijas spahr-notee kugi skreen pahr wisām juhrām, wina juhtu besdeligas aplido semi wisā winas daschadibā un plashumā, wina dsejistā doma nokahpj wifos dsihwes dsihums, netur ilgati neuskawedamās, arween jaunās un nemihtas tafas meledama.

Wispirms Sudrabkalna dsejistā fantasija aplido dsimtenes dabu. Un taišni tur wislabaf teef redsama wina ihpatneja eejuhtas, ustwehruma un attehlojuma tendenze. Parastā romantiškā tipa dsejneeki nonirst dabā, eedsejo winas parahdibās sawas mainigās kajuhtas, winas attehlojumus zaurausch sawas dwehseles azumirklā wilnojumu schwihtām. Sudrabkalns netad ne-atdodas dabas warā, winas parahdibu waldsinoscham dailumam un ta daschadām nostanām. Wina dsejolos ihstenibā naw nekahdu dabas ainu, lai ari apshmejumos tur beeschi redsams rudens wakars, wehjains rihts, salas egles, neapscheks lauks. Wina fantasija brihwa un nefaisstama laischas pahri dabai. Daba Sudrabkalnam ir tikai prisma, zaur furu winsch ik azumirklā leef spogulotees sawa pascha domai un juhtām. Ta ir saudejuse wifu sawu suloto smagumu un twanaino salumu, palikuse weegla, zaurspihdiga un weegli weidojama dsejneeka kapriosajai azumirklā eedomai un lidoschaj juhsmai. Tahdā kahrtā aplami buhtu runat par kaut kahdeem dabas dsejoleem Sud-rabkalna grahamatā. Winsch, weenigais, starp wiseem latweeschu jaunromantiskeem, pilnigi pahrspehjis latweeschu rakstneezibā gadu desmiteem kultiweto dabas dseju ar winas mistiku un panteistisko apdwehsmi, ar winas elemen-tarajām personifikacijām un simboliskām alegorijām. Dabai pahri lidodams, winsch tikai sawa pascha domu patura prahtā un wehro sawu juhtu ritmus, aiskerdams apkahrti tik dauds, zil tas nepeezeeschami pascha individualitates abstraktā fatura glesnainajam attehlam. Tapehz wina dsejolos naw parasto plashu ainu; pa leelafai dalai tur gruhiti atrast pat zeeschaku kafaru starp atfewischām glesnām. Bet ja isdodas aistwert wina dsejistās juhsmas wad-oscho pawedeenu, tad wifas schis, schkeetami nelogiski sawahrstitās glesnas, wifā schee nefatarigi ismehtatee krahšu plankumi un tā steigā usmestas isklaidu schwihtas dabū fatura un kafaribas pilnu simbolisku nosihmi. „Nemeerigais peisafchs“ ir raksturigs paraugs tam, tā Sudrabkalns isleeto dabas parah-dibas un winu isklaidu elementus sawas kajuhtas un dsejistās domas atteh-

lojumam. Seme pehz leetus gu' rihta aptampeenos kà walgs lihkiš. „Tu nemaniji to, ka tawa dwehſle bij tai katafalkš, Ka ſaule aiſdegtoš, ja ween tu buhtu paſmaidijiš.“ Sirdš winam dabà weenmehr ir kà ſwehtzelneeze ſkaidrà laiķà. Zif noſpeesta wina kuro reiſi nejutoš, kahdš wahrgumš un tumſa un iſmiſumš winu nenospeestu, gala iſſkana wiſeem Sudrabkalna dabas tēhlojumeem weenada: rihtš auſiš, wehtra nahkš, darbš un zihna ſahkſeeš, no ſapeem wehl dſimš jauna paſaule.

Upgarotà, ſpehka un uſwaras jauſmas pilnà traufſme, kaš ſtrahwo zauri wiſai Sudrabkalna dſejai, teezaš daſchadoš wirſeenos un pa wiſeem zeleem. Wina dſejikà doma teezaš aptwert dſihwi, zilweku un paſauli wiſà winaš daſchadibà. No lauku dabas klainojumeem atgreeseš, dſejneekš kà kaija wilnoš, nonirſt pilſehtas druhsmà. Se wina nerimſtigas kuſtibas dſejikſo domu un daſchadibas alkſtoſcho iſjuhtu tauſteklus ſkar wehl ſpehzigaki roſinajumi. Se wiſch ſajuhtàs kà uſ kuga, kaš lihgojaš ſem kahjàm un putas ſchlaſtas augſchup. Rehdeš ſahk naudet, kà ſwehri ſproſtà ruhž fatli, miglâ ugunš weeſchaš un karogš uſwiſas maſtâ. Un pamaſàm wiſch no-kluhſt Werharna grandioſo pilſehtas wiſiju un apdulinoſchi patetiſkà tehlojuma warâ. Pilnigi ſawa eedwehſmetaja gaumê, wiſch fantaſè tahlak par pilſehtu kà par mirdoſochu kugi laiķu juhrâ un mehgina ſaſihlet, uſ kureeni to dſihš liktena wehji. Reiſem winam zaur ſcho liktena jauſmu ſkan lauſchu dſeeſmas un ſlawas pilna nahkotne; reiſem wina doma ſchajâ burſmâ apguruſt kà beſdeliga un wiſch ſamana ſawu dwehſeli kà urnu, tur tikai ſahrti pelni ſpuldi. Wina dwehſele ir chaotiſka un nenowarota kà patš pilſehtas pluhdumš; reiſem ta leeliſkà optimiſtiſkà ſajuhſmâ pazelaš augſtu, reiſem noſlihgſt defadentiſkà pagurumâ un beſzeribas tumſâ.

No kulturdiſhweš ſpilgtajeem premeteem, lauku dabas un pilſehtas, Sudrabkalna nerwoſi nemeerigâ dſejikà fantaſija peegreeſchaš teem ſajuhſmas un eeroſmeš awoteem, no kureem ta wairak ſmehlufe, nekâ teeſchi no dſihweš. Sudrabkalnu walddina mahkſla un leelee mahkſlineeki. Gandrihš wiſas mahkſlâš noſares: muſika, glesneeziſka, literatura. Wiſch ſtataš leelo meiſtaru glesnaš un tehlo, kà tâš aiſkuſtina wina domu un eedomu. Weenâ dſejoli, kà pantos rakſtitâ katalogâ, wiſch ihſi rakſturo, kà wina eeſpaidoš atehnojaš wiſa Iſbena tehlu wirkne. Ur zità wiſch glesno tâš eedomu ainaš, kahdas winam rahdas Raina dſeju laſot. Protamaš, tâš ir pilnigi ſubjektivaš ainaš. Bet ari mahkſla Sudrabkalnu intereſè tikai tik daudš, zif ta aiſſkar wina dſejiklâš ſajuhtas tauſteklus.

Sudrabkalns ar wiſu ſawu kraſo ſubjektiviſmu nebuht naw ſkaitamaš pee dſihweš nobehdſejeem un noleedſejeem romantiſeem. Sapni, par kureem wiſch grahmataš eewadâ runâ, ir nomoda ſapni — fantaſijaš walejâm azim un walâ atwehrtu ſirdi. Leelo pahrdſihwojumu laiķš nepaeet winam garâm, neaiſkuſtinajiš un neewainojiš. Wiſch redš kara poſta ploſito Latwiju, dſihwo lihdiſi winaš liktenim, lihdiſ ar winu gaida labataš deenaš. Tuwaſ kà kurſch fatrš zitš no jaunromantiſeem, wiſch redš kara ſchauſmaš un domâ par to aklo ſpehku, kaš ahrprahtigâ eenaidâ met lauſchu maſas ſawſtarpejaš iſnihzinaſchanaš zihnâ. Uri tur wiſch beigâš domâ par to pehdejo harmoniju, kaš nahkotnê ſaweenoš un ſameerinâš wiſas naidigâš paſauleš. Wiſch dſeed ſlawu teem waroneem, kaš krituſchi par labaku nahkotni.

Bet ir dabikſi, ka Sudrabkalna dinamiklâš dſejaš pluhſme newar apſtahteeš pee tautas un dſimteneš robeſchâm, pahr furâm reti kad pahri

fnedfās jaunromantisko ſapnu dſeja. Wina ſpahrnotee fugi iſbrauz plaſchakoš uhdenoš — „tahlaſ, tahlaſ, lihds top par ſauli garš, kaš muhſchām ſaulup trauzaš“ („Rugi“). Sudrabkalns rakſta ſajuhſmaš apgarotu himni wiſpahrigai zilwezeš brihwibai, kura wina eedomai tehlojaš ſimtejadāš ſpulgofchāš aināš („Brihwibai“). Winſch juhmo par karogeem, kaš uſwilkti kahroto wiſpahrejo brihwibu wehſtit. „Ewehtš muhſchām lai karogu nomodš! Uſwarāš lepnūmš un ſpihtš! un muhſchigaš brihwibaš ſlawa!“ Winu aiſgrahbj rewoluzija, kaš atbrihwo ſemeš un tautaš, kaš nolaiduſe ſawuš fuguš juhrā un nekahdš liſtenikš negaišš to wairš neſatreekš („Neuſwarāmā Armada“). Winſch rakſta zela dſeefmu proletariatam, kaš allaſch gahjiš leelāš atbrihwoſchanaš kuſtibaš preeſchgalā jaunā gaiſmā weenot paſauleš. „No kalneem ſiloš tahlumoš, Eš, rihta ſwaignēm mirdſot, laiſchoš zerāš. Kur jauna paſaule man pretim weraš, Rahdš ſmarſcho pawafarš jau putenoš!“

Sudrabkalna ſatiriſkā dſeja (Oliveretto, „Trubadurš uſ ehſela“, 1921) atſchkirāš no paraſtā, leeliſki eepletuſchāš latweeſchu ſihkā ſeletona tā, kā maigi kraſhota ſihda lenta atſchkirāš no paſchauſta paſulu audelka. Ta naw politiſka ſatira — ari tad, ja wina rakſtita par politiſku temu. Ta naw idejiſka kritiſetaja un graiſitaja — ari tad, ja winu eeroſinajiš weenš waj otrš ſabeedriſkaš dſihweš notikumš. Wiſpahri ſatiraš noſaukumš winai nepawiſām nepeederāš. Uri ſhajā lautā Sudrabkalns ir tahdš patš nemeera pilnš romantikiš-mekletajš, kurſch wehro tikai, kā wina ſajuhtu aiſſtar weenš waj otrš notikumš, weenš waj otrš gadijumš, uſ furu winſch ſkataš beſ politiſkaš, ſabeedriſkaš waj wiſpahridejiſkaš mehrauſkaš, beſ eefaiſuma, naida un ſajuhſmaš, beſ wehleſchanaš labot waj zitadi kā eefpaidot. Winſch neteeſā, winſch tikai weegli un dſejiſki ironiſe — waj nu par to, ko wehro, waj, wiſbeeſchaki, patš par ſewi. Wina ironiſkā dſeja par politiſkām un ſabeedriſkām temām ir ta wahjakā: winſch patš pareiſi atſihſtaš, ka politiſkiš winſch nawa. Winu intereſe, ja tā war teikt, katraš wehrojamaš parahdibaš eſtetiſkā waj neeſtetiſkā puſe. Tapehž winſch wiſmihlaki un beeſchaki ironiſe par daſchadeem notikumeem mahſklaš paſaulē un par ſaweem peedſihwojumeem un eefpaideem tajā. Taiſni ſatiriſkā dſejā wiſlabaki redſamš, ka Sudrabkalns ir weikliſ ſtiliſtš, kurſch itin kā rotatodameeš rihkojaš ar wiſſareſchgitakām dſejaš iſteikſmeš formām. Ur noluhku winſch tam weeglaſajam ſaturam iſwehlaš wiſgruhtakāš iſteikſmeš weiduš. Winſch rakſta heſkametrūš, dezimaš, oktaweš, terzinaš — lai parahditu, tahda neeka leeta ir ritumi, atſkanaš un wiſaš dſejaš tehnika. Reiſēm leekāš, ka wina ſpalwa wada weenigi tikai ironija par paſchu ſcho dſejaš tehniku, ka wina dſejiſkee noluhki nemaš neteezaš pahri ſchim weikli ſakahrtoſtām un ſaſkanotām rindām. Sudrabkalna ironiſkee panti ir weikli ſarin-doli, eſtetiſki nogludinati, ſkanigi kā laſtoſcha grazioſa muſika, weegli lidojoſchi kā gaiſā papuhſti ſili ſeepju burbuli.

Sudrabkalna dſeja peewelk ar ſawu jaunibaš ſajuhſmaš un kuhſajofcha ſpeha pilno dinamiku, ar ſawu wiſzauri dramatiſko ritumu, ar ko ta ſpilgti iſzelaš no paſiwi refleſejojſchaš, ſehri ſapnaināš jaunromantiſkāš lirikaš. Domehr wina dſejiſkāš domāš un fantaſijaš rofme muhš wairak ſaiſta ar ſaweem meklejumeem, neſā eeguwmumeem. Beſ ſchaubām, Sudrabkalna mahſlineezikāš eedomāš un iſjuhtaš apjomš ir impoſanti plaſchš. Ne

tautiskās ne literariskās tradīcijas nespehji šaitit wina radītāja teeksmes — winam ir deesgan spēhta, wišu aiguhito pahrlaufet šawā eefšehjā uguni un wišas weelaš weidot pehz šawa gihmja un lihdsibas. Wina dseja aptwer lauku dabu un pilsehtu, mahkslu un literaturu, tautas litteni, rewoluziju un proletariata brihwibas zihnu. Newar šazit, ka wina to aptwer tikai garām- ejot, fantastijai pahri šfrejot un weegli peefkarotees; wišas parahdibās wina mehgina eefpeestees pehz eefpehjas dšili un ismainit wīku apflehtu buhtibas kodolu. Bet šchi pate traufšme bes apstahjas un meklejumi wišos wirseenos leezina, ka nefas Sudrabkalnu newaldšina zeefšafi, ka wina mahkslineezikšos meklejumus newada noteikta ideja, ka wina dsejai naw zentra, ka ta ša rakete šchaldama un šimtām swaignēm wišulodama isšprehgā uš wišām pušem. Nebuht wehl newar šazit, ka wišch paliks pee tās wišpafaules weenibas idejas, pee kuras wišch šawas grahmatas beigās nokluwis un kura eetwer šewi wišas pahrejās. Wiša wina dsehā isfanama teefšme tā šauzamajā uniwersalizmā, kosmiskajā besgalibā, kuras tufšajos plaschumos jau nogrimušchi nobreedušchafi talanti ša Sudrabkalns. Ur noteikta idejška zentra truhkumu isškaidrojams ari tās, ka Sudrabkalna dseja beeschi ween paleef retoriski pahrkāla un weenmula ar wišu šawu kaleidoskopiski mainigo krahšu rotalu. Uš pilniga plastikas un weselas šopnostanas truhkuma neweens Sudrabkalna dsejolis par šewi nepaleef prahtā. Wiša šchi mahksla ir wehl zaur un zauri chaotiska un nekaidra. Bet ka no šchi chaosa war isweidotees spēhziga un leela mahkslineeka peršoniba, to ismanam katrā Sudrabkalna pantā.

Dsejneeki un stahstitaji

Antons Austrinsch

Antons Austrinsch ir šarp raksturigatajeem tajā dsejneeku grupā, kuri eefahta ša dewinšanti peektā gada kustišas lihdsdalibneeki dšihwē un dsehā, bet lihds ar pirmajeem reakzijas ušpluhdeem nowehršās individualisma un dekadenzes šrahwā. Šapehz ari Austrina pirmajeem dsejoleem noteikti šabeedriška nokrahša. Wina šabeedriška lirika un tāpat rewoluzionarā šatira masleet atšchiras no teem deesgan šchabloniskajeem panteem, šahdus toš laikus rakstija Austrina domu beedri — Akuraters, Wehšminsch Jakobšons. Romantiski-rewoluzionaras juhšmas ari Austrina dsejolos dauds; tomehr aš tās šaklausams špars, kas weetweetām šazel itin ša reala rewoluzionara spēhta iluštju. Ša šahdā Austrina dsejoli („Muhšchš“) ir raksturojums, šo war apšihmet ari par pašchaksturojumu. Dwehšele winam ir pilna uguniga gara, winam gribas degt un leesmot un ašdedšinat wišu pašauli, lai šwehtas jumprawas pa gangeem bailēs škaida, lai deewinsch patš no karštuma ar šaweem engeleem joch pa debestindm, ka neašdegtoš wina firmā bahrda. Anarchistiskais šarkafšms, kas šchajā raksturojumā nepahrprotami dširdams, Austrina šabeedriškas šatiras dsejolos iswehršchas rupjā, weetām pat peedaufigi rupjā politiskā šarikaturā („Šaule žibā“). Wišch netaupa ne tradizionaloš šwehtumus („Debestis pa rewoluzijas laiku Kree-

wijā“), ne tautiskos lepnumus, peem., apdseedato latweeschu selteniti šalihdsinadams ar barotu pihli, kas lihgo pahr kalnu. Reisem asprahstigs, reisem banals, reisem rupjsch sarkasms nenosuhd ari wisā turpmakā Austrina dsejā un profā.

Idejiskais anarchisms, kas ismanams jau paschos pirmajos Austrina dsejolos, isweidojas wisā plaschumā un pilnībā, winam lihds ar pahrejeem laika beedreem noejot deladenzes eksperimentu walstibā. Atklahtaki un ziniskaki tā ziti, winsch atmet tos sabeedriskos idealus, pee kureem lihds schim turejees. Rupji sobojas par to zihnu, kurā lihds schim lihdsi gahjis. „Par wispahribas labu saynojot, Sew peeklahjigi garām ejot, War tikai homunkuli dsejot, Us selta schkihweem graudus wistām aklam dot.“ Pretigi winam tagad leekās atwabinaschanas zihnas wadoni ar sawu stingri noteikto programu. Winsch tehlo, ka ne idejā par sewi, bet winas kalpos gul reebums. See ideju weido „alla burta gaumē“, tee kritis un ismirs tā indijani un schimpanseš, bet tauta tad dsihwoš pate sawai gribai. Bet ari par tautas gribu Austrina tahlafajos dsejolos nekas wairak naw lafams. Pamasām winsch noeet pilnigi individualisma sferās, kur winu neinteresē itin nekas ahrpus pascha personigām domām un pahrdsihwojumeem. Protams, newar atteezinat wifu to teeschi us dsejneeka pascha personu, kur winsch saka: „es“. Somehr pehz schim dsejiskām identifikazijām labi war spreesst par to idejisko apwahrsfni, kurā nu rosas wina mahkslineeziskā doma. Un schajā jaunajā Austrina pasaulē redsam dihwainu, raibu parahdibu nudsekli, pa furu wina dsihwā fantasija klišst bes nojauschama mehrka un noteikta wirseena. „Es tinos romantiskās sstrandās, Es blandos wagabundu bandās“ — saka kahda no wina dsejiskām es=personifikazijām, un scho raksturojumu war atteezinat ari us dsejneeku paschu. Winsch reds jaunu semi dsimstam, labo sfer tajā, bet kreisā wehl turas us wezās. Wina pagahtne hijuse peekwehpuse kā tehwa rija, bet nahkotne saules kwehles pilna kā Indija. Winsch dofees tur uguni eekschā no wezā pahrdegt un luhst. Wina fantasija meklejas pehz eephejas leelakus tahlumus un swebchakus swebchumus, kureem nebuhtu itnekahda sakara ar realo pasauli un winas peedsihwojumeem. Wina dsejolos kaleidoskopiskās wirtnēs klišst garām Zeilona, Mironkala, Baktrija, Bachda, Babilone, Achaswers, Nemesisda, nimfas, Roma, Forums, Zesars, Napoleons — wis, kas no wehstures, no wehsturiskām un mitologiskām teikām wifos laikos wiswairak leetots dsejiskas fantasijas peestahjai un literariskam apstrahdajumam. Austrinsch ir pilnigi literariskās romantikas warā — tā wisi idejisli nenoswarotee, wezos pamatus nosaudejuschee un jaunus neatraduschee dsejneeki. Neskaidra un nenoteikta schajos klainojumos paleef wina mahkslineeziskā un zilweziskā individualitate lastajam, un ari winam pascham. Weenā dsejoku zilā winsch apgalwo: „Es paraugs pilnibai, — man nawa grehtu — Un deewu bikeri man luhpas star.“ Bet turpat atkal atsihstas, ka wina muhschs esot welna eksperiments par labu swebhtam garam, un tad ar sawu parasto zinismu usswer: „Trinas mani utu tirgs un galms.“ — Laba dala schi wehstures un mitologijas demonisma un zinisma maisijuma gan leekama us waldoschās deladentisma strahwas rehkina. Rā dukkēm un gruscheem ta apnes wifus jaunos talantus. Somehr zauri literariskās maneeres dukkēm un gruscheem un pahri wifai diletantiskai mahschofchanai ismanams tas pats dsejneeka inditidualitati raksturojofchais idejiskais anarchisms un psichiskā swahrstiba, kas Austrinu neatstahj lihds pascham pehdejam laifam.

Pirmajos krahjunos („Wakardeena“, 1902—1906, „Machonu gaita“, 1905—1909) Austrina dseja wehl pilnigi diletantiska. Gan ta naw diletantiska pawisam bes zeribam un isredsem, bet tomehr tikai retos pantos estetiski usnemama un wehrtejama. Pa leelakai teesai tur fastopam parasto defadentisko ehrmoschanos, ta peem., schahdos dsejolos: „Spoks ilgi wehl apfahrt man mahnijas, Ra austrumneeks klanidamees, Tas kaudams, par mani kas gahnijas, Ra uswaret manidamees,“ waj atkal schahdos sawahrstijunos: „ar raganam aurodam,“ „ruhfdams ar burweem,“ „wel welu walsti wehlinos welus.“ Lihdsas nedaudseem, peeteefoschi isjusteem un formâ apmeerinoscheem dsejoleem, desmiteem weenfahrschu sadsejojumu ar neweikli famesletam waj wehl neweikliki jaundarinatam rihmem. — Scho to peewilzigaku un wehrtigaku jau war atrast Austrina treschaja, leelaja dseju krahjumâ („Rufuma gawiles“, 1921). Defadentisko kumuru un tamlihdigu nedsejisku un neestetisku salaschnu schaja krahjumâ dauds masaf ta pirmajos. Te ir nodalas, kuras leezina, ta pilniga nowehrschanas dsihwei ir weenfahrscha dihschoschanas, un absolutais individualisms skaniga, bet tuffscha frase. Naht laiks ar leelam pahrwehrtibam un dsihwes sawilnojumeem, un dsejneeka lira nemanot atkal aisslanas ahrejâs brahsmas skarta (nodala: „Laikmets un lira“). Kara, behglu un rewoluzijas laikmets atpogulojas ari Austrina dseja. Protams, dsejneeks, kas wifu laiku demonstratiwi greejis dsihwei muguru un maldijees literariskas romantikas pasaulê, newar ne peeteefoschi plaschi aptwert, ne dsilaki isjust, ne ihpatneji atskanot leelos masu sawilnojumus un pahrdsihwojumus. Organiskas lihdstdsihwes un lihdshuhtas spehjas war buht tikai teem, kas wifu laiku palikuschi idejiskos sakaros ar dsiwes pamasitejo attihstibu un zeescha psichiska kontakta ar sawas fabeedrisfas apfahrtnes gaitu no laikmeta laikmeta. Austrinsch reds tikai laikmeta un wina parahdibu ahreent; wina dsejoli ir tikai ahreenes apraksti un notehlojumi, pawisam bes dsejiskas eedwehsmas spehka, tikai rihmes, bes eefscheja siltuma un ahreja dailuma. Peem., sefoschee sadsejojumi: „Kur daudsina ta uswaras, Ween mahte nopuhschas Un jautâ, waldot asaras, Ra winaâ nahfuschas. Naw, nawa zitâs atbildes: — Tas dehlu panahkums. Pee Jesus mahtes swehtbildes Klah jauna jaleet mums.“ — „Dsird par leelu gabalu: Karfch tumschs ruh3 gar pamalu. Swehtwakars. Laud's meera grib — Pamala wehl dimd un dip. Beidsot leelgabali flust, Meera tomehr newar just Lauku mahja pustuffscha, Baiga krehsla grimuffscha.“ — Schis dsejas leelas nemtas teeschi no Kaudsischu lasamas grammatas skolai un mahjai. Tahdas rakstir un drukat un wehlat krahjumâ eeweetot war tikai diletants bes ihstas mahfflas fajuhtas un paschritikas. Wehl diletantistiki ir Austrina panti par septinpadfmitâ gada rewoluziju: „Bet te, klau, basuneja! Laiks rewoluziju, Ra pastarteesu spehju Wed bargs par Kree-wiju.“ Ja atminamees Austrina rewoluzionaros peekta gada dsejokus, tad it sewischki seklas un tuffschas rahdas schis rihmes. Redsam, ta diw-padfmit gadi, pawaditi defadentu pasaulê un wifados literariskos klainojunos un maldos, atstahjuschi postofchu eespaidu us scho negatawo un nenofwaroto talantu. Reisem winsch noslihgst lihdst tahdam dsejas pirmseemneeziškumam un banalitatei, pehz kuras pahreet patika, wehl tahlat lasit Austrina grammatu: „Dsejas sirgs Pazel mani gaisa jautrs, Es ar' gataws urrah fleegt, Jo tur leja gross, maiss, schautrs, Tapat traufs war dauds ko sneegt.“ Bet kas ar stipru pazeetibu un peespeeschanos tizis pahri schim duhnainajam diletantistkajam sehklam lihdst pahrejâm nodalam („Daba“,

„Murgu labirintā“, „Alufuma gawiles“), tas redsēs, ka Austrinšch retoš laimigos brihšoš war usrakstīt ari itin peewilzīgus liriskūs tehlojumus. Sur ir ekspresionistiski leelpilšehtas kafejnizu, ſchantanu un bohemas dšihweš atstarojumi ihpatneja nospulgā, nirboščas nerwoſitates, weeglu juhsmu un aprauſtitas traufsmes pilni („Balto naktſchu nemeers“). Sur ir dabas dšejoli, ihpatnejas, lai ari wiſai elementaras un nedšilas iſjuhtas raditi, kuroš it ſewiſhki peewilzīgš winu lokalais, pee dšejneeka dšimtenes weetām ſaiſtitais kolorits („Wakara dšeesminas“, „Sauna apwahrſnis“, „Lihnu lomš“). Ja Austrinšch iſmetis no ſaweem krahjumeem diwas trefhdalas diletantisko pantu, tad atliktoš deesgan peewilziga dšēja — lai ari beſ ſewiſhka ihpatneja ſpilgtuma un neatſweramas wehrtibas.

Leekās, Austrinšch gribejis reis weentopus un wiſa fuplumā parahdit ſawa talanta un ſawas dšejas negatiwās ihpaſchibas un tadehl usrakstijis „poemu“: „Nezilwekš“ (1920). „Nezilwekš“ ir labi paſihstams zilwekš no iſbijuſcheem dekadenzes laifeem. Toreis wiſch ſpokojās tikai atdarinataju literata tehlojumos un tapehz pehz taiſnibas tika apſihmets par ſlimu ſma-dſenu un iſwirtuſchas fantaſijas neradijumu. Kara laiki ſchahduš netihru „erotomanu“ tipus audſejuſchi ari realā dšihwē, tapehz teem ari rafſtneezibā liktoš itkā wairaf pamata ſem kahtām. Bet beſ jebkahda ſozialetiska kriterija, kā Auſtrina dšejojumā, ſchee ſekſualas iſwirtibas tipi iſnahf pawiſām reebigi. It ihpaſchi tad, ja wiſa „poema“ tā wiſpahrejā iſdomā tā tehlojumos wer-dšifki pafaldarinata Egliſcha paſihſtamajām jaunklaſiſtām poemām beſ jebkahdas idejiſkas un eſtetiskaſ wehrtibas, ar teem paſcheem leekajeem neprahtigajeem prahtojumeem par ſcho un to, kaš dšejneekam azumirfli eenahzis prahtā, bet kam naw ne maſakā ſakara ar „poemas“ waroni un wina banalajām dehkām. Saturā Auſtrina „poema“ ir tuſkchš, weetumis jehli-peedauſigš gabals. Iſteikſmē diletantiski ſawahrſtits un ſakabinats klaboſchu pantu ſarihmejumš.

Nenoſihmiga un maſwehrtiga ir ari Auſtrina „dramatiſka ſtudija tſchetros zehleenos“: „Naidneeki“ (1920). Ko iſhti wiſch ſtudejis un ko gribejis tehlot, to, laiſām, ari patš neſinās paſazit. Laiſ esot Ciropas ſara ſahkums un noteetot wiſš taš gabals Widſemē, dšelſzela peeſtahtnes tuwumā. Bet welti meklet, kaš dramatiſkš waretu buht tajā lauka ſaim-neekā, kam lugas ſahkumā jaaiſeet karā, un beigās ar eewainotu kreifo roku jaatgreeschās mahjās, kur eezeretā jaunawa un nahkofchā ſaimneeze winu jau gaida atpleſtām rokām. Tapat neka dramatiſka naw ne tajā ſaimneeka pameſto mahju dšihweš, ne tur eepihito zilweku tehlojumā. Wiſa ſchi „dramatiſka ſtudija“ ari tā diletanta mehginajums neiſtura nekahdas kritikaš. Ta ir tuſkcha, bahla un banala; winā naw manamš, ka Auſtrinam buhtu jel maſakās dramatiſka ſpehjas, waj ari kaut jauſma par dramatiſka darba buhtibu un uſdewumu.

Beſ ſchaubām, wehrtigakais no ta, ko Austrinšch ſadſejojis un ſarakſtijis, ir wina ſtahſti, kaš lihds ſchim iſdoti peezos krahjumos: „Puſchelneeki un ſufelneeki“, „Zihruku puienis“, (1913.), „Wehrpetē“, „Mahras ſemē“ (1920.), „Nopuhčas wehja“ (1921.). Saturā Auſtrina ſtahſti atgahdina wina dšejoluš. Pehz ſiſcheta, pehz rafſtneeka paſcha groſigām atteezibām pret ſabeedrifaš dšihweš daſchadeem attihſtibas poſmeem un pahrweideem, toš war ſakahrtot apmehrām tahdās paſchās grupās. Kahdā no eepreekſhejam nodalām jau apluhkojam rafſturigafos no teem ſtahſteem, kuroš Austrinšch tehlojis toreiſejo, ar dekadentisko indiuidualizmu patlaban tā ſaſarguſcho latweeſchu politiſkā emigrantu tipu. Prahwš ſkaitš wina iſfako

stahstinu un šchlitschu eecturets noteiktā defadentiskā gaumē („Bendes maifs“, „Pšichopats“). Tajos wiņš mehgina rahdit šawaduš, šamahšfloti isdomatus un ispšihletuš nenormaluš raksturuš, idejiskus mantafuš un gariguš pšichopatuš. See klejo apfahrt kà apšestti waj kà mehneššehrdšigi, kaut kahdaš usmahzigas eedomas wajati, kaut kahdā, šchkeetami neatrifinamā problemā eefodušchees. Kas ta ihsti par eedomn un kas par problemu, leelās patš rakstneekš nesin pateikt. Masakais, wiņšch šargas par to kaut kur šklaidraki isfazitees un tihšchi tin šawuš pšichopatuš wišados plihwuroš, ar redsamu noluhku pataifit wiņuš problematiski noslehypumainuš un tahdejadi interefantuš. Literariškās školās maneere un šchabloniškēe šamahšfloyumi apdšehšch to drušzīnu peewilzigas ihpatnejibaš, kas nenoleedsami eemiht šchajos raksturoš un wiņu tehlojumā. See naw wehrtigaki kà wišī pahrejee defadentu grupas rakšojumi. Tas it fewiškhi redsams Austrina tehlotā zectumneekā Šchegaini („Behrni“), kura šapni kà špoguli teel redsama wiša šchi nedšihwi dšimuschā wirseena niškuliba: „Šalgans gindenis nostahjās wina preeškā un zaur wina azu orbitēm apluhšoja Šchegains dšeltenbahlā gaismā nogrimušcho špoku pašauli, kuraš behrnu pulzīnšch maldijās, kura tehws debefis dšihwoja. Šchegains peespeedās tuwat gindenim, noškupštiša to un, azis eephehtis, šarahwās. Wilzeens ar nedšihweem behrneem nobrahšās garām, klabeledams un dširfšteles šplaudams. Nomahštās behrniku waimanas atškaneja no špofainā wilzeena, kura ugunis nodšifa tumšchā tahlumā. Wišbrauza pee šawa tehwa fuhdšetees un raudat nedšihwo behrnu wilzeens, kuru semes dšihwei Šchegains pretojees, eeteepigi domadams, ka dšihwot ir grehšš, ka jabehg no dšihwes, kà ebrejam no krusa, kuru nesdams peštītajš šwehtš kluwa...“

Še nepahrprotami redsama Austrina uszihtigā pašalmehginaišanās tam defadenzes meišterim, kura preeškā Austrinšch atšihštās naiwi-dums, wergš un tekulis. Un lai gan šchi školneeka rakšojumš ir masak dums, nekā peeluhgtā školotaja nezeeschamee šawahrštijumi, tomehr tiš daudš gudribas winā naw, ka tas eenemtu weetu latweeschu mahšklas noweliškā. Šchahdi defadentiski šameištarojumi ishojā dašchu labu itin peewilzigi usrakštitu Austrina tehlojumu („Matilde Robišk“). No nedšihwi dšimuschā wirseena šaitēm pamafam atraišjees, Austrinšch tomehr isloba un panem no tureenes lihdsi šinamu krahjumu parozigi weidojamas weelas, pa dalai pašcha pahrdšihwojumos uskrah-tas, pa dalai literariškās fantafijas isdomatas. Wina špilgtajos raksturu tehlojumos fastopam originalu latweeschu inteligenta tipu, šawā šabeedriškā un pšichiskā buhtibā reali nowehrotu un pahrleezinošchi šihmetu. Ša ir moderni latwiška nespehzigā dwehsele, bes needriškās šentimentalitates un šalka-numa. Šruhtuma un dašchadu zitu liškstu mahšks, šwešchas leelpišehtas iswir-tušchas kulturalas šairinats un mehtats, šawa pašcha pagahštnes un eedšimtās dabas kawets, šchis modernais inteligentais proletareetis, šabeedriškais waga-bunds un garigais baškahjis niškulo šwešchos apstahškos. Šikai retām reišem wiņšch aifraujas neprahštigā isdšihwes mutuli waj uš azumirkli pazelas tihras mahšklas šajuhšmas wilni („Šchaitowšfa kwartetš“).

Ar zitas nošchiras šahsteem wehlafo Austrinu redsam špilgtā pretstātā dewinšimti peektā gada rewoluzionarajam Austrinam. Pihds ar toreis dabuto šišiflo eewainojumu wiņšch, leelās, galigi isahrstets ori no wišas rewoluzionarās aifrautibaš. Šeptitapadšmitā gada notikumus wiņšch kahdā nowelē („Rad naktš wišgaratā“, 1918.) raksturo šchahdi: „Pehz ta rudena usnahza špulga seema. Ššala neween tupeni pagraboš un bedrēs, bet ari šmadšenes mafu wadonu paures. Šestahjās šehmigs laiks. Plošjās ahrprahta šehrga un

lihds nejhdsibai faturinats schkiru naids. Latwiju fagrahba kufaragās. Melnā bruineeka rokaspuišs, solidamees ar weenu lehzeenu pahr dabut pahri afinu upēm un eezelt faulitē, bet us pirmā sola eegruhda to Nefaulē un nu fahkās mešchonigi auri. Basnizas tika pahrwehrstas pa sirgu stalleem, beedribu mahjas par noeetnēm un faimneezibas ehkas par laupitaju bandu un fleptawu perekleem. Pasaule islikās pehz fashkeebuschās wezu laiku rijas, no kuras schahwadamees un schoridamees lihda laukā, tā no murda, wišadi mahšchi, welni, weens par otru ehrmigatš, leetuweni, fumpurni, raganas, punduri un schahdi tahdi neschkihsteni, wišads keshelis un kroplibā. Schis pušzilweziškās buhtnes eenehma zilweku weetas. Winas prata pat drustu lasit un ari fawu wahrdu pasfrijpat. Lai iswairitos no wajaschanas un spihdsinaschanas, bes kurām schee ehirmi newareja isfikt, daudsi zilweki fahfa miht agrakās swehru tekas un flehptees alās un koku dobumos. Dsihwe tapa par besgaligu Tungdales murgu, weenigi ar to starpibu, ka widus laika laudim tas dsina schermulus zaur kaulēem tā elles mokas aif kapa, bet scho-laiku pilsonēem tās bij eerthkotas tepat schaipus kapa. — Te, protams, naw weetā aprahdit, zil pahrsphlets un fasantasetš schis tehlojumš par to leelo momentu Kreewijas rewoluzijas wehsture, ar kuru fahkās ari Latwijas atswabinaschana. Zapeemin tikai, ka wehsturiskās ispratas nabagi, ideju tukšchi un mahkslineeziski newehrtigi ir wiši latweeschu beletristu politiskee stahsti, bet Austrina šaraktijumi starp teem ir tee wišubehdigakee. Tahdu, par tā faulitā tekochā momenta temām rakstite tehlojuminau, Austrinam ir labi daudš. Wiši tee neisjusti un neisstrahdati, puš beletristikas, puš publizistikas raschojumi (fewiškhi daudš to krahjuma: „Nopuhstas wehja“).

Atswabinaschanas kustibas karikaturas ir ta wahjakā, deemschehl, ari plashakā dala Austrina stahstos. Masakā, bet nefalihdsinami wehrtigakā atrodama wina weenkahršchos, nefamahkslotos, tendenzes nefabojatos lauku lauschu raksturojumos un klufas lauku dsihwes tehlojumos. Schis wina rakstneeka darbibas positiwais pawedeans eewehrpjas agri, jau „pušhel-neekos un kufelneekos“, un lihmodamees steepjas zauri wišeem daschadigeem diletantisma nomaldeem. Daschas fewiškās ihpashibas Austrina labakos darbus nostahda latweeschu stahstu rakstneezibas redsamā weetā. Wina tehlojameem rakstureem allasch peemihht kaut kas no maniakū un psi-chopatu dabas. Somehr tee naw wairs deladentiski fagudroti un iskehmoti neradijumi, bet dsihwi zilweki, fahdus realajā ihstenibā waram fastapt us katra sola. Austrinam gan ir teekme masleet karikaturiski isfwehrt tās winu fawadibas, ar kurām wina atschkiras no parastajeem, noswehrtajeem, zauri un zauri normalajeem zilwekeem. Bei karikaturas wilzeeni tikai reljefaki iszel winu ihpatnejo tehlu un labi peefkan Austrina wišpahrejam, pawir-schajam, weetām drastiskam, weetām rupji naturalistikam tehlojumeem („Kauslis“). Un kur Austrinšch scho wišpahrejo tehlojumu no weenā krahšā glesnota šona pahrwehrsch par plashaki aptwertu un sikhaki isstrahdatu ainu, tur isnahf peewilziga lokala miniaturglesnina („Klehtš preekšhā“, „Leišchu nedela“), waj wefela geografiski etnografiska aina, fahdu fewiškhi daudš wina labakajā grahmatā, Latgales tehlojumos: „Mahras semē“. Scho kulturdsihwei atpakal-palikuscho, gara tumšā un wišados mahnos nogrimuscho Latwijas nostuhri Austrinšch apraktijis ahrkahrtigi peewilzigi. Wiasch wadā pa to fawa eemih-lotā tipa klesotaju un atfewiškšos stahstinos tehlo wina peeredsejumus un nowehrojumus, Latgales tirdsinā, basniza, skolā, krogā un zeematā. Lasitaja preekšhā atweras fawada pasaule — tā gabalinsch no šen aismirsteem widus

laifeem ar winu mahntizibu un teifsmām, ar lauschu pirmatnejām paraščām un ihpatneju dšihweš eefahrtu, kurā zilwekam no zitas pafaules gruhti eedšihwotees. Tas labakais ščajos Austrina stahstos tomehr ir Latgales dabas tehlojumi. Latgalē ir daudsi apwidi un weetas, par kureem lauschu atmina usglabajuse wezas teikas un nostahstus, kas tā raditi rakstneeka romantiskās fantāzijas eerošinajumam. Peewilzigs isnahť Austrina tehlojums ari tur, kur winsch šchis teikas un nostahstus neeepin isdomatā stahstā, bet fneeds gandrihs failu, weenfahrschu dabas aprakstu („Weena deena Klahnos“).

Austrinsch strahdā jau ilgaku laiku. Dsejojis un šarastijis šamehrā daudsi. Somehr wina mahklineeka personas raksturojums gruhti eespehjamš. No augšhejā pahrfata jau redsamš, ka wina darbiba aistkanas daščadi motiwi, bet neweens no teem neisweidojas lihds noteiktai pilnškanai. Aiswehryjas daščadi pawedeeni, bet wiši tee waj nu notruhsft, waj šawijas raibā mudšhefli. Šahumā Austrinu redsam tā dedšigu šabee-driftu rewoluzionaru, bet wehlat atkal tā pahrlceezinatu renegatu. Juku jukām winsch tehlo idejiskus anarchistus, nihilistus un psihopatus, un atkal realus, wezmodigus, wefeligus lauku laudis, latweeschu rakstneeziba tif parasios tehwas un mahminas. Te winsch flihsť pa leelpilsehtas kasejnizām un šchantaneem, te atkal šapapnojees brauz pa Lubanes esera klahneem. Šahda pat juzekliba nowehrojama wišā wina tehlojuma weidā. Winā zihnas diwi pretiški spehti: realistiska objektiwa wehrotaja un tehlotaja teekme un snobista lausišchanās un wišadu ahriščhibu kahre. Reišem winsch war buht liriski juhsmigš un intimi smalkš, bet tad atkal paleef naturalistiski brutals un leeto tif zinisku walodu, kahda šastopjama tifai sehtas literaturā. Rur pirmā ihpaščiba pahrfwarā, tur isnahť patihkamš, weegli lasamš stahstinsch ar šehru, waj humoristigi-draštisku noskanu; kur otra — nemahklineeziskš darinajums, šapihletu juhtu un šameišarotas isdomas raščojums. Šahda nenoswehrtiba un estetiskas paškritikas truhkums peemiht tifai dšimuschem diletanteem, kuri strahdā muhschu, bet tomehr neisweidojas par noteiktām mahklineeku indiwiđualitatēm. Somehr ari diletanteem laimejas deesgan beeschi usraštīt pa peewilzigam un wehrtigam darbam.

Peters Leepinsch

Peters Leepinsch ir weens no ihpatnejafeem stahstijateem dekadenzes skolu isgahjuschu rakstneeku grupā. Tikai ar ščaji skolai raksturigo tehloščhanas maneeri un tehlojameem tipeem winsch peeskaitamš jaunromantiku grupai. Zitadi wina stahstos ir daudsi realas dšihweš nowehrojumu, noteikta realistiska šabula, tehlojuma kompozizija un špehzigs psihologiskš ustwehrumš. Leepinsch pa laikam tehlo šweschadus, pušdekadentiskus, šlimigi-juhteligus zilwekus, ko nomahz aplahrtneš smagums. Wini nespehj to nowelt, nespehj šaraut dšihweš pinelkus, ne ari attrakitees no eedšimtā waj eeadšinatā dweheles nespehta. Ščajā šinā raksturigs ir Leepina garakais stahstis: „Klintis“ (1910). Daudsās weetas tas ir dšilch un špehzigs tā isjuhtā, tā ihpatnejā impresjonistiskā isteikmē, kas ar šawu nerwoso apraustijumu un graziositati ir pilnigs pretstats-M. Leepas šcheetami radneezigajam, naturalistiski smagajam isteikmes weidam. Somehr gari stahsti naw Leepina dabā. Te winam reišem aptruhst eefšhejā spehta lihds pašcheem dšitakajem dšikumeem isjust un isdomat, tā tā winam pašam nemanot eeweeschas

weenmulas nogurdinoschas psichiskas paraleles un pat weenfahrschi atfahrto-
jumi. Spehka pilnais tehlojuma ritums wīnu aifrauj sīhtumos, kas paschi
par fewi gan peewilzigi, bet kam wairs naw organiska kopsakara ar sabulas
galwenajām liniām. Tā isjuht stahsta architektura un gar lasitaja azim
flīhd atfewischi, massakarīgi, lai ari par fewi mahkslineeziski wehrtigi orna-
menti. — Leepina rakstneeka personibu wisā winas originalitatē wispsilgtal
rahda ihfaks stahsts: „Sikfnis“ (1913). Tajā fastopam sinatniski un
sabeeidriski afredstīgu domataju, kas ari beletristiska rakstura tehlojuma
aprautos gabalinos prot peeflanigi eewehrpt sinatnisku slehdseenu pawedeenuš —
tā stiprus metus tihri mahkslineeziskam audumam. Redsam, kas eedsimst un
aug wehlatajā pahrfmalzinatā, pahragri nogurdinatā, nahwei nolemtā tra-
giskā raksturā. Un tur Austrina waj Eglišcha tehlojumos tahda pahragra
un negaidita nahwe isliktos nedabiska un tapehz nepahrleezinoscha, Leepina
stahstā ta leekās tā logisks noslehgums, sabeeidriski un psichologiski pilnigi
motiwets un nenowehrschams. Uf kahdām peežām sehchām lapām pahrlee-
zinoschi atrisinat komplizeta rakstura pušmuhscha gahjumu, to eespehji tikai
pateesj impresjonists, kam sweschs episkais tehlojuma weids ar wiseem ta
plafchumeem. Wīnsch aistwer tikai schur un tur kahdu sīhmīgu epifodi,
kahdu iszilu momentu un leek tam apstarot wefelu zehleenu schajā tragiskajā
dsihwē. Wīnsch atfakas no liriskas eejuhfmas un winas lehnās pluhfmes
un ustwer ikkatru tehlojamo momentu wina dramatiskajā ritmā. Tehlojuma
un raksturojuma lihdselki ir organiski peeflanoti wina isdomas un isjuhtas
ritumam; wina waloda sahkmā leekās strupa, sausa, gandrihs protokoliska.
Bet pamasām winā eedsilinadamees, nomanam itkā dsirksteles sprehgajam no
domu un juhtu pahrpilnuma.

Leepina stahsti ir iskaišiti par daschadeem periodiskeem isbewumeem un
krahjumeem, tā tā gruhti spreesi par wīnu kopeespaidu un ta estetisko
wehrtību. Leepinsch ir samehrā masraschigs, flufs un nepretenzijs
rakstneeks un nekad naw redsets latweeschu rakstneezibas parastajos wirseenu
taišchanas un sawstarpejas usflaweschāans tratschos. Saischu tikdauds war
teikt, ta wīnsch pelna dauds leelaku eewehribu, nekā daschs labais no isfla-
weteem. Starp wina stahsteem ir ari maswehrtigaki — neisjusti un wahji
isstrahdati. Jhpatneja weidojuma pilniba Leepinam un wina darbeem wehl
tahlu. Somehr wina labakee stahsti leezina par schirgtu, attihstibas spehjīgu
un apsoloschu talantu. Leekās, te paschā pirmatneja formā un nedroschos,
warbuht pat neapstinatos mehginajumos jauna, impresjonistiski-psichologiska
stila un dramatiskas noftanas nowele. Jauna prosas rakstneezibas atfare,
kurai waretu paregot leelu nahkotni. Wezās, klasistās, raksturojoschās un
apraftoschās, liriskas noftanas noweles sars jau apstahjees augumā pee Blau-
mana un Upischa-Birsneeka. Tas ari saprotams, jo uf wiseem laikeem aif-
gahjuse no waldoschās weetas ta semneeziskās dsihwes un tipu pasauļe, no
kuras wīnsch dabiski isauga. Bet latweeschu rakstneeki aif inerzijas un aif
radoscha mahkslineeziska spehka truhkuma turpina ween jaunās dsihwes
weelas weidot wezajā, pahrdsihwotā formā. Saprotams, ka tā newar rastees
organiski wefeli leeli mahkslas darbi. Leepinsch leekās weens no teem
nedaudseem, kas eespehjuschī leetā likt modernisma strahwu nenoleedsfamos
eeguwumus literariskās formas laukā un tā jaunlaiku inteligenta un wis-
pahri jaunās paaudses psichei un winas pahrdsihwomeem atraft peefta-
nigafu mahkslas isteikmi. Labak sakot, mehginajis atraft. Jo ari wina

labatee darbi ir un paleet wehl tikai modernas impresjonistiski-dramatiskas noweles mehginajumi. Bet ta ka nopeetnu meklejumu bes dihschoschanas un leelibas latweeschu mahkfla peedsihwojam til wifai mas, tad ari scee mehginajumi war intereset katru rakstneezibas attihstibas wehrotaju.

Karlis Strahls

Karla Strahla pirmee dsejoli peeekaitami latweeschu erotiskai lirikai, kuras pirmshakumi atrodami realzijas laikmeta rakstneezibas wirseenos. Utflaitot daschus neestetiskus teizeenus, pretiga defadentiska seksualisma Strahla krahjuma („Sirneklā tihklā“, 1910) nefastopam. Strahla erotika noturas estetiskas robeschās un nekad neaishpluhti ziniska walsirdiba un peedausigās rupjības. Dsejneeka smalkjuhtibas apdwehsta, ta ir weegli rotalojofcha un graziosa. Sewischki ihpatneja spilgtuma Strahla dsejoleem naw. Winu wehrtiba wairak noskanota, ruhpiigi isstrahdata forma, nekā saturā. Saturā fewischki intereset newar ari wiszaur ismanamā diwatnejiba — diwi ideju un isjuhtas pawedeeni, kas tur ristinās, gan kopā sawihdamees, gan par fewi noschkirdamees: jau peeminetā erotika un sawada, kā leekās, neelekulota deewtiziba. Meefas un gara elements, pietisms un esalteta baudas teekme — tee pahrat beeschi jau redseti weentopus romantisku dsejneeku personības. Sonatu wainadsinsh, kur dsejneeks „leek wifas zeribas uf deewa leelo prahtu“, war imponet ar sawu gludo formu, bet ne ar saturu Lomonosowa-Derschawina gara. Turpretim loti daihkanigas ir wifas tautas dseefmu weidā rakstītās dsejinās. Beidsamais isseikmes lihdselitis tur nemis no tautas dseefmu bagatibām, kamehr pate sikhkā dsejiflās domas un sajuhtas noskana tur ihpatneja un swabada no wifam tradizijām. Labakā un wehrtigakā grahmatas nodala ir „Grosz“. Tur pawifam mas wahjaku, nepeeteekofchi isjustu waj pawirshaki isstrahdatu dsejolu. Tajā dsirdama juhsmiga dwehsele, kaisles wilku nebeidsami schuhpota. Ihsā reibu sapni klistofcha un attal garā atmodā skumji resignejofcha, noguruma un pesmistigu jausmu mahkta. Wiszauri weentahrschā un weenteefigi glesnainā dsejas formā iskanota, ta leekās fewischki peewilziga. Protams, ari Strahla, kā wifas jaunromantiku grupas dsejneeku doma, sajuhtas un winu tehlojumi norobeshoti schauri individualā pluhsmes wilni, naw ismanami nekahdi sbeedrisfi plashumi un dsilumi, no kureenes winsch zelas. Tapehz Strahla mahkfla ir mahkfla siktumos, par fewi deefgan peewilzigos.

Strahla jaunatos dsejolos, kuras winsch pahrmehrigi istaifa pa daschadu awischu seletoncem, gandrihs wairis naw atrodami abi augschā minetee raksturige pawedeeni. Un tomehr winsch pa gareem gadeem zentees fewischki isweidot sawu ihpatnejibu, kā to war spreest no dsejola: „Indiwids un publis“. Tajā uswehrtis, ka dsejneefam naw nekahda sakara ar pasauli, ka winsch iswehlets pasalei preti sweest wifu naidu, kas winam fruhstis. Bet tahds abstrakts naidis pret wifu pasauli wehl nebuht neleezina par leelu un drosmigu individualitati. Taisni tee glehwakee un nespehzigakee wisbeeshaf mihl eedomatees par anarchistiskeem waroneem. Doktora Stokmana demonstretais absolutais individualisms arweenu parahdas lugas beigās, ne sakhumā. Par Strahlu gan newar fazit, ka winsch jau sawos pirmajos dsejolos fewi galigi ismehlis un palizis tuffchs un neinteresants kā islasita grahmata. Bet naw ari redsams, ko jaunū winsch pa schein gadeem peemantojis klahst saudeto spilgto ihpashibu weetā. Deewtizibas un erotikas

pamestā tuffchajā weetā plaščhafi eepletufēs dabas un wišai parašitās muh-
ščības pahrdomes lirika. Salihdšnot uinewišām naw redsams, ka dšejas
šaturs ar to palizis dšitaks un wehrtigaks. Forma, ta gan ir manaš
šlihpetaka un šlanigaka. Weetām ta ir pat ahrkahrtigi gluda un šlaniga.ⁱ
Bet weetām atkal Strahls itkā peeslejas tā šauzamai jaunklasifikai pantu
taišščhanas maneerei un kaš panta ašreeni uš šatura rehšina. Pehz tās
paščhas maneeres dahwina dšejolu zilus kaut kašdām škukēm, un šchee
albumā waj priwatā wehstulē eederigee panti, išnahš nedšejifki, dšejneeka
priwatā dšihwē neeeinteresetam lašitajam weenaldfigi un leeki. Wišpahri,
Strahla wehlaš dšēja nesneeds wairak, tā šakumā wareja šagaidit — un
tas ir par mas, lai ari turpmak wehrtigi šekotum wina tašlafai dšejneeka
darbibai.

Uri šawos šta h š t o š Strahls galwenā kašrtā tehlo to paščhu deewtizibu
un šekšuališmu, aštetišmu un meešas kašlibas, gan abas winu šawštarpejā
žihnā, gan šekšualās dšinas par šewi. Ir wina krašjumos („Deewina
l a u d i š“, 1920 un „Dšintara wahrtoš“, 1921) ari žitada šatura
un nošrašas tehlojumi, bet tee išeekas peleki un nenofšmigi blašus galweno
motiwu weidojumeem. Rakšturigafais šary Strahla šahšteem ir: „Deewina
l a u d i š“. Deewina laudis ir šawada šanatiku šekte, aštoni brašli kašdā
Ruršemēs keegelnizā. Šee šakroplojušči šewi tā wihreeschus, lai tā iššargatos
no „grehka“ un waretu kašpot tišai deewinam. Wini uššahjas tā šawas
mahžibas mišionari un mehšina šawā šektē peedabut ari žitus. Gruhti pašazit,
waj apštrahdatajam šišchetam ir kaut kašdš reals pamats, jeb waj wiš
weenigi tišai rakšneeka šantasišas produkts. Tomehr šchis šantasišas rošigums
un redšiba naw noleedsama. Pahreežinoschi dšihwi šahštā notehlots šanatiku
išwirtuščhaiš aštetišms, winu nagos krituščho jauneku pahrdšhwojumi —
tragikš žihna šary žilweka dabikšām teekšmēm un weilki eepredikoto grehka
bailibu. Šchajā meešas un religikšo mahnu žihnā rakšneeks patš neslehp-
damees šahw dabas un žilwezibas pušē. Šahšta gala šlehšjeens ir
nepahšprotams apleezinajums žilweka dabikšo dšinu nemaldigai pareišibai. —
Ša pate pahreežiba išškan Strahla labatajā šahštā: „Arelē“. Še
wišch meešas teekšmju un religikšas idejas žihnu pahšjel tašlu atpašal
bibeles teiku pagahšnē, Kristus laiku Indijā. Šauns romeeiš eet meklet
Kristu, kaš šinot, tā war atpeštit žilweku. „Eš eju, lai wišch mani eemahza.
Wišch wiš šinot, nekās tam neefot šlehpts. Wina gudriba ešot dšilaka
nekā Hellešpontš, un wina wahrdi ešot škaštaki nekā wihns no Greekijas
wihna šalneem. Eš škuhštischu wina kašjas, lai wišch mahza mani šawās
gudribās, ka pahrašžis šawā tehwišā waru mahžit šawu tautu. Jo mans
tehws ir bagats un warens un mana tauta maldas.“ Bet žuhdu awju
gane Arelē, šo wišch nešauschi šastop tuffneši, ar šawu weenkahršcho gudribu
atwilina winu no atpeštiščhanas zela un šaišta pee šewiš. Wišch aišmirštas
winaš rotās taišni tajā brihdi, kaš wina mekletais pešitajš teek kruštā šitš.
Šehlojums ušrašitš špežigi, weilki imitetā bibeles šitlā, un atšahji dšilu
eepaidu. — „Šeemas pašazinā“ tašdš patš bibeles šišchets, tišai wehl
wahrigaks un riškantaks pretim wišām tām naiwi-eterikšajām legendām, kaš
šazeretas par Kristus dšimšchanas nošlehpumu. Strahla tehlojumā Kristus
ir romeešhu wiršneeka un jaunas ebrejeetes dehlš, ihštas, pašauligi-žilwezikšas
mišleštibas radijums, paganiššas un ebrejikšas kulturaš šaweenojums.
Protams, tā nošahditā problema wehšturiškee un idejikšee pamati ir wahji

un wišs stahsts nepahrleezinofchs. Bet idejiškà puse nekur naw Strahla stipratà. Galwenais šche ir jaunà romeescha kaišlibas notehlojumš, un tas isdeweēs ahrfahrtigi špilgts un dzejiski peewilzigs. Pretim firmajam, trihzošham, likumigajam wihram Jahsepam relješi iszelaš weenteešigàs zilwezištàs mihlas pahrakums par kušlo mistikas jušmu. — Šchis mihlas pamašiteju instinktiwu mošchanos Strahls meistariski tehlojis stahstà: „Dšintara w a h r t o š“. Saturà lihdsigu tehlojumu ir bešgala daudš wišu tautu rakstneezibàs. Strahla stahsts tomehr patur šawu šewiščko ihpatnejo wehrtibu ar rakstneeka drošmi, beš kautrešchanàs peeskarteēs tam wišintimatajam šeweetes dšimuma dabà un neapšinatàs teekšmēs. War šazit, ka Strahls atrišina lašitaja azu preekščà wiššihlatàs šekšualdšinu wibrazijas, tahdu šawadu fiziologišku rotalu, kaš zilweku nostahda zeešchi lihdsàs kuštoneem šinamà gada laikà. Ja wišch pee tam wehl runà par kaut kahdam „deewbijigàm bailēm“ un nopuhlaš wišà tehlojumà eestanoš kaut kahdu nošlehpumainu mistišku duhkonu, tad tas tilai rahda, žil weenfahrschi šaprotama un zaurredsama ir wiša erotiškà mistika, par šuru šajuhšminas til daudši jaunromantiki.

Strahls naw nekahds leelš mahšlineekš, bet šawà ihpatnežà pašaulē tomehr til patšahwigs un špilgts, ka labi atšchiramš šihko jaunromantiško rakstneeku raibajā šopumà. Wina fantasiža zaur un zauri erotiška — ar wišzaur išmanamu teekšmi uš nemakšota šekšuališma puši. Winu interešē weenigi žilweka dšihwneeziškà, fiziologiškà daba, pilnigi neatkarigi no winas šabeedriškajeem pamateem un romantiški-filosošifškeem zauradeem. Wiša ta deewtiziba un mistika, ar šo wišch mihl applihwuroš šawuš šekšualoš un erotiškos tehlojumus, ir waj nu weenfahrscha butašorija, waj ari nepeezeeschams mahšlineeziškš palihga lihdselkiš, pretmetà iškwehrt šawu galweno motiwu. Un eeluhkojoteēs Strahla tehloš žilweku dšinàs un nodarbibà, redšam, ka ari pšichologiški wini pawišàm nekompliceti, weenfahrschi un weenmuligi, žits žitam tilpat lihdsigi, kà dašchdeen weenas pašugas dšihwneeki. Žilweka dšihwneeziškàs dabas tehlojumos Strahls dašchreis aišraujas lihds tam kluhmainajàm robeschàm, pahš kuràm mahšklà šneezas eekščà žinišms un peedaušiba, kur stahsta eštetiškais aptwarš wairš pilnigi neapšedš neetiško škeletu. Strahla mahškla ir paganiška meešas deewinataja, šchajà šinà ihstaka un pahrleezinofchata, nekà, peem., Akuratera jaunàs religijas šamahšlotee, tušchi retoriškee ditirambi.

Saturà wišai nebagatee Strahla šazerejumi tomehr peewilzigi lašami, tapežž ka wišch ir labš walodas mahšlineekš un štilištš. Wina tehlojumš šchirgta neašekteta štraujuma pilnš, krahšains un šatwarà ruhpiži nošwehrtš. Kur wišch pahraš aiššteešjas garumà un nokliht šihkumos (kà „Dšintara wahrtoš“ un it ihpašchi „Deewina laudiš“), tur pašchos šchajos šihkumos rauga eelišt waldšinošchu špilgtumu un arweenu šašneedš šawu noluhku. Bet kur stahštijums konzentretš ap noteiktu pamatà motiwu („Arele“), tur wišch ar šawu aši weidoto štanigo formu neaišmirštami eepšeešas atminà.

Ed. Wirsa

Erotiķu starp latweešchu jaunromantikeem ir daudš. Bet **Ed. Wirsa** tur ir taš konšekwentalais, špilgtakais un, jaatšihst, ari špehšigakais. Pa leelakai daikai latwišklajam erotišmam šipra literaturas romantikas peegaršcha-

Tās wairaf tikai no grahmatām smeltis, sem šwešcheem eespaideem fantāzijā isperinatš, tapehž allasch mahkšlots, bikšs un pabahlš. Winam nawa un newar buht wihrisčas drofmes un pašchapsinas pazeltees atklahti un kaili nostahtees šabeedribas preekščā — tapehž ka wina ispaudeji naw škaidribā, kas ihstš winos pašchos un kas aistapinats no šwešchas erotiskās literaturās. Masleet erotikus mulšina ari agratās kritikas pelnitee usbrukumi šen isnihdetai defadenzes strahwai, kas ar erotiku un seksualismu nekautrigi dihschojās, tā weegla šeweete ar aisseenetu ekstrawagantu kostimu. Wiršas erotikai nepeemih nekās no latwiskās kautribas. Rā šawas personibas galweno, waretu šazit, weenigo substanzi dšejneekš wina atklahti un drofchi un daschados weidos notehlo laštaja azu preekščā, nerekhinadamees ar latweeschu zilweka eedsimto biklumu un wišadeem meetpilsaniskeem aisspredumeem. Winam ir štipra apšina, ka zilwekā un it šewiškli dšejneekā wišs ir zilwezifkš, un ka mahkšlā nekahds kailums naw peedausigs un nedailšč.

Wiršas pirmee dšejoli („Bikeris“, 1907) jau noteikti un wišpušigi raksturo wina dšejneeka personibu. Winšč nesin, kur škreet, kur behgt, kaila šeweete šmaidošču šuju winam tā ehna un špots wišur škreen lihdsi. Weenmehr winšč motās kaislibu šaitēs un netiklibas azis winam negrosami špihd preti. Šmadšenēs winam šnaušč šeweetes kailais tehls un šuhž no tām dšihwibas šulu; ar wišām šawām domām, juhtām un dšuju winšč ir tā wergš pee šawas waldineezes šahjām. — Rā redšams, te wehl newar runat par dšimuma dšinu išmalzinatu augštako pašahpi, par zilweka pšichē wibrejšochu, dwehfeli un fantāšiju dšejifki wilnojšochu erotiku. Tās ir tikai šistologikšas, dšihwneezikšas dšinas, kuru pirmatnejā warā kweld zilweka meešas un šmadšenes. Rupjas, reišem pat peedausigas winas leekās naturalistikšā dšejas tehlojumā. Winām truhkšt tās dabiskās weentahrschibas, wešeliguma un špehta, kas peemih kustonu instinktiwai dšimuma dšinai. Literaturās šamozitās dšejneeka šmadšenes un šsiologijas nomahktā fantāšija wišu tehlojas pašršpihletās dimenšijās, un dšuja pluhšt pašri wišām estetiskā mehra un nošwara robeschām. — Wiršas wehlahajās dšejās („Deewiškfigāš r o t a š a š“, 1919) un lihds pat pehdejam laikam ari netruhkšt šchahdu šekwala kanibaliskma pantu. Šomehr nefalihdšinami masat winau te atližees. Še dšejneekš jau masat moka mušhu šmaljuhtibu un estetisko gaumi ar pretigām šifiskām konwulšijām, bet pa leelakai dalai palaujas šawai erotikai fantāšijai, kura estetiski peewilzigās glesnās un ainās attehlo to šchaurin-šchauru pašauliti, kurā wina nemitigi rošas. Še mušhu azis wairš nenirb nedabiktu šchestu mudšellis un aušis nemitigi nekšan histeriskš kledšeenti. Še jau waram wehrot Wiršu tā ihpatneju raksturigu parahdibu latweeschu jaunromantisko dšejneeku starpā. Wiša jaunromantiskā rakstneeziba tehlo weentigi tikai mišlestibu. Wiršas dšejā šchis daschadi weidojamais, pat tihri abstrakti uštweramais jehdšeens dabušis realu, nekad nepašaudejamu un nepahršprotamu weidu. Šeweete ir wina weenigais dšejiskās domas, fantāšijas, wišu šajuhtu un jušmas preekšmetš. Weentahrscha, meekifka šeweete, bes kaut kahdas dwehšmigās idealisazijas un dwehfeliskeem apdainojumeem. Wirša ir šeweetes meešas un dšimuma teekšmju dšejneekš. Ja ari wina wehlahā dšejā tā wairš neišpauschas naturalistikši tehlotais kailais šekwualisms, tad tomehr tā apalščštraumē winā peld wišas wina erotikšās jušmas, fantāšijas, atzereš, ilgas un šapni. Ššjaukta gulta un netihra wela rehgojas preti no nekšaitameem wina dšejoleem. Un ja winšč ari kahdreis išeet no peesmakuščas gulamistabas šwaigā gaisā, wiša apšahrtejā daba, šeme, debešs

ar mahfoneem, wisa pafaule winam weras preti daschadigi mainofchos feeweetes tehlos. Wiß, ko winsch reds, winam atgahdina feeweeti — wiß stahw kautkahdâ fakarâ ar feeweeti un winas peedstihwojumeem. Klufas mißlas baßmas pilns, wißai pafaulei tahls, winsch atmostas no tâs gaismas, ko feeweete ap winu lej. Saules stari, kas ap winu kaisas, winam atgahdina kraßchnos selta matas. Marta wehßsch winu aptwer kâ feeweetes fahweeni un fkuhpsta smeedamees. Ihstenibâ tas ari naw wehßsch, bet feeweetes fildâ dwafcha, no kuras winsch seed un smarscho. Daschdaschadas feeweetes raibâ wirfnê flihd zaur Wirsas dsejoleem. No romantiskâs literaturas aistapinatâm Salomêm un Sulamitêm, Ledâm, Afroditêm un Wenusâm lihdsâs eet paschmahju Alifeß, Klaras un Elisabetes, kurâm wißâm teef weltiti gari dsejolu zilki. Bet ihstenibâ tee wißi ir tikai tuffchi wahrdi. Wirsa neindiwidualisê feeweeti, ta winu neinteresê kâ atfewisches ihpatnejs zilweß ari ar sawu garigo un psichisko buhtibu. Winsch domâ par feeweeti tikai kâ par sawa dsimuma radijumu, kâ par fisisku buhtni, kura aif wißeem daschadajeem wahrdeem weenada. Ta ir sawada kaili naturalistiska erotika, kas pauschas no Wirsas dsejoleem. Ar to winsch kraßi noschêiras no wißeem pahrejem latweeschu jaunromantikeem, kureem ar to paschu erotiku faitas wißdaschadakee psichologiski un pat filosofiski problemi un mistiski noslehpumi. Wirsas dseja stahw us pretejâ pola, falihsdinot ar tautiskâs romantiskâs falkani sentimentalâm idealistiskâm rihmêm. Schajâ sinâ Wirsas dseja apsihmê augstako punktu latweeschu lirikas attihstibâ.

Ra redsams, Wirsas dsejolos fkan weena weeniga flana — pate par fewi pawißâm nekomplizeta un ari nepeewilziga. Tomehr daudsi no wina dsejoleem atstahj dsitu ihstas mahßflas eespaidu. To dara wina ihpatnejaß fpehzigais temperaments. Winsch war til firnigi fajuhßminatees par kaut kahdu neezinu feeweetes meefâ waj apgehrbâ, ta wina preekâ un gawilês klaußidamees pawißâm aismirstam to tuffcho neezibu, par ko winsch fajuhßminas. Entustasmeß, lihds êkstasei fajuhßminats winsch ir weenmehr. Eßsalleta, pahripluhstoschas juhßmas, pahrskala patosa pilna wina dseja. Spilgtu, originalu glesnu kupla un musikali bagata, lai ari beidsot fahf lktees monotona aif weena un ta pascha motiwa, kas winâ nebeidsami fkan no pirmâß rindas fahlot.

Ar wißu eewehrojamo isteikmes wirtuositati Wirsas originallirikai, faturâ weenmulai un patuffchai, leelas mahßflas wehrtibas naw. Ra par idejisko nemas naw ko runat, tas, leekâs, saprotams par fewi. Nefalihdsinami augstak wehrtejama Wirsas tulkotâ dseja. Wirsa pats galwenâ kahrtâ mahzijees no frantschu dsejneekem; wina naturalistiskâ erotika no teem fanehmufe paschus fpehzigakos eerosinajumus. Weeglâ, ideju nebagatâ, itin kâ flirtejoschâ, bet wißzauri graziosajâ frantschu lirikâ Wirsa dabiski atradis fastanu ar sawa pascha dsejistâm teeksmêm. Lai gan frantschu prosa no laika gala stahw nefalihdsinami augstak par frantschu liriku, lai gan seht pehdejâ ne fatura dsikumâ ne isteikmes bagatigâ daschadibâ newar mehrotees, peem., ar wahzu un freewu dseju, tomehr ari winas awoti ir bagati deesgan, lai latweeschu dsejneeki no wineem waretu dauds ko smeltees. Wirsas tulkotâ „Frantschu lirika XIX g. f.“ (1921) ir famehrâ bagata frantschu dsejas antologija, kurâ sneegti paraugi no wißeem eewehrojamateem gadu simtena wirseeneem un wißeem leelafajeem dsejneekem. Paraugu iswehlê gan stipri ismanamo tulkotaja pascha, mums pasihstamâ gaume. Bet tâ kâ ta puslihds faskan ar frantschu dsejas wispahrejo raksturu, tad leeku weenpußibu sche

newarēs pahrmest. Utdsejojumi gan ir stipri brihwi, weetām manami attahlinas no originala un usrahda labi dauds tihri wirsiftu elementu. Wistahlat no originala ir mistifkās isjuhtas un ihpatnejas musikas pilno dsejolu tulkojumi. Bet, Wirsam radneezigās patetifkās, kaislibu un trauffmes nestās dsejas latwiflojumi pateeschām leekās nepahrspējami. Tā, peem., Werharna tulkojumi ween jau atswer wifu Wirsa originaldseju. Wispahri, ūhi grahmata ūkaitama pee wiswehrtigafajām latweeschu literatūrā. Neween latweeschu dsejai, bet wifai garigās dšihwes attihstibai wina atwer jaunu zelu uf Wafar-Giropas kulturu.

Pehdejā laikā Wirsa ismehginajees dsejot ari par tefošās dšihwes ūabeedriskeem un politiskeem jautajumeem. Tāpat winūch rakstijis ūeletonus dsejā daschadeem notikumeem un perūonām. Dsejifkās wehrtibas ūcheem ūazerejumeem naw nelahdas. Pee literatūras naw ūkaitami ari publizistifkeeraksti, ar kureem winūch deefgan beefūi nodarbojas.

Pawils Rosits

Pawils Rosits peeder pee teem dsejneekeem, furi tikai pa garaku darbības un attihstības laiku isweido ūawu mahūlineeku perūonibu, mahzidamees dšihwē un pafaulēs literatūrā, meledami dsejas buhtibu un usdewumus ūafkanā ar ūawa pascha dabu un winas teefsmēm, wingrinadamees daschados isteifmes weidos un wispahri literarifkā tehnikā. Wina pirmajos dsejolos („Raijas“, 1910, „Seedu krukse“, 1912) kaut zil noteikta dsejneeka ūeja wehl naw ūastatama. Winūch dsejo par dabu — ūauli, rosem, burwigām seedona naktim, wehineem, zirulifcheem — ne labak un ari ne ūliktaf, tā wifai apdahwinatee eefahzeji. Mihl winūch un dseed par mihlestibu, tā wifai juhsmigee jaunekli, kureem leekās, ūa winu juhsmas ir kaut kas pawifām ahrfahrtigis un pahr wifām leetām, ūentimentalas apdseedaschanas zeenigis. Rosifcha dsejoli ir deefgan gludi — ja atūkaita nost nedaudūas, eefahzejeem obligatorifkās rihmes, trasaretifkus wahrdu ūastatus un glesnu kombinazijās. Krahjumeem kaut zil raksturigas nokrahūas peefūkir dsejneeka ūpirgtais optimifms, gaischais ūtats un dšihwes preeks, no ūa daschis labais, ūaturā patufūchs un isteifsmē papeleūs pants tomehr dabū ūwaigi ūanigu isteifsmi. Dala dsejolu tomehr stipru dekadenzes noūkanu warā. Teem naw wairis pirmās weenteesības un ūwaiguma. Glesnas ūamekletas un ūaūpihletas, juhma ūameistarota un kaut kahdas ūagudrotas dšildomibas ūajaukta. Wisgarām redūams eefahzejis, kas meklejas ūawā tuwakajā apfahrtnē un beū kritifkās palaujas tā labeem, tā ūlikteem eefaidaem un roūinajumeem. Bet pat te au nojauschama instintiwā teefme neifkleedetees, bet eetwert flihstofūas juhmas pehū eefpehjas ūingratās formās. ūhi teefme pagaidām gan norwed ari pee diletantifkeem ūanigu un ūafkanigu wahrdu ūakopojumeem, kureem naw ne mafakā dsejifkā eefaida („Swanā swana seedu swani“). Bet jau nahūofchais trioletu krahjums („Sihlu rota“, 1917) nepahrprotami leezina, ūa Rosits nodewees pamatigām dsejas formu ūudijām un literarifkās iglihtības eeguwumus prot isleetot ūawa pascha patūahwigā mahūlineezifkā darbā. Gan ūhi pate trioletu „ūaldi rafinetā“ forma, preeūū kuras pehū Rosifcha wahrdeem „estets galwu leekis“, wehl beefūi atgahdina nesen tā ūudetās poetifkās teoriju grahmatas un tapehū leekās pedantifki ūausa un patufūcha. Gan garajā trioletu wirknē ir daschās, tur beū formu pildofcheem wahrdeem un teikumeem wairak nefa newar atrast. Tatschu wifumā jaatūihst, ūa tikpat ūhajā grahmata, tā pa starpām zitur drufatos wehūturifko formu

dsejolos, it fewischki daudsās sonatēs ismanams, ka Rosits atradis fewi kombinetas, mahkfligas formas mekletaja talanta teeksmes un sawas juhsmas weikli ispausch wezajos isteiksmes weidos. „Sihlu rotā“ labakās ir pasaku un erotiskas fajuhsmas trioletas, starp kurām atrodami daschi, kaut ari sihki, tomehr peewilzigi daili mahkflas darbi. Rahds wehlakais dseju krahjums („Stanoſchais laiks“) rahda Rositcha zilwezifkos pahrdsihwojumus un dsejifkos meklejumus plaschakā un šatura bagatatā pašaulē. Oktawēs šaraktitais „Jaunawibas tornis“ (1919) tāpat leezina par Rositcha meklejumeem jaunās liriskas weelas pašaulē un isteiksmes daschadibā. Sihri ahreji nemot „Jaunawibas torni“ apstrahdatais sischets ir šwaigaks un tapehz ari peewilzigaks, nekā pa laikam parasts latweeschu garakos liriski-epifkos dsejojumos. Rosits muhs eewed Austrumneeku pašaulē, pilnā šposchuma, lutellibas, nedabifkas kaislibas un asins grehta. Wina fantasija gan pilnigi austruma teitu un dsejas warā; wifam, ko winsch stahsta un tehlo, stipra literaturas romantikas peegaršha. Somehr wina oktawēs labi noskanotas; wifš dsejojums leezina jau par nenoleedsamu weiklibu ari wisgruhtato un farschgitato dsejas formu isleetojumos. Uri tā formas mehginajumam, tā smagās un šhajā sinā mas wehl kultiwetās latweeschu dsejas walodas weidojumam, Rositcha dsejai deefgan leela nosihme. Nosihme winai ari pascha dsejneeka personibas un tās ihpatnejibas noskaidroschanā. Se nepahrprotami redsam jaunromantiki, kura dsejifkā isdoma un wifas mahkflinezifkās radischanas teeksmes wisdsihwaki rosas tikai erotikas šataitetā, ismalzinatu waj perwersu dsimuma dsiau pahrpulhduschā pašaulē.

To apstiprina it fewischki wina pehdejā leelā dseju grahmata: „Sobens un lilija“ (1920). Se šakopots tas labakais, ko Rosits lirikā sneedsis. Se winsch pats parahdas tā pilnigi isweidojees un nobreedis dsejneeks, kura ihpatnejiba wairs naw minama, ne pahrprotama. Ta ir ta pate dsejneeka personiba, kuru pamasam weidojamees redsejam jau eepreeschajos krahjumos. Noteiktu raksturojumu tai sneedj dsejolis: „Seewas“. Jk nerws, ik asinu pileens dsejneekam ir winu warā. Jktrā doma schuhpojas šapnos par winām. Jšbehgt, ne wairtees naw eespehjams. Ur baudas laireem mirkleem tās wifu pahrwar, wifu atpesta un pat warenos deewus noleez sawā juhgā. Winsch grib drošchi buht winu dailes škalds. — Un tās Rosits pateeschām ari ir. Wina dsejas labakā dala seedota seewetes dailuma un baudas flawejumam. Winsch ir tilpat konsekwents erotikis kā Wirsa, tomehr starp wineem abeem ir leela starpiba. Wirsa ir naturalistiski kails fisiologiskās erotikas dsejneeks, seewetes meefas un dsihwneezifkās baudas deewinatajs. Rahds nejauschs dsejolitis ari Rositim pagadas Wirsas gaumē un garā, bet tee ir isnehmumi; wifumā winsch ir ismalzinatas psichologiskas erotikas dseefmneeks, kas ilkatrā atfewischkā seeweteē reds ihpatneji weidotu dabas un dsihwes pilnigato dailumu un semojas ta preeščā. Wifa Wirsas dseja ir weens weenigs seksuala entusiasmā šauzeens, kur kaut kahdas nianses tikai ais dsejneeka weenigās šajuhtas un domas leelakas waj masakas intensiwitates. Rositim katrā atfewischkā dsejoli seewetes ihpatnejais dailums notehlojas šawadā nokrahšā, wina erotikā fantasija mellejas arweenu tuwaku peesfarschanos seewetes dwehselei, kura weenigā wifai winas sifstikāi buhtnei peeschir muhschām jauno un neatwairamo dailes peewilzibu. Wirsas seksualisms ir kails un rupjš, beeschi ween neestetisks un atbaidigs, jo wifu, ko winsch aisguwis no erotikās literaturas un mahkflas, pahrmahz sawā buhtibā pirmatneju teeksmju wilnis. Rositcha erotika

ir nēsalihdšinami smalkata, rafinetata, juhšmu apgarotata un dšejškata. Wiršas fantasija wišos šawos šķēetami daščadajos mellejumos weenmeh̄r atrod tikai seeweeti tā šifšku buhtni, pašemina to lihds weentahrscham kustum un wihreescha eegribu wergam. Rosits šawā dšejā drihsak atgahdina šeno galanto brunneeku, kas šemojas dailās Dulzinejas preekščā, apbalwodams to pašcha fantasijā isdomatām zehlām ihpaščibām un pazeldams winu šawas waldineezes lomā. Jhstenibā Rosits ir ari romantiskats nekā Wirša. Ramehr Wiršas dšejā manam tikai eskaltetu, reisēm pat šlimigi ušbudinatu nerwu wibraziju, kura weegli aprimstas tuwo mehrki šasneeguse un nogrimst glehwā pagurumā un ruhgtā apatijā, Rosits un wina fantasija ir muhščam zekā, meklet arweenu jaunus weidus seeweetes dailuma tehlam un jaunu apfahrtni, pret kuru šchis tehls isželas jaunā, neredsetā peewilzibā. Rosišcha erotiskā fantasija taiša tablas ekfursijas dšihwē un pašaules literatūrā. Šawā ihpatnejā weidā wina škata, isjuht un istehlojas Samaru, damu ar šamelijām, damu ar pašchu, Delilu. Wenera winai rahdas daščados weidos: klasiskā, modernā, dšeltenā, melnā, un šatrā no tām weenam un tam pašcham dailis un baudas tehlam ir šawa špilgti raksturiga atšewišķka nokrahša. Ari weentahrschu ideenas seeweeti wina škata daščadigi, wešelo šopešpaidu šastata no atšewišķku impresiju glesninām. Žilš: „Šu“, šastahdits no dšejoleem: „Šawas rokas“, „Šawa šeja“, „Šawa širds“, „Šaws šatrs mišlais glahšts“. Žilšā: „Raukaseetes“ — armeneete, seeweete pee štrauta, meitene kalnos, tatarēete. Jt šewišķki pašchajā Raukasa motiwu nodalā Rosišcha fantasija atraduse ihpatneji peewilzigu un pašchu pašauli, no kuras latweeschu jaunromantiskās erotiskajā lirikā eepluhst jauns, šwaigs wilnis, orientalistu krahšu pahrbagats, štrauja šchirgtuma un aišraujošchās dšihwibas pilns. Šas ir weens no špehzigakajeem wilzeeneem Rosišcha dšejā. Šomehr teeschaki un dšilaki šawā ihštajā elementā Rosits leekās modernās leelpilšehtas eelās, šafejnizās un wišā šlainojochā leelpilšehtneeziskā bohemas pašaulē. Šur wišch reds tipus un tehlus, uštwēr parahdibas, eespaidus un erotiskās tihšmes eewilnojumus, kahdus ismanam wehl tikai franščhu dekadentu dšejā. War šazit, ka šur wišch dšihwo ne tikai ar šawu fantasiju un literariška ekfursanta tihšām, bet ar wišu šawu dšejneeka buhtni. Rosits ir wišihštakais un špehzigakais kapitalistiskās leelpilšehtas, burschuafiskās kulturās un šlainojochās bohemas dšejneeks latweeschu rakstneezibā. — Rosišcha pehdejais, peewilzigais dšejū krahjums nobeidsas ar neleelu nodalu, kas manami atšchiras tā no pahrejšās grahmataš, kā no wiša, ko wišch lihds šchim rakstijis. Šapat tā daščos dšejojumos krahjumā: „Šlanošchais laiks“, wišch te mehgina atšwabinat šawu fantasiju no erotikas walgeem un eeluhšotees tagadejā laika leelajā pluhšmē. Manama itkā nojaušma, ka beš seeweetes dšihwē ir ari wehl žiti dšineja un peewilzeji špehki, ka dšejai war buht ari žiti ušdewumi, kā tikai šlawinat seeweetes meesu, dwehšeli un gaderobi („Šaiki“, „Šchis laiks“). Šan te pahrštipri wehl šfan tihri weršarņiški motiwi („Radio“), tā kā gruhti pašazit, waj tas, kas te nomanams, ir dšejneeka attihštibas jauns pošms, waj tikai parasta, warbuht, nejšašcha literariška ekfursija. Pehž Rosišcha lihdschinejās darbibas tomeh̄r war wehrot, ka wišch wehl weenmeh̄r ir mekletajš, ka wina talants wehl naw šastindšis jaunromantiskā rutinā. Šapehž nebuhtu brihnumš, ja turpmaš wiau eeraudšitum ahšpus erotikas apložina, dšilaku juhtu un pašchaku ideju pašaulē. Rositim ir wišas nepeezeeščamās ihpaščibas, lai wišch no erotiska šokletaja išaugtu par špehzigu idejisku mahššlineeku. Šalwenā ta, ka šlafus

dsihwai fantasijai un rosmigai dsejiskai juhsmi winam peemiht ari spehzigas formas mekletaja teeksmes. Teoretisku studiju un isteiksmes mahzekia laiks winam leekās jau aif muguras. Wina pehdejos dsejolos teoretiskais trafa-rets wairs naw samanams. Dsejistā doma un juhma teežas ispaustees organiski peeflanotā un tapeh3 dsihwi plastiskā formā. Cefshejam saturam dsihwē bagatakam un dsilakam teefot, bes fchaubām, issudis ari pehdejās literaturās romantikas un mahzibas grahmatu eefpaidi Rosifcha dsejā un warefim runat par winu tā pilnigi patstahwigu un peewilzigu dsejneeku.

Rosifcha stahsti, kas lihds fchim fakopoti fchetros krahjumos („Es un winaš“, 1910 — 1914. „Nahwes wischni“, 1910 — 1919, „Granatu seedi“, 1915 — 1918, „Miglas fwilpes“, 1919 — 1920), fatura pamatwilzeenos wiszaur lihdsigi wina dsejai. Stahstos Rosits ir tas pats erotikis, tas pats nerwofais, nemeera pilnais romantikis un mekletajs. Kahdas wina stahsta perfonas raksturojums labi raksturo ari winu pašču: „Es esmu netizigs pagans, kas daudsas seewas mihlejis un daudsu deewu preekschā zelus pašemibā lozijiš, kaut fawā firdi bijis weens un netizigs. Man dailās Allah meitas nefad neatsegs fawu seju un nefad es nebaudifchu winu luhpu tihfkmās walgmes. Weenmehr un muhschām winas buhs tīfai aifflahtas maldu seewas un winu sifhda fchadra apflehps un padaris neifprotami tablas man winu firschu dsilakās ilgās. Rā austruma dahrfa reibinofchās smarschas winas nahf un eet, manu firdi atstahdamas faldā nesinā. Es sefoju winām un klaufos, fo dseed sifhds par winu aifsegtō daili. Tās ir degofchi fairas un deewifchka dsidruma pilnas dseefmas, kahdas mana firds wehl nefad naw dseedajufe.“ Un tā winsch ar faweem stahsteem, ar fawu fantasiju un wifu fawu dsejneeka buhtni weenmehr ir seeweetes warā. Protams, ne seeweetē, bet wina pašcha eedomā ir wifš tas, fo winsch peedsejo fawa stahsta waronēm. Romantiki nefad neifsteef bes kahdas augstakas buhtnes, fo peeluhgt un furu preekschā semotees. Bet winu deewi ir tee noschelojamafee, tapeh3 fa darinati no pašču darinataju fauleem un meefas. Romantiku raditee naw dsihwi zilweki, bet eedomas un isdomas fantomi, pašču rakstneeku dsejistās eejuhsmas ispaudeji, winu domas atfkanas. Wiswahjakee ir tee Rosifcha stahsti, fur winsch mehginajis isleetot reala raksturojuma un wehstijuma lihdselkus. Tur allasch pa starpām jauzas nepeefstanigi mistiski miglojumi un daschadi ziti romantikas peeliktņi, kas isbojā tehlojuma wefelo eefpaidu („Sahrku taifstajš“). Bet fur winsch paleef zeefchi fawā elementā, tur rodas fantasijas un pat garaki nostahsti, kureem arweenu deefgan ihpatnibas un lihds ar to mahfklas wehrtibas. Literaturās eefpaidu te manami wairaf nekā lirikā, bet tee wairaf pahrfaufeti nekā tur. Rosifcha labakee stahsti fadalami diwās, spilgti nodalamās grupās — peh3 teem abeem dsejifās isdomas pawedeeneem, furus redsejām jau wina dsejā.

Rosifcha Kaukasa tehlojumi spilgti atfchiras no Zaunfudrabina darbeem. Ne dabas, ne austrumneeku dsihwes, ne Kaukasa seeweetes tehlojumos Rositim naw nefa objektiwa; raksturigais geografiskais un etnografiskais kolorits ir tīfai fawadās apfahrtnes eerosinatas rakstneeka pašcha isjuhstas un fantasijas produktis. Kaukasa dabā un dsihwē winsch ir stajgajis fawa pašcha eedomu un juhsmu pilns, atradis te tīfai zitu prišmu, zaur furu list fawadā weidā spogulotees fawai romantika dabai. Wiswairaf winu leekās peewilkufe austrumneeku religija ar fawu fanatismu un fatalismu, ar fawu pirmatnejo naiwumu un to leelo spehku, furā wina tura fchos Eiropas

kulturai nepeeejamos zilwekus („Kerims Kербалай-Ogli“, „Ala tuffneki“, „Warona galwa“). Labakais no Rosifcha Kaurasa stahsteem ir: „Zelfch us paradisi“. Se winsch pateeschäm peewilzigi sawâ ihpatnejâ weidâ at-tehlojis tataru waj perseeschu bagatneeka, bijuschâ strahdneeka dsihwi nastas pilsehtâ. Tehlojumâ usstatami ispauschas austrumu zilweka maifitâ, sweschadâ daba, kurâ schteetami fassanigi eetilpst apbrihnojama peetiziba un neeerobeschota mantas un waras fahre, deewtiziba un noseedsigas kaislibas, eefschejais kreetnumš un nepahrspehjama wiltiba, wihrischligš lepnums un semakâ lischkiba. Redsam, kâ modernâ ruhpnenezibas un spekulazijas pasauale dihwaini iskroplo schos neattihstitos dabas zilwekus un israda pawifäm jaunu kapitalistisku pilsonu tipu, kura preefchâ japeekahpjas eiropejiskas ziwilfazijas representanteem. Protams, tehlojumš wismihtaki un wisplafchaki rofas ap austrumu bagatneeka mihlestitas dehtäm — bet samehrâ garajâ stahstâ schi dala masaf peewilziga un pahrllezinoscha nekâ Rosifcha fihkajjos darbos.

Augstaf par Kaurasa tehlojumeem stahdami Rosifcha stahsti no leelpilsehtas un bohemas dsihwes. Peewilzigi redset, kâ moderno pilsehtu paschu par sewi winsch saprot pawifäm zitadi kâ wisš leelais wairums latweeschu rastneeku, kam lauku dsihwe wehl weenmehr leekäs kas augstas un labas pretim samaitatai pilsehtas kulturai. „Leelpilsehta, kahda magiska wara mani pee tewis sehjuse? Mani sentſchi tatschu esot semneeki bijuschi. Bet man winu gauſi meerigâ dsihwe ir pilnigi swescha. Jau no agräs behrnibas es esmu tawâ warâ. Jf nerwš man tawa plafschuma un straujuma pilns. Es eedomaju tikai tawas domas un wisur juhtu tikai tewi. Selu trofniš mani reibina kâ narotistku puķu smarſcha. Es mihtu tawu baigi draudoſcho plafschumu un strauji mainigo daudspuſibu. Raut ne weenmehr tu aptwerama, ne weenmehr isprotama. Bet ko gan noſihmè isprast? Waj ir eespehjams isprast leelpilsehtas dsihwi, ja patš tu sewis winâ neisproti, ja tawa ſirdš ir kâ flihpets dahrgakmens, kas daudsäs trahšäs mirgo? Ja tawa ſirdš kahri ustwer ari zitu ſirſchu mainigo mirdsu? Waj eespehjams schini dselšš un almenu chaofâ fasihmet eefschēju ritmu? Kur apflehtš tas likums, ta wara, kas schai strauji mainigai diſharmontjai eedweſch tahli ſkanofchas ſimfonijas ritmu? Ak, tas naw isprotams, to mehš waram tikai isjuſt. Leelpilsehtas giſts ir ſaldi kaira un pilnigi nemanot wina eefiſchšas zilweka aſinis. Sirdš ir nespehzigâ pretotees ſchai dailei. Un wai tam dſejneekam, kas naw dsirdejis leelpilsehtâ modernäs ſtrenas dſeedam! Kas naw aisgrahbtibâ trihzejis — winu dſeesmu elektrifto waru ſawäs aſinis juſdamš. Tas nomirš kâ ubags — wisdailako neisjuis... Bet warbuht teeschäm leelpilsehtas dsihwè un dsihwè wispah naw eefschejas likumibas, fassanojuma un radoſcha ritma? Teeschäm. Jo kamdeht tad daudſi pat organifki newar pazeest eelu burſmas un dumofchu leelpilsehtas trofni? Tatschu saweem pamateem tur wajaga buht. Schee nelaimigee pilsehtâ juhtäs kâ pelli un nolahd täs nemitigo dahrdonu. Ak, täs ir glehwi meegainas perſonibas, kuräm pilsehta draud laupit winu ihpatnibu un individualo patſtahwibu. Weenigi nespehšš ir tas, kas zilweku atbaida no pilsehtas. Jo te if mirkli jabuht modrigam, te domäm jatop metalifki aſäm. Seifšim, kâ leelpilsehtas dsihwei naw ſawa ritma, ſawas eefschejäs likumibas. Un wisš tas, ko mehš juhtam un dsirdam, ir muſſu dwehfeles un gara raditš. Ja teeschäm tã, tad pilsehtâ labi jutifees tikai tas, kurſch ſawas dwehfeles radoſcho melodiju bes apmulſuma waršš isſpehlet us pilsehtas dsihwes mainigi ſibofchäs un ne ikreis ustweramäs flawiaturas. Tikai tas, kâ ſirdš

buhš ſagatawota ſchai jaunai bauſlibai.“ — Schis garais zitats te wjadſigs, lai ſapraftu neween Roſiſcha pilſehtas ſtahstus, bet wiſpahri toš jaunroman- tiſkās rakſtneezibas darbus, kuroš uſſwehrtā waj mineta pilſehtha tā jaunās kulturās zentrs, un kuroš tehloti ſchis kulturās zilweki. Sche uſtweramā pilſehtas un winas kulturās iſprata ir romantiska zaur un zauri. Preteji realistiſkajam wehrojumam un wehrtejumam, te naw ne weeglakā mehginajuma iſpraſt pilſehtas un winas „ritma“ pamatus, kaš weegli ſatauſtami kapitaliſtiſkās attihſtibas gaitā. Te wiſpahri naw nekahda mehrojuma un wehrtejuma. Romantiki klišti pilſehthā tā noſlehpumainā labirintā, kaš winas peewelk ar ſawas traufmes ſtraujumu, ar ſawu parahdibu mainu un kraſ- ſainu daſchadibu, bet, galwenā kahrtā, ar ſawām modernajām ſirenām, ar wiſu ſawu iſdſihwes un baudu twaitu pilno atmosferu. Rā wiſi romantiki, Roſiſts nonihkſt ſchajā atmosferā. Wina ſantaſija meklejaš to ſpilgtako, eſſo- tiſkako, kaš wiſaſati kontraste ar wezo un jauno tautiſko romantiķu idiliſti- rahmo lauku paſauli. Wiſpirmš ta uſmeklē pahrfmalzinatus, pilſehtas druſmā jau aiſdragatus, maſleet jau ſlimigi eſſzentriſkus rakſturus. Tahdš wiſpirmā kahrtā ir „Panna Raſimra“. Ta ir erotiſki eſſalteta ſeeweete ar ſlimu ſantaſiju. Winas dſimuma teekmēs jauzaš wiſdaſchadakas ſma- dſenu reflektijas, nemitiga pſichiſka ſwahrſtiba un weenkahrſchi ſabojatu nerwu untumi. Tahdš tipš ir ſtipri peewilzigs romantiķi noſtanotam pil- ſehtas kulturās rakſtneekam. Un ja winſch Roſiſcha tehlojumā iſnahk aprau- ſtiš, neplaſtiſkš un daudſejadā ſinā neſkaidrš, tad nebuht newar ſazit, ka winſch to naw peeteekofchi iſpratiš waj nepareiſi tehlojiš. Uri to nē, ka wina mahkſlineeziktee weidojuma lihdselki nepeeteekofchi. Bohemas ſeeweete naw nekahda Indraneete, winas tehlojumš newar buht rahmi epiſkš, beſ kahdām aſām konturām, nerwoſām ſchwihtrām un eſſzentriſki ſpilgteem plan- kumeem. Winſch praſaš taiſni tadu imprefioniſtiſku kraſſu un aprauſtita ſih- mejuma, ar kahdu Roſiſts te panahk dſilu un pahrllezinoſchu eeſpaidu. — Sawadi redſet, ka Roſiſts teoriāj ſajuhſminas par pilſehtas leeliſko kulturu, bet ar ſawu mahkſlineeka ſantaſiju kawejas tikai tur, kur parahdas ſchis kulturās negatiwā puſe—zilweki ar aiſlauſtu, aiſdragatu dabu, pahrmoziteem nerweem un ſaſchēobitu pſichi un tamlihdſigas nenormalas ſantaſijas parahdibas („Migla“). Weens no rakſturigakajeem Roſiſcha ſtahsteem: „Rad pilſehthā ze- rini ſeed“, daſchā ſinā atgahdina Pludona „ſantaſiju par pukēm“. Te tehlotš zilwekš ar pahrfmalzinateem juhtekleem un ſlimigi-wahrigu ſantaſiju, uſ turu ſilee zerinu ſeedi ar ſawu ſmarſchu atſtahj ſawadi reibinoſchu un eedwehſmejoſchu eeſpaidu. Tee apnem winu tā launa wara, eeſlehdš wina ſmadſeneš, pahrpļuht wina juhtaš — tā neaiſturamš wilniš rauj winu gan- drihš waj ahrprahta. Schi pſicho-ſiſtologiſkā ſlimiba notehlota wiſai ſihki, pahrllezinoſchi un mahkſlineezikſki. Sinamā mehrā trauzē tikai pajrmehrigaiš ſmarſchu atgahdinajumš: ſchis wahrđš te leetotš tik pahraſ beeſchi, ka pa- leek weenaldſigs, apnižigs, un paſaudē to domas un eſtetikſko eeſpaida roſina- jumū, kaš ar winu gribeš.

Roſiſts paſihſtamš ari tā kritikiš, kaš rakſtneezibas parahdibas apluhkš gno moderniſtiſkā indiwiđualiſma weedokla. Wina grahmatā: „Kultura o la h p e š“ (1920), ſakopotas kritiſkas ſtudijas par ſtalbi, ſkurateri, Jaun- ſudrabinu un Wiſtoru Egliti. Schim ſſchetrām ſtudijām wehrtiba pawiſam neweenada. Tee labakee ir apzerejumi par ſtalbi un ſkurateri. Tur Roſiſts no ſawa weedokla labi uſtwehriš apluhkojamo djejneeku perſonibas rakſturi-

gako ihpachibu un attehlojis gan paschaurā un weenpusigā, bet tomehr pee-
teefochi spilgtā glesnā. Apzerejumi naw sauzami par kritiskām, bet gan tikai
par kritiskām interpretacijām. Rosits newehrte, tikai konstatē. Bet Jaun-
fudrabina darbu raksturojums ari tahdejadi naw isdeweēs. Wiszauri manams,
ka winam truhst jebtahda kontakta ar apluhjojamo rakstneeku, ka winsch
tam eefcheji pilnigi sweschs, un tapehz wina raksturojums, pretim abeem
pirmajeem, isnahf faufs un nenofihmigs. Bet Eglischa raksturojums ir pil-
nigi aplams un pahrsieigts. „Eglitis ir noswehrtis un skaidrs mahflineeks,
fata Rosits. „Tagad winsch dsejo weenigi pats is sewis, is sawas dwehseles,
wisus darbus peenahzigi noswehrdams un pahrlidams. Tagad winsch
leelu wehribu peegreesch ari isteifmes skaidribai, radidams pats sawu, kla-
siska meera un gaischredsisbas apparotu stilu. Tās ir raksturigatās ihpachi-
bas, kas Egliti pazel ismalzinato un kulturelo Wafar-Giropas mahflineeku
augstumos, padarot wina par weenu no muhsu topofchās renesanses preefch-
gahjeem.“ — War wehl kaut tahdi saprast, ka Rosits pirmstara gados sem
trofchnainās klies eespaida usrakstijis tahdu faspihletu flawas dseefmu
Eglitim. Bet naw isskaidrojams, kapehz winsch to pahrdrukajis wehl
1920 g., kad itweenam saprahtigakam latweeschu lasitajam pascham labi pah-
skatami Eglischa ihstee mahfslas augstumi. Uri pehz ziteem Rosischa kritiskeem
raksteem spreeschot jafata, ka winsch wehl nawa atradis zeeschaku pamatu
sawam modernistiska individualisma weedoklim un tapehz wina spreedumi
beefchi ween ir nenoteikti, pretrunigi un nepahrleezinofchi.

Jahnis Wainowfki

Latweeschu jaunromantiska lirika **Jahna Wainowfka** dsejoli neeenem
sewischi redsamu weetu. Wina pirmaja krahjuma: „Rad a finis sapno,
kad a finis mostas“ (1910), wehl skan daschs faspihlets afords no defa-
denzes konzerta: „Silbstochs dsilums. Swaigsnes swihlojot dsilki skaudri
skanot ledus esera. Kluf baltee lauki spalgi stindsinot.“ Somehr tahdu naw
dauds. Wainowfkim nepadodas faspihletu juhtu un pahrsphiletas retorikas
panti. Pehz sawas dabas winsch ir klusu sapnu dsejneeks — wairaf dweh-
seles neta afinu dsejneeks. Tapehz winsch sawu weetu wisbeefschaf atrod tur,
tur wis fahstis faldsmaga sapni, faldsmaga murgā, tur griba un teefmes
klusē. Pa wiseem zelem ehnas klisht, un wifos logos tumfa gluhn, —
dsejneeks, tas kluf seh un wehro. Wina wehrojumi pa leelakai teefai ir
dabas wehrojumi, bet dabu padara dsihwu, drahmi peewilzigu dsejneeka
subjektivi-romantiska eejuhfma, to winsch pats sauz par sawam sapnojoscham
afinim („Weli“, „Rautas“). Bet romantiska dwehsele, kurai teefme padarit
dabu dsihwu pehz sawas lihdsibas, newar ilgi norimtees dabas un sawas
paschas skauda un sapni. „Afinis mostas“ — ta pahrpulhstochs awots
dsejneeks melle jaunū zelu laudis un dsihwes knada. Daschs dsejolis
(„Dsihwes knada“) rahda, ka winsch spehj ari wehrigeem skateem plachakt
apwert un dsilaki just, ne tikai skumt un sapnot. Wainowfka pirmajos
dsejolos dsejneeka idejiskais faturis pluhst nenofskaidroees, noteikta zela neat-
radis. Jsteifme winam kupla, wijiga, weetam jau labi noskanota un pee-
wilziga, lai ari ne sewischi ihpatneja un spilgta. Formas fina wina wehla-
fos dsejolos redsama neapschaubama attihstiba. Somehr ar wifu to Wainowfki
ta lirikis paleet puszela. Urweenu wairaf winsch peegreeschas seletonam un
pamet nopeetnās dsejas lauku. Wina dsejneeka buhtne leekās lihds galam
neisweidota un nenofskaidrota.

Raksturigakais stary Wainowsta stahsteem („Wifos wehjos“, 1921) ir: „Seedofchs fapnis“ (1913). Ta nu gan naw nekahda „wasaras pasaka“, ka rakstneeks patš winu fauz, bet weenfahrscha idile — realu wasaras pee- un pahrdsihwojumu idiliskš tehlojumš. Tehlotajs sehđ wagonā. Tas ir tas patš romantikis un wehro dabu: „Wisapfahrt lauki un plawas. Lauki un plawas, un tikai retumis pasfreen preti pa birstalai, pa tumšchi salai kruhmu wihliti. Lauki un plawas — lejās un ustalnoss. Un pa starpām wehl atmirdš eferinšch. Rā deewa azs šmagi wilnotās sahlēs. Silā meschu šchwihtra, kura ilgi preekschā sibeja, nahf tuwat. Jau war isšchirt salās fokū galotnes: tumšhos eglu tornus un behrsu walgo salumu. Rā baltas meitenes wini isbehguschī us preekschu — paschā mescha malā, jau plawas dalā daschi. Wehl gribejuschi tahlaf škreet, bet egles apšaufuschas. Wiswezatā, jau tihri širma ka wezmahmula, panahfufe masleet pafal nerahtneem. Un baltee behrsi apstahjuschees meerā. Pat leekās, wezmahmulas šarahiti, tee fewi atfahrtō tās luhgšchanas, kas bij jaeemahzas. Škaita fewi, lapas tif tiflo ka luhpinas kustinot, dšili un nopeetni, bet reisēm tomehr isjuhš nopeetniba: tšchufstot pahrskreen kutinoschi šmeekli. Tas wehjšch, kas garāmskreedams neekus šastahsta.“ Šahdu idilisktu tehlojumu neufraštis tas, kas pastahwigi dšihwo mescha malā, turam meschmala un plawas eeauguschī behrsi wisširmā kahrtā modina domu par krehšlas isguletu plawu un newehr-tigu, lapainu, šauseem šareem peebiruschu seenu. To isjutis un šapratis tikai pilsehtas inteligents, kas patš pehz ilgata laika no putekšlaineem muhreem tizis atpafal lauki salumā un šwaigumā. Tur naw wairš tikai pilsehtneeka dehla newaldama šajuhšmas pluhšme, atšalredšotees ar fen pamesteem tuwineekeem. Un wehl tur ir štrauja ašgrahbtiba par to, ka tagad war istahlēm un garāmbrauzot laut škateem mihlinatees un širdij estetiskī juhšminatees pee preekschmeteem, kurus zitreis bij jaeepasihst gruhtā darbā un wasaras šwelošchā karstumā. Paschā tehlotajā šadsirdami tee aštūretee tšchufstoschē šmeekli par to, ka aš weenfahrscha lauku škata war šaredset un ari ziteem rahdit simboliskū alegoriju, kurā wišš blahwais teef špilgts un wišš nedšihwais dšihwš. Raut kas druskū mahššlots, druskū ašettets dširdas zauri šchāi pateefai dabas šajuhšmai. Tas ir pilsehtneezistai pšichei peemihšošchais entušiasms, wina juhšmu liriskais patošš, kas iš paschā wehrotaja un tehlotaja pluhšt pahr apfahртеjo dabu. Masleet šapšihlets wišš Wainowsta tahlafais tehlojumš. Šahstā tehlotais pilsehtneeks šakata diwas jaunawas lihđš brauzam un isšahpjam un weegli erotiskā dšinā šez winu pehdas. Leekās jau, ka no wasaras brihwdeenu neekošchanas war isnahkt kas nopeetnaks. Bet wehl laika wišsch eedomā, ka jaulaf ir, ja seedi paleek nenopluhkti un peeleetais biferis neišdšeris. Wainowstis šahf filosofet un mehgina pahrlēezinat, ka dsejneekam-pilsehtneekam wislabakais preeks ir weentulibā un dabas jaukumos. Filosofija naw šlitta, bet nepahrlēezinoschu winu padara tehlotā zilweka pilsehtneeziskā daba, kurai šeweete ir un paleek katra atšewišchka gadijuma un wišas dšihwes zentrā. Wainowsta stahstš eewehrojams tajā šinā, ka wišsch labi apgaismo toš zehlonus, aš kureem daudšī jaunromantikī-pilsehtneeki tā noleedš pilsehtu un winas kulturu un tā šajuhšminas par lauku dabu, eedšejodami tajā wiswifadas mistiskas jaudas un juhšmas. Šbijušcho semneeku dehlu, tagadejo pilsehtneeku jaunromantikū lauku dšihwes šajuhšmai, wišai idiliskai un idealistikai mistikai Wainowsta tehlojumā šakstatam realus pamatus winu pšichiskā dabā.

Wifos sawos stahstos Wainowfkiš tehlo semneezifki-sipilfonifko waj puspilehtneezifko inteligentu, bohemeeti-proletareeti, latweeschu inteligentā haf-fahja tipu, kas radees pašchā pehdejā kulturās posmā. Pateesibu šafot, winsch patlaban wehl tīfai rodas. Nekur dšihwē wehl naw šamanams wina perfonibas eespaids. Tapeh3 ari rakstneezibā winam wehl naw neweena dšihwa atehla. Welte ap wina nomozijās latweeschu dekadenti; welte nopuhlas ari Wainowfkiš. Winam ir štipra dšina šcho negatiwo tipu rahdit kà wešelu, aktiwu, pšichifki stingri noweidotu buhtni („Kotala waj 3ihna“, „Stahstš par milestibu“, „Šaulei mirstot“). Negatiws tips ihsteni wehl nemaj naw tips. Rakstneezibā dauds wairaf intereset waretu reali tehlotā sozjalā aplaime, sem kuras špaida rodas weena waj otra latweeschu bohemas tipa raksturiga pšichifka ihpašchiba. Reala tehlojuma weids Wainowfkiš nepadodas. Kur winsch mehginas tajā („Gaida“), tur stahstā eeweefšas dauds nepahrdšihwota un nedšihwa. Laikām tapeh3 winsch instinktiwi weenmehr fleezas impresjonistifkos pšichologijas tehlojumos, kas muhšchām wijās ap to pašchu wezwezo jauneklīgo mihlestibu, tur erotika jauzas ar šwehtu šapnu reflešijām un zinifms ar dwehfeles maigumu. Tur ahršahrtigi dauds weelas, situaziju un štilla pahršpihlejumu, bet ari dauds firdšiltuma un impresjonistifkas lirikas. Uri kà stahstū rakstneekš Wainowfkiš wehl neišweidojees un nenofšaidrojees. Reišem winsch ušrakšta weenkahršchu beletristifku pašahstijumu par nelaimigu waj par laimigu mihlestibu: „Nelaimiga mihlestiba kwadratā“, „Pawafars“. Pirmais gabals no šahfuma lihds beigām ir atšchaidita nowele, weegls plahpajums par to, kà weefi šafehstas salonā waj uš werandas, kà ušmahzas stahtitajam un kà winsch tad, wineem laiku kawedams, šahf stahstīt par nelaimigu mihlestibu kwadratā. Nostahstš teef paraibinats klauštaju eerunām, peefihmēm un ifšauzeeneem, no kà stahstinsch dabū itkà realas isplahpašchanās nošrahfu. Leelee salonu nowelifti, kà peem., Mopafans, weenkahršchā weeglā plah-pašchanas un anekdots formā šin eeflehyt nopeetnas, dšiki pahrdomajamas leetas. Uri Wainowfkiš kà kà mehgina; bet winu pašchu pa wairaf eeinteresejis weeglais nostahstš, winsch pats itkà eejauzas lihdsrunataju puhli un kà galu galā neišnahf nekās wairaf, kà gabalinsch weeglam laika kaweklim. Otrais stahstinsch ir nopeetnas dabas un ifškan zildenos, šazeltos patetifkos tonos. Tapeh3 tur wišš anekdotifkais eewadijums ifšleekas nepeefkanigš, leeks un banals. Šahds elementari nefafšanots šajušfmas tehlojums itnepawifām nefazel estetifku jušmu, bet atšahj tīfai neweifka diletantifka mehginajuma eespaidu. Blakus šchahdeem paweeegleem nostahstineem Wainowfkiš rakšta ari firsnigi weenkahršchus, dšiki ifjustus mahšklīneezifkus tehlojumus, peem.: „Ehnu mahja“ (1911). Šas ir stahstš par dilona šlinu školotaju wezā, pusšakritušchā školas namā. Wina apšinas šawu nahwes gaitu, wehro dabas pamafiteju miršchanu un mahzas no tās bes šurnefchanas, meerigi un klufi eet seemai preti. Klufa, šlumju lirikma pilnais tehlojums modina atminā pretstatu, Šchnizlera šlaweno, tragifki-šchahšchalaino nahwes tehlojumu.

Wainowfkiš rakštijis ari dašchas weenzehleena komedijas no lauku dšihwes. „Muhfu telos muhfu nahkotne“ (1914) winsch nošauzis par „moderna laufšaimneeka liktena tragediju“ un „šatiru diwās ainās“. Uri ta liktena tragedija te domata šatirifki, jo nelahda liktena un nekahdas tragedijas šazerejumā pašchā neatrodam. Šomehr šchee dubultotee apafšch-

tituli wahkâ jau noder par aifrahdijumlah, ka Wainowfka satira ir satirifkš faspiblejums un dubultojumlah, apsinigi islausita un iskrahfota karikatura. To apstiprina lappuse, kurâ eeweetots personu šarakstš. Tur minets kahds šaimneekš, triju beedribu preefšchneekš weenâ personâ, katru beedribu represente uf šawa trehšla; wiņšch stahw, taš ir, fehšch par wiš- un pahrlowibas ideju. Un tahlat tur lašam: „noteek pašchâ peenošchanas, telošchanas un zuhšošchanas laikmetâ — kopmoderneezibâ, koppeeneezibâ, koppeenotawâ, peenawâ.“ Tâ leekâš, ka satiras elementu te buhtu peeteekofchi, jo tajâ laikmetâ „ilfonibas un semneezibas laikraksti bij pahrpilditi wišadeem lopu-rafsteem, propagandam, strihdeem, referateem un lopneezibas walodas furioseem, par kureem smehjâš wiša neeinteresetâ šabeedribas dala. Wainowfka joki nesazel smeekluš, bet drihšat jau ihgnumu. Tapehž, ka te wairš naw satiras, ihstenibâ naw ari karikaturas, naw šabeedrifka wehrojuma rošitas idejifkšas kritikas un tapehž naw ari estetifka tehlojuma, bet weenigi tifa nemahfšlineezifka, kupletifka joku darišchana, ko tautas mute šauz weentahrfchi par ahfštišchanos. Wainowfkiš naw špehjis aptwert un apšwehrt to satirifki-estetifko wehribu, kura pateefi peemiht wina iswehletam gruntneezifkšas dšihwes un tipu materialam. Pawiřam naw nojauđiš, kahdas formas un kahda mehra prařas weidojamâ weela. Tifa weenu wiņšch domajiš: jo trefnak, jo labat. Beř mahfšlineezifkas firdsapřinas un kautribas mehřzis šareni lihđš kahtam un treepiš beř šchehlařtibas. Par šewi protams, ka tâ nerodas mahfšlas tehlojums, bet neestetifkš traipijums, kurâ pretigi noluhfotees. Welti rakřneekš mehřina řawu „satiru“ glahbt ar „dařcham peefihmēm“ rařchojuma beigâš, ka ne wiņšch wainigš pee tehlojuma trolibas, bet laikraksti, kuru atřpogulojumâ wiņšch noluhfojis řawus tipus. Tifa rakřneekš patš ir atbildigš par řaweem darbeem un nedarbeem. Weifka dramatika rakřitiâ komedija parahditos dšihwi un neaifmirřtami tipi, kur Wainowfštim isnahfufchâš tifa neglihtas žilweku parodijas un řakřplojumi. — Labaka naw ari Wainowfka weenzehleena komedija: „Uhrpus deenas řahrtibas“ (1920). Tajâ wiņšch gribejis issobot žitu šabeedrifku parahdibu: newihřchigas un nederigas pagastu padomes ar winu řcha laikâ representanteem. Šcheem pehdejeem truhfšt šabeedrifkâ satirâ ta wiřnepeezeefchamâ: tipifkuma, řinamas šabeedrifkas trolibas objektiwifazijas un lihđš ar to řatra reala pamata. Diwi trodřneeki, neřpehjneeku patwerřmes šaimneekš, neřin no kahdeem putekleem istařchnata řeweeřchu emanžipazijas amazone. Tâš ir kuhtras neredřigas řantafijas istehlotas karikaturas, atbaidigas, kâ wiřadeem řankareem apřařřiti lekti. Teem zeenigi peeřkanotš komedijas řatura kodols — strihđš ap aifgahjufchâ řkolotaja mehřleem, kuri galâ wehl teek usdahwinati řeweeřchu řařžijai un kuruš Wainowfka semneeki pa řawai parařchaj katrâ gadijumâ mehřina nořault ari žitâ, ihstenâ wahrđâ. Wiřš řchis řazerejums řtipri atgahđina řehtas literaturu un pehž wina war dibinati řchaubitees, waj par Wainowfki mař wairš war nopeetni runat kâ par rakřtneeku.

Beř řchis komedijas, kaš ari uřřtatama tifa kâ pahřpratumš, Wainowfkiš pehdejâ laikâ naw uřařřtijis neweena nopeetnaka literarifka darba. Wiņšch (Šukuburs) pilnigi nodewees řihkajam řeletonam — deenas řtatu tehlojumeem un telošchâ momenta satirai. Uri řihkâis řeletonš ir pilnteefiga rakřtneezibas nořare, kurai wajadřigš ihpatneis mahfšlineezifkš talants ar ařredřiga kritifka wehrotaja un šabeedrifka wehřtetaja řtatu un řewiřchlam satirifka tehlotaja řpehřam. Bei šabeedrifkš wehřtejums muřšu deenas

eefpehjamš tikai no sinamas ſchiras waj partijas weedolka un ar noteiktas ſozialas idejas mehraulku. Wainowſki-Sukuburs peeder pee ta paſihſtamā latweeſchu ſatiriku tipa, kuri grib ſtahwet ahrpus ſchirām un partijām un wehrtet ſabeedriſkās dſihweš notikumus un parahdibas weenigi no ſawa indiuidualā redſes punkta, Wini grib ſobotees par wiſām nebuſſchānām tikpat labajā, kā kreisajā puſē, un tahdejadi kalpot kaut kahdai miſtikai augſtafai pateſibai un tikai wineem ween ſinamam progrefam. Bet tad nu iſnahl tā, ka wini pamana weenu otru atſewiſchku iſſobojamu parahdibu labajā waj kreisajā puſē waj ari paſchā zentrā, bet neredš wiſa kopuma, neredš wiſpahrejo tendenzi un ſiſtemu, kaš atſewiſchlās parahdibas ſaiſta organiſki ſafarigā wirknē. Parahdibu wini redš, bet zehlonus nepamana. Tee ir uſchnu pluhzeji, kaš aprauſta galotneš, bet ſafni atſtahj tāpat ſemē. Tapehž winu ſatirai naw tikpat kā nekahda ſabeedriſki audſinoſcha ſpehka; ta iſhtenibā naw ſatira, bet joki un jozini patihkamai palaiſchanai. Tapehž ari Wainowſka-Sukubura neſkaitamee ſihlee ſeletoni paleel arweenu ſeklaki un neinterefantaki. Sahkumā, pirms gadeem, wiſch, maſakais, ſawus ſeletonus mahſlineezifki iſſtrahdaja. Ja ari wineem nebij dſilaka idejiſka kodola, tee tomehr interefeja ar originalo iſteikmi un weilām aſprahtibām. Tagad Wainowſkim-Sukuburam jarascho ſeletoni trim iſchetram awiſem reiſē, un tad winam iſnahl tikai tuſſchi patſchalojumi, kureem ari iſteikmē naw wairš neka pee-wilziga un lihds ar to mahſlineezifkas wehrtibas tikpat kā nekahdas.

Literaturas jaunromantiki

Ur ſcho maſleet ſawado noſaukumu, leekās, wiſlabat aſſihmejama kahda atſewiſchka jaunromantiku grupa. Tai ir ſawas rakſturigas atſchiroſchas ihpaſchibas, kuras nepeezeeſchami jau eepreekſheji eepaſiht.

Literaturas romantika iſmanama wiſos latweeſchu jaunromantiku darbos. Dſihweš nobehdſeji un noleedſeji rakſtneeki un dſejneeki, wiſi tee, kaš turas pee eefkata, ka ſapni ſtahw augſtat par dſihwi un kaš tapehž iſkatrā dſejoli un pantā uſſwer ſapnoſchanu kā neatkarigu dſejneeka wiſzeenigako nodarboſchanos, tomehr newar iſtiſt beš konkretas peeturas weelas. Kaut kahds ſaturš ir wajadſigs ari dſejifkeem ſapneem, zitadi tee zelaš un plof kā uhdens burbuki beš kraſtas un eepaida. Ro nejaudā atrast dſihwē un ar to ſaiſtitās idejās, to wini meklē literaturā. Pee tam, protamš, pawiſām aiſmirſt, ka ikweena laiſmeta literatura, ziſ naidigi wina ari nenotahjuſēš pret ſawa laiſka waldoſcheem zenteeneem, ziſ tahlu wina ari neatrahwuſēš ſawa laiſka dſihwei, tomehr ir pilna ſcha paſcha laiſka dſihwibas un ideju. Latweeſchu jaunromantiki neprot ſlatitees wehſturifki un ſoziologiſki; wineem leekās, ka taš, par ko interefejuſchees ſenatneš rakſtneeki un ar ko pilna aiſgahjuſcho laiſmetu literatura, ir kaut kahdi „muſchibas jautajumi“, kaš lidinaš eteriſtoš augſtumos pahri dſihwei un zilwekeem. Uſ ta ſchi problematiſkā muſchiba eeweefuſēš wiſā latweeſchu jaunromantikā; ne tikai dſejolos un ſtahſtoš — ar leelu bijaſchanu wina teef mineta ari kritiſkoš apzerejumos un „dſejās“.

Leelakai jaunromantiku dalai gan ſchee „muſchibas jautajumi“, tāpat kā wiſa literaturaš romantiſka, ir tikai tahda ſwehtdeenas eſkuriſija, no kuras wini weenmehr atgreeschaš atpaſat realā dſihwē. Literariſkās eſkuriſijaš aiſguhtaiš tikai leelakā waj maſakā mehrā jauzaš winu ſapnos un wiſā dſejaš darbā, peeſchkirot tam ſtiprafu waj wahjał ſadſirdamu rakſturigu

nošamu. Tē, kuruš mehš peesfāitam literatūras romantiku grupai, pilnīgi nodemušēes literatūras un literatūrwehstures eespaideem. Tē ir atradušči jaunu pašauli ahrpus šawa laika dšihwes; wīnu mahšflīnezīškā fantāšija un mellejoshā doma rosāš tīkai sem šcheem eespaideem un tehrypjas tur aīstapīnatāš formāš, kuras wineem ari leekāš ja ne tāišni „muhšchīgāš“, tad tomehr nefalīhdšīnami wehrtīgākāš, kā tagādnes mahšflas nenoweidojūšēs īsteīkšme. Tē ir rakstneeki ar šawā šīnā īhpatneju antīkwārīšku fantāšiju, kura wīsdšihwaka teek tīkai nodšelstejūšchu, koshu šaehstu pergamentu pašaulē un starp wezeem, putektu pahrflahteem foliantēem. Weīkli restauratori un imitatori, kūrī dašchreīf ar apbrīhnojāmu weīklību usraksta wezām pašoralēm, legendām waj nowelēm pašaldarinātu gabalīnu. Šīnāmš, te neweetā jautājūms, waj šchahdāī mahšflāī ir ari kaut kāš no tāš wehrtībāš, kuru mellejam katrā rakstneezībāš darbā. Bet ja ari īdejīškā šatura un dšihwes wīrsītāja un weīdotāja špehšā wīnāī nāw, tad formālī estētīškā wehrtībā wīnāī nenoleedsama. Jo wairat šchī mahšflā šmaršcho pehš fādšelstejūšcha pergamenta un putekleem, jo tuwākī wīnāī wezajeem parageem un pilnībāī.

No wīšeem, literatūrā un wīnāš wehsturē fastopjameem bešgala dašchadīgajeem motīweem latweešchu literatūras romantīkā aīsguwuše tīkai weenu weenigo: mīhšlestību. Šo wīnāī tehlo wīšados mārkīšu, grafu, karalu, pašchu un trubaduru dehkainoš pahrđšihwojūmos un peedšihwojūmos. Dabīškī, kā tā beīgu beīgāš paleek weenalđšīgā un apnīzīgā; jo wīšī tee šīhkūmī, dašchadas noškanaš, wīš tāš ruhpiģāīš, dašchreīf pat meīsterīškāīš filigrānā darbš nespehī apflehpt šatura failo nabadšību. Īnterešet šchī grupa war weenīgī ar šaweem formāš meīstarojūmeem. Bet ari teem šawa, laī ari neleela nošīhme latweešchu literatūras wīšpahrejā attīhštībāš gaitā.

Adolfs Eršs

Dala štahstu **Adolfa Erša** krahjūmos (*Maškāš*, 1920, „Greīšoš ratos“, 1921) štīpri atgahdīnā Aūstrīnā tehlojūmu šaturu un pašehmeenuš. Šur ir brutālī dšihwneezīškāš kākīles representantī („Welnš“), kuru raksturojūmeem rakstneekš netaupa naturalīstīšku krahšu un pahršpīhlejūmu. Renegatu literatūrā peerastāš šabeedrīšku štīpu karīkaturāš, kūrām šīnāmā nokrahšā nostahdīt wefelāš fādšihwes strahwas un īdeju wīršeenuš („Rudolfs“). Nenormalu īntelīgentu-psīchopatu šīhmejūmī no leelpīlšehštā aīšflīhdūšchāš waj rewoluģījāš bāngu šamaltāš latweešchu jāunatnes („Smehjejs“, „Sīlā roše“). Rā Aūstrīnā školneekš un atdarīnātājš, Eršs ne ar šo šewīškī neatšchīras no šawa školotāja. Tehlojūmā weīdš wīnām tāpat neīšstrahdatš, šchauršīrdīgā, pašonīgā šchultāīnūmā pīlš, puš beletīstīškš, puš publīģīstīškš. Šabeedrīštee prahtojūmī štīpat weenpušģī, nepahrdomatī un šekli — laī ari Eršs nopuškāš īšrahdītees dšīldomīgākš un noškaldrotākš. Tuwaku eeskātu Erša šchīš šchīras tehlojūmos un štīpoš šneedš „Sīlāš rošes“ šahkūms: „Šīlwelā ir kakhda dīhwatnā gara pašahdībū dalīšchānāš, kāš ar logīškeem domāšchānāš pašehmeeneem leekāš neīšštāīdrojāma, kāš rādā psīcholoģīškāš pretrunāš, eekšchejāš, neweenām neredšamāš zīhnāš, kāš uš ahrū īšpaušchāš šabeedrīškā nolēegšchānā un galejāš īndīwīdā brīhwībāš atšīnā un otrādī. Šchī gara dīwdabā war eewešt pēšīmīšmā un dšihwes neewāšchānāš dšīlājāš pašrdomāš, no kūrām pašelāš ar štāīdrībū waj nu nošwehrtī, pašchāpmeerīnatī, šabeedrībāī derīģī darbōnī, kāš šewī wairš nekahdu dumpī nezeesh, waj nefameerīnāmī, šabeedrīškā eekahrtā neeetīlpstōšchī ģenīģī un nošeedšneeki — īndīwīdī. Gara

teekmjū diwdaba, kas naw wehrojama dšihwneekos, warbuht, naw stichiska, nahkofcha no dabas un indiwida negrosigas buhtibas, bet winu rada sabeedriiskas eefahrtas, kuras arweenu wehl naw faskanojamas ar dabas negrosigo buhtibu, indiwida wara neefoscho falmneezisko apstahlu un sabeedriisko spehku weidotas, zeldamas karu stary indiwidu un walsti. Stichiskais indiwids karo par sawu brihwibu, lihds kurai naw pazehlfes neweena no ifauguscham waj isdomatam walstistam eefahrtam. Indiwids arweenu wehl dumpigs mekle pilnigato no tam, kur tas wismafak skalbits un wisstrahschnaki waretu peepilbit dabas dotas, fewi juhtamas eefehjamibas.“ — Ra redsams, tee ir pasihstamee liriska anarchista prahtojumi par kaut kahdas sabeedriiskas waj walsts eefahrtas un absolutas neattaribas kahrojofcha indiwida neislihdsinamo antagonismu. Tee ir pasiva indiwida prahtojumi, kuri newar atrast weenigi eefehjamo atrisnaju — sabeedriba ar radneezigo kopumu, kolektiwā darbā un zihnā un sapnojumos par sintesejofchu, preteschibas islihdsinofchu pilnigatu eefahrtu. Ta ir naiwi romantiska filosofija, kas indiwida diwdabas zehlonus neredf paschas dšihwes diwdabiba, lai reisem eeminas ari par to, bet nowehrschas no realajeem fakteem; indiwidualās psiches nomaldeem un kroplumeem isskaidrojumu mehgina atrast paschausta mistika un daschados isdomatos noslehpmos un ar logisku prahtu neisskaidrojamās psichologiskās pretrunās. Tapehz Erfa schis noschiras stahsti isnahf nepahrleezinofchi un dilletantiski sekli.

Bet winam ir ari ziti, falihdsinot peewilzigaki un wehrtigaki. Erfs ir romantikis pehz sawas rakstneeka dabas, pehz sawas fantasijas raksturigajam sawadibam un literariskās isglihtibas. Lai ari ta galu galā ir tikai literaturas romantikas pasauļe, kurā winsch fajuhtās sawās mahjās, tomehr winam ir peeteekofchi daudf ihpatneja weidotaja spehju, lai pee wina faze-rejumeem pakawetumees. Winsch ir taisijis paschas un pamatigas ekfur-sijas wezajā pasauļes literaturā un pa dalai ari wehsture. Un turenes peeredsejumi un pahrdshwojumi winu eewilnojuschi dšitak tā dšihwe, kuru winsch nesaprot, un sabeedriiskās zihnas, kurās winam naw nekahdas dalas. „Es nesinaju, kas ir brihwiba, lihds dabā un zilweku gara darbos neeraudstju leelo eedwehmi, kas naw padota lifumam. Tad aifgahju no lifumu un tradiziju faistitās sabeedribas un eekluwu fantastu pasaulē, kur linijās, weeglās gan mafiwās formās atweras tas, ko sapno prahtam netweramās semes weelas, ko atzeras zilweku atstahā marmora pilsehta Fatipura. Winas kehniensch, kas reis bija, bija dailes un dšihwitbas kehniensch, kas sawu dwehseli padarija dšihwu marmorā, bet dšihwibu — sawu seewu flehpjos. Fatipurā usplauka Silā Rose — debefu filgmajs un semes satums, sapno-jums un dšihwiba. Nihziga un tufcha ir naturalisma, realisma, razionalisma un sozialisma Eiropa pret muhschigo, gaischo, fantastisko Fatipuru.“ — No schis literariskās romantikas Fatipurās Erfs tad ari ir isnesis to weenigo tematu, ko wiswisadās wariacijās atskandina sawos labalajos stahstos. Wisguwis to ar wiseem teem raksturigajeem peeliktneem, ar kahdeem tas tehlots nesfaitamos romantisma rakstneezibas darbos — spaneeschu romanzēs, widus laifu waronu poemās, renesanses nowelēs, atjaunotā brunineeku romantikā. Mihlestiba ir ta „netweramā semes weela“, ko Erfs pehz fweescheem paraugeem ihpatneji weido sawos stahstos un fantasijās. „Greis-firdiba“ dser wirsaiti Alkasu nokaut jauno dseefmineeku, eeflehgt fewu septinās pils istabās, pascham eeflehgtees weentulā torni — un pehdigi abeem nobeigtees sawā weentulibā. „Abigailas mihlestiba“ Abigaila

un Kalešs labprahīgi dodas nahwē — aif pahrat leelas mihlestibas un aif atfinaš, ka ta leelafā laime naw fafneegfchanā un eeguwmā. „Benueta Bekadelli“ ir Wenezijas fkaiftule, furas dehl daudfi jaunefki aifset bojā, lihds beidsot wina faweenojas ar dsejneeku Werdscherio, lai dšihwotu fopā ifdeenifchā, peetizgā un feklā laulibas laimē. Senee Kurfemes waldneeki „Fehfahs un Birons“ 1920 g. Jahnu nakti iftahpj no faweem fahrfeem Jelgawas pils pagraba, lai pahritaigadami wezās weetas pahrfahstitu weens otram fawus dehfainos brunineezigas mihlestibas peedfihwojumus jaunibas un waras laifos.

Rā redsams, pamatfaturā Erša stahsti ir pawifām weenmulīgi un ne-interesanti. Nebeidsamā mihlestiba par fewi war galu galā apnift fā lejier-fastes musika. Weeglafas mahfplineezifkas lafamas weelas zeenitajeem patifsees Erša mihlestibas stahstu wehfurifkais un teifsmainais tolorits un aristokratifkā maneere. Tikai brunineekus, markifus, grafus un wirfahfchus winafch atfihst par fmalafas mihlestibas representanteem. Ja dauds, tad wehl kahds mahfplineeks atgadas wina eewecribas zeenigs. Tomehr jaat-fihst, ka wina fantafija fkata dšihwi wifus fchos nodfeltejušchās erotifkās literatūras tipus, tā fā wina dehfainās mihlestibas peedfihwojumu tehlojumš ifnahf wifzauri dšihws un peewilzigs. Erš rakfta dsejifti glefnainā, ween-fahrfchi fkanigā, impulfiwā walodā, mafal imitedams, fā eefšcheji ufwerdams un ifjušdams to laifu literarifkos paraugus, kas wina kuro reifi eerofinajufchi. Bet wina mihlestibas tehlojumu ifdomai peemihst kahda raksturiga ihpafchiba, kas finamā mehrā waldfina ari fatru nopeetnu domataju un dšilafas zilweku pfichologijas pehtneeku. Protams, ari ta naw Erša orginal-ihpafchiba, bet leefās teefchi aifnemta no wahzu fā fauzamās pirmroman-tifkas mihlestibas filofofijas. Ta nepeewelk ar deefin kahdeem prahfneezifseem dšilumeem, bet wairaf ar fawu dšilo, intimo ltrifmu, kas pahr wifseem Erša stahfseem aufch fsumji-dsejiftu plihwuri un fazel itfā fewifchku, ihpatneja tragifma nojaufmu. Ta ir atfina, ka dšilafā mihlestibas laime naw teefchā fafneegumā un eeguwmā, bet gan pafchā teefsmē un atteifchana. Tas idealafais, leelafās mihlestibas zeenigafais zilweks naw fafstopjams nekur realā dšihwē, bet tikai pafcha eedomās. Mihlestibas fantoms ir tas wee-nigi wehrtigais, weenigais, kas fpehj eerofinat mihlestibas muhfchām flahp-ftofcho baudas un dailes eefahri. Efi atfina ifpaušchās wifos Erša laba-fajos stahstos. „Spaneefchu komedija“ flejotajš musifants deewina kahdā widuwejā atrifē fawu eedomato firds damu un fawa pafcha fanta-fijas warā aifraujas eedwehfmetā un apparatā mahfklas tehlojumā. Bet pehz pirmās tuwakās eepafihfchanās reds, ka wina mihlestibas konkretais preefchmets nepawifām nefaectas ar to tehlu, fo winafch fawā eedomā radijis: „Es tewis nepafihstu. Tu neefi lšarda. Tu efi meli. Tawi wahrdi man fwefchi un leeki. Tawi folijumi bijufchi tikai ifliffchanās. Tu efi tikai Olimpiada Lewizlaja, nofchehlojama, bantrotejufe atrife. Tawu pliko pauri fedš paruka, tawu fawihfufcho waigu fminkis flehpj nahwes ehnu. Un es to notureju par dšihwibu. Es tewi mihleju, bet tewis nebij. Bij tikai tawš dailais ifkfats.“ Tehlojumā: „Tahlais tuwums“, waronis, fchfirdamees no fawas mihlotās, prahto: „Tā buhs labaki. Zitadi mums draudeja tufchums un fekliba, jo fatra mihlestiba, eeflihdot tuwuma meerigos wilnos, war fastingt par eeraduma ledu.“ Rahdā zitā stahftinā laimigi apprezejees, bet lihds ar to meetpiflonibā nogrimis mahfplineeks shehlojas: „Ja tu biji ta, fo es atradu, fapehz tewis wairs naw? Tu biji fsumjas,

tu biji ilgās, tu biji eedwešme, tu biji preekš. Ropsch tu ar mani efi pahrwehrtufēš peetizibā, es tewi pasaudeju un fewi faredsu tīfai tawā un audella fastingufchā profilā.“ Šhi atfazifchandš un irrealitates filosofija sinamos gadījumos zeešchi fadurās ar kristigās tizibas mahzibu un iswehrfchas par konfekwentu dštwes un schis pasaulēs noleedseju, peem., legendarajā stahstā: „No burwja kaufa“: „Tas, ko mehš peedšihwojam schajā dšihwē, ir tīfai wahja ehna no tās pilnibas, kurā mehš eejam aif schejeenes. Ej, lai zaur teefchamibu tu nahktu pee otras dšihwes.“ — Ta ir noteikta dšihwes noleedseja romantiska filosofija ar winās tahlakām logiskām konfekwenzēm. Eršam ta neleekās tīfai no ahreenēs aifguhta, no wezās literaturās peefawinata, bet ari pašcha pateefi pahrdsihwota. Tapehz wina schis noftanas stahsti fskaitami pee spilgtakajeem un ihstakajeem latweeschu jaunromantiskma wirseenā.

No Erša dšejas eewehribu pelna tīfai wina „Sefchas poemās“ (1913—1920). Tās labakās faturā un weidojumā gluschi lihdsigas wina romantiskajeem mihlestibas stahsteem. „Maldu ugunis“ fskumji liriskā noftanā wehta par nabaga klauna mihlestibu un daitu baletdejotaju, kura aifmums sinamām bailēm aifbehg un pamet winu fahpēs. „Markisa mihlestiba nonihkt greifširdibā un motās. „Swehtais awots“ noflizina dšihwes baudas un muhschigas dailes alkstoscho firdi, jo schajā pasaulē tīf leelas ilgās newar rast peepildifchanos. — Uri tajās labakajās Erša poemās naw nefa fewifchki originala ne faturā ne isteifmē. Sewifchki bahlas winās leekās blafus Bahrdas baladām. Bet pawifam wahji ir Erša dšeedajumi no scha laifa dšihwes. Peem., par to famoso Leonidu, kas „ar lezjiam no pašcha pawafara otrā wafarā ir laukus apbraufajis“ („Wafaras romans“). Tur winam pantos tahda jaunklasiska fokainiba un diletantisms, aif kureem pawifam pasuhd wifa romantiskā firniba. Wišgarakā poema: „Andreews Dsilna“, par to Eglifcha tipeem radneezigo waroni, kas isdšihwo lihdsi wifas pehdejo laiku politiskās un fabeedrifkās pahrwehrtibas Latwijā, ir weenfahrschš amatneezifšš darinajums pehz eedomati flaweneem paruageem. Netruhkt tajā ne Erša draugu wirknes pamatiga apdšeedajuma, ne wišwifadu politisku prahtojumu, ne neinteresanta romana, ne tahdu atftanu tā: Ukuraterš — paterš. Kur Eršš peekeras realeem temateem, tur allasch isnahkt faufi, neifjusti, nedsejisti darinajumi. Wina pasaulē ir literaturās romantika, kurā winsch weens no spehzigakajeem latweeschu jaunromantikeem.

Jahnis Eserinš.

Pehz lihdschinejeem nedaudsajeem darbineem wehl newar noteikti fpreest, waj **Jahnis Eserinš** fskaitams pee attihstibas spehjiigeem jaunajeem rakstneekēm, jeb waj no pašcha fahkuma eerindojams diletantu nofchirā. Ja islasa wina dramatisko usrakstijumu (Siberijas fahle“, lauku fwehtdeena weenā zehleenā), tad pahreet patifa ari wina stahstu krahjumu rokā nemt. Tas ir raksturigs negatawa eefahzeja darbs ar wifam nelabojama diletantisma pasifmēm. Wišpirms jau patš wiršrakstis isdomats weenigi tadeht, lai eefairinatu un peewilktu lauku teatra farihlotajus. Ludsinas faturam un tehlotā notikuma gaitai naw ne masakā fakara ar kaut kahdām „Siberijas fahlēm“. Un tad pašcham lauku fwehtdeenas notikumam naw itin nefahda dramatiskā fatura. Uri weenfahrscha literariska fatura winam pawifam maf. Ra lauku

faimneeki mihlinas ar ņawām kalponēm, tas daudstahrt nowehrots ņaktis. Uri tas, ka ņaimneezes ņawukahrt ar peena pahrraugeem. Tam te ņawi reali eemefli, maņaf ņaimneeku un ņaimneetņchu individualā dabā, kā gruntneeku laulibu wiņpahrejā nenormalibā, ko iņrada lauku dņihwi waldosčās materialistiskās teekņmes un wadosčee praktiskee aprehkini. Par ņewi ņaprotams, ka Eņerina darbinā no wiņa ta nekas neteek redņams. Bet toteef redņam wiņneeespehjamatās kombinazijas un atrisinajumus — kā ņaimneeks patlaban taiņas ņčirtees no ņaimneezes, bet pamanijis, ka ari ta no wiņa, tuhlin metaš uš otru puņi un pehz pahra azumirkleem noslihgst uš kusčetes ņawas likumigās ņewas aptampeenos. Rā dramatiskam tehlojumam ņchim usrakstijumam truhlņt idejistka ņatura un psihologiskās motiwaazijas. Karikatūrai wiņņch pahraņ neaprahtigš, ņarņam par ņmagu un neiņstrahdatu. Tas ir literariskš iņdņimtnis, ar ņahdeem rakstneezibas pirmseemneeki pahraņ beeschi aplaimo tautu un kompromitē wiņas mahņņlu.

Tomehr Eņerina stahstos un paņatās: „Dņeefmineeks un welns“ (1916—1920), ir weetas tur paspihd itin kā ihsta rakstneeka talanta dņirņsteles. Tas rahda Eņerinu kā noteiktu literatūras romantiki, kurņch no laņtā un zittautu rakstneezibā eegaumētā prot deesgan weikli ņakombinet un iņweidot ņawa paņcha stahstu. Protams, ari tas ir diletantismš un leelas wehrtibas ari ņcheem Eņerina rakņojumeem nawa — tāpat kā wiņas naw wiņas ņchis grupas rakstneeku darbeem. Ur Erņa tehlojumeem Eņerina mehginajumus nemas newar ņalihdņinat. Wiņņch wehl atrodas tajā diletantisma paņahpē, kurai ņweņcha mahņņlineezistka eedweņme un nemaldiga weidotaja weikņme. Nejausčš gadijums iņņchir, waj wiņam padodas usrakstīt kaut zil nosņanotu tehlojumu, waj neweiklu domu rakstu pehz tapinatas temas un paraugeem. Pirmee gadijumi Eņerina darbiba wehl pahrswarā. Nebuhs wehl ņewiņchki jaaisrahda, ka bes muhsčigig-romantiskās mihlestibas zita tehloņchanaš zeeniga preeņņmeta wiņņch zittautu literatūrā un wiņas wehstūrē naw atradiš. Uri to wiņņch wehl naw ihsti aptwehriš, ka pat ņchis „muhsčigais“ temats tikpat ņawā idejistkā un psihiskā ņaturā, kā mahņņlineezistkā uņtwehrumā, iņjuhtā un weidojumā mainiņees laikeem un dņihwes pahrweideem lihdsi un iņkatra laikmeta rakstneezibā atpogulojis ņawas wehsturiskās un ņozialās apņahrnes ņihmigo raksturu. Tahdi literatūras ekņkursanti, kā Eņerinsč, pa leelakai dalai uņtwer tikai laikmetu literatūras ahreeni, peefawinas literatūrawehsturisku nomenklaturu, un tad ar ņcheem eeguumeem operē latweeņchu rakstneezibā. Sawa paņcha iņdomatu ņaturu wiņi mehgina eeweidot aistapinatā formā — bet tad beeschi ween eespaids tahds, kā tad duklainu, neņklaidru ņchlidrumu lej zaurspihdigā, wiņulojofchā kristala kruhņē. Tahds ir Eņerina stahstis: „Kristuš bruhte“. Tajā tehlotā weenteeņiga, bet toteef ņtipri un bes zeribas mihlejojcha lauku meikņcha ar wiņas nelaimigās mihlestibas ņatrizinoscheem pahrdņihwojumeem. Lai ari ņchis mihlejojchais tips ņtipri atgahdina Jaunņudrabina un Akuratera jaunawas un ņehnuš, tomehr ari Eņerina pahrtelholumā waretum wiņā wehl noluhlotees. Bet Eņerinsč neņpehi wiņu tehlot weenņahrņchi un weenteeņigi, kā to prasas wiņas daba un wiņš stahstā eeweņp-tais pawedeens. Wiņa wahjā fantasija un negatawās tehlotaja ņpehjas ir literatūras romantikas warā. Un tapehz wiņņch nopuhlas ņawai tehlojamai ņeweeņei peedņejot paņihstamo pirmās nepahrejojchās mihlestibas mistiku un tamlihdsigū romantikas peeliktņus, lai stahstis iņnahktu dņildomigatš un peewilzigatš kā wiņi wiņa preeņņgahjeji latweeņchu rakstneezibā. Wiņņch nopuhlas buht noslehpumainatš kā atlahtais Jaunņudrabinsč un romantiskats

nekā romantiskais Akuraters. Šī teekme viņu eedſen ſen pahrđſihwotās, nowadajuſchās un nebaudamās wezromantiskās ſtaħweenos un wina waroni—floſteri, kur ta „pabijuſe ween trihs mehneſchuſ un miruſe iħſi peħz eefwehtifchanas“ aiſ neapmeerinatas mihleſtibas behdām. Nekas newar buht ſmeekligakſ par tahdu latwiſku Oſeliju ar winas floſteri, ar to raſſneekſ ſawā leelajā weenteeſibā gribejiſ panahkt ſewiſchki eefſpaidigu eſektu. Rahdu zitu reiſi Eſeriniſch atkal mehgina aiſtapiſinatu ſaturu eefſpraukt paſchigudrotā paſatas formā. Bet iſnahtums tahds, tā kad ſpeħzigu dſehreenu eelej nedđſinatā mahla podā, kuram wiſſ ſuħzas zauri un neglihtām laħſtekām liħſt ſemē. Tahds ir wina „Jaunais likums“. Paſaka par dſelſs, ſudraba un ſelta ſirdim, kuras eeguhſtamas par daſchadu zenu, eefſcheji dſejifſkas weelas bagata. Bet Eſerina ſirſchu tirgotajſ tehlojumā iſſkatas driħſak peħz kaħda pogu bodneeka Kurſemes meeſtā, nekā peħz fantaſtiſkas paſatu buħines. Raſſturigi teiſſmainajam un dſejifſki ſaiſtoſcham pa widu jauzas neiſjuſtas un nedđſihweſ epiſodeſ un ſokaina, tihri proſaiſka ſtaħſtijuma weetas. — Labakā kraħjumā ir titula nowele. Te jau par ſewi peewilzigs tehlotais waroniſ, klejojoſchſ dſeefmineekſ, neapgurſtoſchſ wiſwiſadu marku mihletajſ, kurſch laħro weſelaſ nedalitaſ ſeeweetes buhtnes un ideali pilniga ſkaiſtuma. Bet iſraħdas, ka ideālā pilniba tiſai welnam eefpeħjama un ka par to jaſamakkā ar ſawu dweħſeli un dſihwibu. Rā weikla literaturas romantika imitazija, ſchis tehlojumſ deefgan augſtu weħrtejams.

Eſerina iſteikſmei wiſgarām diletantiſkas diħſchoſchanās un pahrgudribas noſkana. „Renefanſes albumi“ un tamliħdſiga butaforija ſchahdoſ ſazerejumos nepeezeekchama. Eſeriniſch loti mihl tahduſ iſteizeenus, tā: „architektu kundſeſ mihl deewu luħgt wiħru uſzeltās baſnižās“; „bet tā darit winai ſawu dweħſeli redſamaku, jauſchamam radit ſaſkatamu iſchaumalu, abſtraħzijaſ pahrleet plaſtika? Jo garu ſeeweete mihl uſnemti kaut ar weenu no peezeem prahteem“; „ſchī ſtatika tiſa pahrđſihwota dinamiskā pluhdumā“. Bet daſchoſ ſtaħſtinoſ (peem., „Kriſtuſ bruħte“) iſteikſmeſ ſagudrotā ſtatika weetām teek dſihwa briħwā, weegli ritochā impreſioniska tehlojuma pluhdumā. Ja Eſerinam iſdotoſ kaut ziſ atſwabinateeſ no leekem diletantiſma ſahrneem, wina turpmakee tehlojumi waretu buht neſalihđſinami weħrtigaki tā liħđſchinejee.

Jahnis Griħnſ

Virmajoſi Eđſejoloſ („Virmdeena“, 1909—1911, „Roſchu uguni“, 1911—1914) Jahnis Griħnſ weħl ir pilnigi nenoteiktſ un neiſweidojeeſ, lai ari apdahwinatſ eefahzeiſ. Wina dſeja ſwahrſtas ſtarp ſemneezifto idili un ſozialo ideju panteem, allaſch turedamās lauku dſihweſ eefchogā. Virmajā kraħjumā tāſ labatās ir behrneem raſſitātſ dſejinas pa daſai ſkalbeſ, pa daſai Uſpaſijaſ garā. Te Griħnſ deefgan weikli operē ar tautas dſeefmu ritumu un gleſnām, radidams ne wiſai dſihu un eſtetiſki eeroſinoſchu, bet tomehr patihſtamu eefſaidu. Šchis paſchas tautas dſejas imitazijaſ ar modernu behrnu lirikaſ peeſkanu wiſch turpina ari otrajā kraħjumā, wairat iſkopiſ ſawas nenoleedſamās eejuħtas un formaſ wirtuoſa ſpeħjaſ. Daſchi dſimtenes dabas dſejoli ſkaitami pat pee labakeem ſchajā wiſplaſchakajā un daudſpuſigakajā latweeſchu lirikaſ noſarē. Tomehr daba ween neapmeerina Griħna dſejifſkās iſjuħtas teekmeſ. Tās eefneedſas ari lauku apħartnes dſihwē, kurā wiſch ſajuħtās tā atmenſ ſahrkā un zेतuma

gultā. Tur viņam jāpalekot, kamēr viņš atminēs savu mīklu. Raštūrigs stārs šis noskīras dzejotim ir „Blāwejs“. Tāā viņš teho darba tēhdēm šafāstīta lauku gāheja šājuhtās un domās. Teho tīk īsjusti un dšīwi, tā tīkai retāis stārs proletārešēem līhdšjuhtošēem dsejneekēm-inteligentēm. Bet īsrahdās, ka ne behrnu idile, ne daba, ne darba dšīwe Grihna dsejīskēm meklejumeem nesneedš kahroto. Jāu no šāhta gāla pā stārpām wīšēem apšīhmetēm mehginājumeem viņš nodarbojās ar tīhreem formās eksperimentēm. Wešela wīrīne wīna dsejološ nepāhprotāmī atgāhdīna tīkto īslāfīto poetīkās teorījās grāhmatu. Pehz īkweenā šhīs grāhmatās nodalā atrodameem līkumeem viņš šafāstījis savu peemehrotu dsejoli. Wīš-archāīstlās un nowezojūšhālās formās wīnu neatbāida, tapehš tā wīnš redš tīkai formu, bet nedomā pā šaturu, kura dabīskā īsteīkšmeī tā reīš kalpojuše. Grihna dsejīstās formās wīrtuosītate īswīršt estētīkī neatāīsnomāmā, smālkāī šājuhtāī nepāzešhāmā poetīkī-teoretīstā rotālā, elementāroš pāntu darīnājumoš un wīšados wālobās māhšlōjumoš. It šewīšhēī alīterāzījām wīnš mīhl rotālātees. Šhājā sīnā pā klāfīskū wār šāuft kahdu wīna dsejolītī („Māsājāī Laurāī“), kās eefāhās šhāhdām rīndām: „Lāī Lāīme, Lāīmes lāīstā, Rūhš kuhšedāmā pāh kāufu.“ Tā tā tās nāw domātš ne sīhtājām šeletonām, ne šobgālā kalēndāram, ne wīšpāhri lāfītājāī smīhdīnāšhānāī, tad wīna komīstā puse teef jō redšāmākā. Bes šhīm ehromīgājām formās māhīnājījām nekā zītā rāštūrigākā Grihna dsejološ newār ātrāst.

Pār Grihna dramāstīkājēem mehginājumeem („Glāhbtš godš“, „Imperfektum“) pāšhā rāštneekā dehl labā nerunāt. Šurpētī wīna stāhstī (Rūhšā reetumoš“, legēndās un atminu stāhstī, 1920) nebūht nāw stāhdāmī lātweešhū līteratūras romantīkās pehdejā weetā. Pār Ešerīnā šāze-rejumeem tee, māšakāīš, īsteīkšmes sīnā pāzelās labu teešū āugstā. Wīnā šāntāfījā tājā pāšhā līteratūras romantīkās pāšāulē īr dšīhwākā un rofīgākā. Tās pāšhās neīšbehgāmās mīhlestībās tehlōjumām wīnš prot ātrāst jāunūs pāweīdūs dāšhados pāgāhjušhās līteratūras lāīkmetoš un wīšpāhri peešhīrt teem špīlgtāfū tā lāīkā šolorītū. Wāhjākā stārs wīnā līterārīstām īmitāzījām īr „Grehhš“. No „Defāmeronā“ tīk lābī pāfīhstāmō, grehžīgā mīhlestībā eefāršūšhō jāuno muhku Grihns mehginājīs tehlōt jāunromāntīstā weīdā, kur āstētīstā mīstīkā un meešās lāīstībās, šāwstārpejā zīhnā mešdāmās, šāplošā nābāgā grehžīneeku. Muhšu lāīkōš tāhdā trāgedījā retī kahdu wāīrs wār īnterešet. Tāīfni teem, kās tāgād āllāšh mīhl runāt pār renešānī lātweešhū māhšlā, wājādsetu ātzeretees, tā tām līhdšīgūs konflīktūs muhku dšīhwē ātrīfīnājā Bolātschīo. — Wīdūs lāīku līteratūra wīšpāhīm īr mīstīkās āpdwehšmōtā. Tāhdā gārā weīllī īmītētā Grihna „wīdūs lāīku legēndā“: „Šeltā kūr pītēs“. Šomehr tās šwārīgākāīš šhe nāw brīhūšhīgāīš notīkums ar šwehtās Žezīlījās šeltā kūr pītēm, bet kās āp tām tehlōjumā šākopōtš. Tās īr bāgātīgī peekrāwātš wīdūs lāīku mušejs ar wīšēem šwārīgākājēem brūnīneeku romantīkās peederumeem. Menestrelī, kanzōnēs, šāntīlenās, epopejās, trūwerī, šhōnglerī, heroldī, šenjorī, grāfī un grāfenēs, turneerī un wīš zītš, kās ar to šāfārā. Ūtdšīhwīnāt wīšū šhō wehštūrīstō nomenklātūrū Grihnam tomehr nāw lāhgā īsdewees. Wār nōmānīt, tā wīnš tā lāīkā wehštūres īpāntū nāw smēhlīs no pīrmāwoteem, bet māhžījēes no wehlā brūnīneeku romantīsmā beletīstīkās. Jāu šhāhdš teīkums: „šhīs weenfāhšhāīš īnstrūmentš, kās pehš šāwās formās lōtī līhdšīgš wījōlēī, nōrahdījā, tā wezāīš īr menestrelīs,“ — šīpīrī ātghāhdīnā „Preešhū šālnā Rōfēs“ un wīšās „tāwtās

bibliotekas" raksturojuma weidu un isteiksmi. — Romana skizē: „Etjēna Larošča dšihwes stahstis“, Grihns leef spihdet ņawām Napoleona laika wehstures un ņewiški mahkflas ņinasčanām. Baroko, rokoko un ampiri tiš weegli slihd no wina ņpalwas, itkā winaš starp teem ņajustos tā ņawās mahjās. Ra wiņā ņhajā stilu katalogā ar wina pawirņchajeem raksturojumeem ismanams diletantisms, tas winam nenahk prahtā. Uri tas nē, ka tehlotā mahkflineeķa miħlestiba uš neiņglihtoto rupjo Šchannu ir pat pawišām nepahrstrahdats aišguwums no franšču bohemas literaturas un Raņaela biografijs. Pahromantisku nohraņu stahstam peeškir deħkainee notikumi, ar ņahdeem franšču mahkflineeķs nokluħst Rursemes nabagmahjā un mahžitajmuischā. Tizami tee naw. Bet jo maņat tizama ņchahdoš stahstos, jo ņpilgtaka romantiska nohraņa wineem. Un to Grihns neapņchaubami panahk. — Kulminazijas punktu ņawos brunineeķu romantikas atdarinajumos Grihns aišņneeds ar stahstu: „Diwi markises un bluņa“. Šhajā, rewoluzijas padņhta aristokrata stahstā jau pateešchām war ismanit itin tā ta pirmņpluhdu laikmeta rasturigo ņeju, ņahda ta tehlojas mums wiņeem, ņas ņaut žif eepaņinuschees ar leelā iņwirtibas laikmeta wehsturi. Bet ne wiņ mehš ta laika aristokratisko iņwirtulu galantos peedņihwojumus waram eedomatees par tagadneš latweešču rakstneeķa ņajuhmas un tehlojuma zee-nigato preešchetu. — Wiņnoņkanotakais un ari wehrtigatais no Grihna stahsteem ir „Girta Ušupa zelojums uš Gwineju“. Uzim redsams, Rursemes herzogu laikus Grihnam bijis eephejams neņalihdņinami labat ištudet, neķā franšču widus laiku wehsturi, legendas un literaturu. Raibā zelojuma notikumun un peedņihwojumu tehlojumos parahdas ihsti dšihwa rakstneeķa fantasija. Jaunraditaja wina naw, bet tomehr weikla kombinetaja. Wina prot ihpatneji ņaņaiņtit un ņarešgit wiņu, ko no romantiskās literaturas aišguwufe. Waloda, ņahdā Ušupa stahstijums ušrakstis, gan naw herzogu laiku latweešču ņemneeķu waloda. Bet Grihnam iņdewees ņmalķi atdarinat ņihmigu wahzu mahžitaju isteiksmi pirmajos latweešču rakstos, ņapehž stahstis atstahj pilnigi wezmodigu eepaidu un tā ņaņneeds rakstneeķa estetisko noluhku.

Bes nupat apluhkotām imitazijām Grihns rakstijis ari dašhus stahstius par ņchēetami patstahwigām temām. Bet tuwat paluhkojotees, tur atrodam to pašču nepahrprotamo literaturas romantiku. Ta te naw wairš stahsta notikuma riņinajumā, walodas imitazijās un wiņpahrejā kolorita noņņanā, bet tehlojamos raksturos. Stahstā: „Imperfectum“, ņastopam nelaimigas miħlestibas wahjprahtigu padaritu ņeeweeti, demonisku radijumu allasch ar rewolweri rokās, ņura ņawā draufmigā atreebchanas ņahrē iņnihzina dailu, newainigu dšihwibu. „Panenka Jadsja“ atkal ir iņputejušchas polu muischneeķa gimenes atwafe, ņas nabadsibā un noņpeestibā tomehr nododas behrniņki naiwām aristokratiskās paņaules fantasijām. Šchis ņeeweetes ir dšihwi romantiskās literaturas tipi, ņurām ņimteem preešchetņču un paraugu Wakar-Ciropas brunineeķu stahstos. Tā tad ņaturā ņchee stahsti ne ar ko neaņchķiras no pahrejeem Grihna darbeem. Tikai to wini rahda, ka bes imitazijām Grihns prot weikli stahstit ari ņawa pašcha walodā, weenņahrņchā, nemahkflotā, bet tomehr ņuplā un dšihwi ritochā.

Aleksandrs Grihns

Aleksandrs Grihns ir gahjis rakstneezibas ņkolā pee ņawa braħla. Pehž pirmajeem mehģinajumeem jadomā, ka winaš to tahlu pahrsneegs. „Krustneņcha gaitas“ (1920), „wina gaischibas graņa Bertrana patee-

figs stahsts“, rahda jau nobreeduschu, ihpatneju rakstneeku, kas wehstures un literaturas romantika atradis sawu ihsto darba lauku. U. Grihnam ir ahr-fahrtigi dsihwa episka fantasija, kura frotaja=brunineeka dehtainos peedsihwojumus aptwer sakariga, faistofcha wirkne. Ra leekas, winsch ari swabads no pahrejeem romantikeem peemihofchas mistikas juhsmas, kapehz winsch sinamo laikmetu un ta waronus dsilafi isprot wiau pateefa wehsturiska buhtiba. Winsch tif labi cepasinees ar pirmā krustneschu laikmeta dokumenteem, ka wina pascha stahsts pateescham lasams ka weza kronika ar wifam winas raksturigajam sawadibam. Labatās lappuses schaja stahsta nestahw semat par schis rakstneezibas noschiras meistardarbu, Brjusowa „Ugunigo engeli“. U. Grihna stahsts sneeds spilgtu un sihmigu ainu no „kristigās“ kulturas fahumeem Baltija. Krustneschu warondarbi te parahdas wifa spofchumā. „Krustnescha gaitās“ ir wehrtigafais literaturas romantiku darbs — wispahri wehrtigafais wifa nabadsigaja latweeschu wehsturiskaja beletristika. U. Grihna pascha turpmafo rakstneeka gaitu war wehrot ar wisleelako interesi.

Jaunromantiki eefahzeji

Starp scheem „eefahzejeem“ gan buhs fastopjami daudsi, kureem jau desmit un wairak gadu literariska darbiba ais muguras. Tas ir peeteekofschs laiks, lai eefahzejs attihstitos par noteiktu, patstahwigu rakstneeku. Ja tomehr ne katrs to eespehjis, tad buhtu pilnigi weeta runat par eedstintu, predestinetu diletantismu, par pustalanteem un seletonisteem, kuri reisem farascho deesgan daudsi lasamas weelas, warbuht, peeteekofchi labas, bet tomehr bes ihstas mahkflas ihpaschibam. Bet wehsturneekam japatur prahta ari tee apstahkli, kahdos jadsihwo un jastrahda latweeschu rakstneekam. Masak isturigeem un intensiwee talanti beeschi ween tikai ar leelam puhlem un pehz ilga laika islausch zelu us ihstas mahkflas lauku, kur wineem, warbuht, ne fewischki iszila, bet tomehr sawa ihpatneja un redsama weeta. Sapehz ir labak, ar kategorisku spreedumu neaissteigtees preefcha rakstneeku attihstibas gaitai, bet ari eeilguschus diletantus ar wiau pustalantu un seletonistu pasihmem stahdit lihdsas apdahwinateem jaunajeem eefahzejeem un nogaidit, lai wini ar sawu turpmafo darbibu islabo wehstures nepareiso spreedumu.

U. Smilga weens no pirmajeem skaitams pee tahdeem eeilguscheeem eefahzejeem. Pehz wina lihdschinejeem darbineem pat tas naw nosakams, waj winam preefcha ir kaut kahds attihstibas zelch: kahds winsch bij fahumā, tahds palzis lihds pascham pehdejam laikam. Sikpat lirika ka profa Smilga ir miniaturists, bes leelaka paschuma fantasijas lidojumos, bet ari bes fewischka dsituma dsejiska isjuhta un bes ihpatneja spilgtuma isteiksmē. Wina dsejolischos („Alis sala kalna“, 1909) isskan shzinās, isklaidetas dabas impresijas, masas interesantas dominās, weegli, nesakarigi paprahtojumini. Dabas dsejolos Smilgam rahmas, maigas krahfas, krehsla un ehnas. Domas un prahtojumi aprauti, nenobeigti, eetureti weenfahrscha, weegli ritofcha isteiksmē. Te ir pantini, labaki un drufku wahjaki, ihsti palabi un pawifam neezigi faturā un isteiksmē. Ihpatneja dsejneeka personibas winos nemanam. Newar fazit, ka Smilga ar nodomu noluhtojis un pakalmehgi-

najees. Bet to, par ko winsch dsejo, atrodam zitur dauds labaf un spilgtaf isteiktu. Wafara ehnaš un krehsla atgahdina Kurziju, lauku dšihweš fajuhfma ir Sauleescha nošfanāš, behrnu idiles wišzauri Ašpasijas „faulainā stuhrišča“ walgoš. — Smilgas profaš miniaturu kopojums („Siluetes“, 1900—1918) eesahlas šchahdi: „Ir gaischa faules deena. Uhdens roses peewehruschas sawas seedu lapinaš — tāš netauj šposchajeem faules stareem gremdetees dšeltenajā dšelmeni. Un šposchee stari nošliht ešera uhdeni. Šlihtstot wini wehl apelti uhdens lahješ — uhdens ir til dšidrs, ka tahtu war dibenu šaredset. Ešers ir rahms — ne wilnišcha. Ešers duš, duš deendufā.“ Šchajā šahlumā redsama wiša grahmatina lihds ar pašu rakstneeku. Par mahklineezisku tehlojumu to lahgā newar šaukt. Tas drihsaf atgahdina stipri noleetotu un padiluschu klišheju. Jau no atstatuma azis pahrlaišhot redsama itkā bilde no parastajeem familijas šchurnalu peelikumeem. Un zeeschaf apluhkojot ari naw šaktatams neweens jauns wilzeens, naw šasthmejama neweena jauna doma waj fajuhhta, kas mehginatu isteiktees ihpatnejā krahsu šajautumā waj šihmejuma islozījumā. Smilgas dabas un tāpat šchanra glesninas leekās kā popularu dšejolu pahrstatijums profaš aprakstā. Dšejološ wiši šchee zihrulišchi, salas lapinaš, šahlite, faulite un seedoniš wehl kaut žil zeeschami; profaš tehlojumā tee jau palikuschi banali un pretigi.

Šuju Fridis šarastijis daschas weenzehleena dramatischas karikaturas („Bailes no seewas“, „Nelaiime nelaimes galā“), kurām gan pawifam maf dramatiska darba un mahklineeziskas karikaturas pašimju. Karikatura ir ihpatnejš mahkflaš tehlojuma weids, kur tāpat jaewehro estetikais mehrs un robeschas. Šuju Fridam, turpreti, lizees, ka karikatura ir wišwifadu pahršpiblejumu un pahrmehribu šakopojums, kur ihstā weetā ahleschanāš, kahrpišchanāš, sem gultas lihšhana un tamlihdšigi joki. Tapehž par wina dramatiskajeem gabalineem newar runat kā par nopectni nemameem rakstweezibas šazerejumeem. — „Muhšdeenu pašafas“, („Sem mafas“) wišai šahjas. Domas škizitēs tahdas šaufnejas, neoriginalas, apštrahdajums neweikls un šolains. Šomehr atrodami tur ari atšewiščki, literariški glihti wilzeeni. No=welei: „Sina Silia“, šaturš nemts no latweeschu akteeru dšihweš. Šomehr šcho dšihwi un žilwekus rahdit pahrlēezinošchā attehlojumā Šuju Fridim naw laimejees. Intimako eekšhejo pahrdšihwojumu rakšturojumeem winsch iswehlejees wezu wezo, šchabloniško deenas grahmataš usšihmejumu formu. Nejauschas, isdewuščas epifodeš atškaitot, šchablonišks ari wišš noweles šaturš. Weetām ta nemaš neišskataš pehž patšahwiga beletristiska tehlojuma, bet drihsaf jau pehž wezum weza literariška materiala pahrwahrstijuma. Autoram truhziš ari estetikas nojaudaš, ka iswehleitā weela nemaš neder nowelei, un ka tapehž wina nowele ir aššahkts, neišštrahdats un pušželā pamests romans. Winsch tur šawij juku jušām epiška pawedeena lihšumotu rišinajumu, sozialis un psihologiskus šareschgijumus, dramatiskus konfliktus un sentimental-liriskus šihktehlojumus. Wišam tam truhkšt nepezeeschamu nopectni dšihweš wehrojumu, dšilakas domu darbības, rošigakas fantasijas un apšwehrtā mahklineeziska škopnošanojuma. Nekahds leelais mahkflaš darbs naw ari Šuju Frida romans: „Sem faules“. Stipri neweikla jau wina kompozizija. Garu garee deenas grahmataš usšihmejumi, ko romana waroniš pats pahrlasa, ir pawifam neweikls lihdseliks eepašihstinat laštaju ar warona pagahntes peedšihwojumeem un isbaudijumeem. Kad deenas grahmata isbeidsas, šahfas epišks šahstijums — weetām ap=

rafstošs, weetām tehlojšs, weetām pretenziōsi eefreſionistiſks. Wiſa darba ahreĵā uſbuhwe loti gabalaina. Tomehr tehlotee zilweli un wīnu pahr-dſihwojumī war intereſet. Neſenāš pagahneš widuš un augſtkolu jau-natneš ſaimneekmeitu un dehlu rakſtura glehwuſš, neapwalditāš erotiſkāš teekſmeš un no tām iſraduſcheeš fareſchgijumīni weetām rahditi deeſgan pee-wilzigā apgaiſmojumā. Rakſtneekš gan heeſchi aiſklihſt ſihumuš un neekoš, beſ kaħdaš wajadſibaš eewelk romanā pahrak romantiſkāš un draſtiſkāš blaſuš leetaš, bet aiſmirſt konſekwenti riſinat taħlaſ aiſſahkto pſichologiſko pawe-deenu. Staħſtā: „Beigaš beſ beigām“, ſkuju Fridiš fewiſchki iſmehginaš impreſionistiſkā iſteikſmē, tomehr wīna impreſioniſmš ar aprauſtiteem teifu-meem un failo interpunkziju iſnaħt ſamaħtflotš un darinatš, tapehž ka aiſ ta neſlehpjaš wajadſigā impreſionistiſkā iſjuhſta un doma. Saturu ſchim ſa-wam garaĵam ſtaħſtam ſkuju Fridiš nehmiš no tautſkolotaju dſihweš. Wīna tehlotaiš pagaiſtkolotajš ir ſtipri apraſtiš tipš. Ar leelām mahzi-ſchanāš un zītām nahkotneš zeribām wiſch eeweetojaš ſawā patſtaħwigā weetā, bet no wiſa ta nekaš neiſnaħt. Siħkš, trauzejoſchš iſdeenāš darbš, pagaiſtkriħwerš, muiſchāš jaunkuſgi, daſchadi tehwaini un, galwenaiš, meitaš. Upzeemojumi, amiſeſchauāš, eedſerĵhana, pagiraš un tamliħdſigi trauzełki. Beidſot turpat jaaprezaš un japaleek par peetižigu, omuligu ſkolas kungu, biſchtopi un aħbolwiħna daritaju. Iħſtenibā tāš ir beigaš ar wiſnoteikta-kaĵām beigām, pee kaħdām nokluħt leelakā dała laukſkolotaju = idealiſtu. ſkuju Fridiš ir labi domaiš, bet naw peenahžigi ſpeħjiš parahdit ap-taħrtneš launo eeſpaidu uſ tautſkolotaju zenſoneem. Aſfewiſchki tehlojumi wīnam ir, bet naw ſabeedriſkāš perſpektiweš, ar kuru weenigo wīna ſtaħſtš no patihkama ſeletona pazeltōš iħſtu mahkſlaš darbu liħmeni. Ari ſchee paſchi aſfewiſchkee tehlojumi leekāš ſtipri ſchlidri, ſteepi, iſpluhduſchi un miġlaini, tapehž ka zentralā figura rakſtneeka eedomā iſnaħtuſe pahrak paſiwa, inertia un baħla. Naw redſamš, kā indiuiduališ rakſtura ſpeħkš zihnaš pret aptaħrtneš pahrſpeħtu un pamaſām eet boĵā. Staħſtam truħkſt ſaiſtoſchāš dramatiſkāš pluħmeš, bet pahrak daudš paleek neſwarigu un neinteresanſtu ſtaħſtijumu, weenmulu reſleſĵiju un aſchkaiditaš, pelekaš lirikaš.

Laiwīnu Auguſtš ſawoš iħſakajoš ſtaħſtoš („Jaunā dſeeſma“, „ſtary aiſmirſtiibaš kraſteem“) neſin paſazit neka taħda, kaš liktu luħkoteeš uſ wīnu kā apſoloſchu, attihſtiibaš ſpeħjiĵu eefahzeju. „Leela ſaule“, „tunſchāš ehnaš“, „ſemaiš logš“, „nebeħdigaiš ſeemeliš“, „ſili duħmu mutuli“, „pla-ſchāš plawaš“, „baħlaiš meſchš“, „maſaiš puķu daħrſiſch“, „ſpahrnotā laſ-tigala“, — wiſš Laiwīna ſtaħſtā ir taħdš, kaħdam wajaga buħt un kaħdu ſen paſiħſtam. Tiſ pahrak labi paſiħſtam, ka jau apnižiš ſtatiteeš kā noplu-tuſchā ſeħtā, kaš deendeenā aiſ loga. Maħkſlaš tehlojumā „jauna dſeeſma“ tiſtai tad ir jauna dſeeſma, ja taš patš paſiħſtamaiš preekſchmetš (wiſſi preekſchmeti ir paſiħſtami), teek redſamš no zitaš puſeš; ja tāš paſchāš kraħſāš (kraħſāš weenmehr ir tāš paſchāš) jaunā ſakopojumā — ja pahr wiſu ſtaro jauna neredſeta gaiſma. Laiwīnam pirmajoš ſtaħſtoš wehl nawa paſcha iħpatnejaš iſjuhſtaš un iſprataš un itin nekaħdu paſcha iſteikſmeš liħ-dſektu. Wiſch riħtojaš ſtereotipeem un liſcheĵām, un neraħda nekaħdaš ſihmeš, ka no wīna kaħdreiſ iſnaħkš patſtaħwiĵš rakſtneekš. Garaĵā ſtaħſtā: „Uſeš nahwe“, wīnam ar ſkuju Fridi kopiga zenſchanāš par kaĵru zenu iſ-strahdat few „impreſionistiſku“ ſtilu. ſeletoniſtu impreſioniſma tehnika ir aħrtahrtigi weenkahrtſcha: ſarauj teikumu gabaliſkoš, pat aſfewiſchkoš wahrdoš, pehž kaĵra wahrda leek punktu, pahrmaināš labad daudſpunktis, un nahkamo

rahta ar leelo sahtuma burtu. Tas ir tas impresjonisms. Šajā šinā Latwisch paleef konsekwents lihds galam: „Rā neapfinigi. Sew nemanot. Tahlas domas . . . Nopuhtas. Gaušchanās. Upreebuschees wahrdi. Sahpes. Un muhschigi skumja ilgoshanās . . .“ Teoretiski jau ta war buht muhschiga ilgoshanās pehz ihpatnejas isteikmes, bet prakstē isnahk kaut kas lihdsigs kanwas isshuwumam pehz sliktas musturu grahmatas. Tas ir pilnigi nebaudams, gluschi tāpat, kā Laiwina stahsta faturs. Tur ta pate nebeidsamā lunzinashanās ap zita seemu, fatikshanas, slepena staiguloschana, sentimentalas nopuhtas un wisi pahrejee mihlestibas atributi. Mihlestiba ar behdigam beigam ir weenigais eesahzeju apstrahdajamais temats. Ar to wini ustizigi min wezo tautisko romantiku pehdās.

Jahnis Rahrstenis ir treschais „impresjonists“ stary jaunromantikeem eesahzejeem. Wina dsejolos („Salnas rihti“, „Gahju putni“) no schi impresjonisma gan neka nemana. Par noteiktu dsejneeka individualitati schajos dsejolos newar runat. Ja dauds, te war usmeklet, kahdas wina zilweta un dsejneeka simpatijas un antipatijas, un sem kahda wezaka rakstneeka eespai-deem wisch atrodas. Rahdā Rahrstena dsejoli („Klaidonis zeta juhtis“) ispauschas wisleelakais, domajams, newiltots reebums pret pilsehtas dsihwi; turpreti zitā („Saulgosi“) wisch flawē lauku pasauli: „Ar lihgsamā juhtām firdi raugos, te wisuwiseem laimes gan.“ Tā usminam weeglo mihflu un redsam, ka Rahrstenis ir Sauleescha skolās dsejneeks un lautskolotajs, pilnigi sawa skolotaja un sawas tuwatās apfahrtnes warā. Ar lauku dsihwes fajuhsmu wahji faskanojams tas pahrmehrigais druhmums un pesimisms, kas dsirdams wispahri Rahrstena pantos. Dsirdam winu, bet nesnam, no kurenes wisch nahk, kurp eet. Nesaprotam, waj pateeschām wisa pasaule skumji-peleka atmirds zaur Rahrstena dsejneeka individualitates prismu, jeb waj tapehz wina dseja peleka, ka wisch skatas zaur pelekam literariskām brillēm. Schin pesimismam truhsti nepeezeeschamā sabeedriska motiwejuma un individuala attaisnojuma. Tapehz Rahrstena dseja leekās maneereta un neihsta. — Tahda pate ir ari Rahrstena „impresjonistiska“ prosa. Ar sawu weenteesigo isdomas spehju un schauro dsejisko apwahrlkni, wisch nepaleef Sauleescha tehlojumu pasaulē, bet nopuhlas imponet tikpat ar mahksligām stila kombinazijām, kā dsikām un problematiskām psichologiskām mihklam. Sawu tehlojumu grahmatinai („Chimeras“) wisch peesprausch schahdu raksturigu „welas zedeli“: „Wisus schos stahstu waronus mahz „Chimeras“ winu daschadajos weidos: gan kā newaldu-kaislibas, gan kā nefaudsigi paschpahrmetumi un nahwesbailes, gan kā listena nejauschibas, waj ari neredsamās tās sawu guhstekni wajā, kā „lemuri un larwas“. Tahdi ir schee tumschee spehki. Bet — — lai zihnameees . . .“ Sewischki eespaidigs ir autora drofchinajums nobeedetam lasitajam, zihnitees pret teem tumschajeem spehkeem, lemureem un larwām, kuras wisch gatawojas raidit tam wirsū. Bet bailes israhdas neweetā. Nekahdas drausmigas „Chimeras“ no Rahrstena grahmatinas nepazelas lasitaja azu preekschā. Pat tajos wis-wairaf schausminatos stahstinos („Urween dsikal“) naw redsamās ne newaldu-kaislibas, ne listena nejauschibas, bet tikai wisfadas diletantiskas machinazijas, leela weenteesiba un sekums. Masleet wehrtigaki ir Rahrstena stahstini Sauleescha gaumē un bes leekām pretensijām („No laipas“, „Behdu laudis“), lai ari te wisch neisteek bes mekletem esekteem un „impresjonistiskās“ lauschanas, kura til pahraf swescha wina feletonista dabai. Garakais un raksturigakais Rahrstena stahsts ir: „Seewas laime“. Jhstenibā gan tas

ir stahstis par feewas nelaimi. Semats par fewi naw flirts, lai ari daudz zilais. Nopeetns rakstneeks no ta buhtu isstrahdajis peewilzigu darbu. Tad buhtu ruhpiigi jakombine ihpatnejas rakstura ihpashibas un wehriigi jafelo wunu ispaufmei, lai ta nelaimē pateesham buhtu schis feewas nelaimē un newis weena no tam, par kuram jau lihds apnikai esam dsirdejufchi desmitos agrakos stahstos. Waj atkal buhtu jaluhkojas apfahrtnes dsihwes apstahktu sawadibas, kuras to paschu pasihstamo feewu nodsen sawada nelaimē. Bet tur tad isrositos dsihwes un indwida, ihpatna gribas un fabeedribas teefmju sadursmes problemi. Bet ar ihsteem sozijas un indwidualas psichologijas problemeem diletanti negin neta eefahkt. Tapehz Rahrstenis nem feeweeti, kura mihl nezeenigu palaidna wihreeti, gluschi tapat, ka jau nekaitamas zitas mihlejuschas. Un ja winam wajadsigs palaidnis, tad winsch atkal neta pats newar isdomat, bet pehz sawam spehjam un ar saweem lihdsleem taifa pasihstama „purwa brideja“ kopiju. Seteepigo un neatgreeshamo grehzineeku peewilzige raksturi un wunu atteezibas pret wispahrejām tautas teefmēm un fabeedrisko apfahrtni tahdos tehlojumos paleef pawisam neapgaismotas. Tajos beeschajos nelaimes gadījumos, kad raksturinsch pawisam isbahle, darbiba apstahjas un neta wairak naw par to rakstīt, schahdi rakstneeki tuhlin sahļ tehlot dabu. Par to wini nedoma, waj tahdu dabas tehlojumu prasa stahsta gaita waj rakstura psichologija, waj tas naw leeks un trauzejoschs. Tee ir estetikas un rakstneezistas psichologijas jautajumi, bet te rakstneekam kluhmaina brihdi jaglahbi pascham fewi. Otra ifeja Rahrstenim tahdos brihschos ir ganu dsihwes tehlojumi. Kur stahsta darbiba pawisam fameschgijufes, tur tuhlin nahk kahds ganu dsihwes notikums. Wisi stahsta pawedeeni teef aischketinati ganos, wisi zilweki tur fastopjas, ifrunajas pamatigi, un tikai tad eet projām. Wifs garais Rahrstena stahstis salipnats no shheem maseem gabalineem, kureem naw tikpat ka nekahda fakara zitam ar zitu. Tapehz ka sawahktai literariskai weelai truhkst apweenojoschas un weidojoschas mahkslineeka personibas weida.

Mekleru Eduards ar saweem dramatiskeem mehginajumeem, dsejo-keem un liriskam skizēm („Chaofa deriba“, „Meteors“, „Swehtniza“, „Dsihwiba“) skaitams pee tas noschiras rakstitejeem, kuras sihmigatais preeschstahwis ir wispahrpasihstamais Rintufu Andrejs. Winsch ir filofsos, mistikis un dekadentisks seksualists weena personā. „Lai mani sawrastu,“ winsch sata, „jaraugas daschreis no 1) Absolutas ihstenibas redses stahwokla, zitreis atkal no 2) biologiskās.“ Ta ka abi minetee stahwokli tapat lasitajam ka rakstneezibas wehsturneekam nepeeejami, tad par Meklera sawraschānu naw to domat. Ja daud, tad war sawrast wina slawas dseefmas Eldgastam un Eglitim, besfatura murgojumus ar nekaitameem filosofiskeem termineem un latweeschu rakstneeziba neaifneegtu zinismu pantos un prosā. Rakstneezibas wehsture Meklera raschajumi atsihmejami tikai ka paraugs, lihds kahdai besgarfchibai trofchnainas rakstneezibas strahwas nowedina jaunos eefahzejus, kuri zitados apstahklos waretu isaugt par nopeetneem rakstneekem.

Waldis Lesinsch karaktistis tikai weenu grahmatu: praporfchschika Rairena peefihmes „Elimā dwehsele“. Ta tomehr ir wehrtigata, neta desmit garu garee jaunromantiku eefahzeju stahsti. Wrotams, winas wehrtiba tikai relatiwa, jo ari Lesinsch ir eefahzejs, literaturas jaunromantikis un romantisma efektkis. Ofzeeru dsihwes un isdsihwes tehlojums ar wisadeem isbraukumeem un nebeidsamu flirtu Lesina praporfchschika peefihmes naw mafat shhs un fahstoschs ka Ruprina stahstos. Upburoschais, meefa spehzi-

gais, garā lepnais un ziniskais, ſawā dſilakā buhtibā tomehr wahjais un trauflais praporſchſchiks daſchos wilzeenos ſtipri atgahdina Vermontowa muhſu laiku waroni. Mihleſtibas teekſmes un atbaidš, ihſi laimes un ſa-juhſmas mirkli un garāš ſchaubu un moku naktis, wiſa ta neatwairamā wilkainā pluhſme, kaš ar noſlehpumainu ſpehku nemitigi ſchuypo zilweku kà newarigu ſkaidu, juhtamata, ſpehzigaka un ſkaidrata redſeta Hamſuna miſte-rijās. Un beidſot ſchi erotiſki ſlimā dwehſele, kura kà taurinſch ap ſwezi laidelejaš tikai ap ſeeweeti un beidſaš kaut kaħdā ſekſualā ahrprahtā, neſkai- tamāš reiſeš tehlotā wiſoš Pſchibifchewſka mihleſtibas fiſiologijaš ſazereju- moš. Tomehr ar wiſu literariſku eklektiſmu Leſinā redſamš apdahwinatš, iſglihtotš un ihpatnejš eefahzejš, kuram wiſaš ihpaſchibas, lai iſweidotš par patſtahwigu un ſpehzigu raſtneeku. Winam ir dſihwa, lidojoſcha fantaſija, lai ari ta nekur wehl neteek pahri literariſkaš romantikaš lokam. Winam ir originalaš domāš un aſprahtigi dialogi, lai ari tee neapſinoteeš pa dalai noſklaufiti zittautu jaunromantikā. Leſinſch prot intereſanti ſtahtit; wiſa iſteikſmeš weidš weetām pat gluſchi pahrſteidš ar ſawu dſidrumu un ſkani- gumu, kurā wiſzauri dſirdaš labi pahrdomatš un dſili iſjuſtš pſichologiſkš ſaturš. Ar dekadentiſko grupu nepahrprotami ſaiſtitš, wiſch tomehr mahzi- jeeš no labakeem paraugeem, tapehž wiſa ſtahtš eetwer ſewi to labako, kaš wiſpahri atrodamaš piſſoniklajā erotiſma raſtneezibā. Leſinam apluſtot ſchiš noſareš mahſla ir ſaudejuſe wairak, nekā atſwer weſelš barš ſchaſlato jaunō raſtitaju.

Edwards Gulbis raſta wairak kà gadu deſmitu, bet arweenu wehl ſkaitamaš pee eefahzejeem, lai ari pee paſcheem apdahwinataſajeem. Melle- tajaš wiſch ir tiſpat ſaturā, kà iſteikſmē. Wiſch raſta ſapnaināš paſazinaš („Meſcha paſazina“) un romantiſkuš tehlojumuš („Wergs“), kur gan maš tihra domu ſpehka, bet peeteekoſchi eedomāš un iſdomāš weiklibāš. Un tad wiſch atkal peegreeſchaš realaš dſihweš un realpſichologijaš tehlojumeeem („Alpburtaiš rinkis“, „Nowele“, „Dihwainš atgadijumš“), waj iſmehgina roku humoreſku raſtiſchanā („Raibaš deenaš“). Neka nedſirdeta naw wiſa ſtahtā, peem., par to, ka meitu dabū ne taš labakais un zeenigakais puifš, bet taš ſtiprakais, tapehž ka ſeeweetes kuſtoniſkā daba ſpehzigaka par garigajām teekſmēm. Sewiſchi peewilziga naw ari pakalmehgināſchanāš ſchechowam un tihſcha tihſtiſchanāš wiſadu noſlehpumu un miſtikāš plihwuri. Tahdi panehmeeni atgahdina akteeri, kaš ſtatitaju preeſchā pee ſpogula pirmš eewingrinaš waibſtu ſpehlē, ſcheſtoš un kuſtibāš, un tikai tad ſahſ ſawu lomū tehlot. Wiſpahri, Gulbim peemiht nepatiſkama originalitateš dſina, aiš kuraš gandrihš wiſaš wiſa noweleš iſnahſ ſaſpihletaš un ſamozitaš. Iſteikſmeš aforiſtikāš plankumu un puſtonu weidš paleek neiſtrahdatš un nenoflanotš, lai ari tur daſchaš weetaš ar maigi refleſiwažām lirikaš kraſtām ir dſeiſki intereſantaš un modina žeribaš uſ Gulbja raſtneeka nahſotni.

Rob. Eidemāniš raſta dſejoluš un dramatiſkuš mehginajumuš — wiſu beš ſewiſchām ſeknem. Dſejoli („Uſ ſauleš taka“) ir ſkatu karſchu gleſninaš no lauku dabaš, geografiſki un meteorologiſki apzerejumi un aprakſti pantōš. Ra Eidemana dſejai wiſpahri ſkumja, weetām pat rauduliga noſkana, taš protamaš par ſewi. Wiſeem dſejaš diletanteem leekāš, ka ſehru plihwurš lirikai obligatoriſkš; nekad naw noſakamaš, kur ſkumjā noſkana aiš dſejneeka paſcha iſjuhtaš, un kur ta aiš wiſpahrejaš paraſchaš. Iſteikſmē Eidemana panti zaur un zauri diletantiſki, beš jebkaħda ihpatneja ſpodruma, lai ari reiſēm

peeteekofchi gludi. Diletantista ari Eidemana drama („Ralnaju dšimta“). Wišpahrigâ usbuhwê, personafchu fastatâ, pŝichologiŝtos tehlojumos, drama-tiŝtâ kahpinajumâ un krittinajumâ dauds ka no „Semes“, „Jefaba Saltupa“, leekâs pat, no „Balsŝ un atbalsŝ“. Pahraf dauds winâ ari pŝeidoromanti-fas, kurai ŝegt neweikli ŝteptos, weetweetâm faili redŝamos lugas metus. Luga daŝchadeem zilwekeem, konŝlitteem un notikumumu ŝaŝketinajumeem tâ peekrawata, ka driŝaf atgadina kinematografiŝtu demonŝtraziju, neŝa plaŝtiŝti ŝtatamu ŝtatuweŝ gabalu. Somehr atŝewiŝchi tipi un ŝituazijas rakŝturigi rahda nebeidŝamos konŝlitus gruntneeku dšimtâ, kuru galwenais, gandriŝ weenigais zehloniŝ ŝlehpjas materialâs dŝihweŝ ŝatwersmê un praktiŝkâs ihpaŝchuma atteezibâs.

Ed. Veigaleetis wiŝwairaf produzejas dŝejâ, bet kahdreis iŝmehgina rofu ari ŝahŝtâ. No wina dŝejoleem („Seedu elpâ“, „Nakti“) kaut zif zee-ŝchami tikai behrneem domatee, tapehz ka paraŝtŝ teem nekahdas augŝtas mahŝkŝas praŝibas neusŝtahdit. Wiŝŝ pahrejais ir ŝchauri un ŝekli panti, ar kureem weenâ otrâ laikraŝtâ aiŝpildita tuŝŝcha ŝleja. Wehl ŝemafu par dŝeju ŝahw Veigaleeŝcha ŝahŝtŝ („Pawafara wehji“), ar kaut kahdu untumainu, gra-ŝchigu jaunfundŝiti waroneŝ lomâ, ar wiŝadâm puŝ komiŝkâm, puŝ mulŝigâm mihleŝtibas intridŝinâm, ŝamahŝkŝlotu patoŝu un ahrtahrtigi banalâm pŝeido-literariŝâm melodeŝklamazijâm.

Peters Ehrmanis eefahŝa ar neleeleem ŝahŝtineem un paŝazinâm („Altŝaŝchanâs“, peežas miniaturâs). Paŝazines ir ŝchis grahmatinas wajafâ dala. Tâ, peem., pawiŝâm neiŝdewuŝes paŝchidomatâ legenda par Sewu un Kriŝtu, kur ŝaturâ redŝama neŝpehziga fantaŝija un wahja, ŝkolneeziŝta doma, bet iŝteikŝmei truhtŝt nepeezeeŝchamâ teiŝŝmaini-dŝejiŝta kolo-rita. Paŝafa par warona dehlu ir neweikli ŝagudrots tehlojuminiŝch, litera-turas romantikas un diletantiŝku meiŝtarojumu maiŝijums. Rudens ŝweht-teika ar noŝlehpumaino ŝilo aŝteri atgahdina Erŝa ŝilo roŝi, bet wiŝa ta ŝweht-teikas iŝdomatâ miŝtika pat leelakajeem romantikas zeenitajeem liŝkees ŝahja un nebaudama. Neŝalihdŝinami wehrtigaki Ehrmana nepretenzioŝee realiŝtiŝtee ŝahŝtini („Naktiŝmahjas Behrŝlapos“). Deeŝgan dauds te aiŝnemtŝ no Jaun-ŝudrabina naiwâs, apnizinatâs mihleŝtibas tehlojumeem, ŝchis un taŝ no Ukuratera idealiŝtiŝkajeem dŝihweŝ ŝapneem un ruhgtuma pret brutalu mate-rialiŝtiko paŝauli. Somehr Ehrmana paŝcha wehrotee dŝihwee lauku zilweki, winu weeglais, ŝihmigais rakŝturojumŝ un wiŝŝ rahmais ŝahŝtiijums rahda apdahwinatu eefahzeju, ŝas manami paŝelas pahri paraŝtajam diletantiŝma lihmenim. Bet Ehrmanis naw warejis apmeerinatees weenteefiga wehrotaja un rahma attehlotaja darbâ. Winu pahraf ŝairinajufe wirŝeenu taiŝtitaja loma un ahrtahrtigâ, nebijiŝcha, ŝpilgti ihpatneja rakŝtneeziŝbas darbineeŝa ŝlawa. Tapehz wiŝŝch no ŝluŝâ lirikiŝtâ realiŝma metas retorikiŝi dahrdofŝchâ literariŝtâ romantikâ. Paŝel ŝawu balŝi patoŝa pilnos praweetiŝkos ŝludina-jumos („Eŝ ŝludinu“) un ŝahŝ rakŝti, tâ patŝ atŝiŝtas, „neweikliŝmagas rindas“, ŝawadu proŝas un dŝejas miŝtrojumumu, Uitmana un Werharna ŝtilu un wiŝu paraŝto literariŝko noŝaukumu kompotu. Patŝ wiŝŝch ŝewi eedomajas „laiku ŝchaubâs, laiku ŝahpês kleeŝdoŝchu“. Kleeht wiŝŝch kleeŝt, taŝ nenoleeŝfami. Bet waj taŝ ir laika ŝchaubas un ŝahpes, waj tikai paŝiŝtamâs liriŝkâs ŝobu ŝahpes, aiŝ kurâm wiŝŝch ŝazel wiŝu ŝcho troŝŝni, taŝ tikai weh-laf noŝkaidroŝeeŝ. Pagaidâm wehrojâm tikai bramaniu dŝiŝchoŝchanoŝ, ŝewis paŝcha un ŝawu draugu usbahŝigu ŝlawinaŝchano un wiŝa pahraŝitâ, nenoleeŝfami bagatigâ literariŝtâ materiala pahrwahŝtiijumŝ. Ehrmanis

zenščas pahršpeht Werharnu plaschi aptweroščas fantastijas lidojumos un Utimani nefaiſtito rindu garumā un wiſadu hiperbolu druhsma. Weetām panirds nepahrprotamas pateeſas dſejiflas ſajuhſmas dſirſtis, bet tuhlin atkal apdſeesti tumščas retorikas ſakultos putekļos un tāpat nepahrprotamas diletantiflas auſhofchanās troſſni. Zerams tomehr, ka Ehrmanis laimigi iſgulēs ſchis literariſtās mafalas un nefabojas ſawu neleelo, attihſtibas ſpehjigo, ſozialidejiſki reakzionaro talantu, kas redsams jau paſchos pirmajos wina darbinos.

Arļa Sarina ſtahtu krahhumā („Stumju paradifē“) tehlots kahds zilweks, kas aif ſinakhres uſleen uſ ſweſcha fuga un pret paſcha gribu teef aifwiſinatš juh.ā. Tas ir Sariasch patš. War nopraſt, ka winam ir dſihwa literariſka intereſe, wiſch taira plasčas ekſkursijas paſaules rakstneezibā, paſcham nemanot nokuhst eeroſinofchu paraugu warā — wiſch ir uſ literaturas romantiſkas fuga un brauz juhrā. Winam patihf noſlehpumainibas un miſtikas plihwuri tihtee romantiſtās rakstneezibas darbi un patš wiſch mehginas tajos. Wiſch ſpehj ne tikai eedomatees, bet ari eejuſtees ſweſchos paraugos, tapeh3 wina ſtahtſineem pawifam maſ tās diletantifka darinajuma nokrahſas, kas tahlu ſaredsama til daudſu wina grupas beedru raſchojumos. Sarina ſtahtos allasch ir ſaiſtoſcha ſabula, dſihws un weiflš riſinajums, peewilzigi, lai ari romantiſeti problematiſki rakſturi. Mihleſtibas ligas un daſchadu ſlimigu eedomu apſehti zilweki winu wiſwairaf waldſina. Tos wina roſigā fantastija weenmehr eetehlojas ſweſchados apſtahtkos un deeſgan konſekwenti un pſichologiſki pareiſi iſzel pret apfahrtnes rakſturigo ſonu. Tahds, peemehram, wina „Miſchmanis Smiltens“, militarās intelligenzes repreſentants Kreewijas rewoluzijas pirmajās deenās. Zilweks, kam peemiht „kahda ſewiſchka gariga ſawadiba. Tas redſeja un reiſē ari nere-dſeja leetas winu pateeſā apgaismojumā. Fantastiſkais ar iſsteno jauzās winā tā kaleidoſkopā“. Rewoluzijas ſahkumā wiſch pret ſawu gribu teef eerautš atſwabinaſchanās kuſtibā un iſpilda tur redſamu lomu. Tur it ſewiſchki ſkaidri teef redſama wina augſchā rakſturotā garigā ſawadiba. „Winā gluſchi neapſinigi, pret pahrleezibu un prahta kritiku, nogatawojas ta ſawadā iſjuhta, ka rewoluzija labakā gadijumā ir tikai tautas dſihres, un ka til un tā ſchis dſihres reiſ beigſees“. Lai jo ſpilgtaki iſzeltos inteligenta rakſturigās garigās ſawadibas, blakus noſtahdits weentahrſchš logikas un darba zilweks, kurſch maſaf reſonē, bet wairaf dara. Pretſtatš ir pahrleezinoſchš un eſtetiſki ſpilgtš. Beſ ſaſchutuma un paraſtās indiuidualiſtu tendenzes Sariasch ſchajā ſtahtā mehginajis dſilaki eeluhfotees rewoluzijas ſaſchlobitā inteligenta pſichē un peerahdijis, ka winam, warbuht, eeſpehhams pameſt ſweſcho literaturas fugi un paſcham ſawā laiwā braukt pahr dſihweš plascha-jeem uhdereem.

Julijš Roſe rakſtijis wehl pahraf maſ, lai wina ſpilgti ihpatnejā romantiſka dſejneeka perſoniba buhtu gaiſchi ſaſkatama un noteikti rakſturojama. Iſ daudš ir redsams, ka dſejas ſaturā ſchi ihpatnejiba naw meklejama. Tur wiſch ne ar ſo neatſchiras no pahrejo jaunromantiķu pulka. Proſā („Studenti“) wiſch ſtahtā par to paſchu muhſchigo mihleſtibu, mihleſtibas kildām un tamlihdſigām tragikām buhſchanām. Wairaf intereſē winu studentu un studentenu rakſturojumi, kas ſihmeti wingru mahſlineeka roku, ihpatnejā imprefioniſtiſkā weidā, beſ ſmageem pſichologiſkeem prahtoju-meem un zitām eſtetiſki trauzejoſchām peedewām. Dſejā („Fontans“) wiſch parahdas tā rakſturigs literaturas romantiķis, kuram grahmata un mahſklas

pasaule tuwaka kà dšihwe. Sawu nodewu winsch peenes pat jaunromantikas obligatoriskajam sapnotaja pascha un skaisiās karaleenes tematam. Wina ihfajos dšejolos paretām gadaš ari „mahkonpulti“, „gruwuschas plaišmas“, „dailas sapnu pilis“ un tamlihdšigi preekšmeti no dekoratiwās lirikas plaušteem. Bet wispahri wina romantiskā mihlestibas juhsma ir dšili sirniga un silta kà wehsma wafaras wafarā. Un wina isteikšme liriskām juhsnām zeeschi peeglausta, ahrfahrtigi dailškaniga, bes mekletām glesnām un mahšslotām lombinažijām. Rošes dšejolišchi leezina neween par dšejneeka inteligenzi, bet ari par estetisku smalkjuhtibu. Šās ir ihpašchibas, ar kurām katrs eesahzejs turpmakā darbā war tablu tikt.

Aleksandrs Plensners šawā stahstinā („Antica Fiamma“) tehlo seeweeti, kura tuwu rada seeweeschu-rakšneetschu rahditām mihlestibas mekletažām, neapmeerinamām seweetēm. Tomehr Plensnera seeweete ir pšichiski nefalihdšinami bagatafa, erotikā smalkafa un lihds ar to ari zilweziskafa kà Šwandes Raijas pilsonisko seksualo neirasteniku tipi. Ari Plensnera tehlojums patš nokfanotaks, weegli ritoschs un grazioss. Literaturas romantikas zeenitajeem Plensnera stahstinsch, ar šawu peewilžigo estetisko tehru pšneegs wehrtigu eeguwwumu.

Jahnis Wefels katrā šinā ir eewehrojama parahdiba jaunromantisko stahstitaju-eesahzeju grupā. Wina stahsti un fantasijas („Pasaules dahrdos“) rahda rakšneetu ar ahrfahrtigi dšihwu un redšigu isdomas un eedomas špehju. Wefela fantasija beeschi trauzas pahri realo fenomenu pasaulei fantastikas walsti, un tapehž wina stahstos dihwaini-chaotiskā audšekli šajauzas logiska doma un teikšmu isdoma, konkrete wehrotais un dšejiskā eedweshmē skatitais, pateesiba un šapni, dšihwe un romantiskas wisijas. Wefela reali domatee stahsti, šewischki no kara peedšihwojumeem, masat šaistoschi. Bet pasakās wina šareschžitais stahstijums, wišdaschadako situaziju un tipu isdomajums un wisas krahšainās raibi-mainigās ainas weetumis stipri atgahdina wezromantiku isdomas špehju. Wefels wehl ir jauns un neišweidojees rakšneeks; strahdā winsch pahraf ahtri un pahrmehrigi dauds karaschojumu ar škubu laišch klajā. Bet winam ir tahds dšejiskas fantasijas špehš, kahds wifu laiku nebij redšets erotiskos šihštehlojumos apšituschajā latweeschu jaunromantikā.

Tà sanzamee „jaunklasiki“

Klasizisma, Getes un Schillera klasizisma wjadzibu latweeschu rakstneezibā pirmais usfwer „Salkscha“ grupas dibinatajs un waditajs Utis Keninsch. „Salkscha“ schurnalam un salonam pahraf agri isnihkstot, latweeschu mahksla ari turpmat paleef bes sawa Schillera un Getes un ari bes klasizisma. Bet dala schis grupas rakstneeku newar tif weenfahrschi atmeti labi isdomato literarisko programu. Ta fastan ar wina dabu un zenteeneem un to, sawā sinā kluhmaino situaziju, kurā wina atrodas pehz grupas zentra likwideshanas. Utpakal zela wairs naw; pate dshwes attihstiba un tautas weselais prahts defadentisko eksperimentu atmetis us wizeem laikeem. Tajā weetā tagad rehgojas neglihts tufschums. Bet gadu garee srojumi wisadu misteriju un noslehpumu walsti, labaf fakot, literariskas romantikas pasaulē, minetai rakstneeku dalai pilnigi isnihzinajuschī individuali brihwi radoschu mahkslineeku spehjas. Satanaliju un saturnaliju dukainā migla noslahpejuse metlejoscho dsejisko domu un modri atfauzigo dshwes fajuhu. Scheem rakstneekem naw wairs isejas ari muhschām salajā realisma laukā. Wineem jaturpina tee paschi tufschas formas eksperimenti, lai ari sem zitas islahrtnes. Un tur nu lasams „klasizisms“, „klasiski nobeigta dseja“ un tamlihdstigi skanigi apshmejumi. „Jaunklasiki“ pateesbā ir tee paschi defadenti, tikai jaunos uswalkos un ar jaunām manerēm. Zif tur wina litās noreibuschi, ekstastiski, šatura bagati un juhsmu pahripluhstoschi, tif wehfi, atturigi, noswehrti un dsildomigi mehgina tagad israhditees. Nopeetni nemama wina literariskā nodarbiba nebij toreis un nawa tagad. Latweeschu rakstneezibas attihstibu schee eksperimentatori warbuht, neaisfawē, bet kaut zif weizinat ari neweizina. Saraschojuschi win, dauds; flawejas sawstarpeji tā, ta kautrigakam zilwefam nepatihkami lasit Rakstneezibas wehsturneekam japatawejas ari par wineem — fewischki tapehz, ta starp nepahrprotameem peedshwojumu un popularitates mekletajeem tur, gadas ari jaunaki rakstneeki ar nenoleedsamām mahkslineeku spehjam.

Wiktors Eglits

Wiktora Eglischa (1877) defadentiskos un apluhdu garā rakstitos darbus jau apluhjojām zitās nodalās. Tee cestatami tikai par pahrejas posmeem wina darbiba, kas labaki raksturo pahrdshwojamos laikmetus tā rakstneeku paschu. Sche runasim par wina gaitas sahuma un beigu zehleeneem — par to, kurā winsch parahdas tā spehzigis, ihpatnejs talants, un to, kur literaturas romantikas nomaldinats un nolaufets raksta tā tufschas formas wirtuoss, tā problematisfa „jaunklasiska“ wirseena taisitajs.

Runajot par Eglischa pirmajem stahsteem („Sila zeetumā“, 1899—1901), newar klausitees us to, to winsch patš par teem šaka grahmataš eewadā: „Es nedomaju, ta šchai grahmatai peemitis nepahrejoscha wehrtiba. Sche fakopotee stahsti naw wairaf, tā widus skolas skolneeka un siudenta pirmee spalwas mehginajumi. Pat autora smalkjuhtiba un garscha wehl

pahraf neattihstitas, jo no wisa war spreesi, ka tas semneefdehls, kas laudis wehl naw bijis. It ar stahstu autora redses-aplofs gan paplaschinajees, bet domu gahjeens nenoteikts, konsekwenzes atstahsas puszelā, un pee kahda noteikta pafaules uffkata winsch tā i neaisteef. Wiszaur manama demonstreschana pret klasikeem, kuri autoram tifai pehz wahrda wehl pasthstami. Naw eeraudfiti, eemihleti wehl, naw godbijibā kà muhschigās mahkflas paraugi apjausti, no kureem uszihīgi jamahzas ikweenam, kas wehlās ahrā kluht no diletantisma.“ — Uplamaka spreeduma par Egliti neweens zits naw fazijis. Saprotams ir, ka winsch sawus pirmos stahstus tā noleef, lai preti teem iszeltos wina wehlafee. Bet katram, kam mihla mahkfla par fewi un mafak ruhj rakstneeka wirseenu taiftata un waditaja flawa, Eglischa pirmee darbi likfees nefalihdsinami wehrtigati par wehlakeem „jaunlaskifajeem“ darinajumeem. Ur to naw teikts, ka schee darbi jau pate pilniba. Diletantisma winos, pateeschām, dauds. Psichologiskais risinajums gabalains, pretrunu pilns un nefaidrs. Tehlojums estetiski nenoswarots un nenofanots. Krahsas pahraf beesas un sapluhduschas. Waloda weetām pahraf primitiwa, weetām sablihweta, smaga un neweifla. Bet aif wisa ta stahstos ismanama dshwa, nerwosa dsejiska doma, pateefa mahkflineeziska isjuhta un strauja fantasija Wiszauri fajuhtama ihpatneja dsejneeka personiba, kas ari wahjakeem tehlojumeem peeschkir dshu pateefigumu un fistas firsuibas nokrahfu. Eglischa stahstu wehrtibu wehl pazel eewehrojamaif soziali-psichologiskais elements, kas tur weennehr raksturu kodolā un raksturojumu nostanā. Eglischa stahsti daschdaschadās wariacijās rahda latweeschu fainneeziskās un garigās kulturās pehdeja posma sihmigato representantu, gruntneeka skoloto dehlu, jaunako dehlu, un tajā redsam wifas latweeschu inteligenzes raksturigo attehlu. Scho latweeschu modernās kulturās pioneeri un wina nosihmi neweens latweeschu rakstneeks naw tā ispehtijis un notehlojis, kà Eglits. Schis raksturigais tips peeschkir faskanigu weenbu wifseem Eglischa stahsteem („Gruhta naktis“, 1899, „Seedu reiboni“, 1899, „Pasuduschais dehls“, 1899, „Peters Rogis“, „Salas“, 1900, „Birmkurfneeks un kihwite“, 1900, „Rihla blahsmā“, 1902, „Silti un pahrigahjeji“, 1902). Latweeschu semneeka dehls ir romantikis, nerimstigs sapnotajs. No semneeku dshwes fainneeziskās un garigās schauribas un pelefuma wina sapni kreen us tahlo, silididro brihnuma semi. Plascha faulainā pafaule winu wilktin welf. Wina firds tur tiftu plascha un zehlu juhtu pilna, deenām naktim winsch strahdatu un zenstos. Kà Daugawa zaur klintim un osolu mescheem rautos wina dshwe un atskanās trihzetu meschi — gurdeno noskuhto, noglausto firschu meschi pahrwehrstos weenās gawilēs („Rihla blahsmā“). Schahdās romantiskās fantasijas jau ismanams semneeka jaunakā dehla nahlofchais liktenis: muhschām winsch pilnigi neatraifsees no semneezibas faitēm. Rahrotai dshwes plaschibai, eegubstameem kulturās lihdsfleem galwenā kahrtā ta wehrtiba, ka atgreesees ar teem warēs paplaschinat un padfiliinat semneezisko dshwi. Blahnos paschaustos fwahrzinos gehrbees, rudena wehsumā drebedams un ideala teeksmē twihkdams winsch aiseet no tehwa mahjam. No romantiskā sapna atmofstas ruhzoschā, dahrdoschā, duhmainā leelpilsehtā. Sa ir pawifam zita pafaule, nekā ta, no kureenes winsch nahf. Bet — ari zitada nekā winsch sawos sapnos bij isfehlojees. Naidtgi falta, druhmi-draudoscha waj wehfi weenaldfiga. Warbuht, pateesibā wina naw tif launa, semneeka dehlam ta leekās tahda kontrastā ar wina sposchajeem sapneem. Winsch fajuhtās te tif besgala neezigs un pamestis, tapehz ka nepahrskaitami lauschu bari steidfas

winam garām. Rā lai winsch šaprot šcho dsihwo mutuī, kurā winsch kà afmentinsch atwarā teef greešs us weenas weetas? Semneeka dehls, israuts no pušpatriarchalas dsimtas šilta klehpja, israuts no lauku dsihwes, kur zilweš nepaeet garām zilwekam neapstahjees, neparunajees, nepafmehjees waj lihdsnenopuštees. No eelas druhsmaš winsch steidsaš ņawā fehtas dsihwofliti waj jumba istabinā. Logu pa pusei aisklahj pelets muhriš, tapehž istabinā muhschigš pakrehšlis. Istabinā ismihta grihda, ņasmulets ņalaustš diwans, pahrgultinu us naglas ņarajas nonehšats bišchu pahriš, us bruhnā galdina iņhaulišchu ņastite ar tabaku, ņweesta kluziš us papira lampas, baltas maišes gabalini un druškas, melna tehjas ņanna un šchā tā ņasweestas grahmataš un awišeš („ņasuduschais dehls“). Truhkums kà reebigš lehmš no tumšcha ņakta steepj preti ņaulaināš rokaš. Bet weegli nomahzams semneeka dehls naw. No wezateem winsch mantojiš ņihkstu isturibu. Winsch ņulaš kà pa nahtrēm, bet tomehr istur. Istur un pamasām pa dalai peerod — pa dalai zilweš pee wiša ņa peerod. Ir jau aissneedsams šchis un tas ari no agraf ņahrotā un ņapnotā. Wispirms grahmataš, ņinatne. Tas winam tatschu lišās tas ņwarigakais, un tas nu ir peeejams. Lai wehderam reišēm jazeefch badš, tatschu ņinatnes ņalkumu nu war apmeerinat. Sinams, ņkola naw tahda, kà agraf bij domats, ta pate ņchaurā, pelekā, ņimteem noteikumu un programu eerobeschotā birokratiska eestahde. Un ņkolotaji nahštundās un eet mahjās tikpat weenaldsigi kà amatneeki waj ņabrikas strahdneeki. Teem prahtā iņchinaš un pensija, gar ņkolneeku dwehšeles ņlahpēm wineem maš dalas. Swarigakais ir un paleek grahmataš. Klehpjeem winas teef nestas un pahrlasitas pee tumšchas ņwehpošchas lampinas. Bes sistemas, ar weenigo noluhku, ņinat. Bet ņinatnes ņlahpes ir breeņmigakās no wišām: jo winas dsese, jo wairaf ņlahpst. Tā leekās, ņa wišas upes waretu isdšert ņaufas, bet us mehles deg tikai ņihki pilleenini. Uzis apšarfst un teef tumšchas, mugura ņaleezas, kruhtis ņahp, wišs augums ņakalst un isdilst. Rā milsu ņalni pazelas wehstures, dsihwes un buhtibas nošlehpumi, un jaurbjas winos deenām un naņtim. Bet galā tik newar un ņkaidribas newar dabut. Weens atbildets jautajums rada desmit jaunu. Ušinainu ņibenu strihpas draudigi ņchaudas un wišās, wišs gara ņaturs ņahšt plaišat, ņchkeltees, pahrwehrstees, lihds ņamehr ņakuhst un ņapluhst weenā melnā dihki, no kura wehšak, kad debesš atkal noškaidrojuseš, ņarstee ņaules stari istweizē pehdejo dsihwinofcho mitrumu par bahlu miglu, ņazel to augsti gaisā kà neņasneedsamus selta ņapnuš un dihka weetā atstahj tikai pušstoschas glotas. Prahtš ir warenakais eenaidneeku apšarotajš; bet kad tee uswareti, waj kad tam apnižiš ar wineem zihnitees, tad tas, kà iņchuhška lihšumus mešdams un ņchnahšdams, pluhdeem lihdsigi tew gahšchas wiršā, apgaismo tew pehdejo dwehšeles kroku, israhda, ņa tu ešt leelakais mulkiš un breeņmigakais negehlis, un tad tewi pahrnem ņchaušmas. Semneeka dehls ir weentulis, winsch atrodas ahrpus wišām strahwām, nekas winu nenef. Wišas domas, wišas strahwas winam isleekas glušchi weenlihdsigi pareiņas un nepareiņas, labas un ņaunas, dsitās un ņeklas. Reišēm winam pat ņakarigi domat wairš naw ņpehka, ne gribas. Bet meera ari naw. Rahda wara, ņalda, twihštoscha, meegaina, bet muhschām nemeeriga, gulda winu kà giftigā roschu dahršā un wij tam pahrdabiškus mozoschus ņapnuš, kuros debesš un elle. Winsch mehgina isbeht grausejam nemeeram un atdsihwotees ņapnu walstibas ņaislibās. Grahmataš un twanainā pilšehtas atmošfera atmodina patriarchalas dsimtas ilgi nospeestos un eemidšinatos instinktus. Kad garš

noguris, tad it fewischi spehzigi sah runat meesa. Tu, zilweš — wina šaka — esi tas patš koks, ta pate puše, un ari tew naw eemesla neprahtiga prahta dehl pretotees dabas balsij, taweem instinkteem. Instinkti, tee ir energijas un laimes awots, bet tas, ko sauz par prahtu un wispušbu, ir muhschiga nahwe. Tapehz — baudit! Ne tur, kur tikai puspreeki atlauti, bet kur brihwi war kaušu pehz kauša twert un kaušu dšert, duhri uš galda treekt un trihzinat istabu šeenas dšeesmu pluhdos no brihwas fruhš („Pasuduschais dehlš“). Kad sahkas traka isdšihwošchanas beedru pulka, tad par mehru wairs nedoma neweens, jo wiši ir jauni un par ilgi pee grahmatam notureti. It fewischi tahdai isdšihwei padodas tee latweešchu jaunekli, kas apmelle školas dšilakti Kreewija. Tur winus nesaišta pasihštamā baltiskā, tradizionāli-leekuligā ahrešā peeklahjiba, tur šwešča apfahrne, pret kuru naw nekahda peenahkuma, kurai naw nekahda moraliska eespaida, bet kas labpraht šneeds lihdselks un eespehju isdšihwei un netiklibai. Kreewija beeschi pagadas ari pa latweešcham, muiščas arendatoram waj pahrwaldneekam. Teem naudas arweenu pa pilnam, tikumiski noslihdejuschī, tee ir galweene školas sehnu pawedeši. Tur attihstas latweešchu šabeedribā lihds šchim nemanitš tips. Rahda Wiktora Eglischa stahsta warona („Peters Rogis“) wahrduš war pušlihds šihmet uš to: „Kad esi dšihwš, tad dšihwo uš urjawam — ifredsi wišu pašauli un istrakojees pa wišeem krogeem un isbutšcho wišas meitas un — kad šwahrs jau noplhšis, kad kahja no sah-baka leen laukā, kad meesa jau no bada sah dilt, tad atkal kerees pee darba — šaraun, šaraun un ušdšihwo — uch tai ridi ralla la!“ Šapro-tams, ta ir tikai azumirkla ašfraušchanas, šwehlošchi murgi, un jo spehzigaki tee, jo ruhgtaka atmoda. Jlgš, šmags nogurums, pašchpahrmetumi un atjaunojees graušoššš nemeers. Tas peenemas wehl, kad školas durwis ašweras aš muguras un jameleš kur nopelnit maišes kumosu. Ruhgtš šchis kumos mahškolotajam waj studentam-mahškolotajam. Dšihwes darb-deena, ta šatru apwafā. Un weenreis, otrreis apwafats, top ašween ziniskals, ihgnats un egoistiskals. Rā netihra roka ikdeenas šneedsas pee fruhšim un ašškar širdi; uš tās šagulst tik daudš ruhgtuma un šwehpu, ka ne ar ko naw eespehjamš nopeetni nodarbotees, un wiši leelee jautajumi nogulst un wolti gaida uš atbildi. Šahdeem zilwekeem ir daschads liktenis. Ziti nonihšt garigi un lihds ar to meesiski, ziti mirst dabiskā, ziti nedabiskā nahwē. Daschi mirst tikai garigi, bet šadšihwē taiša karjeru, waj nu apprezedami bagatu šewu, waj „godigi“ naudu rausdami šahdā kreewu funga muišchā, waj šā zitadi. Un daschi reti, šam štipraka wešeliba un elastigaka dwehšele, atgreeschas pee ta, par ko pašchā šahkumā šaprojušchi: pee šawas tautas un dšimtenes — tee paleek par šabeedriškeem darbineekeem un rakšneekeem. Šee nahf — eesplaut Baltijai azis un teem rakšneekeem un dšejneekeem, kas šā behrni murmina un šchlupst šawas appreestās, aššnemtās dominas, tapinatās fantasijinas, kas murgo un šchlupst tapehz, ša širdš un prahti tukšchi no ihštajeem dšilajeem pašaules jautajumeem. Un šawā leelajā fantasija tee istehlojas, šā dšimtenē par šcho šplahweenu kauz, ruhž un brehz šā šwehrižā, šā rokas šnaidšas, šobi greeschas un šmirdošchas mutes kuhp no eenaida.

Jaunas dšihwes apstahkli, ahrejee eespaidi un eekšheji ideiški šawilnojumi pawišam šawadi išweido šemneeka dehla dwehšeli. Wina attihstas gandriš pilnigi kontraštā ar to, kas eedšimš un eeaudšinatš. Wezaku un wišas dšimtas ašbildneezibas wairs naw, jauneklīm jaeeradinās paštahwigi

dsihwot sweschā weenaldsigā apkaimē. Winsch eerotas grahmatās, sinatne fagrauj fapelejuscho tradiziju balastu, bet winsch bes entura paleef swahrstotees muhschigu schaubu wilnos. Beedru mutulis winu atkal un atkal aifrauj isdshwes trofni. Reifem winsch war buht wisleelakais ziniķis, lam ahrapaulē nefas neleefas swarigs un faistofchs, ne fewi fargajams un iskopjams. Ar sawadu iswirtula tihkmi winsch trauzas nosliht dsihwoneezisku faislibu dublos. Bet pehz tam winsch atkal sarahwees un ismifis sehđ sawā istabinā un mozas fisisķās un moralisķās pagirās. Sajuhās neissakami nelaimigs, nespehzigs un neapmeerinats. Atminas wezo mahmiu, kas kunga gaitas pahrzeetuse, faleekta, tomehr wehl schirgta; atminas maso lauku basnizinu ar sako torniti, mirdsofchu, kusu wasaras swehtdeenās rihtu, kad tihri tehrpti laudis, fajuhmā mirdsofchām azim, dseesmu grahmatām rotās, isheidsas pa balto leelzelu. Ismozitā dwehsele ilgojas tift atpafal lauku dsihwes kufā romantikā, alkst wezās tizibas un spehta. Bet pamafam pahreet, aprimst — un atkal wis fahās no gala. „Es karajos starp wezajeem truhdeem un austofchu dsihwibu,“ faka tahds no Wiktorā Eglischa tehlooteem zilwekeem. Schis teikums pilnigi raksturo scha jaunekla stahwofli. Rats wina dsihwes azumirklis rit swahrstibā starp diweem pretejeem spehkeem, kas leefās weenlihds stipri. Wezajai semneezibai winsch atrauts, us to atgreekhanās wairs neespehjama; bet roshainās aminas un ilgās pehz tās tomehr wehl naw norimuschas. Un preekchā nefinama nahkote. Winsch it kā mihnajas us weenas weetas, un nefin kurl eet — us preekchu waj atpafal. Naw neweena, kas warētu parahdit ihsto zelu. Patriarchalās dsintas un dogmatisķās religijas autoritates ir atmetas. Sinatne no masām deenām winu wilka, ta itkā folija apgaismot wisu, kas tumfchs un neisprotams. Winam likās, ka faule uslehts, un wisu warēs redset; bet nu tuhstots masu mirgojofchu uguntinu spihđ rinki apfahrt, un wisas isleefas kā maldugunis. Un tuhstofch jautajumeem sinatne dod tuhstofch atbildees un wisas isleefas weenlihds pareisas waj aplamas. Jo deenas jo leelaka paleef nefaidriba un smagatas schaubas. Schahds jauneklis ir tipisķes elletikis. Winsch, warbuht, eepasinees ar dabas sinatnu, wehstures un filosofijas teorijām, pahrtawajis milsiġu sinatnes materialu krahjumu. Bet wis tas fajuzis nepahrstatomā chaosā, no kura galwa reibst un ahrrahts usmahzas. Redsam, winam truhst kaut ka, kas wisu scho materialu peenahzigi isšķirotu, sawahktu, sistematisķi organisetu, lai tas nebuhtu kā drupu un neapstrahdatu elementu gusma, kur jamaldas un jakriht, bet lai tas isweidotos par zehlu, simetrisķā stilā zeltu ehku. Elletikim ir knaschas kahjas un schirgatas rotas no wisām pusēm wahkt materialu, bet winam truhst fahrtotaja-weidotaja architekta galwas. Tahdas newar buht elletikim, kas fabeedrisķi gandrihs weens pasaulē waj peeder pee grupas, kura pahraf jauna un neeziga, lai noteiktā dsihwes un darba weidā un nodibinatā psichologijā weenotu wisas sawas spehjas, lai wina isglihtiba un domaschana wirsitos pehz paschā organisķi isauguscheem prinzipeeem. Jo tikai plaschās faimneezisķis fabeedrisķās schētras kolektiwā peedshwojumā un ismehginajumā wehsturisķi attihstas isweena laifmeta weenigi pareisā un nemaldigā dsihwes buhtibas atfina, kas kā fahrtotaja-waditaja prinzipts weenmehr dsihws un rofigs katra pee schis schētras peederiga indiwida apfinā. Gruntneeka jaunatam deklam, pasaulē ismestam jauneklim, schahds prinzipts neespehjams. Spehts, kas winu aifrahwa no wezās patriarchalās eefahrtas, pats it kā tahds sawads starplaimetu produkts — kad wezais wehl nawa galigi apdsifis, un jaunais

wehl manams tikai tā rihā blāšma. Tas rada šawadu starpškiru tipu. Šaimneezīša nepezeeschamiba un pa dalai ari wehsturiski īšaudsīs reebums wīnu dšēn projam no slihtstoschās slihtgruntneezibas. Somehr wezās pāšaulēs ideologijas dublu pīšas peelipuschās wīna kājām, wīnšch allasch šajuht wīnu šmagumu un wīšu muhšchu garigi neteek walā no tā, ar ko tam šarautas wīšas materialās šaites. Un jaunā pāšauļe ir tik komplizeta, ka newar šaprašt, kam tur peekertees, ko atmešt. Protams, wehlač, kad eestahjas dšihwē, tad šabeedrīštāis šahwollīs drihs peespeesch orientetees. Bet pagaidām gruntneeka dehlš greeščas ideju mutuli. Še wīnšch šajušminās par šemāšs šchīras pašchāišleedsības un pašchusupureschānās zenteeneem, te noslihtst aristokratīšku īšwirtulu bāudu mahzibās. Še wīnšch dušmojas par latweeschu rakstneeku šchaurību un slihtulību un šplauj wīšai Baltijai azīs, te lihgsmo par Needras šawa faktina entustāšmu. Tas ir wīšnetizamako pretrunu pilnš zilwešs — beš jebkahda šabeedrīšta atbalsta un pamata. Rā šokam atrautu lapu wehšch to greešč šawā wirpuli, reišēm pazel augštu gaisā, reišēm nomet dublōs.

Prahts ir wīna leelakāis eenaidneeks. Bet juhtu bagata šchahdi šwaidita jaunekla dwešele. Ša paleek plascha, īšmalzinati wibrejoscha un bagatigi noškanota. Redšejam jau, kahdo wīnos wīna šchuhpojas. Bet lai redsetu, zil šwešcha wīna šemneezīškāis latweeschā dwehšelei, wīna jaaplūhko wīšplaschakā un dšilakā eewitnojumā — mihleštibā. Wiktora Eglīšchā pīrmee šabsti ari šche šneeds bagatigu materialu. Jaunakāis dehlš neatšihst mihleštibu wezajā šemneezīškā weidā, kur wīna tikai peedewas laulības praktikā. Ari pašchu laulību tahdu wīnšch wairs neatšihst. Wīnam reebj wīšas wezu pašchu, šastingušchu dogmu un materialu wajadšību šaites, ko dšihwe un šabeedriba mauz faklā bīrhwai mihleštibai. „Wīnšch negrib, ne par ko negrib tik šchāufmīgu dšihwi dšihwot. Šaištitees uš wīšu muhšchu tam, kas pehz šawas dabās bīrhws; ašmiršt wīšu pašauli, kurā tatschu tik weenreiš šatram lauts dšihwot, un lihds šapa malai eeraktees tā kurmim šchaurajā darba laukā; nogrint nesin kahdu peenahkumu pašlausīgā pildišchānā, — kur wīnam dšihlās tā auka plošas un wīša buhtiba šlahpst pehz mutukojoschās, plaschas dabīškas īšdšihwes“ („Gruhta nahts“). Tas ir wezajam diametrāli pretejš eestāts: tur atturiba, te īšdšihwe teek atšihā par dabīšku. Somehr ne īšdšihwi ween šchahds jauneklīs pašihst. Īšdšihwe arweenu ir plascha, tas ir duhmu mutulis, kurā īšplūhst ilgi krahjušēs un šonzentrujušēs kaislibu degweela. Bet īšdegufe wīna krahjas arweenu no jauna. Un augoscha wīna lihds beidsamam azumirklim šajuhtama ne tā tihra fīsiologīška teekšme. Meesīškajam wīšzauri auschās garīgāis; tas naw apmeerināms prostituzijā, tas meklē garu, dwehšeli, kas atrodama tikai otrā individualitātē, weenā šināmā individualā šeweetē. Šchi teekšme ir pīrmatneji štrauja, nepadodās nekahdai dižiplīnai, naw eespeeschama nekahdos šchāngos. Somehr šawā pamata raksturā wīna ir šautra un šchīhsta. Ša ir šehjīga atteiktees no reāla eeguwuma, lai neaišškarts un nešagahnišs pašlītu idealāis šantāšijas tehls, lai netīktu nolāušta tā puķe, ap furu laidelejas šapnu šaurēnīšchi („Šeedu reiboni“). Reišēm tahda mihleštiba war pašlīt glušchi behrnīšchā. „Waj tu gribi, Eiša, lai eš ušlahpju uš šchūhna šchēres un tā ušleedsu, ka wīša pāšauļe noškan, tad nolezu šemē?“ šaka kahds no Wiktora Eglīšchā tehloetēm jaunekleem. „Ramdehl? Tu jau nošitīšees, kas tur buhs?“ wīna eemihleta atbild šmeedamās. „Šināms nošitīšchos,“ wīnšch dīrhmi peekriht („Rihā blāšmā“). Newaldāms, neprahtīgš štraujums ir šchahdas

teekmes galwenà ihpashiba. Bet kas straujsch, tam arween isnahk sadurfmes. Tà fauktas „laimigas“ mihlestibas schee jaunekl nepasihst. Wihreescha un seeweetes dwehsele te naw kà diwas maigas wijoles stihgas, fo war pilnigi faslanot. Tàs ir diwas straumes, katra no sawas kalna nogahses, tàs eelejà fateefas, saduras un fasleenas weena pret otu. Diwu, dsili individualu, patstahwigu zilweku mihlestiba arweenu ir zihna us dsihwibu un nahwi. Tai zihnai naw neka lihdsiga ar Upsichu Jehkaba tehlotu zihnu stary jaunekla mihlestibu weenà un dogmatiski-religifko firdsapsinu un patriarchalas dsintas tradizijam otrà pusè. Naw neka lihdsiga ari ar Andreewa Needras tehlotu zihnu stary wihreescha spehzigo un seeweetes nespehzigo mihlestibu. Te wifur mihlestiba ir waj nu tihri waj pa dalai peedewas leelakeem praktiskeem konfliktu, kuru kombinazija jau it kà eepreefsch eepihts un paredsams zihnas isnahkums. Wiktora Eglischa tehlotee mihlestibas konfliktu tik augstu, zif tik ween eespehjam, iszelti tihras psichologijas sferà. Ta nekahdà sinà naw parastà, normala mihlestiba; kaut kas titanists, kaut kas demonists ismanams winas pamata teekme, kaut kas pahrsmalzinati trihsoschs kan winas maigafàs wibracijàs. Schee schahdi tehloti mihlestibas konfliktu ir Wiktora Eglischa pirmo stahstu un defadenzes pirmlaika sikhmigafà dala. Ta ir ari wifas latweeschu defadenzes sikhmigafà un mahkslineezifki wehrtigafà dala, tapehz ka ta wijàs ap dsihweem, realas dsihwes audseteem, mahkslineeka fantazija luhkoteem un pahrweidoteem theleem.

Eglischa pirmo stahstu wehrtiba taisni ta, ka winos iskan rakstneeka pascha domas un juhtas, pahrsihwojumi un isdoma. Ta, ka katra winu rindà wehl naw redsami „muhschigàs mahkslas paraugi“. Bet jau ar pascheem pirmajeem defadentifikajeem mehginajumeem winsch nowehrschas us literarifku atdarinajumu zela, no kureenas winam atgreeschanàs wairs nawa. Sawos „jaunklasifikajos“ darbos winsch tik dsili nogrimis paraugu werdsiba un literarifku elku kalpiba, ka kaut kahdas patstahwiga mahkslineeka pasihmes te tikko wairs faskatamas.

Schi jaunàs modes elkkalpiba ir tik dihwaina parahdiba, ka gribetos sameklet winai kaut kahdu isklaidrojumu Eglischa pascha rakstos. Ultraft kaut kahdus motiwus tai nedabifkai metamorfosai, kur rakstneeks ar weenu lezeenu atraifas no individuali-defadentifka romantisma un pahrweetojas objektivi apwehrtaja „klasifizimà“. Pehz wifam sikhmem spreeschot, galwenais eemefls tam, ka pasaudejis sakarus ar sawu schkiru, ar semneezibu, rakstneeks-inteligents ar wifu waru trauzas peefleetees pilsehtas burschuasijai, kura winam isleekas nefalihdsinami kulturelaka, tapehz ka bagataka, gehrbjas gresnaki un runà smalkaki. Bet lihds ar to winsch pasaude organistus sakarus ar weenigo rosinataju un apauglotaju spehku, peekeras tufschai ahreenei un patz paleef idejifki tufschs un psichifki nabadsigs. Sabeedrifki winsch karajas gaisà, un tapehz mekle peetweru un glahbinu grahmatàs un slawenos paraugos. Wifs schis „jaunklasifizims“ ir grahmatu plaukta un rakstamgalda produktis, kura wehl masak sakara ar latweeschu dsihwi kà isbijufschai defadenzei. Rà siltumniza mahksligi isdihdsets stahds, winsch isstihdsejis bahls un klufs, bes weenas spirgtas salas lapas un seeda. Zif garfch war buht wina muhschs, tas wehl fewischi naw japarego.

Jaunaja gaita Egliti puslihds labi raksturo pahris fazerejumu 1914. g. Wispirms aprakfts par Walerija Brjusowa weefoschanos Rigà. Tajà spilgti teef redsama „jaunklasifizima“ autoritatu deewinafchana, kura brihscheem paleef

pawisām joziga. Wišs gabalinsch staro tihri skolneezistā, tomehr taisitā un neištā aigrabhrībā. Rakstītājs isleekās tā, itkā wiensch wišu wafaru štatu nenowehrfīs no šawa deewella, eelahgojis wina masako azu pamiršchkinajumu un par wišu to sīkšīhī raportē latweeschu lasitajam. „Ismelleki weenfahrscha un draudīga istureschanās,“ lasam šhajā aprakstā, „ihpatneji droščā, ismellekē weenfahrschā un eedwehsmetā usstahschanās wišus patihkami pahrsleidša un aifrahwa.“ „Pehz tam peetruhkās Brjušowš,“ un pehz tam, „paflaušidams kopejam luhgumam, atsehdees pee galda, nolafija,“ „pehz tam fazehlās owaziju wehtra,“ „pehz wehtraineem applauseem šahkās pateifschanās,“ „pehz tam, atlaudamees damu laipnibai, dsejneeks dšihwibas pilnš un jautrš dewās pee klahstajeem galdeem...“ Šchai jozigai reportaschai tapehz weeta rakstneezibas wehsturē, ka wina raksturo wišu to salona smalkuma un maneeru tendenzi, wišu to tufschō ahrīschībū, kas peemihit „jaunklasīku“ stahstos un dsejās daudsinamai kulturai. Tas ir tufschas formas kults, par šo wina šajuhfminas lihds smeeklībai. Masak smeeklīgā weidā šhis kults parahdas kahdā zītā Eglīsha rakstā par mahflineezīstās formas jautajumu. „Atkal reis mahflineeki ir atgreesufchees pee pašcha zilwefa peezeem juhtekleem, pee kermenīstās mahfklas šajuschanas, kā wišos leelajos mahfklas atdsimšchanas periodos. Sagad pirmo reisi raifamees walā no semneezibas uu nihkuloschanas preefch leelās klasīstās dšihwes un kulturās.“ Dsejā šhi kultura dibinas uš kreewu lingwīstīku Potebnas un Weselowška teoriju par to, ka „peeteek tīkai ar ritmu, jo tas nošfanojot dwehseles preefch poetīstās šajuhstās, un ta ešot sīhme, ka drihš šahfchotees ihstās dsejās atdsimšchana“. Tā tad ari te teek usstahdītš tas patš tailās formas prinzijs. Un mehš redsefim, zīk konsekwenti wiensch teek peepildītš wišā „jaunklasīku“ dsejā.

Raksturīgākais stary Eglīsha „jaunklasīstajeem“ štahsteem ir: „Šlahpes pehz dwehseles“ (1914), kurā wiensch demonstrē tīkpat eezereto, no semneezibas un nihkuloschanas atraifjufchōš tipu, kā ari šawas leelās klasīstās dšihwes un kulturās paraugš. Wišpirms stahstš grib imponet ar šawu „klasīsto“ weenfahrschībū un škaidribū isteifsmē. Bet kā wišs, kas mahfklā darinats un pehz teorijām pagatawotš, šhi isteifšme isnahf šamozita un banala; ar usrunām „zeenijameem lastajeem“ un tamlihdšigeem teatralīfkeem panehmeeneem wina uš it šola grimst nepatihšamā diletantīstā šeletonīsmā. Šehlojamā „dama“, leelās kulturās paraugš, ir tīkpat „ismelleketa“ kā wišs Eglīsha štīls. Leelā nefafkanā ar rakstneeka teoretīstām teeksmēm walā no semneezibas un nihkuloschanas, šhi dama un winaš wezaki peeder pee lauku inteligenzes, „kas ar šawu neatšlahbstoško energiiju, gara dahwanām un wešelīgeem eekšateem pahrspehj wišas zītas muhfu tautas šchīras un, waretu teikt, kondensē šewi ari tautas nahlamību, jo pilsehtneeki tatšchu, ja mehš tizam šinatnei, iswirštōt jau zeturtā augumā“. Bajautrinofchi ir lašit wezā Balsafa garā šazeretōš aprakstōš par šhis damas eekšhejo un ahrejo kulturu. Uš pirmo balli wīnu aifwed „kahda smalki isglihtota, bet šen jau bankrotejufe wahzu muifšneeze“. Pehz tam wina aifseet študet „nefo zītu, kā tīfni klasīkus“. Wina laša Platona „Šimpoštonu“ un juht tā kā „wišas eedšimtas gara aristokrates“. Ar šchāufmām wina iswairās no nepašihštameem študenteem, jo „wāreja tatšchu buht, ka tas kahdš neinteligentš zilwekš, warbuht strahdneekš, warbuht tas šozialīstš“. Wīnai ir „wingrās meefas wījigais dailums, tīkai ap kruhtim un krušteem masleet paplatš un

weegli zelts us fmailajām kahjām“. Winai „ar wijolitēm isgresnota satpeleka pawafara zepure“; „bet ne fewiški dahrgais, miħstais, ismekletām selta strihpinām bruhnajā meerigajā pamattoni uswalks, maigi aplenkdamš winas flaidās eeapatās formas, darija tās peewilzigas. Ko winas uswalkā jo fewiški eewehroja, tās bija ismekletais fašons, daudš ņhmaugu faltišu, weetām daudš gasa un ņakarā ar jostu daudš lentas. Wišwairaf wina paghereja no ņmalkā zimdu mustura un ņabhazineem, peħz eespeħjas ari no frisuras, zif pate ar ņaweem liħdņekleem wareja, jo friseerenes peħz ņawas garņhas ta wehl nebij atraduse. Wišmiħlaf wina buhtu rotajuņs protams weenfahrschajā greeku Ćitonā ar diwreiseju eewilsumu ņem fruchtim un ap guhschām un tinuņs ņmalki frokotā pallā, miħstās sandalēs un ar zifadi atspraustos matus, tā Deschaneira, bet par to wina ņapnoja tīfai pee fewiš. Zereja, kad buħš apprezejuņs, tā mahjās preeksch wiħra parotatees un kahdreis parahditees Latweeschu Beedribas rudens ballē. Ka uswalks taiņa zilweku, to wina ņajuta labaf tā neweens“. — Pee schi, kura katra ņmalkafā damu ņfrodermeistera fantasijas zeeniga garderobes aprakņta newajadsēs nekahdu tahlafu papildinajumu. Par ņewi ņaprotams, ta tahdas klasiņtas damas dņihwo tīfai ņmalki eerihkotos dņihwoklos, tur wiņadi ņmutas tualetes peederumi, kur ar parņimeem laiņtas tā ar uhdeni. Tapat ņaprotams, ta preeksch ņlirta winām neder nekahdi „mushiki“, bet weenigi tīfai „klasiņki“, kureem „bahrsda un uhņas ruhpiģi nodņihtas, mati ruhpiģi ņaglausti un miħstās ņili-wiģoletas ņhaķetes knopē karajas nelke“, no kureem „dweņsch pretim tīfai tihras weņhas un labu ņeepju ņmarņha“, un kuri atfal „oņch peħz daschadeem patihkameem parņimeem“. Staigā wini apfahrt „ismekleti“ nopeetnām ņejām, klanas „zeremoniali“ un wehl daschdaschadi ahņstas. Latweeschu laņitajam ņchee Schwaufsti ar winu parņimu pudelēm un wiņu pakalkehmotās galanzes butaforiju atgahdina maņpilschtu komijus kaut kahdā lauku ņahumballē. Bet kad Eglits reiņ ņahņ negribetis jokuš taiņit, tad winņsch aismirņt katru mehru un robeņhas. Tapeħz winņsch leef ņcheem ņaweem „klasiņkeem“ ari runat; un tad ņtahņta diwdesmit peezās rindās dabujam dņirdet, ko „klasiņkā“ dama pahrdņihwo ņhajās pahrzilwezigās gudribās un „ņatalajā walodā“ klauņdamās. „Sawilnota un eerauta peklei liħdņigā ņajuhtu wirpuli“; „dņili meerigā, daiħjuhtibas pilnā, baltā, newainibas ņapnu bagatā dwehņele nahwiģi zihnijās pret wiņas perņonigās, ņabeedriņās un mahņklineezifkās elles zaurņtaigojuņchā puš pola, puš leiņha breeņmigo dņihwes tragiku“; „nobijās ari no wina needomajamās gara un domu kaiņlibas un warbuhtejās eedwehņmas traņuma“; „wareja eedomatees wiņus juħras beņdibena dahrgumus un peħrles, bet ari wiņas ņchās juħras kugotaja breeņmas un ismiņumu“, kad „wina ņeja ņewi atņpoguloja ņahrti wiģoletās debesis un pirmās ņwaignes, tā deewu azis laiņtoņchās muhņchibas aņaras“.

Tahds ir ņchis Eglischa „jaunklasiņizisms“. Aukstu prahtu un nedņihwu ņantasiģu darinata „ismekleta“ neekofchandš wiņadeem ņmalkumeem un zere-monijām un banalu ņraņchu ņawahrņtijums.

„Slahpes peħz dwehņeles“ ir Eglischa „jaunklasiņizisma“ teorijas demon-straziģa. Romanā: „Lihdņwainige“ (1920), winņch zentees eeweidot wairaf ņabeedriņkā elementa. Wina tehlotee zilweki domati tā jaunās nazio-nalistifki-klasiņkās kulturās preekschņahwi. Saprotams, ta tahdi war buht tīfai latweeschu mahņklineeki. Wiņi tee tuwu rada augņchā pahrrunatā ņtahņta waroneem. Teem „masleet ņaņhaurinatas ņejas owals nokonturejas loti maigi un mahņklineezifki“. Zif dņili wini „kulturās kertī“, to „wareja redņet

jau no tam ween, zif zehli winsch mahzeja paklanitees, pazelot platmali, un tad ar isleektu elkoni paspeest roku“. Laiķu ūhe „klasifikā“ kulturās pionieri pawada debatejot waj pee pušdeenam, kuras „paeet pilnas interesantas gara dsihweš, smalku sadshwes laipnibu un dsilu mahšlineezisku walodu“, waj ari deklamajot „skaitās ūschpehdu oktawes pat ar zesuru widā, tikai deem- ūehl beš ūeweeshu un wihreeschu atstānu pahrmatnās ūekojošās oktawes“. Wiša ūhi smalkā „klasifikā“ kultura ir ahreenes kultura; Eglischa romans ūastahw no nebeidsameem ūwahru un kleitu, wišadaš klanišchanas un tamlihs- dsigas peeķlahjigas ūabeedriktas ušweschanās un salonu maneeru apraksteem. ūahdas kulturās labakee peeķopeji un weizinataji ir peeķreeūeji, friūeeri, dejas ūolotaji, galanterijas un apteeķas pretūchu tirgotaji: ūa ušwalķš, maneeres un partimi taiša „klasifko“ zilweku, to mehš ūinam no Eglischa teorijas. Bet tuwaku eeluhķojotees wiņa romanā redsam, ūa ūhe „klasifk“ ūawā buhtibā maš ūo atūķķiras no agrakeem dekadenteem. Smalkās mahšli- neezifkās ūarunas un deklamazijas ir tikai newainigas un neūwarigas pee- dewas wiņa dsihwē, kuras galwenais ūaturš ir ūlirts un wišada isdsihwe. Kur Eglischa paguruūūai ūaniasijai un imeshgitai ūpalwai isdodas wiņus ūaut zif istehlot pehž dsihweem zilwekeem, tur tee nebuht nerahdas par ūaut ūahdas „brihwatās“, „augstakās“ kulturās representanteem, bet par wezu wezeem paūinām no turigo pilsonu, bagato gruntneeku un pušmuischneeku jaundš paaudšes rindām. Romana leelako dalu aiūnem rakstneeka isdomatās paūūportrejas istehlojumi, un daschadu tipu raksturojumi no wiņa draugu aprindām. ūhi reklamifkā ušbahsiba jau tā ūatura nabagos „Lihdsiwainigos“ bojā tāpat, ūa Eglischa dekadentifkā perioda rakstu darbus. Welti winsch uš beigām mehģina ūawus „klasifkos“ tipus tehlot leelā laiķa pahrdshwojumu pluhdos un rahdit ar teem, ūa weidojas nazionalistifki-klasifkā ideja un piūhe. Behģlu un rewoluzijas gadu attehlojums til ūhematifki piūmūeem- neezifkš un awischneezifki tuūūš, ūa tikai pabrihnitees war par autora mahšlineezifko beģarschibu. Tahdeem ūauseem pahrkateem, warbuht, weeta ūahdā tekoūa gada kalendara frontkā, bet nekahdi ne idejifki pretenziosā romanā. Teem naw ari nekahda ūakara ar tehlojameem erotiku tipeem un wiņu dsihwi, tee ir leeki un estetifki peeķausigi ūa paūķaidrojoūi ušraksti uš ūahdas gleūnās.

Stahstam: „Latweetis Kreewijā“ (1920), Eglits peeūpraudis ūekoūas peeūihmeš par attehlooteem behģlu peeūshwojumeem: „Wiņu noluhķš bij zaur atūewisūkeem tipeem un notifumeem raksturot wiūu freewifko, ar ūo ūūajos behģuloūchanas laikos mehš jo pamatigi eūam eepaūinosūees. ūhis freewifkais ir ūaut ūas tahds, ūo mehš latweeshi tomehr ģruhti is- protam. Winsch muhs pahrsheids, isbrihn, brihschām koti aiūrauj un ūajuhū- mina, wehl beeschaf apwaino un ūadusmo, bet galā ūpeesch nowehrstees ar nizinaūchanu, jo trauzē nopeetnās domās un darbā. Mehš eūam mehra, ūamehra, smalkjuhtibas un gara tauta. Rujas, neūawalditas, pahrmehrigas ūaiflibas muhs apwaino. Kreewija ir wulgarisēģuse muhsu nazionalo ģeniju, neluhķojotees uš to, ūa wiņu labakee ģari gadeem ūairinajuūi un isūmalzi- najuūi muhsu ūaiflibas. ūs tihschi ūaku ūaiflibas, newis dwehūeli, jo ihsam latweetim ruhþ dwehsele.“ ūhi neweifli ūazeretā un peeūpraustā peeūihme raksturo latwifkā „jaunklasifisma“ dibinataju wehl no weenas ūihmigas pu- ūes. Tajā redsam nepahrsprotamu wehleschanos ispatift teem ūchowiniūteem, kuri freewu tautas noneewaschanā redš zehlako patriotifko darbu. Tas at- ģahdina Eglischa renegatu laiķu romanus, kur bij tahda pate wehleschanās

peelabinatees latweeschu turigai pilsonibai wispahri un „drukatees“ winas labi apgahdatās awisēs. Bet tahdas ihpafchibas, laifām, faweenojamas ar augsto „klasifko“ kulturu. Wehl minetās peesihmēs nomanama teekfme galigi atratitees no teem kreewu „labafajeem gareem“, no kureem Eglits bij aif-tapinajis wisu fawu defadentifko wirseenu. Lihds ar to winsch buhtu galigi lifwidejis fawu nepatihkamo pagahtni, un bes pahrmietuma un wainas waretu usstahtees „jaunklasifizma“ gaitās. Peegreeschotees stahstam pascham gan jafaka, fa ne atfewisckhu tipu, ne notikumumu raksturojumi nebuht naw tahdi, fa pehz wineem waretu peekrist autora spreedumeem par kreewu tautu. Winsch muhs eewed schauri eerobeschotā kreewu inteligenzes aplofā un parahda kahdu duzi puskreewifku pedagogu un mahfkslineeku tipu, kureem nepeemihst nefa raksturigi kreewifka. Kreewu tautu nedabujam ne notahlem redjet, tapat fa rakstneeks pats winu naw redsejis un newar spreesi par to; Pascha latweescha peedsihwojumi pahra masswarigi un neinteresanti, la atrastum tajos peeteekofchu motiwejumumu stahsta wirsrafstam. Stahstam truhfst jebkafhdas weenojofchas fabulas un faistofcha risinajuma; tas drihsaf isleekās pehz waleju anekdotu fawirknejuma, fur daschadi gadijuma zilweki raiba ju-zelli flihd garām. Isteikfme stahsis nefalihdsinami labaks par Eglifcha ziteem jaunafā laifa darbeem. Tajā gandrihs pawifām naw nezeeschamās dihscho-fchanās ar „klasikeem“, fa ari dauds masaf kleitu, parfimu un smalku maneeru „kulturas“. Waloda noswehrtaka, meerigaka, bes diletantifkā neweif-luma un gramatifikalkām fluhdām, lai ari weetweetām wehl nowirfas taifitā weenfahrschibā un simplifizmā.

Eglifcha „jaunklasifkā“ dseja eefahfas ar trahjumumu: „Hippokrena“ (1912), „jambi un lirika in modo classico“, un ar garu polemifku stary grah-matas rezensentu Jr. Bahrdu un autoru. Grahmatai zauri welkas diwi pamata motiwi: dsejneeka ahrkahrtigā usmaniba un zeena pret fawu pascha dsejneeka personibu un erotifkais patofis. Ubi motiwi stipri noleetoti jau defadenzes laifos, un peewilzigaki neiffkatas ari jaunajā „klasifkajā“ tehrpā. Tas it fewifckhi fahams par pirmo. „Es weenfahrschs, faprotams preefsch dsileem gareem,“ rekomendejas Eglits. „Rā awotā few firdi smelu, par mudscheem fmeedamees, kas tshaufti;“ „Uf tumschā tauta mana, reis tif mihlā, baltā, es neatreebshos tew, bet nizinaschu ween.“ Wefelā wirknē, fa leekās, no daschadeem peeminas albumeem israkstitu dsejolu, winsch pehz flaweneem paraugeem, tifai ar masaf flaweneem panahkumeem apdsejo daschadus fawus pasinas, damas un fungus, tā fawus priwatos faharus pazeldams par dse-jas zeenigako tematu. Schajā finā wina dseju war faukt par latweeschu salonu mahfklas labako paraugu. Otrais temats gan wahji eeklaujas salonu dsejā wispahri un „klasifkajā“ fewifckhi. Sur ir estetifki rupji, weetām pat etifki peedausigi pahrschiphleta erotifma apdseedajumi, kureem gan nekahdi ne-buhs weetās tif aplam fahrotā „muhshibas“ mahfklā. Wisā grahmatā pawifām wairs nawa lirifka apgarojuma, dsejifkas fajuhsfmas un juhtu filtuma. Pehz Eglifcha tagadejās teorijas „klasifkai“ domu un prahta dsejai peeteek ar ritmifki fawirkneteem wahrdeem un atskanotām rindām. Raut fa wehl waretum faprast ari schahdu intelektualu dseju, ja winā pateeschām buhtu atrodama kahda dsilaka sozjala, filosofifka waj dsejifka doma. Bet tās tur welti meklet. Sur ir tifai latinu wirsrafsti, nefaitami klasifkās mitologijas nosaufumi, faufas un nedsejifkas rihmes un nemahfuligi teizeni. Peemehram: „Sur juhrā, man leekās, tif laimei buhs felt, pat listens ja nahwi jau leh-

mis; „Zif dailšch bij gihmis nofonturetš;“ „Uwotstraumi — deet pa straumi;“ „warès — domu zarès;“ „dšihwà elle — Lina welle.“ Šchahdà neisprotami diletantiskà rihmneezi bā nolaufootees waretu domat, ka Eglits tišchām taifā jokus un fmejas par šaweem lafitajeem. Bet ja atminamees wina pahrať nopeetno teoriju par to, ka dšejifšas juhtonas radifšchanai peeteef ari ar ween-fahršcheem, nefa neisteizofšcheem wahrdu šawirknejuemeem, ar ritmišku walodu, tad šaprotam, ka šchis patš ir tas „jaunflaifšizimš“, ta sen daudšinatā latwju mahkšlas renefanse un eewadijumš augstakā kulturās pošmā. Bet tā kà šchis eelahpu wahrđineem pahrbagatās dšejinas ar šamekšetām un šalipinatām rinđām pahrať atgahđina Lappas Mahrťinu un Dinsbergu Ernestu, tad pašauđejam katru zeenu pret jaunā wirseena proklamazijām un ar leelām šchaubām gaidam Eglifšcha turpmako dšejifko nodarbibu šchajā wirseena.

Šchaubas israhđas pilnigi pamatotas. Wiša turpmakā Eglifšcha dšeja nepazelas pahri „Hippokrenas“ nošchelojameem panteem. Saturš winai palizis tas patš. Ta pate nebeidšamā šewišaplufkošchana un pašchaphriš-nofšchana, tee pašchi pašahštijumi par šaweem peedšihwojumeem — eekšaitot pat mafaschu, ko kahđš ahršts winam reiš parakštijis. Šikai erotikas Eglifšcha pehđejos dšejolos mafaf. Winšch nahzis pee atšinas, ka „flaifšizimā“ wairš neeđerās tas, kas bij galwenais wina defadentifšakā dšejā. Rahđā dšejoli („Bohema“) winšch rakšturo šcho šawu metamorfosu. Winšch nestaigajot wairš pa peepihpotām kneipēm, lai gan winu ildeenas šerot aif šwahrfu šehrbelēm un wišās kašejnižās par winu runajot šlitu. Brutalā, pawišām neklafifšā kahrtā winšch nogahna išdšihweš kahros koleguš. Wehl brutalaki šahkajas par šeweeti („Šeweefšnihđejs“). Žinišmš, ar kahdu defadenti tehloja atteežibas pret šeweeti, nobahl pret to, ko „flaifšis“ Eglits tagad islej pahř šeweeti-šewu un šeweeti-mahti. Šif neglihtuš pantuš wehl neweens latweefšchu dšejneekš par šeweeti naw rakštijis; protamš tif kofaini un nedšejifki panti lihđš šchim ari nekur naw drukati. Un šchim pašcham šeweetes iššmeekla dšejolim galā winšch peefšpaušch šchahđas šamosas moralifškas rinđas: „Lai tamdehl žihnamees ar baudu puhki, Žeb winu nošlehpjam, kas nawa rahđams, Mehš wihri waroni un darba ruhki.“ Protamš, ka wiša šchi mišanťopija un šeweefšchu nizinafšchana ir tikpat neihsta un tukšcha kà defadenžes šekšualais neprahtš. Šihšchofšchanaš, laufišchanaš un literarifka maneere.

Welti Eglits gandriš katrā jaunā dšejoli šchehlojas waj rahjas par škaugeem, kas nenoleezas winam leela dšejneeka šlawu un wišadi winu aifškar. Ja laša wina politifškos dšejolus, kuruš winšch arweenu beefšchaf šahl rakštit, tad nawa šaprotamš, kahda šlawā no teem war nahť un kas tur ko škaust. Ta nemaš naw dšeja, bet dšejas pahřpratums waj tišchā karifatura. Klafifšš paraugs absolutai nedšejai, failu wahrdu šawirknejuemeem un ritmiškai plahpašchana i ir Eglifšcha garais šadšejojumš: „Latwijas meers“. Weens pantš tajā škan tā: „Šan dahrgumš leelš, bet naudū pašchi špeesch, Un pašchi pahřđod, pehrť, ko seme rafcho; Tās neehřtibas, kuras tauta zeefch Bēš nastas, zukura, lai maš muhš bašcho. Mešchš, lini — luhl, ko latwji tirgū šweefch; Pirkš walutu, lihđš šarauš to, kas wašcho. Šendeenam latwjeem šaimineeka godš, Šaišchš prahtš pee išweižibas pilnam dotš.“ Un pahřjee diwdešmit šefchi panti naw labaki par šcho. Ja pirmaf aifrahđijām, ka Eglits dšejo pehž Lappas Mahrťina un Dinsbergu Ernesta paraugeem, tad ar šcho neaifšmirštamo dšeesmu winšch pawiršijees wehl wairaf atpaťal un kopē Wežo Štenderi. Wezajeem lat-

weeschu rakstu darbineekeem, bes schaubām, šawa nosihme tautas kulturas un rakstneezibas attihstibā. Bet pilnigi nesaprotams, kadehl muhsu laikos wehl restauret „Singu lustes“ un „Mihlestibas gaudu dseefmas“. Kadehl „jaunklasizismam“ lausit eefschā stihwos, lihds komismam neweiklos pantos to, kas dauds peewilzigat lasams deenas awischu eewadraftos un lauku korespondentu sinojumos?

Smagama punktš Eglischa dsejai un wisam „jaunklasizismam“ atrodams wina epos un poemās. Scho flaweno wirkni eefahf „scholaiu epos feschās nodalās“: „Pelekais barons“ (1910), ko „dšilā pateizibā un padewibā autors“ dahwina „manai ustizamai un augstirdigai kundsei Marijai, kurai weenigai pateizotees es esmu warejis paplaschinat sawas sinaschanas, padšilinat peedstihwojumus un tā weenus tā otrus isnesat domās lihds winu noderibai nogatawotā mahkflas darbā“. Schis „nogatawotais mahkflas darbs“ ir tas garakais, bet ari tas juzebligatais un nebau-damatais no wifa, ko Eglits pantos faraschojis.

Pehz autora pahrleezibas „epošā wajg apweenot, kas ween ko tautai nem waj dod“. Un tapehz winsch ari te, tā dihwainā konglomeratā, puhlās apweenot wisu, ko lasijis, dširdejis, ko kahdreif pahrdomajis, waj ar ko fastopas sawās rakstneezibas krustnescha gaitās. Wispirms tur ir raiba flawenu wahrdu kolekzija no klasiskām teikām un literaturās un mahkflas wehstures: Zeiss, Trimalchajs, Teršits, Achilešs, Eschils, Sofokls, Hommers, Dante, Gete, Puschkins, Vermontows, Jbfens, Rubens, Schekspirs, Nizsche un wehl dauds dauds ziti. Gan pa weenam, gan weselām wirknēm winsch isleeto scho weegli peeejamo literarisko materialu sawai „ritmiklai stahstifchanai“ un „melodiskai juschanai“. It fewischki Dantem naw meera Eglischa epā. Scho nopelnu bagato wezo wihru winsch neslaitamas reises sehhdina šawa ritma klaburatoš, wadā tā pa mescha zeleeem un duhksnām un beeschi ween noleef konfusā stahwolli ar wifai jokainām atskandām: „Danti — tanti, Dantem — kantem“. Pehz Dantes wiswairaf eewehribas guhst Gete — „jo latweets wehl tif Geti lasa, jo dšihws wehl Gete winā kust“. No plaschajeem, imposantā paschapsinā rakstiteem komentareem dabujam sinat, tā wezais olimpeetis ihsti neatrod schehlastibu muhsmahju „klasika“ azis: „Manš usbrukums atteezinams us Getes darbibas otro periodu, nowestu lihds pseuodoklasizismam“. Pawisām zitadi tas ir ar Puschkinu. To Eglits pat nekautrejas nostahdit blakus few un Dambergam — „teem katram gods un talants šaws“. No Puschkina winsch ari aistapinajis šawu epu pant-mehru, tāpat tā wišs schis gabals ir pakaldarinajums „Zewgenijam Dne-ginam“. Ar to, laikām, isfkaidrojama muhsu autora laipniba pret scho freemu klasiki, kura stipri lihdsiga Hlestatowa draudsigajam pleza paklape-jumam: „Nu, ko tu, draugs Puschkin?“

No literariskeem fenomeneem peegreeschotees paschu rakstneezibai, smagi zeetuschais latweeschu „klasikis“ paleef nerwosaks tikpat sawas draudšibas apleezinajumos, tā eenaida ispaudumā. Kur pantos ween neektipst wina šajuhšma waj naidš, tur winsch wehl komentarus nem palihgā. Pehz Eg-lischa atestazijas leelatais, warbuht, weenigais latweeschu rakstneezibas genijs ir Lautenbachs-Zuhminsch: „Prosodiskais „Needrischu Widwuds“ neteef ne lasits wehl, ne atsihts, kaut gan schis warenais darbs stahdams blakus Iliadei waj pat Kalewalai, atstahdams tahlu aif fewis neween masifglihtoto Bumpura, Aufekla un Pludona epiklos tehlojumus, bet warbuht ari domu

bagato, kreetno Raina „Uguns un nakts“. Par Eglischa tuwakajeem draugeem un flawetajeem naw ko runat, tee dabù pehz nopelneem fatrs sawu teefu. Tapat wina eenaidneeki. Wisnihstamafee Eglitim ir tee, kas pee-palihdseja tautai atraittees no defadenzes un winas skandala: Jansons, Janfaws, Teodors, Pihgotnis, Antons, Upits. „Muhju dsejneeki un kritiki-tautskolotaji, kà ihstee diletanti pat jambus wehl slikti lafa, bes melodijas un ritma sajuhtas, kas dsejâ tomehr galwenà leeta.“ Bet ne tikai wren schos tumfonus, Eglischa dusmas trahpa wifus, ar ko winam kahdreis ifnahzis kahds priwats konfliktis, starp ziteem ari „Salkscha bandu“.

Norehkinajees ar draugeem un eenaidneekem, Eglits paplaschina sawas efskurrijas un wisa epa apjomu un mehgina patehlot lastajeem, ko peedfihwojis un dsirdejis. Sà, peemehram, daschos pantos winsch parahda sewi kà ihstu gastronomijas sinatneeku, islikdams rihmès pirmàs sckiras restorana ehdeenu karti: „Wispirms teem skumbrija waj futis Un anglu ruhgtais mahgu smeldi: Tad buljons, maj to mahga jutis, Un tadehl Heres winu weldi. Pehz mirkleem taukeem Nahf schampaneescha falda wehsts. Pehz saldejuma jautrà prahti No tokajeescha pazilati.“ Un tahlat pehz scheem gastronomijas taukajeem mirkleem nahf dewinsimis peektà gada leesì panti. Un galu galà teef redsams ari patis epa waronis, „pelekais barons“, „no gara spehseem lutinats un mihlàs tantes futinats“, paehdis tehwa dehls, kà wif Eglischa waroni, glehws un atbaidigs erotikis, kura neinteresantajam dehkam un peedfihwojumeem seedots milsums pantu schajà brihnischfigajà „scholaiku epofà.“ Tas ir aplamas mahschoschanàs un neweikla pamfleta sawahrstijums. Jhstas mahkslas profanazija te isweidojusès par sistemu, kurai tomehr atradufchees sawi peekriteji un lihdsdarbineeki.

Eglischa turpmatàs poemas rakstitas tahdà paschà garà. Somehr ne garumà, ne raibumà newar mehrotees ar wina pirmo epu. „Jdile“: „Semneezes stahstis“ (1913), ir poema par peleko baronesi, kà tad sawà sinà leelà epa papildinajums. No jambeem winsch te pahrgahjis us trochajeem, bet lihdses ar to wifai maj. Nedseja paleef nedseja, nekahds pantmehrè to newar glahbt. Raksturojumam peeteef weena pascha panta: „Titai behrnu — to bij daudsi: Wikums, Made, Kate, Dahws, Andrejs, Marte, Gewa, audsi Uscha flehdsa — pulziensch prahws.“ „Jdele“ ir pawisam nedsejiska, profaiski-kotaina no sahuma lihds beigam, schkidra un fallana.

„Poema feschàs dalàs: „Upešlejas prezibas“ (1920), daudf wehrtigaka par „Peleko baronu“. Wispirms winà naw manams nefas no ta literaturas krahmu tirga, kas Eglischa epu padara faturà til juzekligu un isteiksmè pirmseemneziski diletantisku. Te Eglits ari wairs neslawè sawus draugus un negahna eenaidneekus, tahdejadi issfargadams poemu no schauri pamfletiska rakstura. Bes tam wina panti weetam pateescham sah fkanet schuhpojoschi ritmiski un melodiski peeglaudigi. Poema faturà noskanotaka un isteiksmè gludaka. Celapainu rindu, sakabinatu atskanu, wifadu nedsejisku sawahrstijumu manami masaf. Bet nekahds eewehrojams mahkslas darbs ari tas nawa. Preeksch ta poemai truhst kaut zil nopeetni nemama fatura. Nabaga nepasihstama dsejneeka prezibas ar bagato bodneefa meitu pret tehwa un tantu gribu, kopdsihwe truhfumà un mihlas laimè, beidsot flawens wards un ar to uswara par apzeetinatam sewas radineeka firdim un islihgums — kas wifu scho romantisko, pehz silta pluhmju pudina garfchojoscho lektiru muhju laikos wairs faufs par mahkslu? Raksturojumi pilnigi wezajà Eglischa gaumè: „Jo tas bij wihrs ar leelu garfchu Un uhsas flazija ar smar-

ſchu.“ Wiſa prezineeku kompanija, wiſs prezejamo meitu publiſ tulkſs, pelekſ un banalſ. Eglifcha prahtojumi par winu dſihwi un mihleſtibas deh-
fām aiſtapiinati no tautiſko epigonu gudribām: „Jo ſeewai wajaſdiga manta,
daudſ bruntſchu gan no ſihda, fanta.“ „Swehtito familiju“ romantika ar wi-
naſ ſchwihsteem, ballēm, ſihda fleitēm, kaſejām un wiſadām flatſchām ſen
apgulufēſ wehſtureſ kaſehta; welti „jaunſlaſizimſ“ mehgina winu iſzelt pee
rakſtneezibas dſihwajeem temateem.

Eglifcha rakſtneezibas gaitā daſchi kritiki redſ „kulturaſ ſlahpeſ“.
War peekriſt, ka wina meklejumus wada pateeſa dſina pehz augſtaſas gari-
gaſ kulturaſ un pilnigataſ mahſklaſ. Bet reiſē ar to naw noleedſamſ, ka
ſchee meklejumi ir iſwehrufſcheeſ weentahrſchoſ literariſkoſ flainojumoſ, kaſ
nenowed ne augſtafā kultura, ne pilnigatā mahſklā. Winſch ir aiſklihdis noſt
no ſpoſchi eeſahfā zela un, kā leekāſ, ari patſ no ſewiſ. Paſaudejiſ katru
pamatu ſem kaſjām, nerwoſi twarſtidameeſ un daſchadi ekſperimentedamſ,
winſch maldaſ literariſkāſ romantikaſ klajumoſ. Wina mahſklineeka dabai
truhtſt aptwehraja, pahraufetaja un jaunweidotaja ſpehfa, tapehz winſch neka
neſin eeſahft ar ſawu nenoleedſamo plaſcho literariſko erudiziju; winam
ſabruht wirſū tāſ grahmatu un wiſada literariſka materiala kandſeſ, ko patſ
ſawahziſ, winſch paſuhd ſtarp tā. Rahrē wirſeenuſ taiſit, dibinataja un
waditaja lomu ſpehlet un pahrdroſchneeka ſlawu guht, winſch nerwoſi meh-
ta-
jaſ uſ wiſām puſēm, twarſta un tiſko ſatwehriſ, laiſch atkal no rofām, lai
dſihtoſ paſak jaunam fantomam. Beſ zeeſchakeem ſakareem ar tautāſ ſozialo
un garigo dſihwi, winſch tā ſpehj uſwert tiſai literariſko wirſeenu un atſe-
wiſchko paraugu ahrweidu, bet winam maldigi leekāſ, ka winſch ſawāſ rofāſ
tura paſchu dſilako buhtibu. Winſch eedomajaſ ſewi par jaunu ideju ſludi-
nataju, bet pateeſibā ſtrahdā tiſai kā ſweſchu wirſeenu imitatorſ, kā tulkſhaſ
ahrejaſ formaſ atdarinatajaſ un wirtuoſſ. Pa gareem gadeem winſch tā
eedſihwojeeſ ſchajā lomā, ka jaſchaubaſ, waj winſch kad wairſ atradiſ zelu
atpataf waj uſ preeſchu pee iſhtāſ mahſklaſ awoteem. Taſ jaſaka, ſewiſchki
laſot toſ ſazerejumuſ, kur winſch welti iſmehginaſ ſchāſ deenaſ politiſko
pahrdſihwojumu ſaturu eeleet aiſtapiinataſ formaſ traufkoſ. Winſch ir galigi
ſabojajiſ ſawu ſpilgto ihpatnejo talantu un gar wina tagadejo literariſko
nodarbibu tautāſ kulturai un mahſklai maſ dalaſ.

Fallijs

Fallijs (Konradſ Bullaſ, 1877—1915) ir peewilzigata dſejneeka
perſoniba, nekā waretu likteeſ pehz wina iſwehletā nejehdſigā pſeidonima.
Leelaſ mahſklineekſ, nekā buhtu jaſpreeſch pehz tā. uſbahſigajām reklamām,
ko Wiktorſ Eglitſ gadeem ap winu ſkandinajiſ. Schiſ reklamaſ labu dalu
wainigaſ pee ta. ka Fallijs paliziſ latweeſchu ſabeedribai tiſpat kā nepaſih-
ſtamſ. Taſ neween atbaidijuſchaſ no wina plaſcho laſitaju publiku, bet
ſinamā mehrā ſazehluſchaſ itkā ſchaubaſ un neuſtizibu ari rakſtneezibas wehr-
tetajeem un kritiſkāſ domāſ waditajeem. Tomehr ar kompromitejoſchu reklamu
ween naw iſſkaidrojama Fallija nepopularitate. Galwenā kaſrtā tāſ zehloni
wina paſcha mahſklineeka dabā un darbā. Winam peemituſe ſpehziga, tā
ſauzamo gara ariſtokratu un indiwiſualiſtu teekſme, noſchēirteeſ weenam par
ſewi, neſaiſtiteeſ zeeſchafi ne ar weenu ſabeedriſku ſchēiru. Tā winſch atbai-

dija no fewiſ wiſu latweeſchu ſabeedribu un paliziſ tiſ weentulſch, ſahdſ newar buht neweeneſ, ſaſ griſ runat waj rakſtit tautai. Ꮜahdſ gara ley- numſ ſawà ſinà gan ir iſzila parahdiba; agrak waj wehlaſ winſch peewilktu ap fewi lai ari neleelu ſaprateju un atbalſtitaju pulziru. Bet tad tur nepee- zeeſchama pateeſchàm ſpehziga, ſawu wehribu apſinoſcha, ſpilgta perſoniba. Fallijam tahdaſ naw. Wiſpirimſ winam truhtſt ſpehla notureteeſ ahrpuſ ſabeedriſkàm ſchkiràm ſawas weentulibaſ augſtumoſ. Winſch pahraſ uſtrih- toſchà ſahrtà meſlè atkal peeſklauteeſ tai noſchkirai, kura winu gan war mate- rialli atbalſtit, bet no kuraſ latweeſchu mahſſla jau ilgus gaduſ naw ſaneh- muſe nekahda idejiſka eeroſinajuma ne apgarojuma. Ꮜà winſch, nekahdaſ pretinnahſchanaſ neſagaidijiſ, tomehr noſtahda fewi ſabeedriſta un idejiſka ſwahriſtula lomà un ſauddè ſatru zeenu to aziſ, ſaſ ari no rakſtneeka praſa noteiktu wirſeena liniu. Bet ari taſ wehl naw ihſtais eemeſlè, ſapeh3 Fallijs neatrod peeſriſchanaſ pat dſihwaſàſ un atſauzigatàſ inteligenzeſ daſà; winſch naw ſabeedriſki ſwahriſtigatſ un nenoteiktatſ, kà wiſſ leelaiſ jaunàſ paaudſeſ rakſtneeku wairumſ. Wina dſeja ir pahraſ ſwahriſtiga, nenoteikta, pretrunu pilna un negatawa. Fallijam ir plaſcha iſglihtiba, bet winſch neprot to dſejiſkà darbà leetà liſt. Winſch dſihwo literaturas romantikaſ paſaulè, bet ta walda par winu, ne winſch par to. Weenmehr winam leelu klaſiku paraugi preeſch azim; romantikiſ peh3 dabàſ, winſch mehginàſ pakal ſcheem paraageem un wina dſeja iſnahſ neihtà. Weeglu erotiku ſapnu un klufaſ idileſ dſejneekſ, winſch rakſta dſejoluſ un lugaſ ar ſauſu filoſofiſkaſ domàſ ſaturu un klaſiſkaſ mitologiàſ waroneem, neſpehdamſ ſcho ſawu domu darit dſihwu un apjauſchamu pahrlleezinoſchi weidotoſ tehloſ. Winſch pahrdſejo wezuſ literaturwehſturikuſ motiwuſ, bet nepeeſchir teem ſawas ihpatnejaſ iſjuhtaſ un dſejiſka pahrdſihwojuma noſkraſu. Wina dſeja iſſkatas peh3 ſauſa formala darinajuma ſaſ nepeewelk un neeeſilda. No aukſta forma- liſma winſch metaſ dekadenzeſ ſekſualiſma netihrà mutuli, kur daudiſ ko ſauddè, bet neeguhſt neſa. Un tad atkal winſch peewehrſchaſ tautiſkai idilei un ſaut ſahdai neſkaidrai nazionalai miſtikai, un beidsot noſlihgſt pat lihdſ ſal- kanai tautiſkai ſlawinaſchanai, ſaſ itin kà dukkèm noſlahj arti to wehrtigo, ko winſch radijiſ. Fallijam ir daſchi glihti dſejoliſchi tautàſ dainu gaumè, dſi- laſ ſajuhſmaſ, weeſahriſchaſ grazioſitateſ un daikuma pilni. Bet blaſuſ teem ſtahw ſamahſſloti un ſamoziti panti, kuroſ redſama tikai dſejiſka neeko- ſchanàſ. Fallijs ir ſtipri apdahwinatſ un ihpatnejiſ, bet pawiſàm neiſweido- jeeſ un puſzela paliziſ talantſ. Ꮜikai neleela iſlaſe no wina darbeem palikſ kà eeguwmſ latweeſchu rakſtneeziſbai.

Fallija proſaſ darbi nepelna fewiſchku eeweheribu. Tur ir dekadenzeſ gaumè rakſtiti miheſtibàſ fiziologiàſ tehlojumi („Nelliſa“) un erotikaſ ſajuhſmaſ ſkizeſ („Rehſlà“) beſ ſpilgtaſ ihpatnejibaſ iſdomà un weidojuma. Dſejneeka darbibaſ ſahkumu apſihmè „Seedona ſapniſ“ (1901), peh3 Heineſ paraageem rakſtita ſatira par ta laika latweeſchu kulturàſ un mahſſlaſ darbineeſeem. Ꮜa ſawà laikà ſazehla maſu uſtraukumu latweeſchu ſabeedribà, ko dſejneeka draugi mehginaja iſtehlot par weſelu ſaſchutuma wehtru, lai uſſwehrtu ſatiraſ geniale kodigumu un dſejneeka pilſoniſko droſmi. Kulturàſ un rakſtneeziſbaſ wehſtureſ perſpektiwè atſtatoteeſ, wiſſ mahſſligi ſazeltais troſniſ leekàſ tukſchſ un weltigſ. Satira ir Heineſ neweiſka paro- dija, pawiſàm beſ Heineſ dſehliguma un aſprahtibaſ. Diletantiſti, patuſchi pantini ar gribeta, bet neiſweſta ſarikejuma wilzeeneem. Uſtraukteeſ par

teem war tikai aprobešhoti filisteri, un jušmot personigi tuwineeki. Latweeschu kulturai un mahtflai šhi pantu wirkne naw darijuse ne laba, ne launa.

Jallija lirika stahw augstak par wina satiru, lai ari kaut kahdas lihds tam nebijuschas wehribas wina neatkrahj. Virmajos dsejolos („Dseefmu leja un kalnu gals“, „Dseefmu šwehtki“, „Daile, spehks un milsums“, „Prometejs un Dionijs“) nesklaidras filosofiskas idejas un lihds galam neisdomatas abstraktas domas panti jauzas ar dsejneeka personibas un pašchapinas apleezinajumeem, tumšcha mistika ar dsidru tautistu idili. Par to, ka Jallijs pats nowehrtē šawu dsejneeka personibu un winas atteezibas pret tautu, leezina, peem., šchahdas rindas wina dseja: „Es tautas fargs, man tautas farga nasta“; „Man tautas kruhts un tautai mana galwa“; „Un manas dseefmas, manas tautas dseefmas“; „Es esmu herolds štrauju garu kauja, Es zihna nemirstigais dseefmu garš“; „Es eju turp, kur manu šentschu truhdi. Un štkpraktis es šawas tautas dehls. Un mana kauja leelee semes pluhdi — Es wafras rihts un tautas wakars wehls.“ Lai ari dseja nebuht newar wišu to atteezinat us dsejneeka personu, ko winsch runa itin ka šawa wahrda, jo beeschi ween tas ir tikai mahtflineeziški-technisks panehmeens, tomehr Jallija pahrat leela pašchapina no augšchejeem zitateem labi redsama. Wehl launaki, ka šhi eedomiba pamatojas us wahja, idejiski massaturiga un dsejiski peleka „Seedona šapna“, jo zitas kaujas Jallijs nekahdas naw iskarojis. Se redsam pašchritikas truhkumu, ais kura Jallijs wispahri nespehja atmest leeko un nepahrdšihwoto, ais kura winam tikai laiku pa laikam laimejas usrakstīt masas, pateeschām nepahrspehjami škaištas un šwaigi-originalas dsejinas tautas dseefmu garā.

Draugu isbungotā „Seedona šapna“ lauri Jallijam naw lahwaschi meera. Wehlat winsch mehgina rakstīt tam wariacijās („Mahtflas templis“), bet ar wehl masakeem panahkumeem. Dekadentu pašchleeliba tautai pagalam apnikusēs, un Jallija nedsejiskam darinajumam neweens wairs nepeegreesch nekahdas wehribas. „Jaunu laiku dseedataja“, „dseefmu puduritis peekto wispahrejo dseedaschanas šwehtku komitejai dahwinats“, laikam ne bes eemesla tika eeslatits par mehginajumu peelabinatees tam reakzionarajam aprindam, karu rotās bij stipendiju un wisadu pabalstu kapitali; ar to Jallijs wehl wairat attahlinajās tikpat no šabeedribas dsihwakās dalas, ka no šawa pašcha usfahktā individualista un „tautas farga“ zela. Šahda pate nepahrsprotama tendenze wina „dseefmu romanam“: „Dischlatweeschhi“, kur winsch ahrfahrtigi feklos, tufschhi šawahrstitos un pawišām nedsejiskos pantos apdseed Wez=Šaulas škrihweri Treiju, Šalas škrihweri Wimmertreiju un Birschu muišchas škrihweri Straufu.

Jallija liriskās poemas („Demons“, „Sanheifers“, „Tristanš un Isoldē“) ir dsejojumi par pašhstameem literaturwehsturiskeem temateem. Gruhti šaprašt, kapehž ihsti Jallijs winas rakstijis. Wezajeem mihlestibas motiweem winsch naw atradis nekahdas jaunās ihpatnejas modulacijās. Pašhstamās legendas naw uštwehriš šawa pašcha ispratā un isjuhtā. Weenfahrschi pahrdsejojis latwisli daschados weidajumos pašhstamās zittautu dsejas. Dsejas forma Jallijam padodas weegli. Wina pantini daudsās weetas rit weikli un škanigi — bet ta ir wina weenigā labā ihpašchiba. Steigā strahdadams, winsch nebuht nekautrejas ne no eelahpainām wahrfmām un lubineeziskeem atškanajumeem, ne no weselām domu un juhtu tufschām dseefmām. Šaree dsejojumi ir nenostanoti, nespilgti un nogurdinoschi. Weegli

formas darinajumi, kuri neteek ne tuvu viņu agrāk pasīstameem klasiskajiem veidojumiem. Manami labāki ir garā dzeja: „Lifabona“. Rakstīta gan pilnīgi Heines garā un gaumē, bet ar uztveramu episku pavedeenu un lihd ar to kaut zīl fāistofchu faturu. Te masat nebeidsamas ispluhduschas liriskas juhsmofchanas, masat ari failu formas fawahrstijumu. Tomehr ar „Saltschalihgawu“ Jallijs atgreeschas atpakaļ „Sanheisera“ un „Demona“ nekaidribā, fajukumā un tufschā plashumā. Nekahds tautisks eps nerodas un newar rastees no schim domu un dzejiskas isdomas tufschajiem panteem. Jallija dsejojums tikai mas ween pazelas pahri Lautenbacha-Juhfmina pasihstamajam epam.

Jallija dramatiskee darbi (komedijas: „Arnolds Nolle“ un „Selgā“, tragedijas: „Herakles“, fragments: „Dseltenais wanags“) naw dramas schi wahrda parastā nosihmē. Dsihwu zilweku un dramatiskas darbības winās tikpat tā nawa. Par fajuhfmas dramām winās ari newar faupt. Tās ir fawadas, wefhas un rahmas, prahta un abstraktas isdomas darinajumi. Saturā tur parasti tas patš wezais mihlestibas problems, nopeetnā pahrdomā isfwehrtš, bet tomehr fawā buhtibā weegls un neezigs — tā wifa erotika, ia wina paleef tikai schaurajās dšimuma teekfmju robeschās. Ari tajās Jallija erotiskā isdoma naw nezil rofiga. Wairakās lugās („Arnolds Nolle“, „Selgā“) erotiskais konfliktinsch weens un tas patš, zilweki tee paschi un atrifinajums ari tas patš. Un tas patš galwenais waronis, augsta iszila personiba, tās paschas prezetās un neprezetās mahfas, ta pate karsti mihletā, lepnā un atraidoschā, gudri resonedama un ar fawu logiku wifus semē plaudama, staigā pa abām lugām, lai statitaju eewirsitu nesin kahdās erotiskas filosofijas felgās. Tomehr wifa schi famahfplotā un tihfchi fatumschinatā plahpaschana neweena nepahrleezina. Neatklahs paleef lugas psichiskais kodols, weenmuliga un garlaiziga wifa risinajuma gaita. Jallija dramatiskee tehlojumi fastahw tikai no ekspresionistiski rakstiteem lihdseneem, weenmulti-liriskeem dialogueem par to, ko iswestee zilweki grib, un ko wini negrib, ko wini war un ko wini newar un it fewifchi par to, ko wini juht un pahrdsihwo. Wīnu intelektuālo un psichisko buhtibu isprast no schim farunām naw eespehjams. Redsamās tikai kaut kahdas staigajoschas ehnas, runajoschas zilweku schemas, kuras autors patwaligi bihda schurp un turp, patš neatlaidīgi paleef aif winām un nemitigi suslē. Jallija dramatisko rakstību wislabat raksturo „Dseltenais wanags“. Tajā isleetota wifa modernā wirtuositate un ahkiba, lai, masakais, ahrejā forma isstatitos fewifchi originala. Uforifmi, impresionistiskais stils, simbolisks dseltenais wanags, mistiska juhfma — wifam tam pehz autora aprehkina wajaga tatschu atstah kaut kahdu dšildomības un neatklahjama noslehpuma eespaidu. Paraugam war noderet schahdi gabalini no resonijoschā warona runām: „Peedsihwojumeem naw japadodas. Laut fewi faruhgtinat nepawifām nē. Pahri peedsihwojumeem ir pahri jazelas. Tad rodas spehfs. Un rodas stiprums. Pahrdsihwojumi. Wisdšilās juhfmas firdi. Pleschas dwehele. Un topi plashs. Par pasauli dauds plashaks. Plashdšifsch. Redš un fadsird wifu. Notweramais pasuhd netweramā... Prahtš ar galwu kahwās, leeza ratā. Neistu-reju. Un atmetu. Rā neschkihsts paliku. Uf kahdu laitu. Tad ari smehjos. Raudaju un smehjos. Bet tad bij asaras tā swelme karstas. Tapat smeekli karsti. Uhrprahtš pahrwarets. (Dobji.) Knuts Hamfuns. Kwadratā.“

W. Dambergš

Sāpat tā Jallijam un wehl dascham zitam, ari **W. Dambergam** dauds faitejuse Wiktorā Eglischa flaweschana. Ta winu eeschuhšchojuse pašchpeetizigā eedomibā un nowiršijuse us tahdeem zeleem, kuri winam pehz dabas šwešchi, pa kureem eedams winsch nesašneeds neka, waj tikai wifai mas. Par pašcheem pirmajeem Damberga dsejiskeem mehginajumeem Eglits apgalwo, ka tee esot „walgu šuju bagats, wirs besdibena ismests Maijas plihwuris, no smalkjuhtigas rolas faaustis, pahrdomats wifās niansēs, attihstitas garšhas un neparastas dailjuhtibas bagats. Dambergš pehz sawām personibas ihpašchibām atgahdina italeeschu primitiwus, winam peemiht ihsta inteligenta atturiba un ihsta dsejneeka noblese, par wina patstahwibu un attihstibas špehu newar buht ne masako šchaubu“. Šhi nepelnitā un neattaisnojāmā flawas dseefma Dambergu pawedina us „jaunklasika“ un wispahri dsejneeka nezeenigu pretpakalpojumu draugam ar spreedumu par kahdu no wišwahjakeem Eglischa stahsteem: Zil tahlu Eglits defadentisma laikos nokluwis stila ismalzinahšanā, šastanoshanā ar daschadeem dwehseles un epikas ritumeem, til leelu gatawibu winsch tagad šasneedsis stila weenkahršchibā, aiseedams lihds tam brihnischkigajam zauršpindhigumam, kad objektiwās realo tipu daschadās dwehseles kustibas un dabas un teeschamibas krahsas top lasitajam škaidri nojaušamas zaur stilu. Wiktors Eglits ir iswehrtees par muhsu bagatās realās teeschamibas weidotaju prosā ar sawu dsilo un plaschi aptweroscho ideju pašauli un sawu nogatawoto klasifikiweenkahršcho stilu. — Šhi „klasifika“ sawstarpeji apglaudischanās isfkatas stipri komiska un leelā mehtrā trauze nopeetni apluhkot tos, pagaidām gan wehl nedaudsos Damberga darbus, kuros parahdas ihsta, ihpatneja dsejneeka špehas.

Damberga pirmee liriskee dsejoli, kureem rakstita nupat minetā Eglischa reklama („Sihmejumi“, 1907), ir raksturigi eesahzeja darbini. Neatrodām tur ne italeeschu primitiwu, ne Maijas plihwuru, ne fewišchkas dsejneeka nobleseš, bet weenkahršchu Eglischa skolenu, kahdu tolait dauds. Šhur tur pamirds pa dsejas dsirkstij, bet naw wehl nosakams, waj tās talanta waj puštalanta sihmes. Nepilnibu, nekaidribas, neišstrahdajuma sihmes te no weenas weetas. Wišwairak to dsejas isteifmes tehnika. Peemehram, šchahdās atskanās: „naw—stahw“, „wis—driht“, „wihneem—lineem“, „tehrseja—berseja“, „dsihwes šchuru—Whasseru.“ Un šchahdos teizeenos: „Bij šapni tā smilgas“, „debesš kronis man teiku dsilā meerā teiz“, „baltas mahkonkraujas baros.“ — Otro Damberga krahsjumu („Bareljesi“, 1907) bojā špilgta nemahšlineeziska tendenze. Romiski-patetiska šajuhsma dsejneeks walti mehgina isbijuscho defadentislo neeloschanos istehlot par kaut kahdu „welna danzi“, turā bijušas „bagatibas wifas“, kas „širdi šazel trihsas“. Tikai weena istaba, „kur šlehjās melnas šamta šeenas“ palikuse tukšcha un gaidijuse, „kad eedegsees šche pestitajs“ — Damberga dseja. Dsejoli: „Dsejneeks un lasitajs“, Dambergš walti nopuhlās isfkaidrot, kadehl dsejai jabuht nekaidrai un lasitajam nesaprotamai. Runā kaut ko par šatura romantismu un formas klasizismu, bet šawahrsta tikai šaufas nedsejistas frašes. Ortografijas un wispahri rakstibas kluhdu šchajā krahsjumā gan masak, tā pirmajā. Bet mas ari jaunu domu un šajuhtu. Labi isdomatas, bet wahji ušwertas šajuhtu nianses neweikli atskanotas jaundarinateem wahrdeem. „juhmd“, „šais“, „šilgs“, „šwihla“, „bahlgs“, „šmaigs“ un nedsejiskeem tei-

zeeneem un panteem: „Un welwê swaigšnes tahlàs, aukštàs deg flufi trihžot faigojums,“ „tahlà teikà kraujàs fwihst“, „pantš katš kà marmorš fejà klahjàs,“ „par dabas šfatu ismekletu aug flaidi juhfu stahwš.“ Utgadaš ari wefelas-turiosi problematiškas dšejas: „Gulbiš ispeld, gulbiš staltš wirš lihmena, kaš melni tumšt. Gulbim kašliš šneega balšš, bet gulbiš peldot, gulbiš škumšt. Gulbiš nakti ispeldejš, lai gulbja dšeesmà zeltos kruhtš.“ Waj atkal dšejoliš: „Ballè“, kur patehlots, ka kahdš brihnum eešiliš Gaine-mido padejo ar pikantu damu, un kur newar šaprast, kašehž latweešču lafi-tašeem zeltaš preeškà anekdoteš par glufchi neinterefanteem španiškem kawaleereem.

Damberga pirmajoš dšejološ škan literariška romantika un fiškpišloniška šchauriba. Damberga dšejifkà doma ir šekla un triwiala, juhtaš weenmulas, išteifšme mahškłota un šamozita, aukštu prahtu darinata, eštetifki nešpehžiga. Wehłakajoš ta jau paleek wingrafa, no ahrpušes gludaka. „Bagatibas wišas“ atmetiš, Dambergš nu nododas weenigi „jaunflaškai“ rituma dari-nakšanai un pantu kalfšanai. Šawà finà deefgan klaškšš peemehrš ir wina dšejoliš: „Maestro“: „Išgahjiš zaur elles letu dšestro, Eš, ritmi, atnahku pee jumš jau kà maestro, Juhs meklet, walđit ir mans dšihweš ušdewums. Man pašklaufižš ir jambš, man klaufa ari chorejš, Juhs, šmagee daškili, tu ari, anapeštš, Juhs wišus šaprotu eš ūingrašš rindàs wešt.“ Un tà wišch gari gari apdšeed wišus šchos daškados pantmehruš un ritmuš — wišu poetikaš teorijaš mahžibas grahmatu iškleeš šaušàs, kofaini ūitihwàs rindàs, kuraš widuš školas školenam tomehr leekàs weegłak eegau-mejamaš, nekà poetikaš galwaš gabali. Dšejikaš wehrtibaš un nošihmeš winàm naw, bet par Damberga poetiško erudiziju winas nodod to labako leezibu: Beš teoretifškem pantmehru un rituma dšejoleem Dambergš, kà wišt muhfu „klaški“, loti mihl rakštit albuma pantinuš dašknedakšadàm kundšem un jaunkundšem. Wiši tee ir šamahškłoti tuškčas formaš darinajumi, ūtarp kureem atgadaš pat piłnigi pirmšemneeziškaš rihmeš, kà peem., škà: „Teikt, žif gruhti winai šaprast, Kaš tai noteek paškču brihd, Un ar wišu trazi aprast, kaš tai eekškà wišur ūlihd.“ Dewinaš dešmitdalas no wiša ta, kò Dambergš šadšejojiš, ir ūatura tuškča un banala ritmiška proša beš dšejikaš wehrtibaš. Šifai retumiš atgadaš kahda dšejina, kaš leezina, ka te tomehr ihpatnejš, apdahwinatš, lai ari formaš manijaš aišmalđinatš dšej-neekš. Tahda ir: „Balšš nowakarà“. Štanigà un nošknotà formà tur iškpauskas klufaš mihlaš ilgaš un rešignejoška atšina, ka iškmalžinatam kul-turaš žilwekam naw wairš peešneedšams taš weenteešigaiš juhtu dšilumuš un dšihweš weentahrkšiba, kaš dabas laudim. Dšejoliš atštahtu paleekamu eekšaidu, ja beigàs Dambergš nešahžiš atkal grabšiteeš pehž nešin kahdàm ūchawmàm, mištikaš un komiškàm „nahkotneš wišklem“.

Damberga nedaudšee prošaš tehłojumi wehl negatawi, tomehr ar šawàm labàm ihpaškibàm. Štila šajuhta un išteifšmeš weikšme Dambergam ūtipri truhžiga. Daškà gabališà winam wehl daudš no šazukurojuškàs wez-tautiškàs rakštibaš panehmeeneem (peem., „Alukà“). Daškos defadentiški kumuri un paškštamaiš mebelu ūimbolišmš („Nomodà“). Bet žitoš („Roman-tika“, „Štarp pakalneem“) weetàm ūirniža dabas šajuhta un weetàm atkal peewilžigi defadentiška inteligenta dwehšeles tehłojumi. No Damberga ar laiku waretu išknaht rakšneekš — ja winam iškdotos iškahpt no žitu eemihtàm pehdàm un ušmeklet paškam šawu želu.

Nekahdi šawa žela mełlejumi naw ūaškatawi Damberga p o e m à š.

Œhajā nelaimigajā, latweeſchu raſtneezibai „jaunklaſiķu“ uſteceptā dſejas noſarē wiņſch mehginās tā Eglīſcha imitators ſaturā un ſtilā. Zaur un zauri komiſtīſ gabals ir wina „nowele“ pantos: „Margerit“. Pehz if deſmit rindām wiņſch tur greeſchas pee „dailās laſitajas“, pee „mihlām damām“ un tamlihdī, gribedams wiſam ſchim ſarakſtijumam peeſchirt weeglas ſalonu iſplahpaſchanās raſturu pehz ſlaweneem paraugeem. Saprotams, ka ne Puſchkinu, pat ne Wiktoru Egliti Dambergis neaiſſneedi, bet ſawahrta tuſſchas riemes, kuras titai ar puhlēm war iſlaſit lihdī beigām. Dſeedajumā naw ne ſatura, ne formaš, taš ir dſejas pirmſeemneeka raſchojums, kuſch titai leezina par dſejotaja abſoluto paſchkritiķas truhtumu un eſtetiſķās ſajuh-taš trulumu. Newar eedomatees zilweku, kuru intereſetu ſchi banalā „jaunklaſiķā“ plahpaſchana par tahdeem waroneem, kaš „uſ werandas no meſcha wiſneem ſarunas wed pamaſinēm“. — Poema: „Se e ſ a š d e e n a O l i m p ā“, tuſſchumā un banalitātē war ſazenſtees ar eepreeſſchejo. Ta domata Damberga draugu uſzelschanai latwiſķā Olimpā, bet wiņſch newar atraſt neweena jauna wahrda, ko ſahrtu ſahrtām nebuhtum laſijuiſchi Eglīſcha un ſallija reklamāš. Saprotams, ka no Olimpa kalngaleem Dambergis wed laſitaju ari tašā dſilajā purwajā, kurā miht tee, kaš neaiſſinigaš rezenſijaš raſtijuiſchi par wina dſejoleem. Bet lamaſchana wiņſch nebuht naw aſprahtigaš, tā ſlawinaſchana. Par wiſu ſcho „poemu“ war ſpreeſt pehz ſekoſchā panta: „Bet iſhu pauſi peeteiz liktors, Un pehz teeſ aſſpreeſtīs Eglitīs Wiktors, Ro ſemes wirſū nebeidi raht, Bet kura darbu pawedeenu Wiſš Olimpš nollau-ſaš ar zeenu.“ — Poemai: „P e e K a l n z e e m a“, patriotiſķis ſaturš no latweeſchu ſtrehſneeku zihnām Kurſemē. Bet naw tik nopeetna un ſwariga temata, ko „jaunklaſiķee“ ſiſnotaji neſpehtu padarit banalu. „Bij pahrrauta wahzeeſchu fronte tā deegš“, raſta Dambergis. Un nenojauſch, ziſ nezeenigš darbš ir nedſejiſķaš un neliterariſķaš riemes wahrſtiit ap warondarbeem, par ſureem tauta ſin weſeluš teiſſmainuš noſtahtuš.

Tā tā pehz „jaunklaſiķu“ domām dſejā no ſwara titai rindaš, atſkanaš, ritums un ziti formaš peederumi, tad naw brihnumš, ka wini eedomajaš ſpehji rihtotees wiſaš dſejaš noſarēs. Ahrejo formu noluhkot un tašā kaut ziſ eewingrinatees iſglihtotam zilwekam naw nemaš tik gruhti. Tapehz Dambergis pehz ſawu ſkolotaju paraugeem keraš ari pee dramatiſķa ſazerejuma. Wina ſcheitrehleenu komedija: „S e e d u w e e ſ u l i“, gan ir titai dialogoš raſtita poema — tahdaš paſchaš kwalitateš, tā mums jau paſiſtamāš. Seedu weeſuliš, taš ir tahdš neleelš ſlirta ſkandalaš ſalāš ſtudentu jaunibaš un ſwehtito ſamiliju jaunkuņdſchu aprindāš. Dramatiſķmu ſchajā poemā eewirſit Dambergis domajiš ar wiſadeem raibeem ſatarinajumeem. Tur ſkuhpſtaš un ſkuhpſta roſaš, kriht uſ zelem, taiſa „reweranuš“ un tamlihdīſiguš ſmalkuš jokuš, peedſeraš un grib dueletees, dſeed pa weenam un kori, oſta parſimu „Diwinia“ un ehromojaš wehl zitadi. Blaumana wahrdeem runajot, wiſš taš lembaſtš galu galā paleek tik pretigš, ka negribot japaſchkir atpaka, kur diwaš, weenigi prahtigaš rindaš Damberga „komedija“: „Eš neſaprotu waitš neka: eš tahdā putrā, Ra glahtiaſch jameklē waj tahtā Bramaputrā.“

Karliš Kruhſa

Karliš Kruhſa (Wehſminu Karliš) titai ar ſawu pehdeja laika dſeju un kritiku noteikti peeſlejaš „jaunklaſiķeem“. Wina pirmajoš dſejo-loš („Z e l m a l a š ſ e e d i“, „S e l t a l a i p a“, 1909) wišzauri redſamš

literariskā skolneekā, kas atbalso to, ko dsird šawā tuwakajā apšarhtnē, un tahdā weidā, kà to noluhkojis no patstahwigakeem un spehzigakeem laika beedreem. Vāšhi pirmee dsejoli wehl dewinšinti peektā gada preekšwafara juhtonaš warā, eesahzeja pirmee spalwas mehginajumi, pee kureem pašawetees naw wajadsiģš. Wehlatoš wispahri ispauschas drusku wezmodiga sentimentalitate, masat forseta un mahkflota, kà ta laitu dsejneeku leelakās dalas darbos. Ta leekās wina dabas ihpatneja ihpašhiba un labi šaderas ar to pašwo lomu, kahdā dsejneekam wina persona tehlojas liriskās reflektijās. Weenmehr winsch reds fewi weentuli, atstahstu un paguruschu. Weenmehr winam wajadsiģš drauga waj rada, kas „steigtoš klahu roku sneegt“, „šarfanus seedus pee kruhtim deegt“, „seedona faultē west“, „rihta gawiles širdi dwest“. Šahjā lomā Kruhšam weetām deesgan dšila dsejneeka eejušma un peeteefošhi isteikmes weikmes. Dašha glesna waldšina, dašhs pants eespeesčas atminā, ja ari nepaleek tur uš laitu laikeem. Bet wispahri defadentiskais wirseens Kruhšu tura šawā guhstā. Wina dsejneeka personiba ir pahraf nekomplizeta, zaurredsama un weenteefiga, lai dšili eetihštitos šhim wirseenam nepeezeeschamos krahsainoš plihwuros. Kruhša naiwi mehginas pašal Štālbem, Bapahrđem un žitām autoritatēm. Ar waru winsch mehgina israhditrees problematiskā, mistiskā un nekšaidrā, bet paleek tikai pawiršs un miglains. „Es neesmu škaidribā wehl pats ar fewi“, winsch atšihstas, un to winam war tizet. To apleezina dašhadi šagudroti paradoksi: „Uš tahles tahleenes beidšas bešgaligais gals“, „ne šalti, ne karsti, ne šilti“, „šil weenaldšiba jau tuwa, šil tuwa, šil šwescha, šil tahla“. Un wiša ta šonetiskā rotalošchanaš un wišadas formas machinazijas: „Manim mescha meiju maigums“, „šilā šilgmē šelta šwaigšnu šaigums“, „Wehšā welgmes welgumā“, „šilā šilgmes šelgumā“, „ruhšs rudenis, rugaines rudas ruhgst leetū, ruhž mušchas pee ruhšs.“ Šcho školneezisko blehnošchanoš war šaukt tikai par dsejas nedarbu. Bet to wina rahda, uš kuru puši wiršas Kruhšas attihštiba.

Ar krahjumu: „Šaltā namā“ (1913). Kruhša jau noteikti štahjas latweeschu „jaunklasīki“ rindās. Winsch ir zelā no Wehšminu Karla tikt par Karli Kruhšu, no juhšmigi-sentimentala šapnotaja šihšromantika par dšildomigu un dšiljuhtigu, nopeetni-rahmu „klasīki“. Leeli mahkšlineeki šahkumā war ušnemt pawišām nepareisu zelu un pawišām pahrwehrštees šawa pašha pretmetā. No wišiem maldeem winus dšihwais mahkšlineeziskais instinktš wed atpašal uš ihsto weetu. Wišos wina šhkeetami aplamos un newajadsiģoš mehginajumos šasihmejama šinama logika; attihštibas pawedeens war eet lihšumu lihšumeem, bet nekur winsch nepahrtruhšti. Šurpreti šihke mahkšlineeki, reis fewi pašaudejuschī, gandrihš nekad wairš neatrod zela atpašal. Wina ihpatneja šlana ir tīl klusa, ka literariskās apšahrtnes trošni to wairš newar šaklausit. To redšam ari Kruhšas „Šaltā namā“. Tas dsejiski wehrtigais winā wehl no Wehšminu Karla laikeem. Klusa wentuliba, juhšmiba, šehras, šapšehhta, šrehšla, seedoniš, laimes šapniš baltš, wehšinsch šchalz, štrautinsch pluhšti. Protams, tas ir lihds ašarām sentimentalī un wezmodigi, ari paweeegli un pašekli, bet wišā tajā tomehr ir dala ihšia, širšniga liriskma. Bet grahmatas leelakā dala mahkšloti darinata un tapehž maswehrtiga. Kruhša mehginajis ar waru tikt pahri šawa talanta šchaurajām robeschām, iškakli peesawinadamees liriski-arodneeziskas šinaschanaš. Nopeetnas, paštahwigas študijas, pamatiga šawa aroda praschana wajadšiga ari liriskajā praschē, tomehr ar to ween wehl nepeeteek. Kruhša zenschas palikt par lirisku eklektiki, pehž pantu un nowelu taištaju Brijusowa un Belija pa-

raugeem. Lai simuletu dsildomibu un dsiljuhtibu, winsch stipri mechanisejis sawu dseju, pa dalai pataijsis to par dekoratiwu liriku. Eit dauds winsch nojaudivs, ka formas jautajums naw weenigi ritma un atskanu jautajums, bet wispirmà kahrtà mahkflineziskas individualitates jautajums, ka noteikti noweidots stils naw domajams bes ihpatneji isweidota individuala juschanas un domaschanas weida. Saisni tapehz winsch zenschas tikt par ellektiki, par virtuosu, par weiklu amatneeku us abam pusem: satura un formà. Rahdà dsejoli („Senà pili“) winsch farindojis wirkni slawenu wahrdu, lai rahditu, ka winsch kà ellektikis it sewischki gahjis pee parnaseescheem seedos. No fu-reenes winsch aistliht pee wahzu klasikeem un latweeschu tautas dsejas, un wehlat atkal peeklihti kreewu defadenteem. Zitreis winsch nokluhst Eglischa skolas tradiziju walgos un farascho pantus, kuras war apshmet tikai par dsejisku pahpratumu. Sur galu galà naw ne klasiska, ne defadentiska satura, bet weenfahrschs mistrojums un maishjums, kur daschadi sweschi elementi sa-jautti juku jutàm. Somehr formas ellektikà Kruhja wiswairaf wingrinajees, tapehz ka ta weenfahrschaka un weeglaka nekà satura ellektika. Zilwekam, kas sawu ihpatnehibu nosaudejis, nenahkas gruhti sawahrstit kaut to, kas winam pascham rada dsejiskas eedomas waj sawuhsmas ilusiju, un scho kaut to eetehrpt peedomatà pantinu formà. Kruhjam ir laba dala weikli taiftu, nograifitu un nogludinatù dsejolu. Bet eedomatà virtuositata winu, kà wisus diletantus ar wahju paschritiku, pahraf beeschi aismaldina pawisàm riskantos eksperimentos. Peemehram, ta fonetiska sehru simbolisazija ar pahrgarà wirknè sakabinateem eh=eh=eh. Nedsejisku farihmejummu un rihmneezisku atskanu pilni wisi panti: „garus=barus“, dseefmu=leefmu“, „falds=malds“. Se wisstaidraki redsams, ka naw eespehjamis buht por formas mahkflineeku, ja reisè ar to un eepreefsch neteef par satura mahkflineeku. No wisas „par-nasiskàs“ un „jaunklasiskàs“ dsejas paleef pahri tikai nedaudsi ihsti liriski pantini.

Somehr jaatfihst, ka paschà pehdejà laikà Kruhja atkal itkà atgreesees atpafal pee sewis pascha — tà tad spehris manamu foli us preekscha sawà dsejneeka attihstibà. Nemellejas wairs dsildomiga satura, bet eedfilinas ween sawà flusu skumju un weenteefigas dailes pasaulè. Neneefojas ar ismekletàm rihmem un fonetiskàm machinazijàm, bet raksta weentahrschus, arjustus, labi isstrahdatùs un forekti noskanotus pantus, kur formas gludinajumeem zauri allasch samanamis firds filtums. Daba, wezà tehwa sehtha, behrnibas atminas, apjuhsmotas pahrdomas pilda schos dsejolischus („Rudens saulè“), kuri leef aismirsi wisu to neihsto un mahkfloto, to Kruhja sawà laikà laidis klajà.

Kruhja rakstijis ari daudsus prahwus literariiski-kritiskus apzerejumus. See gan neleezina nekà laba ne par Kruhjas mahkflas aistinu, ne estetisko sapratu un gaumi. Kruhjas raksti pa laikam ir pahrmeh-rigi gari un ispluhduschi. Winsch nekad nespehj noturetees pee apspreeschamà preekschmeta un nepahrtraukti risinat aissakto pawedeenu. Allasch winsch nomaldas pa daschadeem sawu zelem tik tahlu, ka tikai taustidamees un lihmodams teef atpafal. Winam ir neapwaldama teefme us plascham literaturwehsturiskàm eskursijàm, wehleschanas iskrawat wisu sawu sinaschanu krahjummu lasitajeem preekschà. Ta ir gan wiseem „jaunklasikeem“ un literaturas ellektikeem peemihotoscha ihpaschiba, bet Kruhjam schajà sinà latweeschu raffneezibà fahnzenscha newar atrast. Ja winam, peemehram, jaraksta re-

zensija par Eglischa „Hippokrenu“, tad viņš viņpirms gari un plaši isrunājas pa Hesiodu un Helikonu, par Jansonu un Gogolu, par Šekspiru, Drubeli, Šchurlanisu, Stabrowski un pelesko baronu. Un par Swahrgulu Edwardu runādams, viņš apgaismo tam preekščā trihs seemneeku rakstneeku, tad eet uš simbolistu skolū Parises latinu kwartalā, no tureenes atgreeschas uš kreewu liriku, pakawejas pee Jeta un Solowjowa, pehz tam zelo atkal atpakaļ uš Franziju, pastahta par Moreasu un Bodleru, apzeemo parnaseeschus, wišus wišus pehz kahrtas preekščā stahdidams latweeschu lasitajam. Ušskaitiis „ihstos simbolisima preekščstahwjuš“, wišch atgreeschas Kreewijā un fastahda rindā pasihstamos kreewu simbolistuš=defadentuš, bet tad dodas atkal uš Wahziju... Japeemin, ka wišā schajā brihnischīgajā literariskajā eksturijā wišch tikai garameedams aišker ari Swahrgulu Edwardu. Tahdā weidā Ruhša raksta wišus šawus kritiskos apzerejumus. Waretu jautat, ar kahdu noluhku wišch wišu šawu literaturwehsturisko bagaschu iskrawā latweeschu lasitajam preekščā. Lepnam buht uš to wišam naw nekahda eemesla. Sawahzis wišch wišu, kas ween gadijees pee rolas, krawajas pa to un tikai gadu defmitu puteklus šagreesch gaisā. Šchāi diletantiskai efektkai naw ne sistemas, ne šakariga pahrskata par to, par ko wišā runā. Neka nepalihds, peewirknet simtu šlawenu wahrdu wirkni, kad nesin, kur wišā šahšas, kur beidšas, kā wišas lozekli šawstarpeji kopā turas un šaistas, kur un aiš kahdeem eemesleem rinda irst — no kahdām šabedriškās atteezibas pahrwehrtibām isdšimst jaunee rakstneezibas wirteeni. kahdi dšihweš spehki wišus išaudsē leelus un beigās atkal nobihda šahnus waj aprot. Nekahdās nosihmes ari naw šcheem pawiršchaseem pašaulēs literaturas isbraukajumeem, ja nespehi usrahdit, kahds šakars wišam tam ar latweeschu rakstneezi un atšewišcheem rakstneekem. Tā ween isleekas, ka wišā šchē efektika, wišā šchē „jaunklasikā“ erudizija teek isleetota, lai padihšchatos weenteesīgā, isbrihnetā latweeschu lasitaja preekščā.

Latweeschu jaunakā rakstneezi parahdijuschees wairaki eesahzeji, kureem tendenze itkā uš „jaunklasikisma“ puši. Pehz šatura tee ir literaturas romantiki, labat šatot, efektki kā wišē „jaunklasiki“; pehz isteikmes, zeetu, gludu formu mekletaji, wirtuosi ar leelaku waj masaku weikšmi. Pee tam isteikmei wini peegreesch leelaku wehribu nekā šaturam, kurā wišpahri maš ihpatneja un patstahwiga. Pagaidām šche minešim tikai pahri wahrdu. **R. Straubergs** pasihstams ar šaweem korektajeem klasiskās dsejas tulkojumeem, nedaudseem glihteem dsejolischeem un poemās fragmentu („Raupo“), kas usrahda deesgan peewilzigās dsejneeka spehjas. **Elsa Stehrste** imponē ar pateesu plašchu literarisku erudiziju, un dsejološ par klasiskeem motiweem prot apweenot romantiski=mušikalo ijuhtu ar gludi isstrahdatu isteikmes formu.

Seeweefchu literatura

Anna Kenin (Alina Rasmer) „Mahtes behdäs“ sneeds raksturigu tehlojumu no pilsonistās familijas dšihwes. Gimenes dšihwe un pahrdšihwojumi ir weens no pašcheem galwenajeem temateem ari rakstneeku-wihreefchu tehlojumos. Bet nekad wihreetim nenahktu prahtā isflahstīt laštaju preefšā tahdus fawas dšimtas dšihwes intimus sikhumus, no lahdeem pastahw wišš Annas Kenin stahstis. Wiši šhee notikumini un notikumi winam littoš par neezigeem, lai wina mahfšlineeka fantasija ar teem tīf zeefšhi nodarbotoš. Winšch šapraštu, ka tās juhtas, kas winam pret pašcha behrneem, tce preeku un behdu brihšchi, ko winšch ar teem pahrdšihwo, ir tīf wišpahreji, ikweenam prezetam zilwekam pašcham isbauditi un sinami, ka toš wehl istehlot garā stahstijumā ir neinteresanti un pat nepeeklahjigi. Wihreetis kautretos ar šaweem behrneem usbahstees šwescheem garāmgahjeem, kureem šawu pašchu behrni katrā šinā leelās tīfpat mihli, šmuki un apdahwinati. Pilsonistā šeweete-rakstneeze nepašihst tahdas kautribas. Winas behrni ir tee weenigee pašaulē, par kureem wehrts interesetees. Winas mahtes behdas ir bijuščas tās leelafās, lahdas jebkad peedšihwotas. Šapehž wina beš apdoma un wilzinašchanās tehlo, ko šawā behrnišabā pahrdšihwojufe. Dabujan šinat, ka mahtei-rakstneezei ir trihs behrni, weens gudrafs, šmufats un mihlats par otru. Šas weens ir šlaidu weiklu augumian, wehrigeem prahteem, pahraf juhtigas dabas un šehru, juhšmigu dwehšeliti. Un otrs pehtošchu garu, kas wišu grib šaprašt, ko tīfai labi pahrdomata atbilde apmeerina, kūršč patš tura šawu galwu, domā šawu domu, šihfšihki wišu ispehta, wišu panef beš šehlošchanās un ar daudš mihlestibas širdi. Ka tas trešchais nepaleef aif pirmajeem diweem, tas jau protams par šewi. Wiši šhee raksturojumi ir tīf šalkani-banali un estetiski pretigi, ka tīfai ar peespeeschanos winus war nollauštees lihds beigām — tāpat kā furas katras pilsonu šewas šajuhšminaschanos par šawām apbrihnojāmām atwašem. „Naw pašaulē neka mihlata kā paščas behrns,“ raksta Anna Kenin un domajas ar to atklahjufe nesin lahduš jaunus šabeedriktas dšihwes un dšimumu filosofijas apwahrfšchnus. Mašaf banals jau ir behrnu šlimibas un nahwes tehlojumš. Šur Annas Kenin stahstā jau eetrihšas pateeku, dšilu pahrdšihwojumu un tragiktu šahpju šihgas, tā kā uš azumirkli aifmirstam to šwešchās un tomehr tīf pašštamās behrnišabas un familijas dšihwes gaisu, ko rakstneeze wišu laiku wehdija mums apfahr. Še personigee peedšihwojumi, mahfšlineeziktas isjuh-tas isdšiklinati un dšejiktas fantasijas apgaroti, aifškar un eewilno laštaja lihdsjuhtu un eewirša wišpahrzilwezišku šahpju plašchumā, šur dwehšele atbalso dwehšeli un wišas weeno šopejā noštanā. Št ihpašchi šeweetes-mahtes aif-

kustinàs s̄chi Annas Kenin tehlojuma dala. Somehr ilgi wina nenoturas s̄hajà d̄silakas p̄sihologijas un estetiska rofinajuma laukà. S̄ihki personigais un s̄chauri familjarais atkal pahrmahz tur, fur wina bes smalkjuhtibas un tafta demonstrè s̄awu mahtes mihlestibu un gahdibu. Un tur, fur wina tehlo s̄awa wihra paschaisleedsibu un ruhpihu un mihlestibu — gan pee flaweerem, gan garajà ehdamistabà, gan slehgtà fareetè. Pawisàm nebaudamas jau ir stahsta s̄adomatàs beigas ar nogurdato smadsenu haluzinajam, mistisku juhsmoschanu — ar wifu to s̄aldeni s̄alkano romantiku, kas Annu Kenin tuwina kaut kahdai modernisetai familijas un salonu Marlitai. Somehr tehlot Anna Kenin prot. Litterariskà isteiksme winai weikla un wijiga, reisem pat glefnaini d̄sejiska.

Annas Kenin (Annas Rasmer) drama peezoš zehleenos: „Melna is ehrglis“, ihstenibà tehlo tàs paschas mahtes behdas, tikai zitos apstahklos un zitadà weidà. Dramà naw neta no tàs autobiografiskàs waksirdibas un tusschuma, kas tehlojumà weetàm leelàs pat nepatihkams ar saweem personigàs d̄sihweš atklahjumeem, gar kureem s̄wescheem wifai maš intereses. Drama ir modernistiski s̄adomatàs un mahsłots darbs. Mahtes behdu motiws, kas, lã redsams, weenigais eerosina Annas Kenin mahsłineezisko fantasiju, te eeweidots s̄weschados, predestineti tragiskos zilwekos, izzeltš simboliskà wirseena parastajeem pahrspligteem idejiskeem un p̄sihologiskeem kontrasteem, aš kureem drama isnahkuse smaga un nepahrleezinoscha. Weenigais ihstais zilweks s̄hajà dramà ir nelaimigà zeeteja mahte ar sawu flimo behrnu. Turpreti tee, kas winai apfahrt, nepahrprotami literariskàs romantikas darinajumi. Tahda ir aklà resonetaja mahsa, kuras usdewums peeschkirt tehlojumam d̄ruhmi mistisku, tumšchi noslehpumainu nokrahsu pehz slaweneem paraugeem. Tahda ir p̄sihiski flimà demoniskà seeweete ar sawàm salganajam azim P̄schibis̄chewsta gaumè, kurai jahda meerigai gimenes laimei postigas kaisles un neapmeerinama alkuma s̄pehku. Pawisàm nezeeschama, taišiti-simbolistikta persona no Ibsena krahjumeem ir tas isbahstais, auklinà palahrtais melna is ehrglis, kuru rakstneeze domajas nostahdijuse dramas zentrà, bet kuram, kà jau nedsihwai buhtnei, s̄che naw itin nekahdas lomas, un wišš, kas par winu teek runats, leelàs ar waru peepihtš un newajadsigs. Kaut zik intereset Annas Kenin dramà war weenigi tipiski seeweetiskais eestats par to, ka wihreetis, ari wihrs, sawà d̄silakajà buhtibà ir glehws radijums; wišsch newar atturetes kahrđinoschai, spilgtai un spehzigai seeweetei, atjehdsas tikai pee sawas klusàs laimes drupàm un satreektš s̄lihgt beszeribas ismishumà.

Par mahtes laimi daudš runà **Angelika Gailit** sawàs „studijas un tehlojumos“: „Ilgas un maldi“. Tatschu winas studijas naw til d̄silas un winas tehlojumi til skaidri, lai ari wihreetis no teem waretu isprast seeweetes ilgu un maldu ihsto s̄aturu. „Es esmu mahte!“ paschapsinigi issauzas kahda seeweete Angelikas Gailit tehlojumà. Un tahlat wina s̄ihnigi prahto: „Mahte naw mahitte.“ Bet ari s̄chi dilema naw lihds galam isdomata un atrisinata. Kahda starpiba ihsti starp mahti un mahtiti, to rakstneeze nerahda. Zita tehlojumà zita seeweete apgalwo: „Manš galwenais eeguwwums ir mani behrni. Es toš mihlu wairat par wifu.“ Somehr tahdas paschapleezibas Angelikas Gailit tehlojumos naw pahrleezinoschas. Tee ir tikai atsewischi patetiski issauzeeni; rakstneeze nekur naw rahdijuse, warbuht, naw spehjuse rahdit toš realp̄sihiskos eemesslūs, aš kureem jatiz s̄chai azumirka retorikai. Turpreti wifa grahmata nepahrprotami leezina, ka ar leelàm s̄chaubàm usnemamas s̄chis mahtes-mihlestibas deklamazijas. Ja behrns seeweetei ir tas

galwenais, ja tadehl „muhsu apnemšchandš wisu muhschu saglabat jaunawi-
 bas neaifstartibu ir preteja zilweka dabai un wisai dšihwei“, tad wina sawam
 behnam nodotos tā, ka pate, wihreetis un wisš zits paliktu šahnis, tad
 behrns buhtu ari seeweeschu beletristisko tehlojumu zentrā. Bet Angelikas
 Gailit tehlojumos behrns teel peeminešs tikai garāmejot. Wisas winas stu-
 dijas nowehrschas pašchas seeweetes seksualajā fisiologijā, pa dalai ari seksua-
 lajā psihologijā. Ja tehlojumu warones skumst par to, ka par mas wehl
 seeweeschu, „kuras lepnas us sawu nahkoscho behrnu bes tehwa“, „kuras
 brihwprahrtigi war scho tehwu pašchas atstaht, ja tas israhdas wina mihlesti-
 bas nezeenigš“, tad tas wehl war sismetees tiklab us seeweeti pašchu, kā
 winas behrnu. Bet ja wina daschadās wariacijās usswer dšimuma teefsmes
 atmošchanos un rošibu, ja wina tik labprahrt runā par seeweeti, kas „wehl
 weenmehrt juta sawu dšimuma waru un lahwa tai trakot sawās fantasijās“,
 ja wina tik labprahrt un sikti tehlo šchahdas perwersas fantasijas trakotšchanu,
 tad tas wairs nestahw nekahdā šakarā ar normalas seeweetes mahtes teefsmem
 un pašchaisleedšigu atdošchanos behnam. Ta ir wisai apšchaubama seewe-
 tes psihologija, kuru demonstrē kahda „Gewa“ Angelikas Gailit studijās. Ta
 newar apmeerinātees weenigi ar sawu „Adamu“, bet prahto par „atpestišchanu
 no sawas leelās kaislibas, mihlestibas pret weenu“, bet wehlās „dalitees kā
 zitas“, kā Ninona de Lanflo „apreibinatees no dauds un daschadu seedu
 šmaršchas“. Bes šchaubām, ari tahdi tipi fastopjami seeweeschu pašaulē. Bet
 tee ir degenerantu kulturās tipi, kas nostahdami taisni pretmetā meefigi un
 psihiski wešelam seeweetes-mahtes tipam. Deefzit problematiks neleekas ari
 tas radijums, par kuru Angelika Gailit nesin šazit, „Wenus waj Elisabete“,
 kursch war buht nezilwezigi kaisligš, un atkal neisprotami wehšš un škarbš,
 kursch nobehg no zilwekeem kaut kur kalnājā, gehrbjas drihs salā, drihs baltā,
 drihs šarkanā, gulstas kā iščuhkta sahlē un tamlihdšigi ehromojas. Tee ir
 nenormali, psihiski šlimi zilweki, kuru tehlojumi šche par sewi mahkslineeziski
 attaisnojami, brihscham pat peewilzigi. Tikai welts mehginajums apgalwot,
 ka wisš tas kalpo tam pašcham, šwinigi proklametam augstakajam seeweetes-
 mahtes usdewumam, waj ka tās ir kaut kahdas jaunās, „brihwās“ un „lep-
 nas“, seeweetes pašihmes. Angelika Gailit kā rakstneezze pate wehl pawisām
 nebrihwa, wehl pilnigi wezos walgoš. Winas fantasijas par augstaka tipa
 seeweeti nekur nepazelas pahri tam pašcham šen pašihstamajam realās dših-
 wes nowehrojumu laukam, kur kapitalistiskā kultura kroplo seeweeti, nowehrsch
 wina augstajam mahtes usdewumam un nospeesch wina heteras un prostitu-
 etes nezeenigā juhgā.

No ziteem Angelikas Gailit šazerejumeem war minet winas „Italijas
 zelojuma peesihmes“: „Wehrojumi un šapnojumti“. Uri šchis pee-
 sihmes ir raksturigs seeweetes darbs. Glesnaini, dšejiski un šilti wina apraksta
 Italijas dabu, pilšehtas, mahkslas peemineklus, sawus nowehrojumus un
 pahrdšihwojumus. Par wisu wina prot stahstīt interesanti un šaistoschi, tā
 kā šchajā šinā winas zelojuma apraksts blakus Eldgasta „Pa okeanu“, škai-
 tamš pee labakajeem latweeschu rakstneezibā. Peewilzigu sikhumu, trahšainu
 miniaturu pilna ir šchi grahmata. Bet winai naw ne zentra, ne wadoscha
 un weenojoscha pawedeena. Nemanam te šopojoschas nokrahšas no tehlotaja
 ihpatnejās indiwidualo isjuhtu prišmas, ne apgaismojoscha šakara no wehro-
 taja patstahwigās domas. Redšam tikai ispreezā un atpuhtā zelojoschu
 seeweeti, kura ar modru šinkahri apluhko itin wisu, kas gadas zelā, šajuh-
 fminas par wisu un par wisu raksta weegli iščalojoschi, dšejiska šeletona gaumē.

Lihzifchu Paula farakstijufe tikai weenu grahamtu — „Rahda zilwefa deenas grahamata: „Lida Grik“, tomehr ta raksturiga deesgan, lai ari wina minetum storp latweefchu seeweefchu-rakstneefchu darbeem. No pirmās lappuses nepahrprotami redsams, ta Lihzifchu Paula ir eefahzeja un literariska romantike. Wina raksta par badu un mihlestibu, ta jau pirms winaf nekaitami modernisma rakstneeki. Pshibifchewfka-Hamsuna motiwi ir fchi stahsta galwenà fkana. Tomehr „Rahda zilwefa deenas grahamata“, naw ne plagiats, ne ari apfinigs palaldarinajums; Lihzifchu Paulai bijis peeteekofchi patstahwigas rakstneezes fpehju, neapfinigi aifguhtai weelai peefchirt sawu ihpatnejo weidojumu. Lihzifchu Paula netaisa nekahdas demonifkas grimafas un fchafminofchus stahstus, bet raksta weenteesigi un walfirdigi. Interesantafis tas, ta wina, seeweete, mehgina attehlot wihreeti un wina pshichi. Schis dihwainais sawadneeks isnahzis wairaf pehz seeweetes, nekà pehz wihreescha. Tipiski seweetifka wifa ta fajuhsma par faneka kuhfu, nemitiga faldumu graufhana, pukes, fudraba deedfina, seemfwehtku dahwanas, dasch-daschadi uswalki un audumi un fimts tamlihdfigu fihku leetinu, kuras te weenmehrf teef krawatas. Seweetifka ari wifa pafekla fraseologija, ar fo winsch domajas iffkaidrojam sawas mihlestibas untumus un fcheetami tragifko eefchejo konfliktu. Tapat wifs tas weids, kahda te teef nowehrteta un atrifinata zilwefa listena drama: nekur tuhstoschi un flawa ta nebirft, ta seeweefchu un romantiku eedomas. „Tagad tehja padferta, un nu graufchu faldumus un rakstu jau labu laifu par fchi wakara peedfihwojumeem.“ Schis teizeens fihmigi raksturo pahrrunajamo darbu un wina daritaju. Siltas istabas ehrtiba un omuliba un faldenuma garfcha manama wifa fazerejumà. Pifkonifkas seeweetes rakstura un pshichologija tas eederas; wihreescha raksturojumof ar wifu wina dsejifko nofstanofjumu un zitam labam ihpafchibam, tas negriboti rada weeglu komisma eefpaidu.

Ari **Antija** lihds fchim farakstijufe tikai weenu paprahwu stahstu: „Uina Uhre“. Tomehr rakstneezibas wehsture tam katrà finà eerahdama weeta. Antija nefalihdsinami labaf ta zitas rakstneezes prot mahfkslineezifka isdoma seeweetes dfinuma dsinas kombinat ar pafchusturas un pafchattihstibas wajadfibu. Problems gan paleef ufnefts, bet neatrifinatf; tomehr weegli un weikli lafams nopeetni rakstiftais, weetumis ihsti dramatifki un faifstoschi fareschgitais stahfts. Antijas tehlotais seeweetes tips famehra wistuwaku wihreescha eedomatai un tehlotai seeweetei. Gan tas ir zaur un zauri pilfonifkas seeweetes tips — mafgruntneeka meita, no mafam deenam pa flolam ween dsihwojufe, wezaku apkopta un apgahdata, dsihwes smago darbu neeepafinufe. Bet „fapnis par gaischu, pilnu dsihwi, stipreem zilweeem un leelu derigu darbu“ wina isdsen no flufas tehwa mahjas. Wina aifeet no dsintenes, padfihitam mihlotam zilwekam lihdsi un lihds ar to zihnas gruhto dsihwes zihnu. Un lai gan naw redsams, ta winus abus faifsta kahda kopiga fabeedrifka darba usdewums un fajuhsma, tad tomehr newar ari fazit, ta eedfimtais dfinuma instinfks Uinai Uhrei fihfka flinkumà un garlaiziba isperinajees par seeweefchu literatura tif pahraf beeschi tehlotu newaldamo wihreescha fahri. Winai jastrahda ustura dehl, tapehz winai naw tikdauds walas palantees jefkualo juhtu pluhdeem un lidot erotifkas fantafijas. Wina ir tahda fewismekletaja, kurai wifs japahrdfihwo un jaifbauda, lai ispafihu sawu dabu un atrafiu dsihwe sawu weetu. Mahtes usdewums winai leekas tas augstafais. Jau ta meitene wina reis fajutufe, ta „dot dsihwibu behrnam, tas ir wifs, ta leelaks pehz tam newar nahft“.

Bet tikai pehz tam wina reds, ka wihreetis, ar kuru wina dsihwojuse brihwā laulibā, sahāt atfalt, ka to welt prom pee zitas, jaunakās. Tad isbeidsas ari Uinas Ahres mihlestiba pret sawu tagadejo dšimuma kungu, wina atstahj behrnu tehwa apgahdibā un ees pate wehl dsihwot sawu muhschu, wehl mellet un mihlet zitu.

Rā jau aifrahdits, brihwas laulibas waj brihwas mihlestibas problems Antijas stahstā naw atrifinats, naw ari kaut pufē aifrifinats. Ra behrns ween newar buht seeweetes gala mehrkis, ka mahtes peenahkumi ween newar aispildit wisu seeweetes dsihwi, tas Antijas stahstā garamejot aifrahdits. Bet kadehl seeweetei tahda mahtes teeksme, par to rakstneezje nefa pahrleezinofcha nesin fazit. Tapat wina neifschkir dilemu, no ka seeweetei galu galā atfazitees: no sewis un sawa neifdšiwota muhscha, waj no behrna topfchanas un audsinafchanas, waj ari schajā sinā flehgt islihdsinofchu kompromisu. Ra Uina behrnu pagaidām pamet wezai jumprawai un usdod wihram to apgahdat, tas tatschu naw nekahds atrifinajums. Ifkatram redsam, ka tur tikai wehl sahlas ihstais sabedrifstais un moralifstais fareschgijums starp zitai seeweetei peegreesufchos tehwu, zitu wihreeti mellejofcho mahti un wezas jumprawas sinā pamesto behrnu.

Iwande Raija wisā latweeschu seeweeschu literaturā izjelas ar sawu imposanti plascho epifko talantu. Sa ir reta parahdiba seeweeschu rakstneetschu starpā, tapehz ween jau pee winas darbeem japakawejas ilgaki. Bet ari tapehz, ka wina parastos seeweeschu literaturas tematus aptwer plaschaki, daschā sinā ari dšilaki, un apsirahdā wispusigaki un atlahtaki, lai ari, kā redsesim, bes noteiktibas un ismelofchas skaidribas.

Zilopifskajā romanā: „Eedšimtais grehks“, jau skolas skutes dihwainā, mas tizamā kahrtā juhsmo par mahtes laimi. Un apprezetas seeweetes atsihtas: „Tagad es redsu, ka seeweetes galwenā laime ir behrnā.“ Lihdšigā kahrtā tur pehz mahtes stahwofka ilgojas wis, tikko pahrstatamais seeweeschu pulks. Skumst un nihst, ja neifdodas safneegt kahroto idealu, ja isdodas, tad ahrfahrtigi mihle un zeesch. Weetumis gan rakstneezje waj nu pate, waj zaur kahdas warones muti mehgina itkā eerobeschot scho seeweetes wisuwaldoscho un wadoscho gribu, itkā melle kompromisu starp fugas turpinafchanas un ziteem dsihwibas instinkteem, prahto par daschadeem „augstakeem“ usdewumeem. Bet wis schis pahrejais paleef puszelā, nefamellets, neifsprahtotis un nenofskaidrots. Weenigais, ko skaidri un pahrleezinofchi tehlotu redsam wisās Iwandes Raijas seeweetes, ir „Eedšimtais grehks“, dšimuma teeksme. To rakstneezje rahda tik daschados tipos, tik daschadigi warijetu un kombinetu, kā tas, laikām gan, tikai seeweetei eespehjams. Iwandes Raijas milsu romanu trijās dalās waretu saukt par pilsonifskās seeweetes sekwualdsihwes enziflopediju.

Romana zentralā figura, „eedšimtā grehta“ galwenā representante, ir luteranu mahzitaja meita Gaida Goba. Romana pirmās dalās faturu jau apsihmē winas wirsrafks: „Gaidas pirmā mihlestiba“. Otrā dalā: „Atsihfchanas ahbolā“, attehloti winas pirmee fatari ar weenu wihreeti un apprezefchanas ar otru. Treschajā: „Jannu atsinu mellefchana“, redsam Gaidu nelaimigā laulibā pee nemihlama wihra sahneem un zitu spehzigaku, peewilzigaku mellejam un neatrodām. Newar lahgā saprast, kadehl rakstneezje sawai waronei israudsihufēs taisni mahzitaju dšimtu un aprindas. Newis tapehz, ka tajās aprindās nebuhtu ari tahdu tikumifski iswirtufchu zilweku, kā tas Iwandes Raijas romanā naturalistifki faili un reali nefaudsifi notehlots.

Bet tapeh3, fa tahdàm Gaidàm, tà Jwandes Kaijas tehlotà, naw eefpeh-jam3 ifraſtees mahzitaja dſimtà. See, fa3 prot weſelu draudſi walđit un wadit, ſinàs ari ſawu paſchu meitas noturet ſtingrà ahrejà un eefſchejà paflauſibà, garigà bijibà un kalpibà. Grehtu ſchauſmàm un ſodeem beedetai, tahđai Gaidai jaiſaug wahrgai, bailigai un newainigai ſchi wahrda konwen-zionalà noſihmè. Protam3, eedomajam3 ari gadijum3, tad ſtukei taifni fontraſtà ar apfahrtnes leekuligo ſwehtulibu un mahſfloto tiſlibu pahragri pamoſta3 brihwa3 iſdſihwe3 teekme3. Bet ta3 drihſak buh3 iſnehmuma gadijum3, ſawà ſinà anormala parahdiba, un tahda neder apweenojoſcham tipiffkam rakſturojumam. Gaidai, tà wiſpahrejà ſeeweetiſtà „eedſimtà grehta“ repreſentantei truhſti peeteekoſcha3 reali-psiĥologiffka3 ſanfzija3.

Wiſu romana pirmo daſu Jwande Kaija ſeedo paſihſtamajam un apra-ſtam „pawafara atmoda3“ tehlojumam. Pahraſ triwiali, waretu pat ſazit, peedauſigi rahđit3, ar ſahdeem kuſtonu un zilweku dſihwe3 nowehrojumeem Gaida teek eefwaidita dſimumu kopdſihwe3 „miſteri3a3“. Sapat ta3 tahla-ſai3, kur redſam Gaidu pirmaja3 ſlirta un mihleſtibaa gaitaa. Bet tur, kur tehlotà Gaidaa nedabiſtà peekersĥanaa3 netiſſim ſtudentam, redſama jau nepah3protama psiĥopate, fa3 war intereſet titai ahrſtu3 un ſoziologu3. Taſchu rakſneeeze ari tur un tahlaſ winu mehgina noſtahđit par jauna3, meklejoſcha3 ſeeweetes paraugu. Ur Gaidaa laulibam romanà ſahſaa3 tah-đaa3 leeta3 un ſtati, par ſahđam latweefchu romanisti-wihreeſchi wehl nefad naw rakſtijufchi, waj nu ai3 maſduhſĥiba3, waj nowehrojumu truhfuma. Gaida nopratina ſawu lihgawaini par tam wiſintimafajam leetam — un newar ſazit, fa winai uſ to nebuhtu teefiba3, waj fa rakſneeezei truh3i3 drofme3 atlahti un mahſſlineezifftà weidà, lai ari krafa naturaliffma garà, peekarte3 wahrigeem ſabeedriffka3 morale3 un lauliba3 etifa3 jautajumeem. Tahđà paſĥà garà tehlotà wiſa nejeħđſigà lauliba3 kopdſihwe. Zitu peh3 zita3 rakſneeeze uſriſina ta3 brutalakaa3 un atbaidigakaa3 ſjena3. Tam pee-weenoja3 wehl daſĥadi famoſi projekti, tà ſeewai atraſti kompenſaziju inwa-ſida wihra weeta, un pawifa3 banali ſĥo projektu atrifinajumi dſihwè.

Romanà wehl ir miſſum3 blatu3 perſonu, it ſewiſĥi ſeeweefchu, kuram no daſĥadàm puſem un daſĥado3 apſtaħklo3 rahđit tagadeja3 piſſoniſta3 lauliba3 nejeħđſibu un brihwa3 mihleſtibaa3, brihwa3 iſwehles un brihwa3 ſaweenofĥanaa3 nepeezeefĥamibu. Tur eepaſiſtam mahzitaju, adwofatu, ahrſtu, leekruh3neeku un zita3 dſimta3 winu intimafaja, noſleħptakaja3 kop-dſihwè. Ne iſtaħlèm un zaur ſahdeem dſejiffkeem plihwureem redſam miſſigo iſwirtiba3 ainu, bet naturaliffiſti-tailu ar reebigi-atbaidigeem ſiħkumeem wiſà winu netihribà un ziniſmà. Ja atminamee3, tà daſĥu3 gadu3 atpakal tikumiba3 filiftri uſtrauzaa3 par Sudermana „Godu“ un Seltmata „Wijolitèm“, tad jabrihna3 par to omulibu, ar ſahdu tika laſit3 Jwandes Kaija3 neſa-ſihđſinami aiſſkarofĥaa3 un noſodoſĥaa3 romana3. Protam3, romana ſaturà paſĥà naw neka aiſſkarofĥa, ne peedauſiga. Weetumia3 winſĥ leekaa3 tahđ3 ai3 nepeteekoſchi pahrdomata, iſjuſta un noſtanota eſtetiſka tehlojuma truh-fumeem. Rà iſwirtuſĥaa3 burſĥuaſija3 kulturaa3 dokument3 winſĥ ſtipri pee-wilziga3 un wehrtiga3. Bet jaſĥaubaa3 gan, waj tahda ſazerejuma pirmaja3 lappuſe rakſneeezei dereja rakſtit: „weltit3 manai meitai winaa3 ſeſĥpadſmità gadà“. Preekſĥ tahda wezuma laſitajeem winà pahraſ daud3 neſkaidriba3 idejā un diletantiſma weidojumā.

Jwandes Kaija3 pirmaia3 romana3 palizis ari winaa3 labakai3. Ta3 ir primaa3 wiſeem winaa3 wehlaſajeem darbeem. Ta3 pat3 „eedſimtaia3

grehks" ir wifu winu saturs. See naw patstahwigi fazerejumi, bet pirmā temata warijazias, lai ari masleet zitadā noflanā. Sawā otrajā, gandrih tikpat garajā romanā: „Juhgā“, Jwande Raija tā tā nowehrschas no perwersām pusaugu skufēm un galwenā kahrtā mehgina winas rahdit wehlatā gaitā, pilsoniskas laulibas daschados etapos, nebeidjamā „juhgā“. Schis romans ir nefalihdsinami wahjaks par pirmo. Wijs pirmatnejais, fwaigais saturs sche neschehligi istaipits, isklaidets, atschkaidits un fashkidrinats. Spilgti naturalistisku glesnu un seksualās filosofijas weatā pelekas kopijas un weegli pilsoniska kasejas galda patshalojumi. Problematisku tipu un kluhmainu mihlestibas dehku weatā iddeenischki pilsehtneeku zilweki un ustizigu un neustizigu laulibu apraksti. Schi romana waroni Jwande Raija wadā pa wifadeem sekli-raibeem peedsihwojumeem, tā tā fischeta sinā winas darbs atgahdina kaut kahdu, lihds milsu apmehreem paplaschinatu renesanfes noweli. Bet apstrahdajums tik pawirschs un mahksloti sawahrstits, salonu tragikas un zukurotas sentimentalitates zaurasts, ka newilus prahtā nahf tante Heimburga ar winas „firschu pahrbaudijumeem“.

Treschais romans: „Sfinksa“, jau wairat peeslejas „Eedsintam grehtam“. Atkal rakstneezē sawu weenigo motiwu eeweherpj tahdā apkahrtne un tipos, kurus winas fantasija wislabaf spehj aptwert. Tās ir puspilsehtneezisku puslauzineezisku labako familiju pusaugu meitas, kurām naw zita darba, tā staigat pa wifadām weesibām un ballēm, braukt us laukeem un juhrmalu, slirtet un wispahri nodotees eedsimtā grehta warai. Wifa schi slinkuma un garlaizibas samaitato seeweeschu nodarbiba ir tik pahraf pasihstama un weenfahrscha, ka gruhti nahzees Jwande Raijai peedsejot kahdai sawai waronei „sfinksas“ problematiskumu un noslehpumainibu. Ta ir seeweete, kura war mihlet reisē ischetrus wihreeschus, ischetru daschadu wihreetisku ihpashibu representantus. Us wifām ischetram debefs pufēm te trauzas eedsimtais grehks, nesinadams zela un neapjaušdams mehrka. Ta, bes schaubām, ir seksuala neirastenija, kurai par upuri kriht juhteliga, labi apghadata seeweete bes jebkahda dshiwes usdewuma un lihds ar to bes rakstura un gribas. Se buhtu pateiziga weela sabeedriski-idejiskam mahkslas tehlojumam, kas atwehrtu plaschas isredsēs tajā sozialajā apkahrtne, kurā dshiwō Jwande Raija un winas romanu warones. Bet Jwande Raijai nepawisām naw kritiskas wehrotajas un wehrtetajas spehju. Wina nepahrreds sawu schkiru ar winas weidotajeem un wirsitajeem spehkeem. Pahri galwai wina pate nogrimuse meetpilsonibas fasmakuschā, erotikas peetwihkuschā atmosferā, idealistiskā eejuhsmā wina gribetu tikai kaut kahdi atbrihwot seeweeti no eedsimtā grehta juhga un meliorazijas zelā uslabot gruhstoscho pilsoniskās laulibas institutu. Schi teekme winu beeschi nowada pee melodramatiskeem panehmeeneem; wehl beeschaki wina nododas sabeedriski-idealistikam simplizismam un naiwas sozialas morales spredikoschanai. Tā stary zitu wina usilda no jauna sawas paschas un wezā naturalistikā wirseena prasijumu, ka wihreescha un seeweetes tiklibai jabuht weenadai. Neeedomajami weenteefigi un ar pahrafu juhsmibu wina tehlo, kā lihgawaini wihlusēs jaunkundse schaufmigā ismifumā brauz juhrā un slihzinas nost, un tā wainigais pehz tam zeesch firdsapsinas pahrmetumu molās. Un zītā weatā wina atkal gribetu wifām schim „sfinksam“ rahdit isegu no eedsimtā grehla juhga — lauku dshiwes un darba sportā tehwa muishā. „Al, kas ta par dshiwī gan us laukeem! isstrahdajees laukā, tad upē nomasgajees un nu elpo seedu smarshu zil patihf, klausees lakstigalās...“ Newar fazit, ka Jwandes Raijas romans fastahwetu weenigi no schimlihdsi-

geem naiwas fantafijas fawahrstijumeem; ir winā ari pa nopeetnai domai un pa fpodrafam tehlojumam. Bet ja wina ar forfetu firfnibu un fozialrefor-
matorifkas agitatoreš patofu fahf mums aprakftit muifchas falumneeku darba
gaitas, tad fuhd katra patifa mellet fhajā falkanajā romantikā wehl kaut
lahdas nopeetni lafamas weetas. Wiſi ſhee ſeena krahweji-advokati un
fhis ſeena grahbejas erotifkās jaunfundsēs, kas iſeet plawā paneekotees un
ehſi“ ſeenā zepu filki ar pelnoš zepteem tupeneem un aukftu fhahbputru“, ir
tatſchu wehl komifkatas parahdibas, tā „Annas Kareninas“ Lewini, kas
kreewu muifchneeziabas atjaunoſchanai eeteiza ſeena plauſchannu un mehflu
weſchannu.

Labafa par trijeem leelajeem romaneem ir Jwandes Raijas neleelā
nowele: „Gauflej fundſe“. Beſ romantifkās falkanibas un nemahfkli-
neezifkeem blakus noluhkeem tajā dſihwi un dſejiſti attehlotā uſ meſchfarga
mahju falumoš iſbraufuſchās dſihweš preezigas un iſdſihweš lahras jaunās
fundſēs iſpreeza. Weikli uſmeſtš ari konſliktš ſtarp mahteš un ſeeweeteš
teekſmēm, ſtarp ſeewas peenahfumeem un perſonigas iſdſihweš tihlām. Ultriſi-
najums buhtibā ſimpatifkš, bet iſwedumā nezeefchami banals. Dſihweš
preezigai un neapmeerinatai fundſei iſſchkiroſchā brihdi peeteek tikai maſdrufzin
pahrdomat, lai atgreestu muguru nahwigi eemihlejuſcham kawaleerim un
atgreeftoš pee wihra un behrneem. Tahdai problema iſſchkiroſchānai weeta
uſ kinematografa lentas, ne rakſtneeziabas darbā, kur dſili ſareſchgiteem
pſichologiſkeem konſlikteem nepezeefchams pahrleezinoſchi motiwetš atriſi-
najums.

Greetina leelās itin tā Jwandes Raijas atehna waj neiſdewuſeš
kopija, lai gan wina rakſtija jau pirms tās. Winas fiſcheti un ari tehlojumu
weids leelās itin tā norakſtiti no Jwandes Raijas romaneem. Uri Greetinu
interefe weenigi tikai „eedſimtais grehtš“ ar wiſām wina raibajām peedewām.
Bet kadeht wina par to rakſta, to, laiſām, wina pate ſin wiſmaſaf. Winas
ſtahtoš naw ne ſabeedriſku, ne mahfſlaš, ne kahdu zitu noluhku. Tapeh3
tur naw ari itekahdas ſiſtemas, wiſpahri nekahdas formas, tikai weenkahrſcha
ſeletoniſta plahpaſchana. Seeweefchu rokdarbi aiſ gara laika, tomehr rakſturigi
wiſai ſeeweefchu literaturai. Plahpat ari Greetina mihl par ſtipri pilantām
leetām. Stahtā: „Rirſchu ſeedi“, laukſkolas ſehnu un meiteau erotifku
auſchibu tehlojumeem pat maſleet ziniſma nohraſas. Kaut kahda realpſicho-
logijas pamata wiſeem ſcheem erotifkeem pahrfpihlejumeem newar ſaſtatit;
tee raduſcheeš weenigi literarifkas damas paſchas maſleet notlihduſchā
fantafijā. „Kahdas ikdeenifkās ſeeweeteš dſihweš gahjums“: „G a g t a
l a i m e“, ir „Eedſimtais grehtš“ miniaturā. Tās paſchas mahteš laimes
gribetajas un atkal negribetajas ſeeweeteš un winu tragedijas. Tee paſchi
ſalokſnejee un atkal wahrgee, ſlimibu ſakroptotee wihreeſchi. Tahdas paſchas
jaunibas mihleſchanas ar behdigām beigām un laulibas juhga dehlainas
awanturas ar preezigu ſahtumu. Prahtojuimi par wiſpahrejo ſekſualo etiku
un pa dalai par laulibas dſihweš ſozialo eekahrtojuumu. Bet wiſpahri
Greetinas raſchojums nebuht naw peelihdſinams Jwandes Raijas fiſiolo-
giſkai enziklopedijai. Greetina neprot atraft noteiktas krahfas ſabeedriſku
ſonu, tapeh3 winas tehli un tehlojuimi beſ ſalara klišti tā miglajā un logas
itā beſ mugurkaula. Winas problems lihds beidsamajam, pat lihds komifmam
weenkahrſchš. Wina nem un noſtahda weenotrai preti diwejadu tipu
ſeeweeteš. Weena — familijas dſihweš kahrotaja, kura tikai tihfo apprezetees,
lai tā un ar ko. Tās tizams un labi paſiſtams latwiſkš ſeeweeteš ekſemplars.

Otrās šweščadaks, wairat rakstneezes paščas kombinets. Tai „masi behrni reebjas tāpat tā frupji, wardes un fleekas“. Tas nu naw un newar buht normalas, nekolotas latweeschu šaimneekmeitas tips, pee ta atkal wainiga Greetinas literariski-pilsehtneezistā fantastija. Pagalām diletantisks winas problema atrisinajums. Kura behrnus grib un mihlē, tai dšihwē šwehtibas netruhst; bet kura nē, ta beidsas zectumā un zitadās leelās mozibās. Dšihwē ta leeta til weenfahrscha pawisām naw. Ne tikai no eedsimtām normalām un nenormalām teefsmēm, bet daudš wairat no farschgiteem šaimneeziskas un teefiskas eefahrtas apstahleem atkarajas prezetas seewas liktenis. Bahš un newarigs šcho apstahlu tehlojuma mehginajums Greetinas seeweschu reflekšijās un wehstulēs. Tāpat raksturu šimejumi un stahsta wispahrejā usbuhwe. Winas ikdeenischlās seeweetes stahsis ir stahsis par daudšām seewetēm, daudšem wihreescheem un tāpat par daudšām dšihwēm, kurām naw gandrihs nekahda fakara zitai ar zitu. Wisš jauzas un maifas topā un lasitajam naw eespehjamš orientetes šchajā juzekli.

Greetina ismehginajuse roku ari „kulturwehsturiskā tehlojumā“: „J o d u f a r f c h“, — leekās, weenigi tadeht, lai usskatami pahrlēezinatu, tā seeweschu literaturai peemehroti weenigi tikai seksualee, erotiskee un laulibas dšihwes temati. Tur naw nekahdas kulturās un nekahdas wehstures. Neredsam neweena zilweta, kuram buhtu apšhmetā kulturās laikmeta raksturīgā feja. Wisas pawahji tehlotās personas ir tipiski šcha laika, labat fakot, šcha laika literaturās zilweti, jo ihsta naw ta dšihwe, ko wini dšihwo, ne pahrlēezi- noschas tās zihnas, ko wini iszihna. Leelā dala no tām kulturās zihnām gan ari teef iskarota turpat aif jaunfundschu loga flapstoteles waj safa lapenē sehdot, kur „wehleschanās glihto meiteni apkampt kluwa jaunajam zilwekam til intensiwa“. Tehlotas tahdas leetas un notifumi ir ari agrafos laikos, bet tapehž ween naw eemesla tagadejo tehlojumu fautt par „kulturwehsturisku“.

Rlitija ar šawu dramatisko dseju: „Sulamite“ un pirmajeem liriskeem dsejoleem peeweenojas pahrejām latweeschu rakstneezēm. Šikai meetpilsoniskā šchauruma winas darbos naw; wina nenododas familijas dšihwes tehlojumeem un nelausa galwu par laulibas uslabošchanu. Mihlestiba ir winas dsejas kardinalais motiws. Mihlestiba tā zilweta fisisās un pšchiskās dabas apweenots spēhš, kas wisu buhtni ar strauju wilni nef zauri gawilēm un šahpēm neapredsamā plaschumā. So wislabat redsam „Sulamite“. Ta ir „augstās dseefmas“ interpretazija — tā dramatisks darbs wahji konstruets, bes dšihweem zilwekeem, ritoschas darbības un dšilata tragisma. Bet tā liriska dseja, šhmigi kombinētā bibeles un tuhstots un weenas natis notrahšā, ta daudšās weetas atstahj dšiku eespaidu. Rlitijas pirmee dsejoli wehl pilnigi Wpastijas warā. See gan naw atdarinajumi, bet ari ne patstahwigas, šawu ihpatnejibu apšinoschas dsejneezes darbi. Literariska romantika un paraugi ismanami wisgarām zauri eefahzejas paščas wirseenu un weidu mellešochām, strahwojochām mihlestibas juhsmām. Tās ispauschas wairat tikai impulsiwā walodā un massakarīgās glešnās, ne dšili pahrlēezinoschā waj eedwehšmejoschā dsejiskā tehlojumā.

Rlitijas pehdejā laika dseja jau leekās eewirsijufēs noteiktakā dšihwes ispratas, ideju trauksmes un pašchajaudas gultnē. Wislabat tas buhtu redsamš winas jaunatos dramatischajos darbos, kuri wehl naw parahdiju- schees klajā un par kureem tapehž šche newar plaschaki runat. Bet ari winas liriskee dsejoli manami atschiras no agrakajem. Strauji pluhstochais

seeweetiskàs mihlestibas faturò winos palizis tas pats, tapeh3 ka tajà isteizas dsejneezeò nemainamà daba. Tikai plaschaka tikufe wina pluhfme un dsilaks tomehr wina wilnojumò, tapeh3 ka paplaschinajeò dsejneezeò idejiskais apwahrfsnis un dsilakas palikuschas winas dsihwes isjuhtas. No „Sulamitè“ tehlotàs schauri egoistiskàs un tapeh3 weenmulàs mihlestibas roschu dahrseem, dsejneeze ir pawehrufès plaschà pafaulès klajumà. Winas wilnotà dwehsele mihlas rokàm teezas aptwert wifu to, kas apkahrt dsihwo, strahdà, zihnas un zeesh. Klitijas dseja teef faturà bagataka un idejà dsilaka, lai ari isteikfmei beeschi ween wehl truhfti nepeezeeschamà iswara, plastikas un noskanojuma, kapeh3 eespaids no winas isflaidigs un pahrejoschs.

Ja pametam ftatu atpafal pahr latweeschu seeweeschu literaturu, it fewischki pahr Antijas, Angelikas Gailit, Zwandès Kaijas un Greetinas darbeem, jo spilgtaki redsam to raksturigo starpibu starp scho un wihreeschu literaturu. Wihreeschi-rakstneeki wisnihlak raksta romanus un dsejo par seeweetèm; seeweetes-rakstneezeò interesè weenigi winu paschu dsimums. Wifs wairums wihreeschu istehlojas seeweeti par ideali augstu buhtni, kura winu wifadi garigi eedwehfmè un eerosfina; seeweetes apraksta seeweeti galwendà fahrtà tikai kà dsimuma radijumu un mahti. Wihreeschi isdomà wifadiò sabeedrifkus konfliktus un psichifkus fareschgijumus, wifadas idejiskas kombi-nazijas un pafaulès problemus, kuri atrifnami tikai kopà ar seeweeti un zaur seeweeti; seeweetes, Zwandès Kaijas wahrdeem runajot, apraksta seeweeti tikai kà „waislas mahtiti“ schauros familijas un laulibas dsihwes rahmjos. Wihreeschi sawà dsejà isturas pret seeweetèm samehrà kautrigi, ar brunneezigu zehlumu un atturibu nepeeskardamees tam intimafajam, par to runà tikai wispahrsinatiskà un speziali ahrstneeziškà literaturu; seeweetes tahdà atturibà reds leelulibu un paslehptu nekshtribu, ar pahrsteidsoschu atklatibu winas ftali runà par sawam fisiologiskàm buhschanàm, par kuràm wihreeschi sinaja tikai schlupstet. Seeweetes atraida to wihrafu, to wihreeschi ap winàm fwehpinajufchi, winas norauj masku wihreescheem un parahda winu ihstendàs sejas. Angelikas Gailit tehlojumos wihreetis ir „tigeris“, Zwandès Kaijas romanos „wills“. Winas isaizina scho plehsoni us zihnu par sawu patstahwibu un neatfaribu, par sawa dsimuma brhwes un paschnoteiskhanàs teefibàm. Tàs ir jaunas seeweeschu emanzipazijas amazones, kuru literariskajos darbos naw wairs itin nekahdas „tibras“ dsejas un estetikas, bet ftala, wifu pahrmahzofcha tendenze seeweeschu teefibu labà. Wifa lihdschinejos rakstneeziabas wirseenos redsetà romantika, mahftlineezifke formaò mel-lejumi un ziti tibras mahftlas peederumi seeweeschu literaturà gandrihs pawifàm naw faskatami. Seeweetes-rakstneezeò doma un fantasija rofas tikai seeweetes fisiologiskàs dsihwes fferàs, un beletristiskà forma bes eerunas un eerobeschojuma kalpo schis weenigàs ffinksas mihklas minejumam.

Waretu jautat, kapeh3 schi ftalà, utilitarà tendenze seeweeschu literaturà. Kapeh3 seeweetes-rakstneezeò interesè seeweete weenigi kà dsimuma radijums, kà fugas turpinataja, kà mahte. Sugas turpinaschana naw ween seeweetes, bet ari wihreescha dabiskais usdewums un augstakais zilwezifskais peenahfums. Behrna radifchanà, audsinaschana un ustureschana abi wini weenlihds nepeezeeschami. Ur pawirfcheem aifrahdijscheem us kaut kahdàm eedsimtàm preefschteefibàm te nefas naw isflaidrojams. Nedomasim te kaut kahdu neefofchu wispahreju seeweetes tipu, seeweeti kà abstraktu buhtni, bet seeweeti

kā sinamu šaimneeziski-sabeedrišku apstahktu ifraditu, noteiktās soziales apfahrtnes audsinatu konkrētu zilweku. Tad buhš šaprotamš, kapehž seeweetes=rakstneezes aptwer tikai seeweetes fiziologiskās dšihwes sferu, šaprotama winu erotiskā fantasija un šafantafetee seeweeschu raksturi. Šaprotamš winu naidš pret wihreescheem wišpahri un laulibu fewiškhi — šaprotama ari wišpahrejā emanzipazijas tendenze.

Bahrrunajamās seeweeschu literaturas galwenās rakstneezes nahš no pilsoniskajām aprindām, no pilsoniskās inteligenzes, un tehlo weenigi tikai pilsoniski-inteligento seeweeti. Jau tehlojumos pašchos redsejām, kā aug šchi labi apgahdatā seeweete. Wina eet skolā, pa druskai mahzas šinatnes, pa druskai eepašihstas ar mahktlu. Bet wišam tam naw nekahda reala noluhka. Šchai seeweetei naw jadomā par pašchusturas zihnu un maišes pelnišchanu. Winaš dšihwē naw mehrka tahlat par peršonigām eegribām un teeksmēm, tapehž wiša mahzišchanās ir tikai rotalošchanās, laika kaweschana. Winaš isglihtiba naw domata pošitiwam radošcham darbam, bet weenigi eekšhejai isdailošchanai un ahrejai špodrinašchanai. Weenigais realais noluhks šchahdai seeweetei ir apprezetees. Besdarba dšihwe, weegla pawedinošcha beletristika un apfahrtnes paraugi pahrmehrigi attihsta winaš erotisko fantasiju, kura lido nemitigās jušmās un sentimentalos šapnos. Šchahdas dšihwes un šapnu tehlojumi seeweeschu literaturā pateeschām psišhologiski pareisi un pahrleezinošchi. Bet mums jaaisstahw pilsoniskā jaunawa pret Angelikas Gailit un it fewiškhi Jwandes Raijas mehginajumeem peedsejot winai kaut kahdu dekadentisku erotisku neirasteniju un pat nedabisku seksualu kanibalismu. Ja ari winaš fantasija šamaitata, winai tomehr truhkt rakstura straujuma un drošmes šekot šawām teeksmēm. Šminta un apfahrtnes tradizionālā sabeedriškā morale winu notura kā štiprā walgā. Patštahwigi šazeltees, usstahtees un mekletees špehž tikai tas, kas no masatnes darbā radinajees un zihnā ruhdižees. Tehloto tipu seksualais heroisms ir tikai rakstneetschu pašču fantasijas isdomajums. Šchis seeweetes naw un newar buht nekahdas brihwas mihlestibas un šwabadas laulibas pioneeres, kaut kahdas augstakas dšihwes un jaunu atšinu mekletajas. Wišš, šo par to dširdam seeweeschu literaturas romanos un studijas, ir tikai nenosišmigas, wišpahri no romanisteem-wihreescheem noklausitas frašes, disputi un deklamazijas. Pahrleezinošchaki ir rakstneetschu šchhdseeni par to, ka newar buht kaut kahdas platoniskas, muhšchu paštahwošchas mihlestibas pret weenu zilweku. Ka mihlestiba galwenā kahrtā ir fiziologiskā teekšme, protamš, ar wišadām psišiskām un dšeiškām peekarām. Tomehr atkal atraidama ir šchi eeskata tahlatā konšekwenze, ka muhšlaidu normalai seeweetei ir eedšimuschas poliandriškas teekšmes, un ka tahdai wajadsetu buht tagadnes normalai dšimuma dšihwes eekahrtai, kā tas tehlots „Špinkšā“. Ša ir kapitulazija modernās islahwes šamaitato wihreeschu eeskata preeškā. Šai preti runā dabiskās islahwes prinzipš un sabeedriškās higienas neatraidamee prašjumi.

Šfila nefaškana, pat pretruna ir štarp seeweeschu literaturā tehloto perwerjo seeweeschu erotisko fantasiju un winu ilgām pehž behrna. Dabiskās ilgās pehž mahtes štahwokla peemiht tikai meešigi weselai un garigi nefašaitatai darba seeweetei. Šai naw laika lidotees nebeidsamās erotiskās fantasijas; mihlestiba winai ir tikai pilnigakā un štiprakā weenotas buhtnes trauksme, atbrihwotu špehktu špehjšch uspluhdums, tupli usplauzis seeds, kas newiht un nenobirst nelaiķā. Pat pawiršchš eeskats sabeedriško šchkturu dšihwē to nepahrprotami apleezina. Bet ašrahdižām jau, ka seeweeschu

literaturâ tehlotâs feeweetes daba rakstneefchu pafchu fantasijas pahrwehrsta un nepareifi weidota. Uri pilfoniskâ zaurmehra feeweete ilgojas pehz laulibaš ar weenu wihreeti un mahtes stahwofla, lai ari fchi laime tagadejâ eefahrtâ un fahelobitâs tikumibaš laikos daudsreis israhdas tikai par maldu uguni. Wiša fchi eefahrtâ dibinata uf egoistiska indiwidualisma un uf drufku paplafchinata, dšimtas egoisma pamateem. Neprezeta, darba neprateja un neradufe feeweete uf wezuma deenâm paleef weentula un pamesta, kamehr behrnu mahtem netruhfst ne fabeedrifka prestifcha, ne wišadas gahdibaš. Tapehz, wairaf kâ eedšimtâ dabifkâ teefme, sozjalâ eefahrtâ fpeefch feeweeti laulibâ un mahtes stahwofli. Rakstneezem ir taišniba, ka ari besbehrnu lauliba gruhti panefama. Bet te winâs atkal pawifâm islafsch no azim sozjalos faktoros, un weerigo isflaidrojumu mehgina atrast kaut kahdos eedšimtos instinktos un fisiologifkâ mistikâ. Râ wiši instinkti, ari fchis ir dabifki radees sem nenowehrfchama dšihwes apstahllu fpaida un kalpo feeweetes dšilakâm dšihwibas interesem. Laulibâ bes behrneem feewai naw ko darit: wihrs augu deenu ir weikalâ waj zitâ ufnehmumâ, wafarâ restoranâ waj zitadâ atpuhtâ — un winai aif garlaizibaš fantasija atkal dabifki fahf rofitees kâ winâs jaunâs deenâs. Bet wina laulibaš institutu zeena dauds wairaf kâ wihreetis, un dauds retaki un pehz dšilakeem pahrdšihwojumeem meklès isflaideschanos un ispreezu ahypus mahjas. Galwenais tas, ka ar behrneem feewa war wihru zeeschaf fahstit familijas faktinâ, kâ ar wišu zitu. Kapitaliſiſkajâ eefahrtâ wihram ir wajadsigs pehznahzejs, kas mantotu wina weikalu waj ihpafchumu, Needras wahideem runajot, tiftu augstaf, nekâ winfch tizis, un ar fchahdâm isredsêm kaut zil paplafchinatu to fchauru indiwidualas eemantoschanas fferu, kura noriſtnas wiša wina dšihwe un darbs. Tahdi ir tee dšili eedšimtee, waj nu apšinatee waj instinktiwi nojaustee praktiftee eemefli, aif kureem pilfoniskâ feeweete tâ ilgojas mahtes stahwofla. Schee pafchi zehloni ir ari tur, kur fšaidri redšams, ka behrns buhs par postu, un tomehr feeweete winu wehlâs. Instinkti reisem ir stiprati par prahtu un gribu. Seeweefchu literaturai pawifâm truhtst sozjali-psiſhologifkas ispratas un fabeedrifkâ weedofla, tapehz wina tik beeschi aifmaldas dullkainâ ſelſualu miſteriju miglâ. Sozjalajam weedoklim truhtstot, fewiſhki ſwandes Raijas leelajos romanos eeweefchas gari un pahraf naiwi filofofifki un fabeedrifki prahtojumi par wihreescha un feeweetes kopdšihwes reformefchanu, par tagadejâs laulibaš melioraziju, par pilfoniskâs feeweetes nodarbibu fiſifka darba ſportâ, mahfflâ, isglibtibâ, audſinafchanâ un filantropijâ. Wiſam tam naw nekahdas idejifkas ne praktifkas noſihmes. Wiſur dširdam tikai noflauſitus un atfahrtojamus ſpreedelejumus. Tagadejâ lauliba naw nekahds patſtahwigs instituts, kas uſlabojams ar labu gribu un tendenzioſem romaneem. Dšimumu atteezibaš naw pahrweidojamas ar feeweefchu emanzipazijas propagandu, ar naida ſludinafchanu pret nezeenigeem wihreescheem un beigâs ar peemehroschanos winu apſchaubamai dšimuma etikai. Wiſs feeweefchu-rakstneefchu apfarojamais tatſchu iſaudſis un zeeschi turas tagadejâ ſaimneezifki-fabeedrifkâs eefahrtas ſistemâ un mainifees tikai lihds ar pehdejo. Bet tas ir feeweefchu literaturai ſweſchš un nepeeejams laufš.

Wiſu laifu fchajâ nodalâ runajâm par feeweefchu literaturas tendenzi ar winâs fchauri uſmeſteem problemeem, bet gandrihs nemaſ neaiſtikâm mahfklinezifkâs formas puſi winâs romanos un ſtudijâs. Tas tapehz, ka idejifki-reformatorifkais ſaturš, lai ari wahji pamatots un maſ pahrleezinoſchš, tur tomehr galwenais. Seeweefchu literaturas dſejifkâ iſteifme neiſpatneja,

neisstrahdata un bahla. Wisi tehlojumi aplam steepti, fihki, weenmuligi un nogurdinoschi. Rakstneezes turas pee feeweeschu paraschas, wehrt walbsinu pee walbsina, feet deedsinu pee deedsina, strahdat pehz mustura, fur weens patš panehmeens atfahrtojas nestaitamas reises. Somehr ari ta wianu literatura atfihmejama ta jauns eerosinajums problemu nabagaja un fatura tuffchaja latweeschu rakstneezibas modernisma.

Sabeedriftee realisti

Sabeedriftoos realistus no realisteem bes s'chi apsihmejuma neschkir nekahda eewehrojama starpiba. Par sabeedrifto realismu sche fauffim realisma attihstibas pehdejo posmu, tapehz ka wini atschkiras weens no otra tit dauds, zit s'cha gada augums atschkiras no pehrnejã. Realisms ir tas weenigais rakstneezibas wirseens, kas allasch palizis organiska sakara ar tautas dsihwi un attihstijees winai lihdsi. Ullasch winsch smehlees no tas sabeedriflas schkiras spehta un ideju awoteem, kurai peekrituse tautas dsihwes rofinatajas un wirsitajas loma. Sahda fahrtã realisms, ari bes iswehrtas tendenzes, weenmehr ir progresiwa, positiwa, idejiska mahfla; salokneja fatura pilns idejiks wirseens, kuram pawisam neespehjami iswirst par schauru un seklu individualisma un tusschas formas kultiwetaju. Weeglat jau winam iswehrstees par faila fatura un sausas idejiskas tendenzes peekopeju, kas aismirst nepeezeschamo estetiska diwweenibas prinzipu. Realisms ir itweenas tautas mahflas galwenais wirseens un galu gala ari itweena wirseena neissihstoscha un neaprimstoscha apalschstrahwa. Realisms ir pahrdsihwojis wifus modes wirseenus, wifas eksperimentejoschas un tusschi ischalojoschas strahwas. Bee wina beigã atgreeschas wifl wehl dsihwibas spehjige, kad ismelti seklee individualisma awotini un apdsifuschas romantikas maldu uguntinas. Winsch patš newar ne apsilft, ne apstahtees, tapehz ka winsch smel no muhscham neaprimstoschas un muhscham jaunã dsihwes awoteem. Protams, winam pascham jaweidojas dsihwei lihdsi, jaug la fokam, kura saknes dsiki semẽ, bet galotnei naw nowilltas nekahdas robeschas. Latweeschu sabeedriflais realisms ar saweem eeprekschejeem posmeem mums ari wissfaidra rahda rakstneezibas wirseena organiska isaugshanas gaitu zeescha sakara ar dsihwes attihstibas gahjeenu.

Realistiska wirseena sahkmus redsejam masgruntneezibas un wispahri semneezibas pahrsware laikos, tapehz to laiku realismam sawas schkiras sozialais, idejiskais un psichiskais faturš. Toreis gruntneeziba bij sabeedrifki progresiwa schkira ar positiwã kulturã tendenzẽ, un realisms wareja „kal-pot“ winai, nenolegdams sawu eekschejo buhtibu un neatkahpdamees no saweem pamata prinzipeem. Tas bij gan pilnigi neapstinigs realisms, kursch neapjanda sawu leelo lomu schkiras zenteenos un dsihwes interesẽs. Uttehlotajs un notehlotajs realisms ar didaktisku nokrahsu sawa laika gara. Bet masgruntneezibas waldoscho stahwokli schschlobija ahtri isauguse kapitalistiska pilsehta ar sawu jauno schirgo burschuafsiu un it sewischki ar sawã nabadsigo lauschu masã. Pilsehtãš saimneezifki-sabeedriflas un tapat garigãš kulturãš positiwais un negatiwais eespaids palika arweenu samanamãš ari lauku

pafaulē, lihds famehr ta pamasām pafauđeja šawu dominejoscho lomu tautas fopdfihwē un dabiskās attihstibas speesta sahka peemehrotees kapitalistiskās fainneezibas prasijumeem. Scho pahrejas laikmetu realistiskajā rakstneezibā atfihmē nerwosa, šaruhgtinata, pesimistiga dsejneeku paaudse, kas no weenas pufes wehl naw atfwabinajufēs no gruntneezibas garigām faitēm un uf otru newar pilnigi peefleetees pilsehtas neorganifetai demokratijai bes stipra gariga un kulturela peewilzeja spehta. Schee dsejneeki tifi wehl nojanda jauno šabeedrifko spehtu un juhsmoja par to neskaidri statamās ainās; bet noteikti wini ufstahjās pret wezās pafaulēs soziales netaisnibu, winas šatru-nejufšām dogmām un tradizijām. Ur pilsehtas proletariata šķiras apšinas mošanos un pirmajeem organizazijas sahumeem radās ari pamats tā šauf- tam šabeedrifšajam realifmam. Nebuht newar šazit, ka wifš šabeedrifsee rea- listi idejiski peeflehhjās strahdneezibai un sozialisfmam. Wifš leelais wairums lihds pašam pehdejam laikam paleet tifi demokratiski rakstneeki šča wahrda plasšajā nofihmē. Bet wifa pateesā demokratiija weenmeh ir atradufēs sem idejistā proletariata eefpaida, un lihdsigā šahrta sem wina atrodas ari šabee- drifki realistiskais rakstneezibas wirseens. Šabeedrifkais realifms atšķiras no agrakā galwenā šahrta ar to, ka wifš naw wairs pašwš dšihwes weh- rotajš un notehlotajš, bet ari mehrtajš no soziales neweenlihdsibas wee- dokla. Winam rokās ir šabeedrifki-idejistā mehraulka, wifš apšinas par dšihwes lihdszihnitaju un lihdsweidotaju demokratifko prinzipu wahrdā. Schee prinzipi radikali pahrgrosa wina šaturu. Winu masal interese lihds šchim dšihwē un rakstneezibā dominejoschās šķiras un winu pafaulē. Masgrunt- neezibu un pilsonibu wifš tehlo wairaf tifi no negatiwās pufes, pretmetā laufu un pilsehtas strahdneezibai. Idilifku laufskatu weetā šneeds wairaf pilsehtas un winas dšihwes glesnas. Šabeedrifkais realifms neatfihst wairs par weenigo mahšlas tehlojuma zeenigo preekšmetu turigo besdarba un masdarba zilweku, šuram walas besgala mihlet un nodotees wifadām mih- lestibas dehtām ar winu preekeem un behdām. Dauds wairaf winu interese darba zilweks šawā gruhstajā pašchusturas un dšihwes zihnā. Wifš wehro toš kluhmaini šareschgitos dšihwes apstahklus un pretšehklus, ar kureem jazihnas strahdneeka zilwekam un wifai wina šķirai. Atšahrtis, ka tai pee- der nahkotne un ka ta šehj radit tās leelakās, dšihwibas šehjigās kultureas wehrtibas, šabeedrifkais realifms pats eet lihdsē zihnā par šchim wehrtibām. Reifēm winu tā aifrauj zihnas eekaisums apšahrtnes šabeedrifšajā plasšumā, ka wifš atmet šawus mahšlineezistos lihdsklus un šahf strahdat publizifsti- kas eerotscheem. Bet ja wifš apšinas šawu lomu un winas weetu, tad ifleetodamš mahšlas weidojumeem wifu formas darinataju wirseenu eegu- wumus, wifš ar šawu pahrbagato dšihwes un ideju šaturu teef par augstas estetifkas baudas šneedseju un lihds ar to ari par eewehrojamu dšihwes lihdszihnitaju un wirfijaju spehtu.

Šabeedrifki-realistiskā kritika

Laikām neweenā žitā latweeschu rakstneezibas wirseena kritikai naw bijufe tif teefša rofinatajas, wirfijatas un lihdsweidotajas loma, kā šabeedrifšajā realifmā. Pirmo realifma teoretiku (Šansona, Dermana) ideju mantineeze un turpinataja, wina zeefchaf tā šči wirseena beletrifika peeflehhjufēs strahd-

neeku schkirai, ta realisma un wispahri idejistās mahkšlas audsinatajai. Rā strahdneeku schkira šaimneeziskā un kulturaš dšihwē usstahjušēs par šawām teesibām pret burschuafiju, tā šabeedriske-realistiska kritika šchis schkirās mahkšlas šaprataš wahrda zihnijušēs pret reakzionarām tendenžem latweeschu rakstneezibā — pret defadenzi, pahrsphileto individualismu, šapnu romantiku un „klasizismu“, aistahwedama sozjala šaturu un šabeedriske ideju bagatu mahkšlu. Wispahrzilweeziskās, neatkarigas un tihras mahkšlas propagandai preti wina stahdijuse schkiru mahkšlas prinzipu, pate isstahwedama strahdneeku schkirās mahkšlu, tā ideju bagatako, psichiski šareschgitako un dšilako — wispahri tā mahkšlas attihstibas augstako pošmu. Rakstneezibas darbu isprata wina mehginajuse nostahtees uš noteikteem markšima pamateem un istiršajumos un wehrtejumos leetot dialektiska materialisma metodi. Sewischki leelu un eewehrojamu darbu šchi kritika newar usrahdit, tā to newar wispahreja latweeschu rakstneezibas kritika. Pa leelum leelakai dakai wina atšautušēs tikai uš atšewischkām parahdibām un darbeem, šneeguse ihšakas waj garataš rezensijas un atšautšmes. Wiša šawā rošigajā darbibas laikā wina tomehr naw aistneeguse prinzipialu štaldribu un tituse par mahkšlas kritiku wahrda teeschā nošhmē. Markšima weedokli wina beeschi ween šaprataše pahraf šchauri un dialektisko istiršajuma metodi leetojuse schabloniski. Tā wina lihds ar nesahlēm rakstneezibas druwa pa reisei šrawejuse ari kweeschus, pret šo šawā laikā jau Janšons aš usstahjees. Ja winai tomehr bijis leels ešpaids uš šabeedriske-realistiskaš beletristikaš attihstibu, tad galwenā šahrtā tapehž, ša winas ušwertu wispahrejo tendenzi atbalstijuščas wišas tautas demokratišas kulturaš un mahkšlas teekšmes. Ur wišu pahraf leelo štraujumu un neapdomigo nesaudsibu, wina tomehr pareiši šaprataše šabeedriskas, sozjalās mahkšlas ušdewumus un usstahwedama toš tumšchos reakzijas laikos, šad latweeschu rakstneeziba newarigi šlihgt idejistā oportuнизмā, weegli plahpajošchā romantismā un tuščas formaš kulta. Šche naw ešpehjamš šneegt šihku un pilnigu pahrskatu par šabeedristiskaš kritikaš darbibu. Minesim tikai toš jaunakos kritikus, šuri naw apluhkoti ešpreekšchējās nodalās, bet kureem nenoleedsamš ešpaids šabeedriskas beletristikaš attihstibā. Ja šafarā ar to deesgan beeschi nahkšees minet ari weenu waj otu no šchis grahmatas autora darbeem, tad tapehž, ša par teem šabeedriske kritiki šawā laikā rakstijušchi deesgan daudš prahwu apzerejumu.

R. Duzmanis dewinšimto gadu pirmajā dešmitā rakstijis wairakus plahchus apzerejumus par latweeschu rakstneezibas parahdibām. Winšch wairaf ir publizistis nešā mahkšlas kritikaš. Rakstneezibas darbu estetisko puši winšch waj nu pawišām neapluhko, waj aistkar tikai garamejot. Wini interese weenigi idejistais un šabeedristikais šaturš, tapehž winšch wisbeeschaf apstahjas pee beletristikaš darbeem, kuros usstahditi waj atrišinati daschadi sozjali problemi. Sawos publizistiskajos istiršajumos winšch noteikti nostahjas uš demokratišas weedokla, ismanams pat, ša wehšturiskais materialisms atstahjis šinamu ešpaidu ari uš wina mahkšlas atšinu. Reišem wini wairaf eeintereše apluhkojamā darbā aiskustinatee šabeedristikaš dšihwes un schkiru psichologijaš jautajumi, reišem attal etiskee. Tā prahwajā apzerejumā: „Garigais bankrots“, winšch šihki apluhko, tā Andrejš Upiškis šawā stahstā: „Pilšoni“, „šarihko isnihžinoschu garigu uhtrupu latweeschu pilšonibai“, nostahdidamš šchajā stahstā atrodamo pilšonibas kritiku pret aplahrtejās Krewijaš šadšihwes un apstahklu šonu. Stahsta mahkšlineeziskajam weido-

jumam un ta nepilnibām wīnšch peefstaraš tīkai garāmejot, un ari tad to peelihdīnadams tīkai radneezigeem freewu rakstneezibas darbeem. „Domās pee Andreja Upīšcha „Jaunajeem awsteem“: „Wezā un jaunā etīka un estetīka“, Duzmanīš usstatami parahda Robeschneefu wezās un jaunās paaudses etīkās pahrlēezibas pretīšchībās un wīnu zehlorus, plaschi ilustredams sawu raksturojumu ar lihdsigeem peemehreem no soziologijas un teefību wehstures. Pee tam wīnšch patš noteikti stahw jaunās paaudses un wīnās etīkās pušē un peerahda, ka tai tā jauneem afneem jasel uš wezajām drupām. Raksturīgi tas, ka ari romanā tehlotu paaudschu pretīšchās estetīkās atfīnās un teefsmes Duzmanīš atwasīna no wīnu šabeedriškās un etīkās pahrlēezibas, tā nonahdams tuwu tam wehrtejuma weedoklin, uš kura noteikti stahw wehlakā markfīstīškā un proletarīškā mahkšlas kriticā. Rakstā: „Rā Elsa kluwa tīk stipra?“ (Upīšcha romanā: „Seeweete“), wīnšch šoli pa šolim šeko romanā tehlotās šeeweetes dšīhweš gahjumam sinamu šabeedrišku apstahktu aptahrīnē un peerahda, ka rakstneeka šīhmetaiš raksturs pšīhologīski eespehjams un pareīšs. — Duzmana kriticā darbība ir fragmentarīška, aprauta un nenobeigta. Wīnšch drihs pamet to un aiseet zitos darba laukos.

Tāpat ari **P. Roberts**. Wīnšch ir jaunš, loti rašchīgš kriticīšs. Par katru špirgtaku parahdību latweeschu šabeedriškajā rakstneezībā wīnam tīk daudš šo teikt, šo šalihdīnat, wehrtet, īszelt un nosodit, ka wīna rakstī nemanot īšteepjas garumā, šahī nogurdinat ar nepamaniteem atfahrtojumēem un zītatū pahrbagatību. Markfīstīšs pehz sawās pahrlēezibas, wīnšch ar dedšību dodās mahkšlas pehtījums un analīšē un weenmehr patur rotās markfīstīškās kriticās mehraulku. Neatlaisdams, uš to ween luhōdamees, wīnšch reīšem nepahrškata apšpreeschamo darbu wīšā wīšumā, reīšem paleef weenpušīgš, reīšem netaišnš („Kurp trauz Aspāsijas warones“). Apzerejumā: „Antīnšch waj Spīhdola“, wīnšch atrod, ka Antīnšch ir naiws idealīstīškš īndīwīdualīstīšs, šās domā weens patš atpeštīt un aplaimot tautu, ka Antīnšch „līhds ar Zīglēri un daudseem idealīsteem atšīhst šen apgahsto nesīnatnīško waronu teoriju un waronu kultu wehsturē“. Ja ari kolektīwīstīškā Spīhdola markfīstīštam leekās špehzīgats, aktīwī eerošīnoschaks tehls nekā īndīwīdualīstīškais Antīnšch, tad tomehr tīk weenfahršchi naw šadalami dšejneeka weenotās īdejas dachadee nesejī. Ra tīk elementari kwalīsezejami naw dšejīstīš-simbolīškee tehli, to Robertam peerahda **U. Krauja** sawā pretrakstā („Uri Antīnšch“). No pahrejeem Roberta raksteem wehl war minet „peesīhmes par **U. Upīšcha** romanu: „Sīhda tīhklā“: „Negaiša dwefmā“. Tajās wīnšch atšīhmē markfīstīškās kriticās prasījums šabeedriškam rakstneekam: „Wīnam wajag šaprast un redset zauri dšīhweš mudschellim, prašt wīnu atschetīnat, šagraīst un no jauna šastahdit tā kīrurgam. Šabeedriškam rakstneekam nepeezeeschami waja-dšīga loti plascha un pamatīga īgllīhtība, wīnam wajaga pahrsīnat ari soziologiju un filosofiju. Bet proletarīškam rakstneekam jo pamatīgi wajaga sīnat ari sawu proletarīško filosofiju un praktīškos mehkrus, wajaga eeaudsīnat sawā meefā un dwehfelē, lai nemas zītadi newaretu just, domat, runat un rakstīt, tā tīkai proletarīski. Wahrdu šatot, tagadnes rakstneekam wajaga eespehjami sīnatnīštī nopamatota pasaules usškata, tīkai tad wīnšch špehs radīt wīseewehrojamako, wīšleelako, uš šo špehjīgš wīna talants.“ Rā redšams, Roberts aīsmīrst pašchu galweno — ka šabeedriškam rakstneekam nepeezeeschama šabeedriškī-mahkšlineezīška īntūizija, šās wīšu aptwer un škata dšīhwoš tehlos un aīnās, bes kurām wīša wīna sīnatnīškā īgllīhtība noderēs

weenigi tikai beletrisetas publizistikas raschoschanai. Pilnigi publizistiska ir ari Roberta pascha kritika. Apspreeschamà romana zilwekus wünsch wehrte gandrihs weenigi pehz ta, zit pareisus waj nepareisus eestatus wini issaka, nepeeteekofchi atsihmedams, waj wini tos issaka faskanà waj nesaskanà ar sawu psichifko buhtni, un tà scho pehdejo rakstneekam isdeweess notehlot. Rakstà: „Schkiru elementi mahflà“, Roberts mehginajis aprahdit proleta-riskàs mahflas prinzipus. Tajà wünsch operè wairak ar literaturwehsturiskeem dateem, nekà ar sabeedrisfi-psichologiskeem un sabeedrisfi-estetiskeem prinzi-pialeem flehdseeneem. Apzerejums usstatams drihsak tà eewada un sagata-wojuma nodala proletariskàs mahflas ispratà, nekà teoretisks noskaidrojums. Sapehz pawisàm nepahrleezinoscha ir Roberta „isnihzinoschà“, jau paschà buhtibà aplamà kritika par pagahnes rakstneezibas leelajeem darbeem, turu wehrtiba nesuhd, lai no kahdeem weedolleem us to luhkojamees.

Robertam turu radneezigs kritikis-publizists ir **R. Grafis**. Tikai wünsch ir wehl bargaks un nesaudsigats pret wisu to, ko apsihmè ar wahrdu: burschuasifkà mahfla. Utbalstidamees us neskaitameem zitateem is mark-sifma dibinataju un labako popularisetaju raksteem, wünsch apzerejumà: „Proletariats un mahfla“, nahl pee schahda flehdseena: „Apspeestàs schkiras, kaphdamas us augschu un sprausdamas sawai zihnai sinamus mehrkus, neatrod nefa laba pee pastahwoschà, kamehr naw faneeguschas sawus mehrkus. Zihnitajs neapbrihno zihnas laufa deforazijas, neapstahjas pee tam un nemetas zelos wini preefschà. Utfinis, tà pastahwoschais naw derigs, wünsch to atmet, kantschu weetà leelamo tikai nenoteikti nojausch. Naw tahdas wehstures, kas rahditu, tà jaunàs schkiras sawu mahflu un kulturu ir darinajuschas pehz paraugeem.“ Sapehz wünsch polemise ar Jan-sonu un ziteem marksitistika jeem kritikeem, turi domà, tà jaunà strahdneezibas mahfla isleetos wisu to wehrtigo, kas atrodams wezajà, tà wina buhs tikai tahlakais un augstakais posms nepahrtrauktà mahflas attihstibas gaità — tà jaunee sabeedrissee un proletariskee rakstneeki weenmehr warès dauds mahzitees no wezajeem meistareem. Behz Grafcha domàm wifs pagahnes mantojums neween leeks un newehrtigs jaunajai mahflai, bet taisni laitigs un tapehz nesaudsigi isnihzinams. Tà wünsch nokluht turu sinamai freemu un ari latweeschu proletariskàs mahflas teoretiku dalai, tura paschà pehdejà laika gluschi tahdos paschos eestatos par burschuasijas un strahdneezibas mahflas sawstarpejam atteezibàm.

A. Schwabe jau paschà fahlumà naw tikai publizists, bet rakstneezibas kritikis ar marksitistiska publizista nokrahsu. Raksturigakais no Schwabes darbeem ir „kritiskàs paraleles“: „Rainis waj Pludons“, turàs wünsch salih-dsina Raina „Ave sol“ ar Pludona „Us faulaino tahli“. Schwabes kri-tiskàs analises metode ir stipri schematiska. Raina simboliskà, weenigi no glesnàm un alegorijàm fastahwoschà dseja prafas ari glesnaina kritikas atteh-lojuma, protams, atskaidrota un tà fastahdita, lai winà buhtu dsejas simbolu atschifrejums, lai tiktu redsami ari tee sabeedrisfi-idejistee meti, kuros turas wifs Raina glesnainais audums. Schwabe, turpreti, lasitaja preefschà isahda wisu audumu, lai rahditu, kas flehpjas sem krahfainàm dsijàm, kas winas fatur kopà. Wünsch nem Raina dsejas seedu, lapinu pehz lapinas tam ispluhz, lai rahditu, zit dsiki turà turas un kahds wifa seeda anato-miskais fastahws. Lasitaja estetiska fajuhta protestè, kad wünsch tà nopluh-fatu, failu seeda kahrtinu tura azu preefschà, nelaudams guht wispahrejo estetisko kopeespaidu. Raina glesnu walodu wünsch pahrtulko schurnalisti-

stajā; winsch zenschas rahdit dsejas sabeedristi-filosofiskos pamatus, bet aismirst, ka itweenas dsejas „filosofijas“ pahrleezinoschais spehks galwenā kahrtā ir winas estetiskā weidojuma krahfainā tohrpā. Bet kad winsch Raina dsejas faturam preti nostahda Pludona poemās idejisko skeletu, tad teef saprotams, ka winsch naw gribejis abas dsejas apluhot no sabeedristi-estetiskā weedokla un kritiskās paralelēs rahdit winu mahkflas wehrtibu famehrus, bet galwenā kahrtā isswehrt tikai to, kas latweeschu mahkflai un dsihwei idejiskā sinā sagaidams no Raina un Pludona dsejas. Pludona reali-simbolistiskā poema tahdai analisei peeejamaka, tapehz winas istirsajums peewilzigāks. Kritikis nem no poemās punktu pehz punkta, schwihtu pehz schwihtas, faweenō tās un rahda mums dsejneeka idejisko attehlu aprautā, bet t. mehr no sinama weedokla labi faskatamā apweidā. Schwabes gala fshdseens tahds, ka Rainis ir eedsimis simbolists un proletariskā kolektiwisma ispaudejs, bet Pludons smalks realists un fihlpilsonisks indiwidualists. Schwabes analitika spehjas newarēs noleegt ari tee, kas Pludoni, sewischki pahrrunajamā darbā, wehrtē pawisām zitadi. Bet usstahditais jautajums: Rainis waj Pludons, jaatraida katram rakstneezibas draugam un ta weetā jaleef pawisām zits teizeens: Rainis un Pludons. — Zitōs apzerejumōs un rezensijās (peem. par „Wahrdu“) Schwabe turas zeeschi pee Marksa teorijas un us tās atbalstidamees, tāpat kā Grasis, polemise ar Jansonu un noleeds strahdneezibas mahkflai jebkahdus paraugus un aiguwumus no wezās pilsoniskās mahkflas. Somehr wina beletristikās pahrspreedumi rahda, ka ari pats winsch dauds mahzijeēs no pilsoniskās rakstneezibas un mahkflas wehstures, un ka taisni tapehz wina kritika neween idejiski, bet ari mahkflineeziski apgaismojoscha un wehrtiga. Sewischki eewehrojams ir Schwabes pehtijums: „Latwju Dainas kā materials soziologiskai estetikai“. Ari Schwabe ir pahtrauzis fawu sabeedrista rakstneezibas kritika darbibu un peegreesees latweeschu folkloras un kulturās wehstures pehtijumeem. Sche winsch pehdejā laikā sneedsis faturā ahrkahrtigi bagatigus, ihpatneijā ispratā un apstrahdajumā wisai wehrtigus darbus.

W. Rnorinsch tikai ihfu laikū dabū strahdat latweeschu sabeedristi-realistiskajā kritikā, kad karsch to israuj no latweeschu rakstneezibas un tautas. Wisa wina darbiba rahda eefahzeju un zela mekletaju. Somehr schi eefahzeja raksti leezina par ahrkahrtigi apdahwinatu marksiistikū domataju un smalkjuhtigu mahkflas faprateju. Apzerejumā: „Mahkfla un dialektika“, Rnorinsch gan wairaf popularise Plechanowa, kreewu labakā marksiistikā rakstneezibas teoretika eefatus par mahkflas atfaribu no rakstneeka sabeedristās un idejiskās buhtnes. Jau schajā fawā pirmajā plashakajā rakstā Rnorinsch ir brihws no sabeedristi-realistiskajā kritikā til pasihstamās wulgarmarksiistikās tendenzes, apspreeschamā rakstneezibas darba positiwo un negatiwo reduzet wispahrpasihstamās wehsturiskā materialisma formulās, ar kurām gan war schoš darbus rubrizet, bet ne issfaidrot. Rnorinsch faprot, ka „faimneeziski-sabeedristā dsihwees eefahrta teeschki tikai masā mehrā notēz mahkflu; dauds leelakā mehrā wina to dara neteeschi zaur sabeedristko psihologiju“. Mahkflas teoretiskā skizē: „Satus un forma“, Rnorinsch aprahda, ka sabeedristkais un idejiskais faturis ari ween wehl nenofaka mahkflas darbu wehrtibu, ka faturam wispirms jateef dsihwam indiwidualā pahrdsihwojumā un ihpatneijā estetiskā weidojumā. Scho paschu mahkflas darbu diwweenibu Rnorinsch usfwer ari wisās fawās rezensijās, starp kurām fastopami wisai asprahrtigi un weikli usrakstiti marksiistikās mahkflas kritikas mehginajumi.

3. Behrsinsch-Seemelis latweeschu sabeedrijski-realistskã kritika wiswairaf strahdajis kã zittautu, fewischki frantschu rakstneezibas popularisetajs. Wina plaschee apzerejumi par Emilu Werharnu, Anatonu Fransu, Rodenu un dascheem jaunafajeem talanteem frantschu rakstneezibã rahda marksisistiki domajofchu mahkflas analitiki bes kaut kahda dogmatista schauruma, iswehrtas tendenzes un publizistiskeem noluhkeem. Behrsinsch zenschas isprast mahkslineeku un wina darbu winau organiskã weenibã, nesadrostalodams un if azumirkla neustrahdidams, kur apspreeschamais objekts nefaskan ar kritika eepreekschagatawoto olecti. Behrsina dsihwi uskrastitã, lai ari ne wisai dsilã monografijas ir leetischã un plaschi raksturojofschas, un schajã sinã atgahdina Janfona pehdejo gadu kritikas. Upmehrãm to paschu jafaka par wina latweeschu rakstneezibas kritikãm. Tikai tajãs wirtsch reisem wairs tã nenoturas objektiwisma robeschãs. Pehz sawas darbibas wirtsch galwenã fahrtã ir publizistis, un pilnigi dabigi, ka runadams par atfewischku latweeschu rakstneeku, wirtsch luhfojas us to pret wina sabeedriksã apfahrtnes sonu un wairaf wehribas peegreesch apspreeschamã darba sozialidejiskam sataram, nekã wina mahkslineeziskajam weidojumam.

4. Krauja eenem latweeschu sabeedrikskã kritika atfewischku weetu — kã Raina darbu tullotajis un apgaismotajis no sozialistskã weedofka. Paraugam war noderet wina grahamata: „Raina „Pusidealists“. Latweeschu rakstneezibas pasaulẽ pastahw wispahreis eestats, ka schis Raina darbs mafaf isdewees, ka wina galwenais waronis no nesaweenojamãm fastahwdalãm fastahdita figura. Kraujas interpretazija „Pusidealists“ rahdas zeeschã idejiskã fakarã ar pahrejãm Raina dramãm, ar wisu wina dsejneeka darbibu, ar wina pasaulẽ un mahkflas atsinu. Sur simbolisetas daschadas sozialas parahdibas, tautas sabeedriksã plaismoschana dewindesmitajos gados. Ratra lugas persona ir sawas sabeedriksã schiras waj grupas labi sihmeti representanti. Schajã darbã Rainis ar genialu weiksmi radijis weselu augofchu simfoniju, skanu juhru ar sawãm difonanzem, antagonisneem un afordeem. Sa ir pate latweeschu tuwakã pagahrtnes dsihwe. — Tahdã garã Krauja raksta wisas sawas Raina darbu „sintetiskã analises“ („Puht, wehjini“, „Gals un sahums“, „Selta twaits“, „1905 gads Raina dsejã“, „See, kas neatmirst“, „Wehja nestas lapas“, „Jahseps un wina braht“, „Treji loki“). Wisi schee apzerejumi, bes schaubãm, rahda, ka Krauja ir Raina labafais sapratejs un raksturotajis. Wirtsch wisfkaidraki usrahdijis, kã wiss indiwidualais Raina dsejã pahrwehrtas par sabeedriksku funkziju, kã wisi tehli un tehlojumi grupejas ap weenu zentru, kã wiss Raina darbus weeno noteikta materialistski-monistska pasaulẽ un dsihwes atfina. Krauja raksturo Raini pirmfahrt kã attihstibas dsejneeku, kura lugas un dseja tehlo muhschãm mainofcho, topofcho, augofcho dsihwi un zilweku. Un otrfahrt kã sintetisma dsejneeku, kas wisas daschadigã dsihwes parahdibas, teekmes un zihnas reds teejamees us weenotu augstaku pilnibas mehrki. Krauja pats leekã Rainim tuwu rada. Wirtsch wisu pahrbauda un swer ar dialektiskã marksisma friterija palihdsibu. Wirtsch apbrihnojami prot atkombinet Raina dsejas warawihksnu, fatrai atfewischkãi trahfai atrast winas ihpatnejo isejas weetu un atbaltu un atkal winas lomu wiskopas pluhsmẽ. Kraujas kritika spilgti atschiras no sawãã dialektiskãã spredeleschanas un schematiskãm marksisistikãm analisem. Wirtsch soli pa solitim seko apspreeschamam Raina darbam, runã wiswairaf dsejneeka pascha wahrdeem — tikai reisem aistraudamees tahdã fajuhsmã un lirisku glesnu wahrsmas, ka kritika iswehrtas retoriskã sawas

himnā. Un reiſem wiņſch atkal Raina ſimbolu atriſinajumā noſlihgſt itin kà paſchſugeſtijā un zel no apluhkojamās dſejas laukā tahduſ noſlehpumuſ, kaſ pahrſteidoſchi liſſees neween iſkatram laſitajam, bet ari dſejneekam paſcham Wiſpahri, Krauſa Raina kritika ir tikai interpretetaja, iſklaidrotaja, bet nekahdi ne wehrtetaja. Bet tã Krauja ari ſaprot kritikaſ uſdewumu — un tahdi ir peewilzigi ſalihdſinat wina dſildomigã dſejikã „ſintetiſkã analiſeſ“ ar latweeſchu „jaunklaſiku“ ſawſtarpejo apglaudichanoſ un uſleeliſchanoſ.

R. Dſilleja ſtrahdã kã kritikiſ un kã rakstneezibãſ teoretikiſ un pedagogſ, beſ tam ſarakſtijiſ ari daſchu beletriſtiſku darbu, kaſ leezina, ka winam netruhſt iſpatneja rakstneeka ſpehju. Dſillejaſ kritikaſ nepahrſteidſ ar ſewiſchku patſtahwigãſ domãſ dſilumu un eſietikaſ analiſeſ aſumu. No ſahkuma tajãſ pat iſmanama ſinama pawirſchiba un maſpamatoti ſlehdſeeni. Pehdejã laikã, kad wiņſch peegreeseeſ waj weenigi Raina darbeem, wina iſſatãſ rezenſijãſ jau wairãſ koncentrazijaſ iſteikſmẽ un originalitateſ apſpreeſchamãſ fazerejuma iſpratã. To newar teikt par wina garajã monografijã (peem., „Uſpaſija un winãſ dſeja“). Ar Antonu Dſillejam kopeja ruhpiiba mate-riala ſawahſchana un ſirſniba, ar kahdu wiņſch pee ta ſtrahdã. Bet wiņſch nepeeteekoſchi apweeno un ſakauſẽ ſawahſto materialu. Wina raksturo- jumã maſſwarigãſ ſajauzaſ ar galweno, prinzipialãſ ar anekdotiſko, bio- grafiſkãſ ar idejiſko un eſtetiſko. Tã wina apzerejumam naw zentra, kaſ ſaſaiſitu noſahnu linijaſ weſelã raksturigã kopumã. Wina ſihmetãſ rakstneeku ſejãſ iſpatnejee waiſti neatſpuldſ pahri wiſpahrejeem un tãſ tapeh3 nei- nahſ peeteekoſchi ſpilgtãſ. Turpreti Dſillejaſ teoretikaſ darbi ir wehrtigſ eegutwumſ ſhajã, wiſai nabadſigajã latweeſchu rakstneezibãſ noſarẽ. Wina „Poetika“ minama kã pirmaiſ plaſchakãſ rakstneezibãſ teorijaſ apſtrahda- jumſ latweeſchu walodã. Tajã naw wairſ paraſto kauſo klaſifikaziju, no kãrãſ laſitajſ tã kã tã neeguhſ nekahda pahrkata par rakstneezibãſ weidu daſchadibu. Naw kãilo deſiniziju, kuraſ iomehr neſneedſ nekahda jehdſeena par ſatura un formaſ buhtibu. Dſilleja ſneedſ bagatigu, ruhpiigi un ſapra- tigi iſwehletu paraugu kopojuumu iſweenãſ deſinizijaſ un katra ſlehdſeena dſihwai iſtrazijai. Tã wina grahmata nekãlpo ſchematiſkãſ teorijaſ eekãl- ſchanaſ, bet ſtipri weizina dſilaku un dſihwaku proſãſ un dſejaſ daſchado weidu iſpratu.

Andrejs Apitiſ, laikãſ, wiſwairãſ ſtrahdajiſ ſabeedriſki-realitiſkãſ kritikaſ laukã. Beedalijeſ wiſãſ literariſkãſ zihnãſ, kuraſ iſſarotãſ latwee- ſchu rakstneezibãſ peh3 1905 gada. Rakſtijiſ rezenſijaſ, plaſchakãſ apzereju- muſ un monografijaſ gandrihſ par kãtru eewehrojamaku parahdibu latwee- ſchu rakstneezibãſ pehdejoſ diwoſ gadu deſmitoſ, beſ tam ari wairãkſ prinzipiali-teoretikaſ apzerejumuſ. Sawã laikã mehginajiſ apweenot wiſuſ demokratiſki-realitiſkoſ rakstneekuſ un ſabeedriſki-realitiſkoſ kritikuſ (rakſtu- krahumoſ: „Wahrſ“, 1912 un 1913 gg.), lai kopejã darbã iſweidotoſ noteikti, wirſeenu wadoſchi prinzipi, kuri no daſchadãſ puſẽm un iſklaiduſ aſkuſtinati wiſu nupat apluhkotu kritiku darboſ. Un lai iſſkaſtu pawirſcho diletantiſmu, kurſch ſahka eeweeſteeſ ſabeedriſkãſ realisma beletriſtikã waj nu aſ ſozialãſ mahſklaſ aplamãſ iſprataſ, waj aſ nepeteekoſchãſ literariſkãſ iſglihtibaſ.

Viriki, ſtaſtitaji, dramatiſki

A. Kurzijs

A. Kurzijs ir ſihmigs politiſkās un ſabeedriſkās reakcijas laika dſeefmineeſs. Wairafejadā ſinā wiſch atgahdina pirmſpeektā gada dſejneekuſ, lai gan zitadi wiſch pilnigi patſahwigs un nekahda ſakara ar rewolnzijas pirmā poſma ekſkursanteem winam naw. Taſ redſams jau wina pirmo dſejolu kopojumā: „Saulē behdaſ“ (1910). Jau ſche wiſch parahdaſ brihwſ no ſweſcheem, ſewi nepahrſtrahdateem literaturāſ eepaideem, kaſ ſewiſchki nowehrojami ſtarp wina laika beedreem. Wina ihpatnejo dſejneeka ſeju ſchiſ kopojumſ gan rahda wehl tikai profilā. Somehr ta ir dſeja, fur dwehſmo ſirdſ ſiltumſ, dſejifta eejuhſma un daudſāſ weetāſ ari dſihwi runajoſcha mahſſlineezifta dwehſele. Kurzija dſejiftā juhſma gandrihſ weenmehr kaut kahdaſ dabāſ parahdibaſ eewilnota un zeeſchā ſakara ar to eetwerta iſſtrahdatā, peeſtanotā iſteikſmē. Tur ſaule, kaſ mirdſ kalnu galōſ, lejāſ klufaſ ehnaſ, wakaſ uſſahſ dſeefmaſ — dſejneekſ klaufaſ un attehlo, tā tāſ winā paſchā atbalſojāſ. Tā wiſch ar romantika ilgām fliht dabā un meklē patſ ſawu dwehſeli ar wināſ ſkumjām. Tāpeh3 wiſbeeſchat un wiſmihlaſ wiſch iſeet laukā, kad deena ſchkirāſ un wakaſ nahſ, ar ſawu klufumu un ehnam naktij zelu eemihdamaſ, tumſa pamaſām pahrmah3 gaiſmu un ſaulei uſnahſ behdaſ. Wiſuſ ſchoſ ſaulreeta un trehſlaſ tehlojumuſ kā ar peleku plihwuri pahrkla3 dſejneeka melancholija. Pelekaſ un ſudraſ ir gandrihſ weenigāſ Kurzija krahſaſ. Weenmula weenſtihgāſ meldija wina dſejaſ muſika. Beeſchi ween tur pat nekahda muſika naw dſirdama, bet weenſ patſ panehmeenſ, weenſ motiwſ, kaſ weenmehr atfahrtojaſ ſpehzigakā waj wahjakā noſkanā.

Nahkloſchā krahjumā: „Beſ preeka un daileſ“ (1915), Kurzija melancholijaſ buhtiba jau labat iſprotama. Zauri ſubjektivaſ pſichikaſ iſſkanai tur ſadſirdami idejiſti roſinataji ſpehki. Uſi indiwiidualāſ ſkumju juhſmu pluhmeſ ſamanama ſabeedriſka reſignazija. Tāpat kā pirmā krahsuma dſejoloſ, ari te dſejneeka dwehſele meklejaſ eejufteeſ dabā un iſpaufteeſ zaur dabāſ gleſnam un tehleem. Bet ta wairſ naw indiwiidualā weentulibā noſchirta, dſihwei atrauta dwehſele, kaſ no ſawa paguruma un ſkumjām pazelteeſ wairſ neſpeh3 un nemehgina. Kaut ari tikai lirikaſ reflektijaſ, dſejneekſ tomehr wehl apjauſch toſ neſaraujamoſ ſakaruſ ar tumſcho, paguruſcho ſabeedriſko apfahrini, kaſ allaſch pee3au3 ſozialo domu ari teem ſkumjakajeem dſejufteeem ſapnojumeeem. Pah3 laukeem noguluſeſ miglaina debekſ, tur ſemneekſ kaut ko rok, itkā ſawu kapu mehrodamaſ; baileſ gluhn baltā deenā un wiſa dſihwe ſuhd beſ preeka un daileſ. Bet tahloſ kalnoſ dſejneekam wehl ſib ſwaigſne, uſ to trauzaſ wina dwehſele. Uſ to un pret pawafari eet wina tafa un wina dwehſelē atkal kwehl nahkamo leelo deenu jauſma. Tikpat ar ſawu gruhtſirdibu un peſimiſmu, kā ar nahkotneſ jauſmām Kurzijs ir tuwu rada romantikeem. Wiſſ wina dſejikaſ eejuhſtaſ prozeſ un ari iſteikſmeſ weidaſ ir romantiſkſ. Wiſch mihl blahwi ſaigojoſchaſ krahſaſ un klufaſ, weenmulaſ, melodiſkaſ noſkanaſ; wiſch ſargaſ tikpat no ſauſā abſtraktā prahtojuma, kā no ſaturā ſpehzigā ſkalaſ wahrda, laudameeſ tikai trehſchlainām jauſmām un dſejifti ſkaiftām nojaudām. Somehr jau dſejoloſ par dſihwi beſ preeka un daileſ deeſgan ſkaidri iſmanama dſihwa atſauziba ſawa laika ſabeedriſkai apfahrtni un wiſu, ſchkeetami iſkleedeto

weenojoscha sozjala doma, kas dod teesibu Kurziju noteikti peeskaitit sabeedrisko dsejneefu grupai.

Wehl zeeschafi winsch tai peeweenojas ar sawu trescho, leelo krahjumu: „M a n a g r a h m a t a“ (1915—1918). Gan tajos naw gandrihs neka, kas Kurzija dseju faistitu teeschi ar pahrdsihwojamā laika leelajām zihnas brahsmām un dsihweš un ideju wilnojumem. Bet Kurzijs nu reis pehz sawas dsilatās dabas naw spehta, aktiwitates un zihnas dsejneeks. Wina usdewums ir wehrot, klausitees, tehlot un atskanot, tā tas wišs wina dwehselē atbalssojees. Un schajā grahmata teef redsams, tā winsch, dsilatajā buhtibā palikdams few ustizigs, tomehr pamasām pahrweidojis sawu dsejiskās eejuhčas pasauli un ari sawas atsauszibas weidu. No fewismellejumem skumjās dabas ainās, winsch arweenu wairaf sahft peewehrstees wirmojoschai dsihwei un winas tuhftoschejadās schalkas twert sawas mahflineeziskās dsirdes taustekleem. Nomanams, ka winam naw wairs meera klusā melancholijā un estetiska wehrojuma tihfime. Afpahrtejas dsihweš nemeers, schaubas un pretischkibas eeroša ari winu dsilaki urbtees sawā dwehselē un pahrwehrtet sawas wehrtibas sakarā ar tām, kas laikmetu mainā gruhst un zelas. Somehr pehz wiseem schaubu mirkleem un eekschejām zihnām winsch atgreeschas atfal waj nu behrnibas atzeru klusā stuhriti, waj palaujas stahwoschai, neka nemeklejoschai, resignejoschai liriskai juhsmi.

Ur saweem pehdejeem dsejoleem („Pasaulēs klajumā“) Kurzijs iheet leelakoš plaschumos. Te jau schur un tur juhtamāks teeschs dsihweš eespaids, dsirdamaki atbalssojas demokratijas zihnas dunona. Somehr ta tikai istahlēm klausita un atbalsota. Kurzija dseja wairas realistiskas noteiktibas un afuma. Wisu teeschi ustwerto, pahrdsihwoto un isjusto wina itin tā atstumj, lai tad pa otram lahgam istahlēm ustwertu weenigi tikai estetiskas sajuhtas stihgām un atblahsmotu romantiski simboliskās glesnās. Dsirktu Kurzija dsejai naw, pat spodrakas uguns tur neredsam. Tikai tahli atstari tur laistas, tahla blahsma plihwo wirs melneem mescheem. Bet wina ir tif raksturiga, ka katrs pants lasitaja apsinā un sajuhtās eewitno to realo sabeedrisko pahrdsihwojumu, ko atstaro schee romantiskee glesnojumi. Saule, firds, debesis, mahkoni, juhra, wehji, seme, tukfnesis — tee ir tee dsejiskee tehli un glesnas, ar kureem dsejneeks tagad ispausch sawas dsihweš peeredsejumuš un, wisbeeschaf, scho peeredsejumu eerosinatās domas un juhtas. Wispahri schajā dsejā nojanschamas ilgās pehz dsihweš tahlā, nahkamā un nesinamā. Teeefme pehz wisās zihnās tilko nojausta, neuswarami leelā un nebeidsami pilnigā. Tā Kurzijs nonahft tuwu Raina pehdejā laika lirikai. Tikai wina dsejā nemana nekahdu abstraktu filosofisku domu; winsch sneeds schis domas eewilnoto juhtu atwisnojumu estetisko refleksu spoguli.

Arnis

Arna dsejas sahklusos, tāpat tā Kurzija dsejā, samanamš reakzijas laika sabeedriskais un idejiskais smagais gais. Winsch flatas deenā, flatas nakti, wehro tahlo swaigschnu deju, bet itin wisur reds tikai leelo weenmulibu. Zittahrt juhtās kwehloscha firds ir fastingufe; winsch stahw weens pats un winam weena alga, ko dsihwe nes un us furu puši rit winas pawedeens. Daschos dsejolischos schi dsihweš weenmuliba un individualas weentulibas sajuhta iswehrschas tragiskā tukschibas un beszeribas atsinā un ismifuma

melnà stihga' fkaudraki aisskanas Arna rahmajos, weenmuligajos, weentahrschi-gludajos pantinos. Arna dseja naw sabeedrifku ideju, bet gan tikai sabeedrifku eespaidu un reflektu dseja. Winsch masaf wehro aplahrtni un dsihwi, kà fawa pascha fajuhdas un domu. Rà romantikis, winsch eet pa fawas dwehfeles pehdàm, un wehro, ka ta tomehr wirsàs us kaut kahdu iseju, us kaut kahdeem plaschumeem — wina meklejas jaunu rihtu ahrpus laifmeta smagàs frehflas. Scheem meklejumeem un rihta jaufmàm dsejneeks nesin noteikta wahrda. Tikai tik dauds redsams, ka wina zelsch naw zihnas un sabeedrifku pahrwehrtibu zelsch. Wina paschà ir tas galwenais floga fajuhdas zehlonis un atswabinaschanàs eespehja. Schajà sinà Arnis peeder pee zilwefeem, kam diwas dabas. Sa weena lauschas dsihwè un pulkà lihdsizihnitees un pahrwehrt, bet otra pa starpàm weentulibà sapnot, fantaset, lirikti juhsmot un filosofiski stumt. Starp dsejneekeem ta deesgan beeschi fastopjama un ari weegli isskaidrojama parahdiba. Ro pascheem wingrafajeem zilwezifkeem spehkeem eeguhst un weido, tas neteef lihdsi dsejiskeem sapneem un fantasijas tahleem lidojumeem. Tapeh3 ari tee dsihwè aktiwakee zilweki dsejà beeschi ween ir pasivi sapnotaji un pessimisti. Tahds ir ari Arnis. Rahdà no faweem pehdejeem dsejoleem („Wisi zeli“) winsch labi raksturo scho diwdabibu un pretischkibas dsejneeka personibà. Ilgas winu well kaut kur projàm un tahlat, bet domas saka, ka wisi zeli issraigati, bet laimes un meera naw nekur. Retàm reisem kà spehja leesma usplihwo fajuhfma: „Mehs nahkam spehka pilnu dsihwi zolt, mehs waram saluhst, ne guruschi lihst, — te jafapluhst strauteem, te jafchalz birsèm, te seedoscheem dahrseem wajaga selt.“ (Liktana swaiditee“). Bet tee ir tikai pahrskrejoschi, nenosihmigi mirkli Arna dsejà. Wina ihstà dsejneeka daba pahraf mihl paswas pahrdomas, filosofisku reflektu un liriktas juhsmas stahwokli. Un tà winsch beigu beigàs fahf wislabaki fajustees fawà weentulibà un dsejiskos sapnos: „Es fwehtu, dsihwe, tawu fmagò trimdu, Un fawu weentulibu fwehtu es, Es fwehtu wisu, ko tu famsà lehji, Un wisu, ko tu fawà flehpi nef.“ Sa jau ir tihri religiska apmeerinatiba un padewiba, fwehtita klostera eemihneeka klusa laime, lihdsi kahdai nowirfijufes schi resignejoschà sabeedrifkà ašina. Logisks flehdseens schahdai attihstibas gaitai, ja beigàs redsam Arni „pehdejo gaidot“, „wehl weenu seewu“, kuras „fluhpsis buhs falt3 kà seemas dwašcha“.

Zahnis Rahrklinsch

Zahna Rahrklina pirmà dsejolu trahjuma: „Lahpa“ (1911), wirsrafst3 ir stalsch un pretenzios3. Ari pats trahjums rahda, ka sche eesahzeis, kas beeschi aismirst, ka leesmàs un trofni ween neisteizas dsihwes un dsejas spehks, bet wehl beeschaki lehnà darbà, klufàs schaps un noslehptà ilgu twihfkmè. Weetàm pateeschàm dsili eescheji pahrdshwojumi dsirdas ari Rahrklina dsejà. Bet ahrejo wilnojumu wehrodams un ikdeenas trofni wehri3i klaufidamees, Rahrklinsch ne ikreis pratis fewi fallausit ihpatneju atbalsi katrai skanai. Un fallausijis, winsch ne ikreis pratis to atskanot peemehrotà mahkflas formà. Rahrklina formas fajuhda pirmajos dsejolos wehl neiskopta, isteifme diletantiski kluhdaina. Winsch wehl naw atmetis darba tautas dsejà nezeeschamàs „burwigàs tahles“, „leesmu baru3“ un tamlihdsigus nowasatus apshimejumus. Wina estetiska doma pagausa, un tapeh3 wina tehlojumi psichologisku un logisku pretrunu pilni. Somehr

pagadaš atſewiſchēi dſejoli, kuroš ihpatnejā dſejneeka perſoniba runā noſſanotā dſejaš walodā („Meħš palu pilni ſtrauti eſam“). Šhajos nedaudšoš dſejološ dſirdama ſimpatiska ſabeedriška doma un pateeſi dſejifki pahrdſihwojumi, kaš rakſturo negatawu, bet tomehr apſoloſchu eeſahzeju.

Ja ar „Lahpu“ ſalihdſinam diwoš gaduš wehlaſ iſnahluſchāš „Darba balſiš“ (1913), tad redſam, ka Rahrliņſch ahtri un ſpehziģi attihſtijeeš. Wiņſch galigi atſwabinajeeš no konwenzionalāš zihnaš romantikaš, kaš no pat peeķtā gada wiſuš darba lauſchu dſeeſmineekuš tureja ſawoš walgoš. Šapratiš, ka proletariats nezihnaš weenigi tiķai uš barikađem, ka wiņſch ir zihnitajš ari meeriģā iķdeenaš darbā, un ka ſchi zihna naw maſat dſejaš zeeniga. Liħdſ ar to no Rahrliņa dſejaš iſſuduſchi ari wiſi tautiſkāš romantikaš ſuroģati. Wiņſch mahzjeeš eerobeſchoteeš, konzentreteeš, iſſargateeš no leekāš daudſwahrdibaš; runat ihšoš, domu pilnoš teizeenoš un weentahrſchāš ſpilģtāš gleſnāš. Rahrliņu wadijuſe pareiſa darba lauſchu dſejaš buhtibaš nojauta, un tapehž wiņſch wiſpirmā kahtā zenteeš pehž idejiſkaš atſinaš dſiluma un ſtaidribaš. Šchi atſina wiņam wairš naw iſſakama weenā wahrdā, wiņſch to ſaklauſa daſchadigi loģitu un wariģetu. Tagad darbš ir wiņa domu, juhtu un dſejifko pahrdſihwojumu zentra. Darba zehloni, wirſeēš un noluhki ir wiſur weeni un tee paſchi. Bet daſchadi ir wiņu weidi un liħdſekli un daſchadi darba naſtu iſjuht darba laudiš. Rahrliņa kraħjumam ir tiķai diwaš nodalaš: „Darba dſeeſmaš“ un „Darba dſihwe“, bet tajāš wiņſch pratiš eeweetot leelu iſdomaš un iſjuhtaš daſchadibu. Darba dſeeſmaš ir araja, ſehjeja, plaħweja, rokpeķna, zeltaiſchu, audeju, muħrneeku un taleju dſeeſmaš. Rahrliņſch ir labi uſtweħriš katra atſewiſchka darba weida ihpatnejibu un otrā nodalā atſewiſchkoš tehlojumuš ſawijiš weenā weſelā. Tā wiņa dſejai netruiħſt darba lauſchu ideju zentra un atſewiſchkeem tehlojumeem azumirķla mirdſuma un peewilzibaš. Protamš, ari otraiš Rahrliņa dſejolu kraħjumš ir wehl eeſahzeja darbš, kaš atrodaš ſem ſtipreem Raina un Werharna eeſpaideem. Bet ſtarp ſtraħdneezibai ſimpatijejoſchu demokratiſko inteligentu ſazerejumeem Rahrliņa dſeja eenem redſamu weetu.

Rā daſchu labu latweeſchu dſejneeku, ari Rahrliņa turpmaķee jaunaš dſejifkaš formaš meļļejumi maſleet dihwainā kahtā aiſwed projām no wežā ſatura. Šcho parahdibu luħto tā iſſkaidrot, ka forma mahķſkaš darbā ir weenigi weħrtiģaiš, ka ſaturam naw neſahdaš noſihmeš, un tapehž to weegli atmeſi pawiſām, waj apmainit. Taš ir „jaunklaſiķu“ eeſtaš, pilniģi aplamš un neattaiſnojamš. Abaš ſaſtaħwdalaš dſejaš ir weenliħdſ weħrtiģaš; un ja ſabeedriķtaiš dſejneekš, darba dſeeſmineekš, iſteikmeš pilniģi meļļedamš nowehrfchāš pawiſām zitā paſaulē un pee ziteem temateem, tad taš leezina, ka darba paſaulē wiņſch tiķai ſewi paſchu meļļedameeš un zaureedamš uſkawejeeš. Tā leekāš ari ar Rahrliņu. Šem Werharna eeſpaida wiņſch peegreeſchāš tā ſauķtai pilſehtaš dſejai, kura tolaik bija ſtipri modē. Wiņſch dſejo par Helſinforſu, gan eeminedameeš wehl ari par „proletu“, kaš wiņam atminā no neſenāš pagahtneš. Bet tad wiņſch eeſahģ garu dſejoģumu par Rigu triģāš dalāš, un tad no bijuſchā nekaš wairš nepaleeķ pahri. Wiņa panti ſliħd ritmiķki, ſtingri ſaſtanoti, newainojami gludāš formāš twerti. Bet ari ſatura tuſchi. Wiņſch wadā laſitaju pa Wez-Rigu, rahda wežāš buħweš un zituš wehſtureš peemineekuš. Apraſta ſiķi un iſbriħna ar ſawām architekturaš un ſtilu wehſtureš ſinaſchanām. Bet Riģaš rakſturigo, weſelo, dſejifko kopeeſpaidu wiņa dſejoģumš nejauda ſneegi, tapehž ka wiņſch pilniģi

fawu paraugu warà un istehlojas Rigu tà tahdu Jlandrijas peeminektu pilsehtu. Bet ari schajà wirseena Rahrklina dsejas attihstiba teet pahtraufta puszela. Winsch peegreeschas zitam darbam un atstahj muhs nesinà, waj winsch ir darba dsihwes dseefmineeks, waj pilsehtas dsejneeks pehz Werharna paraageem; waj wina dseja ir tikai interesants mehginajums, jeb waj winai eespehjama ari tahlata un pilnigafa attihstiba.

Leons Paegle

Leona Paegles lirika naw faturà tif dsila, ne isteiksmè tif spilgta, lai wina eenentu tahli redsamu weetu latweeschu sozjalàs dsejas bogatigajà kopumà. Reakzijas laika winà ismanama pasihstamà floga un beszeribas fajuhia, brihscheem skumjas resignazijas, brihscheem sabeedristu kontrastu, brihscheem spehji usleefmojoscha spehta nostana. Wehlat pafaulès kara un leelàs rewoluzijas gadi tur eeslanojuschì sawus motiwus, kureem tomehr truhkst pilnigi ihpatneja modulejuma un lihds ar to ari waldfinoscha un aifraujoscha mahkklas spehta. Pa starpàm sabeedrista fatura dsejokeem fastopjami dabas dsejolu zitli („Seedoschas deenas“, „Seltainais rudenis“) romantiski idiliskà gaumè, un mihlas dseefmas tautas dsejas garà („Lihgawai“). Paegles lirikas labako daku fastahda jaunatnei domati dsejoli („Jauno wanagu safaufschandàs“), kuros winsch jau swabadaks no wezlatwiskàs dabas romantikas un dsihwafi un spehzigati atskano leelà pahrdsihwojamà laikmeta eespaids. Wispahri Paegles dsejoli ar neusmahzigu, bet tomehr samanamu didaktisku peeestanu, ir tee eespaidigakee un wehrtigakee. Pee teem skaitamas ari wina liriski-dramatiskàs deklamazijas, kuru eespaidu tomehr trauzè pahraf aprastais personifikaziju panehmeens un pahrswarà esofchais prahtojumu un sententschu elements.

Wisi scho deklamaziju isdomas un dsejas technikas truhkumi atrodami ari Paegles drama s. Peezu ainu drama: „Deewi un zilweki“ (1914) ir daschs dsihws, pat dramatisks stas, peem., fur Egiptes apspeestee, werdsinatee, nomozitee laudis kuhds sawu nelaimi, waj fur mirejs tirans iswaižà sawu ahrsju un astrologu. Ir asprahitigi dialogi un dsejiski tehlojumi, peem., fur tronmantineeka mihlakà gaušhàs par sawu, tirana noslepawoto behrnu un atwadas no dsihwes. Un pats beigu flehdseens, ka tautat naw jagaida, lai ziti dara, bet paschai jaloka un jawada sawa dsihwe, stan idejiski spehzigì un mahklineeziski pahrllezinoschi. Bet ja pahrskatam atsewischku skatu sarindojumu, tad redsam, ka tikai reti fur notikums ir eepreeschejè sekas un nahkoschà eerosinajums. Reti fur skatitaja doma eerosinata war lihdsdarbotees, lihdskombinet un lihdsi radit. Paegles drama naw drama, bet garšch lirisks dsejolis, fur pantus nesaisa strahwojoscha ideja, bet tikai weegli weeno weenada, deesgan spehzigà juhšma. Paegles dramas technika galwenos wilzeenos aiguhia no klasiskàs dramas, tapehz wifa usbuhwe stipri atgahdina pseidoklasiskos un pseidoromantiskos raschojumus. Tahds tur ir wišs dekoratiwais inwentars — Nila, deenà dseltena, mehnefnizà balta, templi ar wifadàm kolonàm un tehleem, ar seliu un bronsu, lapisu un malachitu, apgehrbi ar balteem un melneem mehieleem un zaurspihdigàm seeweeschu tunikàm, tàpat ari neweiklais isstaitjums ar flepusnoklausichanos, intrigàm, draudeem, godfahri, atreebibu un muhschàm degoscho mihlestibu. Protams, iswehletais wehsturiski-teiksmainais sischets attaisno dauds ko schajà dekoratiwajà raibumà.

Bet aif ta paluhfojotees neredsam dsihwu zilweku, ne ihpatneju dsejifkas isdomas tehlu. Wisam lugas figuram pahraf weegli atrast wispahrapasihstamus prototipus klasifikaja literaturā. Naw ari lahga isprotams, ko dsejneeks schaja dramā ihsti gribejis tehlot: hamletisku labas gribas un wahjas eespehjas tragediju, eedsimtibas spehku un wahjumu, waj individualo un kolektiwo teefmjū sadurfsmi. Lugai wispahri truhkst noteikta zentra, tapehz wisi sihkee, daschubrihd peewilzigeer tehlojumi paleef pilnigi isklaidus. Tas labakais schaja lugā ir liriskās epifodes, kas daudsās weetās teeschām skan ar sugesitiwu aifraujojchu spehku.

Peezzehleenu drama: „Augšchāmzelschānās“ (1919), tehlo dewinšimti peektā gada notikumus, ar beigu atrišinajumu septinpadšmitā gadā. Jau schis darbības šarautijums ween rahda, ka luga domata wairaf kā šabee drisks skatuweš gabals, ne kā dramatiskas dsejas darbs, ka sozialispublizistiskā ideja winā pahrswarā par mahkslineezistu. Bet ari kā skatuweš un propagandas luga „Augšchāmzelschānās“ ir pawahjšch darbs. Wisi peektā gada tipi ir pahraf pasihstami, bes ihpatneja šwaiguma un raksturigas atšewišchības. Šapat tehlotee notikumi ar winu šarešchigijumeem uu atrišinajumeem pahraf wispahreji, no rewoluzijas kronikas un ziteem materialeem šen šinami. Leekās, tairni tapehz, ka wini tik objektiwi, tik protokoliski pareisi, winu attehlojums us skatuweš isnahk itin kā nedsihws un pawišam nepahreleezinoschš. Šilai mahkslineeziskā fantasija pahrweidoti, zaur dsejneeka isdomas un isjuhtas ihpatnejo prismu laisti realee notikumi teef redsami weldšinoschos mahkslas atšaros. Modernās dramās estetika lahga nepeelaisch ari atrišinajuma pahrzelschānu diwpadšmit gadu wehla kā laikā. Paegles dramā schaja panehmeenā ismanama pahrstipra tendenze, aif kuras zeesch ari beidsamais, par fewi deefgan wehrtigais peektais zehleens.

Wiswairaf Paegle strahdajis kā stahstu rakstneeks. Paegles stahstos ir tik dsihws, laikmeta un aplahrtneš teeschi eespaidots šaturs, ka tee schaja šinā skaitami pee špilgtakaseem latweeschu šabee driski=realistiskajā wirseenā. Šarp teem daschi štipri nepilnigi un nenoskanoti — tapehz, ka dsihwā dsejiskā isdoma un mahkslineeziska griba bijuse spehzigaka nekā estetikā weidotaja weikšme. Peemehrām, „Ušolitā šeme“ (1913). Stahstš par to, kā pašchapsinigais, lepnaš kalejš školo dehlu, lai tas waretu šawu dsihwi weidot pehz patikas, kas tehnam naw bijis eespehšams, newar šadabut naudu un šahk dšert aif behdām. Dehlu par dumpibu isflehdš no seminara, bet winsch tomehr beidsot uskulas par priwatdozenu un laša lezijas par latweeschu rakšneezibu. Stahstam šihmiga tautškolotaju=beletrištu šazerejumu nokrahša. Pšichologiskā motiwazija wahja, šabula neišstrahdata, gabalaina, išteikšme šeletoniska. Realais ar romantisko šajauktš juku jukām. Wispahrejais eespaids bahš. — „Štraujupju mahše“ (1916), stahstš no latweeschu bejglu dsihweš Masšawā, jau dauds labaki weidots un mahkslineeziski wehrtigais. Tas naw šilai šawa laika dokuments, bet ari pšichologiski un idejiski šaistoschš šabee drisks tehlojums. — „Wafaras kolonija“ (1916) Paegle tehlo školotaja dsihweš, darba un atbildibas tragiku; tehlojums šopumā atgahdina Rahrstena školmeistarikos raschojumus, šilai bes Rahrstena šalkanās šentimentalitates un pašchardinatā impresionisma išteikšmē. — Šurpreti „Baraka“ (1912) ar daschadeem, šili wehroteem un wisweenšahrschakeem lihdselkeem attehlooteem šlinneeku tipeem radneeziga popularajām Ššechowa nowelēm, lai gan nebuht

naw ſauzama par pakaldarinajumu. Šhajà ihſajà ſtahtinà wiſlabat parahdas Vaegles ſimpatifkaiſ nowehrotaja un ſtahtitaja talantiſ.

Vaegles leelakaiſ profaſ darbſ ir romaniſ diwàſ dalàſ: „Gahju putni“ un „Burwa twaiki“ (1912 un 1913 gg.). Romana notikumi noriſtinaſ lauſkolotaju aprindàſ un reakzijaſ laiſà. Saiſtoſchaiſ un wadoſchaiſ, protamaſ, ir mihleſtibaſ pawedeenaſ. Tehlotee zilweki war intereſet ne lauſkolotajuſ ween. Jauri, droſchi un ſpirgti iſglihtibaſ un kulturamaſ karotaji, wiini dſihwo un zihnaſ tuſſchà, naidigà apfahrtnè. Peewilzigiſ radijumaſ ir jauninà Spodrite, romana galwenaſ perſona, kurà rakſtneekſ gribejiſ rahdit, tà mihleſtibaſ teekſmeſ un pahrdſihwojumi no meiteneſ attihſta ſee-weeti. Seeweeteſ dwehſelei jateek kauſetai taiſlibu uguniſ, lai tad ſahpju dſehſma wehſinadama peeſchirtu tai winamaſ paſchamaſ ihpatneju weidu. Šitai ſchi ſeeweete noſtahdita ſtarp pahraſ daudſeem wihrefcheem, kaſpeh3 winai peeſchirt lauſu apſtahlkeem nepeemehrota romantiſkamaſ waroneſ loma. Št ſewiſchki taſpeh3 ſchi loma leekàſ mahſflota, ka Vaegles wihrefchi beſ iſneh-muma wiſi wairaf waj maſaf romantiſeti, ſadſejoti. Wiſſſ raibaiſ mihleſtibaſ peedſihwojumu tehlojumaſ itin tà aprauſtitſ, beſ zeeta mugurſaula, un tomehr iſleekamaſ ſteepſtſ, weetumiſ iſpluhdiſ. Pateekſi dramatiſkamaſ ſzenamaſ mainamaſ ar ſtiſpri ſentimentalàma, dſejikſi tehlojumi ar ſeletoniſkeem aprakſteem. Mahſſlineezikſi wehrtigaiſ nepaguſht konzentreteeſ un iſlobiteeſ no leekà un peezeeſchamà. Pee tam romana otrà daſa, kur tehloſta pilſehtaſ dſihwe un zilweki, manami wahjaka par pirmo. Tomehr labakamaſ weetas tehlojumaſ un rakſturojumaſ nepahrprotami rahda apdahwinatu rakſtneeku ar eewehrojumu epikſa tehlotaja talantu, kuram tikai wajadſetu wehl attrakſiteeſ no nepeede-rigam romantiſkamaſ peedewam un wairaf wehribamaſ peegreeſt iſteikſmeſ plaſtikai un wingrumam.

U. Schwabe

Sawoſ pirmajoſ ſtahttoſ U. Schwabe parahdas tà kraſamaſ ſozialiſtikſi-rewoluzionaramaſ tendenzeſ rakſtneekſ, ſozialdemokratiſkamaſ partijaſ un latweeſchu ſtrahdneeku awiſchu lihdiſtrahdneekſ wiſtumſchakajà reakzijaſ laiſà. Wina ſtahtà: „Rà Dobulſ brauza pee pelekà barona weeſoſ“ (1911), laiſam pirmo reiſi latweeſchu rakſtneezibà tik plaſchi notehlotaſ apſinigiſ pilſehtaſ ſtrahdneekſ algaſ darbà un lihdiſ ar to zihnà par ſawam perſonigam un ſawamaſ ſchkiramaſ intereſem. No idejikſkamaſ puſeſ luhkojoteeſ, ſchim eefahzeja ſtahtam ſawamaſ nenoleedſamaſ poſitiwamaſ wehrtibaſ. Dobulſ ir ſchkiramaſ apſinigà proletariata tipſ, tik noteikſtſ un pilnigi noweidotſ, ſahdiſ war buht tikai teorià eedomatſ un fantaſija iſdomatſ idealikſtſ, bet ne dſihwè nowehrotſ realiſ zilwekſ. Rà tahdiſ wiſſch ir pilnigiſ antipodiſ toſ laiſuſ pilſoniſkajà rakſtneezibà kultiwetajeem individualiſma un ſekſualwaronibaſ repreſentanteem. Sabeedriſka paguruma laiſà tahdeem iſſwehrtamaſ tendenzeſ tipeem noſihme tà idejikſkeem roſinatajeem un ſpirgtakamaſ domamaſ modinatajeem apluſuſchà ſabeedriſkà apfahrtnè. Paſcham rakſtneekam tahdiſ idealſ parauga tipſ wiſai neparozigiſ mahſkamaſ tehlojumaſ objektiſ. Sawà eekſchejà buhtibà taſ zeeti iſweidotſ un pilnigiſ, beſ maſakà truhtuma un wainamaſ. Wiſſch paſihſt tikai weenu zihnu — uſ ahreeni, ar pretiſchko ſchkiru un winamaſ zilwekeem. Bet tahdejadi tehlotamaſ zihnaſ iſnahſ pahraſ ſchematiſkamaſ, peh3 programamaſ konſtruetamaſ un tàpat peh3 programamaſ atriſtinamaſ. Neredſam paſchu waroni zihnà topam, augam un nobreeſtam, neredſam

dsihwu zilweſu, bet teoretiski iſdomatu idejiſku figuru, kura pate par ſewi muhš maſ ween war intereſet. Tee ir galwenee eemeſli, kapehž Schwabeš ſtahſtā tiſ daudš nedſihwu, nepahrleeziņoſchu weetu, kur wišpahrpahiſtamaš un neapſtrihdamaš pateſiſbaš iſnahē ſkeletiski kailaš, heš mahkſlaš tehlu dſihwāš eetehrpaš. Stahtu božā ari pahrpihleti brutalee, eſtetiski pretigee lauku ſaimneeku un wiņu dſihweš karikejumi. — Ta paſča iſdomatā un idejiſki konſtruetā tipa turpinajumiš ir Egle Schwabeš otrā ſtahſtā: „Intelligenti“ (1912), kurā tehlotāš progresiwo ſkolotaju zihnaš pret lauku dſihweš melnſimtneezikſajeem waraš wihreem. Šhe tomehr zihnitaja, ſozialistiſkā inteligenta raſturuš parahdaš pſihologiſki kaut žil dſihwaš; dſirdam wiņu runajam ari zilweziſtā walodā, ne tikween ſauſāš awiſhneezikſtāš fraſeš; weetām pat ſamanam dſihwu, juhtiga zilweka buhtni, ne tikween autora bihdamu idejaš manefenu. Tomehr heš brutaleem karikejumeem un tamlihdſigeem nemahkſlineezikſteem pahrpihlejumeeem Schwabe neiſteek ari ſchajā ſtahſtā. Wiš tehlojumiš neiſtrahdatš, nenofkanotš, publižiſtiſtš un nepahrleeziņoſhš.

Bet Schwabe ahtri atſwabinaš tikpat no idejiſka ſchematiſma, kā weiđojuma un iſteikſmeš nezeeſchamā diletantiſma. Romana fragmentš: „Peenš“ (1915), jau rahda eewehrojumu ſoli uš preekſchu tikpat idejiſka ſatura aptwarā kā wiſa tehlojuma weidā. Ar pirmajām rindām Schwabe eewed laſitaju lauku dſihweš zentrā, maſpilſehtinā. Beš gareem aprakſteem tuhliņ ſajuh-tama raſturigā ſozialā atmoſſera, no kuraš iſnirſt lauku kulturāš galwenee repreſentanti pirmſkara ſaimneezikſtā uſplaukuma laiſmetā: krahi-kaſeš direktorš un peena inſtruktors, lauku kapitaliſma preekſchtahwis un wiņa algo-taiš inteligentš. Schwabeš impreſionistiſkaiš iſteikſmeš weidš pehž pirmo ſtahtu iſpluhduſcheem epiſteem tehlojumeem te pirmo reiži ſpilgti teek redſamš. Wiſch nowehro ſawoš zilwekoš to wiſmaſato kuſtibu un ſcheſtu un ar iſhū, aprautu wilzeenu eetehlo ſawā ſihmejumā. Nokaufaš ſarunu un ſikſē ſatru, ſchkeetami neezigo wahrdu un eefauzeenu. Bet drihš ween jau iſmanamš, ka ſchee aprautee naturalistiſki-impreſionistiſkee wilzeeni ſahrtajaš logiſki noteikſtāš, eſtetiski noſwehrtāš ſadſihweš tipu karikaturāš. Schwabeš ſihmejuma weidš ſtipri atgahdina M. Leepaš panehmeenuš; bet Schwabeš figurāš ir daudš ſpilgtakaš un dſihwakaš kā Leepaš karikaturāš. Ar paſcheem pirmajeem wilzeeneem nojauſchamš, ka Schwabeš ſihmejumeem noteikſtš eekſchejaiš ſaturš, labak ſakot, idejiſka tendenze, kaš tomehr ar kailēem ſkeleta kauleem nerehgojaš ažiš. Wiſur wiſch zenchāš to eetehrpt pilniģāš, ſalokſnejāš mahkſlaš formāš, lai gan ne wiſur taš wiņam iſdodaš. Weetām ſhi zenchānāš paleek pat pahrmehriga un pahrneedſaš jau eſtetikāš maneeereš aplofā. Te ta gan naw tiſ uſkrihtoſcha, kā daſchoš iſſakotš Schwabeš ſtahtoš, bet mahkſlineezikſi trauzejoſcha tomehr. Stahtam plaſchaki pleſchoteeš, no atſewiſchu raſturu ſihmejumeem eewirſoteeš aptwe-roſchoš ſabeedriſkāš dſihweš tehlojumoš, ta paleek maſak ſamanama. Lihdš ar ſabulaš ſareſchgiſchanoš un tehlojamo tipu un notikumumu ſawairoſchanoš dſihwaš paleek ſtahtā dinamiskiſkaiš elementš, kaš neatlauj wairš tiſ daudž weetaš pahrpļaſcheem atſewiſcheem raſturojumeem. Tur ir pilſehtinā ſarih-kojamāš peenſaimneezibaš ležijaš aprakſtš, kur taja paſchā ſatiriſki-ſaritu-riſkā weidā tehlotāš neſaſkanaš un ſadurſmeš daſchadu lauſchu grupā — aiſ daſchadām ihpatnejām atteeziņām pret peena raſchotajeem un peenkopiſbaš wiſpahrejo idealogiju. Un tahlak Schwabe rahda ſhiš ideologijaš weido-jumu Rurſemeš ſaimneeku praktiſkā dſihwē. Peenraſchoſchanaš kontrolaſi-

stentam winsch leef kà modernam Tschitschikowam zelot pa Rurfemes sehtàm un eepasihtees ar widschadakeem masgruntneeku tipeem. Daschus no teem winam isdodas ussihmet nedaudseem raksturigeem wilzeeneem; ziti, turpreti, isnahf tendenziosi kariketi, ar wifu pahrspilgto simejumu sapluhduschi, neskaidri un netizami. Pahrleezinofchaks jau wispahrejais lauku dsihwes un wesela kulturaš laikmeta raksturojums. Ta pasihstamà laikmeta, kad diwu leelu laufaimneezišku organisaziju sawstarpejà fazensiba dehl waldoschas nosihmes un noteizoschas lomas bij wifas latweeschu faimneezišas un lihds ar to ari garigàs dsihwes zentra. Razionalas peentopibas ideals likàs fewi eetweram ari wifu kulturaš zenteenu kodolu. Saimneeziška kapitalisma konzentracijās pirmà sajušmiga rosme likàs isfmelam wifu tautas garigo dsihwi. Ugrakàs lauku kulturaš galwenais darbineeks skolotajs bij pilnigi nosudis no skatuwes. Wina weetà stahjās weena pahrraugš, kulturafistents, kas ar sawu instrumentu kasti zeloja no mahjas us mahju, zitur mihli fagaidits, zitur ar schaubàm un neustizibu usnents. Weenà weetà winam janododas tikai sawam praktiskam usdewumam, otrà jazihnas ari pret dsili eesafnoteem wezmodigas faimneezišas aisspreedumeem, treschà jadebatè ar faimneeku par politiku, zeturtà wehl bes tam jaispilda kawaleera loma pee faimneeku meitam. Peena pahrrauga tips ir jauna parahdiba tikpat latweeschu dsihwè kà rakstneezibà. Wispahrejais, waretu sajit, kulturwehsturiškais satures Schwabes romanu padara stipri weewilzigu. Wina sozjalà kritika, kas jauschama zauri wiseem tehlojumeem, weetumis gan atstahj publizistiskās tendenzes eespaidu, bet wispahri peeschkir stahstam dsihwas demokratischās domas nokrahfu. Ari tur, kur tendenze wisstakakà, Schwabe zenschas runat tikai glesnàs un dsejiktos salihdsinajumos, tà ne wifai weikli eesawinadams spehzigus romantisma wilzeenus sawà noteikti realistikajà tehlojumà un beeschi ween padaridams to pahrspihletu un mahfshotu.

Stahstis: „Maschina“ (1915), ir konzentretaks un wehrtigaks. Te Schwabe eewed latweeschu lasitaju lihds schim tikpat kà nepasihstà un neasistitkà pasaulè: ruhpneeziška darba un maschinas pasaulè. Gan ta naw industrijas pasauke wahrda wisplachakajà nosihmè, ar leelpilsehitas nokwehpuscheeem fabriku korpusseem un milsigàm telpàm, pilnam duhzoschu spolū, schalkojoschu sifnu un weegli ritoschu tehrauda asu. Schwabe tehlo tikai masas lauku darbnijas, ruhpneezišas pasauli miniaturà. Bet ari ta wina rahditam lauku gahjeja sehnam leekàs pahrsheidsoscha, satrizinoschi peewilziga. Ar eewehrojumu psichisku ispratu un mahflineeka weiklumu Schwabe pahrlleezinofchi rahda, ka dsihwi ritoschas maschinas, wifa schi zilweka smadsenu un rofu darinatà modernàs kulturaš pasauke spehj eerosinat darbam predestineta jaunekla fantasiju wehl spehzigak, nekà kahrtu kahrtàm tehlotee un pahrtehlotee dabas jaukumi. Maschina ar sawu flaisi saškanoto ritumu, ar sawu apbrihnojamo spehlu un radoscho darbu sawilno un peesaisa dsihwes krustzelos un darba wahrtoš stahwoscho jaunekli dsilak un stiprak, kà latweeschu rakstneeku eemihlotos erotiskos, nebeidsami juhsmojoschos sehnuš kaut kahda faininu fluoride. „Maschina“ Schwabe itkà demonstratiwi usstahda sawu tematu teeschki pretstata lihdschinejai erotiskai tautiskai romantikai, atklahj darba jaunekla dwehselè to pusi, kur latweeschu mahfsla lihds schim wehl naw eeluhkojusès, turedama to par sawas apzeres un tehlojuma nezeenigu. Taisni Schwabes stahstà teef redsams, zif weenpusiga un sekla satura lihds sajim bijuse latweeschu rakstneeziba. Redsam, ka darba pasauke, winaš daschadiba un instinktli eenem galweno weetu lauku jaunekla dsihwè un psichè, ka schi

paſaule ir neſalihdſinami plaſchaka, warbuht, ari dſilaka, nekà erotiska juhſmoſchana un fehroſchana. Jo darbs, maſakais, kà Schwabe winu ſaprot un tehlo, naw tikai uſſpeests mechanisks ekſiſtenzes lihdselkis, bet ari jaunekl eemihtoſcho radoſcho dſinu iſpaufme, wina rosmigà ſpehka ahrejais aptwarš, wiſas wina eelſchejās buhtnes iſteikſme. Schwabe rahda, ka kalpa ſehnà eemihl ne tik ween dſiia juhſmot par meitenem un ſaldit ſapnot dabas jaukumuš raugotees, bet ari wehleſchanàs paſcham weidot metalu mahzitàm formetaju rokàm, radit, iſgudrot ko jaunu. Ur neapſlahpejamu ſinahri wiſch apluhko un aptauſta kulmaſchinu — un iſ kuſtiba, iſ peekſahreens winam ir mihlas un maiguma pilns kà lihgwainim, kà Tomam, kuſch wiſeem juhtelkeem grib pahreelinates par to, kam aſli tizejis ilguš gaduš, ko zeenijis un pehz ka ilgojees. „Lozinsch leef rofu pee peeres, ſkatas pret ſauli un paeet ſoli tahlak, kur laiſtas lemeſcharkla lemeſnizas, kur eſſelmaſchinas ſobam akmens eezirtis robu, kur pumpja kannina garà kahrts galà, kur Diltina kunga kemratam iſluhſuſchi peezi ſari — kur wiſi ſchee tiſlee un kropole Jeniſi, kas tikai uguni war dſimt un atdſimt.“ „Kà nemanà Lozinsch turpina ſtahwet un ſtatitees leelà ſchloſera darbà. Laiks ir apſtahjeeš, ſtundas apguluhchàs, ſaule eefaluſe debesš ſilumà. Wiſai paſaulei tikai tik daudš wehrtibas, ziſ wehrtibas ſchim koka ſkreemelim, pahr kuru uſmanigi kuſtas ſchaurais iſdobtais kalts, wadits no platas leelà ſchloſera rokas.“ ſchee tehlojumi ſtipri lihdsigi teem, ko laſam, peem., Ukuratera „Degoſchà ſalà“. Tikai tur lauku ſehns tà aiſmirſtas eemihleto meiteni wehrodams, lamehr Schwabes ſehnu aiſgrahbj nahkoſchà, weidojoſchà, radoſchà darba jauſma. Iſteikmè apmehram weenadee un lihdswehrtigee tehlojumi ſpilgti atſchiras ſatura un eeroſinoschas idejas wehrtibà. Erotiski eefiluhchais ſehns waj nu panahš waj nepanahš ſawu; abi gadijumi neſneedſas pahri wina ſubjektivo ſajuhtu un individualas dſihwes robeschàm. Turpreti darba ſajuhtmas aiſfrautais, peepildidams ſawu ſubjektivo wehleſchanos, ſpehj radit wehrtibas, kas pahrwehrſch wiſu wina apkahrtni. Tà tad ſabeedriſki-realiſtiſtà tehlojuma tips ir ſawà buhtibà dſilaks, garigà ſaturà bagataks, kà individualàs jaunromantikas juhſmotajš — nemaš nerunajot par to, ka wiſch ſwaigaks, patš originalš, newis ſimtreiſ redsetà atkahrtojums. Ur ſawu neparedſamo, daſchadi eephejamo nahkotni wiſch laſitaju ſaiſta neſalihdſinami ſtiprak kà tas, kuram ir tikai diwi zeli, abi weenlihds iſmihli un ſen paſihſtami.

Schwabes kalpa ſehnu mahte grib nodot par bodes ſelli: pehz winas eekſata tam tihraks un ſmaltaks darbs. Bet wiſch aiſcet mahzitees par maſchiniſtu, apkahrtnes ſaimneekem par lokomobileš waditaju. Iſrahdas, ka ari mahzibas un darba gaità naw maſak kluhmu un nedeenu, kà teem tur winu mihleſtibas dehkàs. Wiſch dſili mihl ſawu darbu, un tikai tas winam prahtà, tapehz wiſch newar ſadſihwot ar pahreem ſelleem, kam gaſwenais uſdſihwe waj ſabeedriſtas un politiſtas intereſes. Wina glehwà ſemneeka daba naw peeradinata jaunajeem apſtahkleem, tàpat kà wina rokas metalu weidoſchanai. Bet maſchinas darbs pamam iſklihdina ſtrahdneeka wehl atlikuhchàs romantikàs iluſijas; maſchina pamodina winam ihpatnejo darba uſdewuma un noſihmes aſſinu un padara ſaprotamas atteezibas ſtarp ſtrahdneeku un darba deweju. Leeka te ir kaut kahda dſilaka peekſchanàs maſchinai un juhſmoſchana par winas raditaju un atwabinataju ſpehku. Maſchina ir preekſch ta, lai ſastrahdatu pehz eephejas wairak pelnas ſaweem ihpaſchneekem; winas waditajš patš ir tikai weens lozeklis ſchajà mecha-

niſmâ, ſuram jakuſtas beſ lahga meega un atpuhtas. — Schwabe galwenâ kahrtâ gribejis rahdit, kâ maſchina pahrwirſa laufu darbu augſtafâ poſmâ, kâ kapitaliſtiſkaiſ raſchoſchanas weids iſnihzina patriarhalâs dſihwes un darba atteezibas un, ſaſkanâ ar wiſu to, radikali pahrweido laufſtrahdneeka pſiſchi. Uri to, kâ jaunajâ darbâ iſſuhd ſtrahdneeka maldigâs zeribas ar perſonigu zentibu ween nodibinat ſawa paſcha labklahjibu un lihds ar to brihwi peedalitees wiſpahrejâ radoſchâ darbâ, bet ka ſtrahdneekam weenigâ iſeja kolektiivâ apweenibâ ar ſaweem liſtena beedreem, ſabeedriſki aktiwâ kopumâ, kaſ weenigais ari katram atſewiſchkam lozeklim war nodroſchinat apſiniga zilweka zeenigu dſihwi. Sewiſchki plaſchi un pahrleezinoſchi taſ Schwabes ſtahtâ naw redſamâ. Preekſch ta ſtahts leekâs pahrat konſpek-tiwâ, tehlojumâ aprauſtits un epiſodiſkâ, idejiſkâ un pſiſchologiſkâ motiwazija nepilnigi pahrleezinoſcha. Somehr ſtahtâ ir daudſas ſpilgti uſwertas, dſili pahrdomatas un iſjuſtas weetas, kaſ kâ atſewiſchki apgaismojoſchi ſtari eeſneedſas dſiti modernâ darba paſaulê un pahrejas laifa ſtrahdneeka ſareſch-gitâ pſiſchê. Râ ſozialâs dſihwes pahrweida, kâ darba un wina daritaja buhtibas rakſturojumâ, Schwabes ſtahts ir weens no wiſwehrtigakajeem ſabeedriſki-realiſtiſkajâ wirſeenâ.

„Maſchina“ itkâ eeſihmê pahreju uſ Schwabes ſtahtu otro grupu, kaſ manami atſchkiras no pirmâs. Wiſpirmâ jau ſatura ſinâ. No ſozialiſtiſkâ naturaliſma ſpilgtas tendenzes wiſch te noteitti peegreeschas ſozialajam pſiſchologiſkam realiſmam. Idejiſkas propogandas weetâ ſtahtas objektiwi dſihwes wehrojumi un plaſtiſki zilweku rakſturojumi. Tahds ir wina neno-beigtaiſ romans: „Darbs“ (1915), pirmais no plaſchi eeſahktas ſerijas, ſurâ wiſch nodomajis rahdit darba zilweka pſiſchikas weidoſchanâs un ſabeedriſkas iſaugſchanas prozeſu teeſchi ſem iſdeenâs darba un wina ſozialâs apfahrtnes eeſpaideem. No pirmâ azu uſmeteena war liſtees, ka Schwabes mehginajumâ naw neka originala, ka taſ uſraſtits labi paſiſtamâ pilſoniſkâ biografiſkâ romana weidâ. Romana wiſpahrejâ iſdomâ un aptwarâ pateeſchâm naw nekâ ſewiſchki jauna. Bet jaunâ ir romana dſilakais eeſſejeais ſaturâ. Nekur latweeſchu un ari zittautu rakſtneeziâ darbâ kâ zilweka waditajs naw tehlots tiſ ſihki un ar tahdas ſozialâs domas analiſi, kâ Schwabes romanâ. „Darba“ weidojumâ naw wehrtejams tiſ augſti, kâ winâ aiſwertâ ideja. Darba zilweka ſubjektiwi un ſoziali-pſiſchikais tapſchanas prozeſs leekâs pahrat zeeſchi ſaſtits ar rakſtneeka paſcha jaunibas pahrdſihwojumeem. Tâ tehlojumâ neapſinati iſwehrſchas itin kâ ſubjektiivâ atminu lirikâ, ſurai ſtipri ſentimentala peeſkana un maſ radneezibas ar realu darba ideju. Perſonigo atminu pluhmê rakſtneekâ beeſchi aiſmirſt eeſtetikſi wehrot un mehrot ſawu weidojamo, nenochkir nepeezeſchamo no maſſwarigâ un aiſklichſt newajadſigos ſihkumos. Daudſi no ſcheem ſihkumeem notehloti pilnigi fotografiſki; ſinami atſewiſchki mirkli un gadijumi tehlojumâ iſpausch tiſpat uſmahzigu ſoziali-pſiſchologiſtu tendenzi, kahda Schwabes pirmajos darbos bij ſozialiſtiſki-idejiſkâ. Tâ realiſtiſkajam ſtahtam ſchajâs weetâs peejaugas nepeeſauſejami naturaliſtiſka imprefioniſma elementi. Aiſ teekmes katru ſtatijumu un nowehrojumu konkretiſet, domat un runat itkâi glesnâs un ſalihdſinajumos, rodâs maſli-neeziſtâs iſteikmes iſtſchokurojumi, ſamahkflotas glesnas un newajadſigi jaun-wahrdi. Uri aiſ ſchi formas romantiſejuma ſtipri zeeſch Schwabes peewilzigâ darba wehrtiba.

Aiſ ta zeeſch ari Schwabes iſſakee ſtahtâ. Iſleekas tâ, ka wiſch ne par ko negrib atſtaht jaunromantikeem ween preekſchrozibu runat glesnâs,

bet peerahdit, ka to paſchu eespehj ari noteikts jaunrealists: „Pahtaga ka tſchuhſka eekodās ſirgelim truſtos. Trihs ſtažijas ſwani ka brehzoſchi wanagi, žits žitam garām dſihdamees, aiſſkrehja gar auſim. Saule ahtri paſuda wakarpuſes melnumā, kurſch ka ſmagi peelahdeta leellaiwa ſpeeda leſup ſila robainās galotnes.“ — Te Schwabe itiu ka ſazenschas ar Skalbi. Bet nebuht newar ſazit, ka wiſch to pahrſpehtu waj pat aiſſneegtu. Skalbe ar ſaweem glesnojumeem un ſalihdſinajumeem grib ſazelt tikai ſnamu dſejifku juhſmu, un ſawu noluhku pilnigi ſaſneeds. Schwabem, ka realistam, allaſch ir kaut kaħda doma, un tās ſkaidrums un noteiktiba pa dalai paſuhd mekletos un mahſflotos ſalihdſinajumos. Beeschi ween ſchl neihtā ſtila romantika normaldas pilnigā beſgarschibā; „Rad awiſes karſtatās wehſtis — ka rupjakās, ſarfanakās ſemenogaš lihđumā — bij aplaſitas, Gauja noſtuhma awiſch-numuru galda tahlatā ſtuhri ka iſehſtu alſchnamiſas tarbu.“ „Rate ſteidsās meerinat nemeerigo podinu, kurſch meta burbulus ka mahrzinu ſmaga lihđaka aſari kerot.“ Weegli nomanit, ka wiſi ſchee glesnainee iſpuſchlojumi, wiſi ſchee „ka“ tehlojumā pilnigi leeki; tee nebuht neiſzet un neatbalſta raſtneeka domu, bet laſitaja uſmanibu aiſwehrſch projām no tās. Paſchi par ſewi wini tā ſamekleti un meiſtaroti, ka winu eſtetiſkaiſ eespaids drihſat negatiws netā poſitiws.

Somehr par wiſeem Schwabes glesnainajeem ſalihdſinajumeem to nebuht newar ſazit. Lihđs literariſkai maneerei ka metodei wina iſteikſme nenoflihd ari wiſwahjakās weetās. Bet wiſpahri pehdejos Schwabes ſtahtos pahrſwarā ir dſihwi glesnaina iſteikſme, kur ahrejee walodas iſrotajumi iſjuſti un iſauguſchi teeſchi no raſturojamā preeſchmeta waj parahdibas iſpatnejas dabas. Pee tam Schwabes glesnas naw tikai ahreji notehlojoſchas. Schwabes fantaſija aptmer tehlojamo parahdibu galwenā kaħriā ahrejā, redſamā traufmē, waj ari winas eekſhejā pluhsmē un itlko nomanamās wibrazijas. Schwabe ir dſihwibas. kuſtibas, dinamikas mahſflineeks; wina glesnas paſchas wibrē un ſaigo, ſazeldamas ſkatitajā to paſchu nemeera mirgu, kas roſas raſtneeka dwehſelē. „Rudſu lauks ſaigo ka malachita kalns, uſ kura zelta likās baltā marmora pils ar melneem ogļu waħriem.“ „Ka ſalu preeſchu ſaru wina bij panehmufe jaunibas atminas lihđi — ſwaigas un ſmarschojoſchas.“ Uri ſchaja pehdejā, ſchkeetami ſtatiſkajā glesnā ir dſihws eeroſinatajs un eekchuhpotajs ſpehſs — lai ari druſtu ſentimentalaks un wezmodigaks. Bet tahds dſejifks tehlojums, ka — „diwi wezi wihtoli laiſtija hđrabu ar ſchurām lapu karofitēm —“ pazel azu preeſchā tik dſihwi nirboſchu glesnu, ka netihkas atrautees no winas.

Cewehrojumu ſoli tuwak mahſklas pilnibai Schwabe ſpehriš ar ſawu pehdejo ſtahtu ſaturu. Realistiſka talanta pamatteekſmes gan ari ſche ſpilgti redſamas. Bet dſilakas mahſflinezifkas iſjuhtas apnemtas, iſkoptakas paſch-kritikas kontroletas, eewingrinatas weidotaja ſpehjas waditas, tās wairs nepahrſneeds eſtetiſko mehru un robeschas. Tehlojamās dſihwes gadijumi naw wairs pahrſpihleti un brehzoſchi, žilweki naw tā kariketi un idejiſkā tendenze neproflamejas wairs failu loſungu weidā. Ur to naw teikts, ka ſtahtu ſaturš palizis idejiſki ſchauraks un maſwehrtigaks. Wiſch tikai eetweras noſkanotakā eſtetiſkā formā un zaur to aſtahj dauds dſilaku eespaidu. Wiſi ſtahtsi Schwabes kraħjumā: „Zelā“ (1920), naw weenadas wehrtibas. Tā, peem., „Mebletās iſtabās“ (1913) wehl iſmanami ſtipri pirmatnejā naturalisma elementi ar wiſam neſchkiramām pawadoſchām iſpatnibām. Turpretim „Maħſas“ (1914) ir wiſai eewehrojams ſoziali-psiĿhologiſks tehlojums no ſemneeku dſihwes, kur druħmās kraħjas leelā pahrſwarā par

gaischajam un fopeespaids smagi nospeedoschs. Pret scho lauzineeku dsihwes tumfcho fonu reljeft iszelas dsimtai atweschinajuschas, pilsehtas un kulturdsihwes pahrweidotas mahfas raksturs un tragiske dwehseles pahrdshwojumi. Alfewischla grupâ eerindojami Schwabes stahsti no politifko emigrantu, leelâ kara un behglu laiku pahrdshwojumeem. Te atrodam spilgtus raksturu sishmejumus, gan no Kreewijâ aisslihduschu, sweschas aplahrtines sawadi pahrweidotu latweeschu profefonaku pafaules („Dahrsneeks“), gan no klainojoscho, meesigi un garigi nihkulojoscho inteligetu dsihwes („Zelâ“).

Krahjuma: „Klufee zeemi“ (1920) eewadâ Schwabe patz sawu liriku raksturo tâ: „Kluso zeemu semneeziiba nefeedsas ne wehsturisfki ne foziologisfki ar Alpasijas un Skalbes semneeziibu. Teritorialâ weeniba, if kuras isauga „Klufee zeemi“, nebij klafstas fainneekmahjas, bet muifcha. Tas nostahda peenahzigâ gaismâ weenu otu krahjuma pahraf effpanfwo glesnu. Bet ari wehsturisfki schkirâs „Kluso zeemu“ semneeziiba no parastâs lauku dsejas idilifstas semneeziibas. Ne pirms, bet pehz 1905 g. rewoluzijas autors wehro laufus. Tapehz zitads ir „Kluso zeemu“ semneeks un bessemneeks. Un semneeka dehlis inteligents. Winsch ir zelâ no lauku mahju „Kluseem zeemeem“ us pilsehtas un bulwaru skaleemnameem, turi winam nepeeder, bet bes kureem winsch newar dsihwot. Râ agraf wina firds skuma pehz kluseem laukeem un wiau salâs idiles. Otrfahrt autors gribeja ispidit sawu peenahkumu pret tam plaschajam masam, kas fastahdas ne no inteligenzes, bet teeschi no darba tautas, ar furu autors faifstis ne tikai politifkeem usfkateem, bet ari literarifstas gaumes tradizijam. Tagad, kad latweeschu lirika tiktahl isfmalzinajufes formâ un faturâ, ka kluwufe par schauru inteligenzes dseju, „Kluso zeemu“ weentahrschee pantini domati weenigi kâ tautas dseja plascho masu estetifkam prasibam. Tas ir logs us pagahnti, kas autoram us mirkli wehl paweras Tahlo Austrumu atfkatâ.“

Schis eewads neween raksturo Schwabes dseju, bet norahda ari, kâ dsejneeks patz nostahjas pret saweem agrakeem darbeem. Dfirdam itkâ atwainoschanos par to, ka schi weentahrschâ dseja noderâs „weenigi plaschajam masam“ un newarâs fazenstes ar faturâ un formâ isfmalzinato „schauru inteligenzes dseju“. Dsejneekam pascham ta leekâs tikai kâ pagahntes atzeru krahjumâ, furam winsch eet pahri us isfmalzinato schis deenas dseju. Schajâ jaunajâ posmâ Schwabe wehl naw radijis leelaku darbu. Uzumirkli waram runat tikai par to dseju, kas wina pirmajos krahjumos. Schwabes pascha raksturojumâ gan atteezinams us „Kluso zeemu“ masako datu. Pee tam jaaisrahda, ka kaut tahdu spezifisfki pehzrewoluzijas idejifku waj sabeedrisfku nokrahfu tur atraft newar. Raksturiga sozialisdejifka peefkana ir weenam otram dabas dsejolitim Peemehram, Schwabes kalpa faule, kas ar afu schagaru per strahdneeku, ir pilnigs pretstats pilsonibas un inteligenzes mihligai glahstoschaj faulitei. Kalpa behrna wakara dseefminâ naw ne pahrmehrigâs peedsejotâs estetifstas juhsmas, ne pasihstamâs erotifstas twihfsmes. Pawifam profaifstas ikdeenas ruhpes tur auschas zauri un raksturigi atfkano gabjeja realos psichifkos pahrdshwojumus. Bet wifâ leelais wairums dsejolu schajâ krahjumâ ir, tâ fakot, tihra dabas eejuhsmas lirika bes kaut kahdam idejiflam peefkanam, faturâ ne masaf „isfmalzinata“, kâ kura katra jaunromantifsa lirika isteifmâ tapat eectureta isfmalzinatâ, modernifetâ tautas dseefmu garâ. Krahjumâ naw usnemi tee Schwabes pirmee dsejofi, kuros deefgan parupjâ weidâ ispauschas sozialisfiska pafaules atfina un semneeku

dsihwes noleegums. Tīkai pašā pehdeiā dsejoli: „Alisejot“, dsejneeks noteikti usswer, ka winam jaaiseet no wezās lauku paskaules, kur laudis sin tīkai sweedrus leet un kur dwehseles lih pē semeš. Winam jaaiseet us pilsehtu — „tur jaunu kōli gribu stihgot un dsihwei lihdsi dseefmas lihgot“.

Schis dsejoliš noteikti pahrwada Schwabes otrā krahjumā: „Bulwari“ (1921). Tas rakstīs sem manama Werharna eespaيدا, bet aīš ta wina wehrtiba neko nezeesē. Sinamus literarīskus skolas eespaيدus faturā, mahflīneezīkā isdomā waj stīlā war usrahdit katra latweeschu dsejneeka darbos. Jautajums tīkai, zīf idejīski un estetīski jauna no sēhem eespaideem radees latweeschu dsejā; waj tee paplaschinajuschi un padslīnājuschi winas idejīsko un mahflīneezīsko apjomu un waj tas paleef organīskā fakarā ar rakstneeka fabeedriškās un kulturās aptahrtneš tahlakeem meklejumeem. Tā luhkojotees redsam, ka Schwabes „Bulwari“ peeslejas tā faktuajam pilsehtas dsejas wirseenam, fabeedriški-realīstīskās dsejas ihpatnejai atsarei, kura wiszeeschaft peeklaujas proletariata ideologijai un kulturās teeksmēm. Idejīski ta tad ir pawīsam jauna mahflās atsare un eewehrojami padslīna latweeschu lihdsi schinejo dsejīskās domas pašauli. Estetīski wina eewirsa latweeschu dsejā tīšpat jaunus eerosmes un isdomas elementus, tā ari spēesch dsejneekus mellet jaunus ritmus, jaunu walodu, jaunās krahšas un fīnās — wispahri jaunus isteifmes lihdselkus pilsehtneezīskās paskaules un winas īsuhtu atehlojumeem. Pilsehtas dseja ir spīlgis pretstāts lihdsi schim weenfahrschaj semneezīski-lauzīneezīskai dsejai. Tas labi redsams ari Schwabes „Bulwaros“. Rahmas lauku dabas juhsnu un japnu romantikai preti te fīnā eelu dimdona un lauschu mašu traufme. Dabā auguscho preefschmetu un parahdibu weetā te zilweka roku un smadsenu darbs. Dsejneeks eet lihdsi eelas gahjeenam, dsird dimdoschas zīhnās dseefmas un wehro, tā no schis darba lauschu straumes bailēs aīsweras zeeti logs ar sīhda aīstareem. Wīnsch ir bankā, kur seltis augu deenu schkind, kapsehtā, laboratorijā, botanīskā dahrsā, woksālē, pēe peemīneklā, pēe tilta. Tad tahlos paskaules klainojumos wina fantāzija atrāifas ari no tradīzionalajeem fīhkajeem wehrojumeem un aprafsteem; wīnsch usswer pilsehtu winas weseļā kopumā un sneedis winas wispahrejo raksturojumu. Wez-Rīga, Mastawa, Honkonga ar wīnu sīhmigeem ihpatnejeeem eespaideem glesnāini īzelaš muhsu azu preefschā. Pēe tam pašos pehdejos dsejolos Schwabes isteifme palīkufe ahrkahrtīgi dailstāniga un musīkala („Honkonga“). Te wīnai wairs naw jabaidas no falīhdsīnājuma ar to wisīsmalzinātafo īntelīgenzes dseju.

Schwabe peeder pēe wisšpēhīgakajeem rakstneekēem fabeedriški-realīstīskajā wirseenā. Mektletājs, kas nopeetni strahdā pēe šawa talanta īstoschānās un arweenu pahrbauda wehl neeetus zelus. Gesahzīs ar spīlgtu sozīalīstīskā naturalīsmā tendenzi, kur publīzīstīskā entusīasma dauds wīraif tā teešchu mahflīneezīsku pahrdīhwojumu, wīnsch drīhstī pahrwehrtē šawus pīrmos darbus un peegreeschas fabeedriškajam psīhologīskam realīsmam, raksta sozīalu īdeju bagātu pilsehtas dseju, un pamāšam nowehrschās us jaunromantīskā unīwersalīsmā pūstī. Wīna tahlafo attīhstības gaitu grūhtī paredset, bet naw domājams, ka īdejīskā fatura tīf bagāts rakstneeks waretu pīlnīgi atgreest muguru sozīalai dsīhwei un fabeedriškam zilwekam un aīseet literaturās romantīkā, us lo šlubīna laīkmetis un wīsa rakstneezības aptahrtne. Pehdejee Schwabes darbi rahda eewehrojamu ihpatneju stīlīstī un walodas wirtuosu, kas īkweenāi domāi un juhtāi prot atrāstī peemehrotu, smalkī noska-

notu isteiksmes formu. Schwabes attihstiba newiršas us proletariškās mahkšlas puš; wīnu arweenu wairaf peewelf wišpahrzilweziški temati, kuri, tā doma-jams, ari turpmaf paliks pahrswarā par šhur tur pamanameem abstrakta romantišma elementeem.

Linards Laizens

Linarda Laizena attihstibas zeļšch pawišam otrads nekā Schwabes. Pehz dewinsinti peektā gada eefahziš kā romantiski indiwiidualistiškis lirikiš, wiņšch pamašam išweidojees par noteiktu realistišku profaiki ar šabeedriska mahkšlineeka tendenzi šchi wahrda plaščakajā nošihmē, pee tam neatlaidigi un sistematiski iškopiš šawas mahkšlas tehlotaja špehjas lihds eewehrojamai pilnibai.

Laizena pirmajos dsejolu krahjumos („*Rwehle*“, 1905—1907, „*Pilfehhtā un laukā*“, 1908—1912, „*Karawane*“, 1913—1919) dsejneeka ihpatneja šeja wehl tikai nekšaidri šakātama. Tos laikus waldošchā defadenzes strahwa us wīnu naw attahjuse nekahda leela eepaida. No pašča šahuma wiņšch pratis šargat šawu neatkaribu, patš šawām azim škatitees dabā un dšihwē. Wīnu weenlihds interešē lauki un pilfehhta, bet ne weenadi wiņšch abas šchis pašales aptwer šawas dsejneeka domas un išuhtas taušteekem. Leekās, lauku daba un zilweki wairaf eekustina wina estetisko šajuhtu, pamodina wina tihro išbaudas un attehlojuma preeku. Wiņšch glesno idilistiškās ainās gan krahšaini juhšmigā, gan satiriski noshanā, gan weikli weeglā tautas dseesmu garā. Pilfehhtā, turpreti, wairaf rošas wina sozjalā doma. Wiņšch wehro kulturās ehnas pušes ar winaš pretišchēibām un neglihtumu, wina dseja paleef druhmaka un škarbaka. Ušs nowehrotaja štais te išmanams, bet kaut kahda noteikta idejiška kriterija aij wišeeem mahkšlineeziskeeem tehlojumeem atrašt newar. Tas nepahrsprotami redšams Laizena pehdeja laika dsejolos. Noteikta sozjalistiška doma peeschēir teem šatura štingrumu un wišas estetiškās juhšmas šaišta zeetā ritumā. Katra glesna un tehlojums tur idejas zauraušis, bet lihds ar to ari išuhts un peenahzigā estetiškā formā tehrpts. Ja Laizena sozjalo dseju šalihdsinam, peemehram, ar Raina pehdeja laika dsejokeem, tad redšam, ka tur masaf abstraktaš filosošijas un filosošisku šententschu, bet par to atfal wairaf teeščas dšihwes išuhtas un šiltuma. Laizena dseja ir ari palikuše gaischaka, optimistiškaka un dšihwes preezigaka — laikām gan tapehž, ka wina šmel no dšileem un dšidreem šadšihwes awoteem. Somehr jaatsihst, ka Laizena ihštaiš darba lauks ir proša. Kā stahstu rakšneekš wiņšch laiweeschu rakšneezibā eenem redšamaku weetu, nekā lirikiš.

Laizena ka stahstu rakšneeka attihstibas gaita ir gahjuse tahdā pašchā wirseenā — tikai ar to starpibu, ka te šahumā išmanama leelaka atkariba no mantotām tradizijām un waldošcheem rakšneezibas wirseeneem, bet beigās špilgtaki iželas wina idejiškā pahrwertiba un wišpahri wiša wina ihpatneja mahkšlineeziski šeja.

Wišai nekšaidri ta šasihmejama pirmo stahstu un tehlojumu krahjumos („*Wehji un aišwehji*“, 1906.—1912., „*Maleenā*“, 1910.—1913., „*Eeflehgte*“ 1906.—1915). Laizena stahsti tur šadalami wairafās grupās. Pirmajā, prahwakajā un mahkšlineeziski wišmasaf peewilzigajā eekšaitami wina maleenas dšihwes un lauschu notehlojumi. Šaišni par notehlojumeem tee

apfihmejami tapeh3, ka rakstneeka ihpatnejās sabeedriškās un mahkflineezifkās domas rofme winos tikpat kā naw faskatama. Galwenais tur sīhmigi uftwertais etnografiskais kolorīts, tipiski maleeneezifkais dšihwēs un zilweku raksturs. Peewilzigs tur weenigi rakstneeka gaischais realistikais stāts, kas scho dšihwi un zilwekus wehrojīs wīnu iddeenās dšihwē, wīna atpatapalikufchā nomales faktā, lihds kurenei no trofchnainās kulturās pafaulēs aifneeds tīfai wahjās aifkanaš. Laizena stahstos naw ne Sauleefcha moralifejofchas tendenzes par nomales wezajeem nefamaitateem tīfumeem, ne Akuratera fajuhfmas par lauku lautineem, kuri dšihwo idilifku dabas behrnu dšihwi un ahrfahrtigi mihlē mahkflu un mahkflineekus. Beš sabeedrifka nowehrtejuma, pa leelafai dalai ari beš individuali-estitifkeem noluhkeem Laizens raksturo maleenas dšihwi ar wīnās archaifkajeem laudim, nekur nepahrneegdamees weenteestigā realifma robeschām un nedšihdamees ne peh3 kahdeem fewifchkeem smalfumeem ifteifkmē un wifā tehlojumā. Wīna tehlojumi nepaleef aif Austraia un Erfa schis nofchīras darbeem, bet newar ari fajit, ka wīni te eenemtu fewifchki redsamu weetu. — Nahlamā grupā eederas Laizena maspilfehčas stahsti. Latwijās maspilfehchai daudsi latweeschu rakstneeki kā garāmeedami peefkahrufchees. Bet Laizens leekās peederam pee teem, kas schos lauku kulturās zentrus pirmstara laifmetā gadeem wehrojīs, pehtijīs wīnu eemihneekus, kuru raksturā un dšihwē pušlauzineezifkais fajauzees ar pušpilfehtheezifko, un wifus schos wehrojūmus un eespaidus attehlojis stahstīnu wirknē, kurā gadas wifai interefanti darbi (peem., „Meestinfch“). Masā spalwas fihmejumā tīf flātami un reali ifzelas muhfu azu preefchā „meestinfch, kas atrodas pee dšelfzela stazijās un esera malā“. Rā dšihwēs noeet garām wefels laufchu kopums ar fawu fello, fihlo dšihwiti un fchaurajeem zenteeneem, ar „maspilfehthu un meestu aromu, kura galwenās fastahwdalās ir firgu mehflī un alus“. Reifēm Laizens pret maspilfehčas raksturigo fonu rahda atfewifchka tipa nepeewilzigo apweidu, kurfch tomehr parahdas dšihwēs, tikpat sabeedrifki kā estetifki fpilgtš („Skolotajš Karulis“). Saprotams, ka uf maspilfehthu un wīnās tipeem war luhkotees tīfai ar ironiju. Tahdi ir ari Laizena tehlojumi — tatschu ironija wīnos aifsureta, eefcheja, originali kautra.

Trefchajā grupā eerindojami tee Laizena stahsti, kuros wīnfch jau raifās walā no naiwā notehlotaja realifma un kuros ifmanamas nepahrprotamas literarifka mekletaja teefsmēs — kā wīnfch patš kahdā weetā fafa, renefanfes laifmeta fajuhfma. Tee ir sīhmigi literaturās romantikas rafchojum i, kuros pawifām zita pafaule un zitads tehlojuma weids, kā pirmajos darbos. Tee ir fawadi fasantafeti stahsti ar wifadeem atstahsteem widū un pa itarpām — fchajā finā stīpri lihdsigi pafihstamajām renefanfes noweldm („Naktš stahstis“). Tajos nahf preefchā garas gimenes kronikas un flawenu fentschu wirknes lihds ar wehsturifku un priwatu notifumu pahrstahstijumeem un nebeidsamām raibām mihlestibas dehfām. Literaturās romantikas apdwehfmeti ari noflehpmaina, dšilas pirmatnejas kaiflibas waj demonifka tumfcha fpehka apnemto feeweefchu tehlojumi („Mescha meita“, „Nahwes upe“). Schee tehlojumi flaitami pee Laizena wahjafajeem. Wīna zaur un zauri realistikā fantafija un sozjala domataja teefsmēs naw peemehrotas romantikai mifstikai un defadentu ifgudrotam demonifmam. Wīna tehlojums ifnahf neihstis, famahflots un faraufstis. Waloda saudē fawu rahmo epifko ritumu, fadomatās frases un mekletās glesnas pahraf atgahdina waldofchā wirfeena manerees un trafaretu. Literarifkas flolas eespaids ahrfahrtigi stīprs ari Laizena individualistikās inteligenzes tehlojumos („Pan-

trita mihleſtiba“). Schahdas inteligenzes representants „pehz ſawa ſeja atgahdinaja latweeſchu, germanu un greeku maiſijumu, kapehz tam bij dauds lihdsibas ar Geti, kahds tas redſams jaunibas laika portrejās: augſtu gudru peeri un ſlaidu degunu eegareni weidotā ſeja. Uri pehz gara wiſch bij ſchim germanu genijam tuws, jo wiſch loti mihleja un dſili isprata mahkſlas darbus un ilgojās iſſinat lihds galam tiklab ſeno kulturu, kà wehſtures un zilweku liſtenu noſihmi un zelus. Aristokratiska ſmalſjuhtiba winam bij jau eedſimta, jo wina tehwa mahjās no ſeneem laikeem augſtā zeenā ſtahweja dſimtas labee tikumi un iſzilās perſonibas ar ſawu garigo un ſiſiſko pahrafumu, kas ſewiſchki ſeeweſchu linijā weenmehr iſteizās ſkaiftumā un dailjuhtibā“. Protams, ari ſeeweetes, kuras ſchahds waronis mihl, naw masaf zehlas: „Schis Afrodites ſeja wareja ſakattit tās diwas galwenās eefihmes, kas raksturigas wiſu Jidija waj wina ſkolneeku tehlu ſejeem: tas bij loti masais atſtatums ſtarp uſazim un azu plakſtineem, kuri bij ſewiſchki reſeſi iſzelti, tāpat kà deewiſchkais meers un meerigais ſpehſs. Wina bij gebrufēs melnā ſamta uſwalkā ar weegli dſilu deſoltē un baltaſ gaiſejadas ſpizes wijās tai ap ſaklu, ſlehydamas ſelta medaljonu“. Pee ſcheem ſlaidejeem deguneem un weegli dſilajeem deſoltē weegli paſihſtam Wiktora Eglifcha „jaunklaſiſkos“ waronus. Uri wiſi komplizētās mihleſtibas meklejumi ſtipri atgahdina paſiſtamus paraugus; ko pſichologiſki dſilu un intereſantu tur atraſt naw eephejams. Somehr Laizena ſtahſtā naw tās iſmekletās mahſchoſchanās un ehromofchanās, kas Eglifcha „jaunklaſiſizmu“ padara pawiſam nebaudamu. Laizena tehlojums ir noſkanots, wijigs un pee tam weenfahrschi mahkſlineezifks.

Pee ſcheem paſcheem pehzrewoluzijas inteligenzes tehlojumeem peeklaimams diwās atſewiſchkās dalās rakſtitais prahwais ſtahſts: „Witolds Wihtums“ (1914.) un „Bula wafara“ (1916.—1918.). Ubi ſtahſti ſpilgti atſchiras weens no otra ar ſawu idejiſko noſkanu, kas iſpauſch ſtarp-laitā notikuſcho pahrwehrtibu rakſtneeka paſaules un ſabeedriſko wehrtibu atſinā. „Witolds Wihtums“ ir raksturigs renegatu laika tehlojums. Wihtums „nemeeros bij eejauzees ar kahdu runu, kuru bij turejis wiſpahrejas ſajuhſmas un aſſrantibas brihdi un kurai pateeſibā, iſnemot pahri beigu ſauzeemu, nebij bijis pat nekahda pretlikumiga un politiſka ſatura. Bij eewillts ſozialiſtiſko pulzinu kuſtibā un darbībā, kurai toreis pa leelai dalai bij wiſai idealiſtiſks un idiliſks raksturs“. Se redſam nepahrprotamu idealiſtiſka un idiliſka rakſtura ſozialiſtu, rewoluzijas ekſkursantu, ko pret paſcha gribu, „eewell“ kuſtibā. Uf Somiju emigrejis, lihdsigi neſkaitameem induwidualiſtu un dekadentu literaturas tipeem, wiſch galwenā ſahrtā nodarbojas nopeldams bijuſcho kuſtibu un winas darbineekus un ſchlihtidamees no ſabeedriſkā nomalda ſahrneem. „Uri labakeem ſozialdemokratu partijas darbineekeem bija bijuſchas tahdas toka ſejas. Tahdas ſejas bij ari wiſeem ſektanteem, kuri ſawu mahzibu fanatiſki iſplatija un ſawas dogmas mehginaja wiſur eedſiht kà naglas ar weſera ſiteeneem. Ta bij ſaſtindſinata griba.“ Scho paſchu renegata antipatiju pret apſpeeſtās tautas atſwabinaſchanās kuſtibas galweno zihnitaju ſtrahdneezibu, Laizena ſtahſts iſpauſch beeſchi un daſchadigi. Strahdneeku nama ſale Wihtumam „bij tikpat nepatihtama, zil nepatihtama wareja buht frogā leelā puſe weefnizās iſlutinatam zelotajam“. Tur wiſch reds „dauds wiſadu beſgala nemahkuligi krahſotu un weidotu ſozialiſma emblemu un ſimbolu. Warbuht, tam wiſam bij noſihmet to, ka ſtrahdneeku ſchkiras mahkſlas wehl naw. Muſika bij iſt breefniga, ka bij jabehg, bet wajadſeja dſeedat lihdsi. Se bij ſtrahdneeki, bet mas bij zilweku. Wihtums

juta, ko winsch tai pafaulei pilnigi sweschs: nowehrot winsch to wareja, un peekrist strahdneeku zenteeneem ari, bet dsihwot tani nē". Weenigā pafaule, fur emigrejofchais inteligents fajuhās kà fawās mahjās, ir personigas bau- das un mihlestibas peedfihwojumu pafaule, un tai tad winsch ari nododas ar wifu sawu buhtni. — Pawisām zitads ir schis pats Witolds Wihturns „Bula wasarā“. Wispirms jaifrahda, ka galwenajā faturā ari schim stahstam ir erotifas psihologija — mihleschana un mihlinafchanās ar wifām tur peederi- gām peedewām. Bet Laizens scho jaunromantifas kardinalo motiwu weido pawisām zitadi nēfā parastis. Winsch ne tikai usswer, bet fihki un pahrlleezi- noschi tehlo, ka mihlestiba zilwekam wehl naw wifis, ka ta nebuht neaisnem wifu wina buhtni un neapmeerina wifas wina dsihwibas dsinas. Tas ir tikai weens wirseens fimtejus zelus meklejofchas zilweka buhtnes ispaufmei. Zilwekam wajag apfnatees kà dala leelajā, weenotā dabas ritumā, zitadi wina dsihwibas fajuhā flahpst un winsch fawa pascha azis saudē zilweka zeenu. „Ur granita atomeem weenā ritmā, ar Semi, Mehnesi, Sauli, Polar- swaigfni, Siriufu, wifuma dala un wifuma energija, zaur faules spahrneem nolaidās Sawinlachi kalna pakahjē — tas ir Wihturns. Dala leelajā ritmā. Simteem pretrimu, tāpat kà lapas pee koku sareem, kà weze rewoluziju Blanki kosmikajos Mon-Sen-Mifcheku kasematos, fimteem pret-Wihturnu rit zaur telpu, rit kahdā X sistemā ap winu un winsch ap teem — weenadigi un daschadigi, weenpatnigi un daufsofnigi, mainigi un muhschigi.“ Rā weegli nosfahrstams, ta ir ta pate kosmikās weenibas un muhschigā ritma roman- tistā filosofija, kas ispaufchas ari Raina pehdejos darbos, it fewifchki pilnigā weidā wina „Galā un fahkumā“. Tikai Laizens un wina waronis nenodo- das paswai kosmikai juhmai un individuali-siriskai filosofiskai fapnoschanai. Wihturnam ir spehziga dsihwes teekfme, winsch nenoflihgt kosmikā mistikā, bet meklejas reali eeweenotees un eefstanotees schajā muhschigajā ritmā. Winsch luhkojas, fur zilwezes dsihwē un darbā schis ritms wispehzigaks un radoschaks. Un atrod to — strahdneekos un strahdneeku kustibā. Ta usfuhz ari wina individualos mihlestibas meklejumus, kà mahfonis gaisā lidofchu miflumā atomu. Tur ir ta dsiwā forma, zaur furu weenigo abstraktā filoso- fiskā jausma dabū konkretu faturu. Radikali mainijees Wihturna eefkats par strahdneekem un winu dsihwi pretim teem laifeem, kad winsch tos wehrojis tikai istahlēm un no augfchas, ar mahflineezifsteem noluhkeem un kà weelu. Utikal winsch ir strahdneeku nama salē, bet nu wifis, ko winsch tur reds, winam leetās dsila fatura un nosihmes pilns. Winsch reds strahdneekus walas brihdi dejojā un isjuht, ka „schis dejas wirpulis ar wifām winas steidfigām un waligām episodēm peeder pee ta pascha leelā dsihwes ritmā“, un wifa schi kustiba ir „dala no faules un dala no kosmosa kustibām“. Un tapehz winsch mehgina ari pats ritet lihdsi. Ne tikai ween dejas salē. Wihturns konfekwenti domā tahlaf sawu domu par strahdneekem un winu nosihmi dsih- wes pahrweidofchanas darbā un par sawu usdewumu tajā. Tas ir rakf- turg apgaismota inteligenta domu gahjeens. „Wihturns nēfā nebij darijis, lai waretu maksat par sawu kafejas tasiti. Tas bij wina tehwa un mahtes darbs, kureem peeweenots flahst ari schahdu paschu kà sche sehdoschee strahd- neeku-kalpu darbs, pahrwehrstis naudā un mantots. Un tas bij tas, kas nelahwa buht dwehfeliski faskanofcham ar scheem strahdneekem, laut gan Wihturna griba un prahtis winu pufē un lai winsch buhtu warejis pat sawu dsihwibu atdot zihnā par strahdneeku taisnibu, lai darbu padaritu brihwu, lai darbu ar wina brihwibu padaritu par preeku. Wajadsēja katram eeguh

wisu sawa darba wehrtibu, lai darbs buhtu preeks. Schis pawisam materialais un kapitalistiskais apstahllis bij tas, kas dwehseeliski winus schkhi, schkhi Wihatumu no schi zeeta, asa strahdneeka, ar kuru wini wareja sehdet weena istaba, pee weena galdina un dsert weenadu kaseju. Winam waja-dseja ari materiali kluht lihdsigam scheem strahdneekem, lai nobrauzitos ari tas selia swihnas, kas zaur sawadato dsihwes weidu, peedstihwojumu daschado raksturu un isglihtibas gahjeenu usauguschas pahr wina dwehseeli. Wajadseja meesiski un materiali isproletarisetees, lai pilnigi sapluhstu weena ritma ar scheem beedreem, kurus winsch ar gribu un prahu few par tahdeem tureja. Urween tahlat scho paschu domu risinadams, Wihatumus usmin strahdneeku kolektiwā darba un zihnas kodolu un nonahk pee gala flehdseena, ka „indiwida spehks par masu, lai tiktu ahra no widus zela; tikai masa ir pamats indiwida spehka“. Kolektiwā darbā lihdsi Laizena intelligentu nedabujam redset; dsirdam tikai wina pahrdomas un wiskas wina paskaules un dsihwes atsinas pahrweidoschanos. Wina domaschanas weids ir zaur un zauri materialistisks, wina metode dialektiska — ar to winsch asi atschkiras no jaunromantikas parastajeem idealistiskajeem sapnotajeem. Wispahri jafata, ka schis ir pirmais Laizena darbs, ar kuru winsch aiseet tikpat no jaunromantikas, ka no naiwā notehlojoschā realisma un nostahjas us sozjalidejiskas, sozjalistiskas mahkslas zela. Pirmais darbs ari, kurā naw wairs weeglu, patulschu fraschu, bet kur katrs teikums ispausch waj nu dsilaku psichologisku atsinu, waj plaschaku sabeedrisku domu. Laizena isteikme te palikuse zeetata, konzertata, eefsheja spehka pilnata un ahreji wingrata. No liristajeem glesnojumeem winsch peegreesees fatura bagatai plastikai. Wina stils pamasam peemehrojees neween jaunās atsinas, bet ari jauna mahkslineeziska skaijuma weidam. Wisk leekais, ahrejam peepuschojumam domatais atkriht nost, lai stingrās profas formās eetwertu to atsinas un domu bagatibu, kas winā profas isteikmes.

Wiswairat schajā paschā tehlojuma sinā, masak idejiskā faturā peewilzigi Laizena „Kolektiwitipi“: „Laterna tumša“ (1911—1915). Wina konsekwentās mahkslineeziskas attihstibas ispratai der eepasihstees ar to, ko winsch pats kala dar scho grahmatu: „Schini grahmatā sakopotee neleelee gabalini naw ne indiwidualu raksturu, ne ari tipu stahsti waj tehlojumi parastā apshmejumā. Preeksch ta wini isliktees pahraf episodiski, sintetiski un daschās weetas stahstijums buhs pat faufs un protokolisks. Tikai analisejot warēs nojauht, ka tahds ir rakstibas weids, peemehrots weelai. Schee ir mehginajumi, rakstīt kolektiwitipus un kolektiwweidus. Skolas, meesta, pilsehtinas tips kolektiwos, bet fainneeka, schurnalista un ziti stahstijumi — dsihwes weida tipi. Kolektiwitipā wairaki episodiski weidojumi eet zaur weenu koloritu, kura pamatā laikmets, bet newis atfewischēu raksturu shmejumi. Dsihwes weida tipā schee weidojumi schaurinati lihdsi personiskas dsihwes episodiskam aprastam. To eewehrojot, stahstijumos wolti mellet kahda sarisinajuma waj atrisinajuma, ka tas ar indiwidualā weida stahsteem, kur kolektiwais eenem tikai fona-kolorita weetu. Sche turpreti indiwidualā darbiba noder par fonu kolektiwu ihpatibu pastiprinaschanai.“ Dala grahmatā sakopoto tehlojumu rakstīta jau agrat. Ihpatnejais mahkslineeziska skaijuma un konzepezijas weids tajos radees ais wehl neapstinatam, instinktiwām rakstneeka teeksmem. Augschā zitetais paskaidrojums rakstīs pehz tās sabeedriski-idejiskās un lihds ar to esteiskās atsinas pahrwehrtibas, kas, azim redsams, notikusēs rakstneekā pa leelā kara un rewoluzijas masu kustibas laiku. Tur apshmetais tehlo-

juma weids, individualā un kolektiivā pahrfahrtojums, pamatwilzeenos pilnigi faskan ar jaunās proletariškās mahklas prinzipecem, par kureem plaschaki jarnnā zitā weetā. Laižena pascha darbos schis weids ir raksturigi isturets. Peem., pilsehtinas tehlojumā naw wairs galwenais tee atsewischkee tipi, kuruš rakstneeks us ihšu mirkli parahda lasitajam, bet kolektiwais tips, wisa pilsehtinas dshwā kopuma raksturojums, kurā atsewischkās parahdibas eewelf tikai atsewischkās sishmigās schwihtras. Manama starpiba stary scho kolektiwtipu un to otro, ko Laižens pats nosauz par dshwes tipu. Naw, peemehrām, nekahda schurnalistu kolektiwa, kura kopus tipu rakstneekam sishmet. Winam peeejami tikai atsewischkē schis profesijas tipi. Tapehz winsch isweh-las tos sishmigatos momentus scho tipu darbībā, lai zaur teem liktu nojaust profesionālā koptipa raksturigo apweidu. Schahds mahklas tehlojuma weids latweeschu un ari wispahrejā pafaulēs rakstneezibā wehl neparasts, tapehz dascham labam waretu liktees faufaks, schematistaks un masat interesants, tā pasihstamee individualo tipu tehlojumi. War liktees, ka schee pehdejec plaschaki un daschadaki eerosina rakstneeka fantasiju un ka ar wineem eespehjami daschadigaki kombinejumi, nekā ar sweschado kolektiwtipu. Sahds eeflats ir dšili maldigs un isskaidrojams weenigi ar kolektiwās domas nepeeraduschu zilweku weenpusibu. Pateesibā kolektiwais tips ir nesalihdšinami komplize-taks, psichologiski farschgitaks, fabeedriški un estetiski peewilzigaks, tā inidi-dualais. Winā apweenojas fewischko individualitatu raksturigakās ihpaschi-bas, tā fokusā fapluhst atsewischkee stari. Tšipat mainigs un tāpat nemittigai pahrwehrtibai padots winsch, tapehz ka laikmets un fainneeziski-fabeedriškās dshwes apstahkli winu bes apstahjas weido un pahrweido. Pee wina raksti-neekam dauds gruhtaks usdewums, nekā pee atsewischkās personās raksturo-jumeem. Tur nepeezeeschams afs fabeedriški un soziali-psichologiski pehtitajš flats, analitiski schitrojofcha doma, sintetiski apweenojofcha aptwara spehja un plastiski weidotajš mahkslineeka talants. Kolektiwtipa un wina nosihmes isprata wareja rastees tikai leelo zihnu laikmetos, kad masas bij galwenais waronis un atsewischkee wadoni tikai winu neisteiktās domas ispaudeji un kalpi. Kolektiwtips pateesibā ir wehl tikai nahotnes mahklas problemā; Laižena tehlojumi usskatami tikai par pirmajeem mehginajumeem, kureem tomehr newar noleegi leelu eerosinoschu lomu pahrdsihwotās tradizijās eegri-muschā latweeschu rakstneezibā. Tee atkal tuwina rakstneezibu dshwei, eewirsa tajā spirgta realisma strahwu, kurai agrak waj wehlat jaišstausch nobehguligā literariskā romantika.

Wehl dihwainaka latweeschu lasitajam lifees Laižena pehdejā grahmata: „Attaišnotee“ (1917.—1920.). Ta peeder pee tam retajam parahdibām, kurām naw prototipa neweenas tautas literaturā. Atsewischkus lihdsigus wilzeenus, protams, war usrahdit ari tahdos darbos, kureem pawisam ziti noluhki un wirseens. Ar fawu ahrdoscho rewoluzionaro straujumu Laižena grahmata atgahdina Stirnera „Weenigo un wina ihpaschumu“. Rahmakee interwakt stary spilgti dsheligajeem uspluhdu tehlojumeem atgahdina Anatola Franša skeptisko sozialo ironiju. Weidojuma sishfumi weetām nowiršas tuwu Bernharda Schou waj Oskara Nailda wezo morali graujofcheem paradofkeem. Somehr ta ir tik attahla un neweenwehrtiga radneeziba, ka te war runat weenigi par sinamām literariskām paralelēm, bet nekahdi ne par idejistu un mahkslineezistku atkaribu. Laižena grahmata tikpat saturā tā isteiskmē ir pilnigi patstahwigs, originala domataja un ihpatneja mahkslineeka darbs. Saturā ta isaugufe teeschi no leelā zihnas laikmeta pahrdsihwojumeem, idejistu wis-

zeefchakâ ſakarâ ar wiſu ſozialo un etifko wehrtibu pahrwehrtėjumu un luhſumu ſabeedriſkâs maſâs. Weidojumâ — ſinamo kolektiwtipu taħlakais un pilnigakais poſmâ.

Interesants jau ir Laižena tehlojumu ahrejais weids. Tur ir septini „ſtahſti“: kalpa ſtahſts, guhſtefna ſtahſts, mihleſtibas ſtahſts, mahſinas ſtahſts, ſagla ſtahſts, pakahrtâ ſtahſts un rakſtneeka ſtahſts. Upbrihnojama ģahrtâ Laižens eefpehjis eeweidotees tik daſchados un pretiſchkos ſawu tehlojumu waronos, paſlehptees pilnigi aiſ ſaweem kolektiwtipeem un liſt teem ihpatnejâ weidâ ſtahſtit par ſawu dſihwi un zeefchanâm. Sinams, weenojoſchais pa-weedeens, wiſus tehlojumus un tipus kopſaiſtoſchais un idejiſki noſkanojoſchais elements ir rakſtneeka kolektiwiſtiſkais paſaules eefſats un uſ wina pamatotâ ſabeedriſkâs eefahrtas, ſozialas un indiuidualas etifas un mahſklas kritika. Weetumis ta iſpauſchâs gan pahrat faili, beſ attaiſnojoſchâs mahſklas eeteħpas. Bet pa leelum leelai dalai ta organiſki eeklaujas tehlojumâ un harmoniſki peekſkanojas daſchado kolektiwtipu dſihwes un zeefchanu ſtahſteem. Gandrihſ wiſu ſtahſtu pamatmotiwâ ir indiuida atkariba no ſabeedriſkâ kopuma, un dogmatiſkâs morales un etifko normu neſaſkana ar ſaimneeziſki-ſabeedriſkâs eefahrtas tendenzem. Laižena kritika ir aſa lihds rupjibai un neſaudſiga lihds neſcheħlibai. Bet winas logiſko ſingrumu newarês apſtrihdet ari tee, ſas winu prinzipâ atraidis. Neeeen idejiſkâ ſaturâ, Laižena graħmataſ wehrtiba galwenâ ģahrtâ ir wina nepahrſpeħjami konzentretâ un kriſtaliſetâ iſteikſmes formâ. Ta ir zeeta, ſkaniga un aſa, tâ no ſliħpetâm teħrauda plahſnêm leekta. Laižena waloda iſweidota lihds tai aħrtahrtigai weenkahrſchibai un wingrumam, ģur aprakſtoſchais, tehlojoſchais un rakſturojoſchais ſapluhſt par organiſku weida weenibu beſ plaiſâm un iſzeħlumeem. Laižena proſa peeder pee teem eeroſinoſcheem paraugeem, no kureem mahziſees latweeſchu rakſtneeku nahkoſchâ paaudſe.

Andrejs Upits

Andreja Upiſcha (1877) idejiſkâ un mahſſlineezikâ attihſtibas ģaita ſadalaſ trijos, weegli atſchiramôs poſmôs. Sawu rakſtneeka ģaitu winſch eefahġ tâ Purapukes un weħlak Needras literariſks audſeknis. Weelu ſaweem ſtahſteem nem no tuwatâs, wiſlabat paſiħſtamâs lauku paſaules, apſtraħdâ to paſiħſtamajâ ſemneeziſki-ſentimentalâ idealisma ģarâ un jaun-nazionaliſtiſko ideju ſajuhſmâ. ſakarâ ar taħlaku paſchisgliħtibu, dſihwes ģkolu un pahrdſiħwojumeem dewinſimti peektâ ģada rewoluzijas un ſekojoſchâ ģodu ekſpediziju un reakzijas laikâ, ſahġ kritiſtiki luhkotees uſ ſemneeziibu un winas idealeem un arweenu noteiktaki iſzeġ ſawos darbos lauku dſihwes, lauku gruntneeziabas un tâpat pilſeħtas burſchuasijas un winu materialistiſkâs kulturâs negatiwâs puſes. Un peħdigi winſch ar ſaweem beletriſtiſkajeem darbeem peegreeschâs ſtraħdneeziġbai, no kuras patſ zehleeſ, tehlodams gan lauku gan pilſeħtas ſtraħdneeku wina darbâ, ſabeedriſkâ zihnâ un idejiſkos zenteenos; rakſtneeziabas kritikâ, ſatirâ un publiziſtikâ winſch noſtahjas uſ markſisma dſihwes un mahſklas atſinas pamateem, uſſweħrdams ſtraħdneeku ſchēiras un winas mahſklas ihpatnejibas pretim waldoſchai burſchuasijas mahſflai. ſchee triji poſmi, ſchis trihs pakahpes wairaf waj maſaf ſpilgti redſamas wiſâs tajâs daſchadâs rakſtneeziabas noſarês, ģurâs Upits ſtraħdajis no dewinſimtâ ģada ſahġuma.

Leetās, wišfkaidraf tas redsams Upišcha dsejološ („Masas dramaš“, 1911). Tur wišpirms ir jušmiga mihlestibas lirika ar druhmu tragisma peefkanu Heines garā, un lauku dabas apdsejojumi. Tahlaf dsejoli, kuroš autoroš mehginajis attehlot šawus eefšhejos pašhpahrwehrtejumus un pretišķu usftatu zihnu. Un beigu nodalijumā ispausčas jaunā pašaulē atšina, kas pahri wezās romantikas atzerēm wirsa pašchakā un straujakā dšihwē. Šur tur iskaištos pehdejā laika dsejološ Upiš it fewišķli luhkojis eetwert dsejneeka nemitigos idejiskos meklejumus un ar atšinas pahrweideem nešķirami šaititās pšichiskās krises („Mainā, „Paščhums un dšikums“), kas reišem iswiršas atkwabinajošchā kolektiwās dšihweš pašchumā („Trihs motiwi“), reišem tragiski nogrimst indiwidualās bezeribas tumšā („Sadragats fugis“). Šhajā pašchā ideju un juhtu pahrdšihwojumu apwahrķni tee Upišcha dsejoli, kuroš wišch parastai indiwidualai mihlestibai luhkojis atrašt pašchaku un dšilaku pamata weenota darba un kopeja mehrka apšinā („Strahdneezeš mihla“, „Romunara lihgawa“).

Starp Upišcha pirmajeem štahsteem wairati, beš šchaubām, peefkaitami literariska školneeka mehginajumeem ar wišai neezigu mahķflaš wehrtibu — neluhkojotees us to, ka winus par drukajameem atšinuschi muhfu pirmee literariskee špehki („Leelpilšehtas straumē“, „Dširulu mantineezeš“, „Pluhdi“). Pee augščā minētā pirmā pošma stahsteem škaitami: „Kalna šahpeji“ (1901), „Zelmineeki (1903), „Krodšineekš Šchwederš“ (1905), kuroš daščhadās wariacijās un daščhados lauku dšihweš apstahķlos parasti tehlotā idealistiski eejušmojušes gahjeju un bešsemneeku jaunatne. Wišadeem labeem tikumeem, it fewišķli pašchaisleedšigu uszihtibu un augštu mihlestibas tiklibu apbalwota, wina pahri wišeem šķhehršķheem un pretim daščhadeem kawejošcheem špehteem zihnas pehz augstakā mehrka, šawa eefahrotā semeš stuhrišcha. Šcho štahstu idejā un tipos atšpogulota nemantigo latweeschu semneeku wišpahreja teekšme, kuru rakstneekš ari patš pahrdšihwojis šawas dšimtas kopejā dšihwē un darbā. Pa štarpām šcheem darbeem rakšiti otrās grupas štahsti, kuroš attehlotās semneezibās, it fewišķli gruntneezibas dšihweš un teekšmju negatiwās ihpaščhibas: „Paugurzeemš“ (1902.), „Šeewas radi“ (1902), „Šuhštōšchneezeš“ (1905), „Gahju putni“ (1906). Te peefkaitamas ari dewinšimto gadu pirmajā dešmitā šarakštitās noweles, kas šakopotās diwoš fehjumos: „Masas komedijaš“ (1909 un 1910). Tās wairš nenorobeschojas weenigi lauku dšihwē un semneezibas pašaulē. Tur ir šabeedrišku, indiwidualu, dšimtas un mihlestibas konšlitu un atfewišķķu tipu notehlojumi šatiriskā waj ironiskā nokrahšā no lauku gahjeju, gruntneeku, inteligenzes un pilšehtu burschuashtjas aprindām. Starp krahjumā: „Nemeerš (1912), šakopotām nowelēm wairakas ar dewinšimti peektā gada pahrdšihwojumu atškanām. „Darba laika“ (1915) kopejā nokrahša apšihmeta jau krahjuma wiršrakštā. Daščhās no šche eeweetotām nowelēm rakstneekš mehginajis isweidot šawu estetisko teoriju un rahdit, ka beš gadu šimtenus kultuwejamās mihlestibas pšichologijas, mahķflaš apstrahdajuma zeenigas ir ari zitas zilweziškās šajuhtas un eefšhejee pahrdšihwojumi („Maife“). Tahds patš mahķšlineeziskš noluhķš nowelei: „Rahrķli“. Šķpat šhki, tā parastajoš štahstos wišada mihlestibas tihšfminasčanās un dehtas, tur tehlots weenfahršcha grahwratšcha ikdeenās darba prozešs, tās fišilogiskās šajuhtas un pšichiskee pahrdšihwojumi, ko praša šmagš fišikš darbs. „Atķufni“ (1919) eeweetotās noweles wehrojuma un noškanas šinā peeflejas „Masām komedijām.“ Šaturs wišām nemšš no 1917 g. re-

woluzijas pahrdsihwojumeem un ta laika tipu galerijas. „Wehju kauja“ (1921) mehgina ušwert un pa daļai atrišinat mahkšlineeziktu un teem tuwu tuwu stahwošchu zilweku mihleštibaš u. z. problemuš, atstahjot pilnigi pee malas šho problemu šabeedriški-idejiško pamatu, bet ta weetā šekojot winu dašhadeem weidojumeem atšewišķkos indiwiđualoš mahkšlineeku tipoš.

Upišha romaneem wišeem tā šauzamā šabeedriškā nokrahša. „Seeweetē“ (1910) tehlotš parastās latwiški šihpilsoniškās šeeweetes tips. Tahdai šeeweetei war rastees ari soziales idejas un faut šahdas šabeedriškās teekšmes. Bet eedšimtee šķķiras instinkti, dšimtā eeaušinatās pšihiklās ihpašhibas un ar teem šaškanā išradušchees aptahrtneš aptahkli winu tomehr nošpeesč šawa dšimuma dabas un lihds ar to wiħreesča werdsibā. — „Pehdejais latweetis“ (1913) domats tā latweešchu pušsemneeziškās burschuašijas karikaturiški šihmetš representants pirmskara šaimneeziškā ušplaukuma laikmetā. Pee tam mašat weħribas peegreests burschuašijas realai dšihwei un zenteeneem, tā tai šadšejotai idealogijai, tai idealistiškai romantiķai, šo ta laika awišhneeziķa un rakstneeziķa nepeedšihwoti ušmahzigi mehgina išplatit ap waldošho šķķiru. — „Selts“ (1914) ir tehlojumš no latweešchu banku politiķu, bagatneeku=parweniju un wišpahri kapitališt ušplaukuma un špekulazijas drudšha augštā pašahpē. — Trilogiju: „Robešhneeki“, šawā šinā, warbuht, war šaukt par kulturweħsturišku šazerejumu, šura idejiškoš un mahkšlineezikšoš noluhkoš attehlot šopejā ainā latweešchu semneeziķas jaunās paaudšes šabeedriško un pšihiko pahrweidošhanoš uš diwu laikmetu robešhām pirms dewiņšimti peektā gada rewoluzijas. Trilogijas pirmā daļa: „Jauni awoti“ (1909) mehgina attehlot patriarhālās semneeku dšimtas išrišhanoš prozesu jaunās dšihwes aptahkšoš. Otrā daļa: „Šihda tiħklā“ (1912), rahda jaunās paaudšes štrahdneeziškās un inteligentās daļas idejiško antagoništumu un peħdejās kluħmaino šwahrištihanoš šarj burschuašiju un štrahdneeziķu. Un peħdigi trešhā daļa: „Seemela weħjč“ (1921), teef wišpirms redšams, tā reakcijas un šoda ekšpediziju laiks išwehta šhoš zilwekus un peħz winu šabeedriškā šmaguma noweeto peenahzigāš šabeedriškās kategoriās, tā wiņšch wehta pašchu šajukušho šabeedriško idealogiju — iškliħdina romantiški=rewoluzionaras iluštijas un atstahj atšwabinašhanoš idejas mišiju weenigai aizinatai proletariata šķķirai. — „Renegati“ (1915) rošas šchaurakā šabeedriškā apjomā — inteligenzeš nošķķirā, šur reakcijas laikā nowehrojama raksturigā atkrišhanoš, šawas pagahneš un soziales ideju noleegšhanoš tendenze un nowehrišhanoš indiwiđualās dšihwes šchaurajā faktā.

Upišha weenzehleena šomediķas šatura šinā, warbuht, waretu šalihdšinat ar lihdsigi awšihmetām „Mašo komediķu“ nowelēm. Dašhās no tām ari pateešhām išeetoti noweku šičeti un tehlojumš. „Dšimumdeenas rihtā“ (1905) rahdits, ša weegla idealistiķa gadijuma šajuhšma apšeef semneeziškās patmiħlas un brutalaš eegušhanoš šahres pilnā aptahrtne. „Pahrzilweki“ (1909) ir bildeš un karikaturas par tā šauzamā dekadenzeš laikmeta pahršpiħletām idejām un tipeem. „Ragana“ (1910) tehlo gudras un nekautrigas lauku šeeweetes ušwaru par neweiķlu, tikumiški nošliħdejušchu wiħreeti. „Amazons“ (1913) ir modernās pilsoniškās šeeweeschu emanzipazijas representanteš, šuru pateešais noluhks titai išdewigati titt pee

wihra. „Nannina“ (1915), latweeschu gruntneeka skolota meita, domata tā latwiška miniatura pasthstamai Solà Nannai, us kuras flirtu un weeglprahtigu iidsihwi paščas wezatee skatas ar naiwu aisgrahbiibu, tā us isglihtibas un smalku paraschu paraugu. — Upišcha dramatisķā trilogijā: „Balfs un atbalfs“ (1911), „Weens un daudsee“ (1914), „Saulē un twaiķs“ (1915), attehlotā latweeschu strahdneeku inteligentās jaunās paaudses šabeedriķtā un idejiķtā šwahrstiba politiķtās reakzijas un renegatiķma laikmetā peħz dewināsimti peektā gada. Trijās lugās šchi šwahrstiba rahdita trejados daščados nowirseenos, šaķkanā ar teem apstahķleem, kaħdos nahzās dšihwot un darbotees strahdneeku jaunajai paaudsei.

No Upišcha kritiķas raksteem minami diwi šehjumi „Studijas un kritiķas“ (1910 un 1912 gg.), „J. Rainis un wina dseja“ (1912), „Dsimtenes Wehstneķis un wina loma“ (1911), „Jaunā paaudse“ (1913), „Latweeschu jaunatās Rakstneezibas Wehsture“ (1911 un 1921 gg.), „Proletariķtā mahķķla“ (1919). Beš tam wehl Upiķs rakstiķis daudš rezensiķu par latweeschu un zittautu rakstneezibas parahdibām daščados šurnalos un laikrakstos, publiķistiķtus apzereķumus un satiriķtus šeletonus proķā un dsejā (Šahrawas Annina). Šastahdiķis diwus šehķumus literariķi-kritiķa rakstu kraħjuma „Wahrds“ (1912 un 1913 gg.).

„Paķs špeħzigakiķs talants starp latweeschu šhalaiķa realisteem, beš šchaubām, ir Andreķs Upiķs, rakstneekš ar zihnas temperamentu, ar plaščheem wilzeeneem un weiklu roķu. Šaķumā wiņš atradās sem Neeđras eespaida, bet šawos tahlakajos darbos wiņš pahrspeħj un nesaudsiķi kritiķē nazionalo konserwatiķsmu un demokratiķķo idealu teeksmju wahrdā paleek par pašču karstako pretineeku wezajai dšimtlaiķu-patriarķalajai dšihwes eefahrtai, wezajām šabeedriķtājām tradiziķām un morales normām. Ķħsti meistarikiķi ufrakģitās wina „maķās komediķas“, kur wiņš ar nesaudsiķu ironiķu šadragā šiķtās meetpilsoniķtās labķlahģibas un laimes iluģijas. Plašči aptwerta wina romanu seriķa: „Robeščneeki“. Še Upiķs, peħz Solā parauga, mehģina attehlot pahrdšihwoķamo laikmetu, wezās un jaunās wehsturiķtās paaudses zihnu un šabeedriķķo formaziķu mainu latweeschu dšihwē. Špeħzigu eespaidu atstahj wina pirmaiķ romans: „Jaunee awoti“. Autors šalausch un noahrdā weķo semneeku šeħtu, pretim Upišķu Šeħlabam un ziteem šweħtigās šenatnes apdšeedataķeem usstahda par mehrķi usrahdit, zik daudš semneezikiķas zeetširdibas un egoiķma, zik daudš melu un wariseģiķkuma šakraģees sem šcheem šalmu jumteem, sem patriarķaliķ-kristiģas morales aiģšegās. Ķt šewiķķi špilģti Upiķs prot attehlot wezās paaudses representantus; daudš wahģaki un bahlakki wina špalwai iķnahķ jaunā laikmeta zilweķi. Nahkosķais romans: „Šihda tiģķlā“ muħš eewirģa pirmsrewoluģijas laikmeta Ķħtonā un šadurģmēs: patriarķalās dšimtas iķiřķanas weetā Upiķs šche atwer muħšu azim tahlakās šabeedriķtās nosķķiroščanas momentus, kur weidoķas diwi naidiģi špeħķi: latweeschu burschuasiķa un proletariats, kur teek jau redšamas winu eekemtās poģizijas un rodas winu šķķiras pšichologiķa.

Peħz dewināsimti peektā gada latweeschu burschuasiķa štraujā traufmē teezās eekemti šabeedriķtās dšihwes arenu. Wešelā rindā šazereķumu („Peħdeķais latweetiķs“, „Selts“ u. z.) Upiķs tehlo šcho jauno kapitaliķķu nepeewilģiģas, atbaidoščās ihpaščibas, winu nekulturelumu un paščpeetiģibu,

wina nepeepildamu mantahri un rupjo uſdſihwi. Weetàm autors ſneeds ſpehzigas, ſpilgtas ainas, bet wiſpahri jaſaka, ka Upits beechi neeetura nepeezeefchamo mahſſlineeziffo mehru. Merunajot jau par wina romanu un ſtahtu ſteeptibu, nereti wina ſozialà ſatira iſwehrſchas ſcharſchà, pſichologiſkà analiſe pahreet tihri fiſiologiſku momentu aprakſtos un tà beſ kahdas mahſſlineezifkas un pſichologiſkas nepeezeefchamibas teef rindotas rupjas, kailas ſzenas.

Upits naw tikai apdahwinats romanists, bet ari ſpehjiſs mahſſlas kritikiſs un publiziſtiſs, kurſch aſi un kaiſli uſſtahtjas par ſaweem wiſpahrdemokratifkeem idealeem tà literaturà kà mahſſlà.“

Pawils Grufna

Pawils Grufna (1878) ſawu rakſtneeka darbibu eefahſ ap 1905 gadu Janſona waditâ „Deenas Lapâ“ ar pirmo drukato ſtahtu („Miglâ). Pehz Janſona emigrefchanas, kad awiſes durwis eefahzejam aiſweras, eeraugam Grufnu defadentu ſchurnalâ: „Dſelme“. Tur nodrukati wairaki wina tehlojumi („Wampirſ“, „Quo vadis“, „F—t“, „Nadja“, 1906—1907). Scheem tehlojumeem ſpilgta defadenzes wirſeena noſrahſa. Daſchus no teem („F—t“) ſabeedriſkà rakſtneezibas kritika pat eefkata par peedaufigeem, un tà Grufnam japeedſihwo lihdsi wiſi tee pahremetumi, kas wehrſti pret ſcho ſadomato modes wirſeenu, kuras jaſabruht wairak aiſ eefſcheja neſpehka, nekâ aiſ aſajeem uſbrukumeem. Tomehr wehlaku teef redſams, ka Grufnam maſ ka ſopeja ar defadenteem un modes indiwiſdualiſteem, lai gan winu waretu apſihmet par to ſpilgtako un noteiktako indiwiſdualiſtu ſabeedriſto realiſtu grupâ. Defadenze wiſſch tikai fewi un ſawu mahſſlineeka zeku mekledams uſ brihdi eegreſees — gluſchi tà kà defadenzes rakſtneeku wairakums eegreſàs peektâ gada rewoluzionarajâ kuſtibâ, lai drihſ aiſeetu piſchluſ no kahjâm kratidami. Ari jau ſtarp Grufnas pirmajeem ſtahtteem ir daſchi („Nadja“), kas iſpausch waldofchajâ wirſeena neparaſtas realiſtiſka nowehrotaja ſpehjas, dſilu pſichologiſku iſjuhtu, gandrihſ naturaliſtiſka tehlotaja droſmi un originala impreſioniſtiſka mahſſlineeka weidoſchanas un iſteifmes ſpehju. Ar maſaku weilſmi Grufna ari wehlaſ rakſtijiſs daſchus iſſakus ſtahtiniſs ar pahrdſihwojamâ laiſmeta motiweem („Karfch“, „Uſ mahjâm“). Râ patſtahtwigis un eewehrojams mahſſlineekſ Grufna parahdas fewiſchki trijos ſawos leelakajos darbos.

„Mihleſtibai ſeedots tehlojums“: „Swehtlaimigo ſala“ (1913), ſatura ſinâ neleekàs fewiſchki augſtu wehrtejamſ. Lihdsigi mihleſtibas pſichologijas tehlojumi ir Hamſunam un Kellermanim, ar kureem Grufna ſcheetas tuwu paſiſtams. Tomehr tuwaki eepaſiſhtotees teef redſams, ka literariſke eepaidi Grufnas ihpatnejâ mahſſlineezifkas domas un iſjuhtas talantâ naw aſtahtjuſchi tikpat kà nekahdu pehdu. Jaunromantiſku grupâ jau redſejâm, ka ſchee eepaidi maſat patſtahtwigu rakſtneeku darbos iſrada ſawadu mihtſtuliſtu lirifmu, kas paraſti iſteizas waj nu ſorſetàs ſentenzes, waj ſentimentalos gleſnojumos, kas beechi ween paleef ſalkani un banali. Grufnas tehlojumâ mihleſtibas juhtas un ſpirgti dſihwas un atgahdina dſiſtſofcha dſehreena pahrluhtſofchu kauſu. Rakſturigi aiſtwertas apfahrnes atblahſmâ ſchis dſehreens laiſtas mainigàs noſrahſàs — gluſchi kà wirmojofchâ juhra ap „ſwehtlaimigo ſalu“. Un kà wiſſch eelihſt tehlojamos zilwekos un lihdsi pamateem ſawilno waj ſaſtindſina winu dwehſeles, to Grufna ar

nedaudseem, raksturojumam usmestem wilzeeneem meistarifki atsihmejis. Nedaudsee aistwertee zilweki naw parastee mihlestibas ekstases un nopuhtu romantiski paudeji, bet salokfnejās dsihwibas pilni reali zilweki ar spehzigām kaiplibām, kuras pazel un apgaro, bet augstu sabangotās spehji arti aifraut dselmē un isnihzinat. Scho kaiplibu rotalu Grusna eetwehriš itin kà musikalas simfonijas formā. Dsirdam tur eestanamees mihlestibas melodijas preludiju, manam daschadus pretischkus motiwus izelamees, saduramees, zihnamees, lihds galwenais pahrmahz wifas pahrejas un ispluhst kuplā pilnškand. Un tad tahlat wehrojām, kà ta aug un apraujas, zelas atkal un beigās isdseest kà uguns, kas degweelu isnihzinadama isnihzina ari pate fewi. Wifū scho juhtu bagatibu ar winas nemitigām mainām un pahrweideem Grusnam tapehž eespehjamš til konzerteti un tomehr til relješi notehlot, ka winām ir ahrfahrtigi klausigs, wina mahfšlineeka dabai peeska-notš walodas instrumentš un wispahri reti fastopjama ihpatneja weidotaja weifšme. Wifšch nemihl neka ispluhdušcha un steepa, neka leeka waj peezeeschama. Wifus farestigitoš pšichifkos wilkojumus wifšch ustwer impresionistifki un istelz aprautām, strupām rindām un pušrindām, beeschi ween atfewifšcheem wahrdeem. Winām ir tas ihpatnejakais stils latweeschu rakstneezibā, karam ar wifū strupumu tomehr naw neka stereotipifka, ne mahfšlota. Wina schkeetami elementari konstruetee teikumi ar šawadu wahrdu šafahrtu un nemitigeem pahrfahrtojumeem neween isteizoschi attehlo wina azumirfka domu un juhtonu, bet nekad nepahrrauj ari fahstoscho epifko pawadeenu. Nekatotees us tihri pšichologifko šaturu, Grusnas wehstijums ir zaur un zauri plastifks, kur šifkos ornamentus šatura zeefchi kopā nekad no azim nepasaudejamās wispahrejā apweida linijas.

Stifki riklantu, bet pšichologifki farestigitu un mahfšlineezifki wifinoschu tematu Grusna iswehlejees šawam tehlojumam: „Dsehrajs“ (1913). Interefantš ir jau šchahda tipa šabeedriftais raksturojumš: „Pehž nodarbošchanās winu waretu fauft par inteligentu proletareeti. Bet wifšch scho etiketi neakzepteja. Šot teefchi inteligentu zilweku wehl leels wirššlahnis. Šchis tilai wehl irdenā, šaraustilā starpšlahni, starp wiršu un ziteem pamata šlahneem, no kureem wirseje few usfuhzot mitrumu. Pehž darba weida šchis nepeederot pee proletariata. Jo neefot šchim wajadsigo ifmantotaju, ne ari warot peederet pee šahdas šchiras ar isfoptu apšinu, mehrkeem un taktiku. Šā ne šchis, ne tas. Rā maldu šermenis, kas rinko ap šahdu jau pilnigi isweidojušchos planetu. Un tā kà patš few neraschojot ne maiši, ne tabaku, ne šwahrkus, ne šahbakus, ne ari esot kalkus maisifjis tam šaktam, kurā dsihwojot, tad, laifām, peederot pee parafsteem no tranu fugas.“ Šawada ari ši tipa pšichifkā buhtiba. Wifšch naw ne eedšimtibas upuris, ne sozialā pošta grehku ahšis, winām naw organifkas šlahpes pehž alkohola kà šahlei pehž leetus pileš. Wifšch ir dsehrajs aif prinzipa, aif pahrleezibas, tā tad, tā šakot, filosofifks dsehrajs. Tomehr kà šatrai, tā ari dsehrajā filosofifjai ir tee wiszeeschalee šakari ar dsihwi un materialo aplahrtini. Šrahdas, ka wifšch dser tadehl, lai aifmirštu to nejehdšigo dsihwi, ko redš ap fewi un reiboni ifjuštu to nahlotnes šwehlaimi, pehž kuras wifšch ilgojas. Šā tad šchis filosofifkais dsehrajs ihštenibā ir šabeedrifks nihilifšs, pasifws protestantš un apšinigs fewišifnihzinatajš. Šihmiga-šarpschiras figura, traufšs inteligentš un lirifšs šapnotajš, karam naw weetas aktiwi zihnoscho šabeedrifko elementu šarpā. Šhi klaidona pšichologija tehlojumā špilgti apgaifmota. Weenā pašchā tipā parahdits kapitalistifkās eefahrtas šabrufums un nespehja apmee-

rinat neatfaribas ſlahpſtoſcha intelligenta teekmes, fa ari atſewiſchla indi-wida newariba kaut tikai dſehruma atraifitees no waldofchäs un noteizofchäs apfahrtneſ waſcham. Dſehrajs ar ſawu kaiſlibu iſpoſta ſawu dſimtas dſihwi, ſamaita ari zitus, kas ar wiau nahkuſchi tuwakä ſakara un beigäs paleef ka ubags, tuſſchſ un iſmiſis pee ſawas dſihweſ drupam. Dſehraja tragiku Grufna weetam attehlojis ſpilgtam krahsam; daschi ſtati dſili eefpeeschas atminä. Bet wiſumä ſchis ſtahtis ir ſarauſtits, gabalainſ, nepilnigi iſſtrah-dats, ne tik konzentretä un eefpaidigä walodä rakſtits fa „Ewehtlai-miga ſala“.

„Burſa ſi“ (1914) ir Grufnas prahwakais darbs. Pats wiſch to no-ſauzis par „tehleem un ainam“, un ſchis noſaukums ari rakſturo wina ſaturu. Tai gan plaſchajam ſazerejumam kodola ſaiſtoſcha romana ſabula, tomehr ta nerifinas epifki nepahrtraukta, wiſäs atſaräs iſſtrahdata un ſaklanota. Pla-ſchaka aptwara darbos Grufnam waj un peetruhtſi kompoſizijas ſpehju, waj ari wiſch tiſcham tai nepeegreesch peenahzigu wehribu. Wiſch allasch ir imprefi-oniſts, kurſch miſlaki notehlo kahdu rakſturigu ſihkumu, nekä nododas ruhpiagam plaſchas glesnas iſſtrahdajumam. Wina ſtahtis pateefcham ir rakſturigu tehlu un ſpilgtu ainu wirfne, kurä gar laſitaja azim nowirſas latweefchu burſas un latweefchu burſaku, garigo ſeminaristu dſihwe. Dascha-digee burſu tipi tik dſihwi un reljeſi ſihmeti, fa ſkaitami pee wiſplatiſtikeem mahſſlas tehleem ſabeedriſki-realitiſtiskajä wirſeendä. Ur nedaudſeem ſihmigi notehlo teem gadijumeem rakſturota ari wiſa deewwahrdu mahzibas eefſtahde ar winas tſchinawreekeem-ſkolotajeem un wiſu ſauſo pedantiſko formalifmu, kas ſazel pret ſewi dſihwäs jauneku dwehſeles un ſpeesch täſ meklet ſlepenibä peewilzigaku gara nodarbibu waj ari aiſmirſtees rupjäs, apreibinoſchäs iſpreezäs. Bet Grufna neapmeerinas ar burſas un burſaku rakſturojumeem ween. Wina ainas eewirſa ari plaſchakä, laikmeta un tautas kulturdiſhweſ eelokä. Wiſch tehlo daschadäs latweefchu mahzofchäs paaudſes noſchäiras, jaunäs ſtrahwas laikus, nazionaläs idejas jauno atmodu preſwarä kahrll-wahziſkajai latweefchu meetpilſonibai — wiſus toreifejäs kulturäs zenteenus un ſadurfmes. Tomehr jau peeminetais tipikais kompoſizijas truhkums ſchajos tehlojumos ſtipri ſajuhams. See iſnaht pahrat epifodifki, fa leeki eefpraufiti, weetam wineem pat tihri publiſtiſtiska noſrahsa. Ur wiſu to „Burſakeem“ neween ſtipri augſta mahſſlas wehrtiba, bet ari eewehrojama kulturwehſturifka noſihme.

Grufna ilgus gadus un daschadi praktiſti ſtrahdajis ari pee latweefchu ſkатуweſ. Wina ſihkakeem dramatiſkeem darbeem („Jauna gada wakarä“, „Tä mirſt“, „Sila baloditis“) ſewiſchku panahkumu naw bijis. Grufnas ludſinäs allasch ir wehrtigs idejiſks ſaturſ, dſihwa doma un atjautigs dialogſ. Bet wina ſkатуweſ tehleem beechi ween truhſt ta dſilä pſichifkä ſatura un weidojuma platiſkas, to redſejam wina ſtahtos. Kä iſnehmums buhtu minams wina „Mehrneeku laiku“ dramatiſejums, kuram gan truhſt ruhpiagaka noſkanojuma, bet kas tomehr weens no wiſwairaf iſrahditeem latweefchu literaturäs ſazerejumeem. Un trihszehleenu luga: „Rad juhra krahz“, no rewoluzijas laiku pahrdſihwojumeem un ſabeedriſkam ſadurfmem.

Grufna ir ahrfahrtigi daudſpuſigs rakſtneekſ. Plaſchi paſihſtams wiſch ari fa ſeletoniſtiſ un ſatirikiſ (Pe=Ge), kas ahrfahrtigi daudſ ſtrahdajis latweefchu ſatirikiſkos ſchurnalos un daschados laikrakſtos. Zeletonä wina ihpatniba naw paraſtee joki, ne weegli tuſſchi ſmeekli, bet ruhgtä ironija waj

nopetna fatira. Wensch labat wehlās, lai pee wina seletonem nobirst kahda ruhgta afara, nekā kad par teem weegli pašmaida. Satiriskajā seletonā it fewischki parahdas Grusnas straujais, dsehligais temperaments, kas isteizas lafoniskā, impresiwā, bet tomehr domu fatura bagatā un ihpatneji graziosā istetiskmē, kurā naw neweenas nodiluschas frases un leetota teikuma — wisš swaigs un spodrs, tā nule isplaukuschas nahtres lapas. To pašču war ari fazit par Grusnas musikas un tehlojošho mahkflu kritikām. Wensch allasch ustwer to raksturigako apspreeschamā preekschmetā un, neee-laisdamees sīklos spezialos istirsajumos un plaschās, esietistās analisēs, attehlo preekschmetu un wina eespaidu no sinamās puses tik spilgti un dsihwi, ka tas us ilgeem laikeem paleef lasitaja atminā.

R. Freinbergs

Bes statuweš un rakstneezibas teoretiskeem apzerejumeem **R. Freinbergs** šaraktiis ari ischetrzehleenu dramu: „Sumfā un šalā“ (1919). Ša ihstentbā naw sozjala tragedija no dewinsimti peektā gada rewoluzijas kustibas laikeem, tā tas waretu liktees pehz pawirscha eeskata winas šaturā. Ša ir pašistamā laulibas drama, kur wezās etisās tradizijas nahf konfliktā ar jaunā laika eerosinateem mihlestibas brijwibas zenteeneem. Bet te Freinberga dramai ir besgala dauds preekschtetschu, ar Jbsena Noru šahkot un Palewitšcha „Purwā“ beidsot. Freinbergim tikai pa daļai isdodas wezo konfliktu rahdit jaunā gaismā un wezo ideju jaunos apstahklos. Wezais un jaunais skolotajš tā elementari pretstati tikklo izelas no „Flachšmana“ laiku lihmena. Skolotaja šewas un jaunā skolotaja mihlestiba neiswirsas pahri lirisku, sentimentali dsejisku dialogu apjomam. Pagsta weetneeki, idejistā zihnitaja jaunawa un ziti zilweki atgahdina jau agrat redsetus tipus. Pušaudse gimnastite nespilgti, pat masleet schematiski sīhmeta; ari ta nepeeschkir dramai ne šwariga idejistā šatura, ne jauna formas modulejuma nofrashu. Tomehr Freinberga lugās ir atfewischki dsihwi dramatiski skati un weikli eefahrtotas situazijas. Techniskā puse ir dramās šiprakā; ari ta ir eewehrojama, latweeschu dramatiķeem reti pemihotosha ihpatniba. Paplaschinot un ari padšilinot sozialidejistko šaturu, Freinbergim ar to šatrā šinā eespehjams rādit pilnigakus dramatiskus darbus.

Sabeedriski realistikā kritika un mahkšlas teorija jau pirmskara laikā iswirsijuse proletariskās rakstneezibas jautajumu, pa daļai tā konsekwentu turpinajumu šabeedriski-realistiskās rakstneezibas attihstibai, bet galwenā šahrtā tā pawišam jaunu mahkšlas weidu. Pa leelā pašaulēs šara un rewoluzijas gadeem proletariskās mahkšlas prinzipi dauds zilati, tā tā tagad jau waretu runat par pušlihds noteiktu proletariskās rakstneezibas psichologiju un teoriju. Raduschees ari deesgan špilgti proletariskās rakstneezibas mehginajumi, fewischki liriskā. (A. Bruhklens, P. Weinis, P. Swiris, Osols-Breedneeks, A. Zepliš, W. Grehwinsch, R. Osels, W. Dawids). Wisus šhos mehginajumus plaschaki apluhkot šhe naw eespehjams.

Utstatts un isredses

Utstatotees atpakal us latweeschu rakstneezibas noecto lihsumaino zelu, redsam tur diwas, stingri eewilktas lihdstefu linijas. Diwas pamatstrahwas wifos laifos tezejuschas blafus, gan tuwodamās, gan attahlafu paschirdamās, gan atkal itin kà kopā sapluhsdamās, bet sawu atschkirofcho raksturu nefad nesaudedamās. Romantisms un realisms ir latweeschu jaunatās rakstneezibas galwenee wirseeni.

Japeemin, ka ta naw nekahda isnehmuma parahdiba, tikai latweeschu rakstneezibā ween fastopjama. Romantisms un realisms naw tikai diwi daschadi mahkflas isjuhtas un isteiksmes weidi. Mehš jau redsejam, ka aif wineem flehpjas ari sawada pasaulēs atfina, dsihwes issina, šabeedrifkas un idealogiskas teeksmes. Galu galā nokluhstam pee flehdseena, ka katrā no scheem wirseeneem ispauschas sawas šabeedrifkās šchiras dsilakā eelschejā buhtiba un winas tendenze. Pilsonibas un strahdneezibas darba un kulturaš zihna galwenā fahrtā tagad weido un wirsa wifu tautas dsihwi un ari rakstneezibu — ari tur kur wina zenschas atwabinatees no sawas šabeedrifkās atkaribas, no dsihwes hegemonijas, un pahrzeltees škaištā šapnu walstibā.

Somehr romantisma un realisma atkariba no pretischku šabeedrifku schkiru psichiskās buhtibas un dsihwes tendenzēm naw jasaprot pahraf schauri un schematiski. Ja abos wirseenos atrodam sawu noteiktu tendenzi, tad tas wehl nebuht nenosihmē, ka wini wifos laifos apsinadamees un teeschi kalpo sawas schkiras dsihwes interesēm un praktiskām wajadsibām. Mahkflineeziskas radischanas prozefs ir zilwela garigās darbibas šareschgitakā parahdiba. Wispahrejais šabeedrifkais elements tur wisdaschadigali kombinejas ar atsewischki individualo un ispauschas neskaitamos ihpatnejos noweidos. Šabeedrifkais pamata prinzipš mahkflā par sewi ir nedsihws un newehrtigs; tikai zaur atsewischko individualas domas, isjuhtas un isteiksmes formu winsch teef par idejiski un estetiski weidojoschu faktoru — par weenu no leelatajeem dsihwes wirsitaja speheem.

Latweeschu rakstneezibas attihstibas gaitā wiszauri redsama teeksmē pehz schis sinteses, pehz fatura un formas organiskas weenibas, pehz dsihwa weida. Tas nowehojams romantisma un realisma sawstapejās zihnās, abu wirseenu wispahrejā pluhsmē un beidsot ari katra atsewischka rakstneeka darbā.

Ji sewischki spilgti tas redsams latweeschu romantiskā un realistiskā rakstneeka kà profesionala tipa attihstibas gaitā. Mehš waram škatitees kà gribedami us latweeschu rakstneezibas gala panahkumeem, wehrtet kà gribedami winas bilanzes aktiwo un pasiwu, bet newaram noleegt, ka it sewischki

pehdejâ posmâ latweeschu rastneeks kâ profesionals tips ir strauji attihstijees uf pilnibu. Ja atzeramees sawa pascha jaunibas gadus un salihdsinam sawus pirmos literaristos mehginajumus ar tagadejo eefahzeju darbeem, tad kwalitatiwâ starpiba redsama no pirmâ azu usmeteena. Lihds ar wispahrejâs kulturâs augumu stipri pazehlees latweeschu rastneeku mahkflinezifkâs isglihtibas lihmenis. Tagadejais rastneeks naw wairs tautskolotajis, kas pa walas brihscheem nodarbojas ar rastneezibu, bet pa leelakai dalai jau patstahwigs profesionals, kas dsihwo sawam darbam un pahrteek no ta. Winsch nefehd wairs kaut fur kahdâ nomales skolâ un neredf tikai to pasauli, fo eeflehds wina pagasta robeschas. Pa leelakai dalai winsch dsihwo pilsehtâ, wifas jaunlaiku dsihwes un kulturâs zentrâ, fur fater wifî zeli, fur frustojas semneezifkâ un pilsehtneezifkâ dsihwe, fateekas daschadas idejas un idejifkas tendenzees — fur galwenâ fahrtâ norifinas laikmetu un wina dsihwi weidojofchâ zihna stary dweem leelajeem fabeedrifleem spehkeem. Lai kurâ pufê winsch stahjas un kâ uf to reagê, leelâs fadsihwes strahwas rofina wina mahkflinezifkâs radifchanas dsinas un wina individualo domu un juhtu awotinu allasch pilda ar swaigu faturu. Rara un rewoluzijas brahsmas un wifî pehdejo deenu notifumi tagadejam latweeschu rastneekam fneegufchi tahdu pahrdsihwojumumu bagatibu, kahdu newar usrahdit gari eepreekschejee gadu desmiti. Lihds ar wifî nelaimigo tautu, winsch ir dsenats fara un behglu gaitâs, klichdis sweschumâ, zeetis un zihnijees un ilgojees tâs labafâs nahfotnes, kas wistumschakos laikos kâ tahla swaigsne mirdsejufe wirs apwahrfchna. Lai fur un kâ, winsch pats ir bijis lihdsi sozialâs un politifkâs zihnâs un fabeedrifkâ darbâ. Ne tikai pasîwa wehrotaja un attehlotaja loma winam peekritufe; ne tikai dseneeks, ari pilsonis un strahdneeks winsch bijis. Tâ winam usrahjees bagatigs pascha peedsihwojumumu un pahrdsihwojumumu kwantumis, winsch tizis idejifki plaschaks un psichifski dsilaks. Un ja ari wifas kluhmainâs listas winu reisem atrahwufchas no teefcha mahkflinezifka darba, wina perfoniba ir ruh dita, plaschaki weidota un fagatawota leelakam nahfotnes darbam. Latweeschu jaunâs paaudses rastneeks ir dabujis ari labaku skolas isglihtibu. Winsch prot sweschas walodas, winam peeejama wifas pasaules rastneeziba, winsch war smelt no wifsem awoteem, furos fakrahtas zilwezes dsajas leelafâs bagatibas. Ari kâ eefahzeis winsch naw wairs tif pirmsemneezifki neweitks kâ tas, kas rakstija pirms diwdesmit gadeem. No labafajeem paraugeem winsch mahzijees aifih, kahda nosihme individualai isdomas un isteifmes formai rastneezibâ; winsch-puhlâs isstrahdat sawu stilu un runat sawa pascha walodâ. Lai ari no masas, winsch tomehr dfer no sawa pascha glahses.

Ar to naw fazits, ka ari abi galwenee rastneezibas wirseeni jau aifneegufchi augstu mahkflas pilnibu. Se fashmejams tikai wispahreis attihstibas prozefs pa ahrfahrtigi lihkmotu, fahnû atklaideem un nomalbeem bagatu zelu. Gala resultati nebuht naw tahdi, kâ waretu domat pehz tâs eewehrojamas dsihwes un literaturâs skolas, kas rastneeku jaunajai paaudsei bijufe peeejama. Sewifchti pahrsteidsofchs ir romantifma pehdejais etaps.

Romantifms pehz sawas dabas pamatelementeem ir juhtu un fajuhsmas mahkfla, daschadu ekstremu un pretrunu bagats wirseens. Wifos laikos romantifms bijis karâ ar dsihwi, augstaf par dsihwi stahdijis fapnus un fabeedribai preti neatkarigo indiwidu. Mahkflas sintefi un weenweidu winam wisgruhtaf fafneegt. Wezâ weida romantifmu gan redsam tikai paschos latweeschu jaunafâs rastneezibas fahkumos, kad rastneeki wehl wahji

apjausch rakstneezibas sakarus ar dsihwi un raksta weenigi ais instinkta, neapfinigi palaudamees tradizijai un literaturas elementarskolas eespaideem. Jaunromantisma satura gan ari ahrfahrtingi dauds weza rauga, bet isteiksmē winsch tizis nesalihdsinami smalkaks un individuali daschadigaks. Plaschuma sinā romantisms latweeschu rakstneezibā stipri pahrswer realismu; trihszetur-dalās latweeschu jaunako rakstneeku peld romantisma strahwā. Schi pamat-strahwa pehdejā posmā sadalijuses trijās atšarēs. Trihs spilgti šaredsamas tendenzes iswirfas wirs kopejās pluhsmes.

Wispirms redsejam nazionalistisko jaunromantismu. Tas no wisām schi wirseena tendenzēm wiszeeschakā un teeschakā sakarā ar tautas dsihwi. Labaki sakot, ar semneezisko tautu, ar kuru zeeschi saistas wisa romantisma wehsture. Ta schimbrihschām ir ari weenigā tautas noschkira, kuras dsihwe raksturigi un zeeschi noweidojusēs ar sinamu darbu eefahrtu, dsihwes para-schām, etisfam tradizijām un sikhmigeem soziologiskeem tipeem. Wisas pahrejās wisu laiku atraduschās straujas šaimneeziskas attihstibas un psichista pahrweida stahwolli. Sinams, labaki eeluhfojotees redsams, ka ari semneezibā noteekas tas patš nemitiga grausuma un pahrweida prozese, tikai lehnaks un mehrenaks. Jaunromantiki-nazionalisti nu galwenā fahrtā peetwehruschees semneezibas stabilajam, tradizionalajam elementam; wini tomehr wairak skatas atpaka nekā us preeeschu, winu mahkfla ir konserwatiwa, tā katra naziona-listiska mahkfla. Wini šapno un idealise, nejaudadami aptwert ari winu tautā nemitigi noteekofcho pahrweidoschandās prozese, weenmehrl mekledami tautiski muhschigo un nepahrejescho, wini beigu beigās peekeras waj weeni-gajam muhschigās mihlestibas motiwam, kuru rahda pateeschām dsihwi skaitā šadshwes apfahrtnē un nepahršpehjami peewilzigā tautiskā formā. Naziona-listiskais jaunromantisms nebuht wehl naw nazionala mahkfla. Wiasch neaptwer tautas dsihwi winas wirmojoschā plaschumā un daschadibā, bet peewehrschās tikai winas attahlakajam un klusakajam stuhritim. Par fewi augstu wehrtejamee dsejiske tehlojumi tikai masā mehrā eerosa un wirsa tautas kulturās dsihwi un atrod atbalsi wairak tikai inteligenzes aprindās, ne tautas plaschajās masās.

Paschā pehdejā laika fewischki usplauzis literaturas jaunromantisms. Gandrihs wisi jaunee, apdahwinatee un isglihtotee rakstneeki eeskata par to augstako mahkflineeziskas gatawibas pasihmi, nowehrstees neween no šawas schkiras un tautas, bet wispahri dsihwes, un weidojamo weelu meklet pasaulēs literaturas parauga tipos un tehlojumos. Uri tee ir atraduschī weenigo apstrahdajuma zeenigo tematu — to paschu muhschigo mihlestibu. Tikai winus wairš neinteresē kaut kahda Jahna un Lihses mihlestiba; wineem wajadšigs ismalzinataku zilweku ar rafinetakām teeksmēm. Winu romantiskā fantastija meklejās šposchakas apfahrtnes un lepnaku lauschu. Winu eedoma rosas augstakās šferās un, pehz winu eeskata, gara bagatakā pasaulē. Raksturiga ir ta pate šapnotaja pascha un skaitās karaleenes waj herzogeenes mihlestibas balade, to fastopam iif daudsu literaturas jaunromantiku dsejā. Tikai ar gaušām neezigu atschkiribu weidojuma sikhumos un isteiksmes noskanā, schis kardinalais motiws raksturo to dsilo plaisu stary tautas realo dsihwi un pahrdshwojumeem un literaturas romantisma pasauli. Mahkflineeziski isstrahdatā un pilnigā formā te eetweras pawisām neezigs idejas un isjuhtu satures, kas plaschakas lauschu masas mas ween war intereset. Lite-raturas romantisms ir zaur un zauri inteligenzes mahkfla, drihsak mahkflineeziska rotala, nekā špehta un rosmes pilns mahkflas darbs.

Ne wairs rotala, bet weenfahrscha wirtuosa rotalofchanās, reisēm pat tuffcha neekofchanās redsama literaturās romantikas galejā posmā, romantiskajā „jaunklasizismā“. Ze apweenojuschees dsejneeki, kuri jau no defadenzes laikeem pasihstami tā weenfahrschi eksperimentatori un wirseenu taifitaji. „Jaunklasizisms ir frase un isfahrtne; dsejifās nodarbības faturā tur ta pate nemahkslineezifā leeliba un dihschofchanās, us ko darbu neezigā wehrtiba nedod ne masatās teeifbas. Tuffchas formas kulis „jaunklasizismā“ aifsnedstis fawu augstako pakahpi. Gadeem ilgi un sistematiski peekopts, winsch dsejneekeem galigi famaitajis mahkslas pamatprinzipa, fatura un formas weenibas un fastanas fapratu un isjuhtu. Tas fewischki redsams paschā pehdejā laifā, tad jaunklasiki mehgina eepildit fawos tuffschajos formas traufos sozialidejifu, nazionalu un politisku faturu. Tur isnahf tikai taifitas rihmes un famahkslotu ritmu klabona, kura nespehi neweena ne eeritminat, ne fajuhsminat. „Jaunklasizismam“ naw nosihmes ne tautā, ne inteligenzē, ne rakstneezibas attihstibā. Tas ir weenfahrschs dsejifis sports, priwata nodarbiba, kas interese weenigi tikai dsejneeku paschu. Nedsihwi dsimufe mahksla, kuras lihki dsihwes nemittigā pluhfme jau rihtdeen aifskalos nebuhtibā.

Atskaitot nedaufos, pateeschām augsti wehrtigos darbus un apdahwinatos rakstneekus, jaatsihst, ka wisumā latweeschu jaunromantisms ir isbrauzis fehli un tuffchumā. Apbrihnojami ahtri winsch palizis wezs un gaudens un naw isredsams, tā winsch atkal atdabutu salokfneju spehku. Winsch galigi pasaudejis fazarus ar dsihwi, ar weenigo awotu, no kura wifos laifos mahksla smehlfufe dsihwibu un spehku. Un tas taifni schajā leelajā laifā, tad wif pasaulēs wehji schalkuschi pahf latweeschu rakstneeku galwām. Rad wifas gadu fimtenu idejas zihnijuschās winu azu preekschā, neween grahmatās un us runataju tribinēm, bet paschā dsihwē. Lauschu masas ir stahjuschās par sozialisma, komunisma un nazionalisma idejām; pate pehdejā galwa laufijufēs ap dsikeem dsihwes un darba problemeem, bet latweeschu jaunromantiskee dsejneeki interesejas tikai par faprotaja pascha un sfaitās herzogenees mihlestibu un par markises blufu. Staidraf tā jekfad tizis redsams, ka tikai leelais lauschu kopums, ka tikai fabeedrifkais kolektiwš patš spehi isweidot to, kas wina fruhtis neisteifts ilguš gadus dufejis un ko atfewischkee dsejneeki miglaini minejuschi, ka tā ir raditas un weidotas dsihwei jaunās wehrtibas, kuru preekschā nollust wisflanigalā dseja un nobahl sposchakee romantiskee fapni. Jaunromantiskee dsejneeki nespehi aptwert ne masu lustibas grandioso spehku, ne winas weidojuma dsihwo daili. Jaunromantiskajā dsejā naw ne pateefa nazionalisma, ne sozialisma, tur ir tikai wezu wezā individualā fihkumneeziba un urbinaschanās, formas wihleschana un stihpeschana, idiliski waj famoziti albuma pantini, kuru wehrtiba neteek pahri grahmatas wahkeem. Ir wifai faprotami, ka fabeedriba paleef weenaldfiga pret teem dsejas pluhdeem, kas zelas arweenu augstaf aif grahmattirgotawu logeem. Jaunromantisms ir galigi pasaudejis fazarus ar dsihwi un palizis par schaurās inteligenzes fastas nodarbibu. Leefās, wif tas aif wezu wezā maldigā eekata, ka mahkslai jastahw augstaf par dsihwi un janodarbojas weenigi tikai ar „muhschibas“ problemeem. Muhschiba ir abstrakts jehdseens un filzija. Mahksla ir redsami tehli un konkreti weidi. Dsihwibu ilweenam tehlam un weidam dod schis deenas idejas un darbs. Ras fawam laifam naw dsihwojis, tas nedsihwoš ari nekahdai muhschibai. Itweens azumirklis ir dala no muhschibas un tā wifam, ari mahkslai peefneedsama un twerama tikai dala.

Uri realisma, tapat wina pehdejā zehleenā, jaunrealistiskajā fabeedriskajā un proletariiskajā rakstneezibā mehš wehl neredsam augstakas pilnibas. Wina wahjums ir pretisckis jaunromantisma wahjumam. Wezrealistiskai un naturalistiskai bessformas pakahpei winsch gan sen pahri. Bet fatura un formas faklanu winsch aissneedis tikai nedaudsos darbos. Formas isstrahdajuma realismis newar mehrotees ar romantismu. Lai ari wina wisuma newar fauft par fatura mahkslu tahda mehrā, tahda romantisms iswehrtrees par tuskhas formas mahkslu, tomehr ideja wina beeschi ween ispleschas us isteifmes rehina. Wehl beeschi ween wina awischneeziskais un publizistikais elements trauze pahrdsihfoto un isjusto mahkslineezisko. Realismu aifrauj strahwojoscha ideja un winsch reisem aismirst, ka ideja bes plastiskas, organiski peefkanotas formas paleek nedsihwa. Winsch aismirst ari, ka rakstneezibas darbs nebuht naw beletrifets eewadraksts, ka winam jaruna sawa ihpachā mahkslas waloda. Ur wisu to tomehr jafata, ka realisma nosihme tautas dsihwe ir wisai eewehrojama. Jo ikweena mahkslas wirseena wehrtibu nosafatas pats wispahrejais fabeedriskas attihstibas un kulturalas progresa kriterijs. Realisms sawas attihstibas jaunafajos posmos arweenu wairaf un zeeschaf faistijees ar tautas demokratisko dalu, kura zihnijuses par jaunam atsinam un jauneem, peemehrotafeem dsihwes eefahrtas weideem. Urweenu winsch bija ar augoscho, nahkotni eekarajoscho, ar to, kas tautu wada us leelaku brihwi un dsihwes pilnibu. Mahkslas un dsihwes fakara atfina winam allasch bijuse dsihwa. Tapeh3 ari tee wahjatee realisma darbi nekarajas ar faknem gaisa un nelidinas tuskha isplatijuma, padoti wisadeem nejauscheem wehjeem un romantiskas fantasijas patwaligam teeksmem. Realisms allasch bijis tautas demokratijas, sewisckli strahdneezibas gara dsihwes un kulturalas zihnu lihdsstrahdneeks. Wisos jaunajos dsihwes pahrweidos us leelaku brihwi un augstaku pilnibu famanams ari wina spehks. Wina pehdas newar apdsieht nahkoschee laiki un nahkoschee rakstneezibas wirseeni.

Wisas latweeschu jaunafas rakstneezibas attihstibas gaita ir nowehrojams stiprs antagonisms stary schim galwenajam strahwam. Romantisms wisos wina weidos allasch karojis ar realismu, gan atlahti, gan daschados apflehtos weidos. Pa leelakai datai zihna notikusis itin fa tihru mahkslas prinzipu wahrda un no schkeetami noteiktas estetiskas atfinas poszijam. Bet realisma teoretiki jau wairakahrt pareisi uswehruschki, ka pateesiba ari schajās literariskajās zihnās ispaudees tas pats antagonisms stary diwam pretiscklam fabeedriskam schkiram, stary kuram fadalaš ari galwenais rakstneeku fontigents. Demokratiskais fabeedriskais realismis naw warejis atsiht rotatoschanos un tuskhus formas darinajumus rakstneeziba, un tihras, salonu estetiskas romantisms atkal ar nizinaschanu skatijees us „tendenzioso“, nemahkslineezisko wirseenu. Schajās literariskajās zihnās nenoleedsama tihri fabeedriskā apaschstrahwa, tas redsams jau ari no ta, ka tikpat weenas fa otras grupas rakstneeki peedalijuschees sawas puses fabeedriskā darbā un nekad naw warejuschi pilnigi atschkirt sawa pretineekā mahkslineeku no zilwefa, bet noleegdami weenu, mehginajuschki isnihzinat ari otru. Daschreis schis antagonisms iswehrtrees pahrat brutalā un neglihta isnihzinaschanas gahjeenā ar tahdeem lihdsfleem, par kureem nahkotnes rakstneezibas wehsturneckam buhs dsili jafounas.

Romantisma un realisma antagonisms atsewiscku rakstneeku personibas un darbos nebuht naw tik asš, fa fabeedrisku motiwu israditais un literarisku zihnu ispaustais. Latweeschu jaunafas rakstneezibas pahrskats rahda,

ka starp romantismu un realismu naw nekahdas nepahrkajpamas un nesa-weenojamas prinzipialas plaisas. Tas jafaka neween par schis rakstneezibas fahkumeem, kad wisa rakstneezista darbiba wehl nediferenzeta, kad autodidakti-rakstneeki aif mantotam tradizijam un literariskas paraschas raksta weena laida gan wisfaldakos romantisma raschojumus, gan rupjus naturalisma tehlojumus. Taisni tee wisfpehjigakee jaunromantiki sawos labafajos darbos usrahda ari eewehrojamas realistiku wehrotaju un domataju spehjas. Un labakee realisti naw bes spehzigas romantiskas fajuhsmas un dsihwas fanta-sijas. Urahdas, ka abi mahkflineeziestas isdomas un tehlojumu weidi ir labi saweenojami. Ra tee pat weens otu papildina un ka, warbuht, wihu turp-makā apweenojumā un organistā sakusumā gaidama latweeschu rakstneezibas nahkotne. Pateeschām, wehrodami lihdstekus romantisma un realisma wir-seenus, redsam, ka abi wini isleeto wihu to jauno un wehrtigo, ko sneeds pasaules mahkflas daschadigee mehginajumi. Pee klasifikās mahkflas gree-schas tikpat romantisms kā realismš: weens, lai aishuhtu paraugus formas pakaldarinajumeem un ritma mahkflai; otš, lai wehrotu fatura un formas organistku weenibu, mahkflas tehlu dsihwo plastiku. Weens wezajā pasaules romantismā mekle weelu weidojumeem un mahzas mistikas noslehpumos un burwibas; otu peewell brihwas mahkflineeziestas fantasisas lidojumi un apga-rotā nerimstoscha mekletaja gara traufme. Weens daschadās modernisma strahwās mekle eerofinajumus wirseenu darinafchanai; otš feko pamahzo-fcheem stila mehginajumeem un isteikmes ismalzinajumeem. Rats ismanto to, kas wiswairat fastan ar wina dabu un tendenzi.

Ur Raina darbeem rodas itin kā jausma par leelaku, sintetisku mahkflu, kas apweenotu pretischas tendenzes un daschadas mahkflineeziestas isdomas un tehlojuma weidus. Pehz sawas dsejneka buhtibas Rainis wispirmā fahrtā ir romantikis. Wina fantasisa parasti meklejas wehsturistku weelu un teikmainus tehluš, ko brihwi weidot, nesaitotees ar realas dsihwes sma-gumu. Bet spilgtais soziali-idejistais faturš wina darbeem ir no realas dsihwes un fabeedristām zihnām, til zeeschi weenots ar strahdneezibas un sozialisma teikmēm, ka daschahrt nokluht jau gluschi tuwu wisjaunakā laikā iswirsitai proletariskai schiras mahkflai. Bet dsejas weidojumā beeschi ween ir tahda klasika weengabaliba, dsihwa plastika un musitals ritums, ka wisš jaunklasizisms ar saweem darinajumeem tur blakus isfkatas kā neweifla kari-fatura. Raina dsejas labakee darbi ir jaunās, faturā dsili realistiskas, mahkflineeziestā isdomā un juhsnā raksturigi romantiskas, isteikmē klasiski pilnigas mahkflas paraugs. Sahdas mahkflas, kas apmeerina wisrasinetakā esteta prasijumus, bet lihds ar to fajuhsmina un aistrauj paschas radneezigi disponetas lauschu masas. Se jau waram nojauht, kahdai apmehrām jabuht leelai mahkflai, reisē sozialai un nazionalai, schiras mahkflai un tautas mahkflai wahrda labafajā nosihmē — dsihwai mahkflai, kura propagandē, audjina un rofina tihreem mahkflas lihdsleem. Mehš minam Raini kā peemehru, ne kā paraugu pakaldarinajumeem. Rakstneeziba isaug no rakst-neeka, bet schis sawuhahrt isaug dsihwā fabeedristā aplahrtne; rakstneeks newar zeltees nezif augstu, ja wiau fabeedriba to nezef, waj well atpaka. Newar buht leela rakstneezibas wirseena bes leelām sozialām idejām, kuras nekad nerodas atfewischa indiwida galwā, bet tikai fabeedrista kolektiwa dsihwes un darba zihnā. Realisms ir ifkatras spehzigas rakstneezibas strahwas pamats un lodols; wina weidojumā war buht nekaitami dascha-digas noskanas, atkaribā no rakstneeka indiwidualās ihpatnejibas. Latweeschu

Drukas kļūdu izlabojums

				nodrukāts:	Galasa:
228	lapp. 20	rindā no	aug.	— ejomā	— eejomā
237	" 21	" "	ap.	— isfapschana	— isfopschana
239	" 2	" "	aug.	— peetrotees	— peeturotees
240	" 1	" "	"	— issana	— issana
242	" 2	" "	"	— maafilineezifā	— mahfilineezifā
244	" 15	" "	"	— bibliotefa	— bibliotefu
244	" 15	" "	ap.	— raksturifšs	— raksturigšs
252	" 10	" "	"	— isteefmes	— isteifmes
259	" 8	" "	aug.	— mahfifineezifā	— mahfilineezifā
260	" 19	" "	"	— paredsejumeem	— peeredsejumeem
261	" 12	" "	"	— estetifā	— estetifā
261	" 16	" "	"	— pari	— pahri
261	" 19	" "	"	— ihpatneja	— ihpatnejas
261	" 4	" "	ap.	— nostahtees	— nostahjotees
264	" 23	" "	ap.	— šakapotām	— šakapatām
267	" 1	" "	aug.	— refignojošchas	— refignejošchas
269	" 16	" "	ap.	— wišs	— wiša
283	" 9	" "	"	— Bahrda	— Bahrdas
285	" 18	" "	aug.	— filosofijās	— filosofijas
286	" 5	" "	ap.	— peekawigu	— peekahwigu
294	" 11	" "	"	— špalwa	— špalwu
296	" 24	" "	aug.	— romantifšs	— romantifšs
298	" 19	" "	ap.	— laufa	— laufu
300	" 11	" "	"	— tehlojumeem	— tehlojumam
300	" 22	" "	"	— pawedeans	— pawedeans
302	" 20	" "	"	— uiflawefchanaš	— uiflawefchanaš
304	" 2	" "	aug.	— pahrdomes	— pahrdomas
308	" 16	" "	"	— mahfilineefu	— mahfilineefa
308	" 13	" "	ap.	— au	— jau
316	" 9	" "	aug.	— milestibu	— mihlestibu
318	" 19	" "	ap.	— neatkarigu	— neatkariga
332	" 17	" "	aug.	— pšichilogifšs	— pšichologifšs
334	" 1	" "	ap.	— grahmata	— grahmatu
344	" 16	" "	ap.	— zaurštaigojušča	— zaurštaigajušča
348	" 7	" "	"	— neetipst	— neetilpst
349	" 9	" "	"	— Celapainu	— eelapainu
349	" 18	" "	"	— "Ibdele"	— "Ibdele"
350	" 1	" "	"	— atbaidija	— atbaidijis
352	" 14	" "	aug.	— štiprakais	— štiprakais
352	" 18	" "	ap.	— šaru	— šaru
355	" 22	" "	"	— šča	— šči
357	" 1	" "	aug.	— apšarhne	— apšahrne
380	" 2	" "	ap.	— nepeteefošchas	— nepeteefošchas
386	" 22	" "	aug.	— waldfinošchos	— waldfinošchos
389	" 13	" "	"	— škulturašitentš	— kontrolašitentš
391	" 21	" "	ap.	— nekā	— nekā
392	" 16	" "	"	— ščurām	— ščaurām
392	" 20	" "	"	— wahrteem	— wahrteem
394	" 7	" "	aug.	— literarifšs	— literarifšs

Rakstneeku registrs

alfabeta kahrtibā

- Muraters,** Jahnis I 157, 196, 198, 200, 211. II 241, 258, 266, 270, 287, 305, 313, 323, 333, 396.
Allunans, Adolfs I 19, 54, 84.
Allunans, Juris I 11, 62.
Antija II 363, 369.
Antons I 117. II 349, 380.
Apsešdehls I 191.
Apšišu Jehfabs I 9, 17, 22, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 39, 43, 47, 50, 62, 96, 132, 146, 209. II 241, 245, 263, 273, 342.
Arnis II 382.
Arsars, Jahnis II 223, 228, 234.
Aspasijs I 62, 82, 92, 98, 120, 201. II 239, 324, 328, 368, 376, 380, 393.
Austrijsch, Antons I 197, 202. II 295, 302, 319, 396.
Auseklis I 11, 14, 62. II 348.
Bahrda, Antons II 288.
Bahrda, Fr. II 223, 233, 234, 283, 288, 289, 322.
Baltpurwijnisch, A. I 104.
Barons, Krišchjahnis I 11, 18, 62.
Beefbahrdis, Rasparš I 11, 12.
Behrsjinsch, Ludis I 19.
Behrsjinsch-Seemelis, J. II 379.
Blaumanis, Rudolfs I 38, 46, 50, 75, 88, 110. II 237, 238, 274, 302, 356.
Blaus, Peters I 20.
Bratschs, Augusts I 128. II 233.
Brigader, Anna I 204, 206, II 234, 235, 273.
Brihwsemneks-Treulands, Fr. I 11, 15, 62.
Bruchlenajs, A. II 408.
Jahlittis, Ed. I 103.
Jeplis, A. II 408.
Dambergš, W. I 201. II 354.
Dawids, W. II 408.
Deglawš, Augusts I 40.
Dermanis, W. I 63, 71, 73. II 374.
Dofu Altis I 28.
Dselsš, R. II 408.
Dšilleja, R. 370.
Duzmanis, R. 375.
Gewinsch, Karlis II 289.
Eglits, Wiktors I 199, 201, 204, 205, 206, 209. II 224, 302, 313, 322, 331, 336, 350, 354, 359, 397.
Ehrmanis, Peters II 333.
Eldgasts, Haralds I 199, 204, 208. II 331, 362.
Eliass, Woldemars I 19.
Eidemanis, Rob. II 332.
Eršš, Adolfs II 319, 333, 396.
Efereetis I 101.
Eferinsch, Jahnis II 322.
Esenbergu Jahnis I 19, 21, 201. II 248.
Fallijs I 206. II 350, 354, 356.
Freinbergš, R. II 408.
Friedenbergš-Meerinsch I 18.
Gailit, Angelifa II 361, 369, 370.
Greetina II 367, 369.
Grehwijnisch, W. II 408.
Grafšš, R. II 377, 378.
Grihns, Aleksandrs II 226.
Grihns, Jahnis II 233, 324.
Grufna, Pawils II 405.
Gulbis, Anšš I 113.
Gulbis, Edwards II 332.
Jakobsons, Karlis I 158, 198, 201. II 290.
Jankawš, Jahnis I 63, 68, 202, 208, II 349.
Janšons, J. I 63, 66, 71, 73, 83, 98, 202, 208, 209. II 224, 349, 359, 374, 375, 377, 378, 379, 405.
Janschewskis, J. I 21, 62.
Jaunjudrabinsch, Jahnis II 274, 311, 313, 323, 333.
Kahrskinsch, Jahnis II 383.
Kahrstenis, Jahnis II 330.
Kaija, Zwande II 335, 364, 367, 369, 376.
Kaudišči I 9, 17, 22, 28, 35, 39, 47, 50, II 241, 297.
Knorinsch, W. II 378.
Kleinbergis, Jahnis I 149.
Klitija II 369.
Klawinsch, Jahnis I 105, 193.
Kosa, Juris I 140.
Krauja, A. II 379.
Kronwalda Altis I 11, 14.
Kruhja, Karlis (Wehšmianu Karlis) I 158, 212. II 356.
Kufurs, Alfreds I 190, 191.
Kurzjšš, A. II 328, 381.
Kenis, Anna II 360.
Keninsch, Altis I 101, 149, 204, 206. II 241, 255, 267, 336.
Latzens, Linards II 395.
Latwianu Augusts II 328.
Lapinsch, Jahnis I 210.
Lappas Mahrtinsch I 19. II 347.
Lautenbachš-Juhšminsch I 18, 62, 209, II 353.
Leepa, M. I 101.
Leepinsch, Peters II 301.
Lejgaleetis, Ed. II 333.

- Perchis-Puschkaitis I 19, 62.
 Pefinsch, Waldis II 331.
 Pihgotau Jehfafs I 115, 202. II 349.
 Pihzischu Paula II 363.
 Pindulis I 188.
 Materu Juris I 19, 84.
 Mekleru Eduards II 331.
 Melnais Alfins I 191.
 Meedra, Andrewws I 132, 147, 148, 149,
 151, 161, 193, 196. II 223, 225, 226,
 234, 355, 263, 342, 371, 401.
 Meifens, Juris I 8, 17, 50, 62, 132, 146.
 Ofols-Preedneeks II 408.
 Paegle, Leons II 385.
 Patewitschs, Zukums I 92. II 408.
 Pawafaru Jahnis I 19, 84, 118. II 248.
 Vehrseetis I 47, 50, 62.
 Peterjons, Julijs I 107.
 Pihpinsch-Wijulis, C. I 75.
 Plensners, Alekxandrs II 335.
 Pludons I 12, 119, 201, 204, 206. II 268,
 313, 348, 377.
 Poruks, Jahnis I 43, 62, 204, 206. II 224,
 241, 273, 274.
 Purapufe, Jahnis I 42, 74, 146. II 401.
 Pumps, Andrejs I II, 14, 18, 62, 173.
 II 254, 348.
 Purinu Klahws I 19.
 Rainis I 83, 92, 119, 161, 186, 192, 193.
 II 268, 273, 293, 377, 379, 380, 394,
 395, 398, 414.
 Ramanu Alekxandrs I 19.
 Roberts, P. II 376.
 Rose, Julijs II 334.
 Rosits, Pawils II 308.
 Sariansch, Karlis II 334.
 Seiboltu Jehfafs I 45.
 Seltmatis I 98, 103. II 365.
 Sauleetis, A. I 31, 35, 44, 47, 117, 158,
 204. II 241, 328, 330, 396.
 Skalbe, Karlis I 137, 149, 154, 157, 160,
 196, 197, 202, 212. II 241, 265, 267,
 291, 313, 324, 357, 392, 393.
 Skuju Fridis II 328.
 Smilga, A. II 327.
 Spahgis, Andrejs II II.
 Stehrste, Elsa II 359.
 Stenders, Wezais I 7. II 347.
 Stepermanu Krustinsch I 21.
 Strahls, Karlis II 303.
 Straubergs, R. II 359.
 Straujanis, Jahnis I 187, 191.
 Sudrabkals, Jahnis II 291.
 Sudrabu Edichus I 20, 21, 176, 193.
 Swiris, P. II 408.
 Schwabe, Arwids II 377, 387.
 Seodors I 61, 66. II 349.
 Tirsmaleete I 147, 149.
 Treumanis, Ed. I 75, 92, 98, 115, 120,
 191. II 359.
 Upits, Andrejs I 202. II 349, 375, 376,
 380, 401.
 Upits-Birsneeks I 35, 47, 48, 50, 57, 75,
 76, 193. II 302.
 Wainowstis, Jahnis II 314.
 Waldemars, Krischjahnis I 10, 14.
 Waldis I 21.
 Walters, Dr. M. (Andrejs Papahrbe)
 I 63. II 223, 232, 234, 281, 357.
 Weidenbaums, Ed. I 62, 77, 78, 98, 191.
 Weinis, P. II 408.
 Wenstu Edwards I 19, 62.
 Wesels, Jahnis II 335.
 Wezofs, Julijs I 187.
 Wirja, Ed. I 201, 305, 309.
 Wulfs, Ed. I 110.

Satura rahditajs

Pirmais sējums.

Preekšwahrdš.

I. Ēwads.

Krešlas laikmets.

Wišpahrejs pahrstats 5.

Wezais Stenders 7. Juris Keikens 7.

Elehdseens 9.

Sautiska atmoda un jaunais meegs.

Wišpahrejs pahrstats 9.

Kriščajahnis Waldemars 10. — Juris Allunans 11. — Kriščajahnis Barons 11. — Kaspars Beešbahrdis 11. — Kronwalda Utis 11. — Andrejs Pumpurs 11. — Auseklis 11.

Sautisko zenteenu nowehrtejums 11—14.

Sautistee epigoni 14—16.

Pirmo laikmetu nošanas.

Kaudsišchu „Mehrneeku laiki.“ — Lautenbachs-Juhsmiņš 18. „Salkša lihawa“ 18. „Nedrišchu Widwuds“ 18. — Latwju dainas 18. — Latwju tautas pašafas 18. — Lappas Mahrtiņš 19. — Friedenbergis-Meerinš 19. — Pawajaru Jahnis 19. — Behriņu Ludis 19. — Materu Juris 19. „Sabišwes wikai.“ — Woldemars Elijs 19. — Ramanu Aleksandrs 19. — Anšs Perchis-Puškaitis 19. — Purinu Klahws 19. — Adolfs Allunans 19. — Ejenbergu Jahnis 19. — Wensku Edwards 19. — Sudrabu Edišus 20. — Peters Blaus 20. — Stepermanu Krustiņš 21. — Janšewskis 21. — Waldis 21.

Romantisms un realisms epigonu darbos 21.

Apšišchu Jehlaks 22. Apšišchu Jehlaba personiba 22. — „Bagati rabi“ 24. — „Šweschos laudis“ 24. — Reakzionarā tendenze Apšišchu Jehlaba pehdejos darbos 25.

II. Kaudsišchu un Apšišchu Jehlaba skola.

Ēwads 28.

Dofu Utis 28. „Mans bsišwes rihts“ 29. „Diwas Jahnu deenas“ 29. „Bee-dribas šwehti“ 30. „Paugureeši“ 30. „Krišchs Latšis“ 30. — Dofu Uta lirika 30. Humoristiska un satiriska dseja 30.

U. Sauleetis 31. Stahtsi: „Uš sneega un tumšas“ 32. „Soda deena“ 32. „Kalejs Indriks“ 32. „Labana laime“ 32. „Jefa juhtis“ 32. „Ergū“ 32. „Warawihšne“ 32. „Weku teeja“ 32. „Neišberamā aka“ 32. — Drama-tišklee darbi: „Pret seemekeem“ 33. „Jekabs Saltups“ 33. — „Pašafa“ 34. — Lirika 34.

Upits-Birsneeks 35. Upits-Birsneeks kā realists 35. Upišča-Birsneeka išteikmes stils 36. — „Pelekā akmens stahiti“ 37. „Pret wafaru“ 37. „No rihta“ 37. „Sadursme“ 38. „Tumšas deenas“ 38. „Winās deenās“ 38.

III. Romantiski un realisti.

Wišpabrejs raksturojums 39.

- A**ugusts Deglavs 40. Deglawa personiba 40. Wezais pilskungs" 40. „Starp divām ugunīm" 40. „Jaunā pasaule" 40. „Seltite" 41. „Leesma" 42. „Rīga" 42.
- J**ahnis Purapuķe 42. „Latvešņu originalraksti" 43. „Pasaules lahpitajs" 43. „Seewešņu eenaidneeki" 43. „Jaunā strahwa" 43. „Muhšu modernās jaunawas" 43. „Slimības deenās" 43. „Mans šaimneeks" 43. „Speekis un diwi šuni" 43. „Saws faktiņš, šaws stuhritis jemes" 43.
- S**eiboltu Jehfahs 45. Stahtsi un romani: „Rihta šalna" 45. „Liktēnis" 45. „Uhdens burbuki" 45. Dramas: „Mahjas naids" 46. „Trihs šoki uš laimi" 46.
- P**ehršeetis 47. Dšeja: 47. Epigrama un fabula 48. — Stahtsi: „Dahwis" 48. „Behž gadu desmitēm" 48. „Noslehpumaina weenadiba" 49. „Uziš krihtošī burii" 49. „Gala aprehkīns" 49.
- R**udolfs Blaumanis 50. Noweles: „Rā wezais Semits pašču nelabo redšejs" 51. „Schuhpulis" 51. „Nauda šekē" 51. „Širgš, gowš un šints rublu naudas" 51. „Behrtuša pirkšis" 51. „Behrkona negaišs" 51. „Raudupeete" 51. „Purwa bridejs" 52. „Šalna pawajari" 53. „Andrišons" 53. „Mahwes ehna" 53. — Joļu lugaš: „Šagki" 54. „Trihnes grehki" 54. „No šaldenās pudeles" 54. „Štroderdeenās Šilmatschos" 54. — Dramaš: „Šaunais gars" 54. „Pašudusšais dehls" 54. „Šndrani" 55. „Uguni" 55. „Potiwara nams" 56. „Šestdeenās watarā" 56. „Šenowewa" 56. Blaumanis kā humorists 56. — Blaumana formas talants 57.

IV. Realistiskā wiršeena šahumi.

Realisma teoretiki.

Šaunās dšihwes apstahki 59.

- S**eodorš 61. Šihna pret tantiskā romantisma tradizijām 62. Monografijas 62. „Rakstneezības hrestomatija" 62. „Jaunā Rašča" 62. „Realistiskais wiršeens latvešņu rakstneezībā" 62. — Šeodora publizista un rakstneezības kritika wišpabrejs raksturojums 62—66.
- J.** Šanšons 66. „Domas par jaunlaiku literaturu" 66. „Šauni waj šauni" 68. „Latvešņu šabeedriški-kulturešā attihštiba un latvešņu literatura" 70. „Waj gaidama mums proletariškā mahšļa?" 70.
- W.** Šermanis 71. „Pešimīms dšeja, šewiški latvešņu lirika" 71. „Latvešņu originaldrama" 71. „Šo Andreewš Šeedra mums šudina" 72. „Šo-bernaiš proletariats un mahšļa" 72. — Wehsturiskā materialisma un šozialisma prinziipi Šermana kritika 72.
- E.** Šihpiņš - Wišulis 73.

Realistiskee protesta dšejneeki.

Šaunais wiršeens 74.

- E.** Šreumanis 75. Šatira 75. Šopeetnā dšeja 76.
- E.** Šeidenbaums 78. Šatira un pešimīms 78. Šeidenbauma filošofiskā dšeja 79. Šeidenbauma persona 79—81. Šeidenbaums kā šawa laika žilweks 81—82.
- U.** Špašija 82. Špašijas attihštibas žekš 82—83. — Špašijas drama: „Štreebeja" 84. „Šagana" 84. „Šaidelote" 84. „Šaudetas teešības" 84. „Šeaiššneegš mehrtis" 85. „Šeltite" 85. „Šidraba šklidrauts" 86. — Špašijas prošaš darbi: „Šihna par nahšamibu" 87. „Šaulgreesite" 87. „Štats břiħnumu pašaulē" 87. „Štena" 87. Ššejiške teħlojumi 87. „Šo atših-šhanas kota" 88. — Širiskā dšeja: „Šaules meita" 88. „Šarkanās puķes" 88. „Šwehšeles kreħšļa" 89. „Šaulainš stuhritis" 91. „Šeedu klehpiš" 81. „Šplešti špahri" 92. — Šleħšeens 92.
- J.** Šakewiškš 92. „Špreilente" 93. „Šurwā" 93. — Šaunās laulības un dšimtas problems" Šakewiškša dramā 93—96.

V. Realistiskā virseena tabulā gaita.

Wispahejs pahrstais 97.

Stahsttaji un dramattki.

Seltmatis 98. Stahsti: „Wijolites“ 98. „Laba partija“ 99. „Negoda apfegs“ 99. „Mihlestibas infusorijas“ 100. „Nolahdejums“ 100. — Drama: „Smags gais“ 101. „Sagaidits“ 101. — Seltmata kritiskie un estetiskie apzerejumi 101.

Ejereetis 101.

M. Leepa 102.

Ed. Zahlitis 103. Stahsti: „Juts Grihs“ 104. — Zahlitis la drama-
tikis 104.

U. Baitpurwinš 104. „Safcha“ 105.

Jahnis Klawinš 105. „Laiwu wara“ 106. „Dihwes mirkli“ 106. „Birmee
wikni“ 107.

Julijis Petersons 107. Satira: „Zehlee mehrki“ 108. „Ideala sabee-
driba“ 108. „Redaktors Bodinš“ 108. „Nelaimigais automobilis“ 109. A-
p-
peetnas lugas: „Ilgas“ 109. „Sella peleta itdeeniba“ 109. „Sastin-
guschas dwehseles“ 110.

Edwards Wulfs 110. Wulfs la satirikis 110. Humoristiskie dra-
matiskie sazerejumi 111. — Drama: „Isabella“ 111. „Meli“ 112.
„Pasaka par nahwi“ 112. — Noweles: „Laiwe“ 113. „Lihstina“ 113.
„Sweicha wara“ 113. „Bijuschais“ 113. „Insheneers Lehmanš“ 113.

Unšis Gulbis 113. Tragedija: „Raspars un Wiruta“ 113. — Romans:
„Olgerts Silarajs“ 114.

Stahsttaji un dsejneeki.

Lihgotnu Jehlaks 115. Dseja: „Roses un ehrlschki“ 115. „Kur druwas
lihgo“ 115. — Stahsti: „Roses sneega“ 116. — Lihgotnu Jehlaks la kri-
tikis, literaturwehsturneeks un publizists 117.

Antonš 117. Stahsti un skizes 117. — Virifa: „Sem dsimtenes pe-
le-
fas debess“ 118. „Seedona balis“ 118. — Literaturwehsturiskie ap-
zerejumi un monografijas: „No tautiska romantisma lihdi wehsturi-
skajam materialismam“ 118. „Strahdneeks latweeschu rakstineziba“ 118.
„J. Rainis“ 119.

Pludons 119. Prosas darbi: „Masā Andula behrnibas atminas“ 119.
„Pasaka par wilku“ 119. „Selga“ 120. „Kofas“ 120. — Viriskie dsejoti:
„Birmee afordi“ 120. „111 lirisku dsejumu“ 121. „Fantasija par puķem“ 121.
„Via dolorosa“ 122. „No nakts lihdi rihtam“ 122. — Episka dseja:
„Dimas pasauls“ 123. „Kefwiems“ 124. „Utraines dehls“ 124. „Uf jau-
lains tahl“ 125. — Baladas: „Dihwes simfonijas“ 125. „Rahds muhsch“
126. „Pasu laiks Semgalē“ 127. — Pludona attihstibas gaita 127—128.

Augusts Bratšs 128. Stahsti: „Luffta ehna“ 128. „No atihshanas
kofa“ 128. — Virifa: „Domas pusnakti“ 129. „Drupas“ 129. — Intelektualas
dsejas teorija 129—130.

VI. Andreuws Needra un jaunnazionalisms.

Laimeta raksturojums 132.

Andreuws Needra 132. Stahsti un romani: „Bej pascha pagah-
nes“ 133. „Nespehzigā dwehsele“ 133. „Lihduma duhmos“ 134. „Semneeta dehls“
134. — Kriminalstahsti: „Skaidra jirds“ 135. „Rad mehnes dilst“ 135.
„Stahstis“ 135. „Peters Salna“ 136. „Stahstis par karatawam“ 136. —
Jiti stahsti: „Bahhu waina“ 136. „Wads un mihlestiba“ 136. „Duhmu
Peters“ 136. „Zeturtais beedrs“ 136. „Bahrenis un Bruhna“ 136. „Wikis
Wahlodje“ 137. — „Zekineeku dsejmas“ 137. — Needra la kritiskis 137.
Needras publizita un politika darbiba 138—146.

Andreewa Needras pulziņš 146.

Juris Kofa 146. — Tirsmaleete 147. — J. Kleinbergis 149. —

Jaunnazionalisma dihwibas nespehja 151.

VII. Dewinsimti peektā gada preekšwatarā.

Politiskā un sabiedriskā atmosfēra 153.

Karļa Skalbes „Zetumneka sapni“ 154; „Rā es brauzu Seemetmeitas
luhtotes“ 155; „Slanas is tahlumeem“ 156.—Afuratera „Zilvēks“ 157.—
„Uš ļaules kalnu“ 158.—Vehšminu Karļa un Jakobsonu Karļa
dzejoli un liriskās stīzes 158.—A. Saulēšča „Dvešeles weenulibā“ 158.—

Wišpahrejs raksturojums 159.

VIII. J. Rainis.

Rainis un Needra 161.—„Faušis“ un ziti tulkojumi 162—163.—Lirika:
„Tahlas nostanas silā watarā“ 163—168. „Vehtras šehja 168. „Vehja nestas
lapas“ 169. „Rusā grabmata“ 169. „Tee, kas neaišmirst“ 169. „Ave sol“ 170.
„Gals un šahfums“ 172. „Šweifa, brihwā Latwija“ 172. „Daugawa“ 172.
„Selta šeetinsch“ 173. „Treji lofi“ 173.—Dramatiskie darbi: „Puš-
idealistis“ 173. „Selta sirgs“ 174. „Uguns un natts“ 175. „Sirts Wilks 176.
„Indulis un Arijā“ 176. „Jahšeps un wina brahki“ 177. „Puht wehjini“ 179.
„Špehleju, danzoju“ 179. „Kranklitis“ 179.—Raina liriskas išteikšmes weids
180—182. Dramas išteikšmes weids 183. Raina mahšlineeziskās attihstības
gaita 183.

IX. Reakzijas laika literariskās grupas.

Cewads 185.

Emigrantu literatura.

Emigrantu literatūras wišpahrejais raksturs 185—186.

Jahnis Straujanis 187. „Uš wina krašta“ 187.
Julijs Wezofs 187. „Rahds plašchums“ 187. „Diwfanja“ 187.
Lindulis 188. „Pušzetā“ 188. „Dišchuhdru Mahle“ 188. „Darbs un maife“ 188.
„Laimes behrni“ 189.
Alfreds Kufurs 190. „Zekineka stahsti“ 190.
Melnais Alfns 191. „Zeribu un gaidu rihtā“ 191.
Apšesdehls 191. „Smagas domas“ 192.
Jahna Klawina „Ušwaretee“ 193; „Vehglis“ 193.—Sudrabu Edšča
„Šwešchumā“ 194; „Gruhtšarbiba“ 194; „Alspeeters“ 194; „Sem beenwidus
debesim“ 194.

Emigrantu literatūras wišpahrejais nowehrtejums 194.—195.

Indiidualisti un defadenti.

Defadentiskais indiidualisms 195—196.

Grupās idejistā šehja 196—197.

Skalbes „Emigranta dšeesmas“ 197; „Bahlas lapas“ 197.—Antona
Austrina „Sogis“ 197; „Raspars Gluhns“ 198.—Jahna Afuratera
„Malbu šwaigsne“ 198.—Jakobsonu Karļa „Demona šlahpes“ 198.—
Haralda Eldgasta „Demona paradise“ 199; „Šwaigšnotas natts“ 199;
„Wišchni“ 199.—Wiklora Eglišča „Dawids 200; „Šinšā“ 200;
„Misterijas“ 200; dzejoli 201.

Grupās idejistais un mahšlineezistais nowehrtejums 201—204.

Salkšča grupa.

Grupās programa 204—206.

Grupās darbiba 206—207.

Renegati un wina laiks.

Sabiedriskā pahrkahrtošchanās 207.

- Jahnis Jankovs 208. „Wezee elki muhju jaunajā literatūrā“ 208. „Wina mahkļa“ 208.
 Viktora Egliša „Skolotāja Kaleja peedijwojumi“ 209. — J. Lapina „Schihstijčanās ugunis“ 210.
 Jaunajā kūrjā 211—212.

Otrais sejhums.

X. Jaunromantisma šahumi.

Jaunromantisma teoretiki.

Latwiskais jaunromantisms 223.

- Dr. M. Walters 223. „Jihnā par badu un tumšibu“ 224. „Wehtules par ahrsemju rakstneezibu“ 224. „Peesihmes pee kahda latweeschu romana“ 224. „Latweeschu kulturas demofratija, winas spehki un usdewumi“ 226. „Muhju tau-tibas jautajums“ 226. „Latweeschu kritika mahkļas un sinibu jautajumos“ 226. „Florenzē“ 227.
 Jahnis Usars 228. Jahnis Usars kā jaunromantisma teoretikis 228—230. „Mahkļas un kulturas satars dewinpadsmitā gadu smteni“ 230. „Wispahriga pasaules rakstneezibas wehture“ 230. Jahnis Usars kā Waltera prestats 232.
 Fr. Bahrda 233. „Romantisms kā mahkļas nn pasaules usstata zentral-problems“ 233. Bahrdas mahkļas kritika 233—234.
 Usstata us jaunromantisma teoriju 234.

Pirmee jaunromantiki.

Cewads 234.

- Anna Brigader 235. Pirmee stahsti 235. „Wežā Karline“ 235. „Patwerjme“ 235. „Sem rihta swaigjnes“ 235. „Ware“ 236. „Wihra mahie“ 236. — Behrnu pasaules tehlojumi: „Wisbuki“ 237; „Agrā rasā“ 237; „Uswara“ 237. — Drama: „Alfredsechanās“ 227. „Lij lihdsjeetibas“ 237. „Swanigs swahrgulitis“ 237. „Schaukstenes“ 237. „Pee latweeschu miljonara“ 237. „Zeta juhtis“ 238. „Ausmā“ 238. „Raudupeete“ 238. „Sprihditis“ 239. „Prinzese Gundega un karalis Brušubahrda“ 239. — Dseja 239—241. — Annas Brigader dsejas ihpatnejais raksturs 241.
 Jahnis Poruks 241. Stahsti: „Perpetuum mobile“ 242. „Meschineeks“ 242. „Sihmanis Gaigals“ 242. „Mehris“ 242. „Sobens un lilija“ 242. „Pehrku šwejneeks“ 242. „Usaras“ 244. „Kauja pee knipklas“ 244. „Romas atjaunotaji“ 244. „Pahr drupām un gruwescheem“ 244. „Sirdsšchihsti laudis“ 244. „Kufaschina“ 245. „Baltas drahnas“ 245. „Aeprascha“ 245. „Pasuduschais dehlis“ 245. „Dsimtas plaisa“ 245. Nemirstige 246. — Dramatiskee darbi: „Hernhuteeschi“ 246—248. „Salants un dsimta“ 248. — Dseja 248—251. — „Poruka un wina dsejas liktenis“ 251—252.

XI. Jaunromantiki.

Wežā un jaunā romantisma atschiroschās ihpaschibas 253—255.

Jaunromantiki-nazionalisti.

- Atis Beninsch 255. Beninsch kā jaunromantikis 255—256. — „Potrimpa semē“ 257. — Beninsch kā nazionalists 257—258.
 Jahnis Kuraters 258. Dseja: „Swajgšanu nafts“ 259. „Seemelos“ 259. „Wef šwehtinjas“ 259. „Ustras“ 259. „Sirds warā“ 259. „Deenu preeks“ 260. — Kuratera dsejas wispahrejs raksturs 260—261. — Nazionalā ibeja Kuratera dsejā 261—262. — Stahsti: „Pukes seemelos“ 262—263. „Apini“ 264. „Degoscha jala“ 264. „Kalpa sehna wafara“ 265. — Dramatiskee darbi: „Lahšcha behrni“ 265. „Wehnina meita“ 265. „Kurseme“ 265. „Kaupo“ 265. „Weesturs“ 265. „Schis un tas Itnekas“ 265.

Karlis Štalbe 265. Štalbes barbības gaita 265—266. — Džeja: „Zee-tumneela šapni“ 266. „Rad ahbeles seed“ 266. „Semes duhmos“ 266. „Wetu laikā“ 266. „Sirds un šaule“ 266. „Šapni un teikas“ 266. „Šaules pukes“ 267—268. — Štalbes džejas forma 268—270. — Prozas darbi: „Kopoti raksti“ 270. „Pašemīgās dwehšeles“ 271. „Seemas pašafas“ 271. „Krupis“ 271. „Masgataja“ 271. „Beezpadšmit“ 271. „Karatā kraštnuris“ 271. „Nabaga bramins“ 271. „Muhšigais students“ 271. „Bendes meitina“ 272. „Pelnruščite“ 272. „Rakšča dšrnawas“ 272. — Štalbes šahštijuma weids“ 272—274.

Jahnis Jaunšudrabinsč 274. Jaunšudrabinsč kā liriskis džeje-neeks 274. „Dšejoki“ 275. „Dšešmineeks“ 275. — Jhsee tehlojumi: „Kolo-reti šihmejumi“ 275. „Pluhdi un atpluhdi“ 275. — Dramatiskēe šaze-rejum i: „Tragedija“ 275. „Weena deena“ 276. „Šapnis šaulitē“ 276. „Dšihwas un nedšihwas pukes“ 276. „Latvešči“ 276. „Anšis Anš“ 276. — Stahtsi: „Mani draugi“ 276. „Dšihwe“ 276. „Dšimtene“ 276. „Debešs wahrti“ 276. „Kaufas“ 276. „Baltā grahmata“ 276. „Wehja seedi“ 278. „Mija“ 278. „Albals“ 280.

Jaunromantisma liriki.

Andrejs Papatrde 281. „Šantris“ 281. „Ehnas uš akmeneem“ 281. „Muhšchiba“ 282.

Fr. Bahrda 283. Prosa un dramatiskēe tehlojumi 283.—Džeja: „Semes dehs“ 284; behrnu dšejoki 284; muhšča gahjums 285; mihlestibas dšejoki 285; dabas dšejoki 281; dabas personifikazijas 286; balabas 286. — Bahrdas džejneeka daba 287. — Bahrdas isteifmes forma 287. Bahrdas džejas elementi 288.

Antons Bahrda 288.

Karlis Cewinsč 289. „Mekletaja dšešmas“ 289.

Karlis Jakobšons 290. Romans 290. — „Dramas“ 290. — Bala-das un poemās 290. — Liriskēe dšejoki: „Dšišč meers“ 291.

Jahnis Šudrabkals 291. „Špahrnotā Armada“ 291. Daba Šudrab-kalna džeja 292; pilšehta 293; mahšla 293; Latwija 293; karš 293; brih-wiba 294; rewoluzija 294; proletariats 294. — Šatiriskā džeja: „Šrubadurs uš ehšeta“ 294. — Šudrabkalna džejas ihpatnejais raksturs 294—295.

Dšejneeki un šahštijati.

Antons Austrinsč 295. Dšejoki: „Wafardeena“ 297. „Mahkonu gaita“ 297. „Klušuma gawiles“ 297. — Poema: „Aezilweks“ 298. — Dra-matiska študija: „Naidneeki“ 298. — Stahtsi: „Pušhelneeki un šusel-neeki“ 298. „Zihruku putenis“ 298. „Wehrpetē“ 298. „Mahras semē“ 298. „Nopuhšas wehja“ 298. — Austrina mahšlineeka personas rakšturojums 301.

Peters Leepinsč 301. „Alintis“ 301. „Šilšnis“ 302. — Leepina šahstju estetiskā wehrtiba 302—303.

Karlis Štrahls 303. Dšejoki: „Širneka tihklā“ 303. — Stahtsi: „Deewina laudis“ 304. „Dšintara wahrtoš“ 304. „Arelē“. „Seemas paš-zina“ 304. — Štrahla tehlojumu estetiskais raksturs 305.

Ed. Wirša 305. „Bikeris“ 306. „Deewiščigās rotakas“ 306. — Šultotā džeja: „Fransču lirika XIX. g. š.“

Pawils Rojits 308. Dšejoki: „Raijas“ 308. „Seebu kruhe“ 308. „Šihru rota“ 308. „Škanošchais laiks“ 309. „Jaunawibas tornis“ 309. „Šobens un šilija“ 309. Stahtsi: „Es un winas“ 311. „Mahwes wišchā“ 311. „Šranatu seedi“ 311. „Miglas šwilpes“ 311. Kaufaja tehlojumi 311. „Žekš uš paradiš“ 312. — Stahtsi no leelpilšehtas un bohemas dšihwes: „Panna Rafimira“ 313. „Rad pilšehtā zerini seed“ 313. — Rojits kā kritikis: „Kul-turas šahpes“ 313.

Jahnis Wainowšis 314. Dšejoki: „Rad ašinis šapno, kad ašinis mostas“ 314. — Stahtsi: „Wišos wehjos“ 315. „Seedošs šapnis“ 315. „Rotaka waj zihna“ 316. „Štahtis par mihlestibu“ 316. „Šaulei mirštot“ 316. „Melaimiga mihlestiba kwadratā“ 316. „Pawafars“ 316. „Ehnu mahja“ 316. — Rome-dijas: „Muhšu tekos, muhšu nahšotne“ 316. „Ahrpus deenas šahr-tibas“ 317. — Wainowška šihlais šeketons 317.

Literatūras Jaunromantiki.

Grupas raksturojums 318—319.

Adolfs Eršs 319. Stahsti: „Mašas“ 319. „Grejš rats“ 319. „Grejš-
 ārdiba“ 320. „Abigailas mihleštiba“ 320. „Veneta Bekabelli“ 321. „Jehfabs
 un Virons“ 321. „Spaneešu komedija“ 321. „Tahfais tuvums“ 321. „No
 burvja kauša“ 322. — Džeja: „Seššas poemās“ 322.
 Jahnis Eseriņš 322. Džešmineeks un wels“ 323.
 Jahnis Grihns 324. Džejoļi: „Virmdeena“ 324. „Košču uguni“ 324.
 Stahsti: „Ruhša reetumos“ 325. „Selta kūrpiteš“ 325. „Eļjena Larošča
 dšhwes stahšs“ 326. „Diwi markiseš un bluša“ 326. „Girta Aļšupa zekojums
 uš Gwineju“ 326. „Pavenka Jadžja“ 326.
 Aleksandrs Grihns 326. „Krustnešča gaitas“ 326.

Jaunromantiki=eesahzeji.

A. Smilga 327. — Skuju Fridis 328. — Laiwinau Augusts 329. —
 Jahnis Rahrstentis 330. — Mefleru Eduards 331. — Waldis
 Lešiš 331. Edwards Gulbis 332. — Rob. Eidemanis 332. —
 Ed. Leigaleetis 333. — Peters Ehrmanis 333. — Karlis Ca-
 riņš 334. — Julijs Roše 334. — Aleksandrs Plenšners 335.
 — Jahnis Wešels 335.

XII. Tā sauzamee „jaunklāsiki“.

„Jaunklāsiku“ raksturojums 336.

Wiktors Eglits 336. Virmee stahsti: „Silā zeeumā“ 336. „Gruhta
 nafts“ 337. „Seedu reiboni“ 337. „Pafudušchais dehs“ 337. „Peters
 Rogis“ 337. „Salās“ 337. „Virmkūrneeks un kšhwite“ 337. „Rihša
 blahšma“ 337. „Eilti un pahrigahjeji“ 337. — „Jaunklāsikē“ stahsti:
 „Slahpes pehž dwehseles“ 343. „Lihdšwainigee“ 344. „Latweetis Kreewijā“ 345.
 — „Jaunklāsikā“ džeja: „Hippofrena“ 346. Turpmatā džeja 347. —
 Epi un poemās: „Velefais barons“ 348. „Semneežes stahšs“ 349.
 „Apešlejas prezibas“ 349. — Eglischa rakstneezibas gaita 350.
 Fallijs 350. Džeņeeka personiba 350. — Satira: „Seedona japnis“ 351. —
 Pirika: „Džešmu leja un kalnu gals“ 352. „Džešmu šwehtki“ 352. „Daille,
 špehts un milšums“ 352. „Prometejš un Dionijs“ 352. „Dišlatweešchi“ 352 —
 Lirisķā poemās: „Demons“ 352. „Sanheisers“ 352. „Eristans un Isolbe“
 352. „Ešabona“ 353. „Salkšča lihgawa“ 353. — Dramatisķee darbi:
 „Arnolds Nolse“ 353. „Selgā“ 353. „Heraklejš“ 353. „Dšeltenais wanags“ 353.
 W. Dambergs 354. Lirisķee džejoļi: „Sihmejumi“ 354. „Bareljeji“ 354. „Jaun-
 klāsikā“ džeja 355. — Prošas tehlojumi 355. — Poemās: „Margerit“
 356. „Teēšas deena Ošimpā“ 356. „Pee Kalnžeema“ 356. — Komedija:
 „Seedu wešuli“ 356.
 Karlis Kruhša 356. Džejoļi: „Zemalas seedi“ 356. „Selta laipa“ 356.
 „Saltā namā“ 357. Pehdejee džejoļi 358. — Literariski-kritisķee apzerejumi 358.
 R. Straubergs 359. — Eļja Stehršte 359.

XIII. Seewešchu literatura.

Anna Renis 360. „Mahtes behdas“ 360. „Melnais ehrglis“ 361.
 Angelika Gailit 361. „Jlgas un maldi“ 361. „Wehrojumi un šapnojumi“ 362.
 Lihzišchu Paula 313. „Lida Eril“ 363.
 Antija 363. „Alina Ahre“ 363.
 Jwande Raija 363. „Eedšimtais grehts“ 364. „Juhgā“ 366. „Ešinkša“ 366.
 „Šaušlej kundse“ 367.
 Greetina 367. „Kirschu seedi“ 367. „Sagta laime“ 367. „Jodu karšch“ 368.
 R. Iitija 368. „Sulamite“ 368.

Atšfats uš seewešchu literaturu 369—372

XIV. Sabeedriſkee realiſti.

Sabeedriſkais realiſms tā realiſma attihſtības pehdejais poſms 373—374.

Sabeedriſki-realiſtiſkā kritika.

Wiſpahrejais raſturojums 374—375.

R. Duzmanis 375.

P. Roberts 376.

R. Graſis 377.

U. Schwabe 377.

W. Knorinſch 379.

U. Krauja 379.

R. Dſilleja 380.

Andrejs Upits 380.

Striki, ſtahtitaji, dramatiſki.

U. Kurzijs 381. „Sauls behdas“ 381. „Bej preeka un dailes“ 381. „Mana grahmata“ 382. Pehdejee dſejoki 382.

Jahnis Rahrklinſch 383. „Lahpa“ 383. „Darba balſis“ 384. Turpmakee meklejumi 384.

Leons Vaegle 385. Virika 385. — Dramas: „Deewi un zilweki“ 385. „Augschamzelschands“ 386. — Stahtsti: „Apsolitā seme“ 386. „Straujupju mahte“ 386. „Gahju putni“ 387. „Purwa twaiki“ 387.

U. Schwabe 387. Stahtsti: „Rā Dabols brauza pee pelekā barona weefos“ 387. „Intelligenti“ 388. „Veens“ 388. „Maſchina“ 389. „Darbs“ 391. — Iſhakee ſtahtsti: „Zekā“ 393. „Mebeletās iſtabās“ 392. „Mahſas“ 392. — Virika: „Kluſee zeemi“ 393. „Bulwari“ 394. — Schwabes attihſtības gaita 394.

Linards Laizens 395. Dſeja: „Kwehle“ 395. „Pilschta un laukā“ 395. „Karawane“ 395. Pehdejee dſejoki 395. — Stahtsti: „Wehji un aishwehji“ 395. „Maleenā“ 395. „Ceflehgtee“ 395. — Maleenas ſtahtsti 395; maſpilschetas ſtahtsti 396; literaturas romantikas raſchojumi 396; individualiſtikās inteliģenzes tehlojumi 396. — Witolds Wihums“ 397. „Bula wajara“ 397. „Laterna tumsā“ 399. „Uttaiſnotee“ 400.

Andrejs Upits 401. Upiſcha attihſtības gaita 401. — Dſejoki: „Maſas dramas“ 402. — Stahtsti: „Kalna kaheji“ 402. „Zelmineeki“ 402. „Krodſineeks Schweders“ 402. „Paugurzeems“ 402. „Seewas radi“ 402. „Subkſtoſchneezees“ 402. „Maſas komedijas“ 402. „Nemeers“ 402. „Darba laikā“ 402. „Utkuſni“ 402. „Wehju tauja“ 402. — Romani: „Seeweete“ 403. „Pehdejais latweetis“ 403. „Selts“ 403. „Robeschneeki“ 403. „Jauni awoti“ 403. „Sihda tihlā“ 403. „Seemeka wehſch“ 403. „Renegati“ 403. — Weenzehleena komedijas: „Dſimumdeenas rihā“ 403. „Bahrzilweki“ 403. „Ragana“ 403. „Amazones“ 403. „Nannina“ 404. — Dramatiſkā trilogija: „Balſs un atbalſs“ 404. „Weens un daudſee“ 404. „Sauls un twaiks“ 404. Kritikas raſti: „Studijas un kritikas“ 404. „J. Rainis un wina dſeja“ 404. „Dſimtenes Wehſtneſis un wina loma“ 404. „Jaunā paudſe“ 404. „Latveeſchu jaunatās Raſtneezibas wehſture“ 404. „Proletariſkā mahſla“ 404. „Wahrds“ 404. — Janſona ſpreedums par Upiſcha darbeem 404—405.

Pawils Grusna 405. Stahtsti: „Quo vadis“ 405. „Ft“ 405. „Madja“ 405. „Owehklaimigo ſala“ 405. „Dſehrajs“ 406. „Burſaki“ 407. — Dramatiſkee darbi 407. — Grusna kā ſeketoniſts un ſatirikiſs 407. — Grusnas muſikas un tehlojoſcho mahſlu kritikas 408.

R. Freinbergs 408. Drama: „Tumsā un ſalā“ 408.

Proletariſkā raſtneeziba 408.

XV. Atskats un izredzes.

Romantisms un realisms latviešu jaunajā rakstniecībā 409.

Romantisma triīs tendences: Nacionālistiskais jaunromantisms 411; literatūras jaunromantisms 411; romantiskais „jaunklasiķisms“.

Jaunrealistiskā šabedriķā un proletariķā rakstniecība 413.

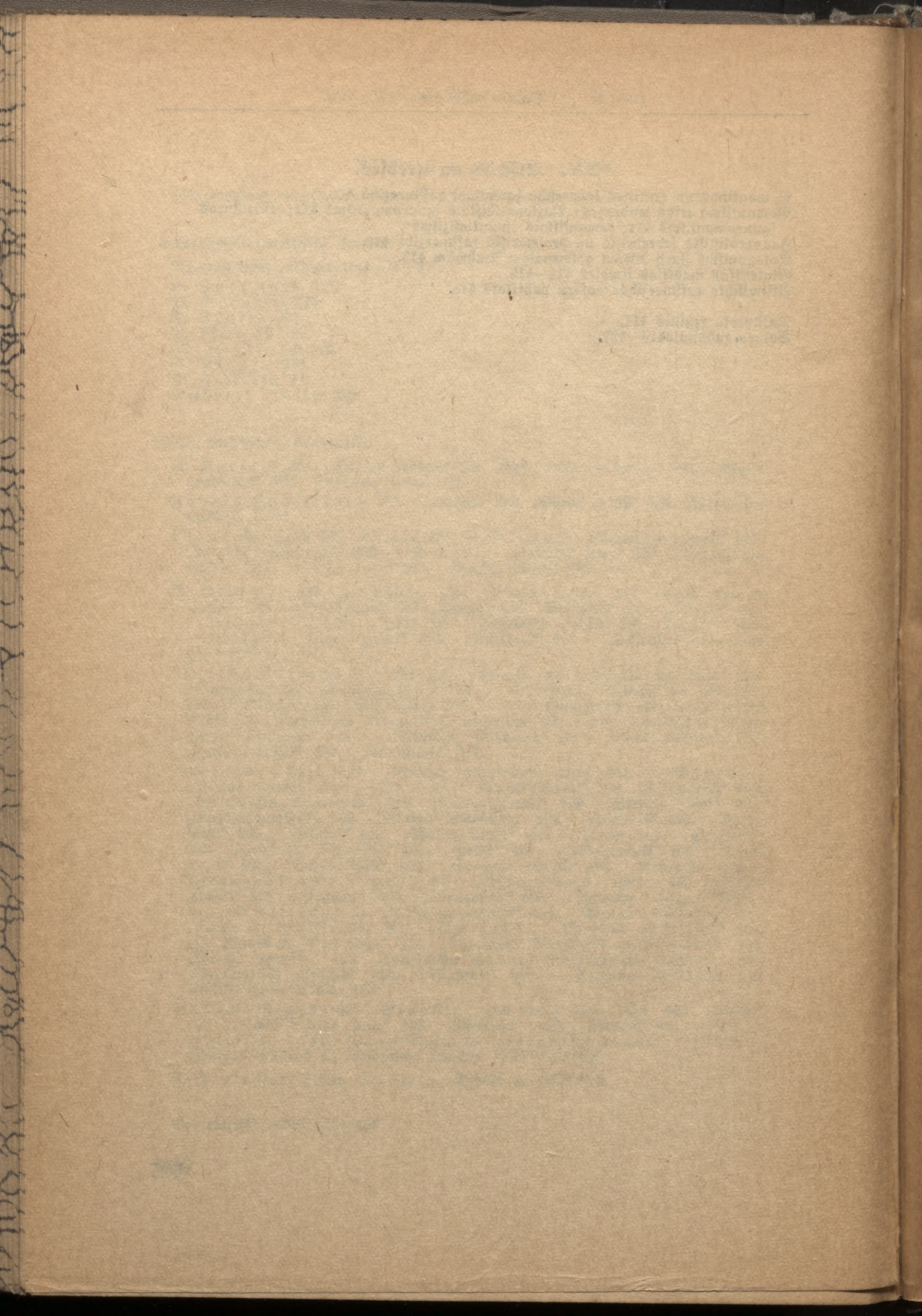
Antagonisms starp divām galvenajām strāwām 413.

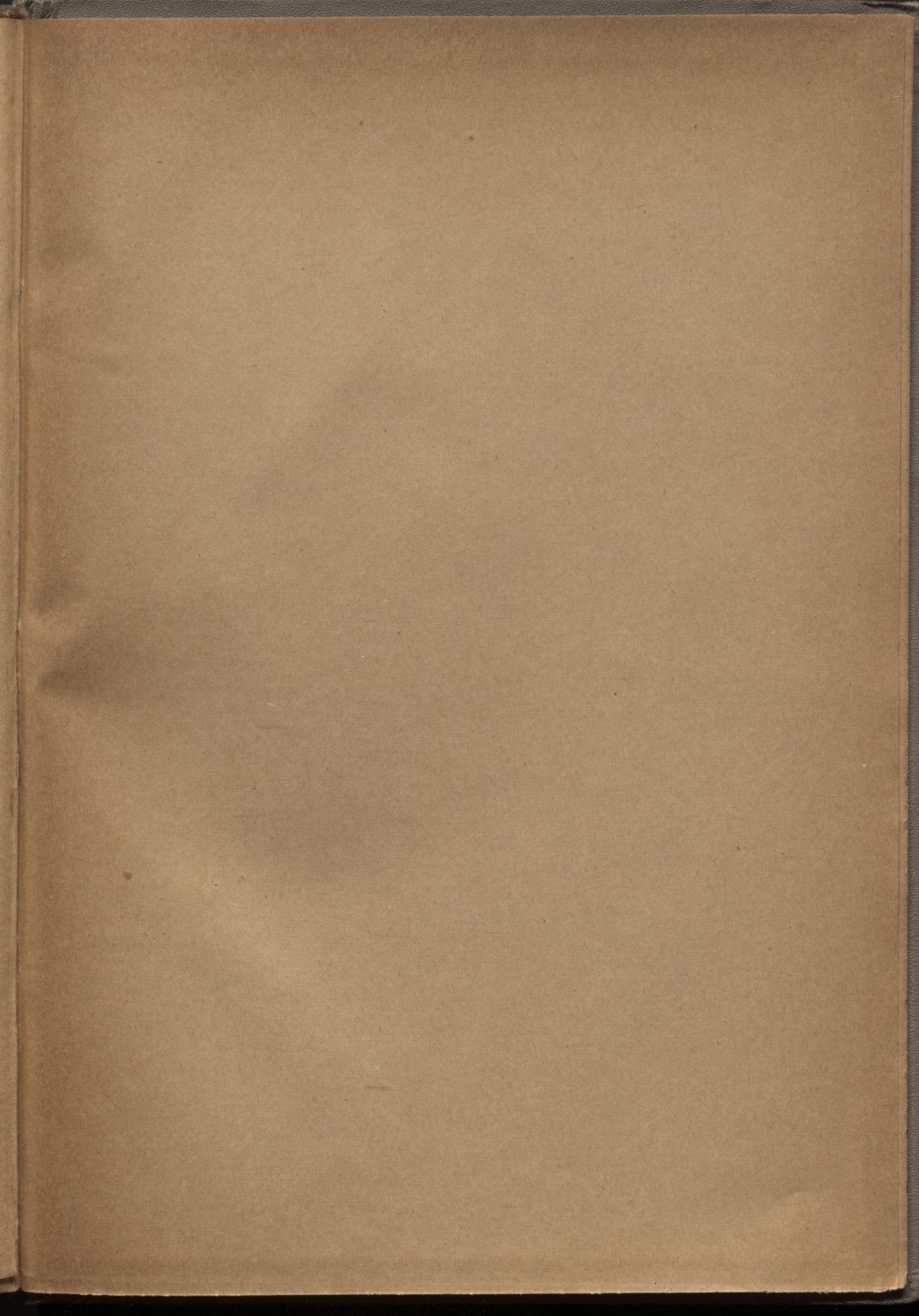
Sintetiskās mākslas izredzes 414—415.

Atšewiķķo rakstniecības nosaru pārskats 415.

Rakstnieku reģistrs 417.

Satura rādītājs 419—427.

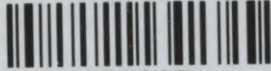

kal 45-

[4.-]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0307027115

